

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL PENTRU STUDIUL TOTALITARISMULUI

RADU CIUCEANU

**LA TAINDĂ
CU DIABOLUL**

INSTITUTUL NAȚIONAL PENTRU STUDIUL
TOTALITARISMULUI

COLECȚIA MEMORII

LA TAINĂ CU DIAVOLUL

INSTITUTUL NAȚIONAL PENTRU STUDIUL TOTALITARISMULUI

Str. Arh. Grigore Cerchez Nr. 16 Sector 1 București 011876

Telefon: 021-230 6992; Fax: 021-230 7682

www.totalitarism.ro

www.arhiveletotalitarismului.blogspot.com

E-mail: inst.academia@gmail.com

RADU CIUCEANU

LA TAINĂ CU DIAVOLUL

Cuvânt înainte de:

†Andrei, *Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului*,
Dr. Ioan Robu, *Arhiepiscop Mitropolit Romano-Catolic de București*, acad. Dumitru Radu Popescu,
acad. Răzvan Theodorescu, conf. univ. dr. Octavian Roske, Constantin Pompilian, Dan Falcan, conf. univ. dr. Corneliu Beldiman, conf. univ. dr. Constantin Buchet, dr. Claudiu Degeratu, dr. Liliana Corobca

INSTITUTUL NAȚIONAL PENTRU STUDIUL
TOTALITARISMULUI

București

2015

Coordonator colecție: Octavian Roske
Redactor: Corneliu Beldiman
Culegere: Alice Falcan, Viorella Mandache, Delia Doina Mihalache, Bianca Nițu, Octaviana Jianu, Alina Urs
Corectură și machetare: Corneliu Beldiman
Lista abrevierilor și a figurilor: Corneliu Beldiman
Procesare fotografii: Corneliu Beldiman
Coperta: Iuliana Dumitrescu, Radu Ciuceanu, Corneliu Beldiman
Coperta 1: Gargui – Catedrala Notre-Dame, Paris.
După: <http://www.dreamstime.com/stock-photography-close-up-gargoyle-notre-dame-de-paris-image9109512>
Tipar executat la: NEDEA PRINT S.R.L. București

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CIUCEANU, RADU Memorii / Radu Ciuceanu ; prefață și note de Octavian Roske. - București : Meridiane, 1991- vol. ISBN 973-33-0181-7

Vol. 5. : La taină cu diavolul / pref.: †Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului, dr. Ioan Robu, Arhiepiscop Mitropolit Romano-Catolic de București, acad. Dumitru Radu Popescu. - București : Editura Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2015. - ISBN 978-973-7861-83-2

I. Roske, Octavian (pref.)

II. †Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului (pref.)

III. Robu, Ioan, Arhiepiscop Mitropolit Romano-Catolic de București (pref.)

IV. Popescu, Dumitru Radu, acad. (pref.)

343.8(498)(0:82-94)

821.135.1-94

94(498)"1946/1964"

© INSTITUTUL NAȚIONAL PENTRU STUDIUL TOTALITARISMULUI, 2015
Toate drepturile asupra prezentei ediții sunt rezervate I.N.S.T. Reproducerea integrală sau parțială a textului fără acordul I.N.S.T. este interzisă și se pedepsește conform legii. Distribuirea în străinătate fără acordul I.N.S.T. este interzisă.

ISBN 978-973-7861-83-2

CUPRINS

ÎN LOC DE PREFAȚĂ	9
<i>Un mărturisitor din temnițele comuniste ne învață să fim oameni verticali – Andrei Andreicuț .....</i>	<i>9</i>
<i>Spre neuitare. Atitudini exemplare de curaj și rezistență împotriva Răului – Ioan Robu .....</i>	<i>12</i>
<i>Dincolo, spre iad – Dumitru Radu Popescu .....</i>	<i>15</i>
<i>O cronică a terorii – Răzvan Theodorescu .....</i>	<i>18</i>
<i>Despărțiri fără protocol – Octavian Roske .....</i>	<i>20</i>
<i>Închinare în fața unei troițe – Constantin Pompilian .....</i>	<i>25</i>
<i>Întâlnire cu Istoria – Dan Falcan .....</i>	<i>27</i>
<i>Arheologia regimului carceral comunist – Sondajul stratigrafic 5 – Secvența cronologică 1950-1956 – Corneliu Beldiman .....</i>	<i>29</i>
<i>Între bestiar și martirologiu. Amintiri din iad. Intern și internațional în paradigma reeducării – Constantin Buchet .....</i>	<i>37</i>
<i>O luptă la trecutul continuu – Claudiu Degeratu .....</i>	<i>46</i>
<i>Suferință, afecțiuni, frumusețe – Liliana Corobca .....</i>	<i>50</i>
1 VISUL CEL RĂU	53
2 GHERLA – DECEMBRIE 1950	61
3 DEZBRĂCAREA!...	67
4 POVEȘTI DESPRE EROII BĂNĂȚENI	79
5 BACILUL KOCH ACIDO-REZISTENT ȘI VICTIMELE SALE	82
6 HUNDERTZWEIUNDZWANZIG – CAMERA 122	86
7 GÂLCEAVA SCHELETELOR	94
8 DIAVOLUL OBOSIT	99
9 UN SFÂRȘIT DE PRIER GLORIOS	113
10 4 CIREȘAR 1951.....	117

11 OMUL DE LÂNGĂ MINE	122
12 PRELIMINARIILE UNEI ÎNVIERI	130
13 GHEORGHE RĂDOI	136
14 CÂND CAD CAPETELE STĂPÂNILOR SE BUCURĂ <i>BANDIȚII!</i>	142
15 GUARDA E PASSA!	148
16 IATĂ, EU AM CHEILE MORȚII ȘI ALE IADULUI! (APOCALIPSA SF. IOAN TEOLOGUL, 1.18)	155
17 MAIORUL ROȘIANU	164
18 DRUMUL LUNG AL NOPTII CĂTRE ZI.....	172
19 LA CAPĂTUL CĂII	184
20 RECVIEM SAU ODA BUCURIEI	190
21 DESPĂRȚIREA DE IAD	192
22 NOAPTEA RESURECȚIEI	198
23 SFÂRȘIT DE COȘMAR	203
24 CAMERA 99 <i>REDIVIVA</i>	212
25 EMILIAN ANGHELIU – UN TOVARĂȘ LA GHERLA	241
26 O REȘEDINȚĂ EPISCOPALĂ – TEMNIȚĂ	246
27 UN AGRONOM	250
28 UN LUPTĂTOR ÎN SUTANĂ.....	257
29 CARICATURIST LA GHERLA	263
30 O TEMNIȚĂ MULT PREA ÎNDEPĂRTATĂ – DEJ, 1955.....	268
31 CĂPITANUL MIHAI PĂIȘ	273
32 ING. DR. DOC. CRISTEA MATEESCU	279
33 JILAVA – IUNIE 1955	284
34 CÂND ÎȚI ZĂMBEȘTE FORTUNA ȘI RUGĂCIUNILE UNEI MAME SE ÎMPLINESC!	289
35 MIȘU BENVENISTI ȘI OAMENII SĂI	293

36 PROMENADA SALONULUI	302
37 CNEAZUL KRUPENSKI	310
38 GENERALUL CONSTANTINESCU-KLAPS.....	319
39 UN CRĂCIUN... FĂRĂ MOȘ CRĂCIUN 1955	330
40 ȘTEFAN NENIȚESCU	336
41 BERNARD HALPERT	349
42 POPESCU-CETATE	352
43 VICTOR (PIKI) RĂDULESCU-POGONEANU	359
44 COLONELUL ROMULUS HOTINEANU ȘI... EROII SĂI.....	362
45 PERCHEZIȚIA	368
46 UN RĂZBOI ȘI O REVOLUȚIE.....	377
47 MANIU <i>VERSUS</i> CODREANU	384
48 SFINTELE PAȘTI	392
49 GENEVA VISURILOR NOASTRE	406
50 CABANA GEMENELE	409
51 UN JAF FĂRĂ PRECEDENT – STABILIZAREA MONETARĂ DIN 1947	414
52 O IARNĂ ÎN MASIVUL RETEZAT	417
53 ION BOHOTICI.....	422
54 UN MINISTRU DE FINANȚE TRAVESTIT.....	429
55 O RECUNOAȘTERE TARDIVĂ	432
56 TEODOR POTERAȘU	438
57 INDIFERENȚII... ..	441
58 DRESDA ROMÂNIEI	448
59 MOARTEA UNUI INGINER	452
60 CONSTANTIN MOTAȘ	462
61 SECRETARUL GENERAL AL PARTIDULUI SOCIAL-DEMOCRAT	464

62 RADIOLOGIE LA VĂCĂREȘTI	467
63 EPISCOPUL VASILE LEU	471
64 FINAL PE MUNTELE HEBRON	475
65 EGO TE ABSOLVO!	479
66 SFÂRȘIT DE EPOCĂ – PRIMĂVARA 1956	490
67 AI FOST LA PITEȘTI?	492
68 INTRAREA ÎN JILAVA – MAI 1956	506
69 ÎNTR-O REVOLUȚIE NU MOR DOAR EROII – UNGARIA, 1956.....	531
LISTA ABREVIERILOR	545
LISTA ILUSTRAȚIILOR	548
ILUSTRAȚII	549

ÎN LOC DE PREFAȚĂ

Un mărturisitor din temnițele comuniste ne învață să fim oameni verticali

Trăim într-o lume în care multora le lipsește coloana verticală și curajul. Vremurile, încercările și necazurile i-au învățat să fie oportuniști și fără personalitate. Această atitudine îi ajută, pe moment, să se descurce, dar nu-i duce la o deplină realizare finală. Pentru asta e nevoie de curaj și verticalitate.

Profesorul Radu Ciuceanu a avut curaj și personalitate creștină. Pentru valorile liberale în care a crezut a făcut ani grei de temniță; s-a înrolat în Rezistența Anticomunistă din Oltenia, iar acum, doctor în Istorie fiind, conduce Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului. Din lucrările publicate luăm act de barbaria temnițelor comuniste. Una dintre acestea a fost Gherla, care face parte din teritoriul nostru canonic. De aceea avem un motiv în plus să scriem aceste rânduri.

Tot timpul a fost un om credincios și apropiat Bisericii. Poate și de aceea titlul uneia dintre lucrări este un strigăt către Dumnezeu: „Prea mult întuneric, Doamne!”¹. Având har scriitoricesc, gândindu-se cum comunismul a distrus destinul atâtor tineri, va scrie o dramă istorică: „Frumoase zile de tinerețe”². Ce să mai spunem de memoriile sale, care încep cu volumul „Intrarea în

---

¹ Radu Ciuceanu, *Prea mult întuneric, Doamne!*, Colecția „Memorii”, INST, București, 2012, p. 212.

² Idem, *Frumoase zile de tinerețe*, București, 2011, p. 107.

tunel”!³ Deținuții, pentru a rezista, aveau un adevărat „Decalog” al lor. Ultima „poruncă”, menită a ține puternic sufletul, zice că *în temniță te eliberezi în fiecare zi*.

Eu l-am întâlnit, prima dată, față către față pe Profesorul Radu Ciuceanu în Alba Iulia. Era prin anii 1990, eu eram episcop tânăr, iar Domnia Sa deputat liberal de Alba și mi-am dat seama de valoarea spirituală a Domniei Sale. L-am mai întâlnit, apoi, de multe ori și în multe ipostaze. Era foarte apropiat de Patriarhul Teoctist și, în general, de oamenii Bisericii. Anul trecut, la Mănăstirea Bârsana, era dimpreună cu ucenicii săi, după un simpozion.

Deși anii sunt suficienți, își face proiecte și planuri de viitor, încurajându-i pe cei ce ajung în contact cu dânsul. Și este nevoie de curaj, într-o lume dezorientată și lipsită de perspectivă.

Inclusiv această lucrare intitulată *La taină cu diavolul* ne aduce alte detalii legate de penitenciarul Gherla, ne pune în față câteva eseuri minunate care ne provoacă să ne gândim atât la unii oameni curajoși, cât și la lucrarea celui rău în lume. Existenței întregi îi dă sens Învierea Domnului, de aceea realizăm de ce autorul insistă pe „Noaptea Învierii”.

Pentru generațiile actuale, aceste relatări legate de iadul închisorilor comuniste au un profund caracter didactic. De ce? Pentru că lumea nu mai știe ce s-a întâmplat. Nu în zadar, o altă personalitate duhovnicească de referință, care a suferit în temnițele comuniste, părintele Arsenie Papacioc, interpretând duhovnicește suferințele de acolo zice: *Primiți ca niște oameni divini orice lovitură. Oamenii buni vă ajută la mântuire mult, dar cei răi și mai mult, răbdați-i fără necaz. Toate veacurile au fost pline de dușmani, dar dușmanii din veacul acesta (veacul XX) au umplut cerul cu sfinți*⁴.

Pe profesorul Radu Ciuceanu l-a interesat și soarta Bisericii din timpul totalitarismului, pentru că este un credincios practicant. Și nu ne ascundem gândul că tare am dori ca toți intelectualii noștri credincioși să fie practicanți!

³ Idem, *Intrarea în tunel. Memorii*, Editura Meridiane, București, 1991, p. 416.

⁴ Arhimandrit Arsenie Papacioc, *Scrisori către fiii mei duhovnicești*, Constanța, 2000, p. 150.

Cei ce vor lectura această lucrare vor găsi multe lucruri frumoase și, în același timp, duhovnicești. Eu am dorit doar să exprim prețuirea mea deosebită față de autor și să-i spun, dimpreună cu Sfântul Ioan Teologul: *Iubitule, mă rog să ai spor în toate și să mergi bine cu sănătatea, precum bine mergi cu sufletul.* (3 Ioan 1, 2).

† **Andrei**
Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului
și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului

Spre neuitare. Atitudini exemplare de curaj și rezistență împotriva Răului

Cu ceva vreme în urmă, a venit la mine un fost deținut politic, care trecuse prin „centrul de reeducare” de la Pitești. A început să îmi povestească din cele petrecute acolo, dar după câteva relatări a fost cuprins de un rău incontrollabil și s-a întrerupt. Mi-a cerut scuze că nu poate continua: tulburarea provocată de amintiri era prea mare!...

M-am gândit mult la acest om, la rănilor nevindecate pe care, evident, le purta în suflet. M-a impresionat atunci faptul că nu reușise, după atâția ani, să treacă dincolo de suferințele îndurate. Desigur, în fața suferinței, a nedreptății mai ales, fiecare individ reacționează diferit. Nu există o rețetă sau o recomandare valabilă pentru toți. Felul în care răspundem depinde de zestrea noastră ereditară, de educație, de celelalte experiențe ale vieții, dar și de momentul în care ne-au găsit aceste suferințe: mai mult sau mai puțin pregătiți.

Luând în mână noua carte a domnului cercetător Radu Ciuceanu, mi-am amintit, din nou, de fostul deținut care mă vizitase, cu ani în urmă. Alăturarea acestei amintiri m-a făcut să mă întreb: se poate trece *dincolo* de iad? Se poate sta *la taină cu diavolul* fără să te întinezi? Răspunsul ni-l oferă această cronică a luptei și suferinței!

Biserica ne învață că iadul este unul dintre cele patru lucruri de pe urmă ale omului, celelalte trei fiind (în această ordine): 1 - moartea; 2 - judecata și 3 (la alternativă cu iadul) - raiul. Așadar, teologic vorbind, dincolo de iad nu mai poate urma nimic. Și cred că sunt oameni care, după ce au trecut prin diversele iaduri pământești, făcute de mâna omului (Auschwitz, gulagurile din

Siberia, Sighet, Pitești, Jilava și, din păcate, atâtea altele), simt efectiv că după acestea nu mai există nimic. Așa cum spuneam, felul în care ne afectează suferința nu depinde în totalitate de noi înșine. Însă o cheie pentru a deschide închisoarea suferinței este tocmai cuvântul „pământesc”: iad, da, dar unul pământesc, nu cel veșnic.

Volumul de față ne descrie, în cunoștință de cauză, din calitatea autorului de martor ocular, un periplu prin mai multe astfel de iaduri pământești. Sunt locuri de tortură fizică și psihică, de degradare umană (agenții regimului comunist o numeau „reeducare”). Dar sunt, acestea, și locuri de mare căldură sufletească, vădită prin atâtea gesturi de solidaritate. Aici, în acest întuneric pământesc, în ciuda îndochinării de partid, credința în Dumnezeu este posibilă și mai vie ca oricând. Ba chiar – judecând după numeroasele episoade relatate, între care amintesc, în special, o celebrare „ecumenică” a Paștelui, la Văcărești –, trăirea credinței era unul dintre aspectele prioritate ale vieții în închisoare. Acest lucru mă face să cred – să sper, mai bine-zis – că oricât de dureros ar fi fost „experimentul Pitești” și celelalte asemenea lui, există ceva după acest iad, se poate trece *dincolo de el, chiar într-un dialog cu satana*.

Dar – ne putem întreba – nu este un demers periculos? Oare „a trece dincolo” nu echivalează cu „a uita”? Cred că și autorul și-a pus această problemă. Și el răspunde, implicit, prin cercetările și scrierile sale, între care și cea de față, unde surprinde „spre neuitare”, cu onestitate, realism și chiar cu umor, când situația îi permite, acele atitudini exemplare de curaj și rezistență la care a fost martor de-a lungul anilor de detenție. Am reținut ca semnificativă în acest sens – deși nu este singura – mărturia părintelui Francisc Heider, mărturie dată chiar în preajma aceluia Paști ecumenic (care pentru el avea să fie și ultimul): „Indivizii pot reprezenta o forță atâta timp cât își păstrează memoria și identitatea” (cap. 48, „Sfintele Paști”, p. 397). Acesta este motivul, cred, pentru care autorul a decis să ofere și altora, sub formă de scriere, „pânza neștersă a amintirilor” sale (p. 407).

Iar acest motiv – necesitatea neuitării – vine împreună cu un al doilea, de egală importanță. Trecutul rămâne fără valoare și lipsit de semnificație dacă nu se poate transforma în lecție de viață. Acesta a fost gândul care l-a însuflețit, cred, pe autor încă de pe atunci, în anii grei de închisoare, și pe care azi îl reia ca pe un *memento*: „Speranța, care este o virtute creștină, mă face să cred că îi vom supraviețui [răului], tot așa după cum am trăit și dispariția monștrilor secolului nostru: Lenin, Stalin, Hitler și câți alții din bestiarul totalitarismului... Ceea ce nu știu este dacă temnița noastră, a zecilor de mii de oameni, a miilor de împușcați, a tineretului chinuit de la Pitești va rămâne, măcar într-un timp mai lung, o lecție pentru cei care vor urma după noi, o pagină de istorie *de neîntors* și de neuitat” (p. 266).

La taină cu diavolul și dincolo de iad, dacă este unul creat de oameni, există viață. Dar numai cu condiția ca suferințele trecutului să nu fie uitate, ci să ne fie spre îndreptare, astfel încât să nu se mai repete niciodată.

Dr. Ioan Robu
Arhiepiscop Mitropolit Romano-Catolic de București

Dincolo, spre iad

Drumul spre iad nu obligă pe nimeni să urce, sisific, cu un pietroi în spinare și să coboare, la vale, din pisc, fără bolovan, ca să reia, din nou, imediat, urcușul, spre același colț de stâncă, având același pietroi în cârcă sau în brațe, nu, drumul spre iad, descris de Radu Ciuceanu, nu ne pune în față nici măcar o coborâre, sisifică, spre o văgăună infernală, cu o povară pe umeri, ca apoi arcușul să devină o plimbare – fericită!...

Nu, drumul spre iad are loc pe o suprafață plată, de câțiva metri pătrați – și în acest parcurs în care aproape stai pe loc, nu ești singur, precum Sisif, ești chiar înghesuit de zeci, de nenumărați confrăți, supuși aceluiași marș al deșertăciunilor în care moartea, în iraționalitatea ei princiară, se mai și amuză... Căci drumul spre iad este presărat cu îngeri în rang de maiori, colonei, generali, miniștri și apași... Dar dincolo de iad ce-o fi?...

Radu Ciuceanu este personajul principal al acestui roman biografic, documentar, în care oglinda imprevizibilă a timpului ne arată, din nou, istoria, stricată, a unor destine tragice... Ce foame, în cimitir, de căpățâni omenești! România, văzută din propriile ei pușcării, cu îngeri care se așează în icoane și cad din icoane, praf și pulbere devenind în noua așezare a planetelor sufocate de îngâmfarea lor analfabetă!... Radu Ciuceanu privește printre gratii cum se naște istoria, tocmită de diverși argați politici europeni – istorie nici măcar în zile de Duminică visată de Dumnezeu! Țurcanu, sultanul apocaliptic, ivit din metamorfoza unui deținut în tortionar, se simțea stăpân pe cheile morții și ale iadului! „Tatăl dracilor”, ctitorul reeducării de la „moara dracilor” din Pitești, îmbufnat și pe cei ce trebuiau să ocupe o brazdă de pământ în cimitir – pământ care era, cică, al clasei muncitoare! Știind să se mintă singur, cu patos, parcă definitiv

convins că nu se va întâlni niciodată în cer cu Divinul Tată, nu se sfia să-l întrebe, cu emfază: „Unde ești, Dumnezeuule? De ce te ascunzi? Să-ți faci și tu demascarea cu toți îngerii Tăi, îți vine rândul și Ție!” Dezinvoltura cu care Îl tutuia pe Cel la care deținuții se închinau era, desigur și ipocrita sa imagine de fiecare zi... Translarea acestui condamnat într-un zbir te poate duce cu gândul și la spaimele dispariției în neant, ce-l eliberaseră de orice simțire omenească, încercându-l doar, ca pe orice ins sfârșit, cu instinctele morții...

În volumul *La taină cu diavolul* interesant este, dincolo de caralii ce pregătesc, la foc iute, istoria de zi cu zi din închisori, prezența conducătorilor de partide și a conducătorilor nonsensului istoriei uriașei pușcării – Europa... Hitler și Stalin își fac simțită prezența și absența prin amintirile celor din închisori, dar nu lipsesc Iuliu Maniu și Corneliu Zelea Codreanu: Maniu a prezis sfârșitul dublei monarhii – Monarhia Austro-Ungară!, iar Codreanu a dorit să provoace istoria s-o ia pe un drum care-i aparținea Legiunii... Maniu, apoi, a adus la conducerea țării un rege, Carol Caraiman, profund viciat moral... Antonescu? Mareșalul credea în victoria Reichului!... 23 August?... Antonescu a fost predat unui grup de comuniști, iar, ulterior, a fost livrat Armatei Roșii. „Acest act poartă semnătura invizibilă a lui Maniu, autorul și organizatorul, de drept și de fapt, al actului de la 23 August.” Dar... Maniu avea o datorie morală față de Mareșal, care se opusese recomandării lui Hitler de a fi arestat... Și Sănătescu l-a predat bolșevicilor pe acela căruia îi jurase credință, Antonescu!... Mareșalul îl pusese la Palat ca om de încredere... iar el a ajuns să fie complice la vânzarea sa...

La Pitești, după ce presiunea inchizitorială și forța fizică a suspușilor i-a transformat pe câțiva țurcani în apostoli ai fericirii teoretice, aflată în meniul zilnic al acelor ani postbelici, unii dintre locatarii celulelor, bine înscriși în peisajul danubiano-pontic, au început să înțeleagă impozitul de sânge și de vieți ce trebuia plătit pentru pierderea propriei lor suveranități morale...

Așa că... Dacă sistemul limitelor impuse de pușcăriile în care numărați ani a stat craioveanul Radu Ciuceanu, îngropându-și

tinerețea, s-a bucurat de succese incontestabile, perfecțiunea absolută a acestui spațiu carceral, lipsit de libertate, a fost de mai multe ori zdruncinată, segmentată, de voința și credința celor îngenunchiați, iar moartea, ce dădea târcoale obștești, a fost pusă în situația, nu de puține ori ridicolă, de a nu înțelege nimic din tot ce se-ntâmpla!...

Când pronunțăm acest cuvânt, atât de des folosit în viața de fiecare zi, nu ne gândim la o metaforă, nu, ci chiar la moartea ce voiaja în acel timp, drapată în costum de epocă, însoțită de o prezentare – de monarhie administrativă! – pe care și-o făcea ea însăși, îngâmfată până la buci... Martor este Radu Ciuceanu, care a asistat la înflorirea ei și la zilele când a început să dea chix și să nu mai arunce oamenii, prin comisarii ei, la lada de gunoi a istoriei...

Țurcanii, culmea, în răsucirea lor sufletească, doritoare de o cantitate de libertate ce și-o planificau singuri, trăiau o împlinire bucuroasă a misiei pe care și-o asumaseră: trăiau, ca să fim exacti, această bucurie înainte ca inșii considerați vinovați să fie pedepsiți până în rărunchi, și trăiau o fericire dilatată după ce aceștia își executau pedepsele...

Paradoxal sau ba, ținând cont de istoria paradoxală în care ei intraseră până în gât, sperând să se elibereze de anii de închisoare la care fuseseră condamnați, țurcanii au intrat într-o capcană apocaliptică și ea le-a rețezat viețile, acoperindu-i de o rușine greu de măsurat!...

Romanul-document *La taină cu diavolul* semnat de Radu Ciuceanu se citește pe nerăsuflăte! Cine mai poate rămâne într-o istorie zbuciumată prietenul propriului său adevăr? Cine mai are puterea să creadă că viața sa este proprietatea sa personală? Se spune despre Descartes că, în ultimele sale clipe de viață, ar fi zis: „Suflete al meu, acum e timpul să pleci...”

Radu Ciuceanu, deși a trecut prin nenumărate clipe de descumpănire și suferință, nu s-a dat bătut, nu i-a spus sufletului său să plece! Avea o datorie față de sine și față de cei cu care a împărțit vitregia timpului: să ne lase o mărturie despre oglinda imprevizibilă a unei istorii tragice!... Și ne-a dăruit o carte remarcabilă!

Acad. Dumitru Radu Popescu

O cronică a terorii

Memoriile lui Radu Ciuceanu sunt un dublu testimoniu: al animalității și al umanității, ambele mărturisite de ființa numită OM.

Ele îmi aduc în minte o frază a lui Italo Calvino – „A căuta și a ști să recunoști cine și ce, în mijlocul infernului, nu e infern” – despre adevărata și fundamentală omenie. Iar infernul pe care autorul îl desfășoară în fața noastră, ca o frescă de „Dans macabru” unde „Doamna cu coasa” pândește la fiecare colț, este cel al primilor ani din deceniul șase al veacului trecut, punctat de locuri cu sinistră rezonanță: Gherla, Dej, Jilava, Văcărești, Pitești, acolo unde – notează memorialistul despre ultima dintre închisorile amintite – „reeducarea a însemnat un atac asupra substanței ființei umane”.

Pentru generația mea, paginile acestea sunt un *remember*, iar pentru cei mai tineri, eventual, o „carte de învățătură”, cuprinsă într-o autentică cronică a terorii.

Bateria lanțurilor pe glezne și mai ales purtarea lor târșită, clipele de spiritualitate – și ea înlănțuită – ale Crăciunului și Paștelui, evocarea unor personaje atât de diferite – care din anonimi devin eroi –, precum tânărul Nicolae Chiselev sau agronomul Păunescu, preotul Șuşman, căpitanul de Gardă Regală Păiș sau cneazul basarabean Krupenski, alternează aici cu substanța unor discuții aproape academice despre istoria contemporană, duse, fără teamă, în bolgiile temniței, cu schițarea fugară a unor figuri publice de notorietate, ca Piki Pogoneanu sau ca magistratul general Hotineanu.

Pentru mine, din noianul de umbre al României carcerale, populat de studenți și țărani, de ofițeri și avocați, de foști

comuniști și foști legionari, de sioniști și clerici, se desprind câteva figuri de distinși intelectuali, pe care i-am întâlnit în tinerețe - un Ștefan Nenițescu sau un Ernest Bernea -; parcurgând paginile cărții, mărturisesc că m-a emoționat și menționarea, fie chiar în fuga condeiului, a neuitatului meu magistru și prieten mai vârstnic, Emil Lăzărescu.

Scriind istoria propriei sale drame, înfruntate cu demnitate și inteligență, Radu Ciuceanu binemerită respectul și gratitudinea celor de astăzi, spre știința celor de mâine.

Acad. Răzvan Theodorescu

Despărțiri fără protocol

Al cincilea volum din *Memoriile* lui Radu Ciuceanu, cu titlul *La taină cu diavolul* se detașează prin amplitudinea perioadei descrise, începutul fiind marcat de plecarea de la Târgșor, în decembrie 1950, iar finalul punctând schimbarea conducerii personalului medical de la Spitalul Penitenciarului Văcărești, în toamna anului 1956.

Prin comparație, primul volum, *Intrarea în tunel* descria doar câteva luni din activitatea Mișcării Naționale de Rezistență din Oltenia, încheindu-se prin arestarea tânărului student Radu Ciuceanu, la Craiova, în octombrie 1948.

Altă trăsătură care îi conferă volumului de față un caracter deosebit o reprezintă periplul carceral, marcat de două mari închisori – Gherla și Jilava, la care se adaugă scurta ședere la Dej și internarea de la Văcărești. Este mai mult decât putem găsi în *Potcoava fără noroc*, al doilea volum de memorii, unde spațiul carceral aparține, în principal, penitenciarului din Craiova și, episodic, sediului Securității din localitate.

A treia dimensiune se regăsește în multitudinea personajelor, aparținând unor vârste, medii, profile intelectuale, orientări politice, confesiuni și identități etnice extrem de variate. S-ar putea spune că Radu Ciuceanu a cunoscut, în aproape șase ani de detenție, mai mulți oameni decât ar fi posibil de-a lungul unei vieți. Printre figurile evocate se numără: torționarii reeducării, în frunte cu Eugen Țurcanu și Alexandru Popa; responsabili din M.A.I. sau Procuratură, de la ministrul Alexandru Drăghici până la colonelul Ludovic Czeller, lt.-col. Marin Constantinescu, zis și „Plăpumaru” și Alexandru Voitinovici; comandanți de închisori, precum cel de la Gherla, Constantin Gheorghiu, Petre Goiciu sau

col. Koller de la Văcărești; personal de pază și ofițeri politici; medici de penitenciar, precum dr. Bărbosu, dr. Sin sau dr. Cătană, împreună cu echipa de medici de la Văcărești. Mult mai numeroase sunt portretele unor deținuți politici, ale căror prezențe au marcat biografia condamnatului la 15 ani temniță grea, Radu Ciuceanu. Unii dintre ei au jucat un rol pregnant în viața culturală interbelică, alții au servit în instituții importante ale statului. Alături de ei se află ofițeri superiori care au condus mari unități pe frontul din Rusia, participanți la mișcarea de rezistență, preoți care au refuzat să-și trădeze biserica, țărani care și-au apărât pământul și agoniseala de o viață, comuniști cu antecedente din perioada de ilegalitate, arestați pentru manifestări de nemulțumire, tineri elevi sau studenți prinși în menghina represiunii de la sfârșitul anilor 1940, victime de tot felul, majoritatea rămase în anonimat, ale unui sistem care nu a ținut cont de nimic atunci când a dorit să-și consolideze puterea.

Unele portrete surprind prin concizie și suculență caricaturală, mai ales când este vorba de figuri de tortionari, altele prin admirație pentru cei care au înfruntat torturile fără să-și denunțe camarazii sau compasiune față de cei care s-au stins înainte de vreme, luptând pentru libertate. Țurcanu, spre exemplu, apare ca un individ rece, care acționează ca un automat, ucigând „fără să se implice emoțional. „Roagă-te la Iehova al tău să nu-ți joace vreodată cu bocancii pe coaste”, spune Radu Ciuceanu, fiindcă „starostele dracilor”, Țurcanu, este „nebun, dement, paranoic și criminal, pe deasupra”. Popa Țanu, zis și „Robespierre”, cu fața lui mongoloidă, te putea ucide „cu un zâmbet tot atât de afabil ca și atunci când ar asista la nașterea ta”. Spre deosebire de ei, Mihai Livinschi era o „bestie primitivă”, executând orice i se ordona; Ioan Cerbu își bătea „cu furie de reeducat foștii camarazi din organizație, laudându-se cu asta”; ajutorul său, Iustin Morărescu, nu era mai prejos; Vasile Pușcașu, poreclit „Gorila”, „cu etichetele lui uriașe și fruntea cât o curea” era „mărginit la minte cât o nucă spartă”; ciomăgașii Ioan Voin, Gheorghe Ionescu, Vasile Păvăloaie, Aristotel Popescu completează distribuția infernală a reeducării.

Personalul administrativ al penitenciarului Gherla este descris în aceleași culori. Prostia sublocotenentului Avădanei, despre care se spunea că a fost cioban, nu este egalată decât de răutate, frații Șomlea erau niște „bestii desăvârșite, iar Vascan, zis „Bivolul”, se evidențiază prin „mâna grea și cureaua lată”.

De partea cealaltă, avem victimele. Sunt evocați, pe rând, Ion Cotan, dârzul luptător macedonean din Codrii Babadagului, „un simbol al onoarei” care nu și-a trădat „rudele sau camarazii din organizație”, deși i se promisese că va fi trimis la Văcărești pentru a fi tratat de tuberculoză; căpitanul Măgirescu, erou la Sevastopol, decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul”, torturat de Stoian și „șleahă lui de asasini”; Constantin Lupoai, Izmană, Piticaru, bătuți îngrozitor în timpul reeducării; Sabin Văran, preotul Papken Keropian, Ion Potcoavă; Nicolae Suci, care luptase cu trupele de intervenție ale Securității din Timișoara; Moș Toma, figură aproape mitică de țăran dârz care a cutezat să-i blesteme pe tortionari, scuipându-i în față; Gheorghe Rădoi, tânărul student de la Matematică; Constantin Teja, care ajunsese după chinurile din reeducare la nici 40 de kilograme; Paul Caravia, „falicul student la Filosofie”, pe care chinurile de la Pitești îl transformaseră într-o „epavă umană”, doctorul Nicolae Chiș, nepotul lui Iuliu Maniu; Marin Predoaica; Vasile Spaniolu, erou pe Frontul de Răsărit; Petre Dumitrescu, zis și „Nea Tache”, muncitor la o fabrică din București, arestat în 1941, după Rebeliunea Legionară și eliberat abia în 1964; maiorul Verzea, martor la ofensiva armatei sovietice pe frontul de la Iași, la 20 august 1944; Nicolae Chiselef, student la Politehnică, originar din Constanța; Nicolae Suci și Romulus Ionescu, chinuiți sălbatic în reeducare; Cornel Pop, supus la torturi inimaginabile, cu un chip de „nerecunoscut”, pe care se fixase un rictus ce trăda „chinurile îndurate; ilegalistul Emilian Anghelii, care a avut curajul să-i spună lui Gheorghiu Dej că muncitorii n-o duceau mai bine sub noul regim; Vasile Furteș; inginerul agronom Ion Păunescu, acuzat de legături cu partizanii din Munții Muscelului; preotul Ieronim Șuşman, condamnat pentru activitate clandestină greco-

catolică; caricaturistul Timoftei Mândru; prințul Radu Sturza, fost diplomat în Franța și Imperiul Austro-Ungar; grupul sionist de la Văcărești, cu Mișu Benvenisti, Sloma Schitnoviță, avocatul Jean Cohen, dr. Haas, avocatul Zissu și rabinul Halpert Bernard, șeful comunității israelite din Banat; cneazul Krupenski, unul dintre cei mai mari latifundiari din Basarabia și Ucraina; profesorul Ștefan Nenițescu, un apropiat al lui Nicolae Titulescu; Johnny Rotaru, unul dintre interpreții de limbă engleză în relațiile lui Iuliu Maniu cu ambasada americană și cea engleză; Constantin Rășcanu, căzut cu lotul „Pop-Bujoiu”; generalul Rozin, fost comandant de divizie; Luscalov, fost comisar-șef la Siguranță, într-un oraș din Basarabia; comandorul Coșoveanu, Teodor Poterașu, student la Drept, căzut cu o organizație în preajma Festivalului Mondial al Tineretului; generalul Constantinescu-Klaps, col. Popescu-Cetate, Victor Rădulescu-Pogoneanu, col. Romulus Hotineanu, generalul Anton, Ionescu-Micandru, Ernest Bernea; părintele Francisc Heider, care fusese bătut de sadicul căpitan Enoiu; părintele Ioan Iovan; tânărul Ion Bohotici, condamnat la 25 ani temniță grea; ing. Stan Ghițescu; profesorul Constantin Motaș, un discipol al lui Emil Racoviță; episcopul Vasile Leu, răpit de N.K.V.D. la Viena și mulți alții.

O altă caracteristică a volumului se regăsește în tonalitatea discretă în care sunt descrise violențele din timpul Reeducării. El însuși victimă de două ori, mai întâi la Pitești, în Camera 4 Spital, apoi la Gherla, la camerele 99, 103, 104, obligat să suporte și apoi să asiste la torturile prelungite executate de Țurcanu ori sub coordonarea acestuia, Radu Ciuceanu rezervă puține cuvinte descrierii suferințelor fizice. El acordă mai multă atenție presiunii psihologice, momentelor de așteptare, răgazului câștigat după o ședință de tortură, dincolo de care se putea profila desfigurarea, chinul nesfârșit dinaintea morții. Și mai interesante sunt momentele care au pregătit ordinul de încetare a reeducării. La această decizie s-ar fi ajuns probabil mai târziu, dacă Radu Ciuceanu nu l-ar fi convins pe colonelul Vintilă Vais, fost comandant cu funcție de general la Direcția Pașapoartelor din

M.A.I., el însuși condamnat la 10 ani temniță grea, să ceară să fie dus la București, în octombrie 1951 pentru a fi audiat de membri din conducerea de partid. Incredibilul s-a produs, și Vais a devenit, dintr-o victimă sigură a lui Țurcanu, martorul principal care a convins organele superioare de partid să dispună stoparea violențelor. Venirea neașteptată a colonelului Czeller la Gherla, la 11/12 februarie 1952, a constituit semnalul încetării reeducării.

A cincea dimensiune a cărții se suprapune istoriei trăite, prin vocile care depun mărturie, reconstituindu-se, din fragmente abia sugerate sau din priveliști expuse cu aplomb, capitole din ultimul secol de istorie. Nu lipsesc de aici Rebeliunea Legionară din ianuarie 1941, înaintarea trupelor germane în Rusia, bombardarea Capitalei de către aviația aliată în aprilie 1944, arestarea mareșalului Ion Antonescu, instalarea guvernului Petru Groza, alegerile din 1946, capturarea conducerii P.N.Ț. la Tămădău, stabilizarea monetară din august 1947, interzicerea Bisericii Unite, incursiunile partizanilor în zonele muntoase, asuprirea satului românesc în numele colectivizării și alte secvențe care surprind schimbările dramatice din societatea românească.

Ultimul aspect care trebuie scos în evidență este capacitatea autorului de a sintetiza anii de detenție în formulări aforistice memorabile. Desigur, ele nu pot fi atribuite unui tânăr de 22 de ani, vârsta la care Radu Ciuceanu intra pe porțile Gherlei, ci descifrării, în timp, a tainicului cod care a îngăduit zecilor de mii de deținuți politici să supraviețuiască în închisorile comuniste din România. Așa cum arată și cartea de față, nimic nu se plătea mai scump decât credulitatea sau gura prea slobodă, într-o lume în care și o șoaptă scăpată aiurea putea sfărâma viața unuia sau a mai multor oameni. Fiindcă, așa cum spune Radu Ciuceanu, „pușcăriașul nu are somn, iar visele sunt interzise într-un regulament nescris... el nu are voie să se viseze liber și, mai ales, evadat”.

În temniță, întâlnirile, prelegerile, discuțiile, dar mai ales despărțirile, unele dintre ele fără vreo speranță de revedere, se desfășoară simplu, fără protocol. Doar memoria, singurul aliat al condamnatului, poate da un sens acestor lucruri, așa cum o dovedește și cartea de față.

Conf. univ. dr. Octavian Roske

Închinare în fața unei troițe

L-am recunoscut pe Radu Ciuceanu în dimineața zilei de duminică, 24 decembrie 1989, în holul Muzeului de Istorie și Artă al Municipiului București.

Erau ceasurile 10,00-11,00 și adunarea noastră în centrul Capitalei se datora unui telefon primit târziu, în noapte, de la prietenul meu. Invitația a fost scurtă, chiar cu caracter de somație: „Mâine la ora 9,00, cel târziu 10,00, să fii în București la M.I.A.M.B.!”. „Negreșit!”, i-am răspuns eu.

Eram copleșit de cele petrecute cu o zi înainte, de fuga lui Ceaușescu de pe acoperișul Comitetului Central și de cascada unor evenimente care însemnau sfârșitul dictaturii sale.

Am sosit cu greu în Capitală și, de câteva ori, am fost opriți pe șoseaua București-Ploiești de militari ce nu păreau a fi făcut parte din batalioanele de Securitate. În muzeu, în hol, am recunoscut pe câțiva dintre camarazii mei de temniță. Ne-am îmbrățișat, unii chiar cu lacrimi în ochi. Radu, pe care-l știam salariat al muzeului, ca arheolog-cercetător, își ascundea cu greu bucuria: „Am învins, iar porțile iadului s-au prăbușit!”

Trăiam o euforie în care, de multe ori, vorbeam toți deodată și ne opream când unul dintre noi țipa disperat: „Fraților, totuși, să ne înțelegem! Ce facem acum?” Propunerile țâșneau pe măsură ce timpul se scurgea, punctat de clopotele ce băteau, năprasnic, de la Biserica Colțea, unde, în noaptea de joi spre vineri, părintele Viorel Mehedințu, prietenul meu, le dăduse glas pe fundalul răpăiturilor și bubuiturilor de arme.

În cele din urmă, am obosit și am luat o hotărâre care a însemnat primul act al citoririi, de *iznoavă*, a Asociației Deținuților Politici: organizare, proclamație și strângerea

rândurilor celor care mai rămăseserăm în viață și ne găseam în cuprinsul Capitalei și prin împrejurimi.

Pasul doi l-am făcut în urma unei informații că pe strada Caimatei, în apropierea Bisericii Trei Scaune, s-a mai strâns un grup de „foști vărğați”. În jurul orei 12,00 ne-am îmbrățișat cu maiorul Constantin Lățea și cu câțiva foști mineri, camarazi de muncă și suferință. Parcă ne-am numărat și nu eram mai mulți de douăzeci!...

Am citit cartea fostului deținut Radu Ciuceanu și m-am gândit să contribui și eu, ca un epigon, la finalul unei epopei. Așa cum mărturisea autorul, cu câțiva ani înainte – când de abia se apucase de această istovitoare datorie – *autobiografia unui fost deținut politic poate fi închinare în fața unei troițe sau lespede de mormânt!*

De la început trebuie să pornești de la o realitate pe care o trăiești cu fiecare clipă, lună sau an când îți arunci privirile înapoi. Neputința de a recompune realitatea, printr-o retrăire fidelă a trecutului tău se asociază cu disperarea funcției psihice a uitării și, de ce nu, a deformării memoriei printr-o avalanșă a amintirilor subiective și partinice.

De-a lungul anilor am avut diferite prilejuri de întâlnire cu autorul acestui al cincilea volum autobiografic. Am simțit în el dorința și entuziasmul cronicarului care se împovărează, printr-un testament edit, nu numai să-și împospăteze amintirile, dar și să-și certifice o adeziune de gest și convingere care ne-a împins pe noi în rândurile combatanților!

L-am întrebat odată pe Radu, cu ani în urmă, fiind amândoi oboșiți de meandrele aducerilor aminte: „În definitiv, care crezi că au fost dușmanii noștri cei mai de temut?” Mi-a dat un răspuns pe care nu am voie să-l uit: „Din interior indiferenții, iar din exterior ideologii! Primii ne-au trădat prin pasivitate și nepăsare, ceilalți prin teroare și crimă!”

Aștept cu nerăbdare volumul al șaselea al „odiseii” Domniei Sale.

Constantin Pompilian
Fost deținut politic

Întâlnire cu Istoria

Putem oare spune că, pentru Radu Ciuceanu, viața a început la 37 de ani, odată cu eliberarea sa din sistemul concentraționar oficial și intrarea în „pușcăria neoficială” – în care eram conștienți că trăim, mulți dintre noi – numită Republica Populară Română? Oricât de paradoxal ar părea, din punctul meu de vedere, răspunsul este unul negativ! Și asta datorită faptului că Radu Ciuceanu, „Domnul Profesor”, cum îi spuneam noi, studenții Facultății de Istorie de la finalul anilor '70, în semn de respect pentru valoarea sa didactică și profesională, dar, subliminal, și ca un omagiu pentru suferințele îndurate, a știut, ca într-o subtilă mișcare de *aikido*, să transforme experiențele sale carcerale în atù-uri pentru lupta pe care, de acum încolo, nu avea să o mai poarte cu *Istoria*, ci doar cu mereu devoratorul *Cronos*.

Căci Radu Ciuceanu vrea să înțeleagă – și odată cu el, și noi, cititorii *memoriilor* sale – de ce și cum de a fost posibil ca el însuși – și alte câteva sute de mii de români – să fie nevoit să treacă prin calvarul carceral al anilor '50, al cărui punct culminant a fost „experimentul Pitești”! Dincolo de zeghea plină de sânge a lui Țurcanu, istoricul Radu Ciuceanu ne face să întrezărim siluetele lui Churchill și Stalin, aplecate asupra biroului de lucru al „Dictatorului Roșu” de la Kremlin, într-o fatidică noapte de 9/10 octombrie 1944 când, cinic și iresponsabil, cei doi au decis soarta a trei sute de milioane de oameni din Europa!

„Domnul Profesor” ne călăuzește, sigur, lectura cu mijloacele profesionistului în ale *Istoriei*, prin „Salonul Galben” al Palatului Regal, în după-amiaza zilei de 23 august 1944, prin cabinetele de lucru din Ministerul de Interne, ale lui Teohari Georgescu, Alexandru Drăghici sau Nicolschi, încercând să descifreze meandrele, nu doar ale *Istoriei* – această fatalitate în mers – ci și ale *sufletului omenesc!*... Memoriile lui Radu Ciuceanu alternează

introspecțiile psihologice cu analizele geopolitice, oferindu-ne un adevărat *regal literar*.

Talleyrand spunea cândva: „Primesc în casa mea pe oricine potrivit numelui pe care îl poartă, dar îl conduc la ușă după gradul de inteligență pe care mi l-a dovedit”.

Haideți, aşadar, parafrazându-l pe marele diplomat francez, să pătrundem în universul *memoriilor* lui Radu Ciuceanu, conduși de prestigiul numelui celui care le scrie, iar la ușă, atunci când încheiem lectura, să ne luăm „la revedere” și să recunoaștem că am citit nu doar cea mai bună carte de memorialistică privind mediul concentraționar comunist din România, ci și cea mai bună *carte de istorie* apărută în ultimii ani!

Dan Falcan

Arheologia regimului carceral comunist - Sondajul stratigrafic 5 - Secvența cronologică 1950-1956

Erupția, la noi, în ultimul deceniu al secolului XX, a literaturii memorialistice edite privind detenția politică sub regimul comunist, a adus la lumină persoane și personalități, fixate în realități de multe ori șocante, puțin știute până atunci în mediul public, declanșând procesul febril de *restitutio in integrum* a unui trecut care însumează aproape o jumătate de secol de transformări dramatice ale feței României.

Între sutele de titluri deja adunate se detașează și *Memoriile* Prof. Dr. Radu Ciuceanu, directorul fondator al Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului al Academiei Române, personalitate distinctă, cu o prodigioasă activitate în domeniile științific, politic și cultural din România ante și, mai ales, postdecembristă.

Publicarea *Memoriilor vol. 5. La taină cu diavolul* se impunea cu necesitate și era așteptată cu înfrigurare; cartea, impozantă, continuă seria începută acum circa 20 de ani. Ea ne pune în fața ochilor o frescă, în culori tari, a regimului represiv din perioada 1950-1956; lucrarea reprezintă o nouă și valoroasă contribuție memorialistică la istoria totalitarismului în România, fiind scrisă de un supraviețuitor de marcă al celui mai dur regim carceral din Europa vremii.

Prof. Dr. Radu Ciuceanu își împlinește, de mulți ani, cu intensă căutare interioară, efort și sânge, datoria de a depune mărturie despre cele trăite, pentru vremurile prezente și viitoare; noua carte vine, pe această linie, cu alte contribuții, de valoare unică.

Astăzi avem în mână volumul penultim al seriei, purtând titlul *La taină cu diavolul*. Necesara decopertare a realităților

propriului trecut, inițiată de autor și continuată, acum, cu această nouă contribuție, ne pune în fața unui artefact nemaivăzut, făcut dintr-o piatră dură, silicolitică, sedimentată lent, pe parcursul multor decenii, apoi metamorfozată, clandestin și sincopat, sub presiunea diverselor evenimente, în ultimii douăzeci de ani de comunism pentru ca, apoi, să fie supusă temperaturilor înalte ale izbucnirii vulcanice din decembrie 1989 și să ajungă la lumină, intrând în faza prelucrării. Prin debitajul iscusit, multifacetat, bazat pe un talent literar debordant și subtil, apoi prin fasonarea aplicată cu meticulozitate obstinată, recurgând la abrazivul grăunte de nisip al memoriei elefantine, veșnic treze – absorbind realitățile așa cum vin – și la apa de izvor, neîncepută, a speranței și a gândului benefic, autorul conturează, până în faza finală, un obiect șlefuit, masiv, contorsionat, care simbolizează trecerea sa prin timp, chiar viața sa matură, a începutului celui de al patrulea decar, consumată în închisoare și ne face, astfel, părtași la un *excursus* notoriu și captivant, marcat de succesiunea unor tablouri evocatoare pline de dramatism.

Ca și cititori, ne trezim sus, pe „malul săpăturii”, bătuți în cap de soarele realității zugrăvite de autor, privind descendent, buimaci, la un perete de pământ, apărut prin săparea riguroasă, ineluctabilă – mai întâi cu cazmaua, apoi cu șpaclul și cu vârful de briceag – a unui șanț adânc, în materia timpului, scurs între reperele marcate de țărșii memoriei, distanțați supracincinal și purtând cifrele: 1950 și 1956. Secvențele se înșiruie de jos în sus, *in situ*, într-o succesiune convulsivă, halucinantă, ca într-o stratigrafie infernală și, prin îndepărtare arheologică, dezvelesc grunduri zgrunțuroase, suprapuse, cu margini *floa*, texturi, consistențe și culori insolite, fixate, în egală măsură și conform principiilor oricărei „săpături stratigrafice” lizibile, „nestoriene”, pe un profil marcat de „complexe” întretăiate: bordeie și locuințe de suprafață, structuri de lut și de piatră, gropi menajere, de împrumut, de provizii, rituale, morminte și altare, locuri de bătalii și de închinăciune; cu alte cuvinte, *cioburile fostelor vieți, activități și regimuri...* Aici stau, încremenite la vedere: date, fapte,

oameni, caractere, atitudini, locuri ale detenției, contorsiona(n)te contexte intracarcerale, călăi, victime, trăiri înalte, instincte cavernoase, suferințe fizice, înălțare spirituală, boli și tămăduiri – trupești și sufletești, limfă vâscoasă, aproape pietrificată și cleștar de fântână campestră, ființe serafice și demoni cu fețe schimonosite antropoid...

Cu alte cuvinte: Secolul XX, pe la mijloc... la suprafața și în subteranele „lagărului comunist”!...

Parcurgând cartea, filă după filă, neputând-o lăsa din mână până la sfârșit și ghidați de *Spiritus Rector* al autorului, încercăm să înțelegem substanța, întretesută, a acestei felii stratigrafice de trecut... De ce și cum a fost posibil... Cum de se poate supraviețui pe un asemenea tărâm al tenebrelor adânci și hulpave...

Sentimentul pe care îl încercăm, înaintând în lectură, este acela că, peste toate relele, parcă fără sfârșit, se profilează, în mod constant, *speranța*, albastră precum înaltul cerului, nădejdea curmării coșmarului, printr-o minune... Luminița, pură, de la capătul suferinței se vede, pâlپând neîncetat, nepălind în fața limbilor roșii ale focului Gheenei; ea îi va călăuzi pe cei închiși, rămași dârji și verticali, înapoi în *viața reală și liberă*, chiar după consumarea unor obligate și diabolice taifasuri, lângă cazanul răspândind văpăi și miasme...

Juxtapunerea celor șazecișinouă de tablouri (capitole), adevărate „fișe carcerale”, de amploare variabilă, ale cărții, autonome și, totodată, solid articulate în structură, desfășoară în fața noastră scene animate de persoane și caractere alese, ca și o factologie de mare varietate, reînviată prin talentul inconfundabil al autorului, care combină, măiestrit, descrierile detaliate cu dialogul viu, pe ritm oltenesc, marcat de analiza instantanee, milimetrică și de replica promptă, miezoasă care, adeseori, anesteziază reacția de moment a interlocutorului...

Tușele suave, stenice, ale textului, întâlnite des la început de capitol, conectându-ne la realitățile extracarcerale – mereu căutate, ca lumina în detenție și extrase, mut, din cotloanele memoriei, necesare ca respirările esențiale de oxigen, întrupate în

amintiri, intuiții, indicii aparent mărunte, precum o creangă înflorită de măr, percepută cu greu printre zăbrele și obloane; triful unei păsări sau dangățul sărbătorec de clopot, prinse cu urechea ascuțită, nefiresc, de rigorile detenției; un petec de cer senin ș.a.m.d. – toate contrastează flagrant, dur, rapid și irevocabil (ca trosnetul, scurt și sec, produs prin frângere pe genunchi, al unui vreas noduros) cu *rarefiata atmosferă de pușcărie*, în care amintitele pete de culoare au luat naștere; valoarea detaliilor „de libertate”, dincolo de gratii cu semnificație minoră, uneori aproape de zero, devine colosală și o condiție a menținerii ritmului... Mergi alături de speranță sau mori!...

Aceste pozitive efecte cromatice pregătesc terenul pentru bascularea, bruscă, spre realitățile sumbre, liniar-rutiniere și jurnalier, apăsătoare până la sufocare, ale spațiului concentraționar, marcate de: condițiile inumane, prestabilite, ale „acoperirii” trebuințelor elementare; de relațiile nocive dintre deținuți; de relațiile dintre încarcerări de după gratii și „încarcerări” de pe culoare, din spațiile de anchetă, de la „administrativ” sau din „afara coliviei mici” care era închisoarea, aflați și ei, irevocabil, în interiorul „coliviei mari” care devenise, de un timp, Țara Românească bolșevizată...; de bolile care îi pândesc, cu dinți ascuțiți și îi împuținează – la trup și la minte, apoi la număr – pe condamnați... și atâtea altele...

Culmea o suim, împinși de zelul narativ al autorului, spre scenele care descriu atmosfera de coșmar a episoadelor având ca „protagoniști” pe „împieliații reeducării”: *nomen odiosus* Eugen Țurcanu și echipa sa de patibulari. Este demn de pana dantescă tabloul apocaliptic, iluminat de fulgere și trăsnete șfichiuitoare – însoțite de zgomotul tunetelor și de furioasa revărsare pluvială de afară, lovind acoperișul sinistrei clădiri – în care este surprins, la proporții de dramă antică, ultraviolentul delir țurcanesc însângerat-spumegant și „luarea de piept” cu Dumnezeu... Dar El nu bate cu parul!... Și asta s-a văzut, nu mult după...

Cartea cuprinde descrieri, în tonalități dure sau atenuate, ale violențelor din timpul reeducării. Autorul a fost victimă a acestor

atrocități la Pitești, în Camera 4 Spital și la Gherla, la camera 99. Foarte interesante și valoroase pentru forța și veridicitatea mărturiei sunt detaliile legate de încetarea reeducării. Radu Ciuceanu l-a convins pe deținutul colonel Vintilă Vais, „coleg” de pușcărie, fost comandant la Direcția Pașapoartelor din M.A.I., condamnat la 10 ani temniță grea, să ceară să fie dus la București, în octombrie 1951 pentru a fi audiat de membri ai conducerii de partid în legătură cu tratamentele inumane aplicate în închisoare. Vais a convins, la rândul său, organele decidente de partid să ordone încetarea violențelor. Drept urmare, vizita colonelului Czeller la Gherla, la 11/12 februarie 1952, a constituit semnalul încetării reeducării. Și toate sunt redată de autor cu lux de detalii și recrearea măiastră a atmosferei prin mânuirea dibace a dialogului.

Ca într-un labirint al saloanelor, de spital, fetide, populate cu foste ființe umane, multe dintre ele aduse la starea vegetală – ca stadiu, preliminar și obligatoriu, al trecerii în regnul mineral – „Domnul Profesor” ne poartă, de mână, prin toate încăperile acestui trecut recent, lugubru, însumând peste șase ani (1950 – 1956) și exemplificând, ca și restul intervalului temporal (scurs mai ales din 1948 până în 1950, apoi din 1956 până în 1964), *iadul cu gratii și zăvoare încinse*, adus pe pământ de oamenii de la Soare-Răsare, mânați spre vest, încă o dată, spre ținuturile altora, mănoase, binecuvântate de Dumnezeu, așa cum s-au mișcat și cetele de acum (deja) cinci mii de ani, de la „invazia indo-europeană” și apoi de câte alte ori!...; de data aceasta, îi mâna de la spate o ideologie *contra naturii*, neagră ca tăciunii din vatra cazanului, roșie ca focul iadului și setoasă de sânge nevinovat, pe care „contaminații” ei, turbați, îl vor vărsa degrabă...

Această dominantă cromatică și olfactivă, viscerală, smoloasă, sângerie și sanguinară, cu iz de pucioasă, nu a sufocat albastrul *speranței!* El este viu, în *Înaltul cerului*, unde sălășluiesc Dumnezeu, Iisus Christos, Maica Domnului și sfinții noștri veghetori, din străbătrâni! Percepem *azuriul* ca atare în carte, pagină de pagină și vom vedea cum *va învinge!* Și autorul își continuă periplusul printre grozăvii, făcându-ne actanții acestui

demers cu febrilitatea dictată de impulsul de a relata fapte, de a evoca oameni, de a reînvia gânduri, de a depune mărturie eliberatoare despre cele trăite și îndurate, despre oamenii valoroși întâlniți și care nu au supraviețuit, în sfârșit, de a spune *adevărul*, așa cum a fost și este, de a face o confesiune pentru prezent și viitor. Luarea hotărârii și apoi eforturile care face posibilă materializarea, neapărat metodică, a acestor memorii, sub presiunea nisipurii clepsidrei pe care fiecare dintre noi o avem „încorporată” odată cu primul strigăt scăpat deasupra lumii, necesită resurse aproape supraomenești, fizice și psiho-mentale, în veci necapacitate și nebanuite de un om obișnuit, care nu a suferit în viața lui. Și aceasta sub povara unor ani care se apleacă de nouăzeci...

Iată numai câteva dintre implicațiile, asupra condiției autorului, ale demersului adânc autointrospectiv care a făcut să apară cartea de față, ca și restul din seria amintită; și nu cred că greșesc atunci când numesc *eroice* aceste eforturi...

„Domnul Profesor” își propune (și reușește, din plin) elaborarea și aplicarea, cu metodă, a planului *evadării*, temporare și temporale, din trupul și mințile fostului deținut, detașarea de cele relatate, dublată, însă, permanent, de exhaustivismul invocării și redării detaliilor și al încrengăturii factologice și atitudinale; levitarea peste lucrurile trecute, peste acest *panopticum* carceral incredibil permite baleierea la rece, întărirea lucidității obiective, necesară succesului retrării – de mare rezoluție, ca fotograf profesionist, folosind suport color, coloidal și digital, cu sensibilitate măsurată atât pe scările analogice ASA, ISO, DIN sau chiar GOST, cât și pe cea mai nouă, a megapixelilor, în continuă extindere – secvențelor unui *trecut dureros precum o rană (încă) vie*. Levitarea autorului se face având în mână o cameră foto, echipată cu un meșteșugit și necruțător „Ochi de pește” japonez, de 10,5 mm, care surprinde, de aproape, subiecte cu extindere fixă mare și multe personaje, în continuă agitație și succedare, actori pe o scenă amplă, cu mecanisme complicate, care pun totul în mișcare. Personajele se înșiruie, amestecându-se înotând într-un cocteil macabru, care materializează, în ultimă

instanță, gustul „coliviilor comuniste mici și mari”; și gura „se face pungă” instantaneu, numai la gândul degustării!...

Cu toate acestea și, paradoxal, un strop de ambrozie este sesizabil în rețeta infernală: el este turnat de oameni integri, ale căror trăiri simple, înaltă educație și alese calități sunt potențate de încercările grele și situațiile-limită în care se află, prin voia Celui de Sus: țărani ancestrali, inflexibili și curați la suflet, vorbă și port; fețe bisericești de diverse confesiuni și conducători spirituali; oameni politici și exponenți ai vechii nobilimi, cu viața marcată de rituri și ritualuri, ermetice pentru omul de rând; militari de carieră având crez și coloană vertebrală nealterate; tineri și oameni în floarea vârstei, pe care detenția nu i-a frânt, printre care se numără și autorul. Tânărul Radu Ciuceanu pare că urma un sfat practic, simplu, dar eficient, de cursă lungă, pe care l-am întâlnit – poate nu întâmplător – și în relatările despre o figură celebră a arheologiei românești, profesorul „cobilițar” Constantin S. Nicolăescu-Plopșor, fost elev al distinsului profesor Ștefan Ciuceanu, tatăl autorului și intelectual de marcă al Craiovei, ctitor de instituții culturale și științifice. Plopșor sau „Bărbosul”, așa cum îi spunea, neoficial, toată lumea, era un ultim spirit enciclopedic renescentisto-iluminist, „rătăcit” în secolul trecut, care își îndemna elevii să „fure” = să învețe din mers de la oricine oferă date din diverse domenii, arată lucruri practice sau relatează o experiență profesională sau de viață, toate potențial utile la un moment dat pentru acela dispus să fie atent la detalii. Astfel că „Domnul Profesor” aplică, în mod consecvent, „rețeta” discuțiilor cu personalități marcante ale vieții românești, înghesuie, tragic și temporar (sau definitiv...), în metrii pătrați ai închisorilor comuniste. Se profită, astfel, din plin, de situații unice, acelea care permiteau să fii, pentru o perioadă a cărei durată nu se știa niciodată, în vecinătatea unor oameni cu statură și în siajul cunoștințelor unor actanți ai politiciii, fenomenului militar, științei și culturii din România sfârșitului de secol XIX și a primei jumătăți de secol XX. Discuțiile, provocate încontinuu și prelegerile sistematice, în cicluri, se dovedesc

esențialmente vitaminizante spiritualicește și plurivalente: *îmbogățitoare de cunoștințe*, absorbite cu nesaț de tinerii avizi de instruirea de care regimul comunist și cel carceral îi privase; *mobilitoare ale minții*, care astfel procesează pozitiv și nu se lasă pradă deznădejzii; *șlefuitoare de caractere*; *dătătoare de speranțe* – contactele spirituale cu oamenii aleși se dovedesc, mai ales, adevărați „colaci de salvare” pe marea zbuciumată, neospitalieră (*Axeinos*), a trecerii prin închisoare, în care se zbăteau atâtea victime. Socializarea pozitivă frecventă, la standarde intelectuale înalte, a format spirite și caractere; și acest lucru se observă, pregnant, și la autorul cărții de față, care a știut să valorifice ocaziile și timpul consumat în detenție spre perfecționarea personală și ridicarea nivelului exigențelor față de sine și față de cei din jur.

Și totul se făcea cu gândul, neostoit, la *minunea care trebuia să se producă, într-o zi*, dar care era greu de întrezărit, sub rigurile concentraționare cotidiene: *eliberarea și viața reală!*

Forța speranței a fost hotărâtoare pentru ieșirea la liman!

Periplul carceral al „Domnului Profesor”, adevărat „drum inițiativ”, relatat în noul volum de memorialistică, purtând titlul *La taină cu diavolul* se încheie la Văcărești, în 1956; în mod tragic, însă, el se va continua încă șapte ani de atunci încolo și va prilejui, în al șaselea episod editorial, alte consistente rememorări și alte exemple memorabile de *înălțare a unui spirit tare* peste vâltoarea, roșie, a vremurilor.

Conf. univ. dr. Corneliu Beldiman

Între bestiar și martirologiu. Amintiri din iad. Intern și internațional în paradigma reeducării

O nouă carte din memoriile profesorului și mentorului nostru iubit, Radu Ciuceanu, *La taină cu diavolul*, ne arată trăirile și zburciunile sufletești ale Domniei-Sale în anii devastatori de ciumă roșie, după celebra sintagmă camusiană, ca *om revoltat împotriva bezbojnicului sovietic*, dar aflător *între Dumnezeu și temnița grea*, deoarece pe ordonata crezului său s-au aflat *Neamul, Biserica Creștină și Familia*.

Lupta împotriva militantismului ateu și gregar desfășurat de acest *Barbaricum* al unei așa-zise *Pax Sovietica* postbelice, desfășurate la limesul nostru nistrean, a reprezentat opțiunea sa militantă, iar intenția sa a fost fără echivoc în alegerea *Binelui*, ca *om al binelui comun*, dincolo de spectrul colectivității carcerale reprezentate de *nașterile politico-ideologice* ale deținuților, pozițiile grupurilor muncitorești opresate ce luptaseră împotriva unui *Mărășești intern* interbelic, sau profilul purtătorilor *Jacqueriilor* românești împotriva colectivizării prin colhozuri.

În viziunea sa, închisoarea ca spațiu satanic al *Răului* transpare prin nervurile testimoniale ale acestui volum, ca o cetate populată cu figuri patibulare, coborâte din pânzele flamande ale lui Frans Hals ori Hyeronimus Bosch, o copie imperfectă a *cetății telurice* configurată de acei *ejusdem farinae* din tagma Țurcanu-Reck-Juberian, în contrast cu *De civitate Dei* vizitate de tânărul student la Medicină, educat în spirit creștin de mama sa, după cum reiese din dosarele de urmărire informativă ale acesteia și ale fratelui autorului, ing. Constantin Ciuceanu.

În această frescă demonică găsim *martirii lui Hristos* – deținuții, alături de noii soldați romani, tot ai unui *Imperium*

mundi cu ambiții hegemonice, aceștia din urmă ipostaziați în noua *eră de prigoană de gardienii / belatores* ai regimului democrat-popular, apărători ai iluzoriei dictaturi a proletariatului, plămădită din pedagogia socială „ca poem” a lui Anton Makarenko și *împărțirea în lașăre* a lumii postbelice, teză postulată de Andrei Jdanov printr-un cominternism resurecționat.

Avansând, narativ, memoriile de detenție ca gen literar-istoric, lucrarea de față este plămădită din memorii ale trăirii și supraviețuirii prin credință creștină și toleranță democratică, cu o pledoarie pentru o societate interbelică pierdută, model pe care tânărul medicinist îl apăra cu arma în mână, atunci când îmbrăca bluzonul făcut dintr-o foaie de cort germană pe care mama sa cususe însemnele Casei Regale, simbol reperabil ca o veritabilă *cămașă a morții* (acest episod al dăruirii pentru Neam, Țară și Rege, a fost relatat de autor la o lansare a volumului privind rezistența anticomunistă din Oltenia).

Prin pana sa este relevată natura demonică a reeducării ca experiment odios cu inspirații sovietice la origini, dar îmbogățit prin lipsa de umanitate a unor brute neanderthaliene autohtone, apărute, parcă, din negura antropogenezei, specialitate care printr-un făcut omenesc îl va fascina prin relația cu eminentul arheolog și paleontolog Constantin S. Nicolăescu-Plopșor, un reprezentant de frunte al Olteniei istorice, alături de tatăl Domniei-Sale, Ștefan Ciuceanu, tentat, ca și descendenții săi, de mărirea în Bănie a unei *Școale de Umanioare*. Fost parlamentar de frunte în două Legislative ale țării noastre (1990-1992, 2000-2004), președinte al Comisiei Camerei Inferioare de Cercetare a Abuzurilor, prin vocația sa justițiară, profesorul nostru nu se erijează într-un *logograf* care să istorisească *din auzite*, ci un *cronicar al temniței* cu acribie benedictină, care narează, năvalnic și dominant, *din trăite*, strivind *basnele* propagandei comuniste despre *bandiții din munți* și picurând un plumb în tâmpelile contemporanilor printr-o *însemnare moralicească* pe *răbojul suferinței*: „Nouă nimeni nu ne-a cerut iertare”.

Practic, cum ar spune anglo-saxonii, este un *insider*, dar și un *survivor* al universului carceral comunist, care poate adânci, cu penelul său, tonurile reci ale *reeducării* și întregi acest *cursus honorum* al *făptuitorilor* în frunte cu Eugen Țurcanu, pe care autorul l-a descris, dintru început, drept un *inventator neostenit, care improvizează, creează din nimic. Schingiuirile Chinei pălesc în fața lui. Câtă subtilitate! Cât rafinament! Inchizitorii Evului Mediu s-ar rușina de primitivismul lor (Intrarea în tunel, Memorii I, Editura Meridiane, București, 1991). Gândurile carcerale ale deținutului Radu Ciuceanu, strânse de menghina *intra muros* a închisorii de toate zilele se trezesc printr-o comparație funcțională cu *statul S.S.* al celui de-Al Treilea Reich, omnipotent peste *Konzentrationslager*: „Unde sunt *lagărele morții*? Unde sunt *gardienii care să te ducă la gazare și gata*? Unde sunt *medicii care să-ți înfigă o seringă în braț și gata, s-a terminat, ai scăpat, ești un om liber, poți să mori*. Geniul lui Țurcanu, al celorlalți din generația întâi, din generația a doua, *maestri și elevi, este că suspendă moartea, o fixează într-un punct, ca un țărșuș înfipt în tavan, la care nu poți să ajungi niciodată*”.*

Reperul narativ, însemnările personale din acest volum sunt un monument al scrisului prin *prisma unei memorii individuale*, integrate într-o *trăire colectivă* a tuturor deținuților, reflecție adâncită și de statutul autorului de cercetător științific, obișnuit cu *zăbava* asupra documentelor carcerale ale represiunii.

Ipostazele *Răului absolut*, personalizate pe coperta primului volum de memorii, după imaginarul fantastic și grotesc al pictorului din Brabant, se suprapun exact peste fizionomiile și *apucăturile sadice* ale *torționarilor* careucid în masă, aducându-ne aminte de pânza pe ulei a lui Goya, *Trei Mai 1808* sau de pictura murală a lui Pârvu Mutu Zugravu de la „Voronețul Munteniei”, Hurezul brâncovenesc, cu „Moara dracilor”; dar oponentii prinși de *tăvălugul reeducării* nu au avut privilegiul de a alege *moartea rapidă prin plumb sau baionetă*, deoarece „*bandiții trebuie să crape când vrem noi!*”

În această cetate telurică imperfectă, cu amfiteatrul terorii dimensionat de *straturile* de deținuți ai penitenciarelor M.A.I., completat prin barbaria temnicerilor și a noilor urmași ai lui Pilat din Pont, peste acești *apostoli urâți* ai *reeducării* – Teohari

Georgescu, Pantelei Bodnarenko, Alexandru Nicolschi, Tudor Sepeanu, Iosif Nemeș, Constantin Avădanei – și peste tot acest spectacol abominabil tronează *ochii de linx ai lui Țurcanu*, care face ca *măștile să cadă și camera chinezească inventată la Gherla să frângă vorbirea și să rătăcească mintea*.

După *privirea fără pleoape* a lui Țurcanu, *geniul Răului*, banda de acoliți se lărgește prin unul dintre cei mai mari agresori de la Gherla, un *călău îndobitocit* (Dumitru Bordeianu, *Mărturii din mlaștina disperării*, Editura Scara, București, 2001) și care a primit *pecetea diavolului*, ne referim la Mihai Livinschi, personaj care face „onorurile” pentru autorul acestor memorii către camera unde *morții sunt aproape morți*, *Hundertzweiundzwanzig*, relicvă de însemnare chezaro-crăiască și care poate mai anima spiritual amintirea luptei memorandiste pentru nefericiții tineri puși în fața *mașinii de tortură* conduse de Țurcanu & Co.

Sarcasmul dialogurilor dintre *ursitoare*, cu *graficele morții* pentru Lucillus, doctorandul de la Roma și domnul Bertoldi, ne arată un univers greu de imaginat chiar pentru marele Dostoievski, deoarece în *camera muribunzilor Hundertzweiundzwanzig*, ființele respirătoare se pregătesc pentru *exitus*, trecere dincolo de care este cuprinsă și Camera 150, *la refacere*, deoarece *mirosul morții nu iartă pe nimeni nici aici*. Emoționant este portretul făcut lui Ion Cotan, vajnicul luptător macedonean din Codrii Babadagului, un *simbol al onoarei*, care a refuzat *trocul delațiunii* propus de torționarul Mihai Livinschi, deși era la rând în dinamica *generației de muribunzi*: „Mi-am luat rămas bun *din ochi* de la camaradul meu, care *mi-a aruncat o privire lungă și expresivă*”.

În pendularea dintre *bestiar și martiriu*, această *adevărată martirologie* (literal, dar și prin semnificație aproape de *mariologie*) a spațiului carceral comunist, memoriile expuse pe caleidoscopul timpului urzit reeducării, apare o figură aparte, *cu lumini și umbre* în această dinamică a terorii, fostul chestor de poliție și șef al Direcției de Pașapoarte, Vintilă Vais, *mutatis mutandis* – *un Schindler à la roumaine*, care a oprit prin informările sale spre

Centru (polul de conducere al P.M.R.) un posibil *Wansee românesc*, cu o soluție finală pentru exterminarea intelighenției, elitei politico-militare și de intelligence, clerului, studențimii, dar și a culacilor din *Vechiul Regim*.

Ca și omul de afaceri german, Oskar Schindler, col. Vais era membru al unui partid totalitar, reprezentant al cercurilor de siguranță, ordine și apărare națională ale *Noului Regim*, cu speranța într-un socialism luminos, fiind convins că acest partid-tată (*Vaterpartei*) nu știa despre bestialitățile din închisori.

Într-o culpă colectivă de „război intern”, asemănătoare cu o *Kriegschuldfrage* jaspersiană, Vintilă Vais nu dorea să fie maculat precum a fost adversarul său, ministrul adjunct de Interne, Marin Jianu, promotor al unei *Nopti a cuțitelor lungi* în M.A.I., de responsabilitatea *emergenței și dezvoltării reeducării* și tocmai în acest sens a asimilat tabloul *exterminării sistematice* descris de *deținutul contrarevoluționar* Radu Ciuceanu. Fostul chestor avea ecranarea analitică și evaluarea principială că *partidul nu cunoaște aceste stări de lucru*, tocmai când regimul de democrație populară căuta, în „Era Dej”, o legitimitate internațională prin accederea în Organizația Națiunilor Unite. Memoriile induc imaginea, pe fundalul Camerei-Spital, a unui *ritual de exterminare accelerată* prin binomul Pitești-Gherla, sinonim cu industria camerelor de exterminare naziste.

Implozia informativă Vais spre cercurile de decizie politice comuniste, aduce – dincolo de salvarea „adusă” de colonelul Czeller sub forma interogației: *Mă banditule, pe cine păzești tu aici? V-a dat cineva ordin, mă bandiților?* (*vraja*, cum o numește autorul în *Intrarea în tunel*) – cu informarea făcută de Kurt Gerstein, Obersturmführer Waffen S.S. – echivalentul căpitanului din Wehrmacht – membru al Institutului de Igienă al Waffen S.S. despre exterminarea evreilor cu Ziklon B, notificare a *crimei în masă* din lagărele hitleriste transmisă diplomatului suedez baronul Goran von Otter și, prin contele Fontana, spre cercurile de decizie de la Vatican (Raportul Gerstein a fost folosit în Procesul de la Nürnberg).

Practic, Vais nu a dorit sa fie un echivalent al lui Eduard Roschman sau Amon Goeth, călăii de la Riga și Cracovia – Plaszow, deși cuplul Bodnarenko-Nicolski suprapune dubletul Heydrich-Eichmann, primii ca reprezentanți ai *totalitarismului roșu de clasă*, iar naziștii din Walhala previzionată de S.S., ca acoliți ideologici ai *totalitarismului brun de rasă* derivat din *Mein Kampf*.

Încetarea bruscă a reeducării, la fel cum începuse această anomalie fără seamăn în civilizația secolului XX – poate doar crimele lui Idi Amin Dada sau ale khmerilor roșii conduși de Pol Pot mai șochează așa prin latura extrem abominabilă – i se datorează într-o mare măsură lui Vais, după ce aducerea sa la Gherla și este emblematică prin interferența sa cu Vasile Pușcașu, unul dintre *artizanii demascărilor* de la Pitești: *Mă chestore, vezi ce scrii, că nu înțeleg, ce-ai scris tu aici, nu înțeleg (...) mă, Weiss, tu ești comunist adevărat, ia vorbește-le tu bandiților despre ceea ce a făcut P.M.R. pentru poporul muncitor (...) partidul a creat condiții, așa, Weiss, așa, mă băiatule, foarte bine, șomeri nu mai sunt, nici exploatare nu mai e, spune-le bandiților. Dar în timpanul său uscat de decibelii propagandei plescăie o picătură de argint din dialogul cu banditul contrarevoluționar Radu Ciuceanu: De ce m-au adus aici?/ Ca să mori./ Cum?/ Simplu. Chinuit./ Și voi?/ Ne facem că am murit, dialog terifiant pentru fostul dregător comunist din M.A.I. și care chiar credea că Ghiță Dej nu știa de fenomenul violenței maxime „industrializate” prin tehnologia morții din penitenciarele României Populare.*

După volumul memorialistic *Intrarea în tunel*, unde naratorul arată că Binele nu poate fi protejat decât mortificând Răul, *Potcoava fără noroc*, care reflectă alienarea totală a societății românești sub dictatul procesului de comunizare și *Pecetea diavolului*, unde Marele Inchizitor comunist își arată întregul arsenal represiv pentru cultura reactivă a M.N.R.O., experiența închisorii craiovene prin notabila întâlnire cu *asul represiunii*, Nicolschi și pregătirea psihologică a reeducării, istoricul Radu Ciuceanu, un adevărat *părinte spiritual și reper etic* pentru mine, a fost, în devenirea sa existențială postcarcerală, un deținut politic monitorizat prin celebrul D.U.I. al *Securității Populare*, perioadă

expusă cu nerv literar în *Jurnalul unui om liniștit*, scriere cu reflecție profundă asupra amplitudinii unei *represiuni târzii* de la eliberarea din cercul de foc al *închisorii cea de toate zilele* la *Revoluția din Decembrie 1989*.

Această represiune târzie și tăcută prin urmărirea sistematică a foștilor deținuți politici s-a făcut printr-o acțiune informativ-operativă circumscrisă unui **dosar de problemă** (în anii '80!) pentru acest grup social rezidual și dosare de urmărire individuale, cum a avut în „posesie” și autorul acestor rânduri despre răul pe timp lung al reeducării.

Prin ilustrația aleasă copertei volumului de la *Intrarea în tunel*, prin Cristul care poartă crucea pe fundalul negru și al fețelor grotești, dar și speranța *Binelui* încarnată de Sfânta Veronica și Simon din Cyrene, deși Mântuitorul are ochii închiși și capul înclinat – sugerând chiar iertarea și împăcarea cu tortionarii – profesorul Radu Ciuceanu ridică o cortină peste o scenă uitată a memoriei naționale, insuficient explorată de tribuna școlii românești și forumurile mediatice contemporane.

Recidiva memorialistică într-o serie de aleasă *testimonia* prin *Prea mult întuneric, Doamne!* – lucrare pe care am avut onoarea și cinstea să o prezint la lansarea sa – s-a pus în consonanță tematică cu undele tragice ale ecourilor carcerale ale unei *piese de detenție*, ca arie literară specifică în corpusul dramaturgic românesc, *Frumoase zile de tinerețe*, unde tabloul al IV-lea al Actului I arată antagonismul greu conciliabil al *masei de deținuți politici batjocoriți* și cei *patru-cinci milițieni cu ciomege*, figuri ce reprezintă *aparenta omnipotență a Răului*.

După cum magistral a reflectat autorul în *aceste narațiuni dominante, istoria poate fi privită și ca un balast*, dacă nu are partea de învățăminte din *historia rerum gestarum* hegeliană, iar *reeducarea* trebuie pusă în lumina unei atrocități unice și spectaculare printr-o dezrădăcinare a ființei naționale românești, iar printr-o linie de comparație, experimentele hodjene ateizante, ingineriile sociale bazate pe *cărticica roșie maoistă* și tentațiile de conversie de tip Makarenko sunt palide încercări.

De ce ajungi *condamnat, deținut contrarevoluționar sau bandit contrarevoluționar* în procesele reeducării? Deoarece Radu Ciuceanu este *luptătorul solitar cu arma în mână*, cu *accente de Anabasis* în lupta cu N.K.V.D. și Securitatea Populară, după cum descria autorul, sugestiv, experiența rezistenței anticomuniste armate în profesiunea sa de credință din primul număr al periodicului *Arhivele Totalitarismului*, iar atributele de lider al unei formațiuni de rezistență au fost *asumate moral-volitiv și patriotic* în timpul *interogatoriilor și procesului de judecată*, evoluții demonstrate de dosarul penal al Grupului Carlaonț-Ciuceanu și D.U.I. individual al Domniei-Sale.

Spectrul scrisului carceral conține o serie de denumiri utilizate: *literatura de detenție, literatura memorialistică de detenție, literatura universului concentraționar, memorialistica concentraționară, memorialistica închisorilor, memorialistica de penitenciar, literatură carcerală, memorialistica de detenție, memorialistica rezistenței*, dar la fostul deținut politic și cercetătorul Radu Ciuceanu se împletește literatura memorialistică de detenție cu memorialistica rezistenței, unde autorul se constituie în *factor de reflecție* asupra universului concentraționar și rezistenței anticomuniste, dar și subiect al torturilor, abuzurilor, represiunilor exercitate de instrumentele de forță și poliția politică ale regimului totalitar comunist, iar naratorul aduce, prin *istoriile personale* ale martirilor și supraviețuitorilor, o *istorie colectivă* a unei generații pierdute.

Dincolo de fluxul narativ alert, concis, al însemnărilor, ultima contribuție de memorii a profesorului Radu Ciuceanu găsește noi *resurse de explorare a umanului printre îngeri și demoni* în *marasmul demascării interioare și exterioare*, reperul spiritual fundamental cu accente catehetice rămânând *credința în Dumnezeu*, iar opera sa memorialistică înglobează atât *faza memoriilor de închisoare*, cât și a celor de *rezistență*, precum și a celor *post-detenție*, cu urmărirea *Gestapoului roșu* până în anii 80, când explodează informativ-operativ dosarele de urmărire ale foștilor deținuți politici din țara noastră.

Memoriile istoricului Radu Ciuceanu fac o încadrare în ramă a tabloului închisorii, cu definiri de *Bildungsroman*, cu personaje în *aquaforte* din universul deținuților, dar și bestiarul cu brute care depășesc, în atrocitate și ferocitate, arhipelagul Gulag soljenițianian, contribuțiile lui György Faludy – *Zilele mele fericite în iad*, amintire decupată din lagărul de concentrare de la Recsk – sau scrierile ilirului Jusuf Vrioni, *Memoriile unui european* despre patruleterul terorii Burrel-Spac, Qafe-Bari-Bulqiza, câmpurile concentraționare de la Jachymov, narate de cehul Antonin Hlusnik, precum și istorisirile de detenție leșești ale lui Marek Nowakowski, scrierile vecinilor de la Dunăre, sărbilor Dragoslav Mihailovici și Vlada Gotovac sau ale bulgarului Venko Markovski.

Într-o explicație non-europeană, chiar forța condeiului cunoscuților autori chinezi, laureați de Nobel, Mo Yan, cu ciclul sinocentric comunist al revoluției culturale din *Sorgul roșu*, sau a disidentului Liu Xiabo, încarcerat la Qincheng, câmp concentraționar de educație, reverberat de un maoism târziu și ilustrat de *Dialoguri literare*, nu au suficientă forță reverberativă pentru a pătrunde în *complexul industrial al crimei* din abisul închisorii.

Accentul simbolic pe *religios și divinitate în viața de pușcărie*, cu o *transfigurare a genului memorialistic* de la experiențele traumatizante colective reale în condiții „de pace” la cele particulare, individuale ale universului concentraționar, subliniază o complementaritate cu *Jurnalul fericirii și Cu Dumnezeu în subterană*, dar memoriile *La taină cu diavolul* reprezintă o depoziție peste timp despre o oroadă a universului totalitar concentraționar comunist, care primește în acest *timp lung* un crez literar, social și o profesiune de credință față de *Sinaxarul inimilor celor obidiți în întunericul Gherlei*.

Conf. univ. dr. Constantin Buchet

O luptă la trecutul continuu

Istoria și justiția sosesc prea târziu pentru cel mort.

John Caputo, teolog și filozof

Afirmarea ca grup distinct în febra de început a anilor de după Revoluție a însemnat pentru foștii deținuți politici o luptă continuă cu barierele unei solidarități imperfecte și cu nivelul social, larg răspândit, de ignoranță.

Până acum credeam că, intrând în noul secol, cuvântul de ordine pentru acești supraviețuitori îl va reprezenta lupta cu biologia vârstei înaintate și uitarea sub imperativul unor priorități de moment.

Volumul de memorii semnat de Radu Ciuceanu pare să ne răstoarne acest fir simplificat care încercă să reducă destinul unui deținut politic la episoade secvențiale. Așa este și istoricul Radu Ciuceanu, mereu atent să nu încorseteze o realitate istorică într-o lectură standard, strict evenimentțială. Dealtfel, efortul de o viață al oricărui deținut politic, indiferent de numele lui, a avut doi inamici: ideologia oficială, care a încercat excizarea totală, plasarea victimei în rândul proscrisilor sociali și etica rece, postmodernă a istoriei, aceea care caută „adevărul istoric” cu riscul deconstrucției individului.

Pentru autor, această luptă, de fapt, nu a avut niciodată etape ca de manual, dar a avut sușuri și coborâșuri, experiențe la limită și revelații personale, într-un cuvânt, a fost mai mult decât o luptă.

Ar trebui să apelăm la inima cititorului și nu la analiza de text pentru a înțelege că memoriile lui Radu Ciuceanu sunt un efort permanent de mai bine de 25 de ani pentru a depăși obstacolele ideologice și etice, în speranța că omul cititor va prefera istoria vie și nu un „adevăr istoric” idealizat.

Față de nota obișnuită a volumelor anterioare, putem observa în prezentul volum un interes special pentru un personaj aparte al închisorii comuniste: este vorba de Vintilă Vais, fost colonel în Ministerul de Interne, responsabil cu funcție importantă la Direcția Pașapoarte și care se declara fost ilegalist comunist. Acesta a devenit, în 1949, o persoană incomodă pentru mai mulți ofițeri cu funcții înalte din conducerea ministerului, persoane despre care Vintilă cunoștea lucruri compromițătoare.

Episodul „Vintilă Vais în reeducare” relatat de Radu Ciuceanu reprezintă o ilustrare la vârf a unui pariu riscant de a depăși atât condiția de fost deținut politic, cât și pe aceea de istoric neutru. Dincolo de reconstituirea relației dintre cei doi, de efortul de a completa lacunele unor evoluții de context exterior închisorii și de a face inteligibil comportamentul lui Vintilă Vais, Radu Ciuceanu lansează ipoteza cea mai nouă și surprinzătoare privind istoria reeducării. Pentru autor, memoriile scrise, în septembrie 1951, de Vais în închisoare și adresate conducerii superioare a P.C.R., au reprezentat momentul de început al sfârșitului reeducării ca proces dirijat de Securitate și partid.

Încercarea reușită de a prezenta, în detaliu, frământările ilegalistului Vintilă Vais, șocul avut de acesta când descoperă un adevărat *panopticum* al terorii și violenței extreme, demn de un ospiciu scăpat de sub controlul rațional, se materializează într-un tablou în contraste tragice. Violența pură a reeducării a anihilat orice încercare de înțelegere și justificare din parte lui Vais. Confruntat cu dispariția și forțat să împărtășească perspectiva acelorași chinuri suportate de „bandiți” declarați astfel de regim – deținuții anticomuniști, victime ale lui Țurcanu – Vintilă Vais a realizat rapid că supraviețuirea sa depinde de sferele înalte, de denunțarea conducerii M.A.I. și a vârfurilor politice.

Șansa majoră a lui Vintilă Vais de a contribui decisiv la stoparea reeducării a fost determinată și de reușita sa de a-și păstra luciditatea, în ciuda majorității covârșitoare a factorilor și condițiilor de exterminare și care aproape asigurau moartea deținuților politici din reeducare. Vais și-a folosit abilitățile

personale de ofițer de informații și a transmis, în secret, conducerii politice, lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, memoriul care descria ororile din închisori. Se confirmă, în acest sens, faptul că liderul comunist folosea, în buna tradiție ilegalistă, o rețea proprie de informații, aflată în coordonarea sa și separată de rețelele Securității. Reacția șefilor Securității este ilustrativă pentru lupta care s-a declanșat între structurile informative din Securitate și cele ale P.C.R. Alexandru Nicolschi, general-maior de Securitate, aflat la conducerea Direcției Generale a Securității Poporului, nu s-a putut opune anchetei cerute de secretarul general al P.C.R., dar va solicita prudență și aplicarea compartimentării în verificări, astfel încât să nu fie compromiși chiar înalții ofițeri de Securitate care conduceau și supervizau procesul reeducării. Torționariilor din închisori urma să le fie pusă în cârcă toată vina și să se inventeze o „conspirație legionară”.

Teza, impusă perseverent de Radu Ciuceanu, privind rolul decisiv al lui Vais în oprirea reeducării, este un act de curaj. Ca deținut politic, solidar cu destinele miilor de colegi de celule, autorul volumului de față a găsit resurse pentru a observa, lucid, punctele nevralgice folosite de Vais în scopul blocării roțițelor importante ale unui sistem care dădea semne că nu este ușor de blocat. Este, în același timp, o confruntare, în oglindă, cu propria psihologie de deținut politic, modelată în anii lungi de detenție, când știa că șansele de a scăpa sunt mici, de cele mai multe ori aproape inexistente sau, în cel mai fericit caz, puteau veni din exteriorul „închisorii mari”, adică țara, aflată sub regimul comunist. A trage concluzia că elementul determinant care a blocat reeducarea, cel mai cumplit proces carceral, s-a aflat, de fapt, în închisoare și, mai ales, poate fi identificat în persoana unui colonel din Ministerul de Interne, pe deasupra și evreu, reprezintă mai mult decât o dovadă de temeritate, dublată de disperarea poziției între viață și moarte și de un nivel de a înțelege istoria într-un cu totul alt registru și semnificație.

Ca istoric, preocupat să reconstituie un moment tragic, dar cu rigorile științei, Radu Ciuceanu oferă acestui volum o dublă

calitate. Prima, o operă în șase volume, care probabil va fi cel mai dens și monumental demers de reconstituire memorialistică din literatura închisorilor comuniste din România; a doua, o capacitate de reflecție, precum și o adevărată culegere de ipoteze interpretative de natură istorică ale unor momente prea puțin cunoscute din viața deținuților politici.

Cartea reprezintă mărturisirea de credință a *martorului singur* în fața istoriei, a unui moment unic, planetar și, sperăm, fără pereche.

Dr. Claudiu Degeratu

Suferință, afecțiune, frumusețe

Ce poate fi *dincolo de iad*, după o *taină cu diavolul*? Ce cuvinte, cât curaj sau voință îi trebuie unei ființe umane ca să exprime o tragedie națională căreia i-a supraviețuit?

Volumul lui Radu Ciuceanu, *La taină cu diavolul*, oferă mai mult decât un răspuns la aceste întrebări. Evocând o perioadă a detenției sale, a periplului prin închisorile comuniste din anii '50, memorialistul îmbină detaliul istoric cu talentul de prozator, de fin psiholog și de subtil portretist. Rezultatul e o cronică vie, captivantă, pe care o citești cu sufletul la gură și te întrebi, mereu, cum poate fi adevărat, cum poate un om (cum au putut mii de oameni) să treacă prin atâtea chinuri?

În acea perioadă de tragică amintire, fenomenul Pitești a însemnat, probabil, *întruchiparea iadului* (e de remarcat aici rolul esențial, în evoluția evenimentelor privind *tacticile* de la Pitești, pe care și-l asumă memorialistul). Dar tot iad au fost acele camere ale morții, prin care a trecut tânărul Ciuceanu, iad erau considerate toate închisorile și întreg regimul comunist, în general!...

După o miraculoasă supraviețuire în urma traversării acestui *iad*, e necesară o tot atât de miraculoasă putere psihică de a retrăi, recompune, reface acele clipe. Stilul dinamic, dialogurile care se perindă cu rapiditate și cu gravitatea scenelor din teatrul antic, inserțiile documentare, binevenite, din domeniul istoriei (dar și din alte domenii) sunt doar câteva calități ale volumului de față. Scenele de suferință atroce, inumană sunt completate cu fraze calde despre oameni întâlniți, personaje celebre sau anonime, descrise cu afecțiune, admirație, simpatie. Chiar și umorul, surprinzător și înțelept, își găsește un locșor între două priciuri înghesuite, la fel ca descrierea tandră a cerului senin, a unui fulg

rătăcit la geamul unei închisori, poezia simplă a bucuriilor mici pe care fie că le ignorăm, fie că nu le mai vedem/apreciem (astăzi) deloc.

Există o binevenită balanță, dostoievskiană, am spune (mă refer la *Amintiri din casa morților*), între diabolic și angelic în memoriile lui Radu Ciuceanu. Constatăm, cu bucurie și satisfacție, că Binele, bunătatea umană, Dumnezeu, îngerii păzitori au existat chiar și în cele mai tragice sau crunte momente ale viețuirii între zidurile închisorilor descrise. Un optimism sănătos se degajă, în cele din urmă, căci, așa cum afirmă un personaj din carte, „Răul poartă pecetea unei vulnerabilități din naștere; nu poate, orice ar face, să treacă peste condiția umană și, mai devreme sau mai târziu, își găsește sfârșitul”. Dumnezeu, relația cu Dumnezeu, credința, în general, este o componentă importantă - esențială chiar - a supraviețuirii psihice și fizice. Deseori apare în carte constatarea fermă că salvarea, supraviețuirea tânărului *străveziu* s-a întâmplat grație rugăciunilor mamei. E de remarcat și scena emoționantă când spune (*recunoaște*) unui călău că, da, crede în Dumnezeu și în Iisus Christos și primește pentru asta o palmă!...

Pentru a descrie suferința, dar și urâtenia naturii umane, e nevoie de toată frumusețea și mărinimia umanității. Trimiteri culturale, din domeniul literaturii, picturii ori muzicii (într-o dialog cu un coleg de suferință afirmă că „am făcut ochi mari și l-am ascultat, mai abtîr decît am fost la Ateneu, într-o audiție dirijată de George Georgescu, cu *Missa Solemna*”; pentru anumite camere din închisori se folosește, dantesc, termenul de „purgatoriu” etc.) apar, parcă pentru a confirma o continuitate a umanității, printre scenele despre orori, trădări, nedreptăți. Poate că frumusețea și credința au fost cele mai eficiente arme împotriva barbariei închisorilor și cele mai eficiente metode de rezistență, când lupta în munți nu a mai fost posibilă.

Închisorile, lagărele au fost o școală pentru unii condamnați la ani grei de detenție. Deținuții țineau *cenacluri*, *prelegeri* pe diferite teme, iar expresia „Universitatea Gherla” e învăluită

într-un meritat respect. Dorința de a învăța face parte, de asemenea, din arsenalul metodelor de supraviețuire în închisori. Iadul poate fi împlânzit, școlit, depășit. Dincolo de iad rămân memoria și mărturia. De altfel, credem că scopul prim al memoriilor este de a servi drept exemplu și învățătură pentru generațiile care vin și care nu au cunoscut acele atrocități.

Cartea lui Radu Ciuceanu este o lecție de omenie, de curaj și de afecțiune pentru compatrioți, o lecție de patriotism pentru românii gata să adoarmă azi la punctul de veghe, gata să uite... *Dincolo de iad* se află partizanii din munți, țărani maramureșeni, olteni... mereu pregătiți pentru jertfa supremă, păstrându-și credința și demnitatea.

Nu e doar un reper istoric, un poem al supraviețuirii, e un strigăt al plaiului românesc, aflat, de secole, în pericol.

Dr. Liliana Corobca

1

VISUL CEL RĂU

Plecase duba cu primul eșalon de tineri, toți cu condamnări grele - elevi, absolvenți și studenți - într-o dimineață năclăită în ceață și cu un vânt prevestitor de rele. Știam că ne vom întâlni la destinație, așa că despărțirea a fost fără semne și semnale. Rămăsesem, în cel de-al doilea transport, circa 30-40 de supraviețuitori ai *raiului* penitenciarului pentru minori, toți având convingerea că, atât timp cât vom mai vedea steaua pe chipiele gaborilor, nu vom mai avea parte de un regim asemănător cu acela întâlnit la penitenciarul Târgșor.

Rămăseseră în același lot, pentru următoarea cursă, Gogu Iorgulescu și Sorin Botez, amândoi cu ani grei de pușcărie care, asociați cu ai mei, făceau un bilanț de o sută!

Între timp, le povestisem, pe îndelete, dar numai lor, aventura mea cu cei doi evadați: Măzăreanu și Lupeș.

- N-ai fost suficient de convingător! mă acuza Sorin Botez, cu glas tare.

- Nu le-ai spus ce ne așteaptă pe noi dacă ei își pun coada pe spinare, dobitocii!... îl completa Iorgulescu.

- Ba le-am spus, protestam eu, și nu o dată, dar le intrase în cap evadarea și poate și aventura ei. Erau tineri, amândoi sportivi, făcuseră de sute de ori înconjurul bazinului din curte și își închipuiau că, odată trecuți de sârma ghimpată, o să le crească aripi la picioare...

Iorgulescu mai voia să afle ceva:

- Spune-mi, nu cumva unul sau amândoi aveau ceva legături prin satele din jur și, eventual, îi aștepta vreo gazdă pentru o noapte și o masă bună?

- Gogule, i-am răspuns eu, tu ai stofă de securist, mă, ai greșit direcția și ideologia, însă, să știi că la asta m-am gândit și eu. E posibil, băieți, dacă, într-adevăr, au avut vreo gazdă aranjată prin jurul Târgșorului sau poate chiar mai departe, nu s-ar fi grăbit să afle de la mine cum se ocolesc satele noaptea și pe unde se poate ajunge în zona păduroasă a județului Prahova. Mai mult chiar, le-am recomandat cea mai bună pădure: Bucureștiul, cel puțin ca tranzit...

În discuțiile noastre *post festum*, consumate mai mult pentru a ne umple timpul, a apărut și varianta unei eventuale evadări în masă, pe care am ratat-o, însă, atunci!

Am eliminat această posibilitate, amuzându-mă:

- Păi, tovarăși deținuți, în primul rând că nu puteam pleca cu toții, 120-130, câți eram buni de mers! Unii, care așteptau eliberarea în următoarele luni, urmau să fie dați de o parte, iar dintre cei cu condamnări mari, să zicem că am fi ales 30-40 de candidați, dar trebuia să-i convingi pe fiecare în parte că nu ieșeau pe poarta pușcării în pas de defilare, cu acte în regulă și, eventual, cu felicitări, ci în toiul nopții și în condiții favorabile nouă: vânt, ploaie, furtună, care, de altfel, le-au folosit și celor doi nepricopsiți.

Pe urmă, știți și voi foarte bine că, în orice tentativă de evadare, te poți aștepta cu un plumb sau mai mulți, trimiși de sus, din cel mai apropiat prepeleac, fără somație, de cel care, cu prilejul respectiv, își proba atașamentul față de clasa muncitoare și se pricopsea cu o săptămână de concediu și o avansare în grad!

Și dacă ăștia doi n-au reușit să treacă de un gard de sârmă ghimpată de două parale fără să fie observați și fără să se dea alarma pe care am trăit-o cu toții, atunci cum vă imaginați c-am fi reușit să ne furișăm *in corpore*, nevăzuți de soldații de pază de sus... poate numai dacă ar fi fost beți sau deja adormiți.

Mai era un impediment pe care vi-l mărturisesc, ca unul care a fost consilierul celor doi: spargerea zidului din interior. Ca să scoți 30-40 de deținuți simultan sau într-un *tempo* rapid, îți trebuie o fantă de cel puțin 3-4 metri lungime în zid, ceea ce, oricât de idioți erau caralii noștri, în controlul lor diurn sau nocturn, nu se putea executa fără să nu fi fost depistată!

În concluzie, dacă dintre cei doi deținuți numai unul a reușit să-și asigure libertatea, pentru 10, 20 sau chiar 30 de evadați, acțiunea ar fi fost egală cu o sinucidere.

Ultima constatare-acuză pe care mi-au adus-o amândoi era că nu le-am împărtășit și lor planurile temerarilor... Păi, în primul rând, trebuia să le cer voie și lor. Oricum, știam răspunsul anticipativ: Sorin Botez era un filfizon, franțuzit până în măduva oaselor, care după câteva sute de metri s-ar fi împiedicat în primul mușuroi de furnici, luxându-și piciorul și declarând că el nu merge mai departe, ci vrea să ajungă la spitalul de urgență!

- Despre tine, Gogule, deși surtucar de oraș, părerile erau mai bune, dar erai socotit un băiat de carte, de reflecțiune, care n-a văzut în viața lui un Mauser sau un Walther 38, cu atât mai puțin o haită de câini-lup dezlănțuiți pe urmele evadaților.

Și, în definitiv, ce-ați fi reușit voi mai mult decât mine față de cei doi eroi de carton fără conștiință? Eu, cel puțin, le-am pomenit de monștrii de la Pitești, care puteau oricând să tragă o raită și pe la noi, făcându-ne mai știu eu câte victime... Voi aveți, însă, sacul gol. Și cei doi viteji de circumstanță nu v-ar fi acordat nici măcar un minut de ascultare!

În concluzie, să nu ne mai certăm pe subiectul ăsta decât atunci când vom afla unde a ajuns eroul Măzăreanu, că celălalt, când a auzit primul foc de armă tras de milițianul de sus, s-a retras înspăimântat în încăpere!

În ajun, era 2 sau 3 decembrie, seara, un milițian bondoc și cu ochii inexpresivi ne-a distribuit mâncarea pentru a doua zi. Părea bătrân, dar și așa își manifesta ura față de *bandiții* din fața sa:

- Bă, să nu vă puie dracul să trageți la noapte din slănina asta și din pâinea pe care v-am dat-o. Asta este numai pentru drum, că

mâncare caldă nu se servește în vagonul-dubă, poate o găsiți voi la vagonul-restaurant și aveți și vreo reducere, ca pentru elevi!

A rânjit și cred că ne-a strecurat și o înjurătură, în loc de „somn ușor”.

Am primit o curea de slănină, galbenă și râncedă, de circa 200-300 grame și un coltuc de pâine. Noaptea, în primele ceasuri, ne-am străduit să răzuim cu o tablă stratul gros de sare care împodobește bucata de slănină, aducându-ne aminte că primisem sfatul de a nu ne atinge de ea decât după ce i-am îndepărtat sarea. Avertismentul avea un grad ridicat de povață din partea celor care bătuseră țara în lung și în lat în vagonul de fier.

Plecarea a fost însoțită de o mașină care ne deschidea drumul, iar noi, înghesuți unii peste alții, aproape 30-35 de tineri, ne găseam pe dușumeaua unui camion cu care se aduceau alimentele penitenciarului. La gară am fost preluați de câțiva caralii; încă nu mijiseră bine zorile, când deja ne găseam *adăpostiti* în compartimentul mare al vagonului. Cuplarea s-a făcut imediat și, în mai puțin de o jumătate de ceas, ne-am oprit într-o gară care bănuiam că ar fi fost Ploiești-Sud.

Am fost trași, potrivit regulamentului, pe o linie secundară, unde vagonul a fost înconjurat de câțiva milițieni cu Mauserul în mână și am încercat, printre drevele de fier ale ferestrelor, să surprindem câte ceva din viața care se desfășura dincolo de noi.

Afară, frigul însoțea fulgii mari de nea ce se așternuseră, molcom, peste liniile de cale ferată, sporindu-ne tristețea și resemnarea. Am încercat să ațipim și ne-am trezit numai atunci când s-au pocnit tampoanele trenului care atașase vagonul nostru și care urma să ne ducă undeva...

Plecarea, însă, a fost înspre miezul nopții și mi s-a întipărit, cu litere de foc, în memorie. Eram singurul dintre tinerii deținuți pentru care fiecare kilometru lăsat în urmă era egal cu o apropiere aducătoare de moarte.

Spre crucea nopții l-am găsit pe Gogu Iorgulescu într-un colț al dubei și, mai târziu, l-am recuperat și pe Sorin, care dormea liniștit. Gogu tremura însă de frigul care începuse să ne muște, ca

un lup hămesit. Ne-am luat pe după umeri și parcă ne-am mai încălzit.

- Ți-e frig? m-a întrebat.

- Nici vorbă, mi-au dat de la magazie șuba trimisă de maică-mea acum 3 ani. Mi-a salvat viața pe unde am fost, dar tu, cu ce te lauzi?

- Am pierdut pieptarul pe care-l aveam de la ai mei, dar mi-am recăpătat puloverul pe care-l aveam dubletă de la magazie, dar, totuși, mi-e frig!

Am lăsat ca orele să treacă și, într-un final, ne-a cuprins somnul. Ne-a trezit, însă, strigătul unui camarad, care ne anunța în gura mare că am fi plecat din Comarnic, apoi că am ajuns sus, la cumpăna apelor, la Predeal, vechea frontieră a României Mici, iar pariurile se epuizaseră pe varianta Canalul Dunăre-Marea Neagră și speranțele noastre se risipiseră precum omătul în bătaia viscolului.

Nu demult își mai găsisse un sălaș, în vistieria speranțelor noastre, un șantier care-și deschisese porțile de curând și de care auzisem numai lucruri bune! Șantierul Bicz urma să mai înzestreze sistemul hidroelectric al țării cu o centrală, iar barajul care aduna apele de pe întreaga suprafață a unei văi pline de amintiri și literatură acoperea, prin apele sale, întreaga vale a Bistriței, înecând zeci de sate și comune.

Despre această oază-șantier aflasem cele mai năstrușnice informații, dar toate bune: scrisori, pachete, legătură cu familia și chiar vorbitor.

Nădejdea noastră, a tinerilor, s-a împotmolit, însă, în triajul gării Brașov, acolo unde am rămas încremeniți pe o amărâtă de linie secundară încă o jumătate de zi.

Seara, când s-au urnit din nou roțile, am organizat un consiliu *stante pede*, după ce ne-am asigurat că în jurul nostru majoritatea deținuților erau treji:

- Încotro o luăm? a întrebat, sonor, Iorgulescu.

Răspunsurile au fost învâlmășite, iar cel mai stupid mi s-a părut cel care oferea explicația unei *călătorii* de pedeapsă prin țară cu duba de fier a D.G.P.-ului, în condiții subumane.

S-au auzit voci protestând vehement:

- Asta a fost o dată și s-a executat individual. Noi am primit deja o sancțiune în masă și cred că le-a ajuns că ne-au alergat caraliile dintr-o parte într-alta a pușcăriei ca pe hoții de cai, de ne-au frânt oasele?

Alții, mai deștepți, au protestat:

- Nici vorbă de așa ceva! Noi suntem al doilea eșalon dintr-un transport către un penitenciar, care o fi ăla încă nu știm, dar nu suntem supuși nici unei restricții!

O voce ne-a lămurit pe loc:

- Păi dacă am luat-o către Sighișoara, mai avem două variante: Aiud sau Gherla.

Gogu Iorgulescu a intervenit, cu un glas amar:

- Ce vă convine, dragi deținuți? Alegeți. Amândouă sunt pușcării istorice și au un regim aproape identic, numai că la Gherla e ceva mai frig. Să zicem mersi că nu ne ducem la Sighet, unde n-am putea încăpea cu toții!

Spre mijirea zorilor târzii de iarnă, zarurile căzuseră definitiv peste destinul tinerilor: așa după cum anticipasem cândva, în toamnă la Târgșor, Securitatea urma să ne plătească polița grea a evadării de la Târgșor la penitenciarul Gherla, unde deja din vara anului 1950 eram informați că sosiseră două dube de reeducați, în frunte cu chipurile întunecate ale Piteștiului: Alexandru Popa (Țanu) și Mihai Livinschi.

- Ești sigur de cele două dube de ticăloși care au ajuns astă-vară la destinație?

I-am răspuns, cu glasul stins:

- Mie în sută! Mai mult decât atât, au început și la Gherla să pună în practică ceea ce au învățat la Pitești. O parte a corpului central al pușcăriei a fost izolat pentru ei!

M-a întrebat, strângându-mă de braț:

- Ți-e frică?

- E puțin zis!

- De ce? m-a întreat autoritar, parcă încercând să mă încurajeze. Te-au bătut bine la Craiova? Mi-a spus Meianu că ți-au pus picioarele pe foc și că la Pitești ai mai primit o porție bună. Nu crezi că te-ai obișnuit cu chinul și tortura? Ce mai contează unele în plus...

- Așa e, Gogule, dar cred că știi și tu că fiecare suferință își are chipul și prețul său. În spatele meu, băiete, am lăsat la Pitești camarazi care, dacă ar fi declarat ceva despre mine, de mult aș fi ajuns la groapă! Nu mi-e teamă c-o să-mi țâșnească din nou lacrimile sau că o să țip de durere ca un animal. Groaza mea a fost și este că o să ajung iresponsabil de ceea ce vorbesc sau de ceea ce scriu și o să bag la pușcărie oameni care au fost lângă noi și ne-au ajutat... De asta mi-e groază pentru ceea ce va urma!

Gogu m-a îmbrățișat și a murmurat mai mult pentru el decât pentru mine:

- Eu te voi ajuta cu rugăciunea mea...

Între timp reușisem să-l aducem și pe Sorin Botez între noi. Fie că Iorgulescu îi spusese, trunchiat, de vâlvătaia de la Pitești, fie că tabloul îl considera exagerat în culorile lui terifiante, cert era că amicul nostru părea sau poate chiar era foarte calm.

- Ei și? O să mă bată încă o dată. De la mine n-au ce scoate... Pot spune chiar - și a zâmbit - că eu voi afla ceva de la anchetatori! Dacă mi-o fi dat să trec și peste pragul ăsta poate voi ajunge mai călit!

- Mai bărbat, nu? i-a trântit-o Gogu.

Pe urmă, s-au uitat amândoi la mine, ca și cum m-aș fi urcat într-un amvon.

- Bănuim amândoi că ne așteaptă clipe grele. Mie mi-ai spus mai mult decât lui Sorin și cred că vom plăti polițele de la Târgșor cu vârf și îndesat.

- Ce ne poți spune mai mult decât că trebuie să fim demni și să-i privim pe călăi cu dispreț, chiar dacă vom fi schingiuiți zile de-a rândul... s-a semețit Botez.

M-am uitat la ei și parcă nu i-am văzut:

- Dacă mergem pe drumul ăsta și dacă li s-a dat voie ca la Pitești să facă orice, suntem ca și morți, iar eu vorbesc inutil. Dragii mei prieteni, băgați-vă mințile în cap, ceea ce vă recomand este să nu cumva să faceți jocul lor și să începeți, odată cu demascarea, pe care Gogu o cunoaște, să vă aduceți aminte de cei care au rămas afară și au fost în gând și în faptă lângă noi. Nu ridicați degetul în sus atunci când se va vântura prin cameră întrebarea dacă cineva are de declarat vreun *bandit* uitat pe afară. Luați-vă porția de bătaie și, cu cât vă veți văicări mai bine și vor curge lacrimile șuvoi, cu atât ei vor fi mai convinși că ceea ce veți declara este veridic. Între timp - le-am spus șugubăț - faceți socoteala morților din familia voastră și vedeți la fiecare ce puteți să puneți. Când va fi vorba de părinții voștri, dați din umeri și faceți-vă că nu cunoașteți dacă au fost, cum vor ei, violatori, escroci sau curve; dacă vreunul dintre ei este membru de partid, spuneți-le clar că ați avut diferende cu ei și că fiecare și-a menținut convingerile. Nu faceți pe eroii, că aici nu este locul unde ei se numără. Inutil să vă zic că mai există și pericolul ca, înșiruind morții și membrii de partid ca *bandiți și dușmani ai poporului, să dați de dracul în fundul sacului!* Ce vă pot asigura este că până în momentul ăsta nu am aflat ca Securitatea să fi operat vreo anchetă suplimentară în urma vreunei demascări!

Am răs toți trei, iar trenul, purtătorul vagonului-dubă s-a oprit, într-un vacarm de glasuri și tampoane, chiar pe linia întâi din gara orașelului Gherla.

N-am să uit niciodată, era dis-de-dimineată, încă întuneric, iar prin fereastra cu zăbrele am zărit un cetățean care a deschis porțile ferecate ale unei clădiri care avea un steag roșu, spânzurat la intrare. L-am petrecut cu privirea cum a iluminat pe urmă întreaga clădire, cum a deschis geamurile și a zăbovit, poate un minut, pironindu-și privirile către întunericul unde zăceam noi.

Ceasul vizibil de pe peron ne-a dat măsura timpului: 7,30!

2

GHERLA - DECEMBRIE 1950

Prima lovitură m-a luat prin surprindere! Nici n-am avut timp să-mi feresc dinții! M-a pocnit cu pumnul lui gras și greu. Era ultimul care îmi închisese ușa în noaptea despărțirii de Pitești și primul care fusese scos, de la camera 103 de la al treilea etaj, chiar în dimineața sosirii noastre la Gherla.

Prezența noastră fusese anunțată și n-am mai avut parte de carantina de rigoare. O matahală de milițian, cu mers greu, de vită de povară, s-a uitat peste noi și, după ce ne-a „onorat” cu o înjurătură colectivă, și-a pironit ochii pe maramureșeni:

- Băi, f... mamele voastre! În loc să stați la școală, voi ne dați de lucru pe aici, da' acum ați dat de dracu', ăla cu coarne mai multe!

După ce ne-a spus ceea ce aveam voie să păstrăm, ne-a dat în primire, bănuiesc, unui milițian-magazioner, care ne-a dus, pachete-pachete, la o clădire aflată lângă incinta pe care o zărisem, cu coada ochiului, în cadență de marș, în dimineața sosirii noastre. Gherla era, într-adevăr, o navă-amiral: lungă de circa 100 de metri și lată de circa 40-50 de metri. La mijloc, ca și la Pitești, gol; un brâu de culoare înconjură etajele suprapuse. Ca și la Pitești, simțeam fiori reci pe spinare. Grupe de câte trei-patru deținuți șlefuiau, cu cârpe atârinate de picioare, mozaicul roșu al penitenciarului, în mișcări ritmice și uniforme. După ritualul predării bagajelor a urmat vizita administrației. Șeful, în uniformă cu patru stele mici pe epolet, deci cu grad de căpitan, se uita la noi cu mirare împărtășită, de altfel, și de ceilalți ofițeri

care-l însoțeau. A zăbovit mai mult interogând pe unul sau pe altul dintre tinerii ajunși pe meleagurile Gherlei:

- Tu ce-ai făcut, mă, de-ai ajuns pe aici?

Răspunsul era clasic:

- Domnule director, știți... am dat de mâncare partizanilor.

- La cine, mă, la *bandiți*?

- Păi era unchiul meu printre ei și îi lăsam în fiecare noapte straița cu de-ale gurii.

- Și tu ce zici - și a îngroșat glasul - ai făcut bine?

Dunca, cred că el era, i-a răspuns ritos:

- Da, domnule comandant! Păi ce, era să-l las să moară și să-l mănânce jivinele?

Comandantul, pe care mai târziu am aflat că-l chema Gheorghiu și era un mare ticălos, a continuat interogatoriul:

- Și tu ce-ai câștigat din asta?

- Nu știu ce-am câștigat, domnule comandant, dar dacă n-o făceam m-ar fi scuipat tot satul.

- Și cu unchiul tău ce s-a petrecut?

Băiatul s-a codit să-i răspundă.

- Știi sau nu știi?

- Știu, i-a spus Dunca, dar să vedeți...

- Bă, l-au prins pe *bandit* sau nu?

S-a așternut o tăcere de câteva clipe.

- Nu l-au prins, domnule comandant, fiindcă a căzut în luptă cu securiștii, alături de ceilalți...

Gheorghiu s-a oprit și i-a zis, sfătos, tânărului de 16-17 ani:

- Vezi, mă băiatule, dacă te duceai și îl declarai la tine la postul de Miliție în sat, tu erai acum liber și la școală, iar el era în viață, dar ai fost un prostănac. Trebuia să știi că noi n-avem milă și nici iertare pentru cei care se împotrivesc clasei muncitoare. Asta e!

Și Gheorghiu a plecat, convins de adevărul spuselor sale.

La prânz, am constatat că singura calitate a ciorbei de arpacaș era... temperatura. Eram înfometaji și am dat-o pe gât, înfulecând și bucata de pâine, care parcă se făcuse și mai mică decât la Târgșor!

După masă, după ce ne furase somnul, am avut o vizită. În pragul ușii, care s-a deschis silențios, au apărut două siluete, pe care nu aș fi vrut să le mai revăd niciodată: Livinschi Mihai și, înaintea lui, pășind cu autoritate și parcă trecându-ne în revistă, cel pe care îl văzusem ca prim-locotenent în preajma lui Țurcanu la Pitești: Alexandru Popa, zis Țanu, cu ochii lui migdalați, mongoloizi, cu tenul cenușiu și doritor să afle cât mai multe de la adolescenții prezenți.

Când a ajuns în fața mea a părut surprins:

- Ce cauți, mă Șuşene, printre copiii ăștia?

Livinschi l-a ajutat, șoptindu-i ceva la ureche.

- Aha, ai plecat în noaptea aia, așa, pe tăcute! Dar vezi că ne-am reîntâlnit... Ce blestemății ați făcut, mă, acolo la Târgșor, de ați ajuns în temnița asta?

N-a mai așteptat răspunsul, pe care bănuiesc că-l știa și a trecut mai departe, luându-l la rost pe Sorin Botez și invitându-l, în batjocură, la o cafea.

- Ce credeai, mă - și, adresându-se nouă, tuturor - c-o să scăpați de noi? Și tu, Botez, și alți *bandiți* ca tine, credeai că o să ajungeți la Canal fără să borâți tot ce aveți rău în voi?

Examinarea a durat un ceas-două, însă, curios mi s-a părut că nu s-a oprit câtuși de puțin într-o *conversație* cu Gogu Iorgulescu.

La sfârșit, în încheierea vizitei, a ținut să ne rostească un mic discurs, prea bine cunoscut de mine:

- Pentru mine, toți sunteți *bandiți* și, cu cât sunteți mai tineri, cu atât noi vă considerăm mai periculoși. Aici, la Gherla, nu veți mai auzi de scrisori și pachete. Le vor căpăta numai aceia care vor munci în fabrică! Dar nici unul dintre voi nu va ajunge acolo până când nu-și va face demascarea.

S-a întors către Livinschi și i-a zis scurt:

- De mâine ia-i în primire și adu-le aminte că aici nimeni nu-i roagă să vină la reeducare ca să asculte *Pe Donul liniștit* și să doarmă toată ziua cu burta la soare!

Am făcut o ședință de urgență lângă fereastră cu cei doi prieteni ai mei. Prima întrebare, la care tot el a găsit răspunsul, mi-a adresat-o Iorgulescu:

- Deci, ăsta este Țanu Popa!? Cum l-ați botezat voi la Pitești?

- ăsta este Alexandru Popa, zis *Robespierre* sau *Incoruptibilul*. ăsta te poate ucide cu un zâmbet afabil ca și atunci când ar asista la nașterea ta! Nu știi cum a ajuns el șef, după cum se vede, peste studenții reeducați. Am avut prilejul să-l studiez la Pitești și pot spune că este singurul care face față, ba chiar îl completează pe Țurcanu. ăsta e rece, ucide fără să se implice emoțional. E un automat căruia nu i-am aflat resortul la Pitești! L-am surprins acolo, la Camera 4 Spital, odihnindu-se după o *rundă* sângeroasă, cu ochii deschiși, pironiți în tavan ore întregi. Livinschi, altă bestie primitivă, îi este subaltern și bănuiesc că execută tot ceea ce îi ordonă.

M-au întrebat împreună ce va urma.

Le-am răspuns pe șoptite, întrucât Stoian apăruse, cu bagajul în mână, în camera noastră:

- Semn rău cu sceleratul ăsta. Cred că zilele următoare ne vor lua la bani mărunți și am certitudinea că primul voi fi eu.

Sorin s-a simțit dator să afirme că va urma imediat.

Gogu Iorgulescu ne-a plesnit-o:

- Drept să vă spun, n-am deloc intenția să vă urmez și să intru în labele burduhosului ăstuia de Livinschi. Așa că voi aștepta și sper că voi fi ultimul!

Noaptea nu ne-a adus nimic nou, dar dimineața, după terci, un milițian cât un tractor a intrat în celula noastră și mi-a rostit numele, corect și întreg, dar l-a asociat imediat și cu o înjurătură ardelenească, sporindu-și îndemnul cu un ghiont care m-a proiectat direct către ușă.

Atunci am aflat că suntem la camera 103, la etajul 3 și, peste un minut, cel mult, m-am pomenit față în față, într-o celulă mică, pe latura de răsărit a navei, cu... Mihai Livinschi.

A rânjit în loc de bună dimineața și s-a apropiat de mine, periculos:

- Ce credeai, bă, tu-ți... că n-o să mai dai ochii cu mine? Ce v-am spus eu vouă și mai ales ție, în noaptea aia, când ai șters-o mișelește?

L-am înfruntat:

- Nu-i nevoie să vă spun, domnule Livinschi, că nu pleacă nimeni dintr-o pușcărie pe furiș, ci cu acte în regulă, așa că...

- Bă, *banditule*, la ce v-am atras eu atenția?

- Să tăcem din gură și să nu spunem la nimeni prin ce-am trecut noi la... Pitești.

- Și voi ce-ați făcut?

- Păi, ce să facem? Toți trei ne-am ținut gura la Jilava, unde unul s-a eliberat, nu-i mai știu numele.

Mi-a trecut prin cap într-o milisecundă ceea ce realizasem la Jilava împreună cu alți camarazi de pușcărie. Împânziseram dubele cu ororile Piteștiului și cu acțiunea malefică a Securității, prin Țurcanu și alți ticăloși, în cadrul așa-zisei reeducări-demascări. Dacă ar ajunge la urechile lui Popa Țanu sau Livinschi șoaptele noastre purtate la Jilava despre ei...

- Și pe urmă ce-ai făcut, *banditule*?

- V-am ascultat, domnule Livinschi, i-am zis eu cu parapon. Am tăcut și la Târgșor, că nu eram nebun să mă apuc să vorbesc unor adolescenți de cele petrecute la 4 Spital și să umplu penitenciarul de cele văzute și trăite...

- Mă, Șuşene, nu face tu pe deșteptul cu mine! Hai să zic că n-aveai cui să vorbești printre minori, dar aveai drum deschis la ofițerul politic, că nu ești dobitoc.

- Mă rog, asta o spuneți dumneavoastră acum, i-am replicat, dar poate și politicul să nu fi fost în cunoștință de cauză sau să fi avut chiar și el consemnul tăcerii, așa cum mi l-ați dat mie în noaptea aceea, atunci când m-ați apucat de gât și mi-ați impus tăcere pe unde voi ajunge. Vă aduceți aminte - i-am spus eu insidios - erați în pragul ușii și totul s-a petrecut după închidere.

Reușisem să-l enervez pe Livinschi și, mai ales, să-l contrazic. De față mai era unul, poate mai înalt decât Livinschi, pe care mai

târziu am avut neplăcerea să-l cunosc mai îndeaproape, îl chema parcă Matei.

- Bă, Șușene, nu mai îndruga tu vrute și nevrute aici, în fața mea. Datoria ta era ca imediat să te prezinți la comitetul de reeducare de la Târgșor, condus de Stoian, de Ungureanu, Iosipescu și de alți tineri și să le spui calea de urmat! Dar tu ai fost *bandit* și ai tăcut. Hai să-ți dau un semn de recunoștință!...

Lovitura am primit-o în rădăcina nasului și m-am umplut imediat de sânge. M-am și dezechilibrat, că ticălosul avea mână grea. Pentru o clipă mi s-a așternut o pânză neagră pe ochi.

Am auzit ușa deschizându-se și, împins pe coridorul curat-oglină, l-am auzit pe milițianul plăvan încurajându-mă:

- *Banditule*, văd că te mai cunoaște lumea pe aici! Ia, șterge-te la bot de borș!...

S-a oprit din drum și, în fața ușii închise, mi-a ordonat să-mi folosesc mânăca, pe care imediat am colorat-o.

Am fost primit într-o tăcere deplină.

Cel care s-a apropiat primul de mine a fost Botez, care m-a și îndemnat să mă întind pe prici și să-mi ridic o mână în sus, ca să mi se oprească hemoragia.

Pe ceilalți îi simțeam cum mă priveau: cu spaimă, unii și nedumeriți, alții.

3

DEZBRĂCAREA!...

Nu știu când au intrat în celula mare, de 30-40 de persoane. Pur și simplu nu i-am auzit, chit că auditivul meu funcționa la maximum de recepție. A fost necesar peste un an ca să sesizez că, în fiecare săptămână, la Gherla, cel puțin la etajul 3, de izolare, cheile și broaștele treceau printr-un regim de întreținere de excepție, fiind unse astfel încât deschiderea ușilor să se facă fără zgomot. Zăvoarele care dublau, sus și jos, siguranța încăperii erau, însă, perceptibile și chiar zgomotoase.

Trecuse aproape o săptămână și în universul nostru de *minori* nu se petrecuse mai nimic notabil. Poate ar fi trebuit să-mi dea de gândit *vizita* fostului student basarabean care fusese, fără concurență, bestie la Pitești și șef la Gherla. Ne-a trecut în revistă, noi fiind înșiruiți pe două rânduri, având grijă să-și păstreze o față încruntată, ochi mici și iscoditori și să pună întrebări celor asupra cărora obținuse în prealabil informații.

Și, ca să nu-și uite maestrul, *domnul* Țurcanu, în astfel de ocazii, după ce te credeai scăpat de la un interogatoriu presupus de circumstanță, se întorcea cu privirea și te săgeta pe un fond de sudalmă, aducându-ți aminte că ai uitat, de fapt, să îl declari pe un amic, pe profesorul tău cel mai stimat, pe tata sau chiar pe mama al cărei lapte l-ai supt.

Dacă la Pitești metoda de impresionare *fâsâise*, la Gherla, la adolescenții interogați la sfârșitul *defilării*, începuse să dea

rezultate. Și nu pe puțini dintre teribiliștii opozanți de la Târgșor i-am auzit oferindu-i, prin declarații sincere, date despre foștii lor camarazi sau chiar despre persoane din orizontul familial.

Remarcasem, însă, chiar din primele zile ale schimbării de scenă și decor că majoritatea camarazilor mei mai tineri păreau împăcați cu gândul că vor avea de suferit!

Și cred că amintirile, apropiate totuși – trecuse peste un an –, erau încă marcate de vii emoții, iar imaginea călăilor care se bucurau la vederea fețelor noastre năclăite de lacrimi și se încurajau reciproc în lovituri pe fondul urlitelor noastre de durere, îi îndemna să spere că vor mai trece peste o rundă de încercări fără să-și întineze sufletul.

Cei care m-au impresionat cel mai mult erau maramureșenii. Tineri, cu ochii limpezi ca azurul cerului și părul ca pana corbului, în opincile lor tradiționale, își păstrasera și aici, ca și la Târgșor, ritmul lor de viață, în care intra, fără teamă, rugăciunea care preceda firava noastră masă, iar noaptea, după închidere, îi vedeam cum se închinau fără ostentație sau teamă.

Într-o seară mi-am intersectat ochii cu unul, Dunca. Parcă de statură mijlocie, a profitat de faptul că eram singur la fereastră și mi-a șoptit apăsat:

- Știm ce ne așteaptă, și Georgescu și Meianu ne-au spus ce a fost la Pitești și cât au suferit studenții acolo!

S-a uitat lung în ochii mei și s-a îndepărtat.

În noaptea ce a urmat am făcut socoteala avertizărilor date elevilor la Târgșor. Erau cu totul la număr vreo 6-7 și bănuiesc că numărul lor s-a înmulțit, în pofida rugăminții mele de a nu le populariza, atât timp cât urechile grupului Stoian erau ațintite asupra mea, ca nou sosit în... iad.

Popa Țanu și-a deschis exortația prin obișnuita sa fixare geografică:

- Deținuți, ați sosit la Gherla, unul dintre cele mai mari penitenciare ale Republicii noastre.

Parcă a accentuat posesivul *noastre*. A intrat, pe urmă, pe culoarul politic:

- Ați avut acolo cel mai bun regim din toate penitenciarele țării. Ați avut dreptul la scrisori, pachete și mai ales la muncă. S-a încercat cu voi ceea ce nu s-a încercat cu nimeni: să aveți parte de un mediu care să vă permită, ba chiar să vă oblige să vă gândiți la faptele voastre săvârșite împotriva unui regim care a declarat, dintru început, că are la temeliile sale alianța între muncitori și țărani. M-am uitat peste dosarele voastre și am constatat că aproape toți sunteți din familii sărace. Nu vă întreb cine v-a împins și convins să fiți împotriva lor, dar aici veți avea prilejul să reflectați și să vă gândiți dacă ați greșit sau ba. Ori, mai *bine zis*, dacă mai vreți să rămâneți și să vă executați anii lungi de pușcărie la care ați fost condamnați sau să vă alăturați nouă, care ne zbatem să convingem prin fapte administrația acestui penitenciar că ne-am schimbat radical convingerile, că vom avea pe viitor un alt comportament și că și noi putem să dovedim că vom fi de folos Republicii Populare Române.

Nu știu cât își propusese Țanu Popa să ne vorbească, dar *omilia* sa a durat aproape un ceas. Camarazii mei mai tineri se împărțiseră în două tabere, opuse ca atitudine; unora, de altfel cei mai mulți, le zburătăceau ochii în înaltul cerului și cine știe la ce se gândeau; ceilalți își fixaseră ochii pe orator, dar păreau mai absenți decât primii!

Șeful celularului, într-un sfârșit, și-a încheiat *filipica* printr-o amenințare:

- Să știți că de acum încolo trebuie să vă delimitați părerile și convingerile.

S-a întors vioi către ușă și am constatat, cu surprindere, că era deschisă, dar și mai mare mi-a fost mirarea când am auzit ivărele trase și ușa închisă de un deținut care, în fond, era și el condamnat.

M-am corectat mai târziu, când mi-am consultat memoria și l-am revăzut, parcă aievea, *pe un altul*, având pe umeri, în luna ianuarie, o șubă groasă de milițian. Era Vasile Pușcașu, zis Gorila,

de la Pitești, care a avut o scurtă *rundă de încălzire* cu mine în primăvara anului ce a urmat!

Avertismentul a căpătat consistență peste câteva zile, atunci când ne apropiam vijelios de Praznicul Nașterii Domnului și când, într-o dimineață, ne-am pomenit cu primul locotenent al lui Țanu Popa, Mihai Livinschi, având aceleași mișcări feline.

Ne-a luat pe departe, aducându-ne aminte de exortația șefului său:

- Ei, a venit timpul să vă număr și chiar să vă despart.

Era bine dispus și a atacat direct:

- Vrem să știm și noi, și conducerea este în spatele nostru, care dintre dumneavoastră (măi, ce ne mai mângâie, mi-am zis, dar când va pune mâna pe par, în alt fel se va exprima) a înțeles mesajul nostru, mâna pe care v-am întins-o, spre a recunoaște, în primul rând, greșelile pe care le regretăm și pe care promitem că niciodată nu le vom mai săvârși!

S-a uitat de-a roata peste noi și și-a plecat urechea către Stoian, care încerca să-i șoptească ceva.

- Ah, uitasem să vă spun, dar poate ați înțeles și voi de la început, că pentru puțini, e drept, dorința de a trece imediat în rândurile noastre, am putea-o interpreta precum un oportunist pe care - și a făcut o scurtă pauză - noi nu putem să-l înghițim! Și asta o spun pentru ce-am auzit că s-a petrecut la Târgșor, unde un educator mai în vârstă încerca să vă convingă pe voi, cu cartea în mână, iar voi vă băteați joc de el.

Din nou s-a uitat zeflemitor la noi și înainte de a ne întoarce spatele ne-a zis, pe un ton poruncitor:

- Până mâine să vă hotărâți care vreți să ne vedem la poartă la eliberare sau care rămâneți *bandiți* să vă faceți pedeapsa pe care o meritați.

N-a venit nici a doua zi și nici a treia, dar parcă într-o duminică, atunci când clopotele catedralei armenesti din centrul orașului Gherla se auzeau, pătrunzător, până la noi, și-a făcut apariția Popa Țanu, cu statul său major, înconjurat de mutre printre care am fost surprins să-i revăd pe unii dintre foștii mei

camarazi de suferință de la Pitești, Cerbu, Morărescu, Voin, care păreau loviți de o subită amnezie cronică.

Am tras concluzia că excursia mea la Târgșor fusese judecată și urma, pesemne, sancționarea mea, ca unul care, odată ajuns la un penitenciar unde se găsea deja o mână de reeducați de la Suceava, a păstrat o tăcere ca de mormânt.

Întâi a vorbit Livinschi, cu vocea lui mieroasă:

- Bă, băieți, v-ați hotărât?

Într-adevăr, luasem o hotărâre pe care o sugerasem după experimentul consumat la Jilava. Când este vorba de asumarea unei răspunderi colective, răspunsul nu trebuie dat de o persoană ci de toți, simultan.

Am răspuns, deci, în cor:

- Da, da, ne-am hotărât!

Livinschi a părut surprins de *cor*:

- Bun, câți sunteți pentru, câți sunteți împotriva?

Am răspuns iarăși în cor:

- Toți suntem împotriva și toți suntem de acord.

A urmat o veritabilă cacofonie. Am vorbit toți deodată sau mai *bine zis*, toți aceia care au mers pe partitura noastră:

- E o aiureală bună de copiii de țâță, a continuat Livinschi.

- După ce ne-au făcut țandări la Securitate, cum să le dovedim noi că așa, peste noapte, vrem să ajungem *oameni noi* și că vrem să ne lepădăm de tot ceea ce am învățat de la părinți, profesori, popi și alții, pe care chiar așa tâmpiți nu-i credem. Și n-au ei nevoie de noi!

Au grăit maramureșenii, dar nici surtucarii n-au tăcut:

- Cine ne garantează nouă că despărțirea de trecut va fi spre folosul nostru? Cine ne aude de aici? Căci și dumneavoastră sunteți tot deținuți, luându-ne după zeghea pe care o purtați! Și cine nu vrea să fie liber și iertat!

Livinschi era, pe de-a-ntregul, derutat. Pe de o parte, nu se putea prezenta ca *imperator* și distribuitor de grațieri, iar pe de altă parte, știam că totul este o comedie care urma să fie raportată

Biroului Politic, care hotăra măsurile de represiune care se impuneau atunci când deținuții refuzau reeducarea.

După ce au plecat i-am trântit vreo două vorbe lui Iorgulescu; el părea bucuros de prima confruntare:

- Am dat-o rău în bară! E drept că ciorovăiala noastră de astăzi i-a derutat și la noapte se vor tot gândi care dintre noi a pus la cale *spectacolul* de care au avut parte!

M-am culcat cu sufletul îndoit. Cu siguranță că metodele de la Pitești nu puteau fi aplicate pe eșantionul de elevi de la Gherla, acolo unde metodele barbare de persuasiune folosită la Pitești s-ar fi soldat cu zeci de morți. Eram, iarăși, convins că administrația penitenciarului fusese luată pe nepregătite cu *vărsarea loco* a celor aproximativ 100 de deținuți, majoritatea minori.

În consecință, în afara unui tipar prea cunoscut, de la Pitești, lătrat de reeducați, unde înjurăturile stufoase încă nu-și făcuseră loc și nici bătele prezența, relațiile cu foștii elevi păreau supuse încă unui control.

La nivelul Biroului poate mai exista și un argument tactic de care trebuia să se țină cont: bătaia sau chiar tortura aplicată unor tineri ar fi putut *intoxica* prin volum și imaginație, Regionalele Securității M.A.I., a căror *muncă* și anchetă se dovediseră incomplete și ineficiente.

În următoarele zile se înstăpâniseră câțiva voluntari în chip de plantoane, după ce, într-o dimineață, lungă cât o zi de post, o echipă întărită de reeducați, în frunte cu *il capo di tutti capi*, Țanu Popa, ne împărțise în două categorii: unii care au acceptat să se atașeze celor care regretă ceea ce au săvârșit, recunoscându-și vina și alții care se mențin pe o poziție de recunoaștere a unor fapte pentru care, însă, tribunalele militare ale Republicii au pronunțat sentințe. Cum era și de așteptat, majoritatea au umplut priciurile din stânga, iar circa 10-15 camarazi au trecut în dreapta, printre aceștia numărându-se și cei doi amici ai mei: Gogu și Sorin.

Primul mi-a bătut din ochi întrebarea ce să facă. I-am dat semnalul, pe care bănuiesc că i l-a transmis și lui Sorin Botez, să

rămână staționar, memoria Piteștiului funcționând fără reproș, iar trecerea lui în rândurile *reeducărilor* i-ar fi pus la îndoială sinceritatea, agravându-i, ulterior, *probele* de reconvertire. Simțeam că am ajuns aproape de Sfintele Sărbători ale Nașterii Domnului. Peste noi se așternuse tăcerea impusă de ticăloși și judecata mea, cât mai era lucidă, se concentra mai puțin pe momentul declanșării furtunii și mai ales pe întrebarea-cheie: cât vorbiseră și ce declaraseră foștii mei camarazi din organizația M.N.R.O. – Vlad Drăgoescu, Sergiu Mandinescu, Preda, Gigi Ionescu și alții? Oare aflaseră deja rolul meu în Comitetul Militar al organizației?

Din comportamentul lui Livinschi față de mine și după *spoitul* cu *borș* din primele ceasuri ale sosirii noastre la Gherla, paraponul lor era legat de un singur fapt: tăcerea mea îndelungată la Târgșor, pe fondul absenței unor legături cu grupul reeducărilor din colonia minorilor.

Reversul medaliei mi se părea atât de întunecat după *experiența* Piteștiului, care, *ipso facto* se aplica și la Gherla, încât îmi doream să am un sfârșit cât mai aproape de începutul chinului!

*

Cred că sărisem peste anul defunct de câteva zile și eram, poate, chiar în sfânta zi a Bobotezei. Pierdusem cu desăvârșire orice reper temporal. Încercam să-mi inoculez, printr-un control al simțurilor, o totală despărțire de *ambient*.

În cameră, unii dintre deținuții minori mai zeloși, începuseră să-și scormonească amintirile școlare, ba chiar și de familie. Și dintre toți convertiții, cei mai tineri păreau și cei mai dispuși să-și repudieze dascălii, declarându-i reacționari și chiar *bandiți*, iar părinților aducându-le vina unei educații defectuoase, ba chiar condamnabile. Îi auzeam în surdină și le plângeam de milă, în perspectiva timpului ce avea să curgă.

Să fi fost câteva ceasuri după terci sau ceai, după cum îl botezasem noi. Șeful de secție a intrat sonor, trântind după sine ușa. Era Vascan, poreclit Bivolul.

- Drepti, în picioare că v-ați îngrășat pe seama clasei muncitoare de când stați aici!

Ne-am luat, fiecare în parte, ceea ce ne mai rămăsese de la percheziție, cămăși rupte sau pulovere sparte și am urmat huiduma de caraliu. A coborât în pas alergător etajele și ne-am pomenit împinși în curtea mare a penitenciarului, acolo unde ne-am încolonat și noi, unul în spatele altuia, în coloane de către 10. Zăpada trosnea sub pașii noștri și era un frig cumplit. După aprecierea mea de vechi alpinist, cred că temperatura scăzuse sub -15°C , iar soarele, sus, se mulțumea să împrumute pământului lumina sa palidă și glacială.

Ne-am uitat cu toții în stânga și în dreapta ca să recunoaștem ceva ortaci. L-am auzit, însă, pe un subofițer care era prezent la număr, seara și dimineața, care ne mătura cu privirea autoritară:

- Bă, ochii înainte și dezbrăcarea... până la brâu! Să nu vă aud că vorbiți între voi, 'tu-vă mamele voastre!... Să stați așa, nemișcați, până când veți ajunge sloi! Pe urmă, a răs, vă încălzim noi!

Când am ieșit, în pas alergător, în fruntea plutonului de minori, i-am mulțumit lui Dumnezeu că mă mai trage încă o dată din împărăția întunericului. Ajuns afară, simțeam din plin mușcătura frigului, mai ales în spate. Nu puteam face nicio mișcare fără să nu fiu pocnit.

Am rămas în coloană preț de cel puțin 10 minute. Când i-am văzut intrând pe poarta lui Ioan Zápolya, principe al Ardealului din veacul al XVI-lea, am dibuit scopul dezbrăcării noastre și al vizitei cu pretenții medicale la care vom fi supuși. Am văzut de aproape milițienii în șube mari, ciobănești și doctorii investmântați în halate groase, de iarnă.

Ne-au luat pe urmă într-o inspecție demnă de un târg de vite:

- Cum te cheamă, bă, ai suferit vreo boală, ai dat sânge pe gură, te dor plămâni?

Și, ultima întrebare, care m-a umplut de năduf:

- Vrei să muncești?

Nu știu ce am răspuns la primele întrebări, dar la ultima am spus un da sonor, din toți rărunchii. Nu prea arătam bine la trup și cei doi, bănuiesc doctori, au schimbat câteva păreri.

Apoi l-am auzit pe cel care părea șef, spunând:

- O să se descurce până la urmă, e tânăr și se va adapta!

Vizita medicală, căci asta era, a durat două ceasuri. Înghețasem de-a binelea și nici nu îmi mai simțeam spatele. Mi-a trecut prin minte sfatul unchiului meu, docentul Alexandru Daniel: dacă te prinde frigul, pune pe cineva să te bată bine în spate până începi să nu mai simți loviturile! Din nefericire nu ni s-a permis nicio mișcare și nici cei câțiva pumni dați în spate, necesari să ne încălzim.

Ne-am întors la izolare, la etajul 3 și nici nu am ajuns să schimbăm câteva cuvinte, că am primit un ordin sec:

- Cei care ați fost la vizită, luați-vă bagajele!

Lista a fost strigată puternic de către un milițian îmbrăcat în alb, pe care-l zărisem în dimineața aceleiași zile în curtea penitenciarului, însoțindu-i pe doctori. Am trecut pe lângă Gogu și i-am șoptit ceva în legătură cu salvarea noastră. Era și el emoționat!

Am coborât în pas de fugă până la primul sau al doilea etaj, nu mai știu nici eu, însă acolo ușile erau deschise, iar înlăuntru erau deținuți ce păreau veseli și plini de speranțe. Erau niște țărani în opinci, înalți, solizi, tineri, din zona Banatului, în care căzuseră atâția eroi în luptă.

Unul dintre ei m-a recunoscut și m-a îmbrățișat. Îl chema Dunăreanu și cred că drumurile noastre se încrucișaseră pe undeva, pe Valea Cernei. Era cât un urs, iar eu o umbră care abia mai vorbea.

Toată noaptea am petrecut-o încercând să aflăm reciproc câte ceva din biografiile noastre. Eram singurul student, iar ei proveneau din comunele-martir din Valea Timișului: Slatina Timișului, Teregova, Borlova și alte comune care fuseseră nuclee ale rezistenței armate împotriva regimului comunist.

Făcusem cândva o socoteală la Craiova, prin toamna anului 1949 și constataseam, împreună cu coloneii noștri, în frunte cu generalul Carlaonț, că grupele cele mai active de partizani și combatanți de-ai noștri acționau în Banat, excelând organizațiile conduse de colonelul Uță, de comandorul Domășneanu, cea a lui Vernichescu sau Ionescu, în total peste 10 formații paramilitare care dăduseră mult de furcă batalioanelor de intervenții ale Securității, când s-a folosit armament din belșug, chiar *Brandturile* de 81,4. Bașca faptul că, în urmărirea *bandiților*, s-a făcut apel și la câteva avioane de recunoaștere IAR-80.

Toți aveau un moral ridicat. Șeful lor părea un țăran impunător ca statură, de origine parcă din comuna Teregova: Cimpoa.

Spre dimineață ne-am apucat să cântăm și, chiar dacă am primit câteva cizme în ușă, nu ne-am lăsat impresionați, ci am continuat, e drept, cu elan strunit. Câteva semne primite pe parcursul zilei ne-au întărit părerea că urma să plecăm pe un șantier și, în consecință, eram puși la o mini-refacere. Hârdăul de terci cald a poposit mai mult la vizetă, ba chiar am fost întrebați dacă mai vrem ceva din licoarea galbenă. La prânz, măria sa – fasolea groasă – ne-a potolit foamea, iar seara au bătut polonicele pe marginea gamelei, deșertând un arpacaș ce scliffea de ulei și unde loșca (lingura) putea sta în picioare ca un catarg.

Câteva zile ne-am bălăcit în neștiință. N-am priceput nicicând pe ce cale și de la cine am aflat destinația noastră. Apoi, știrea a căpătat consistență și adresă sigură. Plecam într-un lot masiv de la Gherla în Maramureș, în zona minieră. Entuziasmul camarazilor mei s-a topit *ca ceara de para focului*, cum spune versetul slujbei din noaptea Învierii.

Păi cum să nu folosească ei brațele noastre de muncă prin măruntaiele pământului!

Întrebările se legau, pe urmă, ca zalele unui lanț. Printre ei se găsea și un deținut mai în vârstă, care lucrase, cândva, în scorbura unui munte, în Maramureșul de Nord.

Încerca să ne convingă că este mult mai bine decât în *raiul* Canalului, unde bate vântul, plouă și ninge peste brigăzile de muncă:

- În mină e greu până când te obișnuiești cu gândul că n-ai decât o singură ieșire; pe acolo pe unde ai intrat. A doua lege este că în mină nu mori singur; o singură greșeală, o *coptură* pe care n-ai simțit-o și pe care o bați ca prostul alunecă din tavan și strivește viața ta și a celor de lângă tine. Nicăieri ca în mină, spunea Bănățeanu domol, lumina nu are mai mult preț și tot de la flacăra ei poți afla cât oxigen mai este în galerie. Fără ea, în galeriile adânci, moartea e atât de aproape încât poți s-o pipăi, de aceea la ieșirea din schimb nu se numără oamenii, ci lămpașele. Dacă ajung din nou în mină mă voi simți ca acasă!

Un glas l-a întrerupt:

- Bădie, dacă e de plumb, ce te faci, că-ți cad dinții imediat și plămâni te lasă!...

Răspunsul ne-a încurajat imediat:

- Dracul niciodată nu coboară în mină, că se umple de praf. Eu am stat un an și jumătate la o mină de plumb și am muncit în ture lungi. După câte vedeți n-am pățit nimic. Totul e să nu uiți să-ți astupi nasul și urechile când se produce detonarea și ai auzit că *arde*.

S-au luat la rând, pe urmă, minele din Maramureș unde se fac exploatari intense. După ce am bătut câmpii, ducându-ne și prin Bucovina, ne-am oprit în cele din urmă asupra uneia singure, cunoscută pe plan național, Baia-Sprie. Mină mare, cu sute de muncitori și cu un istoric bogat, cunoscută încă de pe timpul monarhiei cezaro-crăiești. Se vânturau fel și fel de întrebări, care în general nu căpătau decât răspunsuri știrbe!

- Și credeți c-o să ne dea mâncare bună?

Am răspuns eu, care eram socotit înțeleptul camerei:

- Măi, oameni buni, ați fost vreodată la circ? V-ați uitat vreodată la lei și la alte jivine? Toate sunt dolofane fiindcă au câte 3-4 numere de executat. Așa va fi și cu noi, mai ales dacă vom munci în abataje de adâncime, unde aerul e mai puțin și efortul este dublu. Pe mine nu mă îngrijorează numărul de calorii, care va fi corespunzător normei, ci perioada de adaptare a deținuților. Cât de mare va fi numărul victimelor, profesori, doctori, ingineri, preoți, militari, studenți și elevi până când se va asimila

meșteșugul mineritului? Asta este prima mea întrebare, la care nu pot să dau un răspuns. A doua are, însă, o dezlegare lesne de ghicit și ține de... timp. Bănuiesc că vor fi dirijate convoaie de deținuți cu condamnări mari. Prezența lor nu va putea fi ignorată timp îndelungat, cu atât mai mult cu cât pentru a da un aspect cât de cât decent vor îngădui legăturile cu familia și chiar posibilitatea de a primi pachete. Există un grad de permeabilitate și o limită a izolării noastre. Peste un an sau doi posturile de radio vor bubui, transmițând știri despre destinul a sute de deținuți politici forțați să muncească la sute de metri sub pământ în minele de plumb sau, de ce nu, chiar și în cele de uraniu și atunci cred că ne vom întoarce la penitenciarele noastre, care ne vor primi cu aceeași *politețe* tradițională.

4

POVEȘTI DESPRE EROII BĂNĂȚENI

De puține ori mi-a fost dat să aud și să trăiesc alături de un pumn de țărani, uniți nu numai printr-o geografie comună sau prin legături matrimoniale, ci și printr-o istorie locală, țesută miraculos în comunele de pe valea Timișului, mari și frumoase, care au fost adevărate exemple ale unor gospodari care reușiseră, de-a lungul unor generații, să-și construiască nu numai *case fâloase*, dar și un mic domeniu de familie, de exemplu *chiaburii*: Cimpoca și Duicu.

Precum majoritatea celor selecționați pentru mină, condamnați la ani grei de temniță, ei lăsaseră în urmă o tradiție de chiverniseală. Și, spre deosebire de întinsele pământuri sau păduri ajunse pe mâna unor administratori sau antreprenori, precum Fisher în Moldova de Nord sau alogenii și vechilii din Muntenia și Oltenia, puși pe spoliere și pricopseală, în Banat, pământul și pădurea se înfrăteau și dăinuiau prin moștenire odată cu posesorii lor.

Bătusem și eu, cândva, comunele Iablanița și Teregova în misiune, în primăvara anului 1948 și rămăsesem uimit de rigoarea, ba chiar opulența unor gospodării trase la linie. Dar peste ei trecuse vifornița comunistă și s-au pomenit peste noapte cu primari schimbați sau mai degrabă alungați, cu șefi de post cu privirea urâtă și ascuțită și, în zile de sărbătoare, cu mașini cu agitatori care clămpăneau, „invitându-i” și pe ei la lupta de clasă,

la izgonirea chiaburilor din comună și la danțāvaiuri în Noaptea Sfântă a Învierii.

În comuna Teregova, care se pare că era și cea mai pricopsită, nu prea se aciuașe sărăcia, spuneau sătenii; chiar și muncile pe care, în alte comune, le efectuau țigani, erau îndeplinite în comuna lor de câteva familii de nemți pricepuți la toate, inclusiv la potcovărie.

Într-o seară am ascultat o pățanie petrecută în altă comună, cu oi și vite multe. Veniseră de la Severin în propagandă vreo două mașini cu megafoane și muncitori în salopete curate. S-a adunat poporul ca la circ în piața primăriei. Au vorbit ei câte-n lună și-n stele de binefacerile alianței dintre muncitori și țărănimea exploatată. Și, ca să-și facă mâna, agitatorul s-a adresat mulțimii, îndemnând-o să-i împingă în față pe cei mai săraci: zidarii, ciobanii, potcovarii, fapt care a provocat o ilaritate contagioasă, fiindcă exact în piața mare a comunei erau ridicate două case vechi, dar solid construite, care aparțineau, din tată în fiu, unui zidar și unui potcovar.

- Și ce-au făcut propagandiștii?

- Păi, au dat drumul la motor și au plecat, în huiduielile mulțimii!...

Am întrebat eu, repezit:

- Și asta prin ce an a fost?

- Păi, prin 1946-1947, pe urmă au schimbat primarii, notarii, și au vrut să ne ia și pe popa din biserică, dar atunci a ieșit cu scărământală și nu l-am dat. Aveam și noi arme destule din timpul războiului și ei știau asta. Și ne-au lăsat în pace până în vara lui 1948, când au strâns de prin comune, parcă prin mai, pe toți cei care făcuseră politică legionară, dar n-au izbutit să-i adune pe toți, că unii au scăpat... și s-au dus la munte... și au început necazurile! Comunele noastre, vreo 5-6, care se întindeau înspre Muntele Mare și Semenice au fost ocupate de batalioanele de intervenție, echipate ca de război conduse de ofițeri „făcuți pe puncte”, bețivi și analfabeți. Vă închipuiți ce-a fost. Nu mai puteai circula noaptea, iar în timpul zilei răpăiau kalașnikovurile.

Dintr-o clipă într-alta ne așteptam să fim arestați cu toată familia, iar trupurile noastre să fie aruncate sub un stei să le mănânce jivinele. Am pus și noi mâna pe arme și noaptea le mai trăgeam câte un cartuș în spate, mai ales când ploua sau când venea omățul peste noi. Nu se auzea mai deloc, ba chiar odată, ca să salvăm un arestat dintre ai noștri, am oprit trenul și i-am dat drumul. Pe urmă am atacat și un post de miliție, de unde am luat de toate. A fost tărăboi mare atunci și toată comuna a intrat în carantină, dar ei erau cu sutele, de împânziseră munții și văile de la Țarcu, Pietrele Dracilor până în vârfurile mari, mereu învăluite de ceață, care păstrează zăpada, câteodată, chiar și vara: Moraru, Gugu, Godeanu.

În altă seară, pânza poveștilor s-a întins de la moartea eroică a colonelului Ioan Uță, fost prefect de Timiș în timpul mareșalului Antonescu, până la moartea-sanțiune aplicată unei ibovnice a faimosului combatant Sfârloagă, trădat, căzut ulterior și el cu mâna pe trăgaci. Nu lipsite de lirism și observație erau și portretele – culese la mâna a doua – comandanților de grupe și organizații care au luptat cu batalioanele Securității fără să-și precupețească viața. Cel mai reușit mi s-a părut portretul creionat comandorului Domășneanu care, în ajunul execuției, seara, și-a făcut rugăciunea și a adormit liniștit până când a fost trezit de un grup de ofițeri. S-a mai pomenit acolo de un testament vibrant al unui contabil cu numele Ionescu, și el șef de organizație; și, nu în cele din urmă, de un personaj pe care generalul îl avea pe listă, colonelul Dumitru Popescu, comandantul Regimentului 1 Securitate Timișoara, direct implicat în proiectata insurecție din 18 martie 1948, care urma să aibă un rol hotărâtor în revoluția din 25 martie, în același oraș.

Incursiunile noastre imagine prin omățul munților sau prin cețurile văilor au luat sfârșit într-o dimineață, când ni s-a spus, poruncitor, să ne facem bagajele. S-a strigat o listă, după care eu am rămas singur pe culoarul etajului. În fața mea l-am zărit pe Sorin Botez, care bănuiam că va însoți și el loturile de deținuți pentru mină. Ne-am îmbrățișat și, aducându-mi aminte de *Tosca*, știindu-l meloman, i-am șopotit, în chip de despărțire:

– *Mario Cavaradossi!*

5

BACILUL KOCH ACIDO-REZISTENT ȘI VICTIMELE SALE

Când am avut de-a face cu temutul bacil, care a secerat viața a milioane de oameni la sfârșitul veacului al XIX-lea și începutul celui următor și pe care-l studiasem la orele de igienă cu ani de zile înainte, l-am găsit impregnat în memorie ca un *asociat* al sărăciei, care-și găsește culcuș în plămâniile noastre, devorându-i încetul cu încetul și provocând, în cele din urmă, moartea posesorului.

Dar cunoștințele mele căpătaseră o plajă largă cu prilejul nefericit al propriei internări, cu o vară înainte, în infirmeria foștilor polițiști și sesești (S.S.I.) de la Târgșor. Acolo aflasem că tuberculoza este, pe cât de periculoasă, pe atât de insidioasă, fiindcă nu știi când o porți, iar atunci când ți-a invadat plămânul este deja prea târziu să mai acționezi! Alte boli care „au făcut epocă” în istoria omenirii: ciurma, holera, gripa spaniolă, au completat numărul imens al victimelor Primului Război Mondial și au avut o carte de vizită ușor recunoscută.

Nenorocita asta de tuberculoză – îmi spunea comisarul Turcu – o iei de unde nu gândești și poți să fii voinic ca un taur și cu toate astea să te bage-n mormânt fără invitație! Tot de la el aflasem că, în sfârșit, i se găsise leacul, iar americanii se pare că au fost părinții unei descoperiri epocale: o *micină*, care asociată cu altă substanță, numită *Pass*, îi venise de hac doamnei cu nume savant: *Mycobacterium tuberculosis*.

Fostul ofițer, vecin cu mine de pat la Târgșor, mă băgase în sperieți, declarându-mi că, în tinerețe, avusese și el un plămân cu o cavernă cât pumnul, pe care doctorii o depistaseră târziu, în urma unei hemoptizii. Cred că mai și exagera, spunându-mi că l-a salvat un tratament *sui generis*, practicat într-un mic sanatoriu din Bucovina, în comuna Solca, unde pacienții erau tratați pe mici platforme amenajate în copaci.

- Așa mi-am salvat eu viața, la temperaturi joase și la înălțimi apreciabile, spunea el. Am mai trecut pe acolo peste ani, iar acei copaci binecuvântați încă mai erau! Am aflat că și la Davos, în Elveția, se practica, cu succes, aceeași terapie!

Când ne-am întors de la vizita medicală, i-am rugat pe bănățeni să mă *bușume*. Omul care m-a luat în primire mi-a bătut spatele înghețat cu grijă și, poate, chiar cu emoție. Slăbisem înspăimântător de mult și s-a gândit ca nu cumva să-mi vatăme vreun organ intern. Câteva zile mai târziu, atunci când am avut confirmarea unei afecțiuni, am regretat nespuse de mult neatenția mea și empatia deținutului. Într-o săptămână, semnele afecțiunii pulmonare deveniseră evidente: febră, greutate în spate, greutate la nivelul bazelor pulmonare, și, ce m-a îngrijorat mai mult, transpirația palmelor, generalizată ulterior la nivelul plămânilor.

Aflasem, tot din aceeași sursă, că orice boală trebuie combătută prin optimism; cu ceva curaj în tolbă îmi adunam, așadar, speranța unei simple și trecătoare congestii pulmonare și, în cel mai rău caz, al unei pleurezii. Am tăcut chitic până când mi-a pierit complet pofta de mâncare și am început să tușesc pe fondul unei stări febrile, care mă invadea noaptea. Oricât de înspăimântătoare mi se părea întoarcerea la etajul izolării, iminența unei afecțiuni T.B.C. și incertitudinea plecării m-au determinat să cer o *vizită medicală*. Și cum era de așteptat, aceasta nu s-a petrecut decât târziu, la insistențele camarazilor mei de celulă.

Între timp, luasem legătura prin telefonul clandestin al penitenciarului, caloriferul, cu ceilalți deținuți hărăziți minelor: lotul Gherla ar fi vărsat în măruntaiele pământului un nou val de cel puțin 150-200 de mineri. Noaptea, scaldat în sudoare și cu

senzația neplăcută a subfebrei, mă năpădeau gânduri și întrebări fără răspuns. Scăpasem din iadul Piteștiului, avusesem parte de *edenul* Târgșorului și mă îmbolnăvisem grav tocmai acum, când fusesem triat pentru o *nouă evadare* din orizontul întunecat al reeducării.

Întâlnirea mea cu doctorul Bărbosu, medicul civil al penitenciarului Gherla, a fost scurtă și concludentă. Aproape că nu s-a uitat la mine, mi-a ordonat, sec, să mă dezbrac până la brâu și a insistat cu stetoscopul la baza pulmonului stâng. Părea tânăr, la circa 30 de ani, ardelean get-beget după accent și, după ce m-a întrebat ce meserie am avut mi-a comunicat că am o complicație pulmonară care îl obligă să mă retragă din lotul celor destinați minelor și să mă interneze de urgență.

- Nu te speria, e un proces care acum a pornit și, dacă-l stăpânim, peste câteva luni poți să-ți vezi frații de muncă în subteran...

M-a expediat pe mâna sanitarului, care m-a împins pe un culoar și mi-a spus să-l urmez. Ajuns în fața unor uși metalice, m-a predat unui găligan, caraliul de serviciu în acea zi. Înlăuntru, într-o cameră mare, lungă de circa 8-12 metri erau înșiruite pe trei laturi paturi de fier; ochii mi-au căzut pe dușumeaua veche de lemn; în cameră era un frig care concura cu cel de afară.

- Alegeți patul, bă, de ți-e frig mai ia și o pătură de pe unde poți, chiar și de la morți. Să n-adormi până la număr decât dacă dai colțul și faci cunoștință cu Rózsa Sándor. Să nu te dai aicea la prostii și să-mi faci necazuri!... Dacă ai nevoie de ceva, băiatule, îmi bați la ușă tare că eu sunt și la... parter și poate n-aud!

S-a uitat la mine până când mi-am ales patul și mi-am pus boarfele pe jos; apoi a șters-o, neuitând să zăvorască ușa. Am rămas, un timp, în picioare, uitându-mă la cele 7-8 trupuri care începuseră să se miște și chiar să-mi pună întrebări: cine sunt, ce sunt, de unde am venit și mai ales cărui lot aparțin. Le-am răspuns pe rând și mi-am dat seama, după vorbă, că erau bolnavi adunați de prin toate colțurile României. Unul sau doi erau olteni get-beget și m-au întrebat dacă am aflat ceva despre un partizan,

Trocan, fost aviator, ce bântuise satele din nordul județului Mehedinți, împușcând milițieni pe capete.

Mâncarea era bună și multă, dar ce folos pentru că majoritatea bolnavilor-internaților o aruncau, dintr-un simplu motiv: erau febrili și fără apetit.

6

HUNDERTZWEIUNDZWANZIG - CAMERA 122

— **M**ișcă, bă!
Îndemnul, rostit pe un ton care nu admitea replică, venea din partea unei matahale, necunoscută încă mie; dormeam când a venit pachidermul.

Ce poți face altceva atunci când după-amiaza simți cum te invadează temperatura, așa după cum soarele îți aruncă, în toiul verii, vipiile sale. Mă obișnuisem cu febra care nu sărea mai mult de 37,5°C, maximum 38°C, considerând-o, alături de o transpirație insidioasă, drept primul meu dușman, pe care doream cu înverșunare să-l răpun.

Deocamdată, nu aveam alt amic decât odihna, iar în infirmeria din zarca Gherlei, unde erau adunați toți tuberculoșii, somnul era prima regulă care se transmitea de la generație la generație de muribunzi. Mi-am luat zdrențele degrabă și, acompaniat de îndemnul „Treci înainte!”, am părăsit încăperea unde sălășluisem aproape o lună.

Înainte de a trece pragul m-am uitat lung la Ion Cotan, dârzul luptător macedonean din Codrii Babadagului, condamnat la moarte în urma unei confruntări armate cu o companie întreagă din trupele de Securitate, când reușise să reziste o zi și o noapte, respingând trei atacuri ale inamicului. Șeful său, Nicolae Fudulea, decedase în luptă, iar el fusese rănit de schijele unei grenade, pe care nu mai reușise să o trimită îndărăt.

Flăcăul, care nu avea mai mult de 20 de ani, învățase să tragă cu pușca-mitralieră, cu o înverșunare care stârnise admirație chiar și printre ofițerii Batalionului de Intervenție al Regionalei Constanța, iar în rândurile deținuților auzisem despre el la Jilava. Fără exagerare, Ion Cotan ajunsese un simbol al onoarei și al stirpei sale de aromân. Eram cu paturile alăturate și cu greu am putut să-i smulg de pe buze o frază sau măcar o propoziție. Reticența sa era poate provocată și de regimul sălbatic pe care îl îndurase în beciul faimoasei Securități, care ocupase fosta clădire a Băncii Naționale din Constanța și unde se aflau două subsoluri blindate, fără un fir de lumină în ele.

Abia am reușit să-mi iau rămas bun, din ochi, de la camaradul meu, Ion Cotan, care mi-a aruncat o privire lungă și expresivă. Cu o zi înainte, ne vizitase, într-un control săptămânal, Mihai Livinschi, mâna dreaptă a șefului reeducării, Alexandru Popa zis Țanu.

Trecuse de patul meu fără să catadicsească să-mi arunce o privire, făcându-mă să interpretez acest fapt drept un semn rău, apoi și-a așternut fundu-i mare pe pătura machedonului:

- Ce faci, Cotane, aici? Zaci? Zaci aicea în loc să fii în fabrică, să ai cartelă, ba chiar să mai primești și tu câte un pachet de la ai tăi!...

Livinschi mințea fără rușine, fiindcă la Gherla nu primeau pachete nici spărgătorii de norme. Auzisem, însă, de la bănățeni, de care nu de mult timp mă despărțisem, că plantoanele și reeducații de la etajul 3 primeau pachet după *merit* și după morți.

- Ia spune, mă, dacă erai tu sincer cu anchetatorii tăi ajungeai aicea, cu obrazii roșii de febră?

Livinschi își înmuiase glasul și părea compătitor:

- Păcat de tinerețea ta s-o pierzi p-aicea printre *bandiți*.

Mă întrebam atunci ce gând perfid îl adusese pe Mihai Livinschi lângă noi sau mai *bine zis*, lângă cel care căpătase de la tribunalul din Constanța o condamnare la muncă silnică pe viață. Lepădătura venise la căpătâiul fostului luptător din Codrii Babadagului cu gândul să-i ofere un târg. Pe câte auzisem, Cotan avusese o anchetă grea, fusese chinuit îndelung în localul fostei

Bănci Naționale din Constanța. Avea umărul fracturat și nu-și mai mișca ușor degetele de la o mână. Pe el își exersaseră mușchii faimoșii torționari, bruta împlinită maiorul Doicaru, armeanul Jean Sarchiz, precum și alți ticăloși de teapa lor. Machedonul, însă, părea de fier și, din cele auzite, îl băteau, îl chinuiau, dar nu scotea nici un geamăt, darămite să-și mai dea rudele sau camarazii săi din organizație!...

- Cotane! Eu am venit la tine să-ți ofer nu libertatea, că n-am puterea s-o fac, ci... un fel de schimb și nu-ți ascund ceea ce îți dai și tu seama. Ești bolnav și încă ești bolnav grav. Ai puroi la plămâni. Și, pe cât am citit eu în fișa ta, amândoi plămânii îți sunt cuprinși de puroi și oi fi tu tânăr, oi fi băut tu numa' lapte bun de la stână, dar, mă băiatule, infecția te va doborî până la urmă. Eu am venit la tine cu un scop și nu fiindcă mi-a trecut prin minte, așa, peste noapte. Tu ești aicea, noi te-am internat, te îngrijim, dar tu ai nevoie de altceva mai bun. Eu îți spun direct că, dacă îți vei aduce aminte de cei pe care i-ai lăsat liberi prin satele unde ai mers cu turmele tale și ei vor mărturisi că au avut de-a face cu tine și, mai ales, își vor preda și „fiarele”, adică pistoalele, atunci tu ești salvat. Te trimitem mintenaș la Văcărești, unde este un spital pentru deținuți și acolo vei fi operat. Și îți mai spun ceva, fiindcă te știm încăpățânat: bă, noi nu putem să arestăm mii, zeci de mii de oameni. Nu îți închipui că pe cei care îi vei spune tu noi îi luăm și-i băgăm la pușcărie, că știm că sunt cu zecile și sutele, m-ai înțeles acum? Te asigur că ne vom ține de cuvânt. Da' și tu să fii cinstit față de clasa muncitoare. Te las să te gândești o zi-două, și, băiete, să pui în cumpănă viața ta și a familiei tale și cele câteva fiare pe care noi știm că machedonii tăi le-au ascuns prin coșare și beciuri.

S-a ridicat și cred că și-o fi adus aminte din nou de lupta de clasă, căci a încheiat înțelept și revoluționar:

- Să nu uiți că ai fost cioban amărât și slugă la stăpân!

Mă uitam cu coada ochiului la camaradul meu, care stătea în capul oaselor și care îl ascultase pe Livinschi cu privire coborâtă. *Musafirul* l-a bătut pe umăr protector și îmbietor pe machedon și

a plecat, nu înainte de a-mi arunca o privire învăluitoare, care nu prevestea nimic bine.

Eroul Ion Cotan a decedat în zarca Gherlei, iar apelul doctorului Bărbosu, medicul oficial al pușcării, a fost respins pe motiv că Securitatea nu-și poate asuma răspunderea transportării tânărului erou și a pazei necesare într-un spital specializat din Cluj.

*

În timp ce aruncam într-un sac puținele lucruri pe care le mai aveam, căci, din păcate, pierdusem jocul primit la Craiova de la familie, oprit la intrarea în Gherla, mă gândeam unde aș mai fi putut să ajung; altă cameră de infirmerie nu mai exista în pavilionul de zarcă al penitenciarului Gherla. E drept că nu știam ce se afla pe latura dreaptă, dinspre miazăzi, din fosta reședință princiară a lui Ioan Zápolya.

Culoarul de la primul etaj al zărcii nu era mai lung de 70-80 de metri. La capătul său fusese construită o capelă, despre care am intuit că era parte a planului inițial al castelului lui Zápolya, voievod al Ardealului, bănuind că ar fi dezertat în bătălia hotărâtoare de la Mohács, unde și-a pierdut viața regele Ungariei, Ludovic al II-lea.

Din 1948, aflasem la Craiova că, pe vară, Teohari Georgescu emisese un ordin, preluat de D.G.P., prin care se interziceau activitățile religioase din toate penitenciarele. Nu știu de unde aflasem că acolo, în capelă, se instalase o rezervă cu regim special pentru cei mai bolnavi T.B.C.-iști. Încăperea avea o faimă tragică, fiind socotită anticamera morții.

Milițianul și-a domolit pasul înaintea unei uși cetluite în fier pe care, în partea superioară, era înfiptă o placă de metal, unde era scrisă o cifră: „122” și în nemțește, mai jos, pe o tablă ruginită, *Hundertzweiundzwanzig*.

Luna februarie adusese o pulbere de zăpadă, așternută generos peste orașelul cu tradiție armenească, Gherla, iar pe coridorul zărcii frigul mă copleșise, așa că m-am zorit să intru mai repede, după ce zăvoarele s-au tras în încăperea unde mi se hotărâse noua „reședință”. Jilava, și mult mai puțin Văcăreștiul, îmi

dăduseră prilejul acomodării cu mizeria: zidurile roase de igrasie, petele de un maroniu închis al ciupercilor de pe tavane, lespezile tocite și sparte pe care trebuia să calci cu grijă, în fine... tot ceea ce putea să îți ofere mușcătura timpului și indiferența omului.

Spectacolul de față m-a izbit și a percutat adânc în recepția unui mediu pe care, cu o firească așteptare, încercam să îl cuprind. Încăperea avea peste 10-12 metri lungime și vreo 7-8 metri lățime. Nu înainte de a o cuprinde în volum, m-a izbit însă, frontal, un miros pătrunzător, o duhoare cu o consistență inclusiv audibilă. Mirosul era o compoziție pe care o pierdusem de la celularul Craiovei. Fecale stătute, urină trezvită, pe un fond de mucegai vechi...

Ar fi trebuit, după aproape trei ani de temniță, să dobândesc o obișnuință, ba chiar să-mi fi creat un mecanism de acceptare fiziologică pe care, de altfel, credeam că mi-l însușisem. Aici însă, în camera 122, concentrarea de *noxe* devenise irespirabilă și, pe loc, am avut senzația de vomă. În același timp, însă, urechea mi-a fost izbită de un sunet prelung, în care căpătau note acute gemete, horcăituri și chiar țipete de durere. Lumina era zăvorâtă de o fereastră îngustă, pe care mai târziu am apreciat-o a fi o relicvă arhitectonică de trei-patru sute de ani.

Am încercat, cu ochii deschiși, să fac un inventar al încăperii, care era străbătută dintr-o parte în alta de un scoc din dale de piatră, care traversa întreaga cameră pe la mijlocul ei, jgheabul având o profunzime de 30-40 de centimetri. Pe ambele laturi erau dispuse circa 20-25 de paturi de fier.

La închiderea oblonului-poartă, un bărbat din preajma ei, de înălțime medie, s-a ridicat cu greutate, apropiindu-se de mine. Avea o respirație grea, iar pomeții obrazilor roșii de febră.

S-a recomandat; nu i-am reținut numele, dar mi-a spus ceva de Alba Iulia:

- Sunt... și a bolborosit un nume pe care nu l-am reținut. Fiindcă am fost ales de cei pe care îi vezi ca șef de cameră, mă simt obligat să-ți dau un pat și o pătură, zicându-ți, totodată, bine ai venit la noi, puștiule. Din nefericire, după cum vezi și

dumneata, paturile sunt toate ocupate, dar are grijă „doamna cu coasa”, care ne vizitează cam prea des, aş zice, să se elibereze un loc şi pentru dumneata.

Mi-a făcut semn să poposesc cam la mijlocul încăperii şi, lucru curios, locatarul de dinainte al patului care mi-a fost alocat nu m-a mai deranjat niciodată, în ciuda faptului că-şi lăsase acolo un maldăr de rufe. Nu mi-a trebuit mult timp să descopăr că în încăperea nu erau mai mult de 20-25 de bolnavi, majoritatea T.B.C.-işti. Iar zgomotul de fond care mă impresionase când mi-am făcut intrarea nu era altceva decât horcăitul ăşnit din piepturile lor suferinde.

Patul avea o saltea de paie din care musteau diferite mirosoari, iar şeful de cameră, despre care mai târziu am aflat că fusese primar într-o comună bogată de lângă Alba Iulia, s-a scuzat că nu poate să-mi ofere ceva mai bun:

- Aici ştii dumneata cum e. Suntem aduşi toţi tuberculoşii şi suferinzii de alte boli ca să ne dăm – şi s-a uitat în ochii mei – sfârşitul. ăsta e adevărul, tinere, şi îmi pare rău că ai venit aici.

M-a supus pe urmă unui *control medical*. Am răspuns monosilabic şi primarul părea interesat să ştie dacă scuip sânge sau am hemoptizii. Am dat negativ din cap şi în privirea lui am detectat, parcă, o undă de invidie:

- Foarte bine, foarte bine, dar să ai grijă să nu te îmbolnăveşti mai grav pe aicea, că nu degeaba i se spune celulei ăsteia *camera morţii*.

L-am mai întrebat, la sfârşit, ceva ce îmi stătea pe limbă:

- Spuneţi-mi, aicea se dă ceva... lapte?

- Păi, aşteaptă până mâine dimineaţă. Oricum se dă puţin, cam cât un degetar! La început, acum două-trei luni de zile ne ofereau, de două-trei ori pe săptămână, câte un polonic mic de lapte, pe urmă au uitat sau le-au înţărcat vacile şi nu am mai văzut faţa albă a laptelui. Acum văd că au revenit şi au mărit şi polonicul, dar ce folos, înţelegi, puştiule?

- Nu! i-am răspuns eu curios, dar şi candid.

- Să îţi spun eu, puţinii îl mai beau, iar majoritatea îl aruncă la budă. Boala asta care se numeşte tuberculoză e foarte parşivă.

Când ai ajuns să ai câte-o cavernă sau două și temperatura nu mai coboară sub 39°C nu îți mai pui buzele pe nimic.

- Dar dumneavoastră ce faceți cu el?

- De două luni de zile îl beau, dar degeaba... cred că e prea târziu!

Mi-am luat inima în dinți și am îndrăznit:

- Ați putea să îmi dați mie laptele care se aruncă? De la vii și chiar de la morți!

- De ce nu, domnule Radu! Poate cu dumneata se face vreo minune pe care aș dori să o văd!

Mi-a dat mâna și a râs:

- Fie ca Dumnezeu și Maica Sa să-și arunce ochii spre noi!

Mi-am aranjat culcușul și încercam să recapitulez cele petrecute. Cu siguranță că vizita din ajun a lui Mihai Livinschi declanșase înscrierea pe lista celor care urmau *să dea în primire*, iar prezența mea în preajma lui Cotan putea fi hotărâtoare în judecata unui cioban căruia de-abia îi mijiseră mustățile. Mișcarea lui Livinschi avusese, deci, un dublu scop: pe de o parte, vizase eliminarea unei influențe asupra tânărului partizan din Codrii Babadagului, și nu mă îndoiam că dialogurile noastre, în special cele din noapte, fuseseră raportate; pe de altă parte, urmărea eliminarea fizică, imediată și sigură, a unui martor nereeducat din prima promoție a Piteștiului.

Mă întrebam, însă, cum de a consimțit doctorul Bărbosu, sub a cărui autoritate sanitară mă găseam și care nu o dată, în lipsa milițianului, se interesa de trecutul meu.

Rețineam un ultim avertisment al lui, încărcat chiar de afecțiune:

- Dumneata ești tânăr, ai toate șansele să te însănătoșești dacă vei îndeplini o condiție esențială, acum și aici: să stai liniștit, să nu te mai frământați și să vorbești cât mai puțin.

Atunci, pe loc mi-am adus aminte că translarea mea se făcuse într-o perioadă când doctorul Bărbosu dispăruse de la cabinet fiind, poate, într-un concediu.

Odată ce îmi stabilisem domiciliul și mă liniștisem în privința transferului, m-am străduit să intru cât mai repede în ambient. Locuitorii încăperii erau *per dies* în jur de 20. Aveam să constat că erau însă și zile când numărul lor creștea cu 6-7 bolnavi, aflați în ultimul hal, dar și zile în care rata ocupanților scădea la circa 16-18.

7

GÂLCEAVA SCHELETELOR

Spre seară am asistat la un adevărat ritual, săvârșit după ce s-a servit masa, care a fost mirosită numai de cei câțiva muribunzi pedestri.

În primul rând s-au adunat în jurul patului meu cei care erau mai aproape, pe urmă cei de la fereastră și de la ușă. Cred că, în câteva minute bune, se umpluseră toate paturile care erau în preajmă.

M-am uitat la ei și m-am speriat. Boala îi măcinase cumplit și îi transformase în niște schelete ambulante. Majoritatea mă priveau, aș spune, cu un dram de ironie amestecată cu o undă de compasiune.

Întâi a vorbit primarul:

- Puștiule, să nu te sperii, dar toți de aici am trecut prin ceea ce trăiești dumneata acum.

- Adică? am rostit eu. Se dă vreun spectacol la care mă invitați și pe mine? am întrebat, tremurând și cu o notă de umor.

- Da și nu, mi-a răspuns primarul. Pe scurt, pe dumneata sau mai bine spus pe viața dumitale aici, în *camera morții* – căci asta îi este denumirea în limbajul Gherlei – pe fiecare dintre cei ce vin încă în viață, se face un pariu. Mă înțelegi? E tragic și amuzant. Din camera asta se iese pe un singur drum și noi vrem să pariem pe momentul... păturii... Cine pierde trebuie să scoată de unde, de ne-unde, câte un muc de țigară mai lung sau mai scurt, care ajunge

în proprietatea celui care a câștigat. Pe mâncare, pe lapte cât e, nu se mai pariază, fiindcă n-au valoare și se aruncă la hârdău.

Simțisem asta pe pielea mea chiar în infirmeria castelului, după ce făcusem congestia, în urma expunerii noastre la frig, complet dezbrăcați, pe un ger de -10°C, în curtea penitenciarului.

Îi priveam și credeam că am halucinații. Nu mi-am închipuit vreodată că voi ajunge subiectul premonițiilor macabre ale unor oameni ce-și îndulceau sfârșitul printr-un joc sinistru, în care victimele se pronunță asupra ultimului intrat în tagma lor.

Am tăcut și am ascultat. Nici nu aveam ce face altceva!

Primarul, generos, mi-a dat o săptămână. Un țăran s-a apropiat de mine și, după ce m-a studiat, și-a pus mâna pe obraji mei și a declarat că o să apuc sfintele sărbători ale Paștelui.

Întrebat de ce, răspunsul a fost de tot hazul:

- Fiindcă e oltean și are trecere la *doamna cu coasa*.

Cel mai bun preț pe viața mea l-a dat un învățător, care m-a vizitat în zilele ce au urmat:

- Nu, nu! Vă înșelați! Tânărul ăsta cred că are vână bună! Ne va îngropa pe toți! Nu știi de ce vă spun asta, dar, sincer, eu așa cred!

Mai puțin generoși s-au dovedit unii de prin Maramureș:

- Aha!... Vă înșelați toți! No, ăsta se duce repede! Uitați-vă și voi cum îi sclipesc ochii!... Pun pariu că îi punem mâinile pe piept chiar în noaptea asta! Și nici n-avem vreo moștenire de la el, poate niște bocanci care mai au măsele pe talpă...

Trecuse numărul și, de câteva zile, nu se mai deschidea ușa și cifra locatarilor se rostea dinăuntru, când licitația pe viața mea nu se terminase încă; numai frigul a curmat-o, ca într-un genial poem al tânărului talent D. Iacobescu, în siajul lui Arthur Rimbaud, *Quasi*, în care scheletele, după ce vizitează cimitirul, se retrag, discret, înspre criptele lor.

Am încercat și am izbutit să-mi îmbunătățesc șederea în anticamera morții în fel și chip. În primul rând, mi-am adus aminte de recomandările profesorului doctor Alexandru Daniel, care făcuse parte din conducerea M.N.R.O. (Mișcarea Națională de Rezistență

din Oltenia). Luptase în Primul Război Mondial pe linia frontului și primise înalte decorații, chiar din mâna Regelui Ferdinand.

- S-ar putea să vă prindă bine, ne spunea dr. Daniel, câteva sfaturi ale noastre pe care să le ascultați cu atenție. Dacă s-a înfipt un glonte în voi, încercați să îl scoateți, cu orice preț. Dacă a ieșit din voi, dezinfecțați plaga cu tot ce aveți mai puternic. Dacă cumva vă îmbolnăviți de plămâni și nu aveți asistență medicală, folosiți două trucuri. Primul, operați un pneumotorax rudimentar, primitiv. Încercați să dormiți numai pe partea pulmonului afectat, atunci el va avea o capacitate motrică redusă, iar șansele vor spori în reducerea infiltratului sau chiar a cavernei existente. Și vă mai recomand, încă, să nu vorbiți pe perioada acută. Muțenia, mi-a spus zâmbind, a făcut minuni și în afecțiunile pulmonare.

M-am conformat amintirilor cu zelul unui răcan care aude comanda șuierată a sergentului. Devenisem, peste noapte, mut și răspundeam numai prin semne. Camarazii mei de pe marginea gropii au crezut, la început, că am avut un șoc, dar *primarul nostru* le-a dat explicațiile cuvenite!

După ce mi-am obținut *asimilarea* în rândul condamnaților la moarte, am găsit un craiovean căzut cu o organizație de care nu auzisem și am trecut de urgență în regimul faraonilor din Valea Regilor din Egipt, fără să mai scot un cuvânt.

Trecuse aproape o săptămână, când am reușit să ocup un pat ce se *eliberase* chiar lângă fereastra care rămânea întredeschisă zi și noapte, un loc cu avantaje și dezavantaje pentru mine: pe de o parte, frigul de afară îmi aducea aerul curat; pe de altă parte, când temperaturile coborau sub -15°C – și acestea erau curente în zona Gherlei – se cuvenea să fiu atent, că peste noapte vreun proaspăt sosit sau muribund putea să deschidă larg fereastra.

Nicăieri sau, poate, numai la Pitești, n-am obținut mai mult și mai bine dedublarea. Aflasem că infirmeria morții – unde nu intra nici un infirmier și cu atât mai puțin doctorul – fusese cândva spălătoria întregului penitenciar; noua locație a celor bolnavi în ultimul grad fusese *oferită* de către doi directori: Lazăr

și Gheorghiu. În prim-plan, trăiam, totuși, o realitate pe care n-o puteam ascunde sub salteaua mucegăită. Mi se părea ridicol să pier la 22 de ani, fiindcă dezvoltasem un nodul la baza plămânului stâng; dorința de supraviețuire o priveam ca pe o *formă de demnitate* pe care o căpătasem prin văile și crestele Carpaților Meridionali. Celălalt plan, cu un relief metafizic, se împlinea printr-un program riguros de rugăciune. Aveam convingerea că ele se împleteau și se multiplicau cu cele rostite de mama și familia mea.

Peste o săptămână sau două, primarul a murit, nu înainte de a mi se confesa despre feciorul lui, care fusese și el arestat și pierdut între zecile de mii de deținuți politici de pe drumul fără pulbere al Canalului Dunăre-Marea Neagră.

Mai trecuseră și alții care, știindu-mă mut, găsiseră prin mine prilejul unor mărturisiri, multe dintre ele coplesitoare!

Odată, m-a întrebat olteanul de care am pomenit mai sus dacă el va fi iertat de Dumnezeu, fiindcă îi furase fratelui său, printr-un proces aranjat de avocați, câteva hectare, pe care mi-a spus cu ochii jucându-i în lacrimi, că a fost obligat mai târziu să le dea la colectiv:

- Să îi spui dumneata să mă ierte și să îmi dea dezlegare!

Nu a mai apucat să-mi deslușească numele comunei și numele fratelui, că l-am găsit, peste câteva zile, cu ochii încremeniți.

Altul, un mehedințean, m-a întrebat dacă are rost să facă o spovedanie sau o rugăciune; i-am răspuns că nu sunt preot și nu-i rămâne decât să se adreseze direct lui Christos. În luna septembrie 1944 a fost nevoit să omoare doi soldați sovietici care se repeziseră să îi violeze nevasta și fiica; i-a îngropat pe amândoi într-o livadă pe care o avea mai departe de sat... și le-a luat și armele.

Cea mai impresionantă spovedanie pe care am purtat-o în minte în toate temnițele mele a fost cea a unui preot, și el oltean, care a murit destul de repede. Pierduse un plămân întreg și agoniza cu al doilea, avea niște ochi furioși și o față aprinsă; l-am întrebat, din ochi, de ce este atât de tulburat și mi-a răspuns, fără ezitare și cu o doză de satisfacție demonică:

- Azi nu am făcut nimic rău! Mă înțelegeți?! Și mă simt rău, rău de tot!
Pe loc am rămas uluit! Îl văzusem zile și săptămâni de-a rândul! Este drept că mereu părea încordat și mereu convins că are dreptate; câteodată ridica glasul, dar nu reușea să atingă acutele, fiindcă îl potopea tusea.

O clipă nu mi-am închipuit că, în scurta mea viață, ce putea să se sfârșească acolo, voi întâlni un camarad de suferință care să-mi spună că este nefericit fiindcă nu a săvârșit un rău... dar să întâlnesc un preot care să îmi spună acest lucru era de neconceput pentru mine, nici atunci și nicicând! Avea, totuși, o scuză: fusese rău chinuit la Securitatea din Vâlcea de un fost chelner, fiorosul colonel Filip!...

S-a ridicat de lângă mine și a mai supraviețuit câteva săptămâni. Ani de zile m-am străduit să îi uit măcar numele. Mi-a fost imposibil și va rămâne înfipt în memorie alături de chipul său tulburat!...

Să se fi amuzat diavolul, poate enervat că nici în fundul temniței nu-l vedem, nu-l simțim și să-și fi dobândit, aieveja, o identitate umană?!

Menționez că, în tot acest răstimp, nimeni din personalul sanitar al penitenciarului nu ne-a vizitat, iar când, la sfârșitul lunii aprilie, am părăsit camera 122, fără a mai avea febră și fără umezeala palmelor și a spatelui, am mulțumit în gând lui Dumnezeu și celor care mi-au dat înțelepciune și măsura iubirii lor.

În lunile care au urmat, unul după altul, toți prezicătorii mei au pierit pe o stradă fără număr, dar infinită, excepție făcând învățătorul, uitat de privirea rece și ascuțită a *doamnei cu coasa*.

8

DIAVOLUL OBOSIT

Când, în camera 122, a intrat un nou lot de muribunzi, privirea s-a grăbit să-i cuprindă într-un număr: erau 13, iar ultimii trei sau patru fuseseră aduși pe o targă improvizată.

După ce ușa de metal s-a închis, fiecare și-a ales, pe tăcute, un pat. Cei mai mulți s-au așezat în așternut, fără să-și tragă pătura de cal peste ei.

Nimeni n-a rostit un cuvânt, iar prezența mea a devenit benefică pentru cei ce păreau lipsiți de putere, pe care i-am condus către fereastra larg deschisă, prin care am simțit că aerul începuse nu numai să se încălzească, dar chiar să împrumute ceva din parfumul florilor primăvăratice.

Seara i-am ajutat pe câțiva să soarbă din cina pușcăriei, încurajându-i că în ziua următoare li se va împlini visul de a mai mirosi sau vedea aieva conținutul alb al laptelui în fundul unei gamele cazone. Era, însă, prea târziu și numai câțiva au sorbit, cu mâinile tremurânde, din licoare!

În dimineața zilei următoare mi-am auzit numele strigat pe vizeta metalică. Am emis, cu stridență, un: *Prezent!*, dar ivărele n-au trosnit spre deschidere, iar peste un ceas-două, apelul s-a repetat. De data aceasta, milițianul era secondat de sanitar, care mi s-a adresat, cu o undă de politețe:

- Dumneata ești Radu Ciuceanu?

S-a uitat la mine ca la o nălucă, întâlnită pe timp de zi:

- Cum ai... scăpat de aici?

Auzisem că provenea dintr-o comună apropiată, Mintiu Gherlei, și ajunsese peste noapte, după o lună-două de cursuri, sanitarul-șef al temniței și mâna dreaptă a doctorului Bărbosu. El mă internase în ianuarie, iar acum îl vedeam surprins, ba chiar nedumerit; pesemne că, odată cu supraviețuirea mea în morga temniței, cum era denumită camera 122, și, poate, cine știe, printr-un gest anticipativ, mi se întocmiseră și actele de deces.

Drumul mi s-a poticnit în făptura puhavă a lui Mihai Livinschi; zdrahonul părea revoltat de apariția mea:

- Mă Șuşene... și a urmat o înjurătură groasă. Cum ai scăpat tu, mă, și alți *bandiți* au crăpat?

S-a adresat, autoritar, milițianului:

- Du-l la cabinet să-l vadă doctorul, acum când vine la program și pe urmă mi-l trimiți pe celular!

Când am dat ochii cu medicul Bărbosu, fața i s-a umplut de bucurie:

- Dacă te-ai îngrășat, precum se vede, înseamnă că ai pus boala la pământ. Dezbracă-te să te ascult!

Intrase și sanitarul, de care bănuiesc că doctorul se ferea:

- Da, crepitațiile aproape au dispărut la pulmonul stâng. Scrie... pe fișă. La plămânel drept nu... Completează-i fișa de reinternare în infirmerie și dă-mi-o s-o iscălesc.

Sanitarul, însă, s-a apropiat de urechea medicului și i-a șoptit câteva cuvinte, al căror sens l-am deslușit imediat; era vorba despre Mihai Livinschi.

Reacția lui Bărbosu a fost promptă:

- Eu nu-l dau, este în convalescență și este o minune că mai trăiește. Să se refacă și pe urmă stau de vorbă!

Apoi m-a expediat afară.

În aceeași zi am închis circuitul, întorcându-mă în încăperea cu funcție de infirmerie, de unde plecasem cu două luni înainte.

Înăuntru, timpul parcă încremenise. Dintru început, privirea mi s-a îndreptat spre patul lui Ion Cotan, era gol și m-am cutremurat; ticăloșii se ținuseră de cuvânt!... Refuzându-le oferta de colaborare cu

organele Securității din Constanța, dubla pleurezie purulentă îl băgase în mormânt. Infirmeria rămăsese aproape goală.

Am prins mișcarea câtorva trupuri, dar cred că nu erau mai mult de cinci-șase. M-am închinat în amintirea machedonului și mi-am ales un sălaș. Cearceafurile erau îmbâcsite, cu un miros greu și le-am înlăturat imediat. Geamurile erau deschise și, afară, primăvara își făcea mendrele. Seara am făcut bilanțul și, mulțumindu-i lui Dumnezeu că m-am întors întremat, am ochit două gamele lăsate de camarazii mei, așa că le-am zvântat cu o poftă de mâncare demnă de un lup dornic să numere mioarele.

Am rămas acolo, uitat în „paradis” două-trei săptămâni, până când, într-o după-masă frumoasă de început de mai, mi-am auzit din nou numele și a sunat porunca de care mă feream cel mai mult și care, pe deasupra, era „împodobită” cu apelativul consacrat:

- Ia-ți boarfele, *banditule*, și hai după mine!

În capul scârilor mă aștepta Livinschi; el m-a purtat undeva, pe culoarul din stânga, unde am poposit câteva ceasuri. Brusc și pentru câteva minute, Mihai Livinschi a devenit uman. Încăperea era mică, de circa 5 pe 4 metri, pe jos erau câteva rogojini, și, în rest, o masă și câteva paturi cu saltele.

- Așează-te și tu, bă, pe patul acesta, mi-a făcut el semn să mă întind.

Pe urmă, și-a dat jos un soi de șubă și, rămânând în hainele vârgate, s-a întins pe un pat și... a adormit, nu înainte însă să-și desfacă un brâu din care ieșeau plăselele colorate ale unui brici de bărbierit. Peste câteva clipe somnul său devenise sonor.

Soarele intrase de-a binelea pe geamurile deschise ale încăperii și mintea mea începuse să lucreze. În fața mea dormea un criminal care participase la uciderea unor tineri deținuți, colegi de-ai mei la Pitești. Aveam convingerea că și la Gherla își păstrase aceleași *virtuți*. Acum era cu mine pentru, poate, câteva zeci de minute. Ocazia de a-l suprima, de a-i tăia beregata, mi se părea obligatorie, așa după cum pe munte, pe Cracul Gârdomanului, în Retezatul de Sud, trăsesem asupra unui ofițer care-și îndemna soldații, de sub adăpostul unui stei, să-și părească pozițiile și să urce către noi.

Uciderea lui antrena, automat, și sinuciderea mea. N-aveam nevoie de imaginație ca să-mi închipui cât de greu mi-ar fi fost sfârșitul... ceva între tortura lui Costache Oprișan și cea a mai tânărului Cornel Niță, ambii chinuiți la Pitești.

Aveam în față un criminal odios. Nu puteam bănuși, însă, cât de adânc îi era somnul și câtă rapiditate ar fi necesitat tripla acțiune; să scot briciul, să-l desfac și, în sfârșit, să-i adâncesc lama în gâtulejul călăului de lângă mine. Ce nu știam și nici nu puteam ignora era dacă zbaterea sa ar fi antrenat și decesul sau dacă ar fi apucat, totuși, să urle și să-mi smulgă din mână unealta.

Am ciulit urechile: culoarul era liniștit precum abisul unui ocean! Gestul meu ar fi putut fi cel al unui kamikaze, care trebuia să înceapă prin suprimarea unei bestii, urmată fulgerător de curmarea propriei vieți.

Am avut suficient timp pentru a-mi cântări șansele. Erau, totuși, puține. Livinschi era o huidumă de peste 100 de kilograme, iar eu nu tăiasem până atunci nicio beregată, nici măcar a unui pui. Teoretic, pentru a-l imobiliza, lama trebuia să-i secționeze rapid carotida, ori acest lucru era imposibil din cauza stratului gros de grăsime. Făcând bilanțul, în cel mai fericit caz aș fi reușit să-l suprim, dar suicidul n-ar mai fi avut loc.

A fost o lașitate pentru mine sau, dimpotrivă, în perspectiva anilor și a propriei meniri, gestul a fost rațional și bine cumpănit. Numai peste câteva zile, la camera 103, etajul 3 Izolare, labele lui Vichentie Morărescu și picioarele în burtă ale companionului său, Ioan Cerbu, au încercat să-mi condamne slăbiciunea din castelul principelui Ioan Zápolya.

Drumul meu în celular a fost scurt. Mirarea nu m-a mai însoțit când am fost predat unui sergent-major pirpiriu, de la etajul 3 Izolare, căruia cred că i s-a șoptit numărul celulei pe care n-am să-l uit nicicând: 103. Am aflat că pe ticălos îl chema Gabor, un nume predestinat!

Am pășit înlăuntru și, oricât aș fi fost de familiarizat cu regimul reeducării, în diferitele sale expresii, tabloul pe care-l aveam în fața ochilor era cel puțin înapăimântător. Pe culoarul ce

mărginea un șir de paturi suprapuse săreau ca niște broaște câțiva bătrâni, îndemnați de doi vlăjgani, dintre care, pe unul, l-am scos imediat din „sacul amintirilor” de la Camera 4 Spital, Pitești. Îl chema Cerbu. Rareori am întâlnit, în acest mod, prostia scoasă în față de o privire amprentată de violență și răutate. Mi-am adus aminte, pe loc că, la începutul anului 1950, l-am văzut cum bătea, cu furie de reeducat, pe foștii lui camarazi din organizație, lăudându-se cu asta.

Acum părea șef de cameră și, *ipso facto*, șef de comitet, hotărând, el și ajutorul său, Morărescu, cine a fost sincer în demascări și cine nu. Încăperea să fi avut în jur de 30-40 de nefericiți, majoritatea intrați în supliciu pentru a se autoconvinge, după recomandarea lui Morărescu, că poți ajunge un om cinstit în vederea participării tale, după eliberare, la construcția statului socialist. Sonorul era prezent printr-un vaiet continuu, țâșnit din cele câteva zeci de trupuri, unele prăbușite pe prici, altele luate în primire de câțiva tineri, printre care am recunoscut și un puști de 17-18 ani, de la Târgșor, parcă Turcu!

Cerbu m-a lăsat în picioare câțva timp și, după ce a obosit cu *dirijarea circulației* pe culoar, m-a luat la interogatoriu.

Când i-am răspuns pe unde am fost și-a adus aminte, brusc:

- Ai fost și la Pitești?

N-am vrut să-i dau satisfacția recunoașterii și i-am răspuns imediat:

- Da, și la 4 Spital ne-am cunoscut prin februarie.

A mormăit ceva și mi-a dat un loc la etaj, într-un pat de fier.

Dialogul s-a încheiat cu o promisiune deloc îmbucurătoare:

- Mâine o să aflu ce-i cu tine. La prânz să-ți iei gamela de la ușă.

Lungit pe spate, am încercat să trag niște concluzii. Prima era de ordin chiar supranatural; să scapi din morga Gherlei fără nici măcar o pastilă de aspirină și cu un mediu suprasaturat de bacili Koch era o performanță care mă arunca în zona martirilor creștini, pe care leii îi înconjurau și refuzau să-i dumice. Bucuria salvării îmi întărise convingerea că nimic mai rău nu putea să mi se întâmple, punându-mi viața în pericol de moarte.

A doua judecată mă arunca, iarăși, pe un tărâm fără tăgadă: la Pitești nimeni dintre foștii mei colegi de organizație, pe care-i lăsasem în infern, nu mă vânduse, începând chiar cu Vlad Drăgoescu, pe care îl credeam cea mai sigură victimă a *înțoarcerii*.

Deocamdată, mă consideram într-un *No Man's Land* care îmi era asigurat prin simplul fapt că acei doi călăi încă nu primiseră instrucțiuni asupra mea. Pentru mine, *esențială* era judecata pe care o plasam în capetele celor de care mă despărțisem, în condiții dramatice, la sfârșitul lunii februarie, la Pitești. E drept că primirea contondentă de care avusesem parte chiar în prima zi, din partea lui Livinschi, mă aruncase într-un codru unde nu mai știam ce jivine ar putea să mă înfulece! Pe de altă parte, o palmă și câțiva pumni nu puteau să-mi jaloneze un drum deschis către o tortură ce ar fi avut ca scop redeschiderea unei anchete *nedesăvârșite* cu un an de zile mai devreme și descoperită acum de câțiva zeloși reeducați. Rugăciunea mea stăruitoare conținea un apel disperat: „Fă-i, Doamne, să-și piardă memoria, cel puțin în privința mea!...”.

Din fericire, așteptarea mea a durat, cred, o săptămână. Mai tușeam încă, dar aveam o poftă de mâncare specifică închiderii unui proces pulmonar.

De câteva ori, Morărescu a încercat să mă descoase, începând cu plecarea mea inopinată de la 4 Spital. Am navigat printre stânci și am reușit să nu plesnesc nici una; am simțit că îl interesează tentativa de reeducare de la Târgșor și, mai mult, regimul de detenție.

- Ți-au dat și ție dreptul la pachet?

- După câteva luni am căpătat o scrisoare-tip și am expediat-o. Din păcate, m-am îmbolnăvit și nu știu ce s-a mai petrecut cu eventualul pachet. Ceea ce știu, însă, și m-a bucurat a fost prezența mamei mele, cu o sacoșă de medicamente, pe care le-am căpătat integral și care m-au scos din mormânt.

Ticăloșii păreau interesați, ba chiar am surprins la amândoi o undă de invidie, pe un fond disimulat de revoltă:

- Cum, mă? Noi la Pitești încercam să ne schimbăm buletinul și să ajungem alți oameni, iar voi la Târgșor primeați pachete, unii peste alții, fără demascare! Am auzit, susținea Cerbu, că a existat, totuși, un grup venit de la Suceava, elevi cu alte vederi.

- Da. Ei erau prezenți în Fabrică, unde au preluat comanda un timp și unde am fost și eu, dar nu am rezistat mult timp la un regim de 10 ore de tras.

- Tu la ce ai lucrat? m-au întrebat imediat.

Le-am răspuns pe loc:

- La vârtelniță! Dar să știți că pe mine m-a doborât praful și, poate nu vă vine a crede, zgomotul infernal al unor războaie, care erau piese vechi de pe vremea austriecilor și care se defectau, acum la bătrânețe, deseori, dar norma se făcea fără discuție, în două schimburi a 10 ore. A fost o vreme când s-a încercat și experimentul producției pe trei schimburi a câte opt ceasuri fiecare. N-a ținut, însă, utilajul!

Într-o seară, unul dintre ei, cu prilejul vizitei lui Țanu Popa - *capo di tutti capi* al asasinilor - s-a oprit în fața mea și le-a spus celor doi locotenenți, pe un ton disprețuitor:

- Bă, ăsta a fost la Pitești când am pornit noi *lupta de clasă!*...

Nu a mai continuat cu vreo apreciere, spre fericirea mea:

- Vedeți și voi unde îl puneți fiindcă vă poate infecta pe toți. E tuberculos și a scăpat de la morgă de curând.

Cred că i s-au dat asigurări în șoaptă că la fereastră e locul cel mai potrivit.

La începutul lui Florar, decorul uman s-a schimbat brusc. După închidere s-a dat ordin ca toți aceia care își aud numele să-și ia boarfele și să se încoloneze. Pauza a fost scurtă și, peste 10-15 minute, încăperea s-a golit, rămânând circa 8-10 *bandiți* și echipa de torționari.

Drama în curs de desfășurare a fost precedată de avertismentul, rostit bâlbâit, al lui Ioan Cerbu:

- De mâine dimineață încolo toți suntem legionari, *bandiți!*...

- Și puși pe fapte rele! i-a luat cuvântul din gură Morărescu.

Tot Cerbu i-a avertizat pe cei lăsați în încăpere că, dacă îndrăznește, cumva, cineva să discute cu vreun fost camarad sau cu vreo rudă despre ce urmează să li se întâmple, să-și ia rămas bun de la viață și să aibă în vedere soarta celui care își meritase pedeapsa cu câteva săptămâni în urmă.

N-am putut să deslușesc cine murise, dar acum am aflat de ce decedase:

- Să fiți atenți la mine toți, a continuat Cerbu. Dacă eu cânt, cântați și voi. Dacă eu îngân *Sfântă tinerețe legionară*, voi s-o cântați de s-ar sparge geamurile. Dacă eu sau domnul Morărescu pomenim de un complot pe care trebuie să-l facem aici în vederea eliberării noastre, voi să vă dați imediat asentimentul. Dacă eu vă voi recomanda ca, la închidere, să urlați ca lupii, așa să faceți. Iar dimineața să behăiți precum caprele și să nu vă opriți de teamă. Totul este să aflați cât mai mult de la ei din ceea ce au ascuns la anchetă și trebuie cunoscut de organele de Securitate. Dacă se destăinuie unul noaptea să-l ascultați până în zori!

Luând amintirile la rost, spectacolul în curs de desfășurare, pe care îl trăisem la Pitești, își găsisese acum pereche și mă întrebam anticipativ: ce compoziție social-politică va avea lotul care, nu peste puțin timp, urma să fie intoxicat cu ceea ce numisem eu, cândva, la Jilava *Mascaradă* și, câteodată, când constatam cât de naivi pot fi deținuții cu pretenții politice ca să-și închipuie că într-un penitenciar central, cum era Gherla, se putea cânta *forte fortissimo Sfântă tinerețe legionară* sau *Imnul legionarilor căzuți*. Mai lipsea să se intoneze și *Trăiască Regele în pace și onor!* ca să obții o valorizare și, totodată, treptele alienării carcerale a unor oameni care, cândva, poate, fuseseră învățători, profesori, directori de unități școlare...; ba chiar am avut ocazii să ne întâlnim și cu militari cu grade înalte, care se lăsau duși pe pluta disimulării...

Noua compoziție umană arăta ca un talcioc de ființe: majoritatea era albă, fiindcă deținuții țărani își păstrasera cioarecii tradiționali. Urma un pâlț de cincisăzece muncitori, majoritatea petroliști de la sondele din Moldova și Valea Prahovei, în frunte

cu un maestru al lor. Tabloul se încheia cu nelipsiții învățători, unul sau doi foști magistrați și un preot din București.

Echipa de șoc i-a luat în primire chiar de a doua zi și cele mai elucubrante știri i-au intoxicat pe bieții oameni. Cântecelul căpătaseră și ele o extensie în preajma iminenței unei debarcări Aliate în perimetrul Dobrogei. Milițienii („gaborii”) păreau muți și surzi.

Singurul care, pesemne, uitase consemnul, a fost Nichi. Acesta era un gardian scund, cu o mutră de vulpe, ajunsă stăpâna codrului; a intrat într-o dimineață la împărțirea terciului, nu mai știu pentru ce; tocmai se cânta în cor *Cu noi este Dumnezeu/ Înțelegeți Neamuri și vă plecați*.

Intervenția lui Nichi a fost brutală, dar și amuzantă:

- Băi, nenorociților! Ce credeți voi, că aici e biserică să cântați prostii și să vă faceți de cap? E vreun popă printre voi care v-a smintit mințile? E sau nu e?

S-a uitat la noi interogativ, aproape urlând. Spre cinstea celor care urmau să fie victime, nimeni nu l-a arătat pe preot, al cărui nume nu l-am reținut...

Incidentul putea să aibă extensie, dacă nu s-ar fi proțăpît Morărescu în fața lui Nichi, spunându-i cu subînțeles:

- Domnule sergent-major, la noi acum se cântă și alte melodii. Știți dumneavoastră, ca să ne aducem aminte de ce a fost odinioară important pentru noi...

Poate i-a făcut cu ochiul, iar Nichi, care deja mai trăise astfel de puneri în scenă, a întors-o imediat:

- Bine mă, bine, dar mai cântați și una ardelenescă fiindcă sunteți aici pe pământul nostru!...

S-a întors imediat și a plecat ca din pușcă.

Trecuse o săptămână și cântecelul nu se ostoisera, iar zvonurile creșteau ca... aluatul în copăie. Și cele mai adacadabrante vești erau introduse prin câțiva ticăloși, care pasămite veniseră atunci de afară ca să ne asigure că, cel mult într-o lună, vom mai avea o intervenție armată masivă în România și vom fi eliberați de parașutiștii americani. Deja taberele se împărțiseră. Unii se aprindeau ca patele îndemnate de

flacăra focului, alții pledau pentru o așteptare înțeleaptă, fiindcă sfârșitul nu putea să fie decât de partea Apusului. Ultimii și puținii la număr erau scepticii, printre care se numărau numai doi-trei, care erau îngândurați și reținuți, pe față, în manifestările cu iz legionar.

Printre ultimii, ochiul s-a oprit asupra unui fost ofițer invalid din cele mai bune trupe ale armatei române pe Frontul de Răsărit – Vânătorii de Munte. Se numea Măgirescu și fusese căpitan, comandant de companie și, după ce-i murise comandantul, chiar de batalion. Luptase cu unitatea sa la Sevastopol, în primăvara anului 1942 și contribuise direct la victoria germano-română, înfrângând o rezistență acerbă a sovieticilor. Mereu în fruntea oamenilor săi pentru a da exemplu trupei, dar și ofițerilor, a avut ghinionul să-și piardă una dintre gambe din cauza unui proiectil de *Brandt*. Fusese evacuat imediat și operat, dar piciorul nu a mai putut fi recompus. Acum purta proteză de lemn fiindcă cealaltă, de metal (de proveniență germană și cu care se putea mișca aproape normal) îi fusese reținută la Securitatea din Iași, în urma refuzului său de colaborare. „Căzuse” cu Mișcarea Legionară. După 15 mai 1948, cineva îl denunțase că ar fi știut și el de activitatea intensă în cadrul Legiunii a studentului Eugen Măgirescu, fratele său mai tânăr. Și cum anchetatorii au considerat că ar fi bine să aibă în lot și un fost militar, căpătase 5 ani pentru nedenunțare.

L-am întrebat, încă din primele zile de contact, pe unde se află fratele său.

– Bănuiesc că este la Pitești și mă rog pentru el. Pe acolo am auzit că s-au petrecut grozăvii și au murit mulți de-ai noștri.

Într-o seară, când în jurul nostru părea că s-au risipit *pâlniile* m-a întrebat, fără ocoliș:

– Ce e cu mascarada asta? Dumneata ce știi?

Am tras cu ochiul imediat ca să văd care e distanța radială care să-mi permită să-i lansez avertismentul, care putea fi inutil. I-am șoptit cu zâmbetul pe buze:

– Ce știi eu acum vei afla și dumneata peste câteva zile.

A dat din cap, râzând, dar păstrând, totuși, o mină gravă:

- Deci, e adevărat!...

M-am desprins de el, urându-i o noapte fără vise, în convingerea că a înțeles semnalul meu.

Tot în aceeași categorie, a foștilor ofițeri, intra și maiorul Romeo Popescu, om trecut de 50 de ani, care adoptase o tăcere totală și parcă nu mai vedea pe nimeni. Am concluzionat, cu viteza luminii, că trecuse prin prima rundă de reeducare și demascare. Uitându-mă mai atent la fața și la membrele superioare ale fostului ofițer, am zărit urmele cafenii ale unor contuzii. Din experiența reeducării, care împlinise aproape un an și jumătate, maiorul era sortit să mai suporte încă o tură de bățai și chinuri și nu m-am înșelat. Aveam să-l întâlnesc, peste zece luni, la *capătul căii*, la ultima rundă a reeducării, în 1952, atunci când am trăit-o împreună, în noaptea de 12/13 februarie, în camera 101.

Se perindase pământul în jurul soarelui în cel puțin 10 ture. Într-o zi, dis de dimineață, cele două căpetenii ale noastre, Morărescu și Cerbu, au dispărut, cu bagaje cu tot. Spre seară, însă, au apărut două mutre noi, dintre care una foarte cunoscută de mine. Era vorba despre fostul elev de la Târgșor, Stoian, însoțit de un vlăjgan, pe care cu greu l-am dibuit din memorie. Nu după mult timp a mai apărut și unul dintre cei mai „tineri” minori, care venise cu noi în dubă, la 2 decembrie 1950.

Stoian se umflase ca o bășică și cicatricea de pe față parcă i se lărgise și mai mult. După ce ne ordonase să stăm în picioare, ne-a trecut în revistă, ca un general.

Măgirescu s-a făcut că nu-l ia în seamă pe Stoian atunci când acesta a ajuns în fața lui; acesta din urmă l-a apostrofat, iar răspunsul căpitanului a fost calm și apăsător:

- Măi băiete, nu știi cine ești tu, dar eu mi-am pierdut piciorul ăsta la Sevastopol ca să mai stai tu și familia ta la adăpost. Vorbește-mi cuviincios, măcar pentru că sunt mai în vârstă cu mulți ani de zile ca tine.

Pe Popescu îl cunoștea, fiindcă acesta i-a rânjit:

- Văd că iar ne întâlnim, maiorule! Să vedem cu ce-o să vii!

Când a dat cu ochii de mine, lui Stoian parcă i-ar fi căzut malul în cap:

- Mi-ați scăpat din mâini în februarie și tu și Iorgulescu și franțuzitul de Botez! Ai tăcut ca un pește la Târgșor, în loc să vii la mine - s-a corectat - la noi, ca să pornim reeducarea, că eram destui să punem ciomegele pe puii de *bandiți!*

Pe loc, am considerat că nu trebuie să-i dau niciun răspuns. M-am înșelat, fiindcă estropiatul m-a și trecut, în gând, în rândurile celor care urmau să fie chinuiți.

În aceeași noapte, cântecele au încetat; după închidere a sosit Popa Țanu, însoțit de un tip înalt, despre care am auzit că-l chema Ionescu, fiind asistat și de nelipsitul său locotenent, Mihai Livinschi. Eu eram la fereastră și încasam o porție de tuse provocată de T.B.C.-ul meu proaspăt închis.

Frazele erau aceleași, dar introducerea parcă se mai schimbase:

- *Bandiților*, v-am pus să cântați și să vă simțiți în apele voastre!...

Cu o nuanță de umor, cel puțin pentru mine, a exclamat:

- V-am mințit! Americanii n-au venit și nici n-or să vină! Și dacă or veni, totuși, peste o sută de ani, va fi cineva care să le dea peste bot; aceeași clasă muncitoare care v-a condamnat pe voi. Sunteți aici într-o temniță a Republicii Populare, de unde nu veți ieși decât dacă vă *deparazițați*, vă lepădați de toate relele pe care le-ați făcut, de toate crimele pe care le-ați uneltit, dar nu veți ieși pe poarta temniței decât atunci când nu veți mai avea nicio pată la activul vostru. Veți înțelege cât de curând ce înseamnă demascarea fărădelegilor pe care le-ați comis!

Discursul odată încheiat, Țanu Popa, însoțit de locotenentii săi, care-și frecau mâinile mulțumiți, felicitându-și căpitanul, a părăsit încăperea. Peste câteva minute, Stoian împreună cu haita sa au trecut la acțiune. Cum era de așteptat, primii care au fost imobilizați și loviți cu ciomegele peste față au fost cei doi militari,

Stoian ocupându-se în mod special de cel care-l înfruntase; ofițerul de la Vânătorii de Munte, eroul de la Sevastopol.

În noaptea aceea lungă, care s-a prelungit până înspre dimineață cu țipete, urlete și gemete de durere, n-am încasat decât câteva lovituri; Stoian parcă m-a ignorat; pesemne, am gândit, faptul că am făcut parte din prima generație de la Pitești mă scutea de o răfuială postumă.

Speranțele mele, însă, s-au topit ca bruma sub soare, atunci când, în zilele următoare, m-au chinuit, ca pe hoții de cai, ciracii lui, printre care și tânărul elev Boștinaru. Stoian a încercat să aibă un dialog cu mine, dar nu i-am răspuns, dintr-un calcul. Așa după cum întrebarea crucială care domina micul abator era: „Ce n-ai declarat la Securitate *să borăști acum*”, eu, ca absolvent *camuflat* al Piteștiului și, mai ales, al prezenței în anchetă a „părintelui reeducării” Eugen Țurcanu, nu încăpea îndoială că aș mai fi avut ceva de declarat.

Cam după o săptămână, la o inspecție a lui Popa Țanu și Livinschi, la întrebarea unuia dintre cei doi despre cum mă simt, i-am arătat o cârpă plină de sânge:

- De ce am mai ajuns la infirmerie și am scăpat cu viață de la morgă, dacă aici ați acceptat să fiu bătut de niște copii care fac box pe trupurile noastre?

I-am văzut, pe urmă, plecând de lângă mine, șoptind câte ceva. Și cred că faptul că mi-am păstrat patul de lângă fereastră și nimeni nu s-a mai atins de mine s-a datorat amintirii unui loc unde, la Pitești, pentru câteva luni de zile, trăisem într-un infern în care și ei puteau să-și piardă viața.

Ultimele zile ale lunii mi-au mai pus la îndemână câteva observații privind reacția fiecărui grup social la chin și tortură.

Țăranii, toți, au fost declarați *da capo* chiaburi, deci dușmani ai satului, exploataitori fără milă ai țăranimii obidite, iar elevii și studenții, proaspăt intrați în malaxorul reeducării, au fost primele capturi. Intelectualii, învățătorii, profesorii, preoții și-au recunoscut păcatele, majoritatea exagerându-le.

Cei doi ofițeri, însă, au însemnat pentru mine un exemplu uimitor; maiorul a continuat să nu vorbească, îi auzeam însă gemetele și, din când în când, o propoziție:

- Am scris, am scris. De ce mă mai bateți?...

Celălalt, căpitanul Măgirescu, nu și-a dezmințit stofa de erou. Chinuit direct de Stoian, care îl bătea la capătul ciotului de picior, acolo unde se găseau terminațiile nervoase, urla la fiecare lovitură, dar avea forța și curajul de a-i scuipa pe tortionari. Când torturile i-au alterat mintea, reacțiile au fost de altă natură:

- Vasile, pune înălțătorul la 400!; Gheorghe, ai împărțit grenadele aseară?

Amintirile aveau și un punct culminant:

- Rușii, rușii, vin peste noi, trageți în ei cu tot ce aveți!

Considerând că-și satisfăcuse bestialitatea din el, torturându-l pe un Vânător de Munte decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul” și „Crucea de Fier”, Stoian și șleahța lui de asasini s-au oprit.

Cei care mi-au stârnit, însă, admirația *in corpore* au fost țărani. Cu ei s-au exersat, pentru *încălzire*, exercițiile în prolog de la Pitești: *palmele și pumnii dați reciproc camarazilor de organizație, dansul broaștelor, pupatul în fund în colectiv de procesiune duhovnicească, pumnul de sare aruncat în gamelă, urmat de interzicerea apei pe timp îndelungat și, în sfârșit, și o invenție care a câpătat, apoi, un brevet la camera 99, drumul spre cer, unde cel torturat era acoperit cu nenumărate pături până când nu mai dădea semne de viață.*

Și toate acestea s-au petrecut, la penitenciarul Gherla, într-o concurență zdrobitoare cu faimoasele lagăre patronate de Himmler de la Auschwitz, Dachau, Treblinka, Majdanek, Birkenau, Sobibor și alte abatoare umane.

9

UN SFÂRȘIT DE PRIER GLORIOS

Mutarea matinală din sfârșitul lui Prier m-a luat total pe nepregătite.

Începusem să mă obișnuiesc cu înjurăturile din faptul zilei ale lui Stoian, care încetase, cu mine, runda de violențe fizice. Bătăile sălbatice și torturile *alese* parcă se ostoiseră, iar noaptea se putea petrece ca o evadare, fără să mai fii trezit din somn de labele murdare ale *întovărășitului*, parcă, student Voin.

Regimul nocturn mai era spart și de către tânărul Sergiu Turcu; acesta își arăta, zelos, atașamentul față de „munca de recuperare” a *bandiților*.

Nu am făcut pași mulți și, peste plasa de sârmă, pe coridorul de *vis-à-vis*, se văzu, așternută pe o ușă, placa purtând numărul 99. Am intrat mai întâi într-un hol mic, care fusese cândva baia deținuților de pe cuprinsul etajului 3. Am pășit mai departe, împins, cu un zâmbet pe buze, de către... Mihai Livinschi; acesta mi-a șoptit, batjocoritor:

- Aici ai să te acomodezi mai repede și poate tot aici scăpăm odată de tine!

Cu bocceluța în mână, m-a dat în primire unui planton, în care l-am recunoscut pe unul dintre *zeleșii* pervertiți la Pitești. Încăperea era mare, de circa 80-90 metri pătrați. Avea două ferestre pe est și trei pe nord. Înăuntru, mobilierul era compus din câteva paturi pe partea dreaptă, chiar la intrare, ocupate, bineînțeles, de ștabii camerei, iar în continuare, pe latura de nord,

priciuri dispuse pe un șir lung, destinate anchetaților. Pe partea de sud, priciurile dispărușeră, lăsând locul cimentului gol sau rogojinilor roase de timp.

La camera 99, tăcerea era absolută, iar gemetele erau sancționate prin noi lovituri, care fixau și mai mult o teroare impusă asupra celor 30-40 de victime. Mi-am luat locul, obedient, lângă fereastră, pe latura de răsărit, și am privit înspre vecini.

Unul, din stânga mea, fusese cândva un țăran voinic. Avea un piept lat și niște palme noduroase, iar degetele îi păreau vinete. Avea un ochi cu siguranță închis din cauza bătăilor. Mi s-a adresat prudent, în timpul prânzului, când gardianul planton din fața noastră dispărușe.

Cel din dreapta, costeliv și cu ochii cufundați în orbite, care tușea repetat, părea timorat, încât n-am reușit, în câteva zile bune, să legăm măcar o frază.

În rest, ancheta se derula în forță și se concentra pe câteva capete: Lupoaiie, Izmană, amândoi vechi legionari, „căzuți” în „Noaptea Sfântului Bartolomeu” a Legiunii: 15 mai 1948. Tot ei, din cele ce căpătasem experiență, se țineau bine, iar după intensitatea *metodelor*, păstram convingerea că niciunul dintre ei nu va consimți să-l bată, până la leșin, pe fostul său camarad.

Cel mai chinuit era, fără îndoială, Constantin Păvăloaie, dintr-o comună din Moldova cu un puternic ecou: Gura-Putnei, reședința de veci a celui mai strălucit voievod moldovean, Ștefan cel Mare, a cărui rezistență și biruință în fața puterii otomane stârniseră entuziasm chiar și la Roma.

Încă din primele zile era evident că dispărușeră cu desăvârșire aluziile la rolul demascării, care aducea după sine eliberarea noastră anticipată; pur și simplu, în fața noastră se desfășura o demonstrație de meșteșug și violență a echipei de torționari condusă de Mihai Livinschi, împreună cu locotenentul său, Vasile Pușcașu, asistați în forță de Gheorghe Ionescu și câțiva tineri, elevi sau studenți, prezenți ca la niște cursuri obligatorii.

Zelul torționarilor părea evident și prin anchetele pe care le botezasem *răvășite*, care i-au vizat pe: Sabin Văran, parcă fost

deputat în Adunarea Națională, îndelung chinuit; preotul Papken Keropian, pe care-l cunoscusem în infirmeria penitenciarului Gherla; Ion Potcoavă, locuitor al urbei Gherla, care luptase în Răsărit aproape trei ani în armata lui Miklos Horthy; un tânăr partizan, Nicolae Suciu, care scăpase dintr-o încercuire a unei companii de intervenție a Securității din Timișoara; un bărbat de circa 40 de ani, cu trăsături regulate, al cărui nume nu mi-l mai amintesc; o lovitură puternică la unul dintre genunchi îi provocase o rană atât de adâncă, încât osul, alb, era la vedere.

În rândurile torturaților se mai înscria și un om în puterea vârstei, Constantin Vaman, student la Teologie, pe care-l cunoscusem la Pitești, la Camera 4 Spital și care făcuse parte din două promoții de chinuiți. Când ne-am încrucișat privirile, amândoi eram veterani. Îl anchetau în altă celulă, mai mult noaptea și, când se întorcea dimineața, era plin de sânge. Bănuiam că fusese turnat de vreun fost camarad de-al lui că n-a *borât* totul la demascare.

Lista se putea încheia, pe moment, printr-o personalitate, cel puțin pentru Mișcarea Legionară, care se găsisese, nu de puține ori, în preajma conducătorului acesteia, Corneliu Codreanu: Moș Piticar. Moldovean sadea, la vreo 60 de ani, el era născut în Vatra Dornei și se refugiase în Germania după rebeliunea din ianuarie; ascultase ordinul lui Horia Sima și acceptase să fie parașutat, în ultimele zile ale lui 1944, pe teritoriul României, ocupat de trupele sovietice, în vederea executării unor sabotaje în spatele frontului. Fusese prins în primăvara lui 1945 și predat sovieticilor. Urmaseră anchete dure la N.K.V.D. și M.V.D.

Plutașul, chinuit acum, părea și era, de fapt, un exemplu de demnitate și înverșunare.

Livinschi l-a întrebat:

- Ia spune, moșule, de ce te tot plimbai dumneata cu pluta pe Bistrița?

Moș Piticar vorbea calm, dar pronunța cuvintele cu greu, fiindcă îi zdrobiseră toată dantura:

- Apăi, nu înțeleg de ce mă întrebați pe mine, dumneavoastră care aveți carte destulă și știți cât de greu se câștigă traiul celor săraci, pentru ei și pentru familiile lor. Mă sculam dimineața la crăpatul zorilor, îmi făceam sfânta cruce și plecam la vale, călare pe niște bușteni pe care trebuia să-i duc la Piatra să-i facă scânduri și dulapi.

- Lasă, moșule - spunea cu un aer de înțelegere Livinschi - că dacă nu ți-ar fi plăcut, nu te aruncaai dumneata pe învolburarea Bistriței, că știi ce-a pățit prințul Sturza, care a murit înecat.

- Am auzit, i-a răspuns moșul tăragănat, dacă asta i-a fost soarta putea să moară și în cutremurul din preajma războiului care a dărmat tot târgul Pașcanilor și un hotel mare din București, de-au murit oamenii cu sutele.

- Dar pe *Căpitanul*, cum îi ziceați voi smintitului ăluia care ne-a băgat la pușcărie, zeci și sute, de-l blestemă toți, cum l-ai cunoscut?

- Păi, cum se cunosc oamenii între ei și, mai ales noi, plutașii; întâi ne uităm la ochii omului și pe urmă dăm mâna. Mi-a plăcut de el, fiindcă vorbea puțin și nu era fălos și... mai era și înalt!

- Dar așa, pe pluta aia a voastră, nu vă făceați de cap, a încercat Livinschi s-o dea pe partea lui, că dé, moldovencele sunt aprige... și voi erați flăcăi!

Moș Piticaru a făcut o pauză și și-a lăsat capul în jos:

- Măi băiete, eu aveam muiere când am urcat pe plută și Codreanu parcă nici nu le vedea, atât era de potopit de treburile țării!

Dialogul se sfârșea cu aceeași constatare personală:

- Așa vi s-a părut vouă, proștilor, v-ați lăsat duși de nas de un măscărici, înalt, frumos și bun de gură!

În încheiere, Livinschi s-a simțit dator să-i mai pomenească lui Moș Piticaru de anchetele prin care trecuse:

- Moșule, noi te-am mai lăsat să trăiești, dar dumneata pe noi ba! Măine, când te-oi vedea, să ne mai arunci câte-o vorbă de... Ia adu-ți aminte de Alexandru Iacoban, Simion Constantinescu și alți *bandiți* din șleahta voastră!...

10

4 CIREȘAR 1951

Ziua părea marcată de tipicul cunoscut: deșteptarea cu zvonul ei inconfundabil, pregătirea pentru număr, pe fondul unor înjurături, care se doreau cât mai plastice și cu referințe cât mai adânci în genealogia familială și, în sfârșit, numărul, care s-ar fi epuizat în câteva minute, întrucât efectivul se raporta de șeful de cameră, Livinschi sau Vasile Pușcașu, dacă n-ar fi existat ritualul *baterii drevelor* care, câteodată, se epuiza cu zgomot și pași sacadați în câteva minute, iar altădată se zăbovea pe câte o fereastră zăbreliță, care prezenta un sunet străin, nepermis.

În dimineața aceea bănuiam că, în orașul Gherla, gospodinele se îndreptau, cu panerele lor, înflorite pentru aprovizionare, pe trotuarele strâmte ale burgului, înspre piața așezată pe una dintre laturile sale, unde gospodăriile agricole din salba de sate dimprejur își aduceau produsele.

Aflasem deja de existența unor aglomerări rurale, ca Fizeșu Gherlei sau Mintiu Gherlei care, pe lângă concurența lor comercială, oferiseră și una politică: la infirmerie, câțiva țărani bătrâni, cu pedepse mici, plăteau tributul participării lor active la alegerile din 19 noiembrie 1946, când se împotrviseră falsificărilor ce au urmat.

Ferestrele erau larg deschise numai pe nord, hingherii plecaseră și numai plantoanele pichetau șirul de condamnați la suferință.

Să tot fi fost ceasul zece sau unsprezece, când au dat buzna peste noi, cu pași autoritari, Popa Țanu și nelipsita sa umbră, Livinschi. După ce ne-a *pipăit* parcă cu ochii încruntați, de-a roata, tartorul reeducării s-a întreținut cu Pușcașu, care i-a îndreptat atenția către noi. Popa Alexandru a dat din cap și-n fața noastră a apărut un cetățean înalt de peste 1,70 metri, îmbrăcat într-o haină civilă, cu o privire iscoditoare, dublată de o mirare nedisimulată:

- Și aici ce mai e?

A vorbit tare și parcă fără frică:

- Ține-ți clanța, Vais! Aici nu se vorbește decât dacă ești întreat!

Individul nu părea convins de cele recomandate și i s-a adresat, cu același ton imperativ, lui Popa Țanu:

- Ce caut eu aicea? Lângă... și a lăsat întrebarea în aer.

Țanu i-a răspuns, liniștitor și cu o undă de batjocură:

- Ai să vezi dumneata mai târziu. Parcă ți-am spus, deunăzi, că ești un caz... aparte. Deocamdată, stai la fereastră pentru că știm că ești bolnav de plămâni.

I-a întors spatele și a luat după el pe toți hăitașii.

Vais a rămas în picioare, iar Pușcașu l-a împins fără menajamente pe locul indicat, adică între mine și tăcutul învățător.

L-am lăsat să se odihnească până la prânz și să se obișnuiască cu... rogojina. În timpul mesei, plintoanele se foiau, iar noi mai puteam schimba câte o vorbuliță. Dincolo de moșul care, din când în când, gemea și nu s-a atins de gamelă, era vechea mea cunoștință din Gherla, de la infirmerie, puștiul cu antebrațul sfârtecat de schija unei grenade. Pesemne că fusese bine *instrumentat*, că-și ținea brațele lângă corp și ochii țagă înainte. Ne încrucișasem privirile de câteva ori și-l încurajasem în măsura în care ochii pot face acest oficiu!... Îl chema Nicolae Suci.

Noul venit dorea să vorbească și, la un moment dat, s-a ridicat în picioare și a pornit, calm, către ușă. O lovitură a plantonului de la celălalt sector de pază, aplicată prompt în ceafă, l-a făcut să

scape gamela din mână și să ajungă în genunchi. Plantonul îmi era necunoscut; făcea parte, desigur, din lotul sosit pe vară la Pitești.

- Bă, *banditul*, de abia ai venit în Gherla și te ții de prostii, a continuat tare, lasă că vine domnul Livinschi și te învață după-masă regulamentul camerei. Eu îți zic că, dacă nu vrei s-o încasezi de-a binelea, ridică mâna, că nu ți-o fi invizibilă laba! Și atunci îți dăm drumul să te piși! Așa e la noi, ceri voie, băiatule, chiar dacă oi fi tu cu ani mulți peste noi!

Întors la locul de... stat, noul venit mi-a șoptit, intrigat:

- Ce-i cu comedia asta pe aici? Văd deținuți care bat pe alții și chiar îi schingiuiesc. Îl mai văd pe ăla grasul care-și dă aere de inspector, că vorbește cu milițianul așa, ca de la grad la grad!

Mă gândeam să-i las ceva în gamela mea, dar gestul putea fi interpretat ca *ajutor legionar* și așa fi pățit-o de-a binelea. I-am aflat numele ușor, fiindcă parcă s-ar fi lăudat cu el. Era din București și fusese mare mahăr în M.A.I. Aveam destulă experiență de la Craiova și Jilava ca să nu mă fac frate de cruce cu el într-o încăpere în care se murea atât de ușor. Pe taică-su îl chema Vais, iar pe el Vintilă, însă n-am îndrăznit să-l întreb dacă a fost vreodată scâldat în cristelnița preotului din Pantelimon.

După ce prinsese câteva răfuieli nocturne, organizate de Vasile Pușcașu cu bucovinenii, intrase într-o spaimă circumstanțiată de soarta lui. S-a adaptat cu repeziciune la un ton coborât și o vorbă aruncată în timpul mesei sau în pregătirile numărului, când plantoanele se retrăgeau.

- Să știi că nu pricep nimic din ce se petrece aici, la voi! Parcă mă găsesc într-un ospiciu! Ce rost are să vă bateți între voi, că tot pușcărie veți face și unii și alții! Cine-s huidumele astea care se dau drept șefi și de care văd că ascultă chiar și gaborii?

Mi-au fost necesare câteva zile ca să îi dau explicații lui Vais Vintilă, nu numai despre personajele care umpleau scena la camera 99 și care aveau pretenții că s-au reeducat, dar și despre raporturile lor cu administrația.

- Înțelege, domnule, ce vezi aici și ce auzi se datorează unui proces sinistru și criminal, care a început acum aproape un an și

ceva la temnița din Pitești. Atunci, 7-800 de studenți au fost „tocați” cu bâtele de un grup venit de la Suceava, instruit și îndoctrinat în spiritul vremii, cu condamnări, unele grele, care ar fi putut fi șterse dacă s-ar fi pus capăt rezistenței și opoziției pe care tineretul universitar, indiferent de culoare politică, o manifesta. Pe cât pot să zic, în frânturi, totul este o farsă și, pe cât îi cunosc eu pe comuniști, și mai ales brațul lor secular – Securitatea, nici prin gând nu le trece celor de sus să întredeschidă porțile pușcăriilor, chiar dacă s-ar da unii peste cap sau ar înzeci asasinatelor. Mai e ceva, de care vei auzi în curând: de așa-zisa *demascare* care, în principiu, a fost lansată ca o condiție a trecerii dintr-o tabără în alta. Altă gogoasă, de data asta otrăvită, și care la Pitești, ca și aici, la Gherla, a dat nenumărate victime.

- Demascarea cui și cu ce motivație?

- Păi, e simplu. Securitatea, considerând că au fost făcute unele anchete în pripă și fără să golească sacul până la fund, a ordonat o prelungire a anchetelor și după pronunțarea sentințelor așa-zis legale. Și îți dai seama după urletele și gemetele pe care le auzi ce a urmat. Zeci de denunțuri și sute de falsificări ale unor realități, pe care și din care organul represiv putea să-și prelungească existența materială. Moș Piticaru, pe care-l vezi în colț și care nu mai are un dinte în gură, a dat complice tot satul și, când a terminat cu aceștia, a trecut la cei pe care îi denunța ca fiind legionari din satele vecine. Cred că a fost un șiretlic al bătrânului fiindcă, la un moment dat, a dispărut câteva zile, s-a întors bătut bine și schiopătând și l-au lăsat în pace, Vasile Pușcașu anunțând că așa vor păți cei care vor mai încerca, pe viitor, să născocească minciuni.

- Și dacă n-ai ce declara?

- Păi, tot îți iei porția de chin și suferință. Unii bătrâni și oameni serioși n-au mers pe calea asta a improvizației și a imaginației și, supuși unui regim de teroare de câteva săptămâni de zile sau poate chiar de o noapte, au ajuns la Rózsa Sándor.

- Și ce vor acum de la mine, ce crezi dumneata?

- Habar n-am, oricum n-ai fost aruncat aici dintr-o întâmplare. Vor să scoată și de la dumneata câte ceva și, dacă n-aș avea boala asta gravă de plămâni, te-aș fi văzut sărind ca broasca dintr-o parte în alta a camerei sau jucându-ți pe burtă sau pe coaste vreun dement!

11

OMUL DE LÂNGĂ MINE

Nu reușeam să mă obișnuiesc cu gemetele, sugrumate de teama de a nu fi auzit de călăi, ale tovarășului meu de podea, adică de ciment. Îl chemau mai în fiecare zi. Se târa mai mult decât mergea pe picioarele lui la o anchetă, pe care eu o bănuiam că se petrecea în celulele mici de pe etajul nostru: 96, 97, 98. Acolo, declarațiile verbale, smulse în încăperea mare, își completau concretețea scrisului, dar nu numai! Și fiecare pagină era stropită mai întâi cu sângele anchetatului și pe urmă refăcută pe frontul alb al hârtiei pentru a fi înaintată către ofițerul politic.

Prezența lui Moș Toma, căci așa mi se recomandase în prima noapte, era dramatică. După ce îi zdrobiseră degetele de la picioare și de la mâna stângă – ca să poată să scrie cu dreapta – bătrânul de peste 70 de ani venea târâș, în patru labe, către colțul nostru de la fereastră, în râsul și înjurăturile călăilor, care nu-l scoteau din chiabur și *bandit*.

Nu am aflat care era numele lui de familie decât mult mai târziu. Deocamdată, aflasem că era de prin părțile Teleormanului. Fusesse gospodar de frunte într-o comună unde colectivizarea se făcuse greu. Majoritatea țăranilor fuseseră pe cele două fronturi – Răsărit și Apus – cunoscuseră *de visu* „raiul” satelor colectivizate și nu înțelegeau să dăruiască de bunăvoie partidului avutul lor, fie făcut din sudoarea palmelor, fie moștenit de la părinți, din tată în fiu.

O bună parte a megieșilor săi, spunea bătrânul, beneficiase de cele două mari reforme agrare care au urmat celor două

conflagrații mondiale. Și li se părea strigător la cer să li se ia cu de-a sila pământul dat cu semnătura Regelui! Moșul primise chiar cinci hectare în 1945, care se adăugaseră celor trei moștenite, pământ negru, ca de Bărăgan, „ca icra”, ce-l săltase pe bătrân în rândurile celor mai buni gospodari ai comunei și îl ajutase să încropească o mică moară de măcinat cereale, în concurență cu o moară cu valțuri a unor ovrei.

La alegerile din toamna lui 1946 o făcuse de oaie. Comuniștii și ciracii lor nu luaseră mai mult de câteva zeci de voturi cu semnul lor, *soarele fără lumină*; maniștii și liberalii luaseră toate voturile! La închiderea urnelor, însă, bolșevicii au vrut să întoarcă numărul. A ieșit scandal și bătaie, Moș Toma fiind de neclintit în votul consătenilor săi.

Peste o săptămână, însă, l-au săltat cu mașina și l-au dus la Craiova, la o scurtă anchetă, care s-a soldat cu câțiva pumni zdraveni, dar și cu o caracterizare de „dușman al poporului” care l-a urmărit până la arestare.

Într-o seară, Moș Toma părea că ne părăsește: respira greu și, după rundele de bătaie și tortură, ajunsese la capătul puterilor: își pierduse cunoștința și mâna și-o pusese pe piept. I-am făcut semn plantonului și, în mare grabă, a venit un tânăr student, care l-a consultat și i-a administrat o injecție sau două. Faptul m-a mirat și, mai târziu, am dibuit și o explicație, care justifica intervenția rapidă a medicului într-un *peisaj* unde, în astfel de cazuri, nu se întâmpla nimic, iar decesul era raportat, cu satisfacție, de către șeful camerei la *numărul* din zori.

Noaptea, printre horcăituri și gemete, îl auzeam rostind, în surdină, un întretăiat *Tatăl Nostru* și o rugăciune către *Fecioara Maria*. Cu timpul, l-am cuprins într-o imagine pe care o prinsesem pe retină: răzmerița din Siliștea Crucii, jud. Dolj, în vara anului 1948. Printre zecile de țărani care luaseră cu asalt primăria, afirmându-și voința și refuzul de a accepta colectivizarea impusă, se detașa un țaran zdravăn și furios, care părea șeful răsculaților și care încerca să explice unor indivizi, sosiți în haine orășenești, de ce ei nu au nevoie de asociații și

măscări care duc, toate, la colhoz! Încearca el să se înțeleagă cu *oaspeții nepoftiți*:

– Măi, oameni buni, degeaba ne spuneți nouă că ne va merge mai bine dacă ne vom uni brațele pe ogoarele noastre! Păi toți suntem plugari de zeci și zeci de ani, și, poate, chiar sute, de pe timpul lui Matei Basarab, când s-a făcut satul ăsta, și am învățat unii de la alții când să punem sămânța, să ne plivim ogorul, când dă în spic, când îl secerăm și-l facem snopi, și-l băgăm în fundul treierătorii. Ziceți voi că ne trebuie specialiști și îndrumători. Poți să ai zece îndrumători ingineri sau mai știu eu ce jurat, dar dacă n-ai ochiul lui Dumnezeu pe ogor, grâul se face de-o palmă, de-l dai la vite, iar porumbul se îngălbeneste și-l aduni pentru foc. Și pe urmă cu vitele! Cum v-a trecut vouă o clipă prin minte să ne îndemnați să ne despărțim de dobitoacele noastre?! Păi, să fim înțeleși, *dragi tovarăși!* Vitele fac parte din *familia* noastră și când îți moare o vițică, nimeni nu mai vorbește o zi întreagă! Fără ele, satele s-ar pustii și s-ar risipi, iar noi ar trebui să luăm drumul orașelor și cine știe pe unde am nimeri să muncim, cu ora sau cu ziua. De aceea, vă zic să nu vă mai pierdeți timpul pe la noi, că suntem oameni așezați, plătim impozitele, am plătit și cotele din greu și, dacă va fi vreun război, tot pe noi ne luați de grabă în tranșee și ne risipiți prin cimitire, asta să nu uitați!

Eram acolo cu Sergiu Mandinescu și Vlad Drăgoescu. Și, de la oră la oră, rândurile țăranilor se îngroșau și vociferările sporeau. Când soarele se grăbea către asfințit, evenimentele luaseră o turnură gravă, iar șoseaua care ducea către Craiova fusese blocată de ostași din Batalionul de Intervenție al M.A.I., cu cască pe cap și cu „balalaica” în mână.

Ne-am retras, prudent, întrucât peste noapte se putea încercui tot satul cu trupe și „pieptăna” întreaga comună. A doua sau a treia zi, am aflat că primăria fusese devastată, agitatorii bătuți zdravăn, iar din rândurile răsculaților erau victime.

Și, parcă acum, țăranul fruntaș din Siliștea Crucii își lua trăsăturile lui Moș Toma, veteran al satului, încercând să-i

convingă pe bolșevici de veșnicia satului românesc, pe care o afirma marele poet și filosof Lucian Blaga.

Într-o dimineață, la sfârșitul lui iunie, trioletul criminal Alexandru Popa-Vasile Pușcașu-Mihai Livinschi, după ce și-a mai dezmoștit labele prin fălcile și capetele victimelor, și-a ascultat rapoartele plontoanelor de noapte, s-a oprit în fața frontului nostru de tuberculoși. Gealații păreau binedispuși și, în fruntea lor, se exhiba Țanu Popa, botezat încă de la Pitești pentru aptitudinile sale sanguinare, *Robespierre*. Nu lipseau nici locotenenții săi, Mihai Livinschi, zis Burduhosul și Vasile Pușcașu, zis Gorila.

Întâi a vorbit Țanu... cu un glas șerpuitor:

- Ei, Moșule, te-am lăsat noaptea trecută, și încă vreo două-trei înainte, fără să-ți mai scărmanăm pielea ta de chiabur împuțit! Am tot așteptat să ridici mâna sau măcar să grohăi pe limba rămătorilor și să ne spui că te-ai hotărât să dai îndărăt aurul poporului român, al clasei muncitoare, bă, și chiar al consătenilor tăi, care acum o duc de o mie de ori mai bine decât pe vremea voastră, a chiaburilor paraziti!

S-a întors către Pușcașu, lent, dar cu ochii aprinși:

- Ei, ce zici, Văsălie, să ți-l mai dau pe mână pe *banditul* asta? Că e în stare să dea ortul popii și pe urma va trebui să-i arestăm toată familia până când s-o afla unde și-a ascuns galbenii, ticălosul!

Pușcașu, care chiar era el mărginit la minte cât o nucă spartă, înțelese unde bate șeful lui:

- Da, domnu' Popa, îl iau eu în primire pe-nserat și vă scot din el galbenii pe care îi are ascunși chiar și-n cur! Dați-mi-l pe mână și *borăște* el tot!

Livinschi înțelese mult mai mult și îl completă:

- Măi, Vasile, dacă tu nu reușești, lasă că fac eu ca nebunul ăsta bătrân să ne dea aurul mintenaș, fără să-l mai mângâi tu cu labele!...

Apoi glăsui pe un ton ce părea revoltat, adresându-se bătrânului:

- Cum, Tomiță?! Ai uitat că ai o familie? Vreo doi-trei copii și vreo cinci-șase nepoți, dacă-mi aduc aminte. Cât de ticălos mai ești! Pentru niște nenorociți de galbeni, care nici măcar n-au fost ai tăi, ești în stare să-ți nenorocești toată familia?! Copiii or să zboare din școală, să meargă la orfelinat la mâna altora, maică-ta o să ajungă la azil, nevastă-ta cine știe cu cine o mai împărți patul, iar casa ta de chiabur o să ajungă vreo grădiniță sau chiar vreo școală, ceea ce n-ar fi chiar un lucru rău!

A rânjit și s-a apropiat de moș:

- Bă, nu cumva bătaia noastră ți-a scurs mințile? Hai, spune acum, în ceasul al doșpelea, pe unde i-ai ascuns, în pod, în pivniță, la privată, în pereți... unde p... mă-tii i-ai vârat?!

Moșul părea absent și cred că se gândea la întinsul holdelor, la tropăitul murgilor săi sau la cerul parcă spălat cu apă tare, alburii în răsăritul soarelui.

- Nu răspunzi, nu? Bă, da' prost mai ești, n-ai un pic de minte, și zici că ai fost primar, într-un sat de două parale!

S-a apropiat de țăran îngrijorător de mult și mă gândeam, cu spaimă, să nu-și arunce brațul în pieptul lui. Pe un ton care se simțea că e silit *împăciuatorist* și cu o nuanță de înțelegere pentru drama bătrânului, i-a grăit încet:

- Hai să zicem că ajungi la ei, și adăugă, cu un zâmbet ce i-a apărut în față... înaintea noastră. Ce-o să mai faci, mă, cu purcoiu' tău de monezi, că de vândut nu mai poți, că legea-i lege, nici nu-i mai poți preda pe niciunde, iar de țigani nici vorbă, c-au terminat și ei cu salbele la gâtul muierilor!

Raționamentul lui Popa și Livinschi fu completat de o mormăitură amenințătoare a gorilei de Pușcașu, care o ținea morțiș:

- Dați-mi-l mie și n-apucă miezul nopții, că o să mă roage să-l ascult!

Țanu rămăsese în fața bătrânului și se uita lung la el. Avea aceeași privire pe care o surprinsesem la Pitești, când bătea pe *automat*, desprinzându-se atât de locul în care era, cât și de starea lui de călău, suferind parcă o dedublare. Mi se părea că torționarul șef al Gherlei se alăturase victimei, stăpân peste viețile

a sute de deținuți, amândoi la fel de absenți și de departe de *ultimul interogatoriu*.

Un picior, dat cu sete de Livinschi în pieptul bătrânului, a pus capăt gândurilor mele; țipătul de durere al acestuia l-am simțit mai cumplit decât dacă aș fi primit eu lovitura.

Noaptea a trecut fără niciun eveniment; Moș Toma a stat cu ochii deschiși, în așteptarea călăilor.

Soarele m-a trezit dis-de-diminează.

Până la deschidere, profitând de absența plantonului, Moșul mi-a șoptit:

- Mai am șapte, după numărătoarea mea.

M-am uitat lung la el și m-am întreat dacă nu cumva și-a pierdut mințile, dacă n-a luat-o pe arătură...

I-am șoptit:

- Ce șapte, ce numărătoare, despre ce?!...

Moșul, însă, mi-a aruncat o privire lungă și mi-a șoptit la ureche:

- Mai am șapte zile până la eliberare și de aceea mă tot auzeai pe mine cum numărăm zilele până la *ea*.

Am rămas încremenit și am înțeles, pe loc, înverșunarea și presiunea interogatoriului: ticăloșii voiau, cu orice preț, chiar suprimându-l pe Toma, să obțină, înainte de eliberare, *comoara*: era vorba de vreo 200-300 de monede de aur, pe care și ei o socoteau tot atât de importantă ca și victima.

- Da' de unde au aflat de povestea asta cu galbenii?

Mi-a răspuns, bolborosind cuvintele:

- Cred că m-a trădat unul dintre puținii care știau de ei.

- Da' nu te-ai lăudat dumneata pe aici?

Moșul a oftat și mi-a răspuns sec:

- Țăranul e ca boul care trage în jug și nu se plânge nimănu. Nu cred c-am mâncat pe aici picioare de pasăre...

A adăugat:

- Dacă mor, să te duci la băiatul meu mai mare și să-i spui cum mi-am dat sufletul cu gândul la ei toți și că le dau voie să-i folosească doar *când va veni vremea*.

A doua zi, Mihai Livinschi l-a întrebat pe Toma, pe un ton conciliant:

- Ei, Moșule, te-ai mai gândit? Noi îți vrem binele, că dacă te-oi duce afară și oi începe să-i numeri cine știe cine te poate pândi, chiar dintre ai tăi și o să ajungi iar la noi și atunci o să-ți pierzi și banii, și libertatea și poate și mai mult. Păcat că n-ai minte. Spuneai o vorbă, scriai câteva rânduri și puteai dormi liniștit. Așa, uită-te cum ai ajuns: o zdreanță!

Huiduma a rânjit în semn de zâmbet disprețuitor și și-a văzut mai departe de drum.

Să tot fi fost 9 seara; întunericul se așternuse pe cuprinsul orașului Gherla și luminile se aprinseseră în *nava* noastră, când, în preajma stingerii, atenția ne-a fost ațintită către un plutonier înalt, care știam că lucrează la grefă. După el, doi-trei caralii și ofițerul de serviciu. Au intrat fără zgomot. Grefierul, cum îl botezasem noi, a rostit numele și prenumele lui Moș Toma:

- Care ești, mă, ăla?! Treci în față, aici, și ia-ți boarfele cu tine!

Într-o fracțiune de secundă am făcut judecata. De ce-l scoate pe Moș cu câteva zile înainte? Nu cumva îl duce într-un lagăr de muncă? La vârsta lui era exclus. Fusesse cumva grațiat. Judecata mea iar se poticnea; nu-l grațiau pentru o săptămână de detenție.

Mai exista o explicație care mi-a țâșnit în minte precum un gheizer din Parcul Național Yellowstone. Auzisem că exista jos o cameră, o celulă mai încăpătoare, unde se adunau, cu o săptămână-două înainte, toți cei care urmau să fie eliberați; acolo se organizase, de către direcția penitenciarului, un regim special pentru viitorii oameni liberi. Rația era dublă și pâinea la fel. Dimineața, terciul era vâscos, iar la prânz se primeau două feluri de mâncare. Plimbarea era ca-n rai, adică erau băgați într-un țarc, dincolo, la poarta a doua, unde soarele îi copleșea cu razele sale. Din când în când mai venea câte un educator în civil și le vorbea despre cuceririle clasei muncitoare și realizările sale. Dar tot aici se mai recrutau turnătorii, fie ei mai vechi, fie în ajunul eliberării și în urma unor promisiuni ce nu aveau nicio acoperire, din cele ce

aflasem până atunci. Securitatea le oferea servicii, afară, contra unor informații punctuale asupra unor *bandiți* care urmau să fie eliberați.

Am fost mulțumit de explicația mea spontană și l-am ajutat pe Moș să-și strângă puținele boarfe, pe care le ținea într-un săculeț. Mi-a strecurat în mână un jerseu și o cămașă, și ea, găurită, plus o șapcă amărâtă și spartă:

- Dă-le la cine merită... mi-a șoptit.

Pe urmă, bătrânul m-a îmbrățișat în fugă și am zărit pe obrazul său, plin de vânătăi, boabele lacrimilor ce se adunau, grăbite, sub bărbie.

A pășit spre ușă, târându-și un picior, dar mersul îi devenise mândru și autoritar. S-a apropiat de grefier și i-a răspuns scurt:

- Eu sunt!

Pe urmă a întors capul către Vasile Pușcașu, fixându-l în ochi. A găjâit tare, cât mai putea, iar cuvintele erau despicate de efort:

- Ai vrut, pocitanie, tu și ceilalți ticăloși, să furați toată averea mea de-o viață, lăsată pruncilor mei!

A ridicat capul către el și l-a scuipat în față. Și-a umflat pieptul, și a rostit printre cioturile de dinți care-i mai stăteau în gură:

- Să fiți blestemați din tată-n fiu. Să n-aveți parte nici de mormânt!

S-a întors către noi cu greutate, ne-a măturat cu ochii dintr-o parte în alta, dar numai pe victime și și-a înclinat capul... *ca semn de despărțire*, împreunându-și falangele rupte ale mâinii și zâmbind cu buzele lui strivite.

Pe ușa despărțitoare dintre celulele 99 și 100 a vrut să treacă primul, urmat de haita de caralii.

L-am auzit pe Vais murmurând:

- Al dracu' chiaburul, le-a dat-o peste bot...

12

PRELIMINARIILE UNEI ÎNVIERI

Întors lângă Vais în aceeași noapte, am constatat că **I**lex-colonelul cu funcție de general de la Direcția Pașapoartelor din M.A.I. nu înțelesese mai nimic.

M-a luat imediat la întrebări chiar atunci, profitând de faptul că plantonul se schimbase și părea sau era chiar absent:

- Cine e nebunul ăsta? Cine a mai fost și moșulică ăsta? Ce-o fi avut cu el?

Cred că Vais mă interoga ca să fie sigur că nu i-a scăpat nimic.

- Mi-ai zis că-l bat pentru niște bani de aur pe care el i-a băgat la ciorap și i-a ascuns mai știu eu pe unde... Mi-ai spus că se ține tare și nu-i dă nici dacă i-ar smulge toți dinții... Bun, bravo lui! Da' până la urmă ăștia aveau dreptate! La ce i-ar mai fi folosit galbenii, dacă el crăpa pe aici și în chinuri?! Ba mai mult, aș zice eu, ce dracu' să facă afară cu ei când, dacă scoți acum un napoleon sau o medalie din 1945 și vrei să le vinzi, fuge și Scaraoțchi de tine! Mă-nțelegi, eu vin de afară, nu mai poți face ceea ce odinioară mergea ca uns! Ah, dacă ar fi un tablou, o mobilă aleasă, o broșă cu nestemate, veritabilă, un covoraș oriental, ar merge, le mai curg ochii la ăștia de sus de la partid... c-au început și ei să se îmburghezească!

L-am luat la rost, cu ochii la plantonul care ațipise în post:

- Mă, domnule Vais, te-oi fi născut dumneata prin Pantelimon, dar ai fugit repede în târgul Bucureștiului că, deh,

este aproape. Habar n-ai de mentalitatea țăranului nostru. Înțelege că în lumea satului ești prețuit numai după ceea ce faci tu, familia ta, de *iznoavă*, de la început, cum se spune la ctitorirea bisericilor. Adică ești privit *dacă ești gospodar*, dacă ai înmulțit, prin sudoarea ta, talantul lăsat de părinții tăi și ai agonisit ce ți s-a cuvenit. Aștia care au venit de aiurea și s-au lipit de vatra satului rămân străini, chiar dacă ajung bogăteni. Pricepe că Toma făcea parte din categoria primilor, adică a veteranilor.

- A chiaburilor care au supt sărăcimea! mi-a rânjit Vais cu satisfacție.

- Greșești profund, i-am replicat, se cunoaște că ai ținut carnetul roșu în buzunar ani de zile. Voi credeți că societatea și satul românesc, în speță, s-a născut așa, dintr-o dată, printr-un ucaz, cu pături sociale și clase economice bătute în cuie. Nimic mai fals. Și ca să zici că imensa majoritate a gospodăriilor agricole au fost exploatate abuziv ar însemna să negi însăși calitatea și pricepera dovedite, de sute de ani, ale țăranului nostru, care atunci când cuțitul i-a ajuns la os, a știut să se ridice, să ardă învoielile boierești sau ale arendașilor și, ceea ce n-am să înțeleg niciodată, deși erau lihniți de foame după o iarnă grea, s-au apucat să ardă sute de conace și, mai ales, inexplicabil, mii de pătule pline de grâne. Și s-au liniștit numai după ce s-au umplut șanțurile de țărani, iar casele au fost spulberate cu tunul, ca în Oltenia. Pentru asta îl trec pe Toma în rândurile eroilor anonimi și nici măcar nu m-am învrednicit să-i aflu numele întreg. Iar galbenii lui ascunși, pierduți poate pentru totdeauna, vor reprezenta mai târziu acea îndârjire pe care au dovedit-o milioanele de țărani față de cei care au încercat, în trecut ca și astăzi, ca voi, să-i ia țarina!

Dialogul de noapte, din păcate, a luat sfârșit, odată cu apropierea periculoasă a plantonului, care devenise, brusc, vigilant.

În zilele care au curs de-a lungul lunii iulie s-au petrecut două evenimente notabile. Primul, o mini-anchetă sau o uvertură la ceea ce noi ne obișnuisem să vedem.

Într-o seară, Vais, înainte de stingere, făcuse o vizită pe care mai târziu mi-a comunicat-o:

- M-au scos pe culoar și m-au dus nu departe, la a doua sau la a treia celulă. Înăuntru, o masă și câteva scaune și, parcă, într-un colț, un prici.

- Și ce-ai făcut acolo? l-am întrebat, grăbit și, totodată, curios.

- Păi m-au luat ca la grefă. *Tata, mama și baraca*, așa cum ziceți voi. Pe urmă au intrat în fond, cum se zice la tribunal.

- Cine era de față?

- Păi, nelipsitul Pușcașu, m-a onorat și Țanu Popa, unul înalt, Morărescu, cu o mutră de vită neevoluată și încă doi, pentru mine necunoscuți.

- Pe ce-au insistat derbedeii?

- Pe ce-am făcut eu și pe ce m-au condamnat. Iar când eu le-am spus că nici eu nu știu, atunci Pușcașu, nenorocitu' ăsta, mi-a dat o palmă grea de m-a izbit cu capul de perete și m-a umplut de sânge, răstindu-se:

- Să nu faci pe prostul cu noi că-ți rămân oasele pe aici!

Popa m-a întrebat, insidios:

- Ai fost comunist?

L-am lăsat să repete întrebarea și i-am răspuns cu aplomb:

- Da! Și încă ilegalist. Pe vremea când nemții ajunseseră la porțile Moscovei și nimeni nu mai credea în victoria noastră!

- Atunci de ce-ai picat pe bec? mi-a întors-o... Și ai ajuns în rândurile *bandiților*?!

I-am răspuns că povestea este lungă și ne-ar prinde zorii dacă aş încerca să le-o spun.

- Las' c-ai să spui tu tot, fii fără grijă! m-a „încurajat” gorila.

L-am corectat *duios*:

- Nu-mi vine a crede! În primul rând, voi sunteți la fel de *bandiți* ca și mine, dacă eu aş fi ca atare. În al doilea rând, nu mi s-a comunicat retragerea calității de membru de partid, chiar dacă am fost condamnat în condiții mai mult decât ilegale! Eu am făcut Dreptul și știu că o instanță care nu cheamă în boxă presupușii vinovați nu are autoritatea de a săvârși procedura și, mai ales, de

a se pronunța printr-o sentință. Bașca faptul că aş fi vrut să am cunoștință de un rechizitoriu și să mă pronunț asupra unei apărări, chiar și din oficiu; ori nu s-a petrecut nimic din toate acestea. Și, în consecință, eu nu mai am ce căuta printre voi, aici, la Gherla.

Discuția s-a prelungit peste un ceas.

- Câți erau de față?

- Păi Livinschi, Pușcașu, și pe urmă au venit încă doi. Și la sfârșit unu' înalt, ofițer, tânăr, cu o mutră idioată, care trăgea puțin piciorul și părea interesat de ce spun eu. Avea o singură stea pe umăr.

- ăsta e Avădanei, l-am completat eu. Mâna dreaptă a lui Sucigan, locotenentul... Se spune că a fost cioban. Eu cred că, dacă s-ar fi rătăcit printr-o turmă de oi, zăvozii l-ar fi înfulecat, iar măgarii s-ar fi bucurat... Este și prost, este și rău.

- Face parte din Birou? a întrebat Vais.

- Habar n-am! am răspuns. Dar ce e ăla Birou?

- Las că-ți explic eu. Deocamdată să știi că idiotul cu o stea căuta să afle mai multe de la mine.

- Adică?

- Păi vroia să știe ce grad am avut în M.A.I. Chestor! La pașapoarte! Cu funcție de general. Înțelegi?

- Și cum ai ajuns pe aici... la noi?

- Păi așa cum se ajunge când te pui rău cu șefii sau măcar cu unul, așa cum am făcut eu!

Vais s-a uitat mirat și neîncrezător la mine și a continuat:

- Cum adică, voi nu știți ce înseamnă Biroul de Inspecții? Că a fost făcut pentru voi, pentru *bandiți*, acum vreo doi ani!...

L-am întrebat imediat:

- Și Biroul ăsta, pe unde mai e? La Canal a ajuns?

Vais mi-a răspuns pe un ton neutru:

- Păi... e peste tot, prin toată țara, la toate penitenciarele.

- Și ce rol are? am continuat eu cu întrebările.

- Păi unul singur, de supracontrol. Penitenciarele, cu administrația și cu număratul vostru, mâncare și bătaie cât

cuprinde, după câte văd, iar ei cu urechile și ochii peste tot ceea ce se petrece în spatele gratiilor.

- Aș putea să cred, din ce spui dumneata, că povestea asta cu reeducarea, care a început la Pitești și o vezi aici de față, e opera acestui serviciu misterios care suprapune, pe câte am constatat, Direcția Generală a Penitenciarelor. Și pe cine servește așa-zisul Birou de Inspecții, care numai inspecții nu face?!

- Habar n-am! mi-a zis fostul colonel cu convingere. Cred că este o acțiune dirijată de sus de tot și n-ar fi exclus să-și vâre coada și consilierii sovietici, fiindcă vreau să spun că nu numai în Ministerul de Interne se vorbește curent pe limba lui Dzerjinski, dar că toate cadrele superioare au fost obligate să ciripească în fel și chip pe rusește! Și să-i fi auzit p-ăștia, mai bătrâni în ștate, ce înjură pe înfundate la cursurile de rusă!...

- Îmi dai și niște exemple? C-ai fost cu ei, împreună.

Vais n-a stat mult pe gânduri și mi-a îmbogățit cunoștințele:

- Păi începând cu Marin Constantinescu, zis Plăpumarul, colonel, și el, peste noapte, cu Baciul, și el, tot colonel, Popescu de la Trupele de Intervenție, Sepeanu, care v-a bumbăcit pe voi la Pitești, cu Birtaş, Doicaru din Dobrogea, Moiş de la Timișoara și mai toți de sus, din STAVKA M.A.I.-ului.

- Dar ministrul Teohari?

- Nu, nu era nevoie, învățase bine dincolo. Dar am uitat să-l trec pe listă pe bunul meu prieten, și glasul lui Vais s-a înăspriț dintr-o dată. Omul care m-a adus aicea, înscenându-mi un proces la care nici măcar nu m-au chemat să fiu prezent, tovarășul ministru Marin Jianu, cu care am avut eu meciul. Și dacă va fi nevoie, îmi voi aduce aminte și de afacerile din 1946 ale dragei noastre Ana.

M-am prefăcut că nu aud și am sărit peste mărturisirea lui, fiindcă mă interesa mult mai mult atmosfera din înaltul conducerii M.A.I.

- Cursurile *de alfabetizare* s-au ținut doar la București?

- Cătuși de puțin! Inspectorii regionali ai Securității au fost obligați să organizeze atât învățătura marxistă la cursuri

obligatorii, cât și asimilarea unei limbi care să le permită să aibă un dialog cât de cât cu serviciile sovietice de care voi,ăștia, care făceați pe partizanii, nu aveați cunoștință cât de adânc penetraseră în fostele instituții ale statului burghez! Am aflat încă de afară de regimul dur aplicat studenților de la Pitești. Nu m-a mirat! Acolo, mai mult de jumătate dintre studenți fuseseră simpatizanți ai Mișcării Legionare și câțiva chiar participaseră la rebeliunea din 1941, dar nu mi-a trecut nicio clipă prin minte, chiar după ce am fost arestat ilegal de ticălosul de Jianu, că voi ajunge și eu pe mâna acestei mascarade; dar le-am zis-o și eu la interogatoriu nenorociților ăștora!

- Ce le-ai spus? l-am întrebat iscoditor.

- Păi, ce era și firesc să le spun, că nu accept să fiu anchetat de deținuți, care sunt de aceeași categorie cu mine!

- Adică?

- Adică *bandiți* notorii, cu condamnări ale unui Tribunal Militar, așa cum scrie la carte. M-am trezit cu niște înjurături pe care le-ar fi invidiat și potcovarii țigani de la mine din Pantelimon. Și, la sfârșit, când a venit și sublocotenentul, le-am plesnit-o, că atât timp cât nu am luat cunoștință că nu mai fac parte din partidul clasei muncitoare, în calitate de vechi membru, eu mă consider încă sub autoritatea și protecția sa.

- Și călăii ce-au făcut?

- Păi n-au mai râs și ofițerul părea că mă asculta cu atenție.

În seara aceea, lunga noastră conversație a fost beneficiara unui planton pe care reușisem să-l scot dintr-o apropiată memorizare.

13

GHEORGHE RĂDOI

Ghiță, așa cum îl cunoscusem pe la jumătatea lunii februarie 1950, la Pitești, fusese vărsat la Camera 4 Spital cu un lot de tineri studenți de culoare *pestriță*, adunați, bănuiesc, de ochiul priceput al ofițerului politic Marina al aceluiași penitenciar, cu ajutorul netăgăduit al lui Eugen Țurcanu, oferit în ascensiunea lui fulminantă, după ce îl eliminase pe Alexandru Bogdanovici, fostul șef și inițiator al O.D.C.C.

Căzuse cu un grup al tinerilor studenți de la Universitatea București, el fiind în ultimul an al Facultății de Matematică. Firav la trup, cu o privire caldă, cu un obraz rotund și ochi căprui, cu vorbă nuanțată de un puternic accent de peste munți, a reprezentat pentru mine firea așezată a ardeleanului, dublată de spiritul de ordine și iscoditor al matematicianului în devenire.

În universul fără stele și lumină al încăperii de tortură, dialogul cu el a fost foarte redus și nu știu în ce măsură am reușit să-i strecor ceva despre gura vulcanului unde urma să fie aruncat. Din fraza reținută și privirile reticente, Ghiță aflase *programul* care își urma cursul său terifiant și nestăvil!

Trecuse de atunci peste un an și jumătate. Căile se despărțiseră, iar eu avusesem parte de o salvare care – recunoșteam în suflet – se datora, fără îndoială, unor rugăciuni de care, mult mai târziu, am aflat că le făcea mama mea, la miezul nopții, în genunchi, în fața icoanei!

El, Ghiță, a rămas mai departe și a îndurat calvarul reeducării, alături de criminalii săi, „artizani” *pe cale de măiestrire*.

Prezența lui în camera 99 am privit-o, mai întâi, cu reținere. Învățasem amândoi prima regulă a pușcăriei: chiar dacă îți vezi părinții, frații sau surorile de aproape sau mai de departe, nimic din ochii tăi, din înfățișarea ta, din mușchii feței sau din arcul sprâncenelor nu trebuie să fie un semnal de recunoaștere sau/și de emoție.

În consecință, când l-am văzut planton într-un colț al încăperii și cu un prilej legat de strânsul gamelelor, privirile noastre s-au încrucișat mai puțin de o secundă. A fost însă suficient! Ghiță Rădoi, camaradul meu, rămăsese același pe care-l cunoscusem în iadul de la Pitești. Dacă n-ar fi fost așa, era obligat pe loc să mărturisească și să mă înfierceze, ca un *bandit* căruia i se oferise șansa nesperată de a se transforma și a *păși pe porțile temniței ca un tânăr profund schimbat prin demascarea tuturor bandiților pe care îi cunoscuse afară, chiar și din rândul familiei sale*.

Dar Ghiță, nu știu prin ce miracol, a ajuns să se fixeze în fața noastră, a *bandiților* tuberculoși, evident cu mandatul lui Livinschi, să ne păzească în turele de noapte sau de zi, vigilent și neiertător la cel mai neînsemnat gest al nostru de nesupunere față de prevederile unui regulament nicidecum scris, dar impus cu strășnicie.

Acum îl aveam în față pe Ghiță ore-n șir și, mai ales în regimul de noapte, când se putea vorbi *sotto voce*, evident, cu complicitatea plantonului. Nu puține au fost momentele când privirile noastre s-au scaldat una într-alta cu duioșie, încredere și speranță.

Odată m-a întrebat, când era sigur că nu ne aude nimeni, cine e omul de lângă mine și dacă sunt sigur de el. I-am strecurat, mai târziu, câteva date despre Vais și s-a speriat de moarte când m-a văzut și auzit că am o conversație cu un fost colonel din M.A.I.!

Discuțiile cu Vais au continuat. Săptămâna ce a urmat a fost botezată de el *săptămâna patimilor*; la aceasta, eu am ridicat o sprânceană și nu m-am putut abține să-i sugerez să privească la cei care sunt torturați chiar sub ochii lui și i-am urat să nu aibă parte nici măcar de jumătate de zi cu brațele ridicate, până nu le mai simți sau să fii obligat să te dai cu capul de perete, călăii

îndemnându-te să evadezi sau să faci „broasca” dintr-o parte în alta a încăperii, cu câte un ciomag aplicat la fiecare săritură.

Dar Vais avea punctul lui vedere:

- Coane Radule, să fim lămurii. Eu nu sunt *bandit*, înțelegi? Oricât m-ar bate ticăloșii ăștia, *eu nu voi admite* că m-am despărțit de partid.

- Ca noi, ăștia bătuți și schingiuiți!... i-am replicat eu, cu parapon. Și nici nu poți să fii decât mângâiat de vreo înjurătură sau două sau de o partidă de box redusă. M-ai înțeles, nu? Când te-oi vedea cu capul dublu și cu borșul ajuns și pe picioare, atunci te voi declara ajuns în rândurile noastre. Deci, a fi *bandit* înseamnă un certificat dat de ei, dar semnat de noi prin lupta pe care am dus-o dincolo de zidurile pușcăriei și de comportamentul dinăuntru. Cu timpul, când te vei asimila nouă – și nu ți-aș dori acest lucru – ai să-ți dai seama ce înseamnă *condiția banditului*, adică a ăștora din fața ta, care de ani de zile sunt ruți de familiile lor, de copii, neveste și părinți! Cât despre pachete, voi primeați câte 50 kg de la *Ajutorul Roșu!*

Vais a căzut pe gânduri:

- Ai dreptate... Dar, dacă ai fi în locul meu, ai judeca la fel. Să ai o funcție de general, să fii curtat de miniștri tari și mari, chiar de prin Comitetul Central și să cazi dintr-o dată fiindcă nu ai acceptat să faci servicii unui tovarăș ministru, mare mahăr la Interne, putred până-n măduva oaselor... Eu nu pot să aspir la calitatea asta pe care o văd cu ochii mei fiindcă nu sunt dispus să sufăr și n-am ce să demasc. Înțelege că, dacă mi-ar fi spus cineva, afară, ce se petrece la Gherla, l-aș fi trimis la Spitalul 9, la nebuni. Cred că reeducarea asta este, în fond, o afacere. Securitatea are nevoie de o reclamă *post factum*, cum zicem noi, juriștii, în fața Comitetului Central, o demonstrație de forță și perspicacitate, care să justifice nu numai salariile grase, dar să afirme și o vigilență și un control atât asupra condamnaților din interior, cât și a celor uitați afară de o anchetă superficială!

- Crezi că a fost numai atât? Nu te-ai gândit vreodată că zecile de mii de deținuți pe care voi i-ați trimis pe la canale și prin

mină ar reprezenta un simbol al rezistenței naționale? Nu te-ai gândit de ce a început cu Piteștiul, unde erau 700-800 de tineri studenți, coloana vertebrală a opoziției? Ce zici? Nu-i așa?

Discuția era aprinsă, dar un semnal al lui Ghiță Rădoi ne-a adus la realitate.

Somnul, pentru mine, a fost zbuciumat, întrucât nu deșertasem din sac decât o parte.

A doua seară, însă, dialogul nostru n-a mai avut loc *faut des combatants*. Vais fusese luat după prânz și venise pe înserat cu o mutră ușor *lucrată*: respira greu și avea ochii încercănați. Cred că încasase o palmă-două în chip de *aconto*, poate de la Pușcașu, poreclit Gorila.

Noaptea mi-a șoptit că se simte rău; degeaba am anunțat eu plantonul schimbat, că nimeni nu i-a dat asistență. Spre dimineață, însă, m-am trezit simțind un lichid pe spate. Întorcându-mă și trezindu-mă, am auzit tusea sacadată a vecinului meu și jetul de sânge aruncat din gură. Vais era palid și cu ochii duși.

M-am ridicat în picioare și am cerut să vină medicul fiindcă este un caz grav. A venit Livinschi, înjurându-mă că l-am trezit și, când l-a văzut pe Vais scaldat în sânge, a fugit după sanitar, care nu putea fi decât un fost student la Medicină.

I-au administrat până dimineața, bănuiesc, tot ce aveau la îndemână ca și coagulante. La *număr* își revenise, nu mai tușea, iar hemoragia se oprise și ochii i se limpeziseră.

Îndemnul lui Popa Țanu, care venise prompt la deschidere, mă viza direct:

- Bă, Șuşene, să ai grijă de ăsta, că e mai *bandit* decât ești tu! Stai lângă el că, dacă crapă Vais, te pun în groapă lângă el! Să-i ții de urât! Îi dai apă și ce mai cere.

S-a întors și mi-a spus încet:

- Bă, să-l speli, că vezi că e plin de borș.

Și-a aruncat ochii pe jos și a completat:

- Peste tot să fie lună! Și pe mutră, bă, ai înțeles?!

Câteva zile, canalul convorbirilor noastre nocturne sau diurne a fost suspendat, iar ex-colonelul a fost vizitat chiar de un personaj cu două stele pe umăr, care părea să fie superiorul sublocotenentului Avădanei.

Discuția cu grupul de comandă al reeducațiilor s-a încheiat când l-am auzit spunând:

- Bine, bine, să rămână aici, dar să-i dați tot ce are nevoie.

Ofițerul era mai scund decât *ciobanul* moldovean și a părăsit încăperea vădit încrunțat; pesemne, am judecat eu, ancheta reeducațiilor depășise dispozițiile date.

După vreo patru-cinci zile, Vais mi-a șoptit:

- Mulțam pentru ce ai făcut!

- Iar eu îți zic că ai avut prilejul, e drept, plătit cu sânge, să constați tu însuși că n-ai ajuns degeaba aici și că ai și un preț. Altfel, pierdeai tot sângele, chiar dacă ajungeai la infirmerie, undeva la etajul 2, sau în castelul lui Ioan Zápolya! Și la morgă, ca să fie tabloul complet, îți băteau țigani un cui în creștetul capului ca să fie siguri c-ai mierlit-o!

Când s-au mai liniștit valurile și Vais reușise să-și închege mersul către putina lui Petrache de la celula 100, am încercat să tragem o concluzie la cele petrecute. L-am tratat pe colonel fără mănuși:

- Acum putem judeca cu limpezime, așa zice chiar cu certitudine, de ce ai ajuns dumneata aici. Tot acum pot eu înțelege, cu puțină experiență căpătată în reeducare, că ai fost expedit la Gherla și introdus la camera 99, cu firma pe care o are, în victime și morți, ca să vorbești și să dai în vileag ceea ce ai aflat dumneata în decursul anilor de serviciu.

- Păi, am spus în declarațiile date.

- Pesemne că nu i-au interesat prea mult rândurile dumitale, iar faptul că te-au achitat mai întâi în Tribunalul Militar și pe urmă au revenit și ți-au dat zece coți, mă face să cred că ai pe cineva sus, chiar sus de tot, vreun ministru care dorește, pe de o parte, să afle ce-ai adunat dumneata despre el sau comilonii săi, iar pe de altă parte, odată materialul adunat, să te ducă în mormânt. Asta este ceea ce îmi apare mie evident în comportarea

dirijată, dintru început, către Gherla și camera 99. Poate mă înșel și, după ce îți deșerți dumneata sacul și-ți faci autocritica, să te văd p-aicea în inspecție, cu o stea mare de general pe umăr!...

Vais mi-a murmurat:

- Ba chiar cred că ai dreptate! Dar nu știu ce îmi mai rămâne... să fac.

Discuția a luat sfârșit odată cu apropierea de zona noastră a făpturii atletice a lui Vasile Pușcașu.

14

CÂND CAD CAPETELE STĂPÂNILOR SE BUCURĂ BANDIȚII!

Ajunsesem în *conversația* cu Vais la o limită, impusă de o dublă încredere: pe de o parte, încercam să mă substitui celor care îl anchetau de o manieră cu totul nouă, fără bătăi sau tortură – e drept, cu un torent de înjurături, cu care *evreul* începuse să se obișnuiască; pe de altă parte, aveam o responsabilitate care creștea de la o zi la alta, în măsura în care Vais era supus anchetei.

Trebuie remarcat imediată că această anchetă putea fi, cu ușurință, botezată *de pension*. Ne luasem obișnuința ca, după fiecare interogatoriu – dacă Ghiță Rădoi era prezent ca planton – ex-colonelul cu funcție de general, să-mi relateze în amănunt *ședința*.

Deocamdată, Vais Vintilă era obligat, în termeni decenti, să-și facă autobiografia, începând de la vârsta de leagăn. Pesemne că Sucigan și Avădanei sau Vomir, un tip cu tentă *bronzată*, în tranzit pe la birou, locotenent după steluțe, trăgeau de timp și așteptau momentul când, de la Centrala Biroului de Inspecții din Capitală, ar fi venit ordine și îndrumări. Dar, fie că aceia de la București așteptau, ei înșiși, dispoziții speciale de sus în privința lui Vais, fie că, la nivelul inferior, al Biroului de Inspecții din Gherla, nimeni nu era dispus să-și asume responsabilitatea unui fost chestor – general ca funcție –, căruia i se putea curma viața dintr-un pumn vânjos, aplicat peste pneumotorax.

- Scrie tot ce-ți trece prin minte! I-am sfătuit. Arată-te optimist, laudă Armata Roșie cu prudență, fiindcă nu toți din M.A.I. îi suportă pe consilierii sovietici. Ține minte ce îți spun, eu am trecut și pe la ancheta N.K.V.D.-ului la Craiova și ăștia de la Biroul Special ar fi putut să aibă ceva școală răsăriteană. S-ar putea ca biografia asta pe care stai și o buchisești o săptămână-două să fie un fel de test al sincerității tale. Dar gândește-te că va veni o zi când te vor întreba despre activitatea de ani de zile și motivarea conflictului cu Marin Jianu, vechi membru de partid și mâna dreaptă a lui Teohari. Și s-ar putea să mai ai și un supliment de anchetă, dacă se va ordona de la București de către unii tovarăși din Comitetul Central, cărora eu nu le pronunț numele, dar cu care ai avut de-a face, fiindcă nu numai dumneata ți-ai strâmbat mâna de la semnături, ci și consăngenii dumitale și atunci să te vad pe unde vei scoate cămașa!

Răspunsul lui Vais era același:

- N-am semnat nimic ce n-ar fi fost luat la cunoștință de partidul meu. Poate că alții și-au umplut buzunarele sau vilele de mobilă și tablouri, dar eu n-am adunat nimic. Să se ducă la mine acasă, cred că au și făcut-o și să constate *de visu*, cum se spune în drept.

Îngrijorător mi se părea faptul că vizitele nocturne sau diurne pe culoar deveneau aproape cotidiene, chiar dacă Vais începuse, din nou, să tușească și umplea, pe zi, două borcane de spută.

Negreșit că pe Vais îl trimiseseră la moarte. Procesul său fusese o înscenare, însă bine pusă la punct: fără acces în instanță, deci fără posibilitatea de a se apăra, el singur sau măcar printr-un avocat din oficiu. El va apărea în instanță, în mod straniu, la recurs! Sentința îi fusese dată nu pentru ispășire, ci pentru eliminare. Prezența lui aici, la camera 99, îmi demonstra că deja, la eşaloanele superioare, *camera morții* era recunoscută ca atare și că indezirabilii de tot soiul își găseau aici sfârșitul, însă după ce *demascarea* își făcuse efectul.

Faptul că fostul colonel, coleg de rogojină, grav bolnav de plămâni, nu fusese suprimat în câteva zile sau chiar în aceeași noapte, îmi întărea convingerea că exista un plan dichisit, care nu

se rezuma numai la obținerea unor informații absconse, de ordin profesional, ci și la depistarea unui rezervor de date, relații și contacte, pe care fostul șef al Pașapoartelor îl deținea.

- Măi, Vintilă, îi șopteam seara, tu ești un adevărat fenomen pentru lumea noastră, a *bandiților*, care ascundem adevărul și barăm drumul spre libertate al celor cinstiți - vezi echipa de criminali care ne înconjoară. Hai să-ți spun ce am observat eu când ai avut hemoptizia aia mare, care ți-a muiat hainele în sânge. M-am uitat la mutrele lor. În loc să le citesc pe chip un pic de compasiune pentru un om care se stingea în fața lor, ei te înjurau în surdină că le-ai stricat somnul și le-ai murdărit cimentul. Una peste alta, ești pe scenă, dar nu vezi publicul. Ai un rol care nu ți s-a dat și pe care îl joci singur. Fără îndoială că, prin ce spui, stai pe margine de mormânt. Și, ia aminte: pe noi ne bat și ne schingiuiesc nu numai ca să afle câte ceva de la noi, dar și ca să ne compromită. Cu tine nu mai au acest ultim gând. Vor să crăpi, dar nu înainte de a afla câte ceva din cele petrecute în subsolul partidului. Nu-mi dau seama aici cine este în cabina sufleurului sau cine are bagheta în mână. Oricum, ești ținut în viață ca să se afle cât mai mult de la tine...

- Ah! În privința asta, mi-a răspuns Vintilă, mi-e gușa plină. Și dacă mi-oi da drumul, mi-a șoptit, aproape psalmodiind, se duc de-a rostogolul mulți, nume precum Jianu, Dulgheru, Pintilie. Poate chiar și mai sus decât ei!

M-am speriat și am simțit sudoarea alergând pe spate.

- Băi, ești nebun? Tu îi arăți cu degetul pe cei care te-au trimis aici? Un simplu telefon de la minister se poate transforma într-un ordin... de execuție. Nu-ți rămâne decât o singură șansă dacă vrei să-l mai revezi pe Andrei, dragul tău fiu.

Am tăiat firul dialogului și l-am lăsat pe Vais o zi-două să se gândească la cele sugerate de mine. Între timp, am constatat că plantonul nostru, matematicianul șef de promoție Ghiță Rădoi, părea *smotocit* la față. O secundă, mi-a trecut prin minte că fuseserăm deconspirați și Ghiță, după o poceală *rituală*, primise dispoziție să ne supravegheze îndeaproape și să afle ce șoptim.

Dar nu era așa. Bietul de el era scos noaptea, când nu era *de serviciu* și anchetat pentru niște *restanțe* de la 4 Spital. Îl scuturau bine și îl trimiteau mai departe, în plutonul de plantoane.

După ce l-am lăsat pe Vais câteva zile să fiarbă în zeama lui, mi-am concentrat atacul pe unica soluție care putea să-i salveze viața, lui și, implicit, nouă.

- În primul rând, mergi pe un principiu: imaginație și minciună, i-am spus. Născocoște acțiuni de spionaj, spionită la nivel înalt, bagă ambasade și ambasadori, orice crezi că are rezonanță pentru dobitocii de aici și de la Birou. Dar nu le da dintr-o dată, ci cu țârâita, cu efort de memorie. Joacă teatru, băiete, că altfel părăsești scena mintenaș. Vor trece pe urmă la alt registru, prin care tu ne vei părăsi și-ți vei aduce aminte de mine, *sufleurul de sub scenă*, când te vei plimba cu familia pe Calea Victoriei. Important este pentru tine, dar și pentru noi, să părăsești viu Gherla și celula 99.

Vais era numai ochi și urechi.

- Măi, jidane, am continuat, dacă te îndoiești de ce spun, ești pierdut și tu, dar și noi. Te vor întreba despre mahări, ce știi de unul, ce știi de altul... despre cei de sus de tot despre care mi-ai pomenit și cu care sunt convins că ai avut de-a face. Despre cei de sus de tot, pe care mi i-ai pomenit și eu i-am cufundat în uitare, nicio vorbă, nicio silabă aici, la Gherla. Poți să strecuri, zic eu, pe cei mai mărunței, câțiva generali, și-ți vei justifica comportarea prin faptul că ești încă membru de partid, condamnat ilegal și îți rezervi declarațiile în fața forului suprem, Comitetul Central; pune accentul pe această condiție a ta, de vechi și sincer membru de partid și vorbește aluziv, sugerând că ai făcut la Gherla numai începutul mărturisirilor tale! La început, javrele de aicea vor râde, te vor împrășca cu înjurături și vor spune chiar că ei reprezintă forul suprem al partidului. De fiecare dată, vei face apel la Biroul de Inspecții de la București și la salariații săi din Gherla. Declară-le în față că ei n-au nicio calitate să te interogheze și, mai ales, să bruscheze un membru de partid și încă făcut din perioada ilegalității. Asta este singura cale care îți mai rămâne pentru a ieși

de aici. Am vorbit de noi. Și iată de ce. Ajuns acolo, la București, evident că vei lua legătura cu cei care te cunosc și te vei feri, ca de dracu', de Securitatea care te-a adus aici. Mi-ai spus că te ai bine cu oamenii lui Dej. Am convingerea fermă că nebunia, care este regină la Gherla – și poate și la alte penitenciare mai mici – nu este cunoscută la nivelul cel mai înalt al partidului. Să ți-o spun pe față: nu cred că mâncatul fecalelor și urinatul în gură aduc glorie M.A.I.-ului și, mai ales, partidului comunist din România. O știre ca asta aruncă în aer imaginea țării noastre pe plan internațional. Vei fi luat la întrebări, atât cât pot să văd eu mai departe și le vei spune tot ce-ai văzut și, mai ales, ce ai trăit pe propria-ți piele. Atunci depoziția ta va avea valoarea unei salvări pentru noi, iar pentru ei va fi un semnal că au pierdut controlul asupra penitenciarelor unde s-au petrecut aceste *blestemății*.

- Bine, bine! Planul tău e bun. De altfel, e și singurul. Merg pe el, altfel, mor cu voi aici!...

Vais, însă, mă privea, într-o cumpănă de atitudine: când se arăta încrezător în planul nostru, când îl copleșea disperarea și închepea să-mi spună, precipitat:

- Dar, ia spune-mi, dacă Ghiță ăsta al tău e bătut bine și spune că noi doi complotăm împotriva lor sau tu... te iau iarăși ăștia la poceală și, vrând-nevrând, le spui tot?!...

Făcu o pauză și mai adăugă, cu patos:

- Da' de ce nu te gândești că aș putea chiar eu să fiu cel care le-ar pune pe tavă *ticăloșia* voastră?

L-am contrazis imediat:

- Măi, Vais, de Ghiță nu mi-e teamă. A trecut prin Pitești lângă mine și știe că, dacă vrei să mai trăiești, trebuie să-ți îngropi amintirile cât mai adânc, iar urletul de durere să-ți înlocuiască cuvântul. De tine mi-e teamă că, dacă te mai umplu ăștia de borș, cine știe ce-ai mai spune, de frică sau mai știi eu de ce...

Mi-a răspuns, nervos:

- Poate ai dreptate. Și eu sunt om și am și eu limitele mele. Mi-e teamă că nu voi fi în stare să joc teatru până la căderea cortinei peste ei.

I-am replicat, grăbit:

- Atunci să te gândești de pe acum ce mesaj am să-i trimit lui Andrei din partea tatălui său, erou comunist, mort la Gherla în rândurile *bandiților*. E bine? Ți place, Vintilă, ți place? Crăpi aici, dacă ți este dor de cimitirul lui Rózsa Sándor!

15

GUARDA E PASSA!

Vais începuse să facă, de la o săptămână la alta, vizibile progrese: nu mai tresărea când auzea un țipăt de durere sau un geamăt prelung în mijlocul nopții. Se obișnuise și cu vederea sângelui, care apărea în preambulul fiecărei anchete.

Câteodată îl apucau mânia și revolta și-l auzeam murmurând:

- Ce bestii și ticăloși mai sunt ăștia, care bat și schingiuesc în numele partidului nostru!

Îi răspundeam atunci, cu un rânjel, când se ivea prilejul:

- Privește bine la ei și nu te revolta, colonele! Ei sunt produsul, dar în același timp și instrumentul perfect de convingere al partidului comunist din România.

Altădată îi auzeam parcă gândurile; dându-le expresie, zicea:

- Așa ceva nu s-a petrecut nici la Auschwitz, nici la Majdanek sau prin alte lagăre naziste. Dacă ar intra acum printre noi un neurolog, i-ar trimite imediat la ospiciu, iar eu i-aș însoți, în calitate de martor *inert*.

Eu îl completam, ironic:

- Băi, dar nu înțeleg de ce tot pomeniți, voi, comuniștii, de naziști și victimele lor! Dar de Tătuca Stalin ți-e frică să vorbești? De torturile C.E.K.A. și ale N.K.V.D.-ului ți-e gura pecetluită?! Da' de marea foamete din 1932-1933, care a fost comandată de Stalin, ți-e silă să-ți aduci aminte? Sau de pacificarea răscoalei marinarilor de la Petrograd, unde a excelat în cruzime viitorul

mareșal Tuhacevski? Da' de locotenenții lui Stalin, vestiți în crime și torturi, ca Dzerjinski, care are pe conștiință o jumătate de milion de victime și de succesorii săi, Menlis, Yagoda, Ejov și actualul ministru Beria, ca și de Serov, adjunctul său?!... N-ai nimic de zis?! De unde crezi că s-au inspirat în metode și rezultate aștia de la noi sau chiar hitleriștii, când au înființat primele lagăre politice, nu după modelul sovietic?

Apoi, pentru toate aceste victime, i-am strecurat îndemnul:

- Odată ce vei ajunge liber, și asta ți-o doresc din suflet, spre binele tău și al nostru, să aprinzi o lumânare neagră la templul vostru de lângă Sfânta Vineri-Herasca sau pe unde o mai fi acuma. Asta-i fața adevărată, Vais Vintilă, a comunismului tău! S-ar putea să-mi faci observația că bunii muncitori nu sunt printre torționari. Fals de trei ori! O să ai ocazia, dar mai bine nu, să nu-i vezi pe Rek, Grama, ultimul care acum câteva luni de zile m-a scuipat în gură, el fiind luetic, pe Sotir sau Ionescu, zis Lungu și alți torționari cu „origine sănătoasă”, dar și sângheroasă, ca să te convingi cât de morali au fost reprezentanții clasei muncitoare în parodia asta de reeducare.

Am adăugat, pe urmă:

- Dacă vrei să mai știi, cei care au lipsit totalmente pe scara socială în laboratorul reeducării și care formează, aici, la Gherla, majoritatea celor închiși, sunt cei care ar fi fost cei mai îndrituiți să pună mâna pe rangă și ciomag și să dea cu sete în burghezie și capitaliști. Bănuiești tu care sunt ăia?

Răspunsul i l-am dat tot eu, cu obidă:

- Țăranii, Vintilă! Țăranii, tovarășe colonel-chestor! Și alături de ei, învățătorii, dascălii de la sate. Sunt cu sutele, aicea, la Gherla și la Canal! Dar n-ai să vezi vreun călău printre ei! Și sunt bătuți și schingiuiți de niște netrebnici, care n-ar merita nici să stea în genunchi în fața lor, și asta pentru a preda vreo ruginitură de armă dosită sau a divulga numele vreunui fost ofițer din vechea armată, care le-a pomenit de libertate și ogor! I-au torturat, bestiile, pentru a auzi geamătul și a vedea sângele țâșnind, dar n-am auzit pe nimeni din tagma plăvanilor, cum

erau numiți țărani, să-și ceară iertare că s-au ridicat împotriva regimului! Și au trecut sute prin reeducare!...

- Te cred, te cred, și îmi pare rău pentru ei că au ajuns pe mâna unor nebuni. Dar să nu uităm, îmi spunea Vais, cu duritate în glas, că majoritatea lor au fost chiaburi și sabotori.

- Bați câmpii! Bați câmpii aiurea! Luați la număr, între cei peste 1 000 de țărani care au trecut pe aici, de la Gherla, dacă găsești 50, maxim 100 dintre cei pe care i-ați botezat voi *chiaburi*, adică țărani gospodari și înstăriți! Ce să-ți mai spun, la cele peste 1 000 de victime ale răzcoalelor de la Nereju, Dumitrești, Răstoaca, Valea Roșie, din Cotul Carpaților, se mai adaugă sute de arestați și zeci de morți din mișcările țărănești de la Șepreus, din Banat sau, dacă vrei, din răzcoalele de la Siliștea Crucii, Dobridor și multe alte comune, unde *binecuvântata voastră Securitate* le-a „rezolvat” într-o manieră fermă și partinică. Și majoritatea răsculaților din Oltenia Moldova sau din Ardeal erau niște pârlitiți cu două-trei pogoane, care n-aveau nici după ce bea apă și care s-au ridicat ca unul împotriva voastră atunci când au crezut ei că vreți să le șterpețiți pământul!

Dialogul nostru subversiv, de zi sau de noapte, *horribile dictu*, se închea și continua minute întregi mai ales când... se declanșa maltratarea și tortura asupra unui camarad de-al nostru sau când se pornea în cameră *concurusul broaștelor* și unde erai nevoit să țopâi cât mai repede cu mâinile în șold, dintr-o parte în alta a încăperii, fiindcă acei care întârziu în cursa către grilajul de fier ce ne despărțea de camera 100 erau pocniți, în ceafă, fără milă.

Privirile sau poate chiar inima lui Vais se concentra pe suferința unui tânăr bănățean, care avea un antebraț smuls prin explozia unei grenade, într-o luptă de partizani: Nicolae Suci. Rămăsese în viață după ce fusese condamnat la moarte cu un lot de partizani din Banat, ca să fie un exemplu pentru sătenii săi, că partidul poate să manifeste și clemență față de cei tineri, care s-au dus zănatoci în munte, atrași de foștii exploatare sau ofițeri criminali de război.

Câteodată, Vais îmi bolborosea, cu emoție, e drept, dar și cu revoltă în glas, că niciodată nu i-a trecut prin minte că va asista la tortura unor oameni condamnați de o lege a statului, care este, deci, deasupra tuturor, fără să murmure și fără să facă vreun gest de protest.

Îi mai puneam întrebări, din când în când, de genul:

- *Măi, tovarășe Vintilă*, tu ai fost de față la vreun interogatoriu prin beciurile alea de la subsolul Ministerul de Interne?

Răspundea imediat, sec:

- Nu, categoric nu! Niciodată! I-am auzit, însă, în ședințe, în special pe Alexandru Nicolschi și pe Gavrilă Birtaş, vorbind de situația în care trebuie folosite toate mijloacele pentru obținerea unor declarații.

- Știi că se torturează? Auziseși de câțiva *specializați* folosiți în cazuri de mărturisiri pe măsură?

- Da! Și chiar am reținut numele unuia cu care n-am avut *fericitul* prilej să mă întâlnesc, dar care fusese campion de box la categoria grea - Brânzaru, parcă - și nu era singurul din minister. Bănuiesc că meseriași de soiul ăsta avea și Manole Bodnăraș, la Serviciul Secret.

*

În a doua jumătate a lunii iulie s-au vânturat cei din rândurile chinuțiilor, pescuiți de pe la alte etaje, culeși din marea *navă* a penitenciarului Gherla pentru a fi interogați la etajul 3 al izolării, în camera 99.

Cercul a durat două-trei zile; noi, tebeciștii, am fost consemnați să nu scoatem o vorbă. Am căpătat, însă, convingerea că majoritatea știau ce-i așteaptă și erau puțini dispuși să cânte *Sfântă tinerețe legionară, Trăiască Regele sau Deșteaptă-te, române!*

Finalul s-a petrecut, cum era de așteptat, cu un discurs fulminant a lui Alexandru Popa (Țanu) și o bătaie generală, pe care unii au primit-o, aparent, cu o resemnare anticipată. Printre ei am reținut chipul lui Mihai Timaru, fost locotenent în Armata Regală Română și combatant, cu arma în mână, într-o formație paramilitară din Cotul Carpaților, vestita organizație de

rezistență „Vrancea” a lui Ion Paragină, Costică Bandrabur, prof. Aristide Zdru, organizație formată din sute de participanți; cauza fusese instrumentată de faimosul colonel Mauriciu Ștrul, șeful Securității Regiunii Galați, criminal notoriu și deseori pomenit la posturile de radio occidentale, alături de alți corifei ai Securității.

Negreșit că prezența lui Vais, fost chestor-șef în M.A.I. și membru de partid în ilegalitate, condamnat fără proceduri legale, tuberculos în ultimul hal, adusese pentru mine scânteia unei speranțe. La Craiova și Jilava mai stătusem, în tranzitul dubelor, cu membrii de partid care *călcaseră pe bec*. Nu mi-a făcut nicio plăcere să am vreo conversație, vreun schimb de păreri cu unii având premise sau fapte criminale, ciocănari ajunși peste noapte anchetatori, ideologi absolvenți de școală primară, colonei sau generali aduși cu furgonul din U.R.S.S. și plătiți cu dublă simbrie de N.K.V.D. și M.A.I. Refuzam dialogul cu ei ca și cum aș fi trăit, în epocă, flagelul unei ciume cu maximum de contagiune. Și oricui care mi-ar mai fi șoptit sau urlat la ureche că a fost o revoluție democrată după 1945, i-aș fi dat un răspuns imediat:

- Du-te la Pitești, la Camera 4 Spital sau la noi la Gherla, la camera 99, și vei vedea realismul socialist și te vei bucura de morala proletară!

Cu Vais Vintilă, lucrurile au stat de la început altfel și mi-aduceam aminte, printr-o memorie proaspătă, de cum i-a întâmpinat pe *călăii noștri* când a pășit în camera 99, cu o lună și ceva mai devreme. Indiferent ce făcuse colonelul Vais în înalta funcție pe care o avusese, un fapt mi se părea de luat în seamă. Partidul nu-și arunca la groapă un cadru tânăr, universitar, fără un motiv puternic!

Încetul cu încetul, fără efort și îndoieli, i-am dat crezare, chiar dacă cele înșiruite în condiții de *clandestina machinamenta* intrau de-a binelea în basmele lui Ispirescu, Vais introducându-mă într-o lume unde el zăbovise și *profitase* ani buni și unde, pe câte îmi spunea, *trebuia să te ferești mai mult de cei care te înconjurau decât de ceea ce făceai*.

Mai adăuga un supliment informal:

- Primeai solicitări și telefoane în miez de noapte, care îți scurtau somnul și-ți măcinau zilele, căutând o rezolvare cât mai eficientă, rapidă și ferită de pericol... Apropo, știi câți evrei au emigrat în anii 1947-1948?

- Habar nu am.

- Îți zic eu: 35 000 și mai târziu încă pe atâta.

- S-a luat ceva de la ei?

- Evident, dar nu de la toți. Și s-au mai luat și alte bunuri, bijuterii, tablouri, covoare, pietre prețioase. Și când mai posedau și câte o clădire, începea târgul și se ajungea la o înțelegere printr-o despăgubire modică. Să nu uităm că noi am fost prima țară din rândurile celor căzute sub Cortina de Fier care am recunoscut Israelul, în iunie 1948 și, în consecință, trebuia să ne purtăm cu mănuși. Dar aicea au fost prudenți și, când au plecat, le-au dat despăgubiri.

- Și tovarășa Ana a avut un amestec în afacerea asta?

Vais s-a uitat lung la mine și mi-a răspuns:

- Ai fost vreodată într-o prisacă să străngi ramele cu miere? Poți chiar să spui că nu ți-a picurat nimic din fagure?

Prin natura funcției sale, Vais avusese relații obligatorii și cu ambasadele occidentale. Mi-a strecurat că mai mult se temea de unii funcționari, cu sau fără rezidență română, ai Angliei, Franței sau Statelor Unite, decât de aparatul de supraveghere și control al ministerului lui Teohari Georgescu.

Misterul arestării sale, însă, era bine croșetat și tăinuit. Nu puteam să aflu ce anume s-a petrecut între el și loțiitorul ministrului de Interne, Marin Jianu, un apropiat direct al lui Teohari Georgescu, dar, din ceea ce auzisem, din frânturi, nu se înțelese nici cu Nicolschi, alt adjunct al ministrului și om sigur al serviciilor sovietice și nici alte simpatii nu-și adunase în coș de partea lui.

Din toată povestea asta, cu mulți zmei și fără niciun Făt-Frumos, îmi sfredelea capul o întrebare: ce-i făcuse chestorul Vais lui Marin Jianu, *ditamai ministrul* și cât îi lezase interesele, ba chiar poziția sa în partid, ca să ajungă lângă noi, la etajul 3,

camera 99, unde șansele de supraviețuire erau minime și unde se presupunea că va fi supus unor metode de constrângere deja cunoscute la nivelul *Biroului de Inspecții*?

Și, cum nu reușeam să găsec vreo explicație și nici nu îndrăzneam să mă adresez *pârâtului*, mi-am zis că tot ce îmi rămânea era să anticipez etapele și comportamentul celor de la centru, care îl trimiseseră pachet la noi.

Evident că, din spusele lui Vais, se părea că echipa lui Popa Țanu începuse să aibă greutate, iar victima trecuse, de la cercul subalternilor, la cel al superiorilor în grad și funcție. Încercam să-l conving să intre în forță în declarații și acuze.

- M-au întreat, nebunii ăștia, de Sepeanu, de Gavrilă Birtaș, de locotenent-colonelul Ludovic Czeller. Nu știu de unde, mă-sa, aflaseră ei de ăștia!...

- Păi, chiar cred că i-am văzut și eu pe aici, la inspecție.

- Nici nu știu unde să mă opresc. Birtaș e prieten la cataramă cu Pantiușa-Pintilie, care și-a obținut gradul de general și ministru adjunct, pus de Dej, cu aprobarea sovieticilor, după ce l-a executat pe nenorocitul de Foriș, pe care l-a omorât într-un beci cu ranga, iar pe maică-sa au înecat-o în Mureș. Deci, are mână liberă de la sovietici și toată ziua e bot în bot cu consilierii lor. Nevastă-sa poate mai lucrează, încă, la Biroul Special de Inspecții al lui Sepeanu.

16

IATĂ, EU AM CHEILE MORȚII ȘI ALE IADULUI! (APOCALIPSA SF. IOAN TEOLOGUL, 1.18)

Luna august își făcea simțită prezența prin valuri de căldură, care năvăleau prin ferestrele deschise și se scurgea, continuu, din plafonul încins, care ne despărțea de podul temniței.

Înlăuntru, parcă anchetele ostoiseră și bățiile de noapte încetaseră sau se practicau când torționarilor li se părea că mai au de aflat de la cineva, ceva.

Într-o noapte, spre ziuă, unul dintre noi a murit. Procedura era simplă! Era anunțat temnicerul de serviciu, care îl anunța pe plutonierul-sanitar, care constata, pe jumătate adormit, decesul și căpăta confirmarea de la medicul deținut care îl însoțea. Victima era înfășurată, degrabă, într-o pătură, la care se înhămau, cu o vădită satisfacție... asasinii: Cerbu, Morărescu, Stoian, Livinschi, Voin și, în mod permanent, Vasile Pușcașu.

La această *ceremonie* nimeni nu avea voie să se miște de la locul său sau să-și holbeze ochii; totul se desfășura într-un minim de timp.

M-am deșteptat când convoiul purta pătura cu trupul chinutului către ușă. Vais, care era treaz și el, mi-a șoptit, curios și pe un ton agresiv:

- Da' ce fel de oameni sunteți voi, mă? Te văd că ești senin la față și parcă bucuros. Mai mult, nu veși nici măcar o lacrimă pentru un frate de suferință!

I-am întors-o imediat, cu venin pe buze:

- Ce-oi vrea, *tovarășe colonel*, să plâng și să mă văicăresc? Cât timp trebuie să mai rămâi tu pe-aici, la 99, ca să înțelegi că moartea pentru noi este o izbăvire?! Mă auzi? E un sfârșit dorit, așteptat de fiecare, chinuit și torturat. Să te ferească Dumnezeu de o *partidă* cu sens unic! Dar la tine e o altă poveste...

În primele zile ale lunii a apărut, din fericire, Ghiță, chiar Ghiță Rădoi, fost preparator la Facultatea de Matematică de la Universitatea din București. Era, parcă, mai slăbit și mai temător. M-a salutat, discret, din ochi. În primele ture de zi sau de noapte părea vigilent și sonor. Cred că intrase din nou în eticheta lui Pușcașu sau fusese chiar interogată și bătută de Țănu Popa sau chiar de Țurcanu pentru vreo amintire uitată!

Într-o seară, la schimbarea plintoanelor, l-am zărit răvășit la față, și, într-un moment favorabil, ne-a șoptit, tremurându-și cuvintele:

- Ieri sau alaltăieri a sosit diavolul în Gherla! Tartorul cel mare al reeducării, Eugen Țurcanu. L-am văzut pe celular, în carne și oase, a sosit la Gherla cu ultimul lot de studenți de la Pitești.

Ghiță era înspăimântat de-a binelea. Pe seară m-a întrebat Vais, cu o curiozitate transparentă:

- Cine dracu' mai e și ăsta?

- Păi, e tatăl dracilor! E nebun, dement, paranoic și criminal, pe deasupra. ăsta a chinuit și omorât pe rupele la Pitești și are la activ cinci-șase morți chinuiți! N-are tată, n-are mamă! La 4 Spital, la Pitești, milițienii îi spuneau respectuos: *Să trăiți!* și avea acces în toate celulele de la parter, etajele 1 și 2. În iarna lui 1950 l-am văzut încotoșmănat cu o cojoacă lungă de gabor. Avea celula lui, unde dormea și se odihnea după un meci cu noi.

Sosirea sau, mai degrabă, inspecția lui Țurcanu la noi s-a consumat cu un veritabil ritual. Am fost anunțați dis-de-dimineată, că vine „*Domnul*” Țurcanu în inspecție, cel care a

inițiat reeducarea, și care *are boală pe bandiți*. Printre cei vizați ne numărăm *y compris* și noi, tuberculoșii din *mlaștină*!

- Dacă veți fi întrebați, ne-a avertizat Livinschi pe un ton grav, să răspundeți scurt și, dacă mai aveți ceva în gușă, să cereți voie să vorbiți.

Cred că cel mai înspăimântat, dintre toți, eram eu. Luni de zile am crezut că nu-l voi mai vedea vreodată la față pe „ctitorul reeducării”, o ființă dementă și despre care aveam convingerea că va rămâne un model într-o patologie stărnită chiar de conducătorii unui regim la fel de alienați ca el.

Mă întrebam, cu inima cât un purice, dacă mă va recunoaște?!

Dacă își va aduce aminte de faptul că îl trăsesem pe sfoară, ascunzându-i un fapt esențial pentru călăi, rolul meu în activitatea M.N.R.O., cea mai puternică organizație „subversivă” din Oltenia? Mi se părea imposibil gândul unei acoperiri din partea foștilor mei camarazi, rămași în urma mea, la *moara dracilor*, la Pitești. Mă temeam cel mai mult de adjunctul meu, care trecuse, cu arme și bagaje, de partea Securității, în ancheta din capitala Băniei, în 1948-1949.

E drept că, în cercetările din Craiova, nu se pomenise de vârfurile organizației de la centru: Horia Măcellariu, Valeriu Pușcariu, Alexandru Pop, Cristea Mateescu, Atanasiu, Ștefănescu și alții, din serviciul Ambasadei Engleze, ca să nu mai vorbesc de legăturile directe ale generalului Iancu Carlaonț cu Iuliu Maniu și alți corifei țărăniști. Îmi trecea prin minte, acum, un proverb german medieval: când un condamnat adus la eșafod a fost întrebat de cel care îl condamnase ce ultime gânduri are, el a răspuns, senin și convingător: „Aș vrea să știu dacă gădele și-a ascuțit bine securea, ca să nu mai repete oboseala de a-mi reteza căpățâna”.

Așa mă simțeam eu în ajunul reîntâlnirii *face to face* cu cel mai temut torționar!

Trecerea în revistă, căci așa s-a petrecut, a fost după-amiaza. Ne-a luat pe rând, încetșor, moldoveneste și a făcut ocolul încăperii, asistat de Alexandru Popa și, la un pas în spate, de Mihai Livinschi, în coadă profilându-se statura de urangutan a

lui Vasile Pușcașu. Țurcanu ținea mâinile la spate, lucru neobișnuit și o premieră pentru mine; păstrase aceeași căutătură cunoscută de mine de la Pitești, tot atât de sfredelitoare și încărcată de ură, dar și de dispreț. Părea mai puțin interesat de numele preopinentului și mai mult de organizația din care făcuse parte. Rațiunea îmi spunea că, între timp, îi evoluase mintea și îi sporiseră pretențiile, interesându-se acum *de rețea*, adică de cei care fie căzuseră, eventual trecuseră prin filtrul reeducării fie, mai ales, de cei care erau încă afară și urmau să fie denunțați.

Ne-a trecut pe toți în revistă și, când a ajuns la mine, parcă a avut o tresărire. S-a întors către Livinschi și l-a întrebat ceva imperceptibil, despre mine. A primit un răspuns scurt, pe care iarăși nu l-am prins.

- Bă, Șuşene, ai ajuns ca porcul căruia îi place să stea în mocirlă! Noi ți-am întins mâna la Pitești și tu ai scuipat peste ea! Ce să-ți mai fac, că ai ajuns o zdreanță!

A trecut mai departe. Ajuns în fața lui Vais, l-am auzit pe Livinschi spunându-i răspicat:

- Țsta e cel de care v-am vorbit. A fost și membru de partid. Nu vrea să ne spună mai nimic din blestemățiile lui! Zice că a fost persecutat și a intrat în conflict cu un ministru.

Țurcanu și-a încrucișat privirile cu Vais și l-a întrebat, șuierător, ducându-și brațele în față:

- Așa e, așa e?! De ce nu vrei să fii sincer cu noi? Înțelege, bă, că dacă ai ajuns aicea, pe mâinile noastre, altă cale nu ai, *banditule!* Să borăști tot!

Vais i-a răspuns însă scurt și, parcă, cu un dram de ironie în frază:

- Așa este, domnule Țurcanu, și poate și mai mult! Iar sinceritatea mea nu prea face multe parale la Gherla, dar va face în mod sigur la București, la organele de sus ale partidului!

Țurcanu s-a întunecat la față și într-o fracțiune de secundă am avut convingerea că-și va arunca pumnul în fața fostului chestor, dar... s-a abținut. Pesemne avea cunoștință nu numai de identitatea lui, dar și de faptul că ancheta lui Vais era urzită de

Biroul de Inspecții, care aștepta de la București directive precise asupra condamnatului.

În pauza de masă, Vais mi-a făcut o mărturisire:

- Țurcanu ăsta nu e atât de feros pe cât mi l-ai descris tu.

I-am dat replica imediat:

- Roagă-te la Iehova al tău să nu-ți joace vreodată cu bocancii pe coaste și să-ți rupă cartilagiile care le leagă de stern, băiatule, sau în miez de noapte, să nu vină să te strângă de beregată până când începi să horcăi și să-ți pierzi cunoștința!

Mai pe seară i-am zis:

- Nu știi cu ce dispoziții o fi venit călăul, dar nu-l provoca și, mai ales, nu te da mare! Este imprevizibil în reacții și trece de la o stare la alta cu ușurința tigrului care își odrăsleşte puii pentru ca, o secundă mai târziu, să înfulece o căprioară și, eventual, pe vânător, dacă e prin preajmă.

La încheierea periplului, Țurcanu s-a oprit în fața lui Costică Teja, care ajunsese o umbră. Cred că nu avea mai mult de 30 și ceva de kilograme. Dialogul cu el a avut și o nuanță de umor negru:

- Bă, Teja, am auzit că tu nu te desparți de Legiune decât atunci când te-oi vedea la Rózsa Sándor, parcă așa îi zice cimitirului ăsta al vostru. Bă, nouă nu ne convine nici atât, fiindcă ocupi o brazdă de pământ care este a clasei muncitoare. Te întreb eu acum, când mai ai puțin de trăit: de ce nu te lepezi, mă, de Codreanu, de Moța și alți „ticăloși”?

Teja ședea jos, pe dușumea și parcă nu auzise nimic din „ofertele” prezentate, dar, când s-au pronunțat numele comandanților săi, a ridicat capul, încrucișându-și privirea cu Eugen Țurcanu:

- Nu pot, domnule Țurcanu. Acum e prea târziu. Dumneavoastră credeți într-un fel, eu, într-altul. Cred că m-am născut legionar și voi muri tot așa. N-are rost să mai pierdeți timpul cu mine.

Ultimele cuvinte nea Costică le-a rostit încet, ca pe o mărturisire la spovedanie.

A doua sau a treia zi, Țurcanu și-a transformat razia într-o confruntare și, într-o dimineață întregă, a luat la bumbăcit circa zece-cincisprezece deținuți, printre ultimii numărându-mă și eu. Dar a fost o chelfăneală minimă și fără urmări grave.

Țurcanu a găsit și un pretext; din fericire pentru mine, nu și-a adus aminte de rolul meu în M.N.R.O., acuzându-mă, însă, că la Jilava nu mi-am ținut botul și am demascat cele petrecute la Pitești. Am simțit o imensă bucurie și dorința să-i declar, nebunește: „Da! Eu am fost ticălosul care a tras primul semnalul de alarmă!”

Pe Teja l-au adus pe brațe și am crezut că noaptea își va da sufletul. Dumnezeu, însă, l-a ajutat și chemarea Lui va veni mult mai târziu și în libertate!

Însă pe Mihai Timaru, fost locotenent în Armată, l-a bumbăcit rău și, când a obosit, bănuiesc că l-a dat în seama Urangutanului.

Zilele lui august, încărcate de vipiile dogoritoare, treceau într-o cadență precipitată, iar peisajul nostru uman nu se schimbase mai deloc. Bătăile conteniseră în camera 99, dar anchetații dispăreau după numărul de dimineață și se întorceau cu ochii mici, cu tigvele mari, iar pe cei care nu rezistaseră, plantoanele îi susțineau până la locul convenit.

În interior, prezența tartorului întărise subit vigilența plantoanelor. Pentru cea mai mică abatere erai pocnit fără zăbavă. Ghiță Rădoi mima severitatea pentru încrederea acordată și începea să răcnească atunci când i se părea că este auzit. Colaborarea cu el devenise dificilă întrucât, potrivit dispozițiilor date, noaptea nu avea voie să se apropie mai mult de un metru de noi, *bandiții!*

Într-o dimineață frumoasă de Gustar, căreia nu i-am dat vreo explicație imediată, am fost mutați, în câteva minute, de pe latura ferestrelor zidite din colț, de pe sud, pe latura de nord, cam la mijloc, unde am ocupat priciurile de lemn.

Mai târziu, mi-a venit în gând că luaseră măsura expedierii noastre sub ferestre întrucât tusea noastră devenise contagioasă

și, când începeam să tușim toți, pesemne că puteam reprezenta un pericol de contaminare, inclusiv pentru ticăloși.

Noua așezare ne privilegia și pe noi, mai ales în timpul nopții, când, pe ferestrele mari, e drept, zăbrelete, se strecurau fuioare de răcoare care se prelungeau până jos, peste trupurile noastre schilave și amărâte.

Mai aveam câteva zile până la marele praznic al Adormirii Maicii Domnului când, brusc, într-o seară, Țurcanu și haita lui ne-au luat la bani mărunți. Pesemne că ne venise și nouă rândul. Ciudată, însă, mi s-a părut prezența nemijlocită a lui Alexandru Popa, pe o poziție clară de egalitate; ba chiar mai mult, Țanu părea să aibă inițiativa loviturilor care curgeau pe seama recomandărilor făcute de el. Când a ajuns la noi, ne-a copleșit cu niște înjurături care mergeau până la bunicile noastre și s-a oprit. Probabil că fusese un antrenament-stimulent pentru ce urma a doua zi.

Dis-de-dimineată, după terciul tradițional, ochii noștri au început să zburde. Era marea sărbătoare creștină și nimic nu părea a fi împotriva unui program de liniște și reflecție până după-amiază târziu. La prânz, meniul a fost același, ba poate chiar mai sărac decât de obicei. Plantoanele moțăiau, iar călăii se făcuseră nevăzuți. Afară se înnorase și o ploaie ușoară răpăia pe tablele acoperișului.

Deodată, ușile de la camera 100 s-au deschis și au apărut ciomăgașii, în frunte cu Cerbu, Morărescu, Voin, Ionescu și alții. La sfârșit, ca într-o procesiune religioasă, cu ochii încruntați și cu înjurături multiple, au intrat, setoși de sânge, Eugen Țurcanu și Alexandru Popa, secondat de Mihai Livinschi. Ordinele au fost date de Livinschi, iar gestul era anterior comenzii. A fost o bătaie generală, iar noi, cei patru-cinci tuberculoși, am scăpat datorită lui Vais, înlemnit de spectacolul *în curs*. Până la urmă, în centrul vastei încăperi, Țurcanu a adunat vreo șapte-opt trupuri, parte leșinați, peste care s-a urcat cu picioarele.

Afară, ploaia se întetise și fulgerele începuseră să sclipească pe cerul întunecat al Gherlei.

Dintru început, discursul a fost *forte fortissimo*. Ploaia se transformase într-o vijelie, iar cuvintele lui Țurcanu începuseră să se piardă în zgomotul furtunii:

- Băgați-vă mințile în cap, vă spun la toți de aici! Partidul nu mai poate să ne aștepte pe noi, când vom isprăvi cu ultimul *bandit* și ne vom despărți de trecutul nostru. Dar clipa aceea va veni și cei care au înțeles să se despartă de el definitiv vor vedea porțile deschise și se vor alătura clasei muncitoare, care, afară, construiește o lume nouă, lipsită de exploatare și egală pentru toți! Nu mai putem prelungi aici prefacerea noastră în oameni devotați regimului!

Afară, fulgerele se întetiseră și brăzdau cerul ca niște șerpi de foc, iar un prim trăsnet dezlănțuit a zguduit vechea pușcărie a Mariei Tereza. S-au zgâlțâit geamurile, iar vocea lui Țurcanu începuse să se piardă într-un *crescendo* de fulgere, tunete și trăsnete. Auzeam acum numai crâmpeie:

- Îi vom stârpi ca pe niște năpârci..., iar glasul îi era acoperit de infernul de afară.

A mai spus câte ceva în legătură cu ce ne așteaptă după eliberare, dar se părea că avalanșa tunetelor și trăsnetelor îi sfâșiau, fățiș, tablourile represive!

Când furtuna ajunsese la paroxism, Țurcanu, poate conștient de neputința sa, își ridicase pumnii către cer, blestemându-l, iar cuvintele lui se pierdeau cu totul în infernul dezlănțuit. Un trăsnet, urmat de o ploaie de fulgere, potopiseră temnița Gherlei.

- Unde ești, Dumnezeuule? urla el. De ce te ascunzi? Să-ți faci și Tu demascarea, cu toți sfinții și îngerii Tăi, Îți va veni și Ție rândul!

Pe urmă cuvintele lui s-au pierdut în detunăturile trăsnetelor și luminatul fulgerelor!

Afară, perdelele de apă își împleteau zgomotul cu răpăitul continuu al rafalelor pe tabla acoperișului!

Când furtuna s-a mai domolit, Țurcanu deja coborâse de pe maldărul de trupuri și plecase degrabă, însoțit de ciracii lui.

În final, i-am urlat, printre ultimele tunete și fulgere, lui Vais:
- Trebuie să recunoaștem că am trăit o scenă de apocalipsă, în care Satana și-a abandonat ucenicul...

Pe moment, Vais înlemnise. Pe urmă, a adăugat:

- Dar nu poți ști ce se va mai întâmpla... cu el și cu noi.

În fundal, plintoanele amuțiseră, iar deținuții chinuți s-au întors, domol, pe rogojinile lor!

Dumnezeu Își arătase, în sfârșit, Fața, Ajutorul și Puterea!...

17

MAIORUL ROȘIANU

Aurmat o săptămână cenușie, în care zilele s-au suprapus și numai ritmul deșteptării și stingerii, împletit cu cortegiul caraliilor, care băteau de formă drevele de la ferestre, ne trezea dintr-o torpoare pe care am fi dorit s-o prelungim până în ziua izbăvirii noastre.

Cel care făcea excepție, însă, era camaradul meu de T.B.C., fostul colonel chestor Vintilă Vais, ajuns *întâmplător* la temnița Gherlei și oaspete *dorit* într-o încăpere cu un *pedigri* sinistru: camera 99, etajul 3, denumită și „camera morții”.

După plecările și revenirile sale, s-ar fi putut da ora exactă în orice clipă a zilei: pleca însoțit, la ora 10 și se întorcea după-amiază, la ora 16. Duminica, fiindcă programul, în general, suferea modificări și nici securiștii nu aveau chef să facă supranormă, Vais era lăsat *la vatră*, cu noi, adică, toleranții tuberculoși, care strecuram câte o vorbă; tusea ne era prohibită, iar expectorația de asemenea, ca și cum cu plămâinii noștri s-ar fi căzut la o târguială!

Într-o zi, cred, la sfârșitul lui august, conform calendarului nostru aproximativ, când nu mult după ce ne-am sorbit terciul galben, pe care noi îl botezasem, datorită transparenței sale, „ceaiul galben”, a intrat Livinschi valvârtej și a urlat la noi:

- Bă, bandiților, vom avea o inspecție, aveți de grijă să vă țineți botul fiindcă ei vin și pleacă. Noi rămânem și vă judecăm!

Și-a aruncat, apoi, ochii către noi și i-a pironit spre Timaru, Teja, Constantin Lupoai, Potcoavă și câțiva care nu se mai puteau ridica în picioare:

- Bă,ăștia care v-ați luat porția de mângâiere, să stați în spate, dacă inspecția se face la număr! Dacă vine în timpul programului să spuneți că ați căzut pe ciment, la baie!

Livinski a rânjit și ne-a părăsit, cu șleahța sa, după ce și-a încărcat brațele cu o mulțime de foi și dosare.

Inspecția a sosit după-amiază și, spre surprinderea mea, nu am recunoscut pe nimeni din componență, în afara directorului și a celor doi din Biroul de Inspecții, Sucigan și Avădanei.

Conducătorul sau personajul principal era un maior de Securitate de înălțime mijlocie, care părea interesat de *soarta* noastră. Părea îngândurat și se uita cu predilecție la cei loviți. Singurul interogată a fost Mihai Timaru, care i-a răspuns, cu glas domol și cu ochii în jos, că a avut un accident la baie. Maiorul s-a uitat neîncrezător la el și l-a întrebat:

- Când?

Nu a mai așteptat răspunsul și a părăsit, grăbit, încăperea.

Seara, la închidere, haita s-a adunat în reprize și în tăcere; citeam pe fețele lor, în premieră, o neliniște...

*

A doua zi, Vais făcea cunoștință directă cu maiorul de la București. Părea deconcertat și mi-a șoptit să îi țin pumnii.

La comanda *iadului* parcă rămăsese Cerbu sau Morărescu sau amândoi și păreau puțin dispuși să-și mai facă rondul cu vreun picior de „capră” mângâindu-ne oasele!...

Am stat toată ziua pe cărbuni aprinși. Vais a revenit odată cu înserarea și a fost luat în primire de tot statul major al reeducării: Popa, Livinski, o haită întreagă, adunată intempestiv, care l-a vârat la camera 100 (intermediară).

Interogatoriul era motivat: Vais, pesemne, fusese anchetat de organe sus-puse, care voiau să-i verifice declarațiile. Când a revenit pe dușumea, nu s-a mai atins de gamela cu cina. Mi-a întors spatele și a adormit buștean până spre zori.

Abia spre prânz am reușit să schimbăm câteva fraze, care m-au lămurit tot atât de mult pe cât m-au și îngrijorat. Vais fusese *descusut* la anchetă, care se prelungise ore întregi, provocată de superiorii Securității; pe de o parte, ei voiau să afle dacă declarațiile lui Vais erau rodul unei imaginații maladive sau, dimpotrivă, aveau o corespondență cu fapte și biografii pe care fostul colonel se hotărâse să le facă cunoscute foștilor săi superiori!

Al doilea registru, nu mai puțin important pentru anchetator, părea să fie verificarea mijloacelor și metodelor folosite de așa-ziii reeducați în acțiunea lor de demascare, o operație care, bănuiam eu că, în mare, devenise un eșec, atât prin faptul că își pierduseră viața zeci de deținuți, poate chiar sute, prin tortură – tratament de care, poate, venise clipa să se dea socoteală –, cât și faptul, notabil, că rezultatele se dovedeau minore!

Experiența Piteștiului și prelungirea demascărilor din penitenciarul Gherla avuseseră prilejul să-mi întărească convingerea că denunțurile depășiseră de mult timp frontierele unei realități pe care Țurcanu încă nu le bănuia! Și, oricât de cumplite au fost *caznelor*, mărturisirile victimelor erau circumscrise, în mod inexorabil, prezenței unor camarazi de organizație care, eventual, fuseseră convinși, prin metodele de mai sus, să declare, într-un exces de sinceritate, exacerbat de Țurcanu, ceea ce omiseseră sau uitaseră – fapt mai greu de petrecut în ancheta Securității.

Observația mi se părea corectă prin faptul că nicio revenire/supliment de anchetă ce-l putea duce pe cel bănuțit la o nouă rundă de chin și suferință, nu purta pecetea unor intervenții din partea organelor de Securitate regionale! Acest fapt era pregnant cu cât îmi închipuiam că declarațiile care ar fi fost numite importante, *babane*, cum le numea microinteligenta lui Vasile Pușcașu, nu puteau fi privite ca un succes al respectivelor instituții, ci, în cel mai bun caz, considerate o neglijență puțin dorită și nepermisă, a organelor de anchetă.

Bănuiam că, la București, materialul informativ, sosit în cantități industriale la departamentele de specialitate ale

M.A.I.-ului începând cu luna ianuarie, a fost luat la pieptănat și considerat fără valoare sau cu una redusă, iar avalanșa materialului scos în urma torturilor de la Pitești și, ulterior, de la Gherla, pesemne foarte numeros, nu ajunsese, prin selecție, la cazul depozitelor fictive din Retezat.

Mai rămăsese o variantă în mintea mea, care încolțise și se dezvoltase, cu trecerea timpului, la Gherla. Mai era posibil ca răspunsurile date de Regionalele Securității asupra calității demascărilor să fi dezamăgit Statul Major al Ministerului de Interne, care începuse să se convingă că experimentul Pitești, pe linie informală, se apropia de un eșec imputabil! Și atunci, cine îl va lua în spinare?!

*

- L-ai cunoscut pe individul ăsta care a fost *oaspetele nostru*? L-am întrebat, șoptit, pe Vais.

Mi-a răspuns, într-o scădere de ton:

- Îl cheamă Roșianu și până acum 2-3 ani era mititel în grad, acum e maior! Bănuiesc că l-a luat sub aripă col. Coman Stoilescu, vechi activist de partid, cu mintea cât o nucă... un dobitoc de rasă degenerată... incult și orgolios.

- A venit singur individul?

- Cred că nu. L-am văzut, din depărtare, pe Marin Constantinescu-Plăpumarul.

- Și Roșianu ce voia de la tine? Să-ți ceri iertare pentru ce n-ai făcut?

- Nu, nu! Păi, să le spun adevărul despre ce am scris și de ce i-am beștelit pe cei mari.

Am poposit pe gânduri bune; pe de o parte, mă bucuram nespuse de mult: nada fusese înghițită la București, cu undiță cu tot. Pe de altă parte, mi se părea ciudat că *zeii* olimpici își trimiseseră un Mercur improvizat, în persoana unui maioraș de duzină, ca să verifice declarațiile incendiare ale lui Vais, care nu-l ocoleau nici pe Marin Jianu și nu-i menajau nici pe faimoșii generali Alexandru Nicolschi și Gheorghe Pintilie, zis Pantiușa, omul K.G.B.-ului la M.A.I.

Vais îmi spunea că n-a fost zgârcit cu personajele demascate.
Zicea el:

- Am scris despre zeci și zeci de ticăloși care au făcut de râs partidul nostru, care s-au pricopsit, care s-au cățarat să ajungă sus ba, mai grav, care fuseseră legionari și acum aruncaseră cămașa verde în șanț și țineau pumnul stâng în sus. Ce mai tura-vura, i-am confirmat declarațiile, dar am avut grijă să-i spun că ăsta e doar începutul. Așa am hotărât împreună și nu mai pot da îndărăt!

Pe loc, Vais ajunsese în ochii mei la înălțimea Turnului Eiffel!

Totodată, însă, m-au năpădit și gândurile negre: dacă visul nostru se va împlini și ovreiul va ajunge în Capitală, o va întoarce și va spune că a fost torturat și a scris fel și fel de mășcări despre tovarășii din fruntea ministerului cu care clasa muncitoare se mândrește! Și, evident, că va spune că a fost inspirat și de un *bandit* cu ani grei de pușcărie, care a încercat, prin el, să compromită partidul!...

Toate se legau în capul meu, precum funia împletită de gâtul spânzuratului!

Pe de altă parte, bucuria unei reușite mă invadea precum o cascadă care își găsește un nou curs și altă înălțime!

- Și tu ce concluzie tragi din orele alea pe care le-ai petrecut cu trimisul lui Coman sau mai știi eu cu cine?!

M-a privit drept în ochi:

- Mă bucur fiindcă mai sunt în viață, *banditule*. Și mai cred că cineva de sus a ordonat să fiu lăsat în viață! Altfel, urangutanul ăsta de Pușcașu mă lichida în 5 minute și ajungeam sub brazdă alături de Rózsa Sándor.

I-am replicat:

- Să nu dăm prea tare din coadă și să nu ne batem singuri pe spate! Până nu te-oi vedea scos pe ușa asta zăbreliță și n-oi auzi că ai ajuns pe la Văcărești sau la Comitetul Central sau mai știi eu pe unde, la adăpost, n-am să cred că am reușit.

În continuare, l-am *încurajat*:

- Se mai moare pe dubă, se mai moare fugind de sub escortă, sau chiar la spitalul Văcărești, unde se pot confunda seringile și conținutul lor!...

- Da, da, ai dreptate, dar dacă aici, la Gherla, decesul unui deținut, mai neînsemnat decât o ploaie de sezon maramureșean, nu s-a comis, mai abitir nu văd de ce aș crăpa pe drum, înainte de a fi anchetat la București!

În noaptea aceea, parcă visele au fost ca niște funii împletite - cel puțin pentru mine - ce mă trăgeau în sus.

I-am spus visul lui Vais și el mi-a replicat, emoționat, că l-a visat pe fiul lui, Andrei, care parcă îi zâmbea.

Debutul lui septembrie părea amăgitor. O săptămână întreagă, călăii își făceau apariția numai noaptea, înainte de număr și parcă anchetele punctuale din luna precedentă obosiseră. Din când în când, Popescu, Morărescu, Păvăloaie sau chiar și Aligo, doctorul, mai „mângâiau” burțile *bandiților* Teja, Drohobeschi, Potcoavă, Paraschiv, Timaru sau Văran, fostul deputat. Dar, lucru curios, loviturile păreau date cu obișnuința unui jucător de fotbal care face antrenamente.

Pe la jumătatea lunii, efectivul încăperii devenise subțire; dacă mai rămăsesem 30-40.

Într-o seară, însă, am avut parte de un raid veritabil, la care a participat și Ion Stoian, pe care nu-l văzusem de multă vreme pe la 99, cu mutra lui boccie și inconfundabilă.

O altă surpriză a fost că am constatat că, de peste două săptămâni, Vasile Pușcaș dispăruse cu desăvârșire din circuitul asasinilor.

- L-or fi ajuns blestemele noastre și ale morților pe care i-a băgat în pătură, nenorocitul, ne-a șopotit Ghiță Rădoi.

Intrarea lui Țurcanu a fost triumfătoare, iar băieții păreau puși pe *restaurare*.

Țurcanu zise:

- *Bandiților*, v-am lăsat timp destul să vă gândiți, v-am dat de mâncare, v-am lăsat să dormiți și, a chicotit... și să ne înjurați în gând. Poimăine vă iau pe rând, știți voi cum... și vă toc precum

ceapa pe tocător. *Mi s-a făcut dor de fiecare în parte* – și a rânjit uitându-se roată la noi – și o să am grijă să vă număr oasele.

A urmat o ploaie de înjurături și Țurcanu a plecat, precipitat precum venise, urmat de toată liota.

Nici nu mai știam pe cine a lăsat în urmă. Am făcut o socoteală, la rece, pe care a încălzit-o Vais imediat.

– Țurcanu, i-am zis... a intrat în reconversie. E pentru prima oară când îl văd că dă buzna și pleacă tot atât de repede precum a sosit. Te-ai uitat cum arătau Livinschi, Cerbu, Morărescu și alte javre din jurul lui?

– M-am uitat, mi-a zis Vais, nedumerit, dar n-am văzut nimic remarcabil!

– Grav, tovarășe colonel, grav că ai uitat de *școala noastră de la Jilava!* Am pierdut banii degeaba cu voi. N-ai observat niciodată până acum că, atunci când Țurcanu își făcea apariția într-o încăpere mare, ca 99, ciracii lui mergeau respectuos în spatele său, la o distanță apreciabilă, iar când se apuca să vorbească, toți, fără murmur, se uitau obligatoriu la el, încremeniți. Aseară Livinschi părea foarte degajat și-l depășise pe mentor cu cel puțin un metru-doi, iar ochii îi zburau, nepăsători, peste noi spre fereastră; cât despre ceilalți ticăloși, unii chiar se apucaseră să vorbească nestingheriți chiar în fața lui Țurcanu, lucru sancționabil, altădată, imediat. Și am mai observat un lucru aseară, când s-a făcut numărul și a venit schimbul să bată drevele: este pentru prima oară când îl văd pe șeful de tură *că ne numără* și se uită la noi! Altădată, Vintilă, știi foarte bine cum a fost, raportul și atât. Că unii erau muribunzi, că alții erau chiar morți, nu conta decât ca numărul să iasă la socoteală. Eh, nu ți-au spus nimic ochii tăi de securist?

Vais înlemnise:

– Știi că ai dreptate?! Dar un lucru pe care nu l-ai observat nici tu, că zici că le zărești pe toate, este că atunci când și-a încrucișat ochii cu mine a zăbovit, o clipă-două, mai mult, parcă a vrut să-mi spună ceva, ce parcă numai noi doi știam!

- Poate ai dreptate. Dar tot atât de bine poate s-a uitat la obrazii tăi, care sunt roșii de febră.

Somnul ne-a tras în întunericul său și numai o tuse seacă a lui Vintilă, care a durat mulțișor, mi-a adus aminte că el nu trebuia să moară înainte de a-și împlini destinul!

18

DRUMUL LUNG AL NOPTII CĂTRE ZI...

*Acolo pe văzduh călcai/ La noroc te închinai/
Iar gemene dogme erau/ Minciuna și ura.*
Sergiu Mandinescu, Balada celor șapte frați

Intrasem în luna septembrie, nu știam precis de când, dar ploile începuseră să răpăie pe acoperișul temniței, zidite în 1859. Noaptea închideam geamurile, evident, după ce drevele fuseseră bătute, în silă, de caralii, ca nu cumva vreuna, năstrușnică, să fi fost tăiată de *bandiți*.

Zăream cu greu și fugitiv orașul, atunci când veneam, de la spălător, în pas alert. Cu trecerea anilor, acesta părea din ce în ce mai departe, ca și cum o mână gigantică și nevăzută ne îndepărta de zumzetul străzilor, de bisericile sale, de oamenii care, poate, nici nu știau că, în paralel și aproape de ei, trăiesc alte mii de suflete care visează, ca și ei, la o libertate de mult pierdută!

Pe frontul lui Vais nimic nou... Ancheta lui încetase cu desăvârșire... până într-o zi, când am primit o vizită demnă de o scenă de teatru mut. Fără o pregătire prealabilă, când în încăpere nu erau decât plantoanele, dormitând la posturi, a apărut, trăgându-și ușor piciorul, sublocotenentul Avădanei, însoțit de milițianul Nichi, mititel și cu pas smerit în urma șefului său.

Vizita nu a durat decât câteva minute; poate a scos câteva cuvinte, pe care le-a adresat primului planton de lângă ușă! Întrebarea, ca și răspunsul, nu le-am auzit. Au fost

imperceptibile. A mers, apoi, până la jumătatea încăperii și, atunci când l-a zărit pe Vais, l-am văzut cum se crispează și a făcut câțiva pași către el, dar n-a scos nici un cuvânt, nu înainte de a arunca o privire de călău căruia i se fură victima!

S-a întors, măturând cu privirea întreaga cameră și a plecat precipitat!

În urma sa s-a așternut un moment de *relaș* până la prânz, timp în care am putut vorbi în voie. După ce au venit *stăpânii*, normalul și-a intrat în drepturi și legea tăcerii s-a așternut din nou peste noi, ca un lițoliu de mormânt!

- Ce crezi c-a fost? l-am întrebat, șoptind, pe Vais. Cred că vizita văcarului e mai de preț decât toți coloneii care s-au perindat pe la Gherla în ultima lună!

- Poate da, dar știi de ce? În afară de faptul că s-a uitat acru la mine, dacă nu chiar furios, s-a mai consumat ceva ce cred că ție ți-a scăpat, că, deh, meserie, nu degeaba am ajuns colonel la Pașapoarte, cu funcție de general.

M-am uitat la el, perplex:

- Zi-mi tu dacă știi, securistule!...

- Păi, l-am văzut noi vreodată pe nenorocitul ăsta venind singur la o inspecție *ad personam*?

- Tradu-mi și mie, că nu sunt jurist!

- Păi, ăsta a venit la mine numai ca să vadă în ce ape mă scald și dacă mai am mult până crăp, ca să se bucure și el. I s-o fi raportat că am febră continuă și l-a coplesit mila... partinică.

Au urmat câteva minute de încrucișare a părerilor și de anticipare a ceea ce putea să ne aștepte.

- Hotărât lucru, i-am zis eu, vizita asta se leagă zdravăn de cealaltă, care s-a consumat zilele trecute cu Roșianu, cu Marin Constantinescu și, poate, cu alte jivine. Deocamdată, făcând coșul, s-au adunat până acum două evenimente. Primul pe care-l consider cel mai important e o anchetă ordonată de la centru asupra unor declarații fulminante ale tale. Al doilea eveniment, e drept, secundar, a fost vizita de acum câteva minute a ofițerului politic, îi zicem noi, și de la Biroul de Inspecții, cum îi zici tu;

povestea asta cu Avădanei mie mi se pare la fel de importantă ca și ancheta lui Roșianu, trimisul lui Stoilescu.

- Până acum ai dreptate, dar aș mai adăuga un aspect care mi se pare mie la fel de semnificativ precum cele două pomenite de tine.

- Spune-mi, cum a venit Avădanei?!

M-am bâlbâit:

- A venit... pe ușă.

- A venit însoțit sau singur?

I-am întors-o:

- Păi a venit singur! Milițianul Nichi era obligat să-l conducă, fiind șef de secție.

- Deci, recunoști că a venit singur...

Apoi, Vais și-a modulat glasul:

- L-ai mai văzut tu pe Avădanei, în aniiăștia mulți ai tăi, făcând inspecții de unul singur pe celularul *prohibit*?

- *Nicevo, tavarışci*, i-am răspuns eu pe limba „*liberatorilor*”.

Și am continuat:

- Păi asta spune multe, băiatule. Hai să ne gândim. De ce a venit Avădanei fără haita lui de ucigași?! Așa, din întâmplare, nu i-a mai găsit pe celular? Aș paria cu tine pe un butoi de bere nemțească că toți sclerații săi, în frunte cu Țurcanu, sunt înghesuiți într-o cameră pe celularul ăsta, pe 3, pe 2 sau poate jos la parter și se întrebă, îngrijorați, care-i motivul și atunci de ce să cred eu c-a venit numai ca să te vadă la față și să constate că n-ai crăpat? Cam tâmpit văcarul, dar în opiniunea mea, mai voia să vadă și ansamblul.

- Adică ce? Ce anume? a întrebat Vais.

- Păi, mi-ai zis că ai scris tot ce ai putut culege cu ochii și urechile tale, de aici, de la 99 și, evident, că dacă pe tine te-a frecat câteva ore Roșianu și *ciobanului* i-a rezervat un ceas-două de chestionar la București! Iar *ciobanul* nostru a căzut ca din cer că, de unde se aștepta să fie promovat în galop și să se adune repede stelele pe epoleții săi, ca pilitura pe magnet, e luat la rost și întrebat unde a fost, ca organ de control, când se servea c...t în gamelă nefericiților anchetați sau când deținuții erau puși să se

lingă unii pe alții în fund sau să urineze reciproc în gură, precum ai văzut și tu. Și cred că a mai fost întrebat tovarășul de cei morți, ehe..., de cei asasinați, cum spunem noi, chinuiți până la ultima suflare de către *bandiții* Biroului de Inspecție. Și cred că ai scris pe șleau, cu *mânie proletară*, că de la director până la ultimul gardian de serviciu, toți știau, ordonau și colaborau la stârpirea *bandiților* și la stoarcerea lor de cât mai multe informații. Hai, ce mai zici, mai poți adăuga ceva, tovarășe colonel?!

- Da, da..., așa este, dar ar trebui să mai adaug și alte elemente, dacă am ajuns să fac pe procurorul. Sunt singurul care ar avea curajul să dea în vileag murdăriile din Ministerul de Interne, de sus până la vale... De la Nicolschi, Jianu, Pantiușa, Mazuru, Czeller, până la jivinele astea primitive de la Gherla, ca d'alde Gheorghiu, Goiciu și patibulari ca Vascan, Nichi, Lazăr sau frații Șomlea!

- Și tu, ce vrei acuma, felicitări? După cum te-am mai bătut la cap, jucăm împreună singura carte câștigătoare! Ți-am mai spus, jidane, că fiecare avem câte o stea deasupra capului, pe care o vedem limpede sau care se ascunde printre nori.

- Bine, bine, lasă tu speculațiile, un lucru e cert, că mi i-am pus pe toți în cap, de la Teohari și Ana, ca să nu mai vorbesc de Pintilie și șleahța lui. De acum încolo, numai eu sunt pe tabla de șah!

Era emoționat și-i tremura glasul...

- Îți spun drept că mă sperie și pe mine curajul pe care l-am avut, să le aștern pe hârtie adevărul...Sunt un imbecil fără margini!...

L-am potolit și l-am încurajat de o manieră pe care am încrustat-o în memorie de la un bătrân legionar:

- Băiete, în pușcărie poți să și trăiești, poți să și mori cu ușurința clipei care se duce, totul e cum și de ce. Restul e cenușă și fum... Tu acum nici măcar nu mai poți să faci ceva pentru tine. Ai pus bomba cu ceas și aștepți detonarea! Ai, însă, o motivație, personală, dar și de conștiință. Dacă ne iese jocul, tu ai să-l simți pe Andrei al tău, din nou, în brațe. Pe partea conștiinței, cât o mai fi ea vie în tine, salvezi de la tortură și moarte sute de victime ale

partidului vostru criminal. Ai acceptat riscul, ca pe o podea pe care te-ai hotărât s-o calci singur! Dacă pierdem, tu vei muri într-o oră în labele lui Pușcașu, iar eu, într-o noapte, torturat încet, dar cu un sfârșit sigur. A vrut Dumnezeu, zic eu, pe care tu nu-L recunoști, să ne întâlnim aici, iar tu să fii piatra care va răsturna muntele minciunii. Aste este! De acum încolo nu ne rămâne decât să așteptăm. Suntem ca la teatru, gongul a fost bătut de trei ori și cortina se va ridica în curând. *Ridi pagliaccio* și vor plânge mulți!

Zilele lui septembrie se scurgeau încet, precum un apus de soare adumbrit de nori groși. Camera 99, cea mai mare încăpere a Gherlei, locuită de *bandiți*, devenise pentru noi, edecarii, un adevărat pension în care, însă, violența putea să revină oricând, în miez de noapte sau la mijirea zorilor. Plantoanele aproape că începuseră să doarmă în picioare, iar între noi se înfiripaseră conversații care aduceau cu un veritabil zumzet.

Călăii veneau, câteodată, în stup și încercau – așa ni se părea nouă – să aibă *dialoguri* cu cei înșiruiți, dar care, în urma unui ordin, nu mai erau obligați să ridice brațele paralel cu *picioarele întinse*. Pe fețe, contuziile și echimozele se retrăgeau de la o zi la alta, dar ceea ce rămăsese încă ascuns, fracturi, răni și coaste frânte, era încă sursa unor vaiete și gemete de noapte!

Din când în când mai dispărea câte unul dintre noi, dar se întorcea, viu și nevătămat. Totuși, pentru ca bucuria noastră surdă să nu fie deplină, într-o noapte am auzit clar, din celula 101 sau 102, gemete de durere și urlete înspăimântătoare. Deci, se mai bătea și ne întrebam cine mai este torturat...

Jumătatea lui septembrie a fost marcată de o altă vizită; nu am recunoscut pe nici unul dintre *musafiri*. A avut, însă, un efect straniu asupra noastră. Ei doreau *să ne vadă*, iar noi doream să le arătăm indiferență, ba chiar ură.

Unul dintre noi, nu i-am reținut nici fața, nici numele, poate a fost Teja sau Timaru, a fost întrebat dacă a fost maltratat.

Subiectul a răspuns tare:

- Nu, cătuși de puțin... am fost mângâiat...

A lungit pauza explicativă și a adăugat, cu un glas întunecat:

- Dumneavoastră nu vedeți, *nu ne vedeți?!*

N-am auzit niciun răspuns din partea ofițerului care aruncase piatra. Dar trecerea în revistă, a noastră, a sclavilor, a continuat...

La jumătatea lui Răpciune, în care se culeg roadele pământului, Vais Vintilă era să dea ortul popii. Ziuă îi controlasem pulsul, era rapid, dar egal. Spre seară, însă, după cină, după *număr* chiar, mi-a spus că se simte rău. I-am pus mâna pe frunte: ardea ca o plită încinsă, iar pulsul era neregulat!

Am anunțat plantonul, care era un dobitoc și își dădea aere de milițian, și, pe urmă, în crucea nopții, Vais s-a apucat să scuipe sânge. Întâi puțin, în firicele; pe urmă, hemoptizia s-a produs. L-am așezat cu spatele la zid și am făcut tărăboi. După vreo 5-10 minute a venit un gardian cu o mutră nouă, iar cu el un deținut îmbrăcat în halat alb și necunoscut mie care, văzându-i pieptul plin de sânge s-a speriat și a spus, tare, că trebuie imediat internat la infirmerie.

S-a adus targa și l-au luat pe Vais, care nu-și contenise tusea.

I-am strâns mâna și i-am șoptit:

- Nu e de adio, Vintilă, ci de încurajare și poate și de drum bun... i-am completat pe șoptite.

Dar n-a fost nicidecum așa. Și onorata administrație, în chibzuință strânsă cu Biroul de Inspecție, ni l-a trimis, în fapt de seară, îndărăt, dar tot pe targă. Era alb la față și tăcut ca un pește.

După ce ușile s-au închis, l-am întreat cum a fost la spital; mi-a făcut semn cu mâna să mai aștept, că nu mai are putere să-mi vorbească.

A dormit buștean și s-a trezit pe la prânz. I s-a adus un regim special, cu o supă rece și o bucată de brânză, pe care Vintilă Vais a savurat-o pe îndelete.

- Vezi ce ușor se moare? În temniță, ca și în palat..., zise el.

- Da' de ce te-au scos ticăloșii de la infirmerie?

- Nu știu, nu-mi dau seama, mai ales că erau destule paturi goale, mi-a răspuns Vais, cu greu. Pe la prânz l-am văzut pe cel de care mi-ai spus că-l cheamă Aristotel Popescu, zis Aligo. S-a uitat, indiferent, pe fișa mea și a plecat cu o trusă medicală în

mână. A mai venit unul, înalt cât un mal, bănuiesc că tot deținut, mi-a făcut câteva injecții, după care recunosc că m-am simțit mai bine, iar hemoragia a încetat. Mărturisesc că am rămas surprins când am văzut că mă pun pe targă și mă aduc îndărăt de unde am plecat!

Se scursesese, parcă, o săptămână de când Vais se umpluse de *bors*, în jargonul elevat al bătaușilor. Vais își menținuse, încă, regimul alimentar și părea refăcut. Căpătase, însă, un fix, șoptind, după numărul de seară:

- Ai văzut, tovarășe *bandit*, c-a mai trecut o zi?

Ca pe urmă să adauge, pentru sine:

- Și câte or mai fi oare...

La început, i-am răspuns că nu știu, apoi i-am replicat că nu sunt ghicitoare, iar, în cele din urmă, mă prefăceam că nu aud și dădeam din umeri.

Într-o seară, exasperat, aproape că i-am țipat, că s-a speriat și plantonul:

- Zi mersi că ai ce număra, *neamule*, alții le numără în mormânt!

Fostul colonel ajunsese vedeta camerei 99 și, aproape zilnic, sanitarul Vereș îl întreba dacă mai tușește sau scuipă sânge. Când s-a constatat că starea lui s-a ameliorat, au dispărut atât regimul alimentar privilegiat, cât și vizitele milițianului în alb.

Toate au fost bune până într-o bună zi, când Vintilă și-a auzit numele întreg pronunțat din ușă, mai corect din zăplazul de fier care despărțea încăperea de coridorul etajului 3.

Cuprins de o euforie ce-i năpădise fața și ochii, fostul colonel a întrebat, cu glas tare:

- Iau bagajul?

Răspunsul l-a dezumflat pe loc. Ne-am încrucișat privirile și atât. Mi se părea stupid să-i pasez vreo încurajare de formă și inutilă. Ducea acum cu el o imunitate care îl făcea invulnerabil și față de cea mai redusă violență a anchetei. Eram convins că Vais Vintilă nici măcar nu va fi ținut în picioare! Timpul însă s-a scurs greu și mă gândeam că venise momentul ca el să fie interogat

despre sora sa, care lucrase pentru o ambasadă străină sau să îl ducă la Cluj, la Securitatea Regională, unde urma să aibă câteva zile de confruntări cu personajele pomenite în declarații.

După *număr*, curiozitatea mea urma să se curme odată cu reîntoarcerea fostului colonel, adus de doi gabori. Nu s-a atins de mâncare, chiar dacă plantonul nu-i ridicase gamela, evident, din ordinul șefului de cameră.

Vais era răvășit și nu-și ascundea emoția, iar paloarea îi cuprinsese obrazul.

Repeta:

- Ce porci, ce porci! Acum mă strâng cu ușa să scriu că tot ce le-am dat despre javrele de sus este minciună.

L-am lăsat să se liniștească și i-am urat somn odihnitor. După un ceas sau două am tresărit, la atingerea lui; părea furios și nu mai știam pe cine.

- Te rog, mâine dimineață, dacă ai vreo flegmă „la îndemână”, să mi-o pui pe obraz fără milă, fără milă!...

S-a întors pe partea cealaltă și părea adormit.

Însă cel care n-a mai putut dormi până spre dimineață am fost eu!

După terci l-am luat la descusut:

- Cine a fost, de ce a fost și ce l-a interesat?

Vais mi-a relatat ca și cum ar fi spus o poezie:

- Au fost trei porci și toți trei fălcoși și plini de osânză. Nu i-am văzut în viața mea, doi tineri și unul bătrân.

- În civil?

- Da, toți trei în civil, cu haine bune pe ei.

- De unde erau?

- Cu certitudine de la București și cunoșteau pe de rost toată povestea mea. M-au întrebat cum mă simt după accidentul pe care l-am avut. Îl știau și pe ăsta. M-au întrebat, pe urmă, dacă am fost îngrijit bine. Le-am răspuns ritos că personalul sanitar mi-a salvat viața, dar că n-am stat în infirmerie decât 12 ore. Nu au părut mirați deloc!

Pe urmă, surpriză, m-au luat cu tovarășe, adică:

- Să vedeți d-voastră că s-a făcut o greșeală, că la început a fost corectată și că ați fost achitat, iar, pe urmă, sub influența unor factori pe care d-voastră i-ați menționat în declarații, ați fost greu condamnat și, fapt deplorabil – parcă așa s-a pronunțat tovarășul anchetator – nici măcar n-ați fost adus în fața instanței, fapt foarte grav, care s-a petrecut sub ochii noștri.

L-am întrebat pe tovarășul mai în vârstă:

- Dacă atunci nu m-am putut apăra, acum poate am avut dreptul să scriu despre o realitate pe care am trăit-o și care m-a adus aici la Gherla.

El a zis:

- Da, ne dăm seama că sunteți o victimă și vom încerca pe cât posibil să obținem pentru d-voastră grațierea cuvenită.

Când am auzit de mărinimia Securității, am ciulit urechile pentru că știam că Ministerul de Interne nu face nimic gratis.

Am păstrat o pauză mare între cuvinte și le-am spus, cu parapon:

- De ce m-ați trimis, tovarăși, la Gherla, dacă știați că am fost condamnat pe nedrept, și încă la camera 99, unde viața unui om contează mai puțin decât o muscă strivită?

Bătrânul mi-a răspuns:

- Știm, știm și de lucrurile astea urâte, dar acum vrem să le îndreptăm.

- Și în ce fel? l-am întrebat eu, cu vădită curiozitate.

Aici parcă i-am văzut pe cei trei cuprinși de un zâmbet comun:

- Foarte ușor, dumneata ai scris urât de câțiva tovarăși ai noștri care dețin funcții superioare, fie în partid, fie în guvern sau chiar în amândouă. Nu știm ce te-a făcut să așterni pe hârtie toate astea, poate dorința de răzbunare pentru suferințele dumitale de aici și purtarea unor conducători ai ministerului în urma unor informații false și trunchiate despre dumneata.

- Da, dar erau reale!

- Tovarășe, mi-au dat răspunsul în cor, nu erai dumneata menit să constăți, să judeci, cel puțin prin vorbe și acum prin

scris, pe cei care ne conduc. Avem, slavă partidului, s-a pronunțat cel în vârstă, comisii de control, așa zice eu, ca vechi ilegalist, chiar prea multe. Dumneata ai făcut pe justițiarul și ai supărat pe mulți și eu nu mă mir că ai ajuns la Gherla cu zece coți în spinare. Acum, partidul a hotărât să-ți dea ocazia să te reabilitezi.

I-am dat-o peste bot imediat:

- Adică să mai completez ceea ce am declarat până acum cu alți tovarăși care s-au pricopsit și au făcut avere pe spatele partidului nostru?!...

Cei trei au părut consternați:

- Nu, tovarășe Vais! Dumneata, dacă mai vrei să vezi lumina soarelui dincolo de zidurile astea, va trebui să declari că ai bătut câmpii!

- Cum adică?

- Așa după cum auzi. Fără discuție, și să încetezi să mai dai declarații suplimentare. Măine-poimăine o să scrii și despre secretarul general al partidului, tovarășul Gheorghiu-Dej, căruia, poate, ai să-i găsești vina că a făcut unsprezece ani de pușcărie, în timp ce dumneata stăteai cu undița pe malul lacului Pantelimon.

- Ai dracului, ăștia, știu și pe unde am copilărit, am completat eu, sublinie, în continuare, Vais.

A venit masa și, după ce ni s-a servit *potolul*, am continuat dialogul. Eram curios să aflu de ce Vais era atât de furios, fiindcă mi se părea că i-a înfruntat bine pe securiști.

- Bine, dar unde ai ajuns? Te-au convins că ești vinovat?

- Păi tocmai pentru asta ți-am solicitat o flegmă azi-noapte. Un scuipat sau mai mulți pentru o zdreanță umană care zace lângă tine și se crede erou!...

Am făcut ochii mari și l-am ascultat atent, mai abitir decât am fost la Ateneu, într-o audiție dirijată de George Georgescu, cu *Missa Solemnis*.

- Păi, lucrurile au mers ca la târg. Ei îmi ofereau revizuirea procesului, iar eu îmi ceream revizuirea declarațiilor.

- Toate? am întrebat eu, curios.

- În privința ororilor de aici trebuia să le mai edulcorez, așa, pe aici-pe colo, în punctele esențiale, însă, ceea ce era important pentru ei erau săgețile trimise în Olimp.

- Și tu ce-ai hotărât, că doar nu erai atât de dobitoc să crezi în spusele lor?

- Nu, nu i-am crezut, de la A la Z, dar m-au avut la mână cu ceva la care țin mai mult ca la propria-mi persoană, la Andrei, fiul meu. Mi-au povestit, ticăloșii, mama lor de securiști, ce urmează să i se întâmple, odată pronunțată condamnarea mea pentru spionaj și subminarea ordinii sociale. Și cu asta m-au făcut cârpă, de ștergi ciubotele cu ea. Pricepi? Mi-am bătut joc de tot curajul meu de până acum. Sunt un laș! Și ar trebui să-mi plâng de milă că am ajuns așa!...

L-am lăsat câteva minute bune ca să audă și să înțeleagă ce urmează să-i spun. Am sărit furios la el:

- Nu, băiatule! Ești pe de-a-ntregul idiot. Te grăbești, ca fata mare la măritat și chelu' ca să-și pună mâna-n cap. N-am pierdut câtuși de puțin, ba dimpotrivă, am câștigat! Acum, la ora asta, declarațiile tale despre Nicolschi, Jianu, Mazuru, Teo sau Ana, sunt pe biroul lui Gheorghiu-Dej, care le citește cu satisfacție, în ultima ta versiune cu dezmințirile... Ele n-au făcut decât să întărească primele mărturisiri și acuze.

Vais rămăsese lipsit de grai și, într-un târziu, mi-a dat un răspuns, precum își țintește vânătorul vânatul.

- Ai dreptate, dacă declarațiile mele au luat-o pe linia partidului, și nu mă îndoiesc că n-a fost așa, tovarășii pomeniți au încurcat-o, mai ales Teohari, care s-a umplut de bani de la ovrei. Ghiță nu iartă pe nimeni și nu-i are la stomac nici pe Teohari și mai ales pe Ana Pauker, care vreo doi ani de zile era socotită prim-secretar al partidului, până când Stalin însuși l-a „pus în scaun” pe Ghiță!

- Și ce-ar putea să le facă?

- Păi, în primul rând, primii care trebuie să afle de matrapazlâcurile lor vor fi sovieticii. Dej a învățat rapid că primul care informează Kremlinul trebuie să fie el și nu alții. Și, după

cum cred că se vor desfășura lucrurile, Susaikov, care era raportorul lui Stalin pe România, îi va aduce la cunoștință Tătucului tot materialul dat de mine și completat, fără discuție, de serviciile speciale sovietice.

- Vezi că mergi prea departe, l-am corectat eu. S-ar putea ca Ghiță al tău, cât timp nu a terminat cu Pătrășcanu, să nu se mai încurce și cu alți concurenți de talie înaltă.

- Nu-i cunoști pe ruși și, mai ales, pe sovietici. Oricât ai fi făcut pentru ei, dacă ai făcut ceva și le-ai știrbit prestigiul și interesele, sau una și alta, te aruncă imediat, ca pe o măsea stricată. Pauker are prietenii vechi la Kremlin și e bine văzută de Molotov, care însă nu crâcnește în fața lui Stalin. Dacă Ana ajunge să-și facă autocritica în Biroul Politic, e pierdută și își poate lua un concediu prelungit de la guvernare. Cu Teohari va fi mai ușor, că în minister nici șoarecii nu se mișcă fără aprobarea generalilor sovietici. În concluzie, recunosc că mi-a crăpat obrazul de rușine atunci când m-am dezis de tot ceea ce am scris. Acum mă întreb pe mâna cui or mai fi ajuns retractările mele, dacă au făcut o tâmpenie ca asta și cine o fi comandat-o. Cred că Nicolschi a fost fericit când le-a avut în mână.

A zâmbit și mi-a spus, în continuare:

- Cred că și Mazuru, care-i mare și prost ca noaptea!

Afară se pornise încă o rundă de ploaie, cu stropi mari și grei, care băteau cu furie acoperișul gros, de tablă, al temniței.

Ne-am gândit amândoi, pe aceeași undă, dacă o vijelie precum aceea de afară nu va cuprinde și mătura, cumva, în viitor, chipurile ștabilor zilei, purtate cu atâta fală de mii de oameni, entuziasmați de mărețele zile ale partidului, de 1 Mai sau 7 Noiembrie!

19

LA CAPĂTUL CĂII

Veștile cele bune în temniță au vizualitatea lor în timp și, în cele mai multe cazuri, necesită o bună perioadă de gestație.

La sfârșitul lui 1948, auzisem la Craiova că se va deschide un mare șantier numit Canalul Dunăre-Marea Neagră, care va fi opera și rezultatul efortului depus de zeci de mii de deținuți politici care putrezeau prin pușcăriile Republicii Populare Române. A fost o veste care a crescut în imaginația noastră ca un răsad stropit, zi de zi, de nădejdea participării noastre într-o muncă și într-un loc cu avantaj reciproc.

Regimul avea tot interesul ca un proiect gigant, care unea apele Dunării cu cele ale Mării Negre să fie cât mai repede împlinit, iar noi găseam cu acest prilej șansa unei supraviețuiri în raport cu o muncă pe care nimeni nu și-o închipuia facilă și în regim de șantier citadin!

Vestea bună a crescut ca o gogoasă, însă, mai târziu, odată cu dezvoltarea Canalului și apariția primelor victime, s-a ajuns să fie amendată, iar optimismul primelor luni să-și piardă intensitatea inițială.

La fel s-a petrecut și cu acele colonii de muncă subterană, menite să absoarbă condamnații cu pedepse mari și care au reprezentat, pe câțiva ani, în pofida unor pierderi umane de preț, o sursă de supraviețuire.

Veștile rele se impun, însă, printr-un alt regim și au un caracter de celeritate lesne de perceput. În regimurile comuniste nu există loc unde răul să nu aibă o capacitate de expansiune imediată.

Exemplul cel mai bun l-am avut în vara lui 1949 când, cu ocazia unei vizite a ministrului scelerat Teohari Georgescu, sub pretextul că deținuții politici se bucurau de prea multe drepturi, care transformaseră pușcăriile în „stațiuni balneo-climaterice”, a interzis cu desăvârșire orice contact al celor întemnițați cu familiile lor, sfidând, fără obraz, nu numai legile internaționale, dar și propriul regulament al D.G.P. și instaurând un regim de înfometare demn de lagărele morții de la Auschwitz, Dachau, Majdanek etc.

Mai mult decât atât, ministrul Teohari și comilitonii săi, care făcuseră pușcărie în timpul *regimului burghez*, profitaseră din plin de toate avantajele unei legi permissive, iar pachetele masive, până la 50 kg, îndestulau *eroii clasei muncitoare*.

Cu aceeași judecată mă duceam înapoi, cu ochii închiși, la cele câteva luni petrecute sub pământ, la Jilava, la camera 9-12, când mi-am propus – scăpat ca printr-o minune divină din infernul de la Pitești – să conving sutele de deținuți, fie prin șefii lor, fie personal, de catastrofa petrecută la un penitenciar aflat la 100 km depărtare de Capitală, acolo unde începuse un experiment asupra a peste șapte sute de studenți, care se numea *reeducare* și care avea drept dublu scop obținerea de informații excedentare anchetei și compromiterea totală și definitivă a părții celei mai frumoase a rezistenței poporului nostru: tineretul.

Acolo am constatat, prima oară, că răul este refuzat *de plano* și, mai mult, este confundat, *in extremis*, cu o creație a unei diversiuni securiste.

Vorbeam la Jilava, în catacombele ei, și cuvintele mele ricoșau. Avertismentele pe care le strigam nu aveau nici recepție, nici ecou, iar dacă nu aș fi avut alături de mine pe doi deținuți cu experiență carcerală, Bălănescu și Ion Sadovan, care au dat girul lor celor afirmate, vestea rea ar fi pierit instantaneu!

I-am povestit acest episod fostului colonel Vais Vintilă.

- Mai aveai vânătași pe față? întrebă el.

- Multe și mari! Un caraliu m-a întrebat, rânjind, la poarta Jilavei, că de ce le-am meritat?!... Iar acumă mă uit la camarazii noștri de suferință, unii adevărați eroi, ca Teja, Timaru, bătrânul

plutaș de pe Bistrița – Moș Piticar, Suci, Potcoavă... și ca mai toți de aici, de la 99. Când porțile iadului se vor sfărâma și dracii se vor retrage în cazanele lor, crezi că vom fi crezuți de ce-am făcut, eu și tu, un fost colonel din M.A.I., chestor la Pașapoarte, cu funcție de general și pe deasupra și evreu?

- Poate da, poate nu, mi-a dat el un răspuns sibilinic. Nu, dacă reușim să trăim și da, dacă ne pierdem viața și se va scrie de noi.

- Vintilă, acum înțeleg de ce ai ajuns tu în rândurile partidului comunist; fiindcă erai prea deștept pentru ei, dar au avut ei grijă ca, atunci când ai intrat în criză morală și le-ai aflat ticăloșiile, să te elimine și ai ajuns frumușel la Gherla, la 99.

Vais avea zile de *silenzio stampa*, nu scotea nici un cuvânt și, din când în când, ofta din greu. Cred că amintirea copilului său îl obseda.

Plantoanele dispăruseră pe la sfârșitul lui septembrie și începutul lui octombrie, dar plimbarea pe culoarul încăperii era încă interzisă. Haita se risipise și numai o dată, într-o seară, au dat buzna, dar cu milițianul de serviciu după ei, Livinschi și unul înalt, cu o față primitivă, despre care mi s-a spus că-l cheamă Voin. Livinschi ne-a amenințat cu o revedere intimă, sugerându-ne să beneficiem de timpul pe care-l avem la dispoziție ca să ne mai aducem aminte pe ce *bandiți* am lăsat în urmă.

În alte zile, încercam să cunosc, de la Vais, portretele aristocrației de partid. Începusem cu Gheorghiu Dej. Despre șefi vorbea totdeauna încet și cu ochii roată. Despre șeful partidului, mai *bine zis* prim-secretarul lui, Vais mi-a spus că e un fost muncitor, cu ceva cunoștințe și nemăsurată dorință de parvenire.

- Cu timpul, a devenit și priceput sforar, continuă el. Și-a eliminat în „trepte” toți adversarii, cum s-a spus la noi la partid, începând cu Ștefan Foriș, secretarul de partid care a fost înlocuit și arestat chiar înainte de 23 august și, ulterior, ucis din ordinul lui și împreună cu mama sa, înecată în Mureș, apoi cu Pătrășcanu, cu ștate mai vechi de membru de partid, intelectual cu doctoratul la Leipzig și urmat de alții ca Pătrașcu, nume conspirativ și alții, considerați drept potențiali concurenți. Lucrețiu a făcut marea prostie să-și afirme naționalismul cu

prilejul grevei studenților de la Cluj, combinată cu legăturile sale cu Palatul și vizitele la Ambasada engleză. Toate l-au dus la eliminare. Și la concluzia asta am ajuns întrucât sovieticii n-au schițat niciun gest când a fost arestat, ba chiar a fost aprobată arestarea sa. Tot despre el se spunea, în partid că, făcând parte din Comisia de Armistițiu care a plecat în septembrie 1944 la Moscova, a fost întrebat, când l-a văzut Viaceslav Molotov la față: „Tu ce cauți aici?” Pătrășcanu era un comunist idealist, așa l-aș numi eu. A fost foarte necesar partidului în clandestinitate și a compărut în peste douăzeci și ceva de procese în apărarea ilegaliștilor. Era inteligent, dar nu deștept, nu și-a dat seama că-i vor imputa orice vizită la ambasadele străine, în special cea engleză. L-am cunoscut personal și, de multe ori, ne-am încrucișat pașii. Cred că nu va scăpa cu viață, fiindcă îl țin de mult timp la anchetă și, dacă nu vorbește el, vor vorbi tovarășii lui, câțiva evrei de seamă și-l vor băga la apă. Ghiță are și calități și am impresia, după câte am văzut, că are o slăbiciune față de intelectuali.

L-am contrazis imediat:

- Habar n-ai ce a făcut în 1948 cu vechea Academie! A epurat-o fără milă și a transformat-o într-un sindicat! Poate exagerez, dar nu se cădea să seceri atâtea valori ale neamului nostru fiindcă a venit ordin de la Moscova.

- Așa e, însă n-are scrupule când este vorba despre el. Are, totuși, o calitate, că nu-și abandonează oamenii.

- Cine îi este cel mai apropiat?

- Cu siguranță, Ion Gheorghe Maurer, care este jumătate neamț și care i-a apărat în multe procese pe ai noștri.

- Ana... ce zici tu de Anișoara „noastră”?

- Cât am cunoscut-o eu, femeie voluntară, citită, cu multe relații peste graniță, Spania, Franța și, bineînțeles, U.R.S.S. Are o faimă proastă în armată. Ani de zile, în U.R.S.S., a bântuit prin lagărele de prizonieri, reușind pe unii să-i convingă să intre în Diviziile de Voluntari „Tudor Vladimirescu” și „Horea, Cloșca și Crișan”. La încheierea portretului, adaugă că-i place să trăiască în

opulență. Dej o laudă pe unde poate și cât poate și impresia mea este că ea se lasă amețită!

- Dar de „prietenu” nostru Teo ce ai de zis, tovarășe cu trei stele pe umăr?

- Teohari a ajuns la Interne fiindcă nu aveau pe altul să-l pună acolo. Muncitor tipograf, cu pușcărie destulă și stadiu suficient în U.R.S.S., s-a umplut de bani cu ocazia naționalizărilor imobiliare și cred că și cu prilejul reformei agrare. Nu conduce el ministerul, ci câțiva generali sovietici, așa după cum Petru Groza nu este un veritabil premier, ci Susaikov, care a fost vicepreședinte al Comisiei Interaliatate de Control și a rămas ochii și urechile lui Stalin pe malurile Dâmboviței. Dej îl ține la distanță pe Teo și nu l-a luat niciodată la Moscova.

L-am întrebat, într-o zi, pe Vais dacă e cineva cinstit în banda asta care a ajuns să ne conducă.

Mi-a răspuns pe loc:

- Nici unul, din câte cunosc eu. Poate sunt unii mai tineri și mai puțin deprinși cu ipocrizia și minciuna, cu care nu mi-am încrucișat, însă, pașii. Am uitat să-ți vorbesc de soții Chișinevschi. Atunci când s-au căsătorit, el a luat numele nevestei. Dej se temea de Iosif Chișinevschi, ovrei la origine și cu legături puternice în Komintern. M-ai întrebat dacă mă pot pronunța asupra unui viitor fruntaș cinstit din rândurile P.M.R.-ului. L-aș recomanda pe Gheorghe Maurer, pe care l-am cunoscut personal ca om echilibrat. A participat la Comisia de Pace de la Paris din 1947 și este mereu în umbra lui Gheorghiu-Dej. Are momente de curaj în afirmarea convingerilor sale. Eu pe el îl văd urcând pe cele mai înalte trepte. Nu-i plac banii mulți, ceea ce este un avantaj.

Intrasem în luna octombrie când, într-o dimineață, ne pomenim cu sanitarul șef că-l întreabă pe Vais cum se simte. Ne întorsesem tocmai de la vestiar (camera 100) când a intrat. Pe noi ne-a ignorat, iar pe el l-a asigurat că-i poate acorda oricând ajutor sanitar. Și fiindcă i se părea prea puțin ce i-a zis, peste o jumătate de oră ne-am pomenit cu milițianul de serviciu că-l umflă, ordonându-i să-și ia bagajele, că-l mută la infirmerie.

Graba cu care se petrecuse vizita anterioară și evacuarea lui Vais la infirmerie mi s-au părut suspecte, dar nu aveam cu cine vorbi!

A treia zi, însă, ne-am pomenit cu el îndărăt. L-am înconjurat mai mulți și l-am întrebat ce s-a petrecut.

- Păi, am dormit pe cearceaf alb, mi-au dat polivitamine și, refuzând să fac injecții, mi-au pus pe noptieră un pumn de vitamina C.

- Câți erau la infirmerie? am sărit eu.

- De data asta infirmeria era plină ochi, dar mie mi-au găsit, totuși, un pat separat.

- Și de ce te-au scos de acolo, că doar ai febră în continuare și tusea nu te lasă?

- Poate știți voi, eu habar n-am, mi-a răspuns, imperturbabil, Vais.

Peste o zi și jumătate, pe la orele 4-5 după amiază, ușile s-au deschis și au apărut directorul Gheorghiu, în uniformă, un civil care se uita scrutător peste noi, doctorul penitenciarului, Bărbosu și statura butucănoasă a grefierului șef, care a pronunțat cuvintele pe care le așteptam, de luni de zile, cu nerăbdare:

- Vais Vintilă, fă-ți bagajul!

Mi-am luat rămas bun de la el, împletindu-ne brațele în sacul lui de deținut.

- Ține-te tare de acum, băiatule, într-adevăr vei fi singur!... Curaj!

În pragul ușii s-a întors și a rotit ochii peste noi toți și, parcă, atunci când au ajuns la mine, ochii lui au întârziat mai mult.

Am aflat mai târziu că drumul la București nu l-a făcut cu duba de fier a D.G.P.-ului, ci cu o mașină sanitară a Securității. Evenimentul s-a petrecut până în 10 octombrie, plus sau minus o zi!

20

RECVIEM SAU ODA BUCURIEI

Trecuse o săptămână sau două, iar timpul își pierde măsura atunci când aștepti înfrigorat, la porțile destinului, să se întâmple ceva.

Plecarea lui Vais, fostul colonel, era anunțată, e drept, de șirul de evenimente care, puse cap la cap, nu puteau duce decât fie la dispariția lui fizică, fie la confruntarea declarațiilor sale incriminante la adresa unor „zei”, care până atunci se credeau protejați de mulțimea stelelor de pe epoleți sau de relațiile apropiate cu „zeii” cei mari ai Olimpului roșu.

În răstimp, observațiile mele asupra atmosferei din camera 99 intraseră într-o zonă ecuatorială, în care numai după masa de prânz primeam vizita unor foști corifei ai reeducării. La sfârșitul lui octombrie, bătaia propriu-zisă devenise o amintire recurentă, care putea fi reînviată printr-o simplă sudalmă răcnită, deschizând o paradigmă de situații: intrarea în *poziția banditului* sau acuza răcnită, deschizătoare de tortură: *Bă, f... mamele voastre, ați vrut să trageți pe sfoară Securitatea poporului muncitor! Bă, nu v-a mers, fiindcă noi am fost vigilenți!...*

Și, fără explicații prea multe și justificări morale, ancheta începea de la capăt, cu bilanțul ei de răniți, chinuiți și decedați.

Dar, cu cât firul timpului se desfășura pe orizontală și absența statului major, în frunte cu Țurcanu și Alexandru Popa, devenise o obișnuință, iar numărul și bătaia drevelor la schimbul

de seară intrase într-un normal, cu atât *dovada refluxului* se contura mai clar.

Ceea ce pentru noi devenise un punct chiar de atracție și de umor, cu grijă camuflat, era prezența, parcă strecurată în cameră în preajma săvârșirii protocolului de noapte; nu mai dădeau buzna precum odinioară peste noi, cu ropot de înjurături, cu ochii holbați de ură, îndemnându-ne, pe cei care mai eram, să răspundem la număr în locul celor care nu mai puteau vorbi. Mai mult chiar, masa era distribuită nu de Livinschi sau Păvăloaie, ci de către unul dintre *bandiți*, ales la întâmplare, iar timpul acordat prânzului se întindea pe aproape o oră. Hotărât lucru, comentau camarazii mei, se petrecuse un fapt pe care nimeni nu-l putea desluși!

Dar cel care-l provocase, Vais Vintilă, nu mai era printre noi, iar complicele său îl însoțea în gând și cu speranța că va reuși, cândva, să convingă partidul de existența unor atrocități de care, în mod cert, P.M.R.-ul, în eșaloanele sale superioare, avea cunoștință, dar care spera că vor rămâne pentru totdeauna înmormântate între zidurile Piteștiului sau Gherlei.

La jumătatea lui noiembrie, în atmosfera marcată de ploi și frig, într-o seară, mi-am auzit numele strigat, împreună cu cel al altor camarazi de chin.

Drumul a fost uimitor de scurt. De la 99 m-au transferat *vis-à-vis*, la camera 101, prima celulă pe latura de est a penitenciarului. Când am intrat, nu mi-a venit a crede ochilor. Plantoane, plantoane așezate din doi în doi metri și *bandiți* așezați în poziție, nu glumă, cu figuri absente și fără să-și fi ridicat nici măcar ochii la cine sosea în cameră.

Părea neverosimil. Dincolo, la câțiva pași depărtare, la 99 pace și liniște și aici, plantoane, șefi de cameră, în sfârșit, tot tacâmul. Mai lipsea să-i văd pe Cerbu, Morărescu, Livinschi sau Țurcanu și să cred că demascările au intrat, peste noapte, într-o altă rundă!...

21

DESPĂRȚIREA DE IAD

Aflasem de la Nelu Becheanu sau din sacul de înțelepciune al lui Marin Predoaica, amândoi veterani ai temnițelor românești că, în cele din urmă, pușcăria îți impune dezvoltarea a două simțuri.

Primul și cel mai important este cel al auzului; el te ajută să percepi imperceptibilul târșâit al păslarilor puși pe tălpile caraliilor pentru a nu-și dezvălui prezența înainte de a deschide vizeta celulei, adică ochiul, dintotdeauna omniscient, al administrației. Tot măria sa, auzul, te mai ajută să prinzi, din vreme – câteodată cu mare folos – zgomotul sacadat al zăvoarelor închise sau deschise pe întinsul celularului; iar dacă liniștea era așternută, tot el îți era de ajutor ca să apreciezi, după zgomot, succesiunea lor.

Celălalt, mult mai pretențios, mirosul, se volatilizează odată cu povara anilor, ajungând ca, după 10-15 ani de temniță, să se atenueze până la completa lui dispariție, ajutat, fără doar și poate, de inhalarea permanentă a unui iz inconfundabil, impregnat atât în veșmintele noastre, cât și în zidurile pușcăriei.

În ziua aceea, de mijloc de ianuarie, în camera 101, de la etajul 3, nu se petrecuse nimic ieșit din comun. Plantoanele de zi, trei amărâți de studenți, își preluaseră posturile fără îndemn și cu o vădită oboseală.

Șeful camerei, Paul Caravia, își plimba trupul străbătând distanța de la ușă la obloanele ferestrei, cu pași egali și parcă

măsurați. Îl zărisem dintr-un început la faimoasa Cameră 4 Spital, cu un an de zile înainte și aveam bănuiala, plăcută, că îl avusesem coleg de suferință pe Reduit, la celulele 9-11, la penitenciarul Jilava.

Acum încercam, zile întregi, să suprapun imaginea unui tânăr cu ochii limpezi, care străjuiau o frunte bombată, ușor arcuită, cu a celui pe care îl aveam de câțva timp în fața mea. Îmi era aproape imposibil. Frumosul său chip devenise acum o mască rigidă și adâncită de o suferință de un tip pe care-l mai observasem, cândva, pe meleagurile Piteștiului: suferința încrâncenată a chinurilor primite, transformate în ură și deznădejde. Acum, scuturându-mi memoria cu înverșunare, descopeream cu greu, în epava umană care defila prin fața noastră, pe falnicul student la Filosofie – aflasem că a fost șef de promoție – o speranță afirmată universitar.

Aș fi vrut să intru în trupul lui, în mintea sa, odinioară atât de bine așezată.

Constatasem pe pielea mea că tortura putea să aibă mai multe efecte, care se reduceau la două atitudini.

Prima apărea atunci când călăii știau să depășească gradul de topire al rezistenței umane, iar subiectul se dezintegra total, căpătând o nouă față; în foarte multe cazuri, și o nouă gândire, dublată de o înfățișare abruptă, cu gesturi automate și privirea ațintită veșnic către deținătorul puterii din celulă.

Avându-l pe Caravia în față, de câteva săptămâni, încercam să-l extrag dintre zecile de martiri ai studențimii române care se perindaseră în cele două luni și jumătate pe care le petrecusem în infern.

Cedase, și o imagine pe care am localizat-o pe făptura lui, am recompus-o: Țurcanu, așezat cu bocancii săi ținându-i pe pieptul tânărului student, făcea genoflexiuni, într-un decor în care gemetele victimei se împleteau cu urletele de satisfacție ale călăului.

Îl pierdusem, pe urmă, pe Paul în rândurile din ce în ce mai îngroșate ale celor care treceau prin malaxorul însângerat al Piteștiului.

A doua atitudine era a celor privilegiați. Acestora, fie Țurcanu nu le dibuise activitatea în trecutul apropiat, fie că ei

reuşiseră să-şi păstreze conştiinţa şi judecata chiar în timpul celor mai cumplite metode de constrângere.

Pentru cei din a doua categorie, salvarea venea, mai degrabă, dintr-o complicitate uimitoare şi salvatoare cu aceia care sesizaseră că o simplă vorbă, mărturisită lui Țurcanu şi acoliţilor săi, era similară, în cazuri grave, cu decesul voit şi premeditat.

Spre sfârşitul lunii ianuarie, după ce ne tatonasem reciproc, reuşisem să încheg o amiciţie cu Nicolae Chiş, pe care numai suferinţa, cu pecetea ei indestructibilă, te ajută s-o închegi. Chiş era nepotul lui Iuliu Maniu. Fusesse doctor uman şi, bănuiesc, bun profesionist. Nu l-am întrebat niciodată cu ce grup „căzuse”: asta o voi afla după ani de zile de temniţă. Părea un om de suflet şi ajunsese şi el să contracteze un T.B.C. care îi provoca accese lungi de tuse şi expectoraţie bogată. Îmi era coleg de prici şi profitam de relaxarea regimului ca să ne sprijinim, spate în spate, în timpul zilei, sub privirea concesivă a şefului de cameră.

Fără îndoială, că, după Anul Nou, se schimbaseră ceva înăuntrul *vaporului*. În primul rând, dispăruseră figurile sinistre ale caraliilor cu mâinile năclăite în sângele nostru. Fraţii Şomlea, bestii desăvârşite, Vascan, zis Bivolul, de prin Maramureş, cu mână grea şi curea lată, Nichi, sergent-major cu ochii pieziş, de statură mică, unul dintre cei mai vigilenţi caralii ai Gherlei, precum şi sinistra şi lunguiaţa făptură a sergentului-major Todea, ca şi alţii care-şi declarau identitatea prin torente de sudalme care i-ar fi făcut geloşi şi pe Țiganii neaoşi.

Dar speranţa noastră creştea, zi după zi, întrucât vizitele călăilor dispăruseră cu desăvârşire. Cu prilejul acesta verificam şi spusele şoptite ale gardianului Potcoavă, care mă anunţase, cu un rânjel pe buze, că i-a luat dracu' pe reeducaţi, care au fost puşi în lanţuri şi trimişi la Jilava! Se pierduseră ca într-un sorb: Alexandru Popa, cu faţa lui mongoloidă, Mihai Livinschi, burduhos ca o butie, Morărescu şi alţii mai miţitei din statul major al reeducării: Stoian, Gigi Ionescu, Paul Lunganu', Cerbu şi alţi blestemaţi.

Cel care, însă, ne oferea nopți și zile de așteptare era însuși starostele dracilor, Eugen Țurcanu. Ne mângâiam cu gândul că au luat toți drumul ispășirii pe alte meleaguri, și asta o bănuiam numai eu și o țineam în fundul sufletului ca pe o comoară scufundată în neant.

Absența lor fusese marcată și de comportarea lui Caravia care, deși ne părăsise de două-trei ori în cursul lunii ianuarie, în vizite *extra muros*, își păstrase comportamentul lui frust în platou: dispăruseră, însă, înjurăturile și, totodată, loviturile. Rămăsese însă tăcerea obligatorie și *poziția* riguroasă în prima lună și laxă după ultima lui vizită dincolo de pragul celei.

Odată, însă, și-a dat în petec: după ce ne ținuse o zi întreagă într-o prezentare *de specialitate* a precursorilor materialismului, cu Fourier și Saint Simon și alți părinți ai unui socialism uman, brusc s-a oprit și ne-a privit cu furie:

- Bă, *bandiților*, eu mă strădui să bag ceva în căpățânile voastre și voi căscați, parcă ați fi la gura sobei și ați asculta un basm spus de bunici! Ia luați-vă voi poziția obligatorie! Hai! Fără murmur! Toți!

Ordinul sceleratului suna prea amenințător ca să nu îl luăm în seamă:

- Capul sus, privirea strânsă și înainte!

Părea furios sau chiar era! Îi lezasem orgoliul lui de fost student la Facultatea de Filosofie și proaspăt apostol al marxism-leninismului.

Și-a reluat cu pași mari plimbarea de-a lungul camerei, uitându-se peste noi ca măcelarul care își alege vita pentru sacrificare.

- Ia să vă iau eu la bani mărunți, că nu sunteți toți tâmpiți! Așa... să-mi răspundeți mie la o întrebare *existențială*. Și nu-i nevoie să vă gândiți mult!

Cuvintele i-au țâșnit imediat, ca dintr-o gură de canal:

- Bă, care dintre voi mai crede... în Dumnezeu?!

Și-a rostogolit ochii peste noi și i-a pironit pe Chiș, pe mine și pe maiorul Ionescu, *'telectualii* celei.

- Hai, spuneți, că nu vă pocnesc!

Am ridicat brațul, conștientizând, într-o secundă, nu consecințele mărturiei, ci obligația rostirii unei *existențe*. Simțeam nevoia, măcar acum, la sfârșitul supliciului, să spun că există un Hristos pe care nu-l puteam uita! Nu mai știu dacă am ridicat brațul în semn de protest. Mai degrabă cred că a fost o recunoaștere a unui ajutor primit, știut, simțit, pe care aveam acum prilejul sa-l fac cunoscut camarazilor mei.

Am stat cu mâna întinsă mai mult decât se cuvenea și m-am uitat jur-împrejur, atât cât am reușit să-i văd pe ceilalți, ce zic, ce fac... Am citit în ochii lor o satisfacție împletită cu o geană de bucurie: robii erau lângă mine, martirii se uitau cu ochii înlăcrimați.

Trezirea a fost bruscă și brutală. Am simțit pe obrazul meu o palmă grea dată cu sete și năduf. Lovitura a fost puternică și mi-a întors capul către fereastră. Mă așteptam să fie însoțită de o înjurătură grea, dar n-a fost așa! Paul Caravia m-a pocnit și s-a retras, parcă dus de un duh potrivnic la fereastră, unde a rămas cu ochii în zăplazul drevelor până târziu, spre miezul nopții.

Când mi-am tras pătura peste cap și am încercat să mă cufund în negura viselor, l-am auzit pe doctorul Chiș murmurând un stins *mulțumesc*...

Pușcăriașul nu are somn, iar visele îi sunt interzise într-un regulament nescris și, în consecință, nu are voie să se viseze liber și, mai ales, evadat! La Jilava avusesem ocazia să-l văd, la carceră, pe un țăran de pe Valea Putnei, din Cotul Carpaților, care se apucase să povestească, în gura mare, cum a evadat el din teribila temniță a fortului Jilava, având ca public, dincolo de poarta ferecată, pe milițianul de serviciu.

Ușa de fier s-a deschis prompt, iar gaborul, iscoditor, l-a luat în primire:

- Ascultă, mă, *banditule*, tu ce spui aici?!

Țăranul, care era între două vârste, i-a răspuns liniștit:

- Dom' sergent, le-am povestit ce-am visat și numai asta nu ne este interzis la pușcărie! Că știți dumneavoastră cum e, visele nu le poruncești, ci îți vin așa... la întâmplare.

Și a adăugat șiret:

- Acum o săptămână v-am visat pe dumneavoastră, în carne și oase, gol-puşcă! Semn bun, semn rău, nu știu. Dar nu le-am spus celor de lângă mine...

Milițianul parcă s-a scuturat de visul țaranului:

- Bine, bine, puteți să visați voi orice și pe oricine, că liberi nu veți mai ajunge, de aici, din fundul pământului. Dar cum se face că în visul tău se amestecau secțiile noastre, Reduitul, cu cei de sus, din prepeleacuri și cine te-a auzit că ai mai pomenit și numele noastre pe de rost?

- Nu se poate, domnule sergent! Nu aveam de unde să știu numele comandantului și al celorlalți.

- Las că îți aduci tu aminte... la neagra, a chicotit gaborul, că acolo, pe întuneric, le vezi mai bine...

L-a umflat, i-a dat un brânci și dispărut a fost vreo 4-5 zile.

Iar cu acest prilej nefericit, putneanul nostru a mai învățat ceva: că în temniță visele au un regim special, de care se cuvine să iei cunoștință *fără să le mărturisești!*

22

NOAPTEA RESURECȚIEI

Un succes care nu are urmări nu înseamnă nimic.

François-Marie Arouet-Voltaire

Să fi fost un ceas după miezul nopții, când m-a deșteptat un zgomot destul de familiar: sunetul zăvoarelor închise sau deschise, o claviatură imprimată în subconștientul meu de peste 5 ani.

Negreșit, mi-am zis, că-i vorba de o nouă perchiziție, de data asta de noapte, cu tot tămbălăul ei. M-am ridicat în capul oaselor și am tras bine cu urechea; plantoanele de noapte erau deja la ușă, încercând și ele să descifreze zgomotele care creșteau în intensitate.

Față de modelele anterioare, și nu fuseseră puține, perchiziția generală avea însă un program pe care *paza și regimul* îl respectau cu strictețe: deschiderea ușilor și intrarea *în lucru* se făcea *simultan*. Și în împărăția Gherlei, Direcția își putea permite să plaseze gabori în fața tuturor ușilor și ei acționau la o singură comandă, pătrunzând, intempestiv, în celulele celor trei etaje. Surpriza era atunci totală și niciun *bandit* nu mai reușea să-și ascundă comoara interzisă: ace de cusut, frânturi de creioane, gamele scrise pe fund, câteva pastile rătăcite sau, obiect foarte grav, în ochii călăilor, o iconiță, dublată de multe ori de prezența unor fotografii, îngălbenite și scorojite, ale celor dragi.

De data aceasta, zgomotele deveneau din ce în ce mai clare și puternice. În măsura în care celulele erau deschise și închise,

într-o cadență aproape egală, ne trezisem toți, iar plintoanele își luaseră locul lor de pază, sub privirile atente ale șefului de cameră. Aproximarea de ultimul etaj se consumase în aproximativ un ceas, poate și mai mult.

Ne-a trecut prin minte o ipoteză *de așteptare...* dacă o fi o inspecție mai acătării, dacă le-o fi fost dor de chipurile noastre, celor de la București, din D.G.P. sau chiar din conducerea Ministerului de Interne?!

Zgomotul, simfonia zăvoarelor, ajunsese pe dalele spilcuite ale etajului 3. De aici au luat-o în sensul acelor ceasornicului, de la numerele mai mici către cele mai mari. Se opriseră mai mult timp la camera 99, care-și pierduse faima de „abator central” al Gherlei după sărbătorile Crăciunului și ale Anului Nou.

Când am auzit cizmele pășind către celula noastră, 101, care era și prima pe latura de sud a penitenciarului, l-am întrebat din ochi pe Caravia ce urmează să facem: să ne băgăm iar în pături și să facem pe adormiții sau să ne așezăm pe marginea priciului, aliniați precum ciorile pe gard?

Somația, *deșteptarea, drepti* a unui sergent țigan, pe care-l mai văzusem, bătând cu ciocanele drevele de fier, seara, la număr, a căzut în gol. Toți eram în picioare și ne uitam, curioși, la cei care nu au întârziat să intre, vijelios, în celulă; primul, un bărbat înalt, cu o față regulată, cu ochi cenușii, cu un cojoc de milițian aruncat pe umerii săi, era faimosul colonel Ludovic Czeller, îmbrăcat într-o uniformă albastră de Miliție. Părea încrâncenat și s-a proțăpăit în fața unui planton:

- *Tumneata* cine ești?

N-a așteptat răspunsul și a continuat:

- Ce păzești *tumneata*?

A continuat nervos:

- Cine ordin la *tumneata*?!

Plantonul încremenise de-a binelea și se uita disperat la Paul Caravia, care se apropiase de ușă, în speranța că va da raportul regulamentar și va ieși în evidență în fața organelor de inspecție. Caravia era stană de piatră și tăcea mălc.

Czeller s-a întors către noi. Atunci, pentru o secundă sau poate mai multe, m-am uitat la el. Intrase fără chipiu, cu un aer de aristocrat, păstrându-și *pince-nez*-ul la rădăcina nasului, cu obstinația unui vultur care nu înțelege să coboare spre pământ chiar atunci când furtuna l-a încolțit.

Preț de câteva secunde, mi-am adus aminte de biografia lui, atât cât încăpuse în *dosarele* noastre. Născut în Ungaria, descendent al unei familii avute, cu școală sau chiar o universitate la activ. Revoluția lui Béla Kun, din anul 1919, tânăr fiind, îl convertește la programul sângeros al insurecției roșii, soldat cu zeci de mii de victime, unele lichidate – aristocrații – fără instanțe și fără scrupul. Nu știam cât o fi fost și actualul colonel Czeller prezent la aruncarea victimelor de pe podurile Budapestei, dar cu siguranță că numai merite de soiul ăsta l-au promovat într-un post de mare încredere: șeful gărzii lui Béla Kun. Ce a urmat, pe urmă, nu știm. S-o fi retras cu cel care, mai târziu, a ajuns guvernatorul Crimeii sau s-o fi strecurat, cu dibăcie, în cuprinsul României Mari. În 1947 apare, zice-se, ca unul dintre comisarii politici ai Direcției Generale a Penitenciarelor!

După cele zise ne-a amenințat cu o speranță:

- Toți – și a mai adăugat un „toți” –, mâine dimineața la ateliere! Muncit, mâncat! Toți la fel, deținuți politici, *bandiți, bandiți!*

Cu această definiție a noastră, e drept, valabilă pentru toți, Czeller a părăsit camera, nu înainte de a vedea, în trena sa, o altă figură cunoscută din timpul reeducării, lt.-col. Marin Constantinescu, poreclit „Plăpumarul”, după o veche îndeletnicire a sa din Lipscanii Bucureștiului de altădată.

Curioasă ni s-a părut absența totală, mai degrabă dispariția ofițerilor politici și chiar a comandantului; sau acesta rămăsese, poate, pe culoarul etajului?!

Ușa de fier s-a închis și, automat, m-am uitat în ochii doctorului Chiș.

- Ca să vezi și să nu crezi, i-am zis domol, ce poate să-ți aducă câteva minute din crucea nopții. Ne-am tras undeva spre

fereastră și cred că am vorbit și ne-am confruntat în idei preț de câteva ore, adică până la deșteptare. Trecusem și la Jilava printr-un eveniment similar, când evadaseră cei trei sârbi; cele petrecute ne-au luat prin surprindere și, acum, surpriza a fost totală, chiar și pentru noi doi, care aflasem de ridicarea intempestivă a statului major în frunte cu inițiatorul său, Eugen Țurcanu.

Am încercat, împreună cu prietenul meu, să o luăm de la capăt. Prima întrebare logică este: ce i-a făcut pe cei care au inițiat, promovat și controlat cumplita reeducare de la Pitești, Gherla și pe unde s-o mai fi pus în execuție, să-i ia pe corifei fără nici cea mai mică dorință de a mușamaliza faptele. I-am răspuns imediat:

- O singură motivație, cu două fețe: o dată că Securitatea și-a făcut planul și a aflat ceea ce scăpase din miile de interogatorii ale organelor de cercetare. Dacă ar mai fi continuat, ar fi aflat nimicuri sau minciuni de circumstanță. Eu, personal, le-am dat niște depozite fictive din Masivul Retezat și ca mine au fost sute de minciunăși. Odată încheiată reeducarea, din motivul pomenit, s-a ridicat, cred, o altă problemă, aceea a răspunderilor. Au fost chinuiți, martirizați sute și mii de deținuți, din toate categoriile sociale, iar cei care au plătit cel mai greu au fost studenții. La Pitești am văzut cu ochii mei, dar și aici la Gherla, cum s-au folosit metode de o sălbăticie și de o perversiune unice, pe care nici nemții nu le-au profesat în lagărele lor. Al doilea motiv trebuie înțeles. Reeducarea asta blestemată, cu nemernicii ei în frunte, și nu vorbesc de Țurcanu și alte pocitanii, ci de cei care au inițiat-o, trebuie condamnată și pusă la zid ca o făcătură a unora care n-au avut nimic de-a face cu partidul.

- Crezi că va începe o anchetă pe reeducare? m-a întrebat, precipitat, doctorul.

- Nu cred, sunt sigur! Prea multe crime s-au comis și toate petrecute sub ochii unei administrații care nu se poate spune că nu s-a implicat!

- Crezi că vor merge până sus?

- În niciun caz, i-am răspuns imediat. Ar fi riscant, ba chiar primejdios... pentru ei. Ia gândește-te, să fie chemat în fața unor instanțe unul ca Nicolschi, acela care pregătise reeducarea încă din

1948, un Pantiușa, poate un Marin Jianu și câți alții... Vor fi anchetațiăștia mai mici și toți vor arunca răspunderea pe noi, deținuții, că ne-am bătut între noi, că ne-am ucis între noi!...

- Dar cine va crede bazaconiile astea? mi-a replicat doctorul Chiș.

- Un singur ziar, de dincolo, din afara țării, dacă ar împărtăși și difuza această opinie, bestiarul reeducării va fi îngropat definitiv.

- O altă problemă ar fi să aflăm când s-a produs cutremurul și cine l-a provocat...

Dacă i-aș fi semnalat prezența unui ofițer superior printre noi, la camera 99, și mi-aș fi permis să-i dau și amănunte despre rolul său covârșitor în stoparea reeducării, doctorul Chiș ar fi fost tentat, cu siguranță, să creadă că-i redau conținutul unui vis. Considerasem, însă, că este de datoria mea să-i mărturisesc că am o informație certă asupra unei vizite pe care conducătorii reeducării, în frunte cu binomul Țurcanu-Țanu Popa, o fac la București, încă de la sfârșitul lunii decembrie, fără să-i declar, însă, c-au avut parte, unii dintre ei, chiar de *brățări* la picioare.

I-am răspuns, în doi peri:

- Suntem prea aproape, doctore, de cele petrecute în noaptea asta. S-ar putea să fie o farsă, cum tot atât de bine ordinele lui Czeller să ne ducă, într-adevăr, în fabrică, mâine dimineață, pe toți, claie peste grămadă, țărăniști, liberali, legionari, țărani și muncitori. Mă întreb, însă, unde vor putea munci peste două-trei sute de locatari ai etajului 3, cu regim special?!

Deșteptarea ne-a prins, încă, la fereastră și parcă a sunat altfel. La ora 7, pachete-pachete, am coborât și am fost repartizați, după niște criterii necunoscute, în diferite secții ale penitenciarului Gherla.

Puținele cuvinte ale colonelului Czeller puseseră capăt celui mai monstruos și inuman regim aplicat în temnițele bolșevice!

Cortina căzuse brusc, despărțind brutal victimele-eroi de ticăloși și criminali!

În noaptea aceea, îmbrățișările între noi au fost puține, însă ochii s-au adunat într-o pânză de lacrimi care a țâșnit, spontan, într-o rugăciune comună către Cel care ne mântuise!

23

SFÂRȘIT DE COȘMAR

Adoua zi dimineța, după deșteptarea obișnuită, s-a făcut *Anumărul*, superficial, și s-a neglijat *mângâierea zăbrelelor cu ciocanul*. Am primit ordinul să ne adunăm boarfele și să așteptăm încolonarea spre fabrică. Terciul l-am primit în următoarele minute și, fiind ultima cameră la etajul al treilea, am primit și un supliment.

M-am așezat în coloană lângă Nicolae Chiș și am continuat discuția noastră nocturnă, timp în care, celulă după celulă, închisoarea își deșerta conținutul uman spre poarta fabricii.

- Ce crezi că vor face acum? l-am întrebat.

- Păi, după comedia de aseară nu le-a rămas decât o singură mișcare: uitarea.

- De acord, uitarea, la care aș adăuga vânătoarea vinovaților pentru a susține, *Urbi et Orbi*, că sfântul partid, care n-a greșit niciodată, nu a fost părtaș, nici măcar o secundă, la grozăviile de la Pitești și Gherla!

Chiș mi-a răspuns, superior:

- Radule, hai să nu-i credem pe bolșevici tâmpiți, *slavă Satanei*, ne-au dat atâtea probe, în trecutul apropiat, că știu să guverneze, folosind la fel de bine atât zâmbetul pe buze, cât și bâta din dotare!

- Nu te contrazic deloc. Mi-aduc aminte cum i-au tras pe sfoară pe bieții noștri țărani cu reforma agrară, iar pe urmă i-au împins în colhozuri, confiscându-le chiar și vitele. Mi-l amintesc

și pe Guță Tătărăscu, pupându-se cu Gheorghe Gheorghiu-Dej și acuma cine știe prin ce temniță o zace!

- Nu știu cum vor acționa! Cert este că vor găsi unul sau mai mulți vinovați chiar din rândurile lor. Nu se vor duce mai sus fiindcă dau peste ruși, peste un Nicolschi, un Pintilie, un Mazuru, exportați în România chiar de Tătucu' Stalin. Se vor duce mai jos, însă, fără milă sau scrupule. Depinde de conducerea partidului și de puterea ecoului stârnit peste graniță! Oricum, logica noastră, în general defectuoasă, dar cu o experiență mereu în câștig, ne obligă să credem că nu degeaba au fost înlănțuiți șefii reeducării și expediați la București sau că noi azi-noapte am deranjat somnul conștiinței unui Czeller, Constantinescu sau celorlalți ticăloși din escortă.

- Și atunci cine va plăti integral polița și la ce ne putem aștepta?

I-am răspuns grăbit, ca și cum aș fi fost pe peronul unei gări, la intrarea expresului:

- Fără îndoială, executanții din rândurile studenților, adică ale noastre, care vor fi găsiți criminali, în frunte cu Țurcanu și lemurienii săi, iar pe urmă vor fi ciuguliți și câțiva din rândurile politrucilor de duzină, dar și ale celor care s-au perindat pe la Biroul de Inspecție, despre care ți-am vorbit, ăla de la Oradea, bețivul Iosif Nemeș sau altul, Sepeanu, despre care mi-ai spus că are un palmares bogat în blestemății, chiar din timpul Războiului din Răsărit și care ne-a bătut mai abitir decât ungurul. Toți aceștia vor declara, cum este de așteptat, că au acționat din proprie inițiativă împotriva *bandiților*! Și, pe urmă, cu sau fără suprimări, totul va intra în normalul regimului penitenciar, cu respectarea regulamentului în vigoare, cu munca în fabrică, eventual însoțită de accesul la pachetul lunar, de interzicerea bătăii sub diferite forme și pretexte, o asistență sanitară formală, iar înlăuntru ceva prieriuri sau chiar paturi și cearceafuri; ai să trăiești și dumneata minunea cea mare, să vezi cum vom ajunge noi să ne alegem șefii de cameră!

În curte s-a luat într-o ordine pe care n-am înțeles-o. Este posibil ca înfățișarea să fi reprezentat criteriul dominant pentru că doctorul, care arăta mai bine, a ajuns la matrițe. Ne-am îmbrățișat și ne-am dat întâlnire... la masă. Eu, pîrpiriu și străveziu, am fost concentrat într-o grupă căreia numai înspre prânz i s-a găsit o întrebuintare care, ulterior, a variat de la o zi la alta. Când trebuia să dau cu mătura și să șterg zdravăn podelele, când trebuia să număr niște foarfeci gigantice pentru tăiat sârmele ghimpate, în cazul unui eventual conflict.

Primele zile m-am prefăcut că nu cunosc pe nimeni. Nici pe Timaru, nici pe maiorul Popescu, Sârbu, Lupoai, căpitanul Măgirescu, Izmană, Suciu sau alții dintre cunoștințele infernului.

Mai târziu mi s-a umplut sufletul de bucurie când l-am văzut în schimbul de noapte pe Vasile Furteș, care mi-a confirmat, din sursă sigură, așa cum susținea el, expedierea ticăloșilor, în frunte cu Țurcanu, la București. Mai mult decât atât, mi-a relatat că, de unde cei doi ofițeri politici veneau mai în fiecare zi în fabrică la control, acum lipseau de peste o săptămână, iar pe căpitanul Mihalcea, șeful fabricii, îl vedeau numai dimineța.

- Drept să-ți spun, cred că sunt cu toții demoralizați, începând cu Avădanei sau cu șeful lui Sucigan, Domocoș, Istrate sau alte bestii. Până nu s-or lămuri lucrurile la București, cred că ăștia vor sta cu coada în gheață.

- O să-i scarpine și pe ei, nicio grijă. Dacă pornește moara, și ultimul grăunte va fi strivit! Asta nu înseamnă, mi-a adăugat el, că rețeaua lui Țurcanu și Popa Țanu își va astupa urechile și acoperi ochii! Dimpotrivă, vor încerca să demonstreze că și fără șefi ei își fac datoria

Sentimentul că eram singuri ne făcea să ne strângem mâinile și să comunicăm numai cu cei verificați. Experiența trecutului ne obseda; în orice vechi și verificat amic puteai regăsi un *om nou*, remodelat, cu o altă *conștiință*.

Într-o zi l-am întrebat pe Furteș:

- Ai aflat ceva despre Potcoavă Ion?

Răspunsul a fost negativ și l-am rugat să se informeze dacă a scăpat din infernul camerei 99.

Mi-au trebuit câteva săptămâni ca să-mi dau seama că în fabrică se *lucra în orb*, fără tragere de inimă și după experiența demascărilor și a întrecerilor socialiste; după ridicarea neașteptată a lui Țurcanu și a acoliților săi, chiar și celor mai vajnici reprezentanți ai reeducațiilor li se stinsese elanul depășirilor, precum tăciunii în toiul ploii.

Categoric că eram supravegheați, mai ales noi, cei de la etajul izolării. Într-o după-masă m-am pomenit chemat la poarta a doua și, însoțit de un caraliu, am făcut cunoștință cu doi indivizi îmbrăcați în civil, cu niște mutre de hiene domesticite.

După aflarea identității m-au poftit să stau jos. S-au uitat un timp destul de lung la mine și amândoi au conchis că sunt slăbit și, uitându-se pe fișa medicală, că orice efort, cât de mic, m-ar pune la pământ.

- Vezi dumneata, pe lângă faptul că vă dăm o masă îmbunătățită față de cei ce nu muncesc, ne îngrijim și de sănătatea voastră.

Aici m-am strâmbat puțin și am adăugat, destul de tare:

- Cam târziu și nu-mi aduc aminte să fi văzut soarele cât timp am fost la etajul izolării în Gherla.

Mi-au răspuns, suprapunându-și cuvintele:

- Știm, știm foarte bine ce-a fost cu voi atunci! Avem și noi o parte de vină, că n-am fost cu ochii deschiși asupra celor care ne-au tras pe sfoară.

M-am gândit instantaneu: dar atunci vina a cui o fi?; însă, am tăcut mâlc.

- Trebuia să vedem pe ce mâini au ajuns cheile pe celular la Pitești, la Gherla și prin alte părți, dar n-aveam cum să bănuim că tocmai cei care vă băteau pe voi și chiar vă omorau erau uneltele dușmanilor noștri de peste graniță și urmau să compromită partidul!

S-a așternut o pauză lungă, după care unul dintre ei a grohăit, parcă luându-și curajul pe buze:

- Acum dumneata, când nu mai ești înjurat, bătut și când poți să muncești în fabrică pentru o bucată mai mare de pâine, ce părere ai despre ce a fost?

Am vrut să-mi citească nedumerirea pe față:

- Eu nu sunt tribunal, dumneavoastră aveți legile pe care le-ați făcut și pe care le-ați aprobat în Marea Adunare Națională, parcă așa îi zice. Judecați pe toți cei care ne-au chinuit și mai ales pe cei care veneau să ne treacă în inspecție și să se bucure de cum arătam, dar dacă vreți să faceți dreptate, căutați mai întâi adevărul, chiar și atunci când nu vă este favorabil și pe care îl veți găsi foarte sus!

Cei doi s-au uitat unul la altul; cel mai în vârstă m-a apostrofat:

- Dumneata crezi că noi,ăștia de la București, din conducere, am știut ce se petrece aici?

Îmi venea să le urlu:

- Ați știut prea bine, ticăloșilor, și chiar de la început! Nu vă mai ascundeți după degete!

Am răspuns, însă, într-o doară:

- Trebuie să vă spun că mă îndoiesc, poate până la nivelul cel mai de sus s-a ținut sub obroc, dar la Pitești cu ochii mei am văzut fel și fel de inspectori care ne treceau în revistă după ce unul dintre noi se sinucidea sau era ucis!

Pesemne că răspunsul sau poate tonul meu i-a enervat, căci reacția a venit repezit:

- Te înșeli, n-am știut nimic din ce se întâmpla la Pitești sau la Gherla, iar cei care ne-au ascuns sau n-au fost pricepuți în a afla, vor plăti! N-am știut, băiete - și m-au luat pe un ton răstit - că voi legionarii sunteți organizați!

A vrut să continue, dar celălalt l-a întrerupt:

- Nu, nu dumneata, care n-ai „căzut” cu organizația legionară, dar toțiăștia care vă băteau și vă schingiuiuiau erau în legătură cu Horia Sima.

Am făcut ochii mari și m-am uitat cu uimire nedisimulată:

- Adică cum? Cum așa, Sima avea posibilitatea să comunice cu Țurcanu și banda sa? Ați găsit vreun aparat de emisie-recepție în vreo celulă? Ați descoperit vreun cod secret pe care l-ar fi putut folosi? Mai există ipoteza absurdă – zic eu –, că personalul care ne păzește este vândut imperialiștilor, iar dumneavoastră n-ați știut. Ați prins pe vreunul dintre gardienii de la Pitești sau Gherla care (din câte se vorbește printre noi, niciunul n-ar fi absolvit nici măcar cele patru clase gimnaziale) să fi fost în stare să ajungă transmisionist de elită peste noapte? Sau dumneavoastră îl vedeți agent american pe Dumitrescu de la Pitești, fostul director, că am auzit că l-au scos din funcție pe acel bătaș sadic? Sau pe Petre Goiciu, pe Marina, pe Gheorghiu sau Maromet, spioni și trădători?

Cel mai în vârstă mi-a făcut semn să tac.

- Nu, băiete, nu suntem idioți! Reeducarea asta a voastră a pornit dintr-o inițiativă și noi avem dovezi sigure că a fost plănuită peste graniță de comandamentul legionar și a urmărit, pe de o parte, să separe grâul de neghină, adică legionarii de duzină de legionarii martiri, iar pe de altă parte, printr-un gând foarte dibaci, să lovească, perfid, în Partidul Muncitoresc și să demonstreze lumii că noi, comuniștii, suntem, de fapt, niște fiare. Acum ai înțeles?

Brusc o lumină neagră mi-a cuprins judecata: găsiseră soluția, dar, evident, era atât de puerilă încât numai un comsomolist sovietic ar fi putut s-o accepte.

Discuția a luat sfârșit tot pe un registru mieros și, întors în celulă, mi-am luat gândurile la prefirat; nu-mi venea a crede cele auzite! M-am frământat o noapte întregă și, înspre zori, am ajuns la o concluzie de tragedie antică: Partidul Comunist încerca, pe plan internațional, să-și facă o vizibilitate cât mai acceptabilă pentru ca România să fie primită în Organizația Națiunilor Unite, ori, din această perspectivă, regimul criminal impus la Pitești și continuat la Gherla nu putea fi opera sa. Cineva sau ceva, o formațiune politică, trebuia să fie găsită țap ispășitor și condamnată sever în mod public.

Da, dar nu oricine! Niciunul dintre partidele istorice nu îndeplinea condiția violenței, nici liberalii care, în lunga lor activitate democrată, nu se puteau lăuda decât cu o numeroasă prezență agresivă la urne, cu ocazia alegerilor și nici chiar țărăniștii care, deși defilaseră, cândva, la cinematograful „Marna” cu pumnul stâng ridicat, ațintit amenințător spre cer și societate, nu trecuseră, totuși, de la bătă la pistol. Mai rămăseseră legionarii, care ucisese patru premieri și mai întocmiseră și o listă cu cei care urmau să fie suprimați ca vânzători de țară!...

Și mai exista un avantaj. Studenții de la Pitești erau, în majoritate de 65-70%, de sorginte legionară; tot ei promovaseră la Suceava, este drept, foarte puțini, o așa-zisă reeducare, care avea ca scop disimulat, eliberarea. Pedepsirea lor ca inițiatori și teroriști în temnițe ar fi avut un dublu reflex: primul, că regimul comunist din România nu admitea nicio abatere de la un regulament oficial și al doilea (cu fața către Apus), că în actuala republică a muncitorilor, conducerea nu a avut cunoștință și nu a promovat un astfel de regim terorist!

A doua sau a treia zi i-am relatat lui Chiș și, mai târziu, lui Vasile Furteș *vizita mea* în cămăruța de sub poarta III, unde am dat peste doi patruzezi cu pretenții de anchetatori stilați; le-am trântit bomba că, în fine, Securitatea a găsit țapul ispășitor!

Chiș mi-a dat un răspuns brutal:

- Nu cred, nu se poate! E illogic și neverosimil! Cine, chiar din rândurile lor, ar putea accepta o elucubrație ca asta? Înțeleg, minciuna are picioare scurte, dar ăsteia îi lipsesc cu desăvârșire. E ca și cum aș spune că au schingiuit și omorât, doi ani de zile, îndemnați de Patriarhul Bisericii Ortodoxe, Justinian, într-o colaborare strânsă cu Papa de la Roma, având ca scop întărirea credinței în Hristos și propovăduirea iubirii între semeni! La fel de aberantă mi se pare și explicația asta și cred că Occidentul va râde cu poftă!

I-am tăiat arguția:

- Au mai răs ei prin 1918-1919 de revoluționarii de la Petrograd și pe urmă au văzut cât de repede s-a întins focul

revoluției pe a treia parte din planetă sau când au aflat că a fost asasinată familia imperială a Romanovilor, în pustiul Siberiei...

- Nu, deocamdată Occidentul nu se va mișca și nici nu va contabiliza fenomenul Pitești. Îl va îngrămădi peste marea foamete din Ucraina din 1932-1933, peste nimicirea cazacilor, peste marile lagăre de muncă și peste epurările lui Stalin din 1938-1939, ca să nu mai vorbesc despre isprăvile de frunte de la Katyń, Starobelsk sau Kozielsk, unde a dispărut floarea intelectualității poloneze, alături de cei peste zece mii de ofițeri.

În cele din urmă, am căzut de acord asupra a două realități.

Prima dintre ele și cea mai importantă, era că aceia de sus, STAVKA, așa cum îi botezasem noi și unde excelau foștii agenți sovietici, ajunși generali, precum Pintilie, Nicolschi, Mazuru și alții, nu numai că înghețaseră anchetele și bătăile, dar se și pregăteau în vederea unui proces, căruia nu-i puteam ghici nici debutul și nici sfârșitul.

A doua realitate era bascularea întregii responsabilități asupra Mișcării Legionare; pline de riscuri și ridicol, această manevră presupunea *reeducarea reeducaților*, cu alte cuvinte convertirea grupului Țurcanu-Țanu-Livinschi printr-o autodemascare ultimă și absolut sinceră, recunoscând că au inițiat procesul reeducării în urma unor comenzi exterioare.

Gândurile mele zburau, însă, mai departe. Celula, foamea, tortura pot schimba și cele mai crâncene caractere. Aveam, din nefericire, destule exemple de la Pitești. În *secundo tempo*, acceptarea unui program dirijat *extra muros* presupunea o totală incapacitate, nu numai din partea nivelelor de administrare ale penitenciarelor, dar și din partea conducerii Ministerului de Interne, căreia se supuneau.

L-am întrebat pe Chiș, după ce mi-am furnizat, însă, singur răspunsul:

- Cât de sus crezi că se vor duce cu anchetele?
- La prima vedere și judecată până unde vor primi ordin.
- Și de unde va veni? Din ce constelație?
- Păi, e firesc, din cea care nu se vede.

- De la ruși? Se bagă ei în procesul ăsta?

- Mai bine m-ai întreba dacă nu au fost prezenți încă de la primul chibrit, iar nouă nu ne mai rămâne decât să așteptăm și să vedem, aici la Gherla, curățenia care va veni și pe cine va sălta.

În fabrică am stat circa trei luni, până când clasa muncitoare a hotărât să se dispenseze de prezența mea, cu ocazia unei verificări sanitare, atunci când și-au adus aminte că am o fișă în care figura și camera 122.

24

CAMERA 99 REDIVIVA

Când am plecat din fabrică, într-un convoi restrâns și am făcut cunoștință cu celularul, căldura era în toi în cuprinsul *vaporului*, cu toate că marile ferestre de pe latura de nord fuseseră larg deschise.

Nu știu cât contribuise la plecarea mea fișa medicală realizată de doctorul Bărbosu, prin care „căpătasem” un dublu nodul pulmonar sau perindarea mea din ultimele luni pe la diferite secții: la Nasturi, unde mirosul și mai ales zgomotul mă terminaseră și unde popasul mi-a fost scurt; la Bricege, unde petrecusem aproape două luni, și acolo într-un mediu infernal...

Era o dimineață frumoasă de vară, cu cerul de un albastru sidefiu, boltit deasupra penitenciarului Gherla. Îmi făcusem bagajele în grabă și am plecat însoțit de unul dintre gaborii care, odinioară, își exersaseră pumnii și picioarele pe trupurile noastre, cred că îl chema Lazăr, iar acum ne conducea în tăcere, adoptând o mutră conformă noilor directive, severă, dar fără ochi injectați și sudalme strivite cu năduf printre dinți.

Ajungând la etajul doi, gaborul s-a mai uitat o dată pe lista care îi flutura în mână și ne-a zis, încurajator și domol:

- Hai, băieți, că mai avem un etaj!...

Tonul paternalist ne-a înflorit la toți un zâmbet pe buze...

Când am pășit pe pasarela etajului superior și ultim, pe care îl părăsisem în acea noapte a despărțirii de iad, din 12/13 februarie 1952, am avut senzația unui *déjà vu*, din a cărui

compunere lipseau, însă, acele trupuri descărnate care, unul în spatele celuilalt, în faptul dimineții, își balansau picioarele pe ritmul unei muzici imaginare, destinate să lustruiască podeaua de mozaic roșu a penitenciarului Gherla.

Dar fie că grupul nostru sosise prea devreme în celular, fie că *dreptu' cu mâna* luase în custodie curățenia întregului celular și nu *dădeau cu zoru'*, nu am mai văzut, în nava întinsă, pe nimeni baletând.

Pășind pe pasarela unui etaj – stup de amintiri întunecate –, mă tot gândeam unde vom ajunge să poposim! Oprind în fața ușilor unei celule cunoscute mi-am zis că există o circularitate a vieții, care te aruncă pentru mai mult sau mai puțin timp, într-un loc în care ai mai zăbovit cândva!

Grupul nostru de amărășteni se oprise chiar în fața celulei cu numărul... 99.

Am intrat cu pas de automat, însoțit de camarazii mei de fabrică. Încăperea mare nu-și schimbase cu nimic mobilierul, cu excepția priciurilor cu rogojină, dispuse pe latura de sud; două paturi suprapuse, de la intrare, mai continuau să existe în amintirea trecutului sângeros.

Pentru o clipă mai lungă am rămas cu straița în mână în mijlocul încăperii, uitându-mă cu atenție la cei care mă înconjurau. Aș fi vrut să-i revăd, ca în poezia lui Radu Gyr, *Întoarcerea lui Ulyse*, pe cei ce au rămas *sub zidurile Troiei*, să mai prind, de la înverșunarea în glas a lui Constantin Teja, la tonul molcom, dar hotărât al plutașului de pe Bistrița, Moș Piticar, la vâlvătaia ochilor martirului Lupoiaie și a celorlalți eroi, de care mă despărțisem *parcă în ziua de ieri*. Și mai veneau și alții, ca într-o volbură: căpitanul Mihai Timaru, Ion Izmană, croitorul Ion Potcoavă, elevul Romulus Ionescu, Niculiță Suciu, ungurii Vasile Furteș și Drohobeschi, precum și alte fantome ale trecutului, pierdute în prea-plinul memoriei mele...

O mână mi s-a așezat pe umăr. Era a unui legionar din Craiova, care își intersectase destinul cu al meu, în penitenciarul din același oraș, încă din toamna lui 1948.

În pușcărie nu poți face o departajare strictă și definitivă decât atunci când este vorba de un om bun sau rău. Răutatea este cea mai vizibilă și mai ușor de constatat. Bunătatea se bucură de un cu totul alt statut și, chiar dacă are un afișaj personal, ea devine, în curând, un *bun public*, în mediul zăbrelit, recunoscut și recomandat după luni și ani de grație... Bunătatea nu vine niciodată singură; ea este însoțită de acea înțelegere a lucrurilor, a oamenilor, înzestrând purtătorul cu acel dram de înțelepciune pe care doar suferința și credința ți le pot oferi, atunci când le sădești adânc!

Marin Predoaica era un oltean get-beget și după vorbă, dar și după chip. Originar dintr-un sat din sudul Doljului, bătut mai mult de soare decât de viscol, viitorul avocat al Baroului Dolj căpătase, pe lângă acea pereche de ochi, negri ca mura, de o mobilitate neîntâlnită de mine, încă două daruri, de altfel, specifice unei provincii mai puțin bătută de alogeni prin orașe și absenți, aproape cu desăvârșire, în mediul rural: o exprimare fluentă, precipitată, conjugată cu seriozitatea pledoariei, pe care o furase de la maestrul barei din capitala Băniei, un I. B. Georgescu, un Iovipale, un Tălpeanu și alții de aceeași talie.

Nu mai știu cum și în ce împrejurări ajunsese membru al Mișcării Legionare. Crezând în destinul ei, tânărul avocat a fost poftit, în septembrie 1940, de prefectul de Dolj, Roșianu, un intelectual sadea, să facă parte din așa-zisa Poliție Legionară, care avea menirea să dubleze corpul de polițiști existent, cu apucături îndoielnice!...

Răspunzând prompt la apelul lui Horia Sima, șeful autoproclamat al Mișcării Legionare, de a ocupa, în 22-23 ianuarie 1941, instituțiile statului, Predoaica a împărțit soarta celor care au fost arestați în urma eșecului rebeliunii! Judecat de Curtea Marțială a Tribunalului Militar Craiova, el s-a văzut lipsit de libertate pentru o lungă perioadă. Detenția sa a însemnat cinci ani de zile de temniță grea la Aiud. Rearestat în 1948, tot pentru activitate legionară, am fost, la Craiova, deseori beneficiarul învățăturilor sale, culese din universul carceral al Aiudului.

Tot prin persoana sa am făcut cunoștință cu un alt membru marcant al Mișcării, *depozitat* și el la penitenciarul Craiova: Nelu Becheanu, pe care-l voi pierde, însă, în desişul Jilavei, prin 1950.

Eram obosit după experimentul fabricii și mi-au trebuit câteva zile ca să-mi recapăt suflul și dorința de a mă integra noului mediu. Ajutorul l-am căpătat tot de la proaspătul meu prieten, fost comisar și, în curând, am obținut acel accept și cartea de vizită pentru *locatarii* celulei 99.

Compoziția era asemănătoare unui transport uman de la Jilava. Predominau însă țaranii, meseriașii, foștii ofițeri. Cu timpul, am descoperit doi țârcovnici, dintre care unul era dintr-un sat al Bărăganului și avea o voce minunată; celălalt venea dintr-o comună cu un nume ciudat, Faraoni, din județul Bacău și participase la o răscoală locală a credincioșilor catolici, care se împotriviseră arestării preotului lor.

Pe toți ne unea o trăsătură: fusesem declarați de conducerea fabricii inapți pentru muncă. În consecință, ne adunaseră, snop, peste 60, în acea încăpere, neoferindu-ne altceva decât odihnă nenormată. Meniul era același, cu predominanța sa, arpacașul, iar prezența boabelor de fasole, într-o zi sau două pe săptămână (minune mare!) era primită și privită drept o concesiune făcută *bandiților* pentru a le prelungi chinul.

Săptămânile treceau tern, fără reperi notabile, iar vechea mea amiciție cu Marin Predoaica mi-a oferit punți către oameni ale căror manifestări benefice au stârnit în mine o justificată mefiență față de prezența informatorilor, care nu puteau lipsi într-o încăpere în care poposiseră peste 60 de deținuți politici.

Am trecut la un *repetir* al Târgșorului și, timp de câteva săptămâni de zile, mi-am drămuțit cuvintele și, mai ales, relațiile.

În noua versiune a camerei 99, celebra *celulă a morții*, se formaseră *ad-hoc* câteva cercuri.

Primul era dominat de statura înaltă, demnă de o metopă a Columnei lui Traian, a avocatului Vasile Spaniolu. Originar din Aiud, dintr-o familie care îmbrățișase, fără rezerve, doctrina legionară, ca un statut familial și despre care, cu timpul, am aflat

o adevărată epopee. Fuseseră patru flăcăi și o fată în familia lui Aron și a Anei, iar cel care se găsea cu mine era cel mai în vârstă; toți fuseseră arestați și condamnați pentru intensă activitate în cadrul organizației de extrema dreapta.

Fusese șef de garnizoană legionară și acționase direct cu organizația armată Leon Șuşman. Între anii 1942 și 1944 a fost plutonier pe Frontul de Est, unde săvârșise fapte de eroism; de asemenea, fusese condamnat și pentru activitatea sa în legătură cu grupul lui Ștefan Pop. M-a mirat, însă, un fapt, căruia i-am găsit o ulterioară explicație: condamnarea sa la numai 7 ani de temniță!?

Din anturajul său am căpătat informația că această familie era foarte cunoscută și respectată în municipiul Alba Iulia și, în consecință, se poate crede că până și organele de Securitate au ținut cont de eventuale neajunsuri generate de o condamnare severă.

Mai mult decât atât, am auzit că, la trecerea în noul an, în 1951, orașul Aiud a fost deșteptat de susținute rafale de automate trase într-un veritabil asediu, condus de trupele de Securitate asupra locuinței familiei Spaniolu, la care populația s-a manifestat activ. Cu acest prilej au fost răniți doi sublocotenenți de Securitate și a fost capturat armament divers.

Pentru aceste fapte, Tribunalul Militar Cluj i-a dat lui Vasile Spaniolu 7 ani de închisoare corecțională, 6 ani tot închisoare corecțională pentru tentativă de asasinat și 6 ani de închisoare pentru delictul de deținere ilegală de armament.

De data aceasta, împreună cu avocatul Predoaica am zis că familia Spaniolu și, mai ales, cei doi frați implicați în asediul care a scuturat Aiudul în prima zi de Nou An (chiar dacă, în cele din urmă s-au predat, oprind focul) nu aveau nicio șansă să nu cadă sub incidența legii 199, care prevedea pedeapsa capitală pentru opunere cu arma în mână.

Singura explicație pe care am găsit-o, pe loc, a fost intervenția în favoarea sa, la un înalt nivel de partid. Ipoteza, pe care mi-a fluturat-o avocatul Predoaica, am respins-o *de plano*; nimeni din familia Spaniolu și mai ales Vasile, pe care-l aveam în fața ochilor, n-ar fi putut semna un angajament de colaborare cu Securitatea!

Al doilea cerc se formase în jurul unei alte figuri a Mișcării Legionare, Petre Dumitrescu, zis nea Tache, muncitor la una dintre fabricile mari ale Bucureștiului, „Lemaître”, înființată de un industriaș francez încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Dumitrescu făcuse parte din C.M.L. (Corpul Muncitoresc Legionar), dezvoltat puternic încă din 1936. „Căzut” și el în urma represiunii sălbatice ordonate de generalul Ion Antonescu, după evenimentele din 21-23 ianuarie, a avut parte de o lungă detenție, fără „popas”, din 1941 până în vara lui 1964.

Conversam în fiecare zi pe diferite teme. Cea mai importantă mi s-a părut, însă, aceea legată de poziția pe care au adoptat-o muncitorii în cămașă verde când li s-a ordonat să ia cu asalt și să ocupe instituțiile-cheie ale statului, primăriei, prefecturii, ministere, pe care deja le administrau și să intre în conflict armat tot cu români, dar îmbrăcați în uniformă militară.

Îmi povestea unele evenimente, unele chiar hilare, precum acela în care, pe Șoseaua Bonaparte (= azi Bulevardul Iancu de Hunedoara) s-au îngrămădit câteva sute de camarazi, unii chiar înarmați, care nu aveau habar să țină pușca în mână. A fost suficient să se deschidă focul de către o unitate a trupelor aduse peste noapte de la Pitești de către Conducător, rafale trase în aer, pentru ca toți s-o ia la fugă și să rămână doar câțiva de răsul lumii.

- Rebeliunea a fost o tâmpenie, fiindcă nimeni nu organizează o insurecție atunci când este la putere!... am remarcat eu.

- Ah... dacă am fi vrut să-l arestăm pe Antonescu și am fi avut și motive pentru acest lucru, era mai mult decât simplu, zise Dumitrescu, fiindcă garda de la ușa Conducătorului de la Palatul Victoria era compusă din tineri legionari, ori noi, în ianuarie, eram deja compromiși, cu parastasele fără număr și, mai ales, cu asasinatele fără judecată. Horia Sima a căzut din propria sa prostie și orgoliu fără limită, căci nu puteai să-l judeci pe Nicolae Iorga în fața unui tribunal, ca unul care provocase arestarea Căpitanului, așa cum nu poți acuza într-o instanță Mormântul Eroului Necunoscut că nu-i simbolizează pe toți ostașii care au decedat în Primul Război Mondial. Tot așa și personalitatea lui

Iorga, recunoscută de 42 de academii mondiale, era intangibilă pentru poporul român. Prin asasinarea sa și a profesorului Virgil Madgearu, Mișcarea Legionară și-a săpat singură mormântul. Suprema sancțiune pentru marele istoric ar fi fost să fie lăsat în viață și să se căiască de rolul său nefast în uciderea Căpitanului, sub influența dementă a lui Carol Caraiman și a ciracului său, Armand Călinescu.

Tot cu nea Tache am discutat și despre așa-zisul armistițiu din 1945, încheiat cu Ana Pauker, de față fiind Nicolae Pătrașcu, secretarul general al Mișcării Legionare, Nistor Chioreanu și, zice-se, un colonel sovietic, adus de *tovarășa* Ana!

- Eu am considerat episodul acesta un fapt impus de o realitate. Grație acestui armistițiu și-au salvat viața sute și sute de legionari, atât cei din pușcării, cât și tineretul, care putea lua drumul Siberiei.

- Dar cine se face vinovat de cele petrecute în ianuarie 1941, Antonescu sau Sima?, am întrebat.

- Amândoi, dar în proporții diferite. Primul smulsese o investitură de la rege cu pistolul la tâmplă și avea în spate o biografie strălucită; al doilea scosese legionarii în forță în primele zile ale lui septembrie în fața Palatului Regal, cu petarde aruncate și zgomot mult, iar în țară se ocupaseră câteva prefecturi în cele mai importante orașe. Sima nu numai că avea o biografie dubioasă, colaborând cu Moruzov, dar provenea dintr-o poziție periferică în ierarhia Mișcării și a ajuns peste noapte comandantul acesteia, după ce pieriseră, rând pe rând, în mod suspect, succesori de mare valoare morală și intelectuală ai Căpitanului, vânați fără milă de oamenii lui Gavrilă Marinescu, ultimul fiind Vasile Christescu, un profesor și arheolog de prestigiu. Atunci, în ianuarie, eram prea tânăr ca să mă pronunț de partea cui voi fi, a vechilor comandanți ai Bunei-Vestiri (câți mai rămăseseră și nu erau de acord cu rezolvarea conflictului pe calea armelor) sau a mă supune ordinelor lui Dumitru Groza, șeful C.M.L.-ului. La Aiud, însă, am avut destul timp să întorcem pe toate fețele evenimentele prin care trecuse Mișcarea și chiar să-i găsim un șir de

greșeli care ne aduseseră în temniță, dintre care unele foarte mari și cu consecințe dramatice asupra unui partid ale cărui fapte începuseră să semene cu cele ale nihilistilor din fostul Imperiu Țarist.

Am făcut ochii mari și i-am cerut explicații.

- Păi, s-o luăm pe rând, continuă nea Tache. Noi îi contestam pe toți, excepție făcând Biserica noastră Ortodoxă, care prin preoții săi, ne îmbogățise rândurile. În rest, armata era sus condusă de generali masoni, jos de plutonieri jinduitori de înavuțire, iar la mijloc, de un corp de ofițeri incuți și ate; magistratura era coruptă; viața parlamentară ajunsese, cu puține excepții remarcabile, pe mâna unor lichele; o lume a satului coplesită de invazia elementelor alogene, care nu s-au oprit la barierele orașelor, ci s-au pripășit și în ele; cel mai bun exemplu ar fi Iașul, capitala Moldovei care, în iunie 1941, la începutul războiului, însuma o populație de 100 000 de locuitori, dintre care jumătate erau evrei. Și, ca să fie tacâmul complet, ne-am găsit în 1937 să declarăm, sus și tare, prin vorbele Căpitanului, că în 24 de ore de la preluarea puterii, noi ne vom alinia Axei!

- Și ce vezi dumneata rău în povestea asta?

- Eu nu mă pronunț fiindcă sunt un umil muncitor și, chiar dacă am făcut un liceu de Arte și Meserii, nu ne-a predat nimeni arta diplomației, dar deșteptii de la Aiud au judecat în alt fel, susținând că Partidul „Totul pentru Țară” ajunsese o forță politică autentică, având un electorat care - s-a și văzut mai târziu - a întrunit în alegerile din decembrie 37,15% din alegători, adică aproape 2 milioane de votanți. Ori, când ai în spatele tău o astfel de forță de susținere, pe plan extern trebuie să te gândești de o sută de ori înainte de a rosti un cuvânt, mai ales când ești în fruntea unei Mișcări antrenate într-o viață politică relativ democrată, dominată de un rege care încă din adolescență se manifestase nedemn în calitatea sa de moștenitor al tronului. Atunci, au spus bătrânii noștri din temnița Aiudului, Corneliu Zelea Codreanu și-a semnat condamnarea la moarte, așa după cum și Ion G. Duca și-a pierdut viața atunci când a acceptat să

primească și să execute un ordin odios, străin unei tradiții democratice, dar și, credem noi, propriilor sale convingeri!

- Dar cum a ajuns Antonescu la „mariajul” cu Horia Sima, când el avea armata în mână, administrația de asemenea, precum și instituțiile centrale ale statului? În fond, care a fost realitatea impusă de evenimentele din vara lui 1940, cu Franța îngenuncheată, Anglia izolată și în perspectiva de a fi luată cu asalt, iar după pactul de amicitie cu Stalin, practic toată Europa se găsea la cheremul lui Hitler? Din câte am auzit și eu, atât țărăniștii, cât și liberalii, care s-au jurat că nu-l vor susține pe Carol Rex, nu i-au întins decât un deget lui Antonescu, prin câțiva specialiști, care ar fi urmat să intre în guvern. Au o singură scuză, am gândit eu, impusă de o minimă prudență. Un guvern țărănist sau liberal, îmi spunea profesorul Paulian în penitenciarul Craiova, cu sau fără Maniu, respectiv Dinu Brătianu în frunte, n-ar fi avut viață mai lungă de câteva luni. Nemții l-ar fi sugrumat în fașă, iar Antonescu tot la legionari ar fi ajuns!

Răspunsul lui Tache a venit săgeată:

- Da, dar țărăniștii își spălau obrazul cu ocazia asta și poate Antonescu găsea o formulă de guvern de uniune națională, prin care legionarii focoși și puși pe plata polițelor, ar fi fost ținuți în frâu, iar liderii istorici, precum îi știm cu toții, ar fi stat în umbră, tăcuți precum le era firea. Așa s-au dat de-o parte și l-au lăsat pe Ion Antonescu să-și aleagă, precum Adam, unica „nevastă”: Mișcarea Legionară. În felul ăsta a ieșit cum era mai rău. Unul s-a completat negativ cu altul; Antonescu, având conștiința valorii sale, dotat cu virtuțile unui ofițer de excepție, urcase cu ușurință treptele profesionale, poposind chiar în fruntea corpului de elită al Armatei Regale a României. Investit în 14 septembrie 1940 cu prerogativele unui șef de stat, viitorul Mareșal nu dorea decât împlinirea a două fapte, cred eu: prima, acută, o reprezenta milionul de refugiați sosiți pe teritoriul României după hăcuirea Basarabiei, Bucovinei, Ținutului Herța, Ardealului de Nord-Vest și Dobrogei de Sud. Sarcină grea, aproape imposibil de realizat într-un timp scurt, refugiații cerând deopotrivă hrană, adăpost și

un loc de muncă. Al doilea obiectiv era refacerea armatei în înzestrare și în moralul distrus. Ani de zile, presa fusese intoxicată pe tema eficienței „cercului de foc” cu care era înconjurată și protejată România în fața oricărei provocări. Cedările teritoriale succesive din vara lui 1940 creaseră, spunea același profesor Mihai Paulian, nu numai o nevroză în rândurile populației, dar și o stare de spirit în armată, vecină cu lașitatea sau neputința și, mai ales, neîncrederea în conducătorii atât de făloși la paradele de 10 mai. Antonescu era perfect conștient atât de pericolul de la Est, rușii ocupând, în primăvara lui 1941, câteva insule aparținând teritoriului nostru, dar și din Vest, unde populația maghiară își împletise țelurile cu „armata eliberatoare”, prin promovarea acelei devize atât de grăitoare, de tragică amintire, a vremurilor horthyste: *Soha nem fogjuk elfelejteni Erdélyben*, adică: *Nu vom uita niciodată Transilvania!*

La cenaclul nostru istoric, unde spiritele se mai înfierbântau, participa și un fost ofițer al Armatei Regale Române, maiorul Verzea. Asculța cu o plăcere vădită și, din când în când, ne atrăgea atenția că în pușcărie își pierduse amintirile, dar își păstrase intactă memoria, ca un seif ale cărui chei și cifru erau cunoscute doar de el. Se aflase în fruntea unui batalion la 20 august 1944, când rușii au spart fronturile la Iași.

- Rușii au pornit ofensiva chiar din sectorul meu spre Stânca-Rosnovanu, în zorii zilei de 21 august, în valuri succesive de infanterie, împănate cu blindate. Erau beți turtă și strigau ca nebunii: „Iuri, Iuri, Uraaa!!!”. Am respins două valuri aproape fără pierderi și le-am distrus, cu mijloace artisanale, câteva blindate în sectorul meu. Restul au avut de-a face cu artileria regimentului anticar din spate, care avea și tunurile de 88, excelente împotriva tancurilor sovietice. Cele care au mai scăpat au pierit până la unul fiindcă au intrat în zonele minate care apărau pozițiile artileriei regimentare. După prânz, însă, rușii ne-au atacat în masă, atât ca trupă, cât și ca blindate. Am cerut imediat asistența artileriei grele, de Corp, tunuri și obuziere de 105 și 150, care făcuseră prăpăd în ofensiva bolșevicilor de la

începutul lui mai. Am urlat la telefon schimbarea noastră de poziție și aglomerările de blindate. Ofensiva părea activă pe o linie ce depășea Iașul. Spre sud, frontul părea liniștit.

Maiorul Verzea relata că răspunsul pe care l-a primit de la Corp a fost uluitor:

- Din ordinul domnului general-comandant Mihai Racoviță avem dispoziție să economisim muniția și să nu declanșăm focul decât în urma ordinului expres al domniei sale.

Am dat telefonul unui comandant de companie, care se afla lângă mine. Îmi tremurau mâna și glasul:

- Ascultă și dumneata, că poate înțelegeți mai bine...

Căpitanul era emoționat și el. A prins telefonul din zbor și a cerut repetarea ordinului. Pesemne că l-a primit aidoma, fiindcă a răspuns:

- Am înțeles, să trăiți, dar cel mult peste o oră, dacă artileria grea de Corp nu intervine, nu va avea cine să vă mai răspundă de la celălalt capăt al firului!

I-am cerut căpitanului telefonul și l-am întrebat, nervos, dacă se poate face legătura cu comandantul Corpului.

Răspunsul a fost negativ, dar am fost asigurat că, în clipa în care va fi fost căpătată aprobarea, vom primi ajutorul solicitat.

Iar mi-am pierdut frâiele și am urlat la colonelul care mă asigura că totul se va sfârși cu bine:

- Da, se va sfârși, dar nu cu bine! Se va sfârși cu noi și mai târziu și voi veți vedea venind tancurile sovietice cu *ciolovecii* ciorchine pe ele!

Am înțeles, pe loc, că nu ne putem sprijini pe singura intervenție care ar fi putut să răstoarne zarurile negre ale luptei.

Am avut pierderi grele în morți, răniți și prizonieri, pe care rușii îi împușcau fără milă.

Mai târziu, mult mi târziu, în pușcărie, am aflat de ce artileria grea a Corpului 5, acolo unde s-a produs spărtura, la Iași, a tăcut atunci când sutele de tancuri T34 ale lui Tolbuhin săreau peste tranșeele noastre, împrăștiind moarte, iar pozițiile erau străpunse de trupele Frontului II Ucrainean. Explicația a fost una: domnul general Racoviță fusese cooptat în rândurile conspiratorilor, iar

ordinul său făcea parte din acea pregătire tactică de spargere a frontului român din Moldova!

Generalul Ioan Mihail Racoviță, cu tricolorul pe piept, era pe 5 august 1944 în București, părăsindu-și trupele și abandonând comanda, pregătindu-se pentru intrarea sa în guvernul generalului Constantin Sănătescu, după arestarea Mareșalului, preluând – culmea ticăloșiei – Ministerul de Război!

*

La noi, în camera 99, funcționa o mică fabrică de textile, primitivă, e drept, cu un singur muncitor, care era și director și administrator și care, cu obstinație și cu o dexteritate fără egal, cel puțin pentru mine, făcea, desfăcea și confecționa de la deschidere până la bătaia drevelor, lucruri nemaipomenite: pulovere mai mici, mai mari, după dimensiunile clientului sau după calitatea lânii sau a bumbacului, a culorii, a gradului de uzură; din toate aceste elemente, măiestrite din ochi și din mână ieșea, pe o bandă invizibilă, în aplauzele noastre, o frumusețe textilă menită să încălzească sau chiar să salveze viața unui biet deținut.

Acel tânăr se numea Nicolae Chiselev, născut într-o familie modestă ca avuție, dar bogată în simțire, credință și har. Tatăl său fusese, în tinerețe, docher în Portul Constanța, iar ulterior, după absolvirea școlii profesionale, promovase în rândurile experților contabili. Fiul său absolvise un liceu teoretic din Piatra-Neamț și, reușind să se înscrie la o facultate tehnică din Iași, promovase primii 3 ani când, alături de câțiva studenți, pătrunși de dorința de a face ceva împotriva regimului comunist, se avântase într-o activitate clandestină. Turnați, depistați, arestați, judecați, au luat sentințe grele, mai ales cei doi conducători, ajungând, în cele din urmă, după un periplu de la Jilava la Văcărești, să fie familiarizați cu nu mai puțin faimosul abator uman, Gherla și să facă cunoștință chiar cu șeful reeducării și al serviciilor de informații pe întreaga pușcărie, Țanu Popa.

Din ce am cules eu de-a lungul staționării în *universitatea* Gherlei, rezultă că introducerea în penitenciar se făcea după un tipic riguros, care rivaliza chiar, în anumite ocazii, cu cel al Jilavei.

În plus, Gherla, care era și fieful unei ramuri rupte din trunchiul reeducaților de la Pitești, în iunie 1950, mai avea în programul său de *recepție* și o vizită, care era infinit mai periculoasă decât trecerea în revistă a noilor sosiți de către membrii Biroului de Inspecții (politic) sau chiar de către Direcțiune. *Noii veniți, oaspeți fără voie*, se înșirau pe două rânduri, iar șeful demascărilor, Alexandru Popa zis Țanu, secondat de Mihai Livinschi, *locotenentul său*, îi trecea, om cu om, în revistă.

Scopul chestionării individuale era necunoscut celor fără o informare prealabilă asupra evenimentelor care urmau să le curme chiar viața. Pe lângă tata, mama, locul nașterii și profesia lor, deținutul urma să precizeze cu ce organizație „a căzut”, ce structură a avut aceasta și ce rol a jucat el în desfășurarea activității. Cel care însemna cu multă atenție era Livinschi, iar cel care ducea ancheta până la sfârșit rămânea același Alexandru Popa, basarabean la origine, pe câte am aflat.

Legătura mea cu Puiu Chiselev a fost mai întâi vizuală. Tânărul student avea toate trăsăturile care mărturiseau o ființă echilibrată, de la blândețea ochilor până la șirul cuvintelor exprimat fără violență sau sincope. Avea un zâmbet molipsitor și, de-a lungul anilor pe care Dumnezeu ni i-a dat să-i petrecem împreună între zidurile Gherlei sau ale temniței din Dej, nu l-am surprins nicicând pierzându-și normalitatea din expresie sau priviri. Era un tânăr pe care un pictor al Renașterii cu siguranță l-ar fi pus de o parte, cu ușurință și interes, ca model.

Un gând, însă, mă cutremura. Ce s-ar fi petrecut cu Chiselev dacă ajungea în cuptorul camerelor 99 sau 103 și la ce temperatură i s-ar fi desfigurat, odată cu fața și trupul, acea ultimă rezervă umană numită suflet? Ar fi reușit să și-l păstreze neîntinat, alegând calea morții și imitându-i pe mucenicii care pieriseră, unii chiar sub ochii mei sau, supus unor chinuri repetate și degradări continue, precum urinatul în gură sau îngurgitarea excrementelor, ar fi cedat, urmându-i pe un Paul Caravia, un Cornel Pop și pe atâția alții deveniți mai târziu ei înșiși torționari?

Distanța dintre noi s-a micșorat în luni de zile, eu purtând colții ascunși ai memoriei... Despărțit de Nicolae Chiș, martor și trăitor al acelei nopți a prăbușirii porților *iadului*, descopeream în tânărul moldovean un liman de liniște și de seninătate, de care aveam atâta nevoie pentru a mă aduce înapoi la ceea ce fusesem cândva.

Pentru ceilalți, camera 99 era o celulă mare, iar pentru mine un *remake*... Fiecare colț și loc erau populate cu umbre, oamenii se suprapuneau, cei prezenți fiind fantomele celor trecuți. Cei care trăiau cu adevărat erau chinuiții, muribunzii sau eroii: un Moș Piticar, un... Nicolae Suci, Timaru, Potcoavă, Furteș, Romulus Ionescu, Izmană, Lupoai, Teja, Drohobeschi; toți mă priveau, parcă, cu ochi triști și acuzatori că i-am uitat, că am avut îndrăzneala să vin îndărăt în locul unde ei au fost torturați, unii până la moarte și că noaptea care coboară peste trupurile celor de acum ar trebui să fie spartă de răcnetele celor sugrumați, de un Livinschi, de un Cerbu, un Stoian, un Romanescu sau de *gorila reeducării*, Vasile Pușcașu.

Da, așa ar fi trebuit să fac! Să strig, să urlu deșteptarea, să le spun câteva vorbe și să-i fac să stea dreupți smirnă, până în revărsatul zorilor, în memoria zecilor de martiri!

*

Timpul, care este cel mai puternic liant devorator al deținutului, m-a condus către un alt grup care se evidenția prin două personalități.

Unul era *nea Stanca*, muncitor – așa cum se declarase –, dar după vorbă și port cred că fusese inginer și „căzuse” cu o organizație *multifațetată*, compusă din felurite elemente aparținând partidelor istorice și Mișcării Legionare. În general, constatasem capacitatea combativă și solidaritatea demonstrată prin acțiuni în care forțele politice se uniseră spre unicul țel, *lupta împotriva regimului comunist!*

Locotenentul său, care îl asculta, chiar cu evlavie, era un tânăr de circa 25-30 de ani, cu un nume lung, Gavrițeanu. Discuțiile dintre dâșii mergeau în paralel, câteodată chiar se

suprapuneau în concluzii, dar aveau un loc unde se poticneau și unde mai tânărul Gavriilețeanu nu admitea nicio concesie:

- Americanii ne-au scos pe noi, europenii, din rahat în 1917, zicea nea Stanca, atunci când și-au trimis Corpul Expediționar pe continent. Dacă americanii nu debarcau în Franța cu sutele de mii, însumând peste un milion până în primăvara lui 1918, Franța ar fi cerut armistițiu.

Auzise și el, fără să fie istoric, că fără yankei, nemții n-ar fi pierdut războiul în anul următor.

- Și așa s-a petrecut și în 1944, zicea cu parapon nea Stanca, numai că de data asta, intrând în cârdășie cu Tătucu' Stalin, le-au deschis drumul rușilor, de-au ajuns până la Viena. Pentru ce-au făcut în primul conflict îi felicit, pentru ce-au făcut în al doilea îi înjur!

Pseudomuncitorul avea alte opinii:

- Și atunci, și acum, în 1944, au avut numai interese. Nemții lui Hitler trebuiau zdrobiți înainte de a pune mâna pe vreun produs nuclear. Pe urmă, au mai fost și interese de ordin economic imediat. După a doua conflagrație mondială, America a avut cel mai mare *boom* economic și a mers înainte, pe un nivel economic fără precedent în istoria sa, până la sfârșitul guvernării lui Eisenhower. Și mai era ceva, împărțșit de toți, aproape fără excepție: niciodată americanii nu vor declanșa un război atâta timp cât evreii conduc de o parte și de alta a Oceanului și sunt plasați atât de bine în *establishment*-ul sovietic.

Izbucnea furtuna, când unii mai informați susțineau că Stalin s-a folosit de evrei în Internaționala Comunistă și în aparatul represiv și începea să-i numere pe Yagoda, Ejov, Beria și pe alți mahări din G.P.U. și N.K.V.D. Concluzia era, cum de altfel mai auzisem și la Jilava, că atunci când Stalin s-ar fi simțit în putere, ar fi invadat Europa și ar fi pus steagul roșu în vârful Turnului Eiffel.

Ochii mei mai iscodiseră și câteva personaje care nu prea aveau ce căuta printre noi: în primul rând, un bărbat, înalt de aproximativ 1,80 m, căruia mi se părea că-i priise detenția, fiind gras și solid, cu ochii jucăuși și iscoditori și care se numea Ciobanu. Acesta era omniprezent atunci când se discuta în cerc sau în grup. Întrucât

puteam lua legătura cu celelalte celule, am aflat că individul avea o meserie compusă din patru silabe: *ciripitor*. Mi se părea ciudat că niciodată nu s-a înscris să iasă la raport, precum făceau alții. Concluzia impusă era că *tovarășul* își scria notele în orele când somnul ne unea genele și le expedia prin altcineva.

În aceeași categorie l-am înscris și pe un adult de circa treizeci de ani, de statură înaltă, dolofan și el, cu un glas mios, despre care am fi putut zice că se poartă cu o normalitate decentă. Mișcările îi erau, parcă, anticipate la împărțirea pâinii sau a cotidianului arpacaș și nu se uita niciodată câtă fiertură zace în gamela sa. Îl chema Molnár și nu ascundea faptul că a fost peste graniță și că l-a răpit N.K.V.D.-ul. Maghiar la origine, *morarul* nostru avea o mulțime de calități, însă una mi s-a părut cel puțin suspectă: învățase uluitor de repede numele nostru, mai mult chiar, și prenumele aferent. Îi căzusem cu tronc eu, maiorul Verzea și un alt ofițer, Ștefan Tatomir, pe care memoria mi l-a vânturat; el făcuse de pază într-un lagăr, Berezovka, din Transnistria, fiind condamnat pentru crime împotriva umanității; la fel, și nu în ultimul rând, grupul Spaniolu era și el vizat de *morar*, dar de la acesta primise un refuz total.

Prietenii în temniță le-am asemuit firelor de nisip care se scurg în clepsidră și se adună, paradoxal, fără să măsoare timpul trecut. Adunate la un loc, ele pot, însă, demonstra, cu siguranță, țesătura unei legături ce se poate înfiripa și afirma independent de pecetea vremii.

Aveam în spatele meu câteva *cazuri* când empatia spontană mi-a fost mai de ajutor decât calendarul lunilor sau anilor petrecuți împreună. La penitenciarul din Craiova, profesorul de desen Ilie Marineanu; la Jilava, Ion Sadovanu, Mihai Bălănescu, generalul Nicolescu; la Târgșor, grupul elevilor olteni, Meianu, Georgescu, Ionescu, Gropineanu, Grigore Iorgulescu de pe meleagurile Dobrogei sau Sorin Botez...

În orele când iglițele se odihneau, Puiu Chiselev devenea un geograf fără concurență. Nu de puține ori, amintirile mă împresurau și pe mine, iar hărțile așternute pe tablă cu creioane

colorate, executate cu o măiestrie excepțională de prof. dr. Marin Donciu, de la Colegiul „Carol I”, ne conduceau la dispute deseori hilare, iar harta Pacificului era plină de capcane, de la conturul insulelor nipone la plasarea capitalei arhipelagului filipinez sau la controversatele poziționări ale fostelor posesiuni olandeze, Sumatra, Java, împărțirea mării insule Borneo, de nu știu câte ori mai mare decât România. Ca să nu mai vorbim de puzderia de arhipelaguri și insule din Pacificul de Sud-Est. Odată chiar am pierdut masa, ciorovăindu-ne intens asupra celor două arhipelaguri, Solomon și Mariane, unde americanii au avut de întâmpinat o rezistență neașteptată din partea trupelor nipone. Ore întregi, cu gamela întoarsă și prăfuită, câștigam sau pierdeam timpul tinereților noastre hălăduind în lumea continentelor, a țărilor sau a țărmurilor!

Odată, Puiu Chiselev a întrebat, pe un ton liniștit:

- Ai fost la Pitești! Și ce poți să-mi spui despre ce s-a petrecut acolo? Mi-am planificat câteva zile de... mărturisiri.

- În primul rând, dacă uvertura s-a executat și focul s-a aprins în penitenciarul din mijlocul orașului Suceava, aceasta nu a fost de mirare fiindcă tinerii proaspăt arestați, aducându-și aminte de pactul Nicolae Pătrașcu-Ana Pauker din 1945, au crezut, în naivitatea lor, că s-ar mai putea repeta armistițiul, greșeală mare cât Everestul, așa zice! Înțelegerea de atunci a fost un act pur comercial și târgul s-a încheiat în avantajul celor două părți. Culmea este că au participat și rușii printr-un colonel N.K.V.D. Se zice că a fost opera Anei Pauker, care era considerată liderul partidului. Fără îndoială, din acest armistițiu, legionarii au avut, însă, cel mai mult de câștigat; dar și comuniștii și-au tras partea lor de profit, concentrându-și forțele pe țărăniști și, în joc secund, și pe liberali. Între timp, raportul de forțe s-a schimbat, mai ales după ce comuniștii au falsificat, fără rușine, alegerile din 1946, iar occidentalii au recunoscut rezultatul. Restul a fost joacă de copii; s-a înscenat parodia de la Tămădău, prin care Partidul Național Țărănesc, în frunte cu Iuliu Maniu, a fost exclus din viața politică și, totodată, liberalii s-au autodizolvat. Mai

rămânea, într-o opoziție ascunsă, dar periculoasă, Mișcarea Legionară, care avea două *atú*-uri: o experiență clandestină, bazată pe o organizare paramilitară și o rețea de legături subversive cu centre informale din Occident. Apoi, noua Securitate, proaspăt înființată la sfârșitul lui august 1948, își filtrase și sporise cadrele, dorind, totodată, să obțină și legitimarea unei activități care să ducă, într-un timp scurt, la distrugerea ultimului său dușman: Mișcarea Legionară! Neîndoios că sovieticii au avut o contribuție majoră în declanșarea conflictului care a condus la arestarea simultană a mii de membri sau simpatizanți legionari în toată țara. Lovitura a fost năprasnică pentru comandamentele regionale: în prima mișcare au fost arestați, în acea noapte de 15 mai, majoritatea comandanților vizați, dar și grosul tineretului legionar.

- Și ce s-a petrecut la Suceava?

- Din cele ce am aflat eu, la inițiativa unui tânăr, Bogdanovici, fiu de prefect P.M.R., după câte am auzit, a luat naștere, cu asentimentul conducerii penitenciarului, o organizație, O.D.C.C., cu pretenția de a exprima dorința sinceră a studenților arestați și condamnați de a se alătura *regimului democrat*, recunoscându-și vina de a se fi lăsat influențați de cercuri reacționare.

- Ce-a mai fost și asta?

- Organizația Deținuților cu Convingeri Comuniste!

- Deci s-au autodeclarat *reeducați* sau *reeducabili*!

- Poate și una și alta, numai că atunci când a apărut această inițiativă care, ulterior, a ajuns sub comanda unui student, tot fost legionar, Eugen Țurcanu, Ministerul de Interne a considerat-o drept o oportunitate care putea fi exploatată. Nu se știe nici până acum cine a gândit etapele acestui monstruos proces, care avea drept obiective directe compromiterea coloanei vertebrale a rezistenței din penitenciare, adică studenții în număr de aproape 800-900, iar pe de altă parte, continuarea unei anchete prelungite chiar și după condamnările juridice, care aveau să completeze dosarele inculpaților. A doua țintă a fost atinsă prin utilizarea

așa-zisei *demascări*, care era și afară folosită cu sârg de către cadrele partidului, atunci când erau incriminați infiltrații din fostele partide istorice sau ofițeri ai Armatei Regale Române.

- Și cum s-a pus în practică, fiindcă, totuși, exista o administrație, un regulament și o procuratură?

- Ești naiv, toate au fost suspendate. Se pare că D.G.P.-ului nu i-a convenit să coabiteze cu o altă autoritate tutelară, iar când au apărut victimele în rândul tinerilor torturați la Pitești, dar și cele de la Gherla, personalului administrativ i s-a îngăduit accesul în zonele de izolare ale reeducării.

- Și la Pitești unde ai fost, ce s-a petrecut?

- Păi, eu cred c-am făcut parte din prima promoție schingiuită și cu victime, când în noaptea de Crăciun ne-au ținut un discurs, în ordinea prezentării, Alexandru Popa, pe care și tu l-ai cunoscut, apoi tartorele, Eugen Țurcanu.

- Și voi i-ați întâmpinat cu aplauze?

Am tăcut o vreme și pe urmă au adăugat, cu un glas stins:

- Am avut ghinionul să fiu în noaptea aceea aproape de călăi, stăteam de vorbă cu doi camarazi din lotul studenților de la Timișoara, Emil Sebeșan și Lucian Plapșa. Când s-au repezit cu bâtele la noi, am sărit precum Don Quijote să-l pocnesc pe Țurcanu, care era cel mai aproape, dar dintr-o lovitură, el m-a pus la pământ și în noaptea aceea toți cei aproape 70 de studenți am fost schingiuiți pe o masă neagră pe care am găsit-o în inventarul încăperii. Identificat printre primii care au îndrăznit să-l agreseze pe *domnul* Țurcanu, mi-am luat și eu porția imediat, o lovitură puternică aplicată în plină față, care mi-a provocat o hemoragie ce avea să persiste toată noaptea. Am fost pe muchie de cuțit cu viața fiindcă ceilalți camarazi ai mei, pe măsură ce erau bătuți, iar unora li se rupeau chiar și oasele, erau aruncați peste primele victime, adică peste noi, câțiva, care zăceam întinși pe ciment. Atunci, în noaptea Crăciunului, i s-a rupt antebrațul fiului fostului șambelan de la Sinaia, Soare, iar printr-o lovitură de bocanc aplicată direct în ochi, lui Nicolae Călinescu i-a fost deviat axul vizual.

Spre dimineață se făcuse o movilă de trupuri deasupra mea, iar sângele șiroia din toți ca dintr-un butoi spart. Cred că am stat leșinat până în revărsatul zorilor, când a urmat o a doua rundă și când, din cauza puternicei hemoragii nocturne, nu m-am mai putut ține pe picioare. Coșmarul a durat până la sfârșitul lunii februarie când, cu vrerea lui Dumnezeu și prin rugăciunile mamei mele, am ieșit în chip miraculos la liman, fără știrea lui Țurcanu, din lungul drum al *noptii către zi!*

La Târgșor am aflat că pălălaia reeducării s-a întins și la Canal, unde plecaseră două detașamente de așa-zisi reeducați. Le spun așa fiindcă marea majoritatea a studenților și-au revenit imediat ce experimentul Pitești a luat sfârșit. S-a mai încercat și la Brașov, dar nu le-a mers fiindcă directorul nu a acceptat, iar eșecul de la Târgu-Ocna i-a făcut pe cei din conducerea superioară să se mulțumească cu *laboratorul Gherla*, unde la etajul 3, în camera în care stăm chiar acum, bătăile și tortura au mers până la sfârșitul lui septembrie.

Chiselev m-a ascultat cu ochii închiși și mi-a mărturisit că în lumea pușcării se aflase de nemerniciile regimului comunist încă din primăvara lui 1950, când sosise de la Iași.

În săptămânile care au urmat, Puiu părea interesat de o multitudine de planuri.

- Mi-ai relatat debutul reeducării, fără să-mi spui din ce căpățână a fășnit această idee? Ar fi interesant să aflăm unde s-a dospit? Care i-au fost ideologii și executorii? De ce a fost ales și selecționat tineretul? A existat o predilecție către o culoare politică, țărăniști, liberali, legionari, foști militari? Cine a operat convertirea în procesul așa-zisei reeducări? Ce țință și ce rezultate a dat? Care au fost conducătorii și ce legătură au avut ei cu vârfurile Ministerului de Interne? Dar cu Comitetul Central? Dar ce-au avut de zis ofițerii sovietici? De ce a fost stopată în chip miraculos și de ce executanții săi, am auzit chiar aici vorbindu-se, au fost puși în lanțuri de Crăciun și duși mai știu eu unde? Ce soartă crezi că-i așteaptă? Care crezi că vor fi consecințele pe plan intern, și, de ce nu, pe plan internațional? Dacă tot ce am aflat noi

aici, grozăvii în materie de tortură sunt adevărate, atunci se va folosi o metodă frecventă la bolșevici pentru a condamna pe cei care au gândit și executat procesul reeducării, iar adevărații făptuitori vor fi trecuți în umbră?

Lunile care treceau ca niște nori fugari pe cerul primăverii îmi ofereau prilejul să-mi organizez, cât de cât, o *cronică* a evenimentelor, dar și o analiză asupra unui fenomen despre care aveam pretenția că l-am trăit din plin, de la început și cu un sfârșit puțin previzibil.

- Cine crezi că a provocat reeducarea? întreba Puiu. Moartea tragică a doctorului Simionescu de la Canal care, inclus în reeducare, cu bătaii și umilințe nesfârșite, a preferat să se sinucidă demn, intrând în zona interzisă cu avertismentul *împușcării fără somație* și a cărui dispariție a ajuns să fie difuzată de un post de radio străin sau mesajele trimise de unii sau de alții pe diferite căi în Occident?

- Nu, nici sacrificiul exemplar al doctorului, am răspuns eu, nici cuvintele sau rândurile unora de aici din țară, nu puteau determina încheierea abruptă a unui experiment care încă nu-și găsește pereche nici în lagărele sovietice, în care au fost exterminate milioane de suflete și, cu atât mai puțin, în cele naziste, unde viața era oricum curmată rapid în camerele de gazare.

- Și atunci cum s-a petrecut minunea asta pe care mi-ai spus c-ai trăit-o în persoană?

- Te-ai convins și tu că, atunci când Dumnezeu vrea, se răcește jarul aprins de sub tălpile tale, iar brațele îți devin aripi? Așa s-a petrecut că numărul martirilor a ajuns la *capătul căii*, când pietricica a răsturnat carul cel mare, înțesat de călăi și ideologi! Cutremurul care a zguduit Ministerul de Interne din temelii a fost provocat de un singur om, tânăr și, în plus, membru de partid. Paradoxal, nu? Un singur individ împotriva unui minister atât de temut precum Ministerul de Interne. El a răsturnat carul care cuprindea mărimile cunoscute sau necunoscute ale unei instituții ce stârnea, ziua și noaptea, groaza printre români, *Brațul secular al*

Partidului: Securitatea Poporului sau, cum spunem noi acum, Securitatea care-i apăra pe ticăloși de mânia poporului nostru!

L-am lăsat pe Chiselev să fiarbă în suc propriu o zi întreagă până când i-am destăinuit numele *eroului*.

- S-a chemat Vais Vintilă și, în plus, era evreu. Date biografice: simpatizant al P.C.R.-ului în ilegalitate, absolvă Dreptul într-un an, profitând de legile favorabile date prigonizilor după 23 august 1944, promovat ca element tânăr și deștept la Siguranța Capitalei și, ulterior, la vârsta de 26 de ani, ca șef al Serviciului de Pașapoarte pe întreaga țară, adică chestor principal. Idealist, crezând în puritatea partidului și a conducătorilor săi, ajunge în conflict deschis cu factorii de decizie: Nicolschi, Mazuru, Pintilie, Chișinevschi și, mai ales, cu Marin Jianu. Din cele ce mi-a mărturisit, ultimul a fost cel care a și primit însărcinarea să-l lichideze. Arestat în 1950, este eliberat în urma unei intervenții prompte a lui Vincze (Vințe) și rearestat în vederea înscenării unui proces la care nici măcar n-a asistat. I se dau 10 ani de temniță grea și este expediat - ghici unde?

Nemaiășteptând, răspunsul i l-am dat eu, pe loc:

- Păi în ce penitenciar se putea găsi o secție specială numită *i-zo-la-re*, unde geamurile erau acoperite, unde nu pătrundea nimeni în afara celor care erau instrumentele directe de eliminare? Și asta unde era, ce zici?

Chiselev mi-a zâmbit trist:

- Păi... la Gherla, pe câte bănuiesc eu. Și la Canal mor oamenii, deținuții politici, dar dispariția lor este acompaniată de sute de perechi de ochi.

Am aprobat:

- Da, aici exista o încăpere privilegiată, cu o mare capacitate și cu ferestrele zidite către exterior!

Chiselev părea nedumerit:

- Care este aia?

- La etajul nostru sunt numai două; camera 87, pe latura opusă a aripii de nord și pe miazăzi... noi, adică celula mare 99, numită și, până în 12 februarie, știi cum?...

I-am tăiat curiozitatea, spunându-i grăbit:

- Camera morții! Chiar asta, în care stăm acum și dormim liniștiți și poate, unii dintre noi, au coșmaruri. Aici am stat, din mai și până la sfârșitul lui octombrie! Aici l-am primit, așadar, pe Vais Vintilă, la începutul lui iunie 1951, în colțul ăsta dinspre fereastra de est, în lotul tuberculoșilor și tot aici s-a pus la cale *minunea* despre care pomeneai tu. Am să-ți redau, foarte pe scurt, ceea ce am trăit. Asta nu înseamnă că mărturia mea e *casație* și că filmul care s-a desfășurat în fața ochilor mei nu poate fi văzut și dintr-un alt unghi și cu alte secvențe. Nu pot să mă substitui și nici n-am dreptul să-i judec pe cei care erau sugrumați sălbatic de echipa lui Țurcanu, în frunte cu acesta, de două-trei ori pe noapte, cu o tehnică pe care, de multe ori m-am întrebat, de unde au deprins-o. Nu pot, iarăși, să-i condamn pe cei care, sub privirile mele, au hotărât să-și curme viața, aruncându-se în golul scărilor, împrăștiindu-și creierii pe ciment. Pot spune, cu mâna pe inimă și sub jurământ, că pe unul dintre ei, un lider al Mișcării de Rezistență din Dobrogea, student ajuns la Camera 4 Spital, am încercat, din ochi și din buze, să-l determin să renunțe la funestul gest. Cu o noapte mai înainte încercase să-și taie venele, dar cum hemoragia era puternică, plantonul s-a speriat și a dat alarma. A urmat intervenția unor studenți de la Medicină, trecuți prin malaxorul reeducării, iar camaradul meu a fost salvat, după ce primise un set de lovituri în față ce-i umflaseră capul precum o baniță. L-au lăsat aproape o săptămână să se refacă, apoi Țurcanu l-a anunțat, rânjind, că va intra într-o nouă rundă, iar dacă crapă nu este nicio pagubă, dar să n-o facă până când nu îi da schema organizației sale de tineret din Dobrogea. Stăteam *vis-à-vis* de el și înainte de stingere am avut o convorbire demnă de scenariul unui film. Și-a luat rămas bun de la mine, din priviri și cu un minimum de gesturi, iar eu l-am rugat, aș zice chiar că l-am implorat, atât cât îmi era permis să mă exprim vizual, să reziste și să treacă peste hopul cumplit ce-l aștepta. A fost, însă, în zadar; dimineața, când a fost condus pe scări de milițian să scrie

declarația, studentul Gheorghe Șerban s-a aruncat, voluntar, în gol, zdrobindu-și capul de cimentul subsolului temniței.

În ziua aceea n-am mai simțit loviturile și parcă îmi venea să le spun călăilor să mă lovească mai abitir. După câteva ore am primit vizita comandantului Dumitrescu, însoțit de câțiva caralii, care ne-au luat la poceală după chelfăneala lui Țurcanu. Și unul și altul ne-au asigurat că putem să-l imităm pe *banditul* mort de curând, dar cu o condiție, a demascării prealabile.

- Eu sunt de acord chiar să vă duc pe toți de aici în pătură, dar asta după declarațiile voastre. 'Tu-vă mamele voastre!...

- Ce mutre aveau căiniiăștia? m-a întrebat, aproape strident, Chiselev.

- Ești în premieră, Puiule, nimeni până acum n-a dorit să afle înfățișarea lui Țurcanu, expresiile inimitabile ale ochilor săi, de la încordarea precedând loviturile până la satisfacția demonică a asasinului care a dobândit ceea ce își propusese.

Același chip întunecat de pecetea diavolului l-am descoperit, însă, într-o dimineață, având în glas și în priviri o notă umană. Era la fereastră, după o rundă care, vădit, îl obosise și care îl umpluse de sânge pe uniforma dungată de pușcăriaș.

- Parcă eu fac de plăcere, ce n-aș da să fiu lângă copilul meu!... Am și eu dreptul să iubesc pe cineva...

A vorbit cu fața către fereastra de apus, deci cu spatele spre noi; nu ni s-a adresat nouă și păstrez convingerea că mentorul reeducării era bolnav psihic. Era un paranoic, fără discuție, iar selecția sa nu a dat greș!

Contribuția mea la cutremurul stârnit la etajele superioare ale M.A.I.-ului îmi producea momente de autentic delir, mie, un prăpădit, cum păream, iar cele peste 40 kg ce-mi mai rămăseseră pe oase mă provocau, dându-mi imboldul să mă urc la fereastră și să urlu la milițienii ce veneau dimineața și plecau seara:

- Ticăloșilor, degeaba ne-ați bătut ca pe hoții de cai, degeaba ne-ați spart oasele și ne-ați schilodit sufletele, tot noi am învins până la urmă și v-am făcut să vă fie frică și să vă tremure epoleții pentru ce-ați făcut! Un jidan de-al vostru și un partizan de-al nostru au avut curajul, riscându-și viața, să facă cunoscute lumii ororile de la Pitești

și Gherla! Nu ne încălzește că ele au fost gândite, promovate și aplicate cu girul consilierului-șef Zaharovski sau după preceptele lui Makarenko! Voi ați ascultat, voi le-ați executat, iar pe noi ne-ați chinuit până la moarte! Vina este a voastră, năimiților! Blestemați să fiți din tată-n fiu până la sfârșitul veacurilor! Să n-aveți parte să vă plângă cineva când veți închide ochii!

Da, cam acestea aș fi vrut să le spun, de la fereastra celulei 99, milițienilor și ofițerilor din *Biroul de Inspecții*, în frunte cu comandantul temniței, Constantin Gheorghiu.

*

Reeducarea a însemnat un atac asupra substanței ființei umane și, aș mai fi vrut să adaug că, dacă cele petrecute, atât în cele două penitenciare, Pitești și Gherla, cât și la Canalul Dunăre-Marea Neagră nu au fost auzite de Comitetul Central, și asta este puțin probabil, Securitatea, care a regizat totul, era compusă din membrii unui singur partid: P.C.R.

Conștientizăm faptul trăirii *in nuce* a unui fenomen pe care-l consideram nu numai ca o pervertire a unei instituții de stat ce avea menirea, sub un regim comunist, să contribuie major la eliminarea dușmanilor de clasă. Citisem cu nesaț cartea lui André Gide, *Retour de l'URSS* și, mai ales, ascultasem mărturiile directe ale unor rude apropiate, care văzuseră universul sovietic; dar toate aceste tablouri se îndepărtau de o realitate pe care românii nu o puteau asimila, indiferent de factorul timp, care se spune că este cel mai eficient martor al tiranilor.

Sub pătură și la adăpostul nopții la Jilava, Văcărești sau Târgșor reflectam la imaginea poporului român peste 10-20 de ani de la momentul zero al gândirii mele. Și dacă fabricile s-ar fi înmulțit la infinit, steagurile roșii ar fi umbrit lumina soarelui până la extincție, iar imnurile de slavă închinete partidului și conducătorilor săi ne-ar fi dat deșteptarea și stingerea, substanța nativă a poporului nostru n-ar fi fost primejduită cât timp clopotul unei ultime biserici ar fi sunat încă!

Experimentul Pitești, cu victimele, dar și cu eroii săi, cu bestiarul înmulțit pe măsura anesteziei conștiințelor, mă învățase, totuși, să cred în ultimul strat al ființei umane, care ceda cel mai greu!

Un exemplu apropiat și dureros pentru mine a fost studentul Cornel Pop, o excepție a tineretului universitar, pe care profesorii săi îl vedeau, curând, urcând cu ușurință treptele academice.

Am primit știrea trecerii sale, cu arme și bagaje, în rândurile asasinilor, precum o măciucă în creștetul capului. Asistasem la supliciul său la Camera 4 Spital: Țurcanu îi sfârtecuse șezutul, care se infectase ulterior, iar bâtele, când tropăiau pe suprafața plăgilor sale, ejectau jeturi de puroi!

Îmi era imposibil să-l substituiesc unui călău. Dacă știrea nu a fost dirijată și răspândită printre noi, supraviețuitorii, pentru a ne demonstra căderea îngerilor și biruința Satanei, atunci am fi obligați *volens nolens* să admitem că există un prag al topirii, un *shoah* trăit de tineretul român, ce ar fi sfârșit și cele mai trainice stânci, iar metoda izolării și torturii permanente a fost regină.

*

Eram, totuși, izolați. Plantonul pe etajul trei era un fost student la Teologie, pe care îl cunoscusem încă de la Pitești. Îl chema Băruțiu. Era înalt, slab și cu ochii pierduți. Evident că fusese plasat acolo să *vadă* și să *audă*. Băruțiu nu avea chef să mai fie vigilent și dormita în post.

Mult mai activi mi s-au părut cei de la punctul sanitar, plasat chiar în centrul etajului trei, pe latura de răsărit. Aveam acces acolo cu grupa, iar doctoral Turcu, student în ultimul an, ne asculta doleanțele.

- Medicamente primesc numai când fac un raport asupra vreunui caz grav, ce necesită o internare în infirmerie. Ce vă pot da sunt, însă, tradiționalele aspirine și supozitoare sau ulei de ricin și urări de sănătate!

Într-o zi, care putea să lipsească din calendarul meu, m-a întâmpinat în halat alb cel pe care-l socoteam pierit de mult timp. În fața mea îl aveam pe Cornel Pop – sau ceea ce mai rămăsese din el. Se spune, îndeobște, că ultima trăsătură a feței o prinzi din

ultima privire a ochilor. Admirasem la Pitești scânteierea lor tinerească și lumina pe care o împrăștiau. Acum, după numai doi ani, chipul îi era de nerecunoscut și o asimetrie a mușchilor faciali crea senzația unui rictus.

Instantaneu, m-am gândit la martirajul acestui tânăr, la chinurile îndurate și la despărțirea ce a urmat, de propria sa imagine și suflet.

S-a bucurat când m-a revăzut și ne-am îmbrățișat fără teamă. Pe culoar, la întoarcere, m-am îngrozit de imaginea unui tânăr, șef de an, plin de viață, de avânt și împliniri și cel pe care îl recunoscusem în oficiul sanitar, cu ochii stinși, cu glas întretăiat, gol, pustiit și întunecat.

Îmi închipuiam cât de cumplită a putut să fie revenirea la normal pentru un suflet sensibil și înzestrat, precum al său, după ce apostazia îl transformase într-un tortionar!

În fond, în ceasurile de noapte ce-mi răpiseră somnul, mă gândeam la zecile de studenți care trecuseră de partea cealaltă a râului, acceptând reeducarea și transformându-se în instrumente oarbe și surde ale celor care, având dublă identitate, sovietică și română, inițiaseră monstruosul proces al compromiterii tineretului întemnițat.

În vizitele pe care le-am mai făcut am aflat că reeducarea încetase cu desăvârșire, iar conducătorii ei, în număr de 11, fuseseră puși în lanțuri și duși, spre satisfacția gaborilor, într-un loc de unde nu s-au mai întors.

Singura mea bucurie a fost o întâlnire aranjată de doctorul Turcu, la infirmerie, cu Vasile Furteș, pe care l-am găsit refăcut fizic și de un optimism contagios.

Celălalt camarad de la 99, croitorul Ion Potcoavă, se pierduse printre sutele de deținuți de la etajele inferioare și nu am reușit să-i mai văd chipul, resemnat sub potopul loviturilor care-i zdrobeau trupul.

O știre importantă pe care ne-a strecurat-o tot doctorul Turcu a fost că locotenentul Sucigan a luat, și el, drumul Capitalei, iar Avădanei, ajutorul acestuia, stătea ferecat, de săptămâni de zile, din proprie voință și interes, în biroul său!

*

Cu trecerea lunilor, care curgeau una după alta, m-am apropiat de tânărul *textilist* Puiu Chiselev, care-și continua activitatea cu zel și pricepere în (pre)fabricarea puloverelor cu *materialul clientului*.

Îl invidiam și-l admiram, totodată. Ore întregi mânuia cu dexteritate cele două sau trei iglițe, care se sudau în sute și mii de noduri ale împletiturii ce ieșea din mâinile sale.

Avea și repaus, iar zilele de sărbătoare, atât cât le puteam dibui, le țineam cu sfințenie. Din nefericire, singurul preot era armeanul Papken Keropian, bolnav și trecut prin reeducare, puțin dispus să officieze o slujbă, măcar duminicală!

Odată l-am întrebat pe amicul meu dacă a văzut *flăcările iadului* la Gherla. A înțeles despre ce este vorba și mi-a mărturisit că a fost martorul unei minuni petrecute chiar cu el.

- În carantină, atunci când am venit cu lotul meu, adică cu... șeful organizației, Ionel Renescu! Un individ cu mutră mongoloidă, cu ochii mici și răi, de o statură potrivită, a întrebat cine a fost șef de lot. Renescu a vrut să se prezinte, însă eu am avut inspirația să mă substitui lui, inspirație care, în fond, nu mi-a aparținut, ci a fost a celor de afară, care se rugau pentru mine! Dialogul a fost scurt și l-am convins, în câteva cuvinte, că nu a fost vorba de o veritabilă organizație, ci de niște vorbe aruncate ici și acolo, la câțiva colegi de-ai noștri, vorbe care, adunate, au fost suficiente pentru a ne băga într-un proces. Condamnările au fost, însă, mari și nu pe măsura faptelor. Individul despre care am aflat, mai târziu, că depindea viața sau moartea în penitenciarul Gherla se chema Alexandru Popa, zis Țanu, a tăcut, lăsându-mi impresia că îmi dă dreptate! A încheiat promițător: „Ne vedem la muncă în fabrică!”. Dar, mai târziu, am avut un meci cu el în fabrică, evident, eu fiind sacul, iar el boxerul. Nu știu ce l-a făcut să mă pocnească. Un pumn zdravăn primit în falcă m-a aruncat pe podea. A răcnit la mine: „*Banditule, acumă știu cine ești! Îți vin eu de hac!*”.

Monologul s-a terminat și ticălosul, înainte de a-și pune amenințarea în aplicare și a mă trimite la al treilea etaj, a avut *fericirea* să primească în ajunul Nașterii Domnului *brățările* la picioare, dar și un potop de înjurături de la cei care, odinioară, dimineața, îl întâmpinau cu un *să trăiți* și îi dădeau în primire cheile Celularului 3!...

25

EMILIAN ANGHELIU - UN TOVARĂȘ LA GHERLA

- **Ti-am** mărturisit că, după *noaptea fermecată* de la sfârșitul lui Făurar, când a încetat secretul izolării la etajul 3 al pușcăriei Gherla, într-o dimineață cețoasă, ne-am pomenit ca o turmă fără păstor, dar cu zăvozii de jur-împrejur. În zilele ce au urmat, spectacolul era demn de o analiză psihologică, unde și când *omertà* acționa fără îndemn sau poruncă. Scăpați din infern, ne aduceam bine aminte de *metodologia* călăilor, care putea fi numai o manevră premeditată, o etapă de *finish* unde în mediul slobod al fabricii propice destăinuirilor și mărturisirilor se mai puteau umple dosarele cu *bandiții* care scăpaseră din anchetele Securităților regionale sau chiar a Capitalei sau, mai grav, din labele lui Vasile Pușcașu, Romanescu sau Cerbu și anchetele lui Țanu Popa sau Livinschi. Cu ușurință putea intra, în judecata noastră, stivuită în amintiri cumplite de jocul ticăloșit al reeducării, care debuta cu cântecele naționale și legionare și se termina cu oasele frânte ale victimelor.

- Da, era posibilă și versiunea asta, mi-a răspuns Puiu Chiselev, dar e puțin probabilă și am să-ți spun de ce. Mi-ai spus că, odată cu Vais Vintilă, a început *adevărata demascare*, iar pe măsură ce în declarațiile lui se întâlneau mai marii partidului, compromiși sau nu, cu atât șansele unui deznodământ al reeducării se impunea, cu necesitate, pentru conducere și vizafi erau prim-secretarul Gheorghe Gheorghiu-Dej și Partidul

Comunist din România. Țsta ar fi un prim argument; al doilea este însuși desfășurătorul faptelor: oprirea torturii, îndulcirea raportului milițian-deținut și, ultimul semn vizibil, dispariția a ceea ce am auzit și eu că există, a ofițerilor Avădanei și Sucigan. Pentru motivele astea, zic eu, nu o să-i vedeți întorși în glorie pe Eugen Țurcanu și pe asasinii săi.

- La punctajul tău aș mai adăuga ceva ce am trăit în noaptea aceea de pomină: cuvintele și uitătura colonelului Czeller, atunci când l-a văzut pe Caravia, șef de cameră și s-a adresat cu ochii plini de furie primului planton: „Tumneata cine ești și ce păzești tumneata? Pe alți *bandiți*?”. Atunci a fost limpede pentru mine că nu s-a jucat o farsă și că *experimentul* Pitești luase sfârșit! Și ar mai fi ceva, i-am zis eu: conjunctura internațională și bătăile noastre repetate la poarta O.N.U. Nu merge deloc să te duci la un organism internațional cu victime asasinate în temnițele tale. Bașca ororile de acolo!

- Dar, acuma, m-a interogat Puiu, voi, ăștia care ați scăpat cu viață n-ați mai păstrat nicio legătură între voi?

- Drept să-ți spun, în primele două-trei săptămâni, până când ne-am dumirit că nu-i falset, treceam unul pe lângă altul și numai la masă, în zgomotul gamelelor, strecuram câte-o șoaptă!

Trecuse mai bine de-o lună de ostioală în fabrică, de când observasem un lucru neobișnuit și repetabil: un individ cu o nutră colțuroasă, de muncitor sadea, dar cu ochi blajini, încerca să lege o vorbă sau să se apropie de vreun deținut, însă era respins, câteodată chiar cu o sudalmă.

Am reușit, totuși, să descâlcesc ghemul într-o dimineață, când m-am nimerit lângă un oltean pe care-l cunoscusem la Craiova; acesta m-a lămurit pe loc:

- Ah, domnule Ciuceanu, ăsta nu merită nici să-ți arunci privirea spre el, darămite să-i întinzi mâna. Țsta a fost mare ștab, ministru chiar, sub bolșevici!

- Și cum de-a ajuns aici? am început eu să mă întreb.

Pe loc am făcut o legătură sau, mai *bine-zis*, o juxtapunere, amintindu-mi de Vintilă Vais care, și el, poposise, fără voie, pe tărâmurile Gherlei.

- Dar ce-a făcut, cum a reușit să se certe cu stăpânii lui? am continuat eu cu întrebările interioare.

Mai târziu am avut ocazia să vorbesc chiar cu Emilian Angheliu, care mi-a oferit niște răspunsuri:

- Simplu, foarte simplu, să te temi de două lucruri când ai de-a face cu ilegalistii. Am căpătat și eu puțină experiență... prima condiție este să nu te cerți cu nimeni din Comisia de Control a partidului, mai ales dacă este evreu; a doua condiție, care te poate costa chiar capul, este să nu începi să discuți raporturile economice cu măreața Uniune Sovietică. Ori în cazul meu, tinerețea, orgoliul și învățătura marxistă, motiva Angheliu, m-au împins să fac chiar pe procurorul și i-am scris taman lui Gheorghiu-Dej o plângere în care am arătat, documentat, că pe români îi costă producția unui litru de benzină nouă lei și îl vindem, în schimb, la ruși, cu doi lei. Bomboana pe colivă a fost întrebarea adresată lui Dej: „Tovarășe prim-secretar, ce fel de regim muncitoresc suntem noi, dacă după șapte ani de când conducem țara, nu am reușit să le oferim muncitorilor decât un salariu care să reprezinte numai 37% din cel primit în timpul regimului burghez?”.

Asta, spunea Angheliu, a pus capac la toate; l-au scos de la minister, i-au retras calitatea de membru de partid și l-au condamnat, samavolnic, la 15 ani temniță grea.

L-am întrebat cum se numeau cei care l-au băgat la pârnaie și el mi-a declarat un singur nume: Iosif Chișinevschi, un ticălos de om de care se temea până și Gheorghiu-Dej.

Odată, la predarea schimbului de noapte, prin martie, l-am zărit pe Emilian Angheliu foarte aproape de mine și am intrat din nou în vorbă cu el:

- Domnule Angheliu, l-am întrebat, cunosc viața dumneavoastră ca pe un basm populat cu balauri. V-am spus împrejurările care m-au purtat în mișcarea de rezistență, atât cât a

fost aceasta, dar și motivația certă: țara era ocupată de *Krasnaia Armia*, iar poporul supus la mari și grele privațiuni. Confiscarea pământului și mai ales a inventarului a reprezentat lovitura de moarte aplicată țaranului nostru. Armata bolșevizată, magistratura *idem*, biserica sub control, universitățile epurate de cei mai buni dascăli, academia pârjolită prin înlăturarea savanților, administrația bună numai să adune impozite, în fine, totul supus partidului omnipotent și omniscient. Vă întreb: cât timp v-a fost necesar să aflați și să constatați ceea ce v-am înșirat eu acum? Un an, zece sau un veac?! Iar când ați ajuns la o limită pe care o confundați cu morala proletară, ce nu putea fi decât onestă, ați ieșit din rânduri, iar glasul dumneavoastră a devenit acuzator. Ați fost limitat sau naiv atunci când i-ați scris lui Dej și ați crezut că un prim-secretar, care știați că primea ordine de la Moscova, ar fi putut să vă ia apărarea? Mă îndoiesc! Mai degrabă cred că ați sperat, preț de o secundă sau un minut, că dreptatea vă aparține și adevărul dumneavoastră se va impune peste blestemățiile de care erați acuzat. Și ați mai făcut o greșală capitală, care cred că a atârnat greu în balanța condamnării dumneavoastră: v-a împins diavolul să vă scotociți memoria și să înșirați în scris numele și numărul alogenilor din rândurile conducătorilor noștri. Greșală fatală, care a ușurat munca acuzatorilor... Bănuț de rasism, manifestări fasciste, drumul dumneavoastră către temniță a fost deschis. Știți câți generali sovietici au fost în *Marele Război de Eliberare* și erau evrei? Vă spun eu o cifră oficială: peste 400! Și nimeni din *Krasnaia Armia* nu a îndrăznit să-i facă vreun reproș în scris lui Stalin! Și te-ai găsit dumneata să-i numeri pe ai noștri! Poate n-ai aflat vreodată care a fost componența primului guvern după Revoluția din Octombrie: din 21 de comisari, în frunte cu Lenin, șaptesprezece erau alogeni! Și te-ai găsit dumneata să suflă în Biserică, atunci când dracii erau pe pereți, cu ochii scăpărând și cu urechile ciulite!

- Și ce s-a ales de martirul ăsta al clasei muncitoare din *Peștera Piraților*? m-a chestionat Puiu.

- N-am mai auzit nimic de el după 1960, dar mai mult ca sigur că a fost eliberat cu decretul de grațiere, ăla cu nr. 411 din 1964.

- O ultimă întrebare și te las să mai îmi povestești și altă dată despre acest Angheliu, oaia albă în turma neagră a *bandiților* autentici. Crezi că omul ăsta a fost convins de crezul marxist, de eliminarea avuțiilor, chiar și prin metode violente, de domnia unei societăți fără clase, de stârpirea săracilor și egalitatea șanselor pentru toți?

I-am răspuns fără să stau pe gânduri:

- Da, fără îndoială, că altfel nu s-ar fi ridicat împotriva protipendadei partidului și n-ar fi rămas consecvent acestui crez, ani de zile, în pușcăria asta blestemată. Am mai cunoscut o victimă a propriei sale comportări, ți-am vorbit de unul, Vais Vintilă. Nu te mira de idealismul lor, au avut aceeași încărcătură politică și morală care i-a coborât în întunericul nostru. A existat o notă de idealism și la poporul rus, iar milioanele de soldați ruși din timpul războiului au fost animați de aceleași simțăminte, chiar cu valențe creștine. Angheliu, însă, se detașează de colonelul Vais care, pe unde trecea, turna cu lejeritatea unei ape care bate în toate țărmurile. Îmi spunea, de exemplu, cât a fost de vigilent când a ajuns la spitalul Văcărești și i-a turnat pe doctorii care acordau un regim privilegiat unor *bandiți*. Dar cum e soarta aprigă, l-am văzut pe Vais, la camera 99, cu ochii înlăcrimați, când vorbea de Andrei, fiul lui și tot acolo a avut parte de interogatorii impuse de *bandiții* pe care justiția poporului îi condamnase. Angheliu, însă, n-a turnat pe nimeni, chiar dacă ar fi avut motive s-o facă și chiar au fost momente când s-a atașat de revendicările deținuților din fabrică, suportând consecințele. Am auzit că deviza lui era: *Muncește și fii solidar cu tovarășii tăi!*

26

O REȘEDINȚĂ EPISCOPALĂ - TEMNIȚĂ

La începutul veacului al XVI-lea, Ioan Zápolya, principe al Ardealului, ridică în nord-vestul Principatului, la confluența râului Fizeș cu Someșul Mic, o fortificație-castel, dotată cu ziduri de apărare și șanțuri cu apă.

Istoria acestei reședințe este contestată, anumite cronicile maghiare atribuind rolul de ctitor al cetății episcopului catolic de Oradea, Gheorghe Martinuzzi. Acesta ajunge ulterior arhiepiscop de Esztergom și cardinal, iar în perioada 1541-1552, guvernator al Transilvaniei.

Odată cu stăpânirea Coroanei Imperiale, cetatea devine penitenciar, iar ulterior, în 1859, pe partea de nord se ridică o vastă clădire cu trei etaje, având rolul de a adăposti condamnații. De menționat este faptul că, odată cu prezența armenilor pe teritoriul Principatului, se dezvoltă, pe vatra orașelului Gherla, o colonie puternică, având denumirea de *Armenienstadt*.

Din aceeași sursă profesorală, de la camera 99, am ascultat, cu vădit interes și emoție, epopeea unui tablou de mare valoare, adăpostit în impresionanta catedrală din centrul orașului, unde s-a găsit până în 1944, deci până la invazia trupelor sovietice: *Coborârea lui Iisus de pe cruce*, o pânză de dimensiuni ample, semnată de Peter Paul Rubens pentru care s-a clădit o capelă, alături de nava bisericii. Tabloul, dispărut în Ungaria în timpul

invaziei sovietice, a revenit în țară în 1952 și a fost expus în muzeul orașului, atrăgând chiar vizitatori străini!

*

Sărisem în anul de grație 1954, când, la un moment dat, ordinul a sunat pe un ton mai puțin strident, dar la fel de poruncitor:

– Cei care vă auziți numele, faceți-vă bagajele și ieșiți pe culoar!

Cu câteva zile înainte mai trecusem prin trior. Doctorul Sin, înlocuitorul medicului Bărbosu, sas la origine, ne luase în primire, om cu om, boală cu boală, găsindu-ne, însă, la toți aceeași afecțiune, anemie și, în plus, la unii dintre noi, forma finală a acestei maladii, cașexie.

Despărțirea de avocatul Predoaica, de maiorul Verzea, de nea Stanca și mai ales de nea Tache Dumitrescu, a fost dureroasă. Pe ceilalți i-am petrecut cu o privire circulară în care am prins, pentru câteva secunde, ochii întrebători ai lui Vasile Spaniolu!

Coborând celularul mare, ne gândeam încotro ne vom îndrepta. Drumul a fost scurt și am urcat, în grabă, treptele fostei reședințe a episcopului Martinuzzi. Pe partea stângă, înainte de intrare, am zărit o placă și parcă am descifrat, săpat în piatră, anul 1526. Inscripția era de 50-60/80-90 cm. Am ajuns la un beci puțin primitiv. Afară era frig de crăpau pietrele *fără să le auzim* și, înăuntru, pereții luceau, înghețați și ei, într-o încăpere de circa 80-90 metri pătrați. Beciul era prevăzut cu câteva ochiuri către curtea penitenciarului și fusese, pesemne, una dintre magazinele castelului. Pe jos se afla piatră spartă, iar tavanul era plasat la circa trei metri și jumătate. Un prici lung, dublu (cu etaj), mărgea peretele de nord. Pe partea opusă, un alt prici, cu un singur etaj și cu găuri mari, ne semnală că am coborât într-una din *bolgiile* dantești. Temperatura interioară nu depășea decât cu câteva grade acel zero despărțitor.

La prânz, masa am înfulecat-o din picioare. Avantajul l-am simțit imediat; ne-am încălzit și cred că am ridicat cu câteva grade și temperatura încăperii. Pentru o noapte, am trecut la măsurile de excepție pe care le luau prizonierii români sau nemți

când poposeau noaptea, sub escortă, după dezastrul de la Stalingrad și Cotul Donului. Se adunau în cerc, unul lângă altul, spate în spate, cu grijă pentru cei mai în vârstă, care erau ținuți în mijloc. Din spusele lor, dimineața, primul cerc uman era aproape înghețat! I-am imitat și noi câteva nopți, până când am reușit să încălzim pereții. Pe urmă, după ce am căpătat și tradiționalele pături, obosite și ciuruite de folosire, ne-am adaptat, în pofida unor condiții arctice, uimitor de repede supraviețuirii, iar terciul cald de dimineață căpăta o valoare termică excepțională.

Staționarea noastră aici a durat până când primăvara și-a făcut simțită prezența printr-un soare a cărui intensitate sporea de la o săptămâna la alta. În preajma sfintelor sărbători pe care le intuiam mai mult decât să le aflăm dintr-un calendar creștin, am făcut bilanțul șederii noastre în beciurile fostului castel princiar – sau, mai bine-zis, *priciar*, potrivit tragicei realități pe care o trăiam la vremea aceea...

Aveam motive să ne mândrim. În pofida unor condiții polare, grupul nostru, aruncat într-unul din străfundurile unui castel medieval, supraviețuise și, ceea ce era foarte important, nu pierduse niciun om. Nu pot uita cum, la numărul de dimineață sau cel de noapte, l-am auzit de câteva ori pe șeful de tură întrebându-ne, în batjocură, dacă suntem cu aceleași *efective*; ba, la un moment dat, un plăvan, înalt, cu o privire tâmpă, pe numele său Șomlea, zis Cel Tânăr, căci erau doi frați la fel de ticăloși, ne-a somat să scoatem cojoacele ascunse, că nu erau regulamentare. I-am răspuns pe mai multe voci că nu am mai fi avut nevoie de cojoace fiindcă ne-a încălzit credința în Dumnezeu. De data aceasta au râs fără să ne înjure!

Dar într-o bună zi de primăvară, *colhozul* nostru s-a spart, iar fiecare și-a luat din nou bocceluța, care ajunsese un jalnic sac de petece și l-a urmat pe milițian la etajul superior unde, iarăși, am avut prilejul, fericit, să fiu în aceeași celulă cu studentul *șoldovean* Nicolae Chiselev, zis Puiu.

Primăvara cu adierile sale înmiresmate de florile teiului din curtea Gherlei, îndrăznise să poposească și peste zidurile reci ale

temniței seculare. Înlăuntrul celulei noastre, temperatura speranței crescuse la cote alarmante și ajunsese să ne ciorovăim, pe un fond hilar, asupra unui prognostic. Unii erau de opinia că rușii vor părăsi România și nu numai, iar șirul țărilor eliberate cuprindea Bulgaria, Ungaria și Polonia; alții, dimpotrivă, la polul opus, susțineau că rușii de odinioară, ca și sovieticii de astăzi, nu vor părăsi niciun metru pătrat călcat de cizmele lor de iuft decât siliți printr-un conflict armat, pierdut.

Și exemplele se înșirau, nenumărate, iar ultimul era *servit* de către un inginer agronom de sorginte legionară, Ion Păunescu. Viața sa era un poem biografic. Născut în 1912 pe plaiuri muscelene, la marginea orașului Câmpulung, absolvent de frunte al Liceului Teoretic „Dinicu Golescu”, reușește, printre primii, să intre la Academia de Înalte Studii Economice din București, iar la absolvire este imediat numit asistent la catedra Institutului de Studii Economice. Având simpatii pentru Mișcarea Legionară este numit, în toamna lui 1940, director al Camerei Agricole din județul Râmnicu-Sărat. Odată cu preluarea puterii de către bolșevici este epurat din această funcție, iar în 1951 este arestat, acuzat de legături directe cu partizanii din Munții Muscelului și condamnat la opt ani de temniță grea, în pofida faptului că încadrarea sa juridică nu prevedea decât pedepse între șase luni și doi ani. După un periplu la Canal, unde, la Coasta-Galeș, are norocul să fie folosit ca topometru, inginerul Ion Păunescu este trimis la Gherla, drept urmare a abandonării planului ucigaș care a costat viața a mii de oameni, acela al *drumului fără pulbere*, Canalul Dunăre-Marea Neagră.

Inginerul Păunescu era o umbră de om, nu cred să fi depășit 40 kg și, cum ne amuzam noi, decanii pușcăriei, în fața unor astfel de arătări umane, declaram că posedă 40 kg *cu oase cu tot*.

27

UN AGRONOM

Avea un glas cu modulații feminine. Ochiul, însă, îi trădau energia interioară și fraza echilibrată, presărată de tropi literari.

Odată, i-am spus că, dacă nu i-ar fi plăcut cerul și pământul ca agronom, ar fi putut fi un preot remarcabil.

- Ai dreptate, fiindcă propunându-i tatălui meu să mă duc la Seminar, el mi-a replicat că, dacă mi-a plăcut să-l slujesc pe Dumnezeu, să nu mă dezlipesc de țarină și de țaranul care-l îngrijește din zori și până-n noapte.

- Pe câte știu eu, flăcăule, ție îți place libertatea și nu poți s-o găsești mai bine ca în meseria asta de agronom. Dincolo, în biserică sunt rigori care te fac ori mai bun, ori îți arată ușa. La noi, în ortodoxie, pe câte știu eu, preotul trebuie să aibă mai întâi o nevastă, pe urmă să-l asculte pe Protopop, pe Episcop, pe Arhiepiscop și, nu în cele din urmă, pe Mitropolit. Că pe Preafericitul Patriarh îl poate vedea rar și pentru puțin timp.

Mi-am propus, împreună cu bunul meu prieten Chiselev, să-i scotocim viața și să-i aflăm câte ceva din trăiri.

- Ați fost acuzat că ați fi avut legături cu partizanii din sudul Făgărașului și, ulterior, la dosar s-a mai adăugat și o activitate legionară.

- N-aș putea zice și nu pot nega că nu m-a interesat acțiunea celor din munte și regretam că nu le-am urmat exemplul sau, cel puțin, nu m-am străduit suficient să fiu alături de ei, chiar dacă eram convins că perspectiva unui conflict cu Sovietele este o iluzie, întreținută chiar de apuseni. Dar mi s-a părut că este o

chestiune de onoare pentru mine pentru faptul că eram tânăr și nu făcusem frontul. Despre a doua acuază aș zice că a fost mai mult o înscenare și a avut ca pretext declarațiile vreunui coleg al meu, care, fie dorea să-mi ia locul, fie nu mă plăcuse mai știu eu din ce motiv. Nu-mi aduc aminte să fi declarat cuiva, chiar din familie, că nutresc o filie față de Mișcarea Legionară, pe care am stimat-o pentru ceea ce a făcut în interesul națiunii noastre, dar și rău, prin excesele unei conduite care contrazicea vădit accentul puternic ortodox prin rugăciune și suferință și, nu în cele din urmă, contravenea unei democrații interbelice și care, adeseori, primea ordine de la Paris sau de la Londra. În 1941, cu ocazia rebeliunii, pe care nu am înțeles-o nici până în prezent, mai ales când îmi aduc aminte că la Iași, de 8 noiembrie, Conducătorul Statului a primit defilarea corpurilor legionare, alături de Mihai Rex, înveșmântat în cămașă verde. După încetarea ostilităților, m-am pomenit la Parchetul Militar din Ploiești, unde un maior cam zurbagiu dorea, cu orice preț, să mă includă printre *rebelii* care au ignorat dispozițiile generalului Antonescu de a preda instituțiile ocupate și de a depune imediat armele. Din fericire, se pare că șeful Parchetului, un magistrat cu scaun la cap, m-a achitat, în lipsă de mărturii și probe incriminatoare. Ulterior, în 1952, m-au *încălțat* cu o condamnare excesivă de 8 ani, pe care mi-au dat-o pentru omisiune de denunț; la condamnare au contat și unele depoziții din partea unor surse maghiare din Timișoara. Pe scurt, fiind informat că la anumite ferme, în vestul județului, ungurii își fac de cap, în calitatea pe care o aveam de inspector și, în urma unor reclamații, m-am prezentat la fața locului. La câteva G.A.S.-uri am avut parte de scene dramatice: „Tovarășe inginer, vă mulțumim că ați venit să ne vedeți lacrimile și să ne ascultați oful. Nu mai putem răbda”. Țăranii se adunau în jurul meu ciopor, parcă aș fi fost în nava unei biserici... „O să ajungem să punem mâna pe sape și să le dăm în cap fără milă. Muncim din zori până în noapte și dacă e recolta proastă numai noi suntem de vină. Conducerea n-are decât o singură calitate - e maghiară și o singură vină: că nu a reușit să pună gârbaciul pe noi, muncitori

agricoli români, acuzându-ne mereu că am fost chiaburi, culaci sau fasciști și sabotăm producția. Degeaba am reclamat noi chiar și la Județeană de Partid din Timișoara, individual sau colectiv, fiindcă cei care au venit erau inspectori tot de origine maghiară și au vorbit cu șefii noștri numai pe limba lor bolovănoasă”.

Am stat acolo aproape o săptămână, ca să mă conving de adevărul spus, în general, de femei, unele cu ochi plini de suferință, iar concluziile le-am adus la București.

- Și v-au dat câștig de cauză?

- Verbal, da. Au recunoscut că cele petrecute în județul Timiș le-au scăpat de sub control și că vinovat este aparatul politic, dar și cel profesional. Am fost, însă, sfătuit, cu voce blândă, să înțeleg cât de greu s-a realizat colectivizarea în zonele de Vest, *zonele chiaburilor din România prin excelență*, unde exista deja un nivel înalt de exploatare a pământului și unde țăranii s-au lăsat cu greu convinși de avantajele unor gospodării agricole comune, cu predarea șeptelului și ieșitul la muncă la ordin! La proces nici măcar n-am fost întrebat, a vorbit numai procurorul, care m-a acuzat de manifestări fasciste în inspecțiile pe care le-am săvârșit și de activitate subversivă împotriva clasei muncitoare, alături de cei mai odioși *bandiți*, care s-au refugiat în Munții Muscelului în urma unei activități teroriste. Apărarea s-a conformat tradiționalei cereri adresate instanței de prezență a unor circumstanțe atenuante, dat fiind faptul că eram tânăr.

Șederea noastră în reședința episcopului Martinuzzi, în preajma lui Ion Păunescu, a trecut ușor datorită talentului narativ neașteptat al unui inginer, e drept, agronom, adică un păzitor al brazdei și al cerului! Păunescu bătuse Carpații de Sus, cu Obcinele Bucovinei, de la Pasul Tihuța, cu Munții Maramureșului, pe care hălăduise aproape un an, cu vârfurile Călimanu, Pietrosu și Țibleșu, dar și cu acea provincie românească pe care o considera de frunte în șiragul celorlalte, Maramureșul. Și argumenta de ce:

- În primul rând, portul și limba. Ambele sunt păstrate neschimbate. De habitat să nu mai vorbim. Satele trase la linie

sunt parcă făcute de un singur meșter urbanist; predomină lemnul, cu multiplele sale însușiri. Și dacă vrei să te convingi de tradiție și continuitate, Maramureșul este chivotul nealterat al *ethosului* și *ethnosului* românesc. Să-i vezi la sărbători naționale sau religioase! Toți vin, bărbați, femei și copii, îmbrăcați în straie în care predomină albul și negrul, cu dantele bogate. La căsătorii, dincolo de sentimentele aprinse ale tinerilor, părinții, rudele sunt toți voioși, dar circumspecți în bucuria lor. De altfel, fiecare locuitor își are o fișă nescrisă, care i-ar face invidioși și pe lucrătorii Securității bolșevice. Părinții, socrii mari sau mici, rudele îndepărtate, moșii și strămoșii de prin cimitire pomeniți la parastase, toți vin și pledează sau resping candidatura fetei sau a băiatului la sfânta cununie. Divorțul nu se prea cunoaște pe meleagurile maramureșene, iar despărțirile sunt rare, fiind însoțite de părăsirea vetrei! Dacă e băiat, atunci i se aruncă îndemnul să-l ajute Dumnezeu pe unde-o ajunge. Dacă e fată, s-o țină mumă-sa până și-o găsi un *om* vrednic s-o fericească!

- Dar când au venit bolșevicii ce au făcut?

- Au făcut un lucru unic în țara noastră, care va rămâne în istoria României. Un nenorocit de ucrainean, pe numele său Ion Odoviciuc, din Sighet, profitând de faptul că trupele maghiare se retrăseseră după 17 octombrie 1945, când rușii au intrat în Sighet, în vidul de putere ce se crease a organizat preluarea autorității de către alojeni, iar Odoviciuc s-a autonumit prefect.

L-am întrebat pe inginer:

- Nu credeți că în lovitura asta de teatru erau amestecați și sovieticii-ucraineni?

- Ba bine că nu! Iar lui Nikita Hrușciiov, liderul Ucrainei și viitor conducător al U.R.S.S.-ului, îi revine meritul de a fi organizat puciul de la Kiev.

- În fond, ce voiau rebelii?

- Păi, pornind de la interzicerea limbii române ca limbă oficială și înlocuirea sa cu cea ucraineană, desființarea Comitetului Național Român și a Marelui Sfat Național, ca reprezentanți ai autorităților române centrale de la București, asta

voiau veneticii. Un descendent al familiei național-unioniste, Petru Mihali, a fost ales prefect. În fond, dorința și direcția supremă era alipirea grabnică a Maramureșului la R.S.S.U. A vrut Dumnezeu atunci să existe și un primar curajos și hotărât din Borșa, Gavrilă Mihali Ștrifundă, care a ridicat mii de oameni împotriva unui scelerat și a năimișilor săi! Au fost lupte la care au participat peste 10 000 de români, cu morți și răniți. De notat este că partizanii lui Odoviciuc erau îmbrăcați în uniforme sovietice! Lipsit de un ajutor efectiv din partea comandamentului sovietic, primarul Ștrifundă reușește, totuși, să-l pună pe fugă pe ucrainean și, la 17 octombrie 1945, noul prefect, Iulian Chita, este instalat. Se zice că Emil Bodnăraș s-a implicat în evenimente și a avut o influență pozitivă. Finalul acestei epopei este, însă, tragic. Odată cu instalarea guvernului Petru Groza, la 6 martie 1945, Ștrifundă este urmărit de organele Siguranței; arestat, fără a avea o condamnare legală, Gavrilă Ștrifundă moare în temnița orașului Botoșani. V-am povestit, foarte pe scurt, despre atitudinea și reacția unei provincii românești, într-un moment de grea cumpănă, când teritoriul național mai putea fi, încă o dată, știrbit.

În altă seară l-am luat, iarăși, la *descusut*:

- Am dori, de asemenea, să ne pomeniți și de rezistența opusă regimului comunist instalat pe plaiurile maramureșene, prin grupurile lui Popșa din comunele Dragomirești, Ieud și Rozavlea.

- Rezistența opusă regimului comunist în Maramureș a avut ceva în comun cu cea organizată în Făgărașul de Sud, poate chiar a și întrecut-o. Ținând cont de solidaritatea satului maramureșean, regimul comunist a reușit, cu greu, s-o anihileze, iar pentru asta a făcut apel, pe de o parte, la așa-ziii muncitori veniți din fabricile Republicii, unii dintre ei golani puși pe căpătuială și, pe de altă parte, la alții, puțini la număr, de bună credință, dar nepricepuți, ca niște țărani puși să facă topometrie sau fizică cuantică!... Forțele de presiune ale Securității au fost numeroase și au constatat în două-trei batalioane. Câteva sate au fost ocupate, ca pe Valea Topologului, dar acolo, în Maramureș, unde au fost, de asemenea, confruntări sângeroase cu Securitatea, cu

morți și răniți și unde armele și-au spus cuvântul, supraviețuitorii aduși în fața instanței s-au bucurat de o clemență puțin întâlnită de-a lungul anilor de teroare 1950-1953. În Maramureș nu au fost pronunțate condamnări la moarte, ca în Banat sau în Făgărașul de Sud, unde „a plouat” cu sentințe capitale.

Mi-am scociorât mintea, fiindcă același lucru l-am constatat și în cazul celor care au mai scăpat din lotul maiorului Dabija și al celorlalți combatanți din Munții Apuseni, care au fost condamnați, fără milă, la pedeapsa cu moartea.

- Și la ce concluzie ați ajuns?

Inginerul a stat pe gânduri, așa cum stăruie soarele să-și arunce ochiul pe întinsul țarinei reci, la mijirea zorilor:

- Există o singură explicație sau chiar justificare și, dacă n-aș fi stat la ei aproape un an de zile, nu mi-ar fi trecut prin minte.

Și-a întărit glasul și a grăit, fără să se împiedice:

- *Fiindcă le-a fost frică!* Maramureșul e o provincie românească izolată geografic, atât prin relief, cât și printr-un comportament și o mentalitate unică în România și care a avut drept urmare supraviețuirea fugarilor înarmați ani de zile; acolo, batalioanele de Securitate au trebuit să constate, cu uimire, că au găsit foarte puțini săteni dispuși să le furnizeze informații despre partizani. În fond, îmi spunea la Jilava un sătean din zonă, ei erau aprovizionați cu alimente, ba chiar și cu arme de tot satul, de la preot și învățător până la săteni, iar copiii erau cei mai buni curieri. Ori o condamnare severă la pedeapsa capitală a unor foști fruntași ai satelor ar fi dus, fără îndoială, la o răzmeriță generală și la blocarea unor căi de acces către Sighet, Baia Mare și alte centre mai mici ale provinciei. Cred, totodată, că a mai existat un motiv major al *staff*-ului comunist: o răscoală generalizată a Maramureșului era și un eșec al pacificării opoziției din cuprinsul României, iar sovieticii l-ar fi amendat imediat, cu atât mai mult cu cât existau, dincolo de o frontieră comună, sate cu o populație majoritar românească și trecuse timpul când au masacrat, fără ecou internațional, sute de români la Fântâna Albă, în Bucovina.

- Dar de ce au fost atât de furioși pe Vest și au fost atât de *generoși* cu execuțiile în Banat?

- Păi e simplu. În primul rând pentru că dincolo de frontieră era „călăul” Tito, care își manifestase independența și, lucru grav, îi întorsese spatele *generalisimului* Stalin. O mișcare de rezistență armată numeroasă în Banat era de neconceput, deci, de neacceptat la București. În vederea „stârpirii” sale au fost angajate trei batalioane de intervenție, cu efective complete și două în rezervă. Au fost *deparazitate* de *bandiți*, în termeni bolșevici, zeci de comune, cele mai lovite găsindu-se pe Valea Timișului. Atunci când s-a constatat că ar putea să apară un conflict armat cu Tito, din ordin sovietic, bineînțeles, s-a executat o așa-zisă linie de apărare, cu zeci de cazemate, evacuându-se toată populația sârbă și șvabă în Bărăgan, în condiții dramatice. Deci, se impuse o concluzie: în Banat, unde numărul organizațiilor și al mișcărilor antibolșevice a atins cota maximă, represiunea a fost considerată obligatorie și necesară, în vederea preîntâmpinării problemelor, în eventualitatea unui conflict pe frontiera româno-iugoslavă.

- Adică au executat ceea ce N.K.V.D.-ul a săvârșit în Basarabia cu trei săptămâni înainte de declanșarea conflictului nostru în 1941. Diferența este că basarabeni noștri, trimiși în Siberia, nu s-au mai întors niciodată!

28

UN LUPTĂTOR ÎN SUTANĂ

Preotul Ieronim Șuşman se născuse într-o comună prea cunoscută din județul Alba, Unirea, cu plugari harnici și gospodării închegate. Făcuse liceul la Turda, iar Academia Teologică la Blaj, absolvind-o în 1947. A avut privilegiul de a fi hirotonit, în clandestinitate, de mitropolitul Ioan Suci, un alt martir al Bisericii Greco-Catolice.

Urmărit și arestat, este supus la un tratament bestial de către locotenentul Staicu; condamnat de către Tribunalul Militar din Sibiu la doi ani de temniță, eliberat în 1951, el este rearestat, judecat și condamnat la 6 ani închisoare pentru activitate clandestină greco-catolică și trimis la Gherla.

L-am cunoscut la zarcă, într-o epocă în care mijeau zorile Genevei și când regimul interior începuse să se relaxeze. Eram iarăși adunați *pêle-mêle*, fără să fi avut, credeam noi, un criteriu determinant. Printre noi se găseau și camarazi care mai aveau doi-trei ani până la eliberare, dar și condamnați la temniță grea, pe zeci de ani.

Interiorul încăperii era dominat de priciurile cu saltele tocite, de paie, pe miazăzi și un șir dublu de paturi suprapuse pe miazănoapte, și ele *împodobite* cu același echipament uzat și urât mirositor. Eram circa 50-60 de condamnați și, într-o săptămână-două, deja începusem să ne cunoaștem: din prima zi, macedonenii s-au îmbrățișat și au început să ciripească pe dialectul lor *țânțăresc*, ușor de decriptat dacă erau dispuși la un *andante*

pastorale și imposibil de descifrat dacă mergeau pe un *allegro crescendo*. Încolo, oameni de cuvânt, credincioși și patrioți fără egal.

De la ei am aflat, cu timpul, ce a însemnat viața lor, tolerată greu de stăpânirea otomană și, după război, de cea a statului grec. Așezarea lor în Cadrilater, după marea Unire, de-a lungul frontierei cu bulgarii, a însemnat pentru noi un dublu avantaj: un prim aspect, că am adus pe teritoriul național o colonie de români, respectiv peste 20 000 - 30 000 de oameni, cu un instinct pastoral de necontestat, dobândit de-a lungul veacurilor; al doilea aspect, de importanță statală, a fost crearea unui *cordon sanitar*, compus din corpul cel mai ales al luptătorilor de origine română, care de mici copii foloseau pușca și în adolescență își apărau avutul și vatra chiar cu prețul suprem.

Ori această bogăție, pe care le-am pus-o la dispoziție, coincidea cu frontiera țării, care se întindea de la Ecrene, pe marginea mării, până la Zimnicea, pe malul Dunării. Apărarea ei părea foarte dificilă, satele fiind rare și înconjurate, de aproape, de pădurile seculare ale Deliormanului. Degeaba Corpul de Grăniceri își dublase forțele; detașamentele de comitații ajunseseră să atace înseși pichetele române de grăniceri, provocând victime și debandadă.

Sosirea *machedonilor* nu a pus capăt, din primul an, războiului de frontieră. Noii coloni, macedonenii, organizați, solidari până la moarte, luptători de elită, au preluat, în fond, siguranța întregii frontiere dobrogene de Sud. În conflictul care a mai durat câțiva ani au avut pierderi numeroase, dar au provocat tot atâtea, poate chiar și mai mult prin *raidurile de replică*, atunci când se plătea cu aceeași monedă aspră asasinarea și distrugerea unui pichet grăniceresc sau incendierea unui sat românesc.

În pușcărie au fost la fel, fără teamă sau frică și nu întâlnisem în reeducare niciun călău din rândurile lor. Sinucigași, da; exemplul cel mai clar l-am avut la sfârșitul lui ianuarie, când macedoneanul Șerban Gheorghe s-a sinucis, aruncându-se în gol în temnița Piteștiului; sau Cociu Barba, care a încercat să se sinucidă atunci când a constatat că, sub tortură, ar putea să divulge, fără voia lui, alți

camarazi rămași afară. Erau absenți din conducerea vreunui comitet de reeducare și dispuși, precum Constantin Teja, să-și mărturisească apartenența politică până la ultima suflare.

În procente, au fost cei mai numeroși opozanți ai regimului comunist și nu puteam să-l uit pe Ion Cotan, eroul din Pădurea Babadagului, care alături de alt macedonean, Fudulea, au rezistat trei zile și trei nopți într-o tranșee, înconjurați de o companie din Batalionul de Intervenție Constanța, sub supravegherea colonelului de tristă faimă Doicaru, șeful Securității Județene. Despre Ion Cotan aflasem că și-a dat sfârșitul în infirmeria Gherlei, refuzându-i-se o intervenție chirurgicală la spitalul din oraș sub pretextul imposibilității asigurării securității personale.

Alt grup destul de numeros îi aduna pe țărani care făcuseră parte din diferite organizații sau participaseră la numeroasele răzmerițe de pe tot cuprinsul țării. Cei mai numeroși în încăperea noastră erau sătenii care se ridicaseră împotriva autorităților cu prilejul răscoalei din Cotul Carpaților, în fruntea căreia se găsisse colonelul Lupșa. Nu lipseau nici luptătorii din organizațiile de rezistență din Banat ale comandorului Domășneanu, colonelului Uță, ale lui Ionescu, Spiru Blănaru și alții.

Prezența mea lângă preotul Șuşman nu era întâmplătoare. Îmi adusesem aminte că, la una dintre ședințele Comitetului Militar M.N.R.O., generalul Carlaonț ne-a pomenit câteva organizații armate, mici, dar cu *dârzenie* mare, din Munții Apuseni și numele de Șuşman a fost pomenit.

Ieronim Șuşman era un om de statură potrivită, cu fața luminoasă și trăsături regulate. Aflasem că a fost îndelung torturat pentru a-și denunța discipolii. Ultima arestare, cu o condamnare severă, se datora organizării unei mici capele, în preajma locuinței sale, unde, în sărbătorile religioase, oficia Sfânta Liturghie de canon greco-catolic. L-au arestat pe motivul că oficia clandestin într-un cult care nu mai exista, deci slujba era ilegală, ca și prezența sa și a celorlalți credincioși. Auzisem că la anchetă și în fața instanței a spus, ferm, că nu recunoaște o unire cu Biserica Ortodoxă, ordonată de un guvern ateu, dirigit de Kremlin.

M-a atras, dintru început, liniștea sa sufletească, manifestată vizibil printr-un ton egal și acceptarea imediată a unui dialog cu oricare dintre frații săi de suferință, excepție făcând orele sale de rugăciune, când se retrăgea, discret, fie sub o pătură ponosită, fie într-un colț al încăperii, unde nimeni nu-l mai deranja.

Duminica, fără teamă, oficia Sfânta Liturghie, cât mai discret, fără, însă, a pronunța Prefacerea, neavând la îndemână nici antimisul obligatoriu, nici vinul sau pâinea impusă. Predica sa, variată și adaptată calendarului creștin-ortodox, era o mărturie fără tăgadă a existenței unei biserici care se rupsesse din trunchiul bizantin, păstrându-și, totuși, rădăcinile mistice cu Răsăritul. Își încheia slujba pomenindu-l cu venerație pe papa Pius al XII-lea.

L-am chestionat, în prolog, despre cum l-a cunoscut pe Ioan Suci.

- L-am avut profesor de Patristică și de Dogmatică. Era tobă de carte și își luase doctoratul la Roma.

A făcut o pauză, ca și cum mi-ar fi spus un secret. Era bun prieten din tinerețe cu... Petru Groza. Din cele ce se zvoneau prin facultate, acesta i-ar fi atras atenția asupra desființării, într-o manieră violentă, a cultului greco-catolic, invitându-l, într-o formă directă, să-și facă un mai lung „concediu” la Vatican. Mai mult, chiar, i-a atras atenția că împotriva acelor care nu vor accepta repararea actului din 1699, când în urma presiunii imperialilor s-a rupt Biserica Ortodoxă din Transilvania, se vor lua măsuri restrictive, de la *vlădică* la *opincă*.

Ioan Suci i-a refuzat oferta de a fi chiar recunoscut în cadrul B.O.R.-ului în calitate de moștenitor al Patriarhului Justinian, care-l stima foarte mult! Respingerea a fost netă și premierului român nu i-a mai rămas decât să-l îmbrățișeze pe vechiul său prieten.

- Pentru noi, preoții greco-catolici, a fost o lovitură în creștetul capului! Am pierdut aproape 500 de parohii și toată averea acestora a migrat la ortodocși, iar preoților care nu au acceptat unirea li s-a interzis portul sacerdotal și au intrat în clandestinitate. Altceva nu puteam face. Biserica nu se apăra cu arma în mână, ci cu evanghelia mărturisită și cu prezența constantă a preotului, chiar până și în ultimul cătun din creierii

munților. Asta am făcut..., domnule! De multe ori apunea soarele, iar eu orbecăiam pe ulițele vreunui sat pentru a ajunge într-o comunitate unde eram chemat să officiez sfânta slujbă.

I-am zis fără să-l flatez:

- Părinte, eu sunt ortodox, dar trebuie să recunosc, pe de o parte, că unirea din 1699 a fost un act impus și violent și știți prea bine că a fost urmat de distrugerea a peste o sută de mănăstiri, mai mari sau mai mici, cu tunul, de un general austriac, dar a condus și la constituirea identității noastre latine, care a fost recunoscută mai târziu de Curia Papală, grație unor ierarhi români de înaltă valoare. Ceea ce ați făcut dumneavoastră prin activitate clandestină nu este departe de ceea ce am făcut noi fiindcă am avut un țel și dușmani comuni, ateismul marxist-leninist. Și unii și alții am acceptat confruntarea cu o ideologie ce se răspândise pe o treime din suprafața planetei. Că suntem acum în temniță este firesc. Într-un război ca al nostru sunt morți, răniți și prizonieri. Toți, însă, s-au luptat pentru Hristos!

Șuşman mi-a răspuns cu zâmbetul pe buze și cu mâna dreaptă pe inimă:

- Amin!

*

Odată l-am prins într-o pauză de rugăciune, înainte de prânz.

- Am întâlnit, părinte, pe cei care au scăpat de glonte și care au făcut parte fie din grupul lui Teodor Şuşman, fie din cel al lui Leon.

Cred că ochii mei exprimau mult mai mult decât verbul!

Mi-a răspuns tăios:

- Eu nu am participat! Din păcate m-a oprit jurământul meu de preot, dar dacă n-ar fi fost așa, cred că aş fi fost alături de țărani din Poșaga, din Podeni sau Beliș. S-a rezistat uluitor de mult și în condiții de necrezut. Cred că nicăieri în România nu s-a realizat, ca în regiunea din care provin, o comuniune spirituală între cei fugăriți, vânați și împuşcați, credincioși în mare parte ai cultului greco-catolic. Nu exagerez, însă sute de oameni au fost cu noi și ne-au pus la dispoziție propriile case, familii, dacă nu, chiar propria lor viață. Mă gândesc ca, vreodată, când va pieri

întunericul în care ne-au adus *bezbojnicii* din Răsărit, atât Roma Catolică și Universală, cât și Ortodoxia noastră de la București, să-i cinstească și să-i veșnicească în pomenire și în respect pe acești martiri ai Bisericii, într-adevăr Unite, prin suferința noastră.

- Credeți că se va petrece vreodată acest moment?

- Răul poartă pecetea unei vulnerabilități din naștere; nu poate, orice ar face, să treacă peste condiția umană și, mai devreme sau mai târziu, își găsește sfârșitul. Noi, însă, avem ghinionul să mergem în *passo doble* cu el. Speranța, care este o virtute creștină teologală, mă face să cred că îi vom supraviețui, tot așa după cum am trăit și dispariția monștrilor secolului nostru: Lenin, Stalin, Hitler și câți alții din bestiarul totalitarismului... Ceea ce nu știu este dacă temnița noastră, a zecilor de mii de oameni, a miilor de împușcați, a tineretului chinuit de la Pitești va rămâne, măcar într-un timp mai lung, o lecție pentru cei care vor urma după noi, o pagină de istorie *de néntors* și de neuitat.

29

UN CARICATURIST LA GHERLA

Să tot fi avut 20-22 de ani. Îl prinsesem pe retină, parcă la camera 99 sau chiar mai devreme, în celulele de chin de *vis-à-vis*, în primăvara lui 1951 și mi-au fost necesare câteva minute ca să-l recunosc. Fusesse maltratat de unul dintre călăii de serviciu, obrazul i se dublase, iar ochii împrumutaseră ceva din oblicitatea orientalilor.

Nu mai rețineam cine a plecat primul, dar știu că l-am prins într-o fază nu tocmai confortabilă! Habar nu aveam atunci că, peste câteva luni bune sau chiar peste o jumătate de an, drumurile noastre se vor intersecta într-o cameră de la primul etaj al castelului lui Ioan Zápolya.

Prima recunoaștere a fost din partea sa. S-a apropiat sfios, declarându-și identitatea. Am stat câteva minute bune până când memoria m-a ajutat să-l extrag din rândul pătimiților. A urmat o săptămână sau două până când Puiu Chiselev mi l-a recomandat pe tânărul Timoftei Mândru drept pictor talentat.

Acesta l-a corectat degrabă:

- Nu, nu sunt pictor, sunt caricaturist și, de altfel, pictura este o hoție pe care o exersează omenirea de mii de ani, de pe vremea faraonilor, de când se străduiește să redea făptura umană. Caricatura s-a născut, vă pot spune, într-un moment de oboseală a picturii, când s-a dorit să se intre în profunzimea naturii noastre umane. Atunci a apărut caricatura care somează artistul să reprezinte ceea ce este esențial pentru viața ființei bipede, să

descoperire părțile sale ascunse, bune sau rele, redându-le valoarea prin îngroșarea lor.

- Ne poți da un exemplu de caricaturist de la noi din țară? l-a chestionat Chiselev.

Mândru i-a răspuns spontan:

- Îl cunoașteți și dumneavoastră, este cel care a făcut o reclamă formidabilă operei lui Ion Luca Caragiale; aș zice chiar că i-a completat-o! Aduceți-vă aminte de prezentarea *cetățeanului turmentat*, a lui Pristanda și a altor eroi din *O scrisoare pierdută*. Ce regie mai bună vreți decât penița lui Aurel Jiquididi, pe care mulți îl comparau cu Francisque Poulbot, iar eu, mi-aș permite chiar să-l pun mai sus, alături de Honoré Daumier!

- Dar din epoca noastră pe cine ne recomanzi, cu notă personală?

- Sunt mulți, dar mai de frunte îi consider pe Petrescu-Găina, Cik Damadian și pe unul de care m-am îndrăgostit în mod special, Ion Anestin. Ar mai fi unul pe care l-am uitat, însă după pumnii încasați în cap de la Pușcașu, ce semna pe o pagină întregă în zilele de sărbătoare la *Curentul* lui Pamfil Șeicaru, cred că se numea Dragoș!

Timoftei Mândru ne-a făcut, în zilele următoare, o *demonstrație de anatomie*, cum spunea el. I-a luat în primire, rând pe rând, pe toți milițienii, de la șefii de tură până la patrupezii care băteau drevele, scoțându-le în relief privirile bovine, mușchii umflați și călcătura botoasă a cizmelor. Am rămas uluiți de talentul acestui tânăr din Tulcea, căruia în vremuri normale redacțiile ziarelor i-ar fi deschis larg porțile și chiar ferestrele, iar meritul său era cu atât mai mare cu cât suprafața de hârtie destinată unei caricaturi nu depășea acum fundul unei gamele de 24/12 cm.

După ce și-a epuizat bestiarul zilnic de inspirație, Timoftei Mândru a trecut la ofițerii care ne călcau adesea pragul celulei. Mi-aduc aminte că pe colonelul-plăpumar din Lipscani, Marin Constantinescu, complice și el al reeducării, l-a zugrăvit într-o ipostază tragicomică: într-o uniformă boțită pe care, totuși, se odihneau două stele mari de ofițer superior și cu o plapumă mare

pe genunchi, în care se înghesuiau, în miniatură, unii peste alții, zeci de deținuți, el străduindu-se, în continuare, să cuprindă cât mai mulți, adunându-i de pe o podea stâlcită.

Una dintre cele mai reușite caricaturi mi s-a părut cea închinată călăilor din reeducare, așternută direct pe o bucată de tablă, găsită întâmplător sub un prici. Drama noastră era prezentată în mai multe acte, primul începând cu mutra îngroșată și cu ochii întunecați ai basarabeanului Țanu Popa, secondat de Vasile Pușcașu, investmântat în păr ca o veritabilă gorilă, ținând într-o mână un *picioar noduros de capră*, iar în cealaltă, ca stindard al păcii, o țâpligă în chip de ramură de măslin. Trioletul se încheia cu fața puhavă a lui Mihai Livinschi, care se străduia să rânjească a zâmbet.

Textul mi s-a părut inspirat din farsa reeducării și ieșea, ca un balon, din gura băloasă a lui Țanu Popa: *Camarazi, aici la Gherla, veți trăi din nou frumusețea Legiunii pe care ne-a lăsat-o Căpitanul!*

Scena a doua era la antipod; la fel de umflați, dar cu ochii înveninați de furie, *cei trei apostoli* își foloseau mușchii și brațele, ciomegele din dotare și pumnii pe deținuții aruncați pe jos grămadă. Din gura aceluiași mentor curgea un alt text: *Ce credeți voi, mă bandiților, că vă faceți aici de cap? Cu Sfântă tinerețe legionară sau cu Imnul legionarilor căzuți? Aici e Gherla, ori borâți ce ați lăsat voi afară cu vicleșug, ori vă rostogoliți în pământ lângă Rózsa Sándor! Ați căzut în capcană, proștilor și v-ați demascat singuri!*

Scena a treia era reprezentată de ceea ce trăise Mândru pe propria piele; o încăpere cu ferestre zăbrelite, unde se vedeau deținuți stând într-un picior, precum berzele, alții sărind din metru în metru, precum broaștele; centrul era ocupat de un șir de cinci-șase deținuți dezbrăcați, îngenuncheați și obligați să-și lingă dosul la comandă: unu, doi, trei... În fundul încăperii, într-o tinetă, Pușcașu se amuza, sadic, cufundând în fecale capul unei alte victime!

Scena a patra: un morman de trupuri ocupând centrul încăperii, iar deasupra lor Eugen Țurcanu, declamând: *Bă bandiților, de mine nu scăpați nici în mormânt și de-acolo am să vă chem să-mi spuneți ce-ați ascuns clasei muncitoare. Am venit la Gherla*

în inspecție și de aici voi pleca la Canal să văd ce fac brigadierii mei! Afară se făcea că plouă în ropot și prin perdelele de apă se vedeau sclipetele în *crescendo* ale fulgerelor.

Scena a cincea: furtuna se întetește, fulgerele brăzdează ferestrele, Țurcanu vorbește fără să mai fie auzit și este reprezentat de caricaturist cu brațele înălțate spre cer! Din gura sa țâșnește, de data aceasta, o imprecuație: *Dumnezeule, voi veni și la tine care te ascunzi în cer, îți va veni și fie ceasul să-ți faci demascarea!*

Scena a șasea: un trăsnet năprasnic zguduie întreaga clădire; Țurcanu coboară vertiginos de pe stiva de trupuri și, în fine, dispore... .

Scena a șaptea: un ofițer în prim plan care împrumută trăsăturile lui Avădanei și care are în mână un morman de hârtii. Din gura sa iese o întrebare: *Bă Țurcanule, ce-au borât ăștia e adevărat?* Răspunsul lui Țurcanu, care stă umil în fața ofițerului, cu boneta în mână: *Domnule locotenent, dacă unul dintre ei mă minte, îi bat pe toți și-i scot în pătură. Nimeni nu l-a înșelat pe Eugen Țurcanu!*

Opera i-a luat câteva zile bune artistului nostru și numai pregătirea fondului a durat o zi. L-am lăsat aproape o săptămână să lucreze liniștit și-i aduceam gamela cu hrană în atelier, sus pe priciul cu etaj de lemn. La sfârșit, felicitările au curs din toate părțile, iar premiul l-a luat odată cu îmbrățișările noastre entuziaste.

Preotul Șușman i-a găsit, imediat, creației lui Mândru o asemănare în Cronica Pictată de la Viena, *Chronicon Pictum Vindobonense*, pre limba strămoșilor noștri!

Într-o noapte, după stingere, tânărul Timoftei m-a întrebat, misterios:

- Dumneavoastră ați fost acolo, atunci?

Am dat din cap, aprobator.

- Și când s-a petrecut?

- Știu exact, fără puțință de îndoială; s-a întâmplat pe 15 august, de ziua Sfintei Marii, marea sărbătoare creștină. Atunci am avut senzația, printre fulgerele și trăsnetele care cuprinseseră văzduhul, că Iisus a coborât printre noi și a împărțit fiecăruia câte o cruce, mai mare sau mai mică, după suferințele indurate. N-am să șterg niciodată clipele trăite atunci!

- De ce?

- Când l-am văzut pe Țurcanu ridicând brațele amenințător către cer am avut presentimentul sfârșitului său apropiat și nu m-am înșelat, fiindcă el a murit înainte de a fi executat în Valea Piersicilor, la Jilava!

30

O TEMNIȚĂ MULT PEA ÎNDEPĂRTATĂ - DEJ, 1955

Primăvara anului 1955 ne-a oferit o surpriză: nelipsitul *Bă!*, în preambul, urmat de imperativul mai mult decât familiar pentru deținutul politic, ruginit de ani de zile în temniță: *Ia-ți boarfele dacă îți auzi numele și mișcă-te în trap!*

Așa a urmat o listă citită sau, mai corect spus, urlată. La litera C mi-am auzit numele! Mi-am băgat zdrențele în sacul amărât și peticit și m-am integrat într-o coloană strânsă care a coborât, în pas alergător, în curtea penitenciarului.

M-am uitat în jur și l-am zărit aproape de mine pe bunul meu prieten Nicolae Chiselev. Am semnalat, din umeri, că nu știam care ne va fi direcția! Înainte de a urca în camionul care ne aștepta, deja, la Poarta 1 mi-am auzit, din nou, numele strigat:

- Bă, care ești Ciuceanu? Treci imediat să-ți punem *brățările* că, de..., așa scrie la regulament pentruăștia cu *15 coți!*

Parcă au mai fost încă doi-trei cu mine. Nicovală era sub un șopron, iar Țiganu', prezent.

- Bate-l, bă, p'ăsta bine, ca să nu-i treacă prin minte s-o șteargă...

Țiganu' avea în spatele lui, pe o galerie de fier, zeci de lanțuri. M-am uitat peste ele, unele erau scurte, altele mai lungi; unele aveau zalele groase cât arătătorul, altele erau subțiri cam cât degetul mic.

Spectacolul îl mai trăisem, la Jilava, dar acolo avusesem parte să admir, atârinate pe rastel, zeci și zeci de bile, cu diametre variabile, care puteau însoți, cuplate la lanț, pe bietul deținut.

La baterea niturilor, care ar fi trebuit să-mi fie familiară, am închis ochii, cu teama că țiganul ar fi putut primi ordin să greșească cu vreo 1-2 cm traiectoria barosului de 25 kg, astfel încât să-mi zdrobească tibia, fără milă. Operația a decurs câteva minute, făcută profesional, așa zice, după care mi-am simțit mersul limitat de numărul zalelor care uneau cele două belciuge.

Comparativ, însă, după câțiva ani de temniță, *podoabele* căpătate la Gherla erau incomparabil mai ușoare decât cele din Fortul 13 Jilava sau de la Văcărești!

În duba-tren am ocupat încăperea cea mare; ni s-a dat hrana de dimineață, o ceapă și o bucată de slănină galbenă și râncedă și am așteptat, cu nerăbdare, să ne urnim în scrâșnetul vagoanelor cărora le fusesem atașați cu al nostru.

Întrebările au curs ca un șipot născut dintr-o ploaie torențială; vorbeam toți și nu înțelegeam nici unul nimic.

La scurt timp s-a impus întrebarea căreia trebuia să-i aflăm răspunsul: unde ne duc ticăloșii, dacă am luat-o spre nord? Un atotștiutor susținea, sus și tare, că s-au deschis din nou minele de plumb din Maramureș și acolo o să ne fie mormântul. Alții, mai țestoși, susțineau că la Oradea s-a format un mare centru de triere a deținuților politici și cei cu pedepse până în 10 ani vor vedea în curând libertatea!

Un țăran de prin jurul Gherlei ne-a anunțat, cu glas tare, că am oprit în stația Bonțida și că ar fi urmat Dejul. I-am replicat că nu mă interesează orașul, ci traseul nostru ulterior.

Ca de obicei, după un tumult în care se confruntă păreri, vești și observații, se intră într-o tăcere familială, fiecare fugind cu gândul la cei dragi, într-o zi ce se anunța cu un cer limpede și o răcoare care se strecura până la noi prin drevele dispuse gradual, în așa fel încât să obtureze orice privire aruncată înaintea!

Trenul, totuși, s-a oprit la Dej sau, mai *bine zis*, vagonul nostru a rămas înțepenit acolo. De afară auzeam ordine,

dispoziții și zăream, pe lateral, uniforme, în mare număr, care înconjuraseră vagonul cu *bandiți*, potrivit regulamentului. Mai târziu am constatat că vagonul-dubă era cuplat încă la tren, iar locomotiva cu aburi, veche, își făcea aprovizionarea cu apă.

Ușile dubei s-au deschis ca două aripi întunecate și ordinul a fost dat:

- Bă, ați ajuns la o altă pușcărie, ia coborâți voi să vă luăm în primire!

Rămăsesem printre ultimii și am vrut să sar pe peron. Aproape uitasem că picioarele îmi erau legate cu un lanț de fier care nu îmi permitea decât, cel mult, o singură mișcare, aceea a saltului pe peron.

Ce a urmat a fost previzibil. Cu un picior înainte și cu celălalt îndărăt m-am prăbușit pe peronul gării Dej, lovindu-mă puternic în osul temporal. Lovitura m-a amețit de-a binelea, dar colegii mei m-au ajutat să-mi recapăt ortostația și au ales să mă așeze pe mine în primul rând al convoiului, ca să-și ordoneze marșul după capacitatea mea de revenire!

Peronul era pustiu și curat. Ne-am așezat câte cinci și am rămas uluiți, ba chiar consternați: lipseau înjurăturile și amenințările cu moartea. Tonul se schimbase, devenise chiar uman!

Ne-au încadrat doi pe-o parte, doi pe alta și unul încheietor.

- Hai, băieți, mergeți încet, uitați-vă peste tot, că nu aveți ce vedea, ne-a îndemnat un sergent-major mai în vârstă, care părea șeful convoiului.

Poate zăbovisem prea mult la întuneric, poate ne obișnuisem prea mult cu lovitura și înjurătura, poate, iarăși, curcubeul nostru se stinsese pe o singură culoare, cenușiul; cu siguranță, însă, toți eram copleșiți de frumusețea acelei zile de început de vară și, poate pentru prima oară, eram priviți precum ființele umane cărora le poți vorbi fără strigăt și bătă.

Ajunsesem la jumătatea peronului de câteva sute de metri și lanțurile începuseră să zornăie pe marile pavele ale peronului.

Deodată, la celălalt capăt, a apărut un contur care, pe măsura avansării noastre, a devenit o imagine reală: era o tânără fată,

îmbrăcată elegant și cu un geamantan mic în mână. Cred că am văzut-o primul sau, cel puțin, așa am pretins mai târziu. Distanța dintre convoiul nostru și personajul scăldat în lumina dimineții se micșora de la o secundă la alta.

În cele din urmă, catastrofa s-a produs, atunci când fata a rămas blocată văzându-ne, tineri cât mai puteam fi, îmbrăcați în zdrențe și gata să ne ciocnim în acea uruiață crescândă a lanțurilor târșite pe peronul gării!

Pe retina ascunsă a memoriei am păstrat ani de zile trăirile secvențiale ale tinerei din gara Dej în acele ore ale dimineții; de la simpla curiozitate, vecină cu uimirea, la impactul unei crâncene realități: cei din fața sa erau deținuți care își purtau, „cu mândrie”, lanțurile, privind nesățios înspre albastrul cerului!

În același pas cadențat ne-am apropiat de tânăra care rămăsese nemișcată la mijlocul peronului, privindu-ne ca pe niște fiiințe tocmai ieșite dintr-o altă lume. Înainte de coliziune, ordinul sec al șefului convoiului ne-a oprit și am ocolit-o ca pe o statuie ce ne deconspirase identitatea! I-am văzut fața de la un metru depărtare: privirea îi era înghețată, iar tot corpul îi tremura!

În fine, am ajuns la capătul opus al peronului, într-o curte împrejmuită cu un gard înalt, dar deschisă către terasamente. Iarăși o surpriză! Ni s-a spus, cu glas domol, că vom sta acolo până când va sosi un camion care ne va duce la penitenciar.

Ne-am așezat pe jos și am început să molfăim pâinea neagră ce ne mai rămăsese. Ceea ce a urmat a fost de domeniul oniricului. Peste gard au început să fie aruncate, mai întâi, câteva pâini și cornuri, iar pe urmă a urmat o ploaie de alimente, uitate de mult de noi. Culmea a reprezentat-o un pachet cu jambon și unul de unt!

Reacția milițienilor a fost pe măsura darurilor expediate. S-au întors indiferenți cu spatele, ca să păzească intrarea de pe terasament. Ar fi fost, poate, o abatere de la un adevăr în tranzit, o omisiune flagrantă dacă n-am mărturisit că aproape toți tinerii înfomețați ne doream să intrăm cât mai repede în posesia darurilor ce ne căzuseră din cer, dar prezența caraliilor și privirile

iscoditoare strecurate prin spărturile gardului ne-au frânat avântul. Varietatea bunătăților sosite pe *calea aerului* a fost sporită de nenumărate pachete de țigări de diferite calități și culori.

Întrucât camionul cu pricina tot întârzia, ne-am hotărât, totuși, să ne organizăm festinul, pe care l-am întins pe iarbă, iar fumătorii și-au satisfăcut, din nou, viciul oprit.

Pe la prânz, ne-am urcat cu grijă într-un camion fără prelată, așezându-ne direct pe dușumea, fără să fim acoperiți de obișnuitele pături de cai, care despărțeau pe cei înlănțuiți de privirile indiscrete ale străzii.

31

CĂPITANUL MIHAI PĂIȘ

Era înalt, spătos, cu fălci proeminente și avea un mers sigur, chiar sacadat. De cum l-am văzut în țarcul unde, zi de zi, eram scoși la aer, mi-am zis că omul ăsta n-ar fi putut fi decât militar.

Am stat în cumpănă în a-i stabili profesia, fiindcă glasul său era profund melodos, cu accente care mă făceau să cred că personajul putea să fie chiar un actor, slujitor al muzei Thalia.

Mihai Păiș fusese... *meletar* get-beget, nu vreun pifan care să stârnească praful cu bocancii de-a lungul și de-a latul țării, ci un cavalerist de elită! De mic copil beneficiase de o creștere cu bone și guvernante. Adolescența și-a petrecut-o, la început, într-un colegiu bucureștean de prestigiu, pentru ca, apoi, să fie transferat, fără voia sa, la Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu, acolo unde a avut prilejul să-l vadă pe viitorul rege al României, Mihai I de Hohenzollern despre care, mai târziu, mi-a împărtășit, în celulă, *sotto voce*, opinii nu tocmai elevate.

Și fiindcă după plecarea regelui Carol al II-lea, din septembrie 1940, se operaseră mișcări în garda noului rege, Mihai Păiș s-a pomenit promovată cu gradul de căpitan, și încă unul care, în duminicile însorite, schimba garda după modelul britanic, la ora prânzului.

Poate că îl văzusem și eu, fiind adolescent, prin 1942-1943, stând chipeș în fruntea companiei, fix la ora douăsprezece ziua, în acordurile muzicii militare.

Nu mai știu dacă își dăduse chiar el demisia după plecarea regelui sau fusese demis și nici nu am aflat pe ce motiv fusese arestat. Întrucât unchiul său acoperise funcțiile de amiral al Flotei Române în timpul lui Carol al II-lea, ministru al Aerului și Marinei și subsecretar de Stat în cadrul aceluiași minister, înfruntând și crunta temniță a Sighetului, nepotul încercase să treacă frontiera României, în spiritul tradiției familiale... pe apă. Fusese trădat sau motorul s-a defectat, iar fugarii au fost culeși de o navă a patrului de frontieră românească.

Mihai nu ne-a declarat sau povestit vreodată ceva din aventura sa, iar eu, cel puțin, am considerat că reticența sa se datorează unui eșec pe care un căpitan de Gardă Regală nu și-l poate ierta.

În prima săptămână de sejur la penitenciarul Dej aflatem ceea ce este o datorie pentru noii sosiți ai unui penitenciar mărunț: să cunoască pe comandant, cu nume și prenume, școală, fire, comportament – bețiv ori ba, violent ori nu, familist, afemeiat – relațiile cu partidul, trecutul pe secvențe și subsecvențe, comunist convins/actor/farseur.

Noul comandant al penitenciarului Dej înlocuise o figură sinistrală a D.G.P.-ului, nu i-am reținut numele, care instituise teroarea și foamea în cuprinsul temniței. Asociat cu un regim alimentar sub limita supraviețuirii, fostul comandant al penitenciarului Dej se înscriesese, cu brio, printre călăii de frunte ai represiunii din zona Ardealului de Nord.

Mihai Păiș era un povestitor cu un dar narativ de excepție. Poate talentul îl dobândise prin școlile absolvite și, mai ales, la Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu, unde avusese un eminent dascăl, profesor de limba și literatura română.

– În fiecare săptămână, povestea Păiș, primeam câte o temă pe care urma s-o desfășurăm pe două planuri: unul pe contingente militare, cu planuri operative și desfășurarea lor până la cele mai mici amănunte asupra efectivelor participante în acțiune, iar celălalt, câtuși de puțin inferior, al portretizării și evaluării comandanților. Îmi aduc aminte că eu, în ultimul an, am

primit ca temă epopeea Grupului „Cerna” din 1916, iar ca subiect de portret mi s-a dat comandantul grupului, colonelul Corneliu Demetriade care, după război, în loc să fie decorat pentru acel *Anabasis* contemporan, a fost judecat și considerat vinovat de dezastrul grupului său. În alt an, am căpătat o temă care mi-a plăcut în mod deosebit: să fac o paralelă între cei doi mari comandanți deveniți, în 1916, primele victime de grad superior din Armata Regală Română: generalul Dragalina și generalul Praporgescu.

Mihai Păiș avea un uluitor dar al *fixării* personalităților în epoca lor. Îi găsisem un corespondent în cultura franceză, pe care nu l-am făcut niciodată public, dar care stăruia în memoria mea: era Honoré de Balzac, cu a sa *Comedia umană*, iar exemplul cel mai viu era un capitol din *Père Goriot* pe care profesorul de limba franceză de la Colegiul „Carol I”, Miltiade Ioanid, ne impusese să-l învățăm pe de rost: *La Pension Vauquer!*

Capodopera narativă, dar și descriptivă, a lui Păiș – urma să descoperim – a fost *Căderea Troiei*, așa cum am botezat noi, deținuții *elevați*, închiderea Canalului Dunăre-Marea Neagră și eșecul devastator, dar și costisitor în vieți și materiale, al celei mai *mărețe* ctitorii inițiate și abandonate de regimul comunist.

*

– Nu poți vorbi despre un război decât dacă ai luptat în tranșeele sale!

Așa și-a început Mihai Păiș excursul în temnița Dejului, într-o seară când credeam că ne-am epuizat orice rapel al unuia sau altuia într-o biografie, roman, piesă de teatru sau într-o eventuală polemică despre *viitorul nostru* (ne)fericit.

Cu avertismentul-capcană pe buze, căpitanul nostru de Cavalerie a început cu o mărturisire care ne-a năucit:

– Eu, Mihai Păiș, descendent al unei stirpe cu vreo două secole în spate, declar în fața lui Dumnezeu că am fost brigadier la Canal!

Am rămas muți, ca și cum cineva ne-ar fi tăiat tuturor coardele vocale!

– Ei și... a rostit, în cele din urmă, cineva din cameră. Ce mare scofală că ai ajuns brigadier?!

A urmat altul:

- Să ne spui, cel mult, cât bine ai făcut și cât rău ai evitat!
- Da, domnule, am fost brigadier și, dacă am făcut rău sau bine, urmează să vă informați voi!

Nu mai știu dacă l-am aplaudat sau nu, dar l-am obligat, drept pedeapsă că a dat mâna cu Satana, să ne spună ce s-a petrecut în ultimul act al dramei Canalului Dunăre-Marea Neagră. Prelegerea sa a durat câteva seri bune!

- Știți cu toții ce mărețe erau zidurile Troiei, câți apărători și, mai ales, câți sclavi o slujeau, zi și noapte. Canalul s-a prăbușit, ca și vechea cetate, atât din orgoliul conducerii, cât și din șiretenia adversarilor sau, mai *bine-zis*, din propria lor prostie. Canalul fusese plăsmuit din două rațiuni: una emblematică, de mare anvergură și ecou; a doua, cunoscută numai de Gheorghiu-Dej, în calitate de executant și I. V. Stalin, în calitate de inițiator, ca mormânt devorator al burgheziei române. Și, ca unul care am fost aproape doi ani și jumătate la Canal, am cunoscut pe inginerii români, unii de mare valoare, care în situații potrivite și-au manifestat neîncrederea sau, mai degrabă, neputința în finalizarea acestui uriaș proiect. Din start am luat-o cu stângul: era peste puterea noastră, ca și țară mică, exploatată sălbatic de sovietici ani de zile și cu un potențial industrial atât de redus, să înlocuim forța motrice a utilajelor prin forța brațelor de muncă. Opinia mea era reconfirmată, de la o lună la alta, de o crudă realitate. Cineva din corpul tehnic îmi șoptise că, în trei ani, nu se excavase decât o pătrime din primul braț, cel de la Agigea și nici o șesime din cel de nord, iar costurile crescuseră exponențial. Cât despre folosirea forței de muncă a deținuților politici sau a brigăzilor de voluntari, rezultatele păreau de-a dreptul firave: ceea ce realiza un excavator bun într-o zi echivala cu folosirea a cinci brigăzi de deținuți pe timp de o lună. În privința costurilor și cheltuielilor, acestea se ridicau la sume enorme, întrucât la cele alocate deținuților se adăugau cele destinate supravegherii acestora. Pe scurt, ordinul de a ne pregăti *de predare fără primire* a început să se insinueze încă din iarna lui 1952/1953, o iarnă

cumplită, în rivalitate cu aceea care a urmat. În primăvara anului 1953, transportul deținuților către șantierele Canalului au fost sistate. Poate, pe ici pe colo, se mai strecura câte o garnitură cu câteva sute de condamnați. Dar, înainte ca decretul din 17 iulie 1953 să apară, *indicațiile* erau deja trasate, iar cea mai importantă era deconspirarea vinovaților, întrucât, evident, partidul nu putea avea nici o vină și, mai ales, conducătorii săi! Urmau să fie vânați cei care au încercat, prin activitatea lor criminală, să saboteze, în mod conștient, acționând ca veritabili dușmani de clasă, munca zecilor de mii de muncitori cinstiți, porniți să unească, pe *drumul fără pulbere*, apele Dunării cu acelea ale Mării Negre. Și brațul secular al Securității i-a dibuit pe acești *dușmani de clasă înrăiți!* Primul lot al vinovaților a fost judecat în ședință publică la sfârșitul lui august 1953. S-au instalat megafoane pe șantierele deținuților și ni s-au oferit și nouă frânturi ale celui mai mare proces muncitoresc din țară și poate și din cuprinsul țărilor socialiste. Regia i-a aparținut - din câte am auzit - colonelului Nicolae Doicaru, criminal-sadea, șef al Inspectoratului Regional de Securitate Constanța, cunoscut prin acțiunile împotriva partizanilor dobrogeni. Despre el se spuneau multe rele cu ocazia colectivizării, dar cea mai importantă acțiune a sa a fost organizarea procesului care a dus la plutonul de execuție pe câțiva eminenți ingineri ai României.

I-am sugerat, în cor, lui Păiș:

- Dă-ne un nume măcar!

- Vă dau mai multe, chiar, fiindcă pe unii i-am cunoscut direct, cum a fost celebrul inginer Nicolae Vasilescu, zis Colorado, care a participat activ la ridicarea unuia dintre cele trei sau patru baraje de pe fluviul cu același nume din America; o somitate trans-europeană în materie și un om care nu putea fi tras la răspundere, fiindcă mereu atenționase conducerea Canalului că o astfel de operă nu putea fi săvârșită și desăvârșită în câțiva ani, dintr-o cauză primară: absența utilajelor și folosirea judicioasă a unor detașamente de geniști specializați în detonarea zonelor stâncoase. A doua victimă, la fel de notorie, a fost o altă figură a corpului de ingineri români

specializați în hidrotehnică – inginerul doctor Aurel Rozei –, condamnat și el ca sabotor activ al măreței opere inițiate de P.R.M. Al treilea executat a fost un tânăr mecanic de locomotivă, acuzat de sabotaj și crime împotriva clasei muncitoare. A urmat, la scurt timp, un alt lot, care cuprindea și el figuri proeminente din rândurile inginerilor români: ing. Gheorghe Georgescu-Topuslău, ing. Nicolae Frangopol, ing. Nicolae Corapciu și încă alți câțiva ingineri, transformați peste noapte, în beciurile Securității Constanța, în sabotori fără vină. Ce să vă mai zic, condamnările și, mai ales, execuțiile unor oameni cu ținută morală și cu o pregătire tehnică de prestigiu au produs în Dobrogea, și poate și în țară, un adevărat val de respingere și de demonizare a unui regim odios prin ideologie și criminal prin fapte, iar consecințele nu au întârziat să apară. Fuseseră expropriate sute și mii de hectare din proprietățile ce mai rămăseseră ale țăranilor dobrogeni; fuseseră irosite sume fabuloase în lei și dolari pentru un canal-fantomă și, mai ales, fuseseră pierdute zeci de mii de vieți omenești pe zeci de șantiere cu muncă istovitoare pentru a i se face tovarășului Stalin o odă drept mulțumire și slavă, cântată entuziast odată cu Internaționala!

- Cam câți deținuți politici a dat jertfă Canalul? l-am întrebat eu pe Păiș.

- La început s-a spus că ar fi murit circa 6 000, pe urmă, după estimările pe care le vehiculam chiar noi, deținuții, numărul victimelor a urcat la 22 000.

Canalul își făcuse, până în vara lui 1953, datoria de abator uman, pus în slujba clasei muncitoare, a conducătorilor vânduți Răsăritului, dar și a demenței și lașității unor români, care-și sporeau numărul de la an la an.

32

ING. DR. DOC. CRISTEA MATEESCU

Am sărit ca ars, completându-l pe Mihai Păiș:
– Unchiul meu a fost primul director general al Canalului!

Tăcerea s-a așternut, brusc, în celulă și toți au ciulit urechile, ca și cum ar fi fost prepelicari la o vânătoare unde trebuie să auzi și ultima creangă care trosnește sub pașii tăi, înainte de a duce arma la ochi.

– Da, academicianul Cristea Mateescu, având docența la Zürich și întemeietorul hidrotehnicii românești, a fost chemat la telefon într-o seară, târziu, când eram la masă în Aleea Urali, lângă Palatul Asan, unde își avea locuința; i se punea în vedere să se prezinte, până la miezul nopții, la Comitetul Central. Unchiul meu, care era un om calm, sigur pe sine, a întrebat, cu o vădită nuanță de reproș, dacă vizita pe care ar fi urmat s-o facă n-ar fi putut fi amânată pentru următoarea zi. I s-a răspuns: „Nu, nu se poate, fiindcă vă cheamă tovarășul secretar general Dej la cabinetul domniei sale și nu puteți lipsi, tovarășe profesor, fiindcă sunteți singurul invitat. Vă vom trimite imediat o mașină”.

Unchiul meu a plecat, calm și liniștit, așa cum îl știam de-o viață. Îi văzuse pe Nicolae Iorga, Guță Tătăărăscu, Victor Slăvescu, chiar și pe Carol al II-lea, cu prilejul inaugurării barajului uzinei hidroelectrice de la Scropoasa, opera sa!

L-am așteptat cu sufletul la gură, ba chiar ne-am întrebat dacă-l vom mai revedea; ne-am liniștit, însă, gândindu-ne la firea tăcută și rezervată a unchiului, dar și la vădita sa inapetență politică.

Ulterior ne-a povestit cum a decurs vizita; a fost primit politicos de Dej, iar acesta l-a întrebat dacă are suficienți studenți la cursuri.

Zicea unchiul, redând dialogul purtat cu Gheorghiu-Dej:

I-am răspuns că la mine vin destui tineri, dar sunt catedre unde numărul acestora este deficitar, iar vina o purtăm noi, dascălii.

Dej nu m-a mai întrebat de ce și a trecut imediat la subiect.

- Doresc să vă anunț, mi-a zis el direct, că ne-am hotărât să realizăm ceea ce alții au gândit înaintea noastră, și anume, un canal care să unească apele Dunării cu cele ale Mării Negre.

I-am răspuns că am cunoștința de această inițiativă ba, mai mult decât atât, că există un proiect al unei subtraversări a fluviului Dunărea, realizat la sfârșitul veacului al XIX-lea de către un român și care era, într-adevăr, o premieră națională, europeană și chiar universală!

Dej mi-a tăiat avântul, răspunzându-mi, malițios, că ar fi mulțumit dacă măcar l-am putea face la suprafață!

L-am felicitat sincer pentru acest proiect necesar, ba chiar obligatoriu, dar mi-am permis să exprim și câteva rezerve pe care le aveam în privința reușitei.

M-a invitat, apoi, la o masă, unde era așternută harta Dobrogei la scara 1/100 000 și un plan director, la scara 1/10 000.

La invitația pe care mi-a lansat-o din ochi i-am făcut punctajul:

- În primul rând, nu avem nicio informație sigură referitoare la un raport geologic. Evident că fixarea traseului este o sarcină grea pentru inginerii noștri, ținând cont că Dobrogea deține cei mai vechi munți din România, datorăți orogenezei hercinice, fiind cunoscuți printr-o rocă dură, ei fiind poate cei mai vechi munți din Europa. A doua problemă pe care o ridic privește investițiile. Va trebui să aveți o evaluare cât mai realistă a imenselor sume pe care acest proiect le înghite. Al doilea punct: o proiecție realistă privind durata care, după opinia mea – și Dej m-a aprobat – ar fi de 3-4 ani, dacă nu mai mult!

Dej a intervenit prompt:

- Mai ales dacă avem de gând, din motive comerciale, dar și strategice, ca accesul la Mare al Canalului să fie făcut pe două guri!

- Și, în sfârșit, i-am spus eu, apar alte două probleme, jumelate și esențiale: forța de muncă și mijloacele de producție, cum spuneți dumneavoastră. Prima este, indiscutabil, hotărâtoare pentru mine, un inginer hidrolog care a văzut zeci de hidrocentrale în Europa și în lume. Nu putem realiza acest măreț proiect cu sapa, lopata și roaba înainte. Poate numai chinezii, care sunt precum furnicile, ar putea să-l ducă la capăt, folosind vreun milion de muncitori! O astfel de operă reprezintă pentru noi, profesioniștii, și o probă de virtuozitate, chiar națională, o provocare, dacă mă înțelegeți, la adresa întregului corp de tehnicieni.

Am notat, însă, un fenomen ușor vizibil, a continuat relatarea ing. Mateescu: cu cât îi pomeneam mai mult lui Dej de *condiția princeps* a giganticului proiect al unei lucrări-operă de virtuozitate hidrotehnică - de volumul forței angajate pe parcursul lucrărilor - cu atât el se întuneca la față.

Întrebarea mea a plutit câteva minute în aer, iar Dej mi-a răspuns, gânditor:

- Avem forță de muncă suficientă în țară care să acopere volumul necesar, așa cred eu, cel puțin. Dumneavoastră puteți avea altă opinie, de care noi suntem obligați să ținem cont.

Se făcuse târziu și ni s-a servit o cină, de care eu nu m-am atins și pe care Dej doar a ciugulit-o.

- Tovarășe profesor, este o operă pe care dumneavoastră o puteți duce la capăt, evident, nu singur, ci alături de consilierii sovietici care dispun, deja, de o tradiție și de mari realizări în construcția barajelor în U.R.S.S. Veți fi directorul general al acestei mărețe opere socialiste. Ne vom întâlni peste două zile; să-mi dați un răspuns afirmativ!

Mi-a strâns mâna afabil și m-a condus până la ușa cabinetului, urându-mi noapte bună.

Dar să știți, a declarat, în continuare, unchiul meu, că pe drumul de întoarcere mi-a trecut prin minte o grozăvie: cum că tovarășul Dej ar putea gândi ca miile de deținuți politici arestați după 1947 să-și găsească mormântul în realizarea unui canal, operă a unui regim politic. Și cu cât reflectez acum la ce-a făcut

Stalin, folosind sutele de mii de arestați la scobirea canalelor cu sapa și târnăcopul, mă apucă groaza că s-ar putea gândi realizarea canalului pe seama miilor sau sutelor de mii de deținuți care puteau să piară pe întinsul lui.

La întoarcerea de la Comitetul Central, povestea el, care mi s-a părut mai scurtă decât la ducere, mașina a mers parcă mai repede, fiind, poate, împinsă și de gândurile negre care mă potopiseră.

*

În celula noastră pauza a fost scurtă și m-au întrebat toți deodată:

- Și ce-a făcut unchiul tău?

- Păi, ce să facă, atunci când s-a întâlnit din nou cu Gheorghiu-Dej, peste câteva zile, i-a răspuns că se simte onorat de alegere, dar că nu se poate angaja dacă nu va avea în fața ochilor, aliniate, cel puțin 50 de excavatoare noi și nu mai știu câte screpere.

Când ne-am întâlnit seara, acasă, l-am îmbrățișat toți, în frunte cu tanti Eliza, mama sa și mătușa mea; el ne-a spus, cu o viclenie de oltean pe care nu credeam s-o fi posedat:

- Am avut grijă să mă informez prin șantierul mari și prin ministere câte excavatoare avem în țară: cifra reală era absolut dezarmantă și, mai mult decât atât, ele proveneau din capturi de la nemți. Normal că n-avea rost să-i spun lui Dej ce făcusem între timp, dar răspunsul a fost negativ, cu trimitere la un inventar tehnic obligatoriu pentru asigurarea unei reușite.

Despărțirea a fost, însă, rece, dar îndulcită, în ultimul minut, de cuvintele secretarului general:

- Tovarășe profesor, dacă, totuși, vom avea nevoie de dumneavoastră, ne veți da o mână de ajutor?

- Desigur! Negreșit, o să fiu cu ochii pe acest canal și pe realizarea proiectului său fără pereche în Balcani!

*

A doua seară l-am ținut mai din scurt pe Mihai Păiș, care ne-a descris, cu talent de narator, scene și tablouri trăite de cei care au tras cortina, civili și deținuți, peste primul mare eșec al

socialismului triumfător. L-am chemat la rampă și mi-am zis că are cuvântul într-o întreită calitate, de victimă, martor și procuror.

Teoretic, trebuiau predate în liniște sute de depozite, mari sau mici, înșiruite de-a lungul Canalului, care conțineau: zeci de mii de metri cubi de lemn de toate categoriile; mii de tone de ciment Portland de tot soiul, dintre care unele precar adăpostite chiar în apropierea Canalului și în stare de degradare; sute de mii de lăzi conținând de la cuie de dimensiuni variabile până la fier tensionat sau la zeci de mii de tone de fier-beton, care urma să intre în structura Canalului. Ultimele articole erau și ele de ordinul miilor: roabe, șine, traverse, stâlpi de telegraf, centrale electrice, poduri metalice, cabane din lemn sau metal, mii de unelte de bucătărie, mii de butelii de aragaz și multe altele, pe care nici eu nu le mai țin minte; și toate acestea au trebuit să fie înstrăinate și efectiv oferite zecilor de unități agricole, unele dintre ele prinzând știrea înainte de a fi făcută publică și pricopsindu-se în felul ăsta.

Predarea s-a făcut într-o atmosferă de apocalipsă. O unitate agricolă solicitată, de pildă, o sută de roabe. I se ofereau cinci sute, cu condiția de a fi ridicate în maximum 24 de ore. S-au format pe atunci brigăzi speciale la care am participat și eu, care au distrus pur și simplu sute și mii de metri cubi de cherestea și, pentru ca spectacolul să fie pe măsura demenței, în ultimele nopți am dat foc la stivele de scânduri și dulapi înșirate de-a lungul Canalului și care câteodată, din cauza căldurii degajate, luau foc instantaneu. A fost un spectacol pe care numai Troia și-a permis să-l trăiască. Și toate acestea se petreceau atunci când pentru un sac de grâu ascuns sau pentru o vită tănuțită de gospodari în pădure pentru hrana copiilor, încasai ani lungi de temniță!

Am rămas în formația noastră de la Gherla până într-o zi când, tot fără nici un semn sau rațiune, ne-am încolonat în gară la miezul nopții și am plecat, conform tradiției, undeva în Republica Populară Română, fără să știm, însă, încotro, iar căpitanul Păiș a rămas la Dej și în... memoria noastră!

33

JILAVA - IUNIE 1955

Nu îmi mai aduc aminte dacă am făcut un popas de *tranzit* la pușcăria mea de ispășire a pedepsei: Gherla. Pe scoarța amintirilor am găsit, la începutul verii, în condiții de caniculă exterioară, o recepție banală la *primitoarea* noastră *gazdă*: Jilava.

Lucru surprinzător: cu toate că am sosit noaptea, când până atunci operațiile înghețau până a doua zi, când venea schimbul cel mare, de la șase dimineața, acum, în nu mai puțin de o jumătate de oră eram cu bagajele în mână și introduși pe *dreapta*, pe *lungă*, la Secția I, într-una dintre încăperile 2, 3, 4 sau 5, unde am fost luați în primire, în toiul nopții, de condamnați politici din toată țara, dornici să afle sau să li se confirme ultimele noutăți!

Spre dimineață, când zorile limpide începuseră să-și verse razele scurte de viață în Fortul 13, am căzut cu toții de acord că schimbarea atitudinii și comportamentului milițienilor se datorează unui fapt concret, unui eveniment care a provocat dispariția sudalmelor, îmblânzirea ochilor, dispariția ciomagului și o îmbunătățire concretă a meniului: terciul de mălai de dimineață devenise *bătut*, adică vâscos și nu mai era un lichid galben, care curgea precum apa pe gâtlejul nostru. Următorul semn, poate chiar mai important decât primul, se produsese în alcătuirea prânzului. Dispăruse cu desăvârșire *fuga* după boabele de fasole și numărătoarea lor obsedantă în ciorba vărsată în gamelele noastre. Cartofii înlocuiseră acum, ca prioritate

alimentară, hrana de la prânz, iar fasolea – draga noastră regină culinară – se bucura, deci, de o consistență spectaculară. Seara, din când în când, își mai făcea apariția câte un polonic de arpacaș, menit să ne amintească faptul că nu eram supuși unui regim de îngreșare!

- Dar de când ați intrat în zodia dezvățului caloric? am întrebat eu, curios, adunătura de zdrențe pripășită pe zeci de schelete ambulante.

- De două-trei săptămâni! mi-au răspuns cei mai vechi.

Misterul îmbunătățirii subite a comportamentului și a nutriției noastre se îngroșa cu fiecare zi, scurs ca un strat geologic peste care miile de ani își făcuseră loc; până într-un sfârșit de săptămână, când depozitul uman de la celulele 3, 4, și 5 și-a schimbat compoziția: a picat peste noi un mic lot de deținuți, în general tineri, care urmau, în câteva zile sau săptămâni, să se elibereze.

Negura s-a spulberat cât ai clipi din ochi: Hrușciiov și americanii urmau să-și dea mâna, poate chiar să se și pupe – auzisem de apucătura lui – și să stingă „jarul” Războiului Rece! După ce am aflat și controlat sursele, ca deținuți cu experiență ce eram (refractari la *vestile-bombă* care, în mediul temniței, produceau stări de euforie, chiar de extaz, urmate, dacă nu se confirmau, de prăbușiri psihice...) am gândit că s-ar putea ca acele două orizonturi politice să-și găsească o undă de înțelegere spre binele reciproc. Aflasem chiar un amănunt; cum că întâlnirea urma să se țină la Geneva, pe la mijlocul verii. Vestea ne-a transformat în comentatori și analiști care i-ar fi făcut geloși până și pe adevărații slujitori ai diplomației, de o parte și de alta a Cortinei de Fier. Interesul era vizibil precum un munte în mijlocul șesului: se pune capăt înarmărilor furibunde și se încuraja limitarea înzestrării arsenalurilor nucleare și a pericolului real al izbucnirii unui război planetar.

*

În Arca lui Noe, strămutată în contemporanul Jilavei, la Secția I, pe dreapta, am avut prilejul să dau și peste un marinăr sadea: fostul comandant al motonavei *Transilvania*, un vas de croazieră, confiscat de „eliberatorii” noștri din Răsărit după 23 august 1944 și retrocedat, cu surle și trâmbițe, în 1952.

Vasul, cu un deplasament de 6600 t, fusese construit pe un șantier din Danemarca, Burmeister & Wein, în 1938 și fusese lansat la apă în același an.

În timpul războiului, nava a fost blocată la Constantinopol de către autoritățile turcești. Ulterior a slujit la transportul evreilor refugiați către Palestina și a fost introdusă și într-un circuit de croazieră în Mediterana.

Comandorul Constantinescu, un bărbat de înălțime mijlocie și care mai purta, încă, pe față spuzeala unui bronz căpătat în lungile sale croaziere, fusese arestat după ce intrase în conflict cu un subaltern al său, căruia îi făcuse confidențe politice, ignorând posibilitatea de a se afla în fața unui informator al Securității, un intrus al echipajului său civil.

Fusese arestat la Constanța, când se pregătea să ajungă acasă, după o absență de două săptămâni. Adus la București, trecuse printr-o anchetă dură la Rahova și, pesemne, că Securitatea nu se pronunțase asupra condamnării sale. Părea optimist și mărturisea că i-a fost greu să se obișnuiască cu noi, epavele umane, roadele unor nenumărați ani de temniță.

În privința Genevei părea și el convins de necesitatea unui compromis care să ducă la stingerea *Războiului Rece* dintre cei doi adversari: Occidentul și Răsăritul, în fond, atât de costisitor pentru ambele tabere...

Într-o seară eram la o șuetă cu amicul meu, Nicolae Chiselev care, peste o săptămână-două, urma să se elibereze. Bunul meu prieten și-a exprimat tam-nesam un gând năstrușnic, poate sub înrăurirea știrilor și entuziasmului creat:

- Ce-ar fi, în zarva care există acum, ca atunci când mă va chema la izolarea ce precedă eliberarea să te duci *tu* și nu eu!

Am rămas înmărmurit pentru o secundă-două... M-am uitat la el să văd dacă nu cumva dă semne de *luat pe miriște!* Bănuiala, la prima vedere, după ton și afirmație, era că pe amicul meu îl ronțăise, timp îndelungat, perspectiva substituirii și, ca un gheizer care așteaptă să izbucnească până în înaltul cerului, considerase în seara aceea că a venit momentul.

I-am adus pe loc un snop de contraargumente:

- Puiule, *primo*: știi cum se face strigarea și i-am repetat-o: *Care ești, bă, Nicolae Chiselev?! Fă-ți bagajul imediat!...* S-ar putea să fi dispărut apelativul prescurtat al persoanelor în cauză, acel *bă!* repetitiv, dar apelul va fi la fel de sonor și nu mă prea văd intrat în pielea ta, nici măcar ieșit pe ușă cu atâția deținuți care te cunosc și mă știu și pe mine. *Secundo*: e imposibil de crezut ca în acea cameră de izolare să nu existe și informatori care să acționeze pe termen scurt sau lung. *Terzo*: să zicem, prin absurd, că am face schimb de identitate, iar tu ai răspunde la numele meu și invers; eu aș dobândi o libertate a fugarului care se așteaptă să fie prins și să fie întors la locul de unde a plecat; tu, însă, vei intra în categoria nu numai a complicilor, ci și a făptuitorilor, înlesnind unui deținut cu pedeapsă grea evadarea. Repet, evadarea, care se pedepsește grav și greu!

M-a ascultat întâi cu atenție și pe urmă, cu un sentiment de vinovăție, exprimat cu o vădită duioșie a zis:

- Înțelege-mă, am gândit că eu, ajuns afară, nu prea mai pot să fac mare lucru pentru rezistență și pentru țara asta a noastră. La tine lucrurile stau altfel: ai cunoștințe, relații, depozite pe la munte și mai poți aprinde focul...

- Nu, Puiule, anii au trecut fiindcă noi nu i-am putut opri din mers, focul s-a stins, armele noastre au ruginit de mult și, pe urmă, se pune întrebarea: mai găsești pe cineva să le folosească? Fiecare a încercat să-și facă, odată cu o familie, o față dublă, una publică și falsă, cealaltă încă plină de speranțe, cred, și pe care o păstrează pentru cei apropiați. Și, dacă prin absurd, aș ajunge afară, iartă comparația îndrăzneță și lipsită de modestie din parte-mi, m-aș alătura aceluia conducător al moșilor care, după

eșecul revoluției de la 1848, rătăcea, cu mințile pierdute, doinind cu jale soarta poporului său!

Prietenul meu, Puiu Chiselev, mi-a atins ușor umărul și mi-a urat noapte bună. I-am adăugat, pe șoptite:

- Nu voi uita mult timp, poate niciodată, *imposibila ofertă* din seara asta.

Peste două sau trei zile ușa de fier s-a deschis și deținutul Nicolae Chiselev a pășit pe drumul libertății, într-o țară în care aceasta nu mai însemna nimic!

34

CÂND ÎȚI ZÂMBEȘTE FORTUNA ȘI RUGĂCIUNILE UNEI MAME SE ÎMPLINESC!

Jilava fierbea în suc propriu, iar știrile vânturate de la o dubă la alta contribuiau la menținerea unei temperaturi ridicate de optimism și încredere într-un viitor pe care noi îl asociam unui onorabil sfârșit al carierei noastre de deținuți politici: eliberarea necondiționată a tuturor celor arestați, pe baza unei înțelegeri care să curme Războiul Rece și, mai ales, perspectiva funestă a unui conflict nuclear, care ar fi dus planeta verde la un sfârșit inexorabil.

Pentru sceptici, pe care seara îi abordam cu apelativul *defețiști*, aveam argumente fără cusur. Primul era comportamentul, cu totul schimbat, al administrației. L-am auzit, într-un context invadat de știri inflaționiste, pe un avocat din Ploiești, om trecut de 50 de ani, necondamnat și intrat în categoria *uitaților* sau a *depozitului* și care, după încheierea unei zile cu *numărul* de rigoare, răcnea sus și tare:

- Ăștia își bat joc de noi! Au ajuns niște funcționari cărora le mai lipsește o uniformă civilă de percepatori ordinari sau de casieri târșiți! Pușcăria asta nu mai seamănă cu Jilava pe care o știam noi! A ajuns o pastişă și, dacă nu ne-ar înghesui unii peste alții și n-am locui la nouă metri sub pământ, ai zice că e un azil pentru bătrâni!...

Și, ca și cum nu ne-am fi adus aminte cu ușurință de rigorile Jilavei, avocatul psalmodia:

- Unde ești, tu, Maromete, c-am ajuns să-ți duc dorul! Și înjurăturile tale, care în fiecare seară deveneau veritabile piese de folclor și descrieri anatomice!... Sau faimosul țigan Iamandi, care te „ajuta”, cu un cartuș de Mauser în ceafă, să nu mai faci atâta amar de drum până în Valea Piersicilor! *Last but not least*, alt țigan, tot mic și el și cu mintea cât o castană, dar cu ochii vigilenți, plutonierul Ivănică! Țsta se încurca mai în fiecare seară la numărătoare când trecea peste o sută și te lua la poceală de te făcea pe loc să-ți aduci aminte că ești deținut politic și nu de drept comun! Acuma mai nimic... Noi ne înșiruiam ca la școală, șeful de cameră dă raportul, caralii, ca niște călugări, bat drevele, pășesc în vârful cizmelor, ba cu ochi înghețați, ba indiferenți, ba cu ochi binevoitori și, dacă batjocura nu ar avea limite, ne-ar mai spune și noapte bună! Jilava a ajuns „de răs”!

*

Într-o zi, când balaurii vipiei ne încolăciseră și pe noi, chit că eram sub pământ, și-a făcut apariția un milițian îmbrăcat în halat alb. Mai văzusem astfel de arătări și pe la Gherla, dar prezența lor o puteai număra în minute, iar aspirinele erau maximul tratamentului. De data asta ne-a trecut în revistă ca un geambaș aflat în târg, spunându-ne aproape duios:

- Care te simți bolnav, mâna sus și te iau cu mine!

Și fiindcă s-a ridicat o pădure de brațe, așa cum era și firesc, sanitarul s-a speriat. În cele din urmă, printre cei cinci-șase pe care i-a adunat și care păreau scheletici, m-am nimerit și eu. Ne-a făcut ciopor și am luat-o la picior înaintea lui, conform regulamentului, prin curtea Secției I și am ajuns la o baracă lungă, compartimentată, lungă de circa 8-10 metri.

Când un lot de pușcăriași a ieșit din baracă, am intrat noi. Acolo, lucru ciudat, am întâlnit un alt grup de cinci-șase deținuți și nimeni nu a mai răcnit la noi ca să ne întoarcem cu fața la perete. Am rămas în compartiment câteva ceasuri bune, iar când mi-a venit rândul, am fost introdus într-un birou medical; asistentul a scos o fișă care, am presupus, că m-a însoțit de la Târgșor și Gherla. Interogatoriul medicului a fost scurt. Doctorul

Suciu – căci așa îl chema – era blonziu, de circa patruzeci de ani și m-a întrebat de greutatea anterioară și de ce am slăbit așa de mult. S-a uitat din nou la mine și cred că a înțeles mai multe decât dacă m-aș fi exprimat în cuvinte. Cu ochii coborâți în fișa medicală, m-a întrebat dacă am poftă de mâncare. Cum întrebarea mi s-a părut stupidă, am tăcut. Mi-a ordonat să mă dezbrac și a părut interesat de niște contuzii și cicatrice, „peceți” de la Pitești. La încheiere mi-a spus că aș fi distrofic și cu un grad pronunțat de anemie. Și, în final, m-a mai întrebat de unde sunt; întrebarea a strecurat-o printr-un soi de anamneză comprimată, iar eu i-am răspuns în aceeași manieră: din Ardeal și din Oltenia. Doctorul Suciu a închis dosarul și m-a întrebat stupid:

- Vrei să mai trăiești?

- La vârsta pe care o am, domnule doctor, dorința este o poruncă pe care o aplic în fiecare zi.

A plecat ochii în jos și, cu un glas sec, i-a zis milițianului în halat alb:

- Altul!

Întorși la *bază* am fost asaltați de zeci de ochi care ne și văzuseră liberi și cu bagajele săltate. În seara aceea am fost raportorul celor văzute și auzite. După ce le-am cântat partea mea de partitură a venit și rândul celorlalți, care n-au făcut altceva decât să confirme prezența doctorului Suciu la Jilava și ritualul unei vizite medicale.

Glasul de cucuvea al avocatului s-a auzit, în final, peste noi toți:

- Ei, ce v-am spus eu până acum? Și-au schimbat comportamentul, acum ne mai duc și la vizita medicală, ca să ne înjosească, dar ei au rămas aceiași. Să nu vă îndoiiți de asta, de vor primi alt ordin, vor sări din nou pe noi și atunci vom intra în normalul pușcăriei. Eu de abia aștept să mă simt, iarăși, deținut politic și să-l aud pe Maromete înjurându-ne cu foc înainte de culcare!

Răspunsul ce a urmat a fost împărțit de toți:

- Ia mai taci, domne', din gură, ca să nu-ți spunem în alt fel. Dumneata pentru noi ai ajuns o adevărată pasăre de noapte cobitoare și tare aș vrea să te văd, dacă vom ieși pe porțile

pușcăriei, în vara asta, ce-ai să mai zici? Poate vei rămâne în cazematele astea blestemate ca să-ți împlinești obsesia!

La sfârșitul lunii aprilie, atunci când pierdusem chiar amintirea vizitei medicale, într-o zi, dis-de-dimineasă, mi-am auzit strigat numele și m-a trecut un fior!...

- Care e, mă, Ciuceanu dintre voi?

Mi-a pronunțat numele răcnit, *ca și cum aș fi fost decedat.*

Am ridicat mâna și mi s-a ordonat:

- Fă-ți bagajul!

Mi-am aruncat țoalele în sac, puține și peticite, și am coborât de pe prici ca să-l însoțesc pe... tovarășul milițian. Mare mi-a fost, însă, mirarea când m-a condus către poartă. Și mai mare mi-a fost surprinderea când nimeni n-a mai voit să-mi scotocească traista și, în câteva minute, am fost împins, regulamentar, dar fără înjurături, într-o mașină-dubă care a urcat, găfâind, pe panta penitenciarului Jilava. Mașina părea obosită, dar speranțele noastre înmuguriseră deja!

35

MIȘU BENVENISTI ȘI OAMENII SĂI...

— **B**ine ai venit la noi la Văcărești!... Radu Ciuceanu?
Omul care îmi grăise salutul era îmbrăcat într-o cămașa lungă, albă; avea o statură medie, părul vâlvoi și un zâmbet larg, care-i descoperea o știrbitură; ochii erau de o nuanță intermediară, între albastru și cenușiu.

Camera care se deschidea ochilor mei părea mare, de cel puțin 100 de metri pătrați și patru-cinci rânduri de paturi vopsite în alb, îi măsurau dimensiunile. Ușa pe care intrasem era pe colțul unui hol spațios și, dintr-o privire aruncată peste câteva grupuri de fantome, căci toate erau îmbrăcate în alb, am zărit două ferestre mari, cu zăbrelele de rigoare, opuse porții de acces pe unde îmi făcusem apariția.

În temniță, stările emotive nu se explică. Încetul cu încetul, de-a lungul anilor, *ți se stinge surâsul pe buze, ba chiar dorința de a-l exprima*. În pușcărie nu se râde și, deopotrivă, nu se plânge, întrucât ambele stări te dezghioacă și te fac vulnerabil. Acolo te uiți cu aceiași ochi și la milițianul care te bate și la prietenul care te oblojește și îți dă o cană cu apă, ca să-ți tragi sufletul.

Glasul îi era subțire, brațele îi erau deschise și, după câțiva pași, m-a îmbrățișat. *În pușcărie, de asemenea, nu există miros*. Dacă l-ai avut cândva, l-ai pierdut de-a lungul anilor și toate izurile care încep cu acela țâșnind din *putina lui Petrache*, a fecalelor, până la mirosul de mucegai al zidurilor, toate s-au pervertit într-o perfidă sublimare a unei stări olfactive, aceeași și egală cu ea

însăși, la Galați, la Aiud, la Craiova, la Văcărești, sau, mai abitir, la Jilava.

Când m-a îmbrățișat, am avut un șoc. Din străfunduri, organismul meu, simțurile mele, au reacționat violent; individul mirosea a altceva, străin, iritant, ba chiar supărător, aș spune: mirosea a... curat. Cămașa sau el, nu mi-am dat seama, pe moment. Dar, oricum, nu era nici apa de colonie 4711, a copilăriei mele, nici vreun parfum, restant în țesuturi, al familiei!

După îmbrățișare s-a întors, parcă ar fi vrut să explice celor de față, care priveau, la limita curiozității, efuziunea sa sentimentală. M-a purtat, de mână, într-un cerc de deținuți, dominat, parcă, de statura înaltă, osoasă, a unui bărbat de circa 45 de ani, cu o față prelungă și care arunca o privire mirată către mine, ca și cum ar fi dorit să capete și el o explicație la cele petrecute. Era prințul Radu Sturdza, de care m-a legat, mai târziu, o constantă prețuire și amicitie.

- Acum să-i spun și eu tânărului cum mă numesc: sunt Mișu Benvenisti.

Și, cu ochii țagă la mine, îmi șoptește, parcă mi-ar fi spus un secret:

- Sunt Mișu Benvenisti, deținut ca și dumneata, după cum vezi și, ce este mai important, sunt craiovean și... am fost elev la Colegiul „Carol I”; pe deasupra, l-am avut la cursul superior, timp de 4 ani de zile, pe tatăl dumneavoastră, profesorul doctor în istorie, Ștefan Ciuceanu. A fost un pedagog și un dascăl fără de pereche. Asta e tot și încă o dată îți zic bine ai venit în micul nostru paradis! Și, în final, este de prisos să-ți mai spun că sunt și evreu cu ștate vechi în orașul nostru și în... țară! Să ți-i prezint acum și pe ceilalți: domnul din fața dumitale este Radu Sturdza, cu mutră de Domn și Voievod, fost matematician, fost locotenent la Vânătorii de Munte, erou la Sevastopol, rănit acolo grav și, ulterior, *bandit*, condamnat la ani grei de pușcărie de actualul regim. La proces, în actul de acuzare, procurorul a precizat că intenționa să facă un tunel prin care urmau să se strecoare și să arunce în aer Adunarea Poporului din Dealul Mitropoliei. Prostii... Casa familiei sale era la peste 300 de metri de presupusul

obiectiv și le-ar fi trebuit cam vreo cinci ani de zile să scobească un tunel „subversiv”, iar pământul evacuat, unde puteau să îl adune, decât în fața Mitropoliei!?

Ulterior am aflat că aveam în față un veritabil „os domnesc”. Era fiul sau nepotul faimosului colonel Sturdza, numit trădătorul, din pricina defecțiunii sale în 1916, când a încercat, și a izbutit chiar, să treacă de partea dușmanului, singur, fără însă a crea o gaură în frontul românesc, așa după cum intenționa, întrucât îndemnurile sale către trupă și subalterni n-au fost urmate. Camaradul său de intenții, însă, lt.-col. Crăiniceanu, descendent al unei familii ilustre, a fost prins la timp și executat fără milă. Incidentul, tragic pentru familia lui, mi-l va povesti prințul mult mai târziu, cu destule amănunte.

Celălalt, de o statură medie, cu o față de copil, era Tăbăcaru, botezat *ad-hoc Motanul*. La Văcărești, în spital, devenise copilul de adopție al tuturor; lucrase la mina de la Cavnic vreo doi ani și, în adâncurile tenebroase ale orizonturilor de muncă, fusese lovit cumplit în cap de un milițian feroce, rămânând infirm. Leziunea provocată i-a creat un hematom, care inițial l-a paralizat; ulterior, printr-o minune divină, i-au revenit ortostația și toate funcțiile fizice, minus... memoria. În consecință, vorbea foarte puțin și gândea mult, simțind și mai mult! *Motanul* mă depășea ca înălțime cu o palmă. Tânărul, cu ochi luminoși și inteligenți, fusese, din spusele camarazilor săi, cândva student, așa că mă gândeam să-l provoc, în încercarea de a-și redobândi identitatea și drumul către un trecut care-i aparținuse. Aveam ceva literatură în spate și aflasem de la un cunoscut psihiatru că, de multe ori, este suficient să aduni câteva crâmpeie din viața accidentatului, oprindu-te măcar pe unul; în timp, după ce l-a asimilat, urma să le conexezi pe celelalte pentru a recrea o biografie pierdută. Reținusem că metoda fusese practică în Franța, iar la noi prof. Tomescu o numea *împerecherea între domino și țintar*.

Următorul în cerc era un bărbat de circa 50 de ani, robust, cu ochii mereu căutători, cu un glas unduitor-muzical, dar cu un sesizabil accent american. Se numea Johnny Rotaru, deja

cunoscut în universul temniței; fusese, din câte auzisem noi, unul dintre interpreții-traducători de limbă engleză în relațiile lui Maniu și Brătianu cu ambasadele engleză și americană, cât și cu diferitele misiuni care apăruseră din partea occidentalilor în cadrul Comisiei de Armistițiu, iar în timpul războiului fusese translator al Marelui Stat Major la interogatoriile (sau, mai degrabă, dialogurile) echipajelor anglo-americane capturate pe teritoriul românesc. Fusese arestat imediat după căderea grupului Tămădău (Mihalache, Penescu, Pogoneanu, Carandino) și condamnat după abdicarea Regelui. Ajunseseră la urechea mea lucruri bune despre el și în penitenciarul de la Craiova: comportament și ținută demne, în special în timpul interogatoriilor dure și perfide ale lui Nicolschi. O atitudine la polul opus avusese translatorul personal al lui Maniu, Vasile Serdici, depozitarul minutei înregistrate în dialogurile cu militarii americani Hall și Hamilton; acestea au ajuns lesne în mâinile N.K.V.D.-ului, printr-un șantaj ieftin, care funcționase la Serdici.

Al patrulea prezentat și de față era un tip vânjos, care mi-a strâns mâna cu căldură și putere. Aș fi gândit că este militar, dar cetățeanul mi-a curmat bănuiala printr-o prezentare grăită domol și lămuritor:

- Mă numesc Constantin Rășcanu, zis Dinu, sunt inginer, am „căzut” cu lotul Pop-Bujoiu și am o condamnare cam măricică. Și fiindcă sunt ultimul de pe mica scenă improvizată de președintele sionist, dă-mi voie să te recomand celui mai important personaj dintre noi, care este așezat acolo, pe dunga patului... și care este șeful de cameră, stăpânul gamelelor, al tacâmurilor, a tot ceea ce mișcă, văzut și nevăzut, în această cameră și în așa-zisul Spital Văcărești. Este un tânăr admirabil și îl cheamă Teodor Poterașu.

Un sunet repetitiv de talangă mi-a adus aminte că la *dreptu' cu mâna*, la deținuții de drept comun sau la „șuți” ori „pinguini” cum le mai spuneam noi, începuse distribuirea prânzului.

De puține ori mi s-a dat în viață ocazia să simt unda de șoc a primei cunoașteri, care urma să fie și definitivă. Nu întotdeauna a

fost nevoie de o strângere de mână, o îmbrățișare sau un sentiment de afecțiune, vizibil exprimat, care să mă prevină de absența unui caracter!

Câteodată, mai ales în labirintul pușcăriei, era suficient să prind în ochi căutătura ascunsă sau fățișă a bestiei umane, impusă de uniforma sau travestită în zeghea unui deținut. Cu timpul însă – și aceasta s-a petrecut după cel puțin cinci-șase ani de viațuire carcerală – amăgirile și dezamăgirile mi-au creat un zid protector, care m-a ferit, adeseori, de surprize sau momente care mă puteau antrena către o judecată pripită.

Întâlnirea mea cu șeful de cameră de la Spitalul Văcărești mi-a rămas în memorie ca o autentică revelație, pe care am ascuns-o, alături de puține altele, foarte puține, în chivotul sufletului meu!

Teodor Poterașu era și el îmbrăcat în aceeași cămașă albă, lungă, impusă de administrație celor care sălășluiau în spitalul pentru deținuți din cunoscuta ctitorie mavrocordină a Văcăreștilor. Era cu câteva degete mai înalt decât mine și bine clădit. Nu mai fusese tuns de multă vreme, iar părul șaten îi cădea pe o frunte imensă, cu un breton de epocă romană.

Ochii, de un cenușiu cu o tentă metalică, mi-au atras atenția dintru început. Îi mai întâlnisem, poate, cândva, adolescent fiind, în Piața Prefecturii din Craiova, când norodul orașului o invadase și cei mai tineri luaseră cu asalt și acoperișurile clădirilor din jur. Eram în rândul întâi al elevilor din cursul superior al Colegiului „Carol I”. S-a dat onorul Mareșalului; Ion Antonescu ne-a trecut în revistă, împreună cu primul ministru *ad interim* Mihai Antonescu, la un pas în spatele lui, Mareșalul plasându-se și el la o mică distanță după aghiotantul regal. Nu ne-a adresat niciun cuvânt, dar zăbovea cu privirea în ochii noștri, câteva secunde, parcă întrebându-ne cine suntem, din ce colț de țară venim și dacă îl înțelegem. Ne-am intersectat privirea, preț de câteva secunde. După ce s-a îndepărtat, am încercat să-mi explic căutătura ochilor. Cel mai apropiat mi s-a părut acel sclipet pe care îl reflectă oțelul când este șlefuit!

Îndeobște, în imperiul temniței, această privire țășnea liberă, ca dintr-un gheizer al ființei umane.

Poterașu mi-a întins mâna și atunci, pe loc, am sesizat ceea ce pierdusem din vedere dintru început: mâinile lui erau albe ca cearșaful, fața de asemenea, cu o tentă, însă, ușor gălbuie. Buzele, decolorate, îmi indicau precis diagnosticul: nefrită avansată, stadiul III.

Instinctiv, fără cuvinte, ne-am îmbrățișat.

- Hai să-ți dau patul, din păcate trebuie să-l împarți cu un inginer, om de treabă.

Avea o voce pe ton normal, fără note acute, caldă, ca prima rază de soare din zorile unei dimineți de Cuptor.

„Salonul” avea patru rânduri de paturi de fier, vopsite într-un alb untos, înzestrate, lucru de mirare, chiar cu saltele, umplute, însă, cu paie, dar în bună stare. O pătură și două cearșafuri completau inventarul cu care Teodor Poterașu m-a înzestrat în următoarele minute. Cu un ton șugubăț mi-a precizat că nu trebuie să îmi fac probleme asupra prânzului, că el îmi va face, mintenaș, rost și de gamelă și de un conținut corespunzător:

- Cu felul doi - și să nu te miri că aici există și variază de la un regim la altul - va fi mai greu, dar ne vom descurca.

S-a ținut de cuvânt și, după niște șoapte, pe care le-a schimbat cu artelnicul de pe coridor, a primit două gamele pline, pe care, fără reținere, le-am hăpăit.

Următoarele zile le-am petrecut în silința unei duble asimilări. Prima, care mi se părea cea mai importantă, era legată de adoptarea unui regim care părea rupt de o realitate de care mă despărțisem acum șapte ani de zile. Eram tot deținuți politici, dar dispăruseră cu desăvârșire manifestările ortodoxe ale unui regim menit să pună capăt existenței biologice a dușmanilor de clasă, a celor mulți care se împotriviseră, în fel și chip, atât ocupantului sovietic, cât și năimiților săi, șefii Partidului Comunist din România.

Evident că priveam adoptarea unor norme, care se apropiau de un regim cu pretenții de asistență medicală permanentă, nu ca

pe un favor, fâșnit dintr-un sentiment de slăbiciune a Securității Poporului, ci ca pe o manevră politică și o recunoaștere implicită a unor privațiuni care ne transformaseră în fantomatice schelete investmântate în alb, în ajunul unor confruntări cu Occidentul și crearea unei atmosfere care va rămâne în istorie prin sintagma „Spiritul Genevei”.

Celălalt aspect al adaptării s-a comis instantaneu: pornind de la reflexele primare ale deținutului, care are permanent un dușman, de la vizetă – de care trebuie să țină cont în fiecare minut al existenței sale, fiindcă în spatele ei se află ochiul, veșnic treaz, al supraveghetorului – și până la privirea furișată prin obloanele ferestrelor, în căutarea unui cep prin care să-și mai poată lumina sufletul cu un ciob din oglinda albastră a cerului.

Mai mult chiar, în regimul de refacere al muribunzilor, după cum eram noi priviți, odihna era recomandabilă, făcea parte din tratament, iar noi profitam din plin de această îngăduință.

Spitalul Văcărești, unitate unică în cadrul Direcției Generale a Penitenciarelor, era condus de către doctorul Catană; solid ca un taur, înalt ca elefantul, cu ochi cenușii, apoși, deseori absenți, el conducea o duzină de medici cu specialități diferite. Predominau interniștii, reprezentați printr-o suită de medici, în frunte cu un ardelean, căruia posteritatea ar putea să-i ofere nemurirea printr-un monument închinat în exclusivitate: doctorul Moțiu. Din echipa lor se detașa Viorica Anghel, de a cărei atenție mă bucurasem chiar la *recepția* din Penitenciarul Văcărești, apoi doctorița Contescu, doctorul Popescu, doctorul Drăghici și alții. Secția de chirurgie era condusă de către doctorul Blidaru, iscusit maestru al bisturiului, care nu părea deloc convins de binefacerile marxist-leniniste. La oftalmologie, un singur medic își atrăsese o celebritate nefastă, doctorul Schor, evreu, cu o comportare străină jurământului depus la încheierea Facultății de Medicină, că va sluji omului în suferință până în ultima clipă a vieții sale.

Zilele au curs ca mărgelele pe ață. Încetul cu încetul, în arca lui Noe, înveșmântată în alb, cu un personal sanitar care se adresa cu *domnule*, viața începea să intre într-un tipar de mult

timp zdrobit și uitat. Iar dacă nu ar fi existat zăbrele la ferestre și numărătoarea invariabilă, dimineața și seara, acompaniată de bătaia fiarelor (zăbrelelor), am fi zis că suntem reținuți într-un lazaret, unde numai accesul afară era interzis.

Dar acestea erau numai aparențele. Din când în când, auzeam la vizetă un nume șoptit, parcă, iar cel solicitat își lua mantaua vărgată și dispărea dincolo de porți câteva ceasuri. Când revenea, îl priveau toți cu ochii mari și întrebători. Explicațiile, atunci când le căpătam, erau date în miez de noapte, când somnul ne unea pe toți, cufundându-ne în uitarea prezentului. Securitatea nu-și putea neglija menirea, puterea și prezența, chiar în umbra unui spital unde poposiseră, vremelnice, *bandiți* cu caziere grele, dar cu puține zile de trăit.

Majoritatea celor chemați la anchete suplimentare erau foști polițiști; pe lângă ei se strecurau și deținuți mărunți, ca pedeapsă și importanță, cel puțin așa bănuiam noi. Urma o categorie des solicitată, a foștilor ofițeri din Armata Regală Română. După ritmul interogatoriilor și durata lor, ofițerii politici care mijloceau sau chiar conduceau anchetele, nu prea aveau succes, fiindcă *vizitele* se terminau „din scurt”.

Exista, totuși, o personalitate foarte cunoscută a Armatei Române, generalul Rozin, un om înalt, care se detașase dintru început, mi s-a spus, printr-un comportament straniu: nu vorbea cu nimeni, nu mulțumise nimănui, așa cum nici nu ceruse vreun ajutor cuiva.

Dacă faraonii ar fi purtat ochelari, cred că ar fi fost imortalizați în Valea Regilor cu chipul și înfățișarea generalului Rozin, un fost comandant de divizie, șef de promoție, ni s-a spus și director al Comisiei de Înzestrare a Armatei Regale Române în timpul celui de Al Doilea Război Mondial.

Mi s-a mai spus că doi generali români cunoșteau la perfecție limba germană: primul era generalul Iacobici, provenit din Armata Austro-Ungară (Chezaro-Crăiască); al doilea era colegul nostru de cameră, Rozin.

Nu deranja pe nimeni, nu dorea să ia locul nimănui! Își făcea patul scrupulos ca un sergent, care își învață răcanii cum se îndoiaie pătura, în dormitorul cazărmii.

Ce m-a frapat era detașarea totală a generalului față de mediul carceral; o făcea, poate, dintr-un dispreț funciar față de noi; sau poate că el considera, în urma a numeroase anchete, petrecute chiar pe tărâmurile spitalului, că orice contact *de cameră* ar putea să-i aducă necazuri.

Pe urmă, l-am pierdut pe general, cufundat în *bolgiile* temniței bolșevice.

36

PROMENADA SALONULUI

Începusem să fac un inventar uman al spitalului Văcărești. Înceamdată, explorarea se rezuma la Salonul 2; dacă acest lucru nu părea anevoios pentru vasta încăpere în care mă găseam, lucrurile stăteau relativ prost pentru celelalte două încăperi plasate în vestiarul larg și dispuse radial, Salonul 1 și Salonul 3. Aceste saloane comunicau unul cu altul prin vestiarul central și erau pline de deținuții care soseau zi și noapte, majoritatea grav bolnavi, ajunși în pragul despărțirii de viață.

Călăuza cea mai pertinentă care s-a oferit, altminteri, imediat, să mă însoțească printr-un soi de Purgatoriu, cum botezaseră alții, înaintea mea, celularul sanitar din mănăstirea mavrocordină, a fost chiar prințul Radu Sturdza. Inițierea a durat aproape trei zile. Cu răbdare și obstinație, mă purta printre paturi și culoare, unde zăceau, risipite, zeci de trupuri agonice, mistuite în pânțele lacom al temnițelor bolșevice. Aceste umbre reprezentaseră, în fel și chip, în perioada interbelică, societatea românească, în armată, biserică, justiție sau învățământ.

- Mă grăbesc să ți-i prezint, fiindcă ceea ce vezi astăzi, la noapte sau mâine ar putea să dispară, fie duși pe targă la morgă, fie conduși către camerele de anchetă, care nu lipsesc nici aici, în Văcărești. Imaginează-ți că ai ajuns pe o scenă cufundată în întuneric, unde nu auzi decât vaiete și voci sparte. Din când în când, un fascicul de lumină coboară pe chipul unui damnat, despre care mă voi strădui să spun câte ceva. Să ne înțelegem

dintru început: nu toți au fost eroi. Unii au fost doar viteji, pentru o clipă s-au despărțit de lașitate și slăbiciune și, pentru ei sau familiile lor, pentru gospodării și avături, au pus mâna pe topor și s-au grăbit să înjure partidul în gura mare. Nu i-a înghesuit nici o ideologie și nici n-au încercat să se adune în gloată, ca în 1907. Ei sunt cei mai mulți; procentual, peste jumătate și mai bine chiar, au ajuns în temnițe pentru fel și fel de vinovății, provocate sau închipuite. Și dacă au fost arestați și târați prin procese este pentru că partidul dorea și pentru că a reușit să se impună, prin frică și teroare. Îți spun acum un lucru, continuă prințul, pe care l-am discutat, dezbătut chiar, cu profesorul Motaș, o eminență a științei românești, care a fost în conducerea Partidului Social-Democrat al lui Titel Petrescu și nu s-a dezis de el, plătind pentru caracter și convingere. E dincolo, la Salonul 1 și, de multe ori, la plimbare sau la tratament, ne intersectăm pașii. L-am întrebat frontal: „De ce, domnule profesor, au fost luați la bani mărunți țărani? Au îngrășat mai mult acest pământ decât intelectualii? Cu alte cuvinte, de ce noi, surtucarii, așa cum îndeobște ni se spune sau boierii, la aceleași condiții mizere am supraviețuit mai bine decât ei?!”.

- Și ce a zis profesorul? l-am întrebat eu, iscoditor.

- Păi, există o singură explicație, pentru mine, cel puțin: ca biolog, dacă bagi într-o colivie un vultur și o cioară, primul care moare, la distanță apreciabilă, este vulturul. Explicația este simplă: organismul lui s-a adaptat unui regim de libertate, de spațiu și de ozon; „telectualii” și-au format alte gene de-a lungul timpului, potrivite cu mediul. Regula asta de fier s-o urmărești și aici și vei vedea cum, proporțional, la un intelectual, pier doi-trei țărani pe drumul fără întoarcere... Ei n-au trăit decât în veșnicia satului românesc, cum afirmă Blaga, cu legile ei imuabile, în trezie înainte de revărsatul zorilor, *despicând țarina în spatele plăvanilor*, cu cei mai buni prieteni ai săi, în aer curat, în spațiul fără limită al universului lor material și spiritual. Era firesc ca ei să fie victimele programate ale acestui regim silnic fără pereche...

Ne-am întors apoi la inspecția noastră.

- Hai acum să începem să dăm roată camerei, precum acele ceasornicului, continuă Sturdza. Pe primul de lângă colțul ferestrei, care nu știu ce face acum pe priedul patului, parcă îl cheamă Alexiu; după mușchii pe care îi mai are, cred că a făcut mult „antrenament” cu aceia care îl anchetează acum. Până prin 1947 a fost comisar al vechii Siguranțe, care a excelat prin două activități: una, împotriva Mișcării Legionare, culegându-și laurii în deceniul patru sub direcția lui Moruzov, când au fost exterminați cu mitraliera peste 300 de intelectuali, în frunte cu tot Statul Major al lui Codreanu; cealaltă, dezvoltată în special în Basarabia, ca o contrapondere la pericolul real al infiltrărilor bolșevice peste Nistru și al elementelor alogene potrivnice Regatului României. Cândva am să-ți vorbesc, pe îndelete, de tentativa sovieticilor de a provoca o revoluție bolșevică în România, atât în 1919, cât și în 1924, la Tatar-Bunar, prin înjgheburile unei revolte care, din fericire, a fost înăbușită imediat. Uită-te la mutra lui frustă, la labele lui ca de urangutan și îți dai seama cum era ca anchetator, atât ca slujbaş al Regatului României, cât și ca zelos continuator al unei instituții de represiune a regimului comunist, până când i-au adunat pe toți la Târgșor și pe urmă în fioroasa temniță din Cetatea Făgărașului, unde au murit pe capete aproape jumătate din ei, de foame și frig.

În patul următor este dl. Marincu. A fost prefect de Iași, dar nu mai știu sub ce guvernare. E grav bolnav de inimă și cred că odihna totală îi face bine. Împarte cearceaful cu un învățător venit proaspăt de la Jilava; după vorba-i repezită cred că e oltean... De multe ori se organiza o jumelare a paturilor; al treilea bolnav urma să se odihnească pe mijloc, avându-se, însă, grijă ca saltelele de paie să fie cu un conținut cât mai consistent, în așa fel încât să se simtă cât mai puțin dungile de fier.

În acea pereche de paturi, al treilea colocatar era chiar tânărul Sviatoslav Tăbăcaru. Despre *Motanul*, numai lucruri bune, șopti prințul. E plecat acum în secție, cred că la radiologie. Când vine, te-aș

ruga să te uiți la el, cercetător și, mai ales, la mantia lui vărgată. După aceea să-mi ceri cinci minute de audiență ca să-ți dau o explicație!

Și acum, următorul, care, după cum vezi, se lăfăie singur pe patul-precio pe care i l-a dat regimul bolșevic: este faimosul comisar-șef Luscalov, din nu știu ce oraș al Basarabiei, răspunzător de Biroul Siguranței. Mic la trup, după cum îl vezi, patriot înfocat și dolidora de informații, era, după câte am auzit, cea mai autorizată voce a Siguranței pe problema evreilor din Basarabia și a lipovenilor din Deltă. Ulterior a trecut la direcția din București a Brigăzii Anticomuniste condusă de faimosul comisar-șef Sava Dumitrescu, coleg de activitate cu nu mai puțin cunoscuții comisari-deținuți care au înfundat și ei pușcăriile: Taflaru, Stănescu, Turcu, dar și alții, care au condus, în perioada războiului, destinele Brigăzii Anticomuniste, cu notabile succese. De prisos să spun că toți au plătit, cu ani grei de temniță, datoria față de țară, unii chiar cu viața, împușcați de sovietici. Am încercat să încheg un dialog cu dânsul, mai ales despre condițiile infernale de la Făgăraș; în beciurile pline de umezeală, croite pentru a fi depozite ale cetății în secolele al XVI-lea – al XVII-lea, mai rămăseseră, înghesuiți, peste 200 de deținuți, sortiți morții. Au fost salvați de „Spiritul Genevei” care ne-a adunat și pe noi aici. Nici unul dintre ei nu a văzut la față o instanță judecătorească, iar între timp, cel puțin jumătate dintre cei arestați în 1951 pierise.

În rândul paturilor îl vezi, în față, pe dl. Coșoveanu, unul dintre personajele necunoscute. Nu știu nici pentru ce a fost arestat, nici cu cine, *e tăcut ca un jandarm și precaut ca un legionar*. Un om de toată isprava, un ofițer de elită al Armatei Regale Române, acest comandor Coșoveanu din Craiova. A ajuns subsecretar de Stat în timpul războiului și pe urmă consilier militar al lui Iuliu Maniu, judecat în procesul Mișcării de Rezistență Anticomunistă condusă de contraamiralul Horia Măcellariu, Alexandru Pop și Ion Bujoiu. După nume și vorbă este un oltean sadea; îl ai vecin de pat și ți-l recomand pentru că ai multe de învățat de la el. Vezi dacă nu

cumva a studiat la Colegiul „Carol I” sau la „Dimitrie Sturdza” la militari și l-a avut pe tatăl dumatiale dascăl de istorie.

Am ajuns la dumneata și te felicit că ai rămas singur. După experiența Jilavei, și mă refer la Reduit, ca să ajungi să dormi singur într-un pat este mai mult decât o dezmierdare, este un veritabil dezmăț! Să vedem cât ne vor ține tovarășii pe pat cu saltele și în cămașă albă...

Sărim peste coridorul ce duce la toaletă; următorul pat văd că e liber și își așteaptă pacienții; proprietarul pasager este chiar tânărul student la Drept Teodor Poterașu. Cred că este cel mai reușit exemplar al tineretului studențesc din încăperea. Nu știu ce or fi fost părinții lui, dar educația aleasă și-a spus cuvântul. M-am străduit să aflu, din pură curiozitate, cu ce a „căzut” – întrebare-șablon în vederea stabilirii buletinului de identitate din *temniță*, ferindu-mă să fac o aluzie la ancheta sălbatică la care a fost supus de către un torționar-șef, lt. Brânzaru, fost boxeur, tratament care a avut ca urmare afectarea ambilor rinichi și declanșarea nefritei. Mi-a dat un răspuns pe care eu însumi l-am rostit, cu oarecare mândrie, când m-au întrebat ai mei de ce m-am dus voluntar pe Frontul de Est: „Păi, când poți să lupți cu adevărat? Când ești în cârje, la bătrânețe? Mai ales că eu trebuie să plătesc și polițele familiei mele!” Un răspuns asemănător mi-a dat și șeful de cameră, Poterașu: „Nu puteam să stau cu mâinile încrucișate cândăștia ne spurcau sălile de curs”. Sturdza îl interogase pe medicul șef internist și spunea: „După părerea doctorului Moțiu, pe care l-am întrebat *piano* cât mai are de trăit, răspunsul a fost grăitor și tragic: «În lipsa unor dialize și a unui tratament intens la Clinica de Urologie a dr. Burghel, cam 6 luni de zile, cel mult 1 an»”.

Tudorică, așa cum era alintat în salon, „căzuse” cu o organizație născută în preajma Festivalului Mondial al Tineretului, pus în scenă, cu mare fast, de regimul comunist, în vara anului 1953, fiind precedat de o intensă propagandă externă; manifestarea avea menirea să prezinte progresul României sub noul regim comunist. Evident că a fost comandat de Moscova,

dar plățile le-am făcut noi. Fără patimă îți spun că a fost un *fiasco* deplin; aici nu intră, desigur, și aceia care au mâncat și au băut pe socoteala poporului român. Precedat de câteva luni de foamete cumplită, declanșată în întreaga țară, dar în special în mediul Capitalei, el a oferit fericita ocazie pentru occidentali – chiar dacă fuseseră poftiți în calitate de membri de partid sau simpatizanți de stânga – să se convingă, pe de o parte, de *potemchiniada* laborios organizată și regizată, prezentată ca un succes *de visu*, iar pe altă parte, a oferit o ocazie, nesperată de jurnaliștii de investigație, dar și de mii de tineri, de a se informa asupra unor realități tainuite de un regim de dictatură fără scrupule. În legătură cu festivalul ăsta, am avut prilejul, la Jilava, să aflu că au fost parașutați, înainte și în timpul congresului câțiva tineri, majoritatea legionari, pentru a contribui și ei la crearea unei atmosfere antibolșevice. Nu știu în ce măsură a avut succes operația de dezintoxicare, dar am aflat că au fost împușcați nu numai ei, ci și prietenii și rudele care i-au găzduit. Mă tot întreb dacă succesul a fost pe măsura sacrificiilor unor tineri entuziaști și patrioți. Dar occidentalii și-au dat în petec de atâtea ori încât reproșurile nu îi mai impresionează!

Te sfătuiesc să intri și dumneata în cercul de limbă engleză, evident, „subversiv”, patronat de Johnny Rotaru. Ești tânăr și ar trebui să-ți ascuți urechile și să-ți umpli tolba de cunoștințe. Nu lăsa timpul să-ți curgă printre degete și profită de fiecare ocazie de a-ți îmbogăți mintea, chiar și de la oamenii simpli, care văd lumea după moștenirea pe care o au!

Și acum să ne continuăm periplul; până la sobă mai sunt două paturi. Primul îl are ca ocupant pe Sorin Popa... cred că este la tratament. E băiatul lui Victor Ion Popa și a fost arestat cu o chestiune cam lușe. E chemat în față deseori, bănuim la politic și, în consecință, îl ținem departe.

- Ce meserie are cetățeanul?

- Cred că are veleități de regizor și am auzit că a fost, câțiva ani, pictor de scenă la Național... Nu-l ocoli, dar nici nu-l apropia. Cred că ne toarnă selectiv. S-ar putea *per a contrario* să nu fi fost

sincer la anchetă și să-l mai ia la șmotru din când în când. Numai peste cincizeci de ani, probabil, acest popor va afla adevărul ultim și corect.

Următorul este faimosul legionar Gheorghe Crâșmaru, moldovean la origine, sculptor, cu detenție la Baia Sprie și Bicaz, nu știi câți „coți”, adică ani de pușcărie, o avea. Un om de ispravă, de omenie și care a suferit, așa zice, mai mult decât merita pentru o idee.

- Constat, cu mirare, că v-ați însușit de minune limbajul dreptului cu mâna.

- Păi, am stat și eu, mi-a răspuns prințul, trei-patru zile la beci, unde, neavând ce face, împreună cu comandorul Coșoveanu, de care îți vorbeam, am învățat dicționarul minim al hoților... Tipul e plin de vervă și cred că a fost și pe dincolo, prin Germania și te poate învăța multe în istoria artei. Ți-l recomand pe profesor călduros...

În patul următor constată și dumneata că se odihnește, după față, un muncitor... cred că l-au adus azi-noapte și, după cum arată, cred că e grav...

Spusele prințului și promenada noastră prin cameră au fost întrerupte de o vânzoleală, iscată de aceia care se întorceau de la radiologie: Mișu Benvenisti, însoțit de câțiva din *statul său major* și la urmă *Motanul...*; toți erau îmbrăcați cu mantale noi, vârgate, de pușcăriaș. Nu le văzusem niciodată, fiindcă nu ajunseseră niciuna în stare nouă la noi, la *bandiți*. Toți păreau veseli, pesemne că nu le găsisse medicul radiolog Sinescu niscaiva noduli sau caverne T.B.C. Numai *Motanul* părea îngândurat și, cu pași hotărâți, s-a îndreptat către grupul sanitar.

- Uită-te bine la el, d-le Ciuceanu, mi-a șoptit prințul, când se va întoarce îl vei vedea puțin mai slab.

- Cum adică? Îi suge cineva sângele acolo? Sunt vampiri p-aicea? Sau îl bate careva?!

- Nu, nu! Mi-au trebuit și mie câteva săptămâni bune ca să mă duresc. Dar totul a pornit de la o întrebare firească, la care nu am reușit, pe loc, să obțin un răspuns prompt, explicativ. În

camera noastră, cel puțin jumătate fuseseră sau mai sunt încă fumători. Dar de unde au „iarbă” camarazii noștri de suferință după închidere, fumând la closet ca elevii?! Întrebarea nu putea să capete decât un singur răspuns: de dincolo de ziduri. Pachete nu se dau aici; singurul care primește este bărbatul acela de lângă perete, înalt, cu ochii negri și netuns; este Halpert Bernard, rabinul șef al comunității israelite din Banat. A „căzut” cu o chestiune tenebroasă, chiar ridicolă și a fost condamnat pentru înaltă trădare într-o afacere cu niște... ceasuri Schaffhausen. Tot procesul a fost o înscenare, atât de peticită, încât stăpânii noștri au fost obligați să schimbe de vreo două ori completul de judecată. Dacă vorbești dumneata cu el este o îndrăzneală, dacă vorbește el cu dumneata este un hatâr pe care ți-l face numai dumitale. Să nu uiți, însă, că acel om crede, într-adevăr, în Iehova...

37

CNEAZUL KRUPENSKI

– **Și** acum să trecem la personajul cel mai pitoresc din acest așa-zis *salon* al D.G.P., cneazul Krupenski. Rogu-te, uită-te pe diagonala mare care unește, virtual, soba gălbuie cu unghiul simetric al încăperii. Vei vedea acolo un personaj rupt dintr-o galerie care parcă nu aparține umanității. Ființa pe care o vezi că stă nemișcată, cu ochii închiși și cu mâinile întinse domol deasupra păturii, pleșuv, cu un nas prelung și cu pomeții ascuțiți ca și mine, este sau, mai *bine-zis*, a fost ambasadorul Împăratului tuturor rușilor la Roma și Paris peste zece ani, până la Primul Război Mondial.

Prințul Krupenski a fost unul dintre cei mai mari latifundiaari din Basarabia și Ucraina, după ruperea provinciei noastre din 1812. Era român la origine, dintr-o familie de boieri care, ca multe altele, și-a vândut hrisoavele de pe timpul lui Ștefan cel Mare și Petru Rareș pe miile de deseatine ale Imperiului. Avera lui era prețuită până la revoluția din 1917 la peste 40 000 deseatine. Avea nenumărate conace și palate; cel mai important era, firește, cel de la Petersburg, unde fusese vizitat, în tinerețe, chiar de țarul Nicolae al II-lea. În Basarabia, reședința sa de frunte era pe marginea Nistrului, unde posedea și numeroase herghelii. Se bucurase, împreună cu familia sa, de un regim special, de grad superior. Cu alte cuvinte, nimeni nu se putea căsători sau întreține legături fără acceptul Țarului însuși. Conform unui statut sever, aplicat pe întreg Imperiul Țarist, familiile de rang

superior, prinți, duci, conți, până la baroni, primeau, proporțional cu rangul și meritele recunoscute cu ocazia unor evenimente familiale, din rezerva imperială, înzestrări care puteau merge până la mii de deseatine, incluzând zeci de sate și, până la eliberarea iobagilor din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, zeci de mii de robi țigani. Toate s-au spulberat cu prilejul revoluției bolșevice din 1917. Familia și frații Krupenski s-au refugiat de urgență Armatei Roșii în Basarabia, în 1918. Din păcate, pentru el și familia sa, care și-a salvat viața pe pământul românesc, în vârtejul unor pretenții de suveranitate ale Radei ucrainene asupra teritoriilor dintre Prut și Nistru, clanul Krupenski, în frunte cu cneazul Paul, s-a aliniat, cu arme și bagaje, de partea acelor care încercau să nege raptul ticălos al Basarabiei din 1812 și, mai ales, intensă rusificare a elementului românesc de pe târâmurile strămoșești ale propriei sale familii. Evident că nu a făcut parte din Sfatul Țării; evident că ne înjură și acum, dar în gând și fără martori, că i s-au confiscat peste 10-15 000 de hectare din pământul Basarabiei cu prilejul Marii Reforme Liberale din 1922-1923; evident că au încercat să aibă o reprezentare în noul Parlament; Inculeț, Pan Halippa și alți unioniști le-au dat peste bot! Acum îl vezi cu ochii dumitale și, dacă te apropii de el, vei rămâne îngrozit, fiindcă trupul lui costeliv, pe cât îl vezi, este tapisat, acolo unde este descoperit, de muște. Da, da, chiar de muște, le poți vedea, stau într-un zumzet aproape imperceptibil, zeci și sute. Nu le alungă, nu le sperie. Când vin doctorii la vizita medicală, le răspunde politicos, dar numai în limba franceză, pe care o vorbește impecabil și fără accent rusesc. În rest, sunt numai două persoane care au acces la Prinț, dar după ce își cer permisiunea, cu o zi înainte, să li se acorde *o audiență*. Ea nu poate dura mai mult de 10-15 minute. Când i se pare că timpul s-a scurs, ca nisipul într-o clepsidră imaginată, lasă capul jos și trebuie să înțelegi și să te retragi discret. Nu acceptă niciun tratament intravenos sau intramuscular. Primește pastile numai dacă sunt aspirine. Patul și-l face singur, cu grijă, cu mișcări absente, dar ordonate. Când se duce la baie, acceptă să fie ajutat.

Nu mulțumește decât într-o limbă străină și văd că, în ultimul timp, a început să vorbească și pe limba lui împrumutată – rusa.

În salon mai sunt două persoane care au acces la *curtea* prințului Krupenski, așa cum spuneam noi, beneficiind de favorul unei audiențe mai îndelungate, care ia sfârșit, definitiv, printr-un surâs condescendent al prințului. Primul este profesorul Ștefan Nenițescu, iar cel de-al doilea sunt... chiar eu. Partea haioasă este că are un simț al auzului extraordinar de bine dezvoltat, încât atunci când, din întâmplare, ușa care duce înspre vestiarul unde se face tratamentul este deschisă, prințul Krupenski roagă prin semne să fie închisă, fără să se uite în direcția ei. Are un dispreț total față de evrei și, într-o seară, când mi s-a părut că Mișu Benvenisti se apropie de el, evident, ca să-i vorbească, Prințul nu a făcut nici un gest de apropiere, ba, mai mult decât atât, și-a întors căpățâna cu nasul său lung, ereditar, câțiva centimetri către perete, în sens de refuz total, fără explicații.

Încă o curiozitate de-a lui Krupenski: nu mănâncă decât felul doi, refuzându-l pe primul care, în general, este o supă. M-am întrebat dacă nu cumva are o mefiență că mâncarea ar putea să fie otrăvită. La percheziție nimeni nu îl mișcă și, fiindcă știm lucrul ăsta, îi strecurăm pe sub saltea poeziile lui Gyr, ale lui Crainic sau Sergiu Mandinescu, precum și toată averea noastră ilegală, inclusiv pachetele de țigări.

Într-o seară, Krupenski părea binedispus și a catadicsit să-l cheme pe Radu Sturdza, care mi-a făcut semn să-l însoțesc până la patul basarabeianului. Contrar obiceiului său de a face o introducere, prințul ne-a promis cronica unui episod pe care el îl considera *charmant*, din lunga sa carieră diplomatică din Franța și Austro-Ungaria. Evenimentul se consumase cu prilejul decesului prințului Aleksandr Mihailovici Gorceakov, cancelar al Imperiului Țarist, care era autorul unui pact secret de alianță, în fond, un infam târg între Imperiul Chezaro-Crăiesc și Rusia; în virtutea acestuia, în urma conflictului care urma să se producă între Rusia și Turcia, prima urma să reia în stăpânire cele două județe din teritoriul Basarabiei, pierdute cu ocazia Războiului

Crimeii, iar cea din urmă să intre în posesia a două provincii importante pentru sârbi, Bosnia și Herțegovina. Conform uzanțelor diplomatice, după *Te Deum*-ul de rigoare la Catedrala Rusă din Paris, urma ca întreg corpul diplomatic să depună condoleanțe și să iscălească într-o condică uriașă, instalată în holul ambasadei imperiale. Atunci, spunea prințul Krupenski, s-a petrecut un lucru neobișnuit în acel *fin de siècle*. Ambasadorul român, după câteva cuvinte, mai mult mormăite, a scris, cu mână sigură, o singură propoziție, care a stârnit admirație și rumoare în aristocrata lume politică europeană. Propoziția conținea, parcă, un blestem la adresa răposatului: „Que lui soit légère la Bessarabie!” „Să-i fie ușoară Basarabia!”. Ambasadorul știa ce-l așteaptă. Era un protest, exprimat acum public, la adresa aceluia rapt produs în 1878, când cele două județe ale Basarabiei, restituite prin Tratatul de la Paris, fuseseră încorporate, samavolnic, Imperiului Țarist. Rușii, cu toate că Armata Română avusese o notabilă contribuție la salvarea Corpului Imperial din Bulgaria, la Plevna, n-au întârziat să-și aducă aminte de înțelegerea cu Austria și să-și integreze în Imperiu pământul străbun al Moldovei. Cu un zâmbet zgârcit pe buze, Prințul Krupenski mi-a declarat, într-o franceză fără cusur, că ecoul scandalului a ajuns până la Petersburg, fără voia și știința sa. Rezultatul a fost că, în mai puțin de o săptămână, ambasadorul român a fost rechemat la București, după ce, oficial, Petersburgul protestase și se indignase în urma atitudinii diplomatului român. Țarul tuturor rușilor a râs, a întrebat cum îl cheamă pe temerarul ambasador român și l-a dat ca exemplu. Față de îndrăznețul gest, Krupenski i-a mărturisit că în saloanele Petersburgului s-a râs copios, iar Vodă Carol I și-a pus apostila pe referatul ministrului său de Externe: „Să fie sancționat prin mutarea la o ambasadă de rang similar și decorat”. Era, într-adevăr, o pedeapsă, dar care conținea, în fond, recunoașterea unui act de curaj și de demnitate națională!

Să ne întoarcem la *Motanul* (Rotaru) și aventurile lui *extra muros*, continuă Radu Sturdza. Ți-am promis că îți voi da o explicație în privința țigărilor. După cum vei afla, singurul om cu

pachet aici este rabinul Bernard Halpert, care nu primește nici măcar un muc de țigară, ci numai legume pentru regimul său alimentar. Și chiar dacă le-ar primi, pe cât îl cunosc, nu le-ar comercializa nici în ruptul capului. Țigările vin pe două căi și prin doi deținuți: unul este *Motanul*, care-și căpтуșește pe dinăuntru mantaua cu pachete; al doilea – să te umfle răsul – este un fost parașutist, un tânăr de toată isprava, care, de altfel, nu mai este acum tânăr, i s-au încărunțit tâmplele; victimă a prostiei altora în ultimele luni ale lui 1944, el a fost acuzat că a săvârșit acte de sabotaj în spatele frontului sovietic. Nu știu dacă s-a petrecut vreun fapt de soiul ăsta, dar cert este că, dintre cei aproape 60 de parașutiști, nu au scăpat decât câțiva, care au reușit să treacă frontul invers: majoritatea au luat drumul Moscovei, la Lubianka sau și-au pierdut viața prin ambuscade, în România. Îl cheamă Ghiță Bencu și îl ai în față. Stă lângă mine, cu patul în centru și ghici cine îl ține pe Mișu Benvenisti de braț, la plimbare, prin curte? Legionarul Ghiță Bencu! Amândoi, de aceeași statură, formau o pereche antinomică de tot hazul și frumusețea! Mi-am dorit din suflet să prind măcar o frântură din frazele lor, își prefirau amintirile într-un dialog care părea calm și stenic...

Și acum câteva cuvinte despre Grupul Sionist. Despre formația lor, despre ce au făcut sau ce intenții urmăresc, aproape că nu știu nimic. Oricum, după emigrarea masivă din timpul Anei Pauker, când au avut porțile deschise, a rămas așa-zisa moștenire a lui Filderman, fostul lor președinte. Perspectivele pentru cele câteva zeci de mii de evrei rămași nu erau deloc senine, chiar dacă în aparatul de stat și în cel de partid, ca să nu-ți mai vorbesc în Securitate, vârfurile erau evrei, în majoritate: Pintilie, Nicolschi, Mazuru, Czeller, Moiş, Vistig și mulți alții. Se mai strecuraseră destui care încercau să-și schimbe numele și pe care sovieticii îi urmăreau zi și noapte. Rămâne pentru mine un mister eliminarea celor trei: Ana, Luca, Teohari. Ce l-o fi determinat, oare, pe Tătucul de la Kremlin să elimine pe trei dintre cei mai zeloși susținători ai săi? Poate, cândva, se va afla. Pentru evreii rămași în țară și care își manifestau din ce în ce mai

vehement dorința de a părăsi teritoriul Republicii Populare, excluderea lor a însemnat un avertisment grav. A mai contribuit, cred, și faimosul proces al doctorilor lui Stalin, bănuți și acuzați că, profesional, au dus o acțiune criminală împotriva membrilor marcanți ai Biroului Politic de la Kremlin. La noi nu știu când au fost ridicați sioniștii. Știu, însă, că au primit pedepse grele. Prietenul dumitale, Mișu Benvenisti, are muncă silnică pe viață. Un eminent avocat al Baroului Iași, cetățeanul de la fereastră, înalt, cu părul negru, evreu sefard, secretar general al Grupului Sionist, a căpătat 25 de ani, precum și alți evrei din conducerea sionistă.

Mai este cu noi, tot din grupul lor, și un deținut cu vreo zece ani mai în vârstă decât dumneata, nu ți-l mai descriu pentru că îl vei cunoaște în curând. Îl cheamă Sloma Schitnoviță, fost șef al formațiilor *Irgun Zvai Leumi*, organizație paramilitară sionistă, puternică, dezvoltată în Palestina, dar și cu ramificații în întregul Orient și dezvoltată subversiv în țara noastră; englezii, însă, au considerat-o și ei teroristă și se pare că, la aruncarea în aer a hotelului *Regele David* din Ierusalim, care s-a soldat cu zeci de victime, au participat și ei, alături de *Haganah*, o altă formațiune politică, dură, a sioniștilor. În spatele Cortinei de Fier, sovieticii nu o vedeau cu ochi buni și i-au arestat conducătorii. Mai sunt și alții din grup, risipiți în celelalte *saloane*: doctorul Haas și cel mai bine văzut dintre evrei, care n-a făcut nici un compromis cu Radu Lecca în perioada antonesciană, avocatul Zissu. Că sunt uniți nu mă miră. Ceea ce admir la ei este că sunt luptători discreți, consecvenți, rezistenți și, lucru surprinzător, *refuză să se ducă la interogatoriu singuri*. E drept că Securitatea și Ministerul de Interne au luat act, în „*Spiritul Genevei*” de ceea ce înseamnă forța lor și i-a adunat la „*refacere*” pe toți, aici, la Văcărești. Am convingerea și mirosul că nu vor mai face mulți purici prin România... Aici, la spital, apreciez la ei îndeosebi două calități: solidaritatea și respectul pe care îl au față de cel care le este conducător.

Ultimul pe care ți-l mai prezint astăzi, în runda asta, este Lăzărescu. Mi-ai spus, cândva, că ai fost la penitenciar, la Craiova. Emil Lăzărescu a fost și el acolo, împreună cu baronul

Ioan Mocsoni-Stârcea, Nicolae Penescu și, separat de ei, secretarul general adjunct al P.N.Ț.-ului, profesorul Ioan Hudiță, un om de toată isprava, cam naiv însă, ca și Maniu; țărăniștii nu au înțeles, până când au fost arestați, că România fusese scoasă la mezat încă din toamna lui 1944 și că, la târg, prețul cel mai bun, fără concurență, l-au dat rușii... Lăzărescu îmi spunea că Penitenciarul Craiova a fost una dintre temnițele cele mai grele și nu numai din cauza regimului de hrană, ci și a invaziilor de ploșnițe din celule.

L-am întrerupt, sentențios:

- Le-a numărat el? Erau mii.... poate sute de mii. Mie mi-a fost imposibil!

- A „căzut”, după cum știi, cu povestea cu avioanele de la Tămădău, o tâmpenie care nu numai că a adus la pușcărie floarea conducerii țărăniște, dar a și grăbit, cu cel puțin șase luni de zile, căderea celor două partide istorice; ele mai puteau face în România, de bine, de rău, opoziție. Și, mai grav, puțini fac legătura între parodia de pe acel aerodrom, cu consecințele sale și lichidarea regimului monarhic, ca ultimă rezervă a rezistenței poporului român înaintea bolșevismului, căci, în nici un caz, Regele Mihai nu putea fi ambalat și trimis peste graniță fără ca partidele istorice să nu fi fost eliminate din viața politică a țării. Nu știu unde le-au fost mințile și mă pronunț aici în special la Maniu - care ajunsese o legendă în viața politică românească, prin zgârcenia cuvântului și prin prudența faptei - cum a consimțit să-și arunce oamenii în acea aventură și încă pe cei mai buni mă refer la Mihalache, pe care l-am cunoscut personal; la Carandino, care era un caracter; la bietul Lazăr, un munte de om; la Pogoneanu; la Buzești, unii chiar cu soțiile lor, fără să-și facă griji elementare asupra unei evadări care trebuia privită cu toată seriozitatea și minuțios verificată. Cred că aveau toți nervii uzați, inclusiv Maniu, care se zice că număra treptele chiar și când nu le vedea!... Pe Emil să nu-l întrebi niciodată de *aventura* Tămădău, că își schimbă culoarea obrazului și se uită pieziș! Va trebui, totuși, să se recunoască faptul că a noastră clasă politică nu

numai că și-a ignorat vecinul de la Răsărit, un colos, dar, după ce ne-au ocupat țara, sovieticii și-au dat seama că sfânta noastră democrație era pe catafalca și numai un mic eveniment urma să o înmormânteze definitiv, iar tot ceea ce învățaseră parlamentarii noștri despre democrație, într-un timp foarte scurt, se va transforma în scrum. Tot de la Emil am aflat un lucru de care el era convins, însă eu mai puțin.

Ca să nu pierd nimic, îmi întinsesem urechile, ca un liliac:

- Și ce v-a spus?

- Tot ceea ce spun acuma n-are nicio susținere, este bănuiala unui om care și-a pierdut averea, familia și, dacă va mai rămâne mult în temniță, chiar și viața.

- Anume?

- Că operațiunea de la Tămădău a fost provocată și condusă de N.K.V.D. *da capo al fine*. Și dacă n-ar fi reușit ar fi fost repetată până când *establishment*-ul țărănist ar fi căzut în capcană. Despre liberali, aceeași voce îmi spunea că nu-și fac probleme fiindcă sunt puțini și n-au conducători!

- Păi asta a spus-o și generalul meu, Carlaonț, care se mira, și el, de naivitatea lui Maniu, pe care o pune pe seama vârstei înaintate și care, adăuga generalul, îl va costa viața.

Sturdza a dat din cap și a adăugat:

- Ce tragic este că toată parodia de la Tămădău nu a fost evitată. Tot Emil mi-a mărturisit că s-ar părea că anumite cercuri, bine informate, de la *ambasada engleză să fi avut cunoștință de capcana de la Tămădău*. Și au tăcut mâlc. Explicația am căpătat-o noi în pușcărie. Maniu devenise incomod, iar partidul său inutil. Nu ne-am mirat deloc fiindcă atât englezii, cât și americanii, în vara lui 1947, erau enervați de protestele lui Maniu, că am fost abandonați fără scrupule, după ce poporul român își exprimase refuzul sovietizării cu prilejul alegerilor din noiembrie 1946. Eu zic mai mult: abandonând cele două partide istorice din România, care reprezentau singura opoziție valabilă împotriva rușilor, i-au scurtat zilele și lui *Mihai Rex*.

- În concluzie, am spus, după câte m-am informat până acum în pușcărie, Tămădăul se înscrie, cronologic, în a treia trădare a Occidentului!...

- În a patra, m-a corectat Sturdza. Că dacă nu, ajungem și numărăm steagurile *negre*, precum Pristanda. Să ți le înșir: prima - Moscova, octombrie 1944: un om lipsit de scrupule face o târguială cu Stalin pentru a-și apăra un interes, servindu-i despotului roșu opt țări pe tavă, printre care se numărau și trei eroice: Polonia, Lituania și, ultima, România, prin prețul celor 250 000 de morți; a doua - greva regală, cu promisiunea susținerii; a treia - alegerile hotărâtoare pentru destinul nostru național; ultima - evident, Tămădăul. Ceea ce e de condamnat este faptul că mereu ne-au mințit, iar rezistența noastră, a milioane de români și prăpădul care a urmat, cu sute de mii de arestări, le-au servit celor din Apus, îndeosebi americanilor, ca să întoarcă *pe dos* politica lor față de U.R.S.S. Acum nu prea știu ce va fi la Geneva. După câte mi-a spus un profesor de-al meu, de istorie, orice întâlnire a Marilor Puteri urmărește un echilibru de forțe și influențe. E un fel de troc, cum spunea profesorul, într-un târg în care fiecare se ferește să ofere *prea mult* în schimbul unui *prea puțin*.

- Oricum, e bine că a apărut această Genevă, cu tradiția ei pacifistă. Și nu mă îndoiesc că efectele sale le vom simți noi, deținuții, în prim-plan, am zis eu.

- Și ca să închidem cercul prezentărilor cu succes, ar fi cazul să-ți ilustrez portretele a doi tineri care, după câte constat, lipsesc din salon. Este vorba de Puiu Oprea, un tânăr robust, cu o statură herculeană, de origine ardeleană, „căzut” pentru nu știu ce vină. E brunet, are niște ochi negri precum codrii adânci ai Deliormanului, are o condamnare mică și ne-am obișnuit să rostim o blasfemie, considerând că 4-5 ani de temniță sunt o bagatelă. Celălalt, Stelian Popescu, student la o facultate tehnică, originar din Pitești, este și el o „speranță” a *salonului* nostru: studios ca un școlar și doritor de maeștri ca un ucenic zelos!

38

GENERALUL CONSTANTINESCU-KLAPS

Sosirea pe meleagurile fostei mănăstiri mavrocordine, ajunsă temniță oficială încă de pe timpul domnitorului Carol I, a fostului general Constantin Constantinescu-Klaps, a constituit un veritabil eveniment.

L-am primit în *front*, cu Radu Sturdza în frunte, iar Poterașu i-a făcut rost, imediat, de un loc într-un pat care coincidea cu al meu. Era înalt, bine legat ca un autentic artilerist și parcă croit să ajungă comandant. Avea o față severă, dar luminată de ochi blânzi, cu o voce timbrată plăcut. Mi-a fost *colocatar* câteva luni, până în toamna anului 1955, atunci când a dispărut dintre noi!

De la militarul moldovean am reținut câteva îndemnuri de viață; la sfârșit, în ultimele săptămâni, ne-a făcut o prezentare exhaustivă a campaniei de eliberare a Bucovinei și, în special, a Basarabiei, din vara anului 1941, la care participase direct, ca un comandant destoinic al Corpurilor de Armată 7 și 11, ajungând, în cele din urmă, să fie numit în fruntea Armatei a 4-a, cu care va ajunge până în Stepa Calmucă și care va suferi grele pierderi în dubla învăluire sovietică de la Cotul Donului și Stalingrad. Fusese absolvent al Școlii de Război, având la catedră profesori străluciți. Participase ca locotenent la al Doilea Război Balcanic, în calitate de comandant de baterie. Ulterior, intrase în Prima Conflagrație Mondială și luase parte la ofensiva entuziastă de eliberare a Transilvaniei, în toamna lui 1916, apoi luptase la Măgura Cașinului, în calitate de comandant de divizion (1917). Îl

cunoscuse personal pe hulitul viitor mareșal Ion Antonescu, mâna dreaptă a Mareșalului Prezan și șef al Biroului Operații din Marele Cartier General.

Din prima zi mi-a făcut o declarație care m-a lipit de perete:

- Domnule Ciuceanu, cum de ați avut dumneavoastră nesăbuința să credeți că ați fi fost în stare să-i terminați pe ruși în Oltenia?

A continuat, concesiv:

- Eu i-am cunoscut pe cei doi frați Carlaonț. Cu Dumitru am fost chiar prieten și m-am bucurat când a luat comanda Corpului I Armată Craiova în 1945. Pe celălalt mai puțin, dar am fost camarazi în războiul *Cel Mare*, era și el comandant la roata tunului! Ulterior, în temniță, la Jilava, am aflat, de la generalul Nicolescu, aghiotant regal, că frații Carlaonț (Dumitru și Iancu) se găseau în relații foarte apropiate cu generalul Sănătescu, înainte chiar ca acesta să îl numească pe Dumitru Carlaonț, în 1945, comandantul Corpului I Armată, fiind toți trei olteni și veterani ai Primului Război Mondial.

Am avut o clipă lungă de ezitare. Ce rost avea să-i răspund unui comandant de armată și să-i justific, cu argumente, motivele angajării noastre, limitată și strict condiționată de declanșarea unor ostilități pe care factorii politici din România, dar și din Occident, le vedeau într-un orizont apropiat!?

Deci, am așteptat concluziile noului meu coleg de pat.

- Răspunsul îl bănuiesc și te scutesc să mi-l desfășori. Ați crezut și voi, așa după cum au crezut și liderii noștri politici, că după ce au dat drumul la porți și a intrat Asia peste noi, la sfârșit (care era de așteptat pentru noi, românii, ca și pentru alte națiuni care au fost obligate să meargă cu nemții) ne vom căpăta libertatea de a ne alege drumul. Ori, Maniu și cei din jurul lui au fost mințiți fără scrupule, mereu s-a vânturat drapelul democrației în fața ochilor noștri orbi și, pe *verso*, perspectiva unui conflict care ar fi împins pe sovietici din Europa civilizată în raiul lor comunist. Poate că mișcarea asta de rezistență a voastră - cum am auzit că se numea - a fost și o reacție, firească, a milioanelor de țărani cărora li se furau pământul și avutul, a

intelectualilor aruncați pe drumuri și prin pușcării și, de ce nu, a foștilor ofițeri, în fond, o armată care fusese umilită și dezarmată, iar comandanții săi, parcă vreo 50 de generali, zăceau prin celulele Aiudului. Te văd trist și stors de viață la o vârstă când tânărul aleargă după învățătură. Ce pot să-ți spun este – dar, târziu pentru dumneata – că nu va fi niciun război declarat între uriașii pe care-i vedem. Conflictul va duce, în cele din urmă, la dispariția unuia dintre sisteme, care se va dovedi inferior. Care va pierde nu știu, dar rușii au țara pulbere, iar în America nu s-a stins nici măcar o lumină în timpul războiului!

Dar ceea ce pentru noi, tinerii, a constituit o delectare și pentru bătrâni o inedită pagină de istorie, în zilele ce au urmat, a fost relația apropiată a generalului Constantinescu-Klaps cu cel mai strălucit feldmareșal al celui de Al Treilea Reich, Erich von Manstein. Generalul avea numai cuvinte de laudă despre acest strateg, căruia îi acorda mai multă importanță decât lui Rommel, Guderian, Kleist, pe care îi considera tacticieni ai frontului. Singurul care s-ar fi apropiat de valoarea lui Manstein, susținea generalul Klaps, a fost Albert Kesselring, fost artilerist într-un regiment de artilerie bavarez în Primul Război Mondial și, ulterior, ofițer de Stat Major, promotor al Luftwaffe în preajma celui de Al Doilea Război Mondial, care i-a tocat pe anglo-americani și pe polonezi la Monte Cassino, în Italia și singurul, de altfel, care a obținut de la Aliați un armistițiu precar, prin care a reușit să-și retragă armata peste Alpi, păstrând chiar armamentul!

- Luam masa împreună duminica, a continuat Klaps. Îmi trimitea Fieseler-Storch-ul său personal și *barza* mă ducea pe unde nici nu gândeam. Manstein avea un tren special, blindat, fiind înzestrat cu multe baterii antiaeriene. Masa era bogată și variată. Am reușit să-i fac cunoștință cu mămăliga noastră românească, asociată cu sarmalele de rigoare și cu câteva lăzi de *Cotnari* bătrân, iar el se recomanda cu niște vinuri excelente, pudrate de praf, parcă de pe Valea Rinului sau a Moselei. Mi s-a părut ciudată, de la început, dorința lui de a fi singurul oaspete, iar când era vorba de o solemnitate, mă așeza lângă el, însă

dialogul era scurt. Când am început să ne cunoaștem reciproc și să vorbim de familiile noastre am cutezat să-i pun câteva întrebări de fond. L-am întrebat într-o seară, când arșița se domolise, ce părere are despre... Führer. Nu mi-a răspuns imediat și am simțit că l-am pus în cumpănă.

- Excelent ca propagandist, orator și organizator prin oamenii pe care a știut să-i adune în juru-i, cu excepția a doi acoliți, că altfel nu-i pot numi pe cei care ne-au adus aici, în fundul Rusiei, în loc să intrăm, cu chipiul la subsuoară, în Westminster Cathedral.

L-am întrebat din ochi:

- Și... mai departe, îmi spuneți?

S-a uitat la mine și a încercat să anticipeze reacția mea, continuând:

- Domnule general, vă spun acum un lucru grav - a continuat feldmareșalul Manstein -, în calitatea mea de comandant al Grupului de Armate „Sud”: Germania lui Adolf Hitler va pierde războiul din două motive. Și o să mă întrebați de ce? Primul se leagă de ceea ce constatăm zi de zi. Rușii, pe care credeam că-i vom înfrânge într-un *Blitzkrieg* mai dezvoltat și vom admira icoanele lui Rubliov la Kremlin în cel mult șase-șapte luni de zile, devin din ce în ce mai înverșunați și îndârjiți, iar ajutoarele pe care le primesc de la anglo-americani devin o realitate severă. Mai e ceva de care aș vrea să vă amintesc, bazinul lor uman de potențiali combatanți, care după mine încă mai este de circa 3-4, poate chiar 5 milioane de valizi. Deocamdată, au o pușcă la trei inși, dar la anul, dacă nu vom reuși să-i lichidăm, raportul se va schimba și vom simți pe pielea noastră producția, în tancuri grele, a fabricilor evacuate în Urali. Pe scurt și strategic, Hitler a făcut greșea de care se temea cel mai mult: un război pe două fronturi. A crezut că poate fi un Alexandru Macedon, care însă nu a avut decât un singur dușman, pe Darius, iar noi ne-am pus în cap toată lumea, din cauza unui imbecil de pe Wilhelmstrasse care l-a înlocuit pe Franz von Papen, un strălucit diplomat al Germaniei, catolic

fervent și cu relații multiple în Occident. Al doilea motiv de pierdere a războiului, și cel mai grav, al Axei, adică al celor trei națiuni care s-ar cuveni să fi fost una singură în efort și țeluri, este că a lipsit o strategie unitară obligatorie și productivă. Fiecare dintre aceste trei puteri mondiale, în fond, și-a făcut războiul său, începând cu Japonia care, după ce și-a construit o flotă impresionantă în Pacific și-a închipuit că va scoate pe americani din el, că va pune mâna pe coloniile olandeze ca să-și asigure petrolul și va bate la porțile Indiei ca s-o cucerească. Altfel, japonezii au mers pe principiul: *să ceri prea mult, când tu ai prea puțin*. Plus că, din plecare, ei, care făceau caz de onoare și de codul samurailor, au atacat S.U.A. fără declarație de război, gest nedemn care i-a costat, mai târziu, sutele de mii de victime de la Hiroshima și Nagasaki. Nici noi n-am fost mai pricopsiți, ne-a mărturisit mareșalul, și am excelat printr-o suită de greșeli mari, capitale și unele oarecum mici, dar care au contribuit mult la completarea celor mari.

L-am rugat pe feldmareșalul Manstein să fie mai explicit și el a continuat:

– Prima greșală, și care putea curma războiul și provoca un armistițiu cu britanicii, a fost abandonarea operațiunii „Leul de Mare”, adică debarcarea imediată după dezastrul Franței, când noi aveam peste șaiszeci de divizii cu potențial ridicat și peste 4 000 de tunuri și câteva mii de avioane, în timp ce englezii mai dispuneau de circa 700 de tunuri și 3-4 divizii în stare să opună rezistență, iar pe planul aviației, dacă mai continuam ofensiva aeriană, în două săptămâni de zile cerul Angliei era liber! Restul efectivelor erau sutele de mii de soldați care își abandonaseră tot echipamentul militar pe plaja portului Dunkerque! Cert este că aveam supremația aeriană și, indiferent de pierderi, puteam ține la respect flota metropolitană engleză; cucerisem toată Coasta franceză pe Vest și pe Sud și debarcările puteau fi făcute simultan în cinci-zece puncte, iar propunerea lui Goering, cu perspectiva unor câmpuri multiple de mine, înjghebate în Marea Mânecii, care să țină la respect flota metropolitană britanică, nu mi s-a

părut atât de nebunească. O altă greșeală de ordin moral, dar și strategic a fost că, în loc să bombardăm industria britanică – în speță fabricile de avioane – ne-am apucat să aruncăm bombe deasupra Londrei și să mai distrugem și un orașel precum Coventry. Tâmpeniile ăstea ne-au costat imens, în ecoul lor asupra Americii. Cât despre ruși, m-am gândit atunci că ei nu ne-ar fi atacat din spate. Mă îndoiesc! Lăsasem în rezervă peste 30 de divizii, dintre care măcar jumătate erau în stare să apere teritoriul național câțva timp. Am pierdut o ocazie, și a fost unică și irepetabilă, de a ne uita spre insula lor cu binoclul zărindu-i țărmurile. Noi, înarmați până în dinți, iar ei, englezii, dezarmați și fără americani prezenți pe insulă. Alte greșeli au urmat. Campania din Răsărit a fost prematură și fără o pregătire informativă profundă, ignorându-se cei doi aliați nativi ai Rusiei dintotdeauna: spațiul imens și climatul excesiv. Pe deasupra, am „înghițit gălușca” cu campania războiului sovieto-finlandez care, dirijată sau nu, a trădat deficiențele Armatei Roșii, dar și producția, din fericire redusă, a unor tancuri care depășeau, atât în calibrul tunurilor, cât și în greutate, pe cele ale Wehrmachtului! Dar partida încă nu era pierdută dacă nu se precipita catastrofa internă! Greșeala din care au izvorât toate deficiențele și strategiile ruinătoare a fost preluarea de către un caporal, Adolf Hitler, a funcției militare supreme, el autonumindu-se comandant suprem al armatei germane și conducător fără limite al celui de-Al Treilea Reich! Am fost de nenumărate ori în preajma lui, am discutat ore în șir problemele grave ale războiului, ale direcțiilor de efort și îmi păstrez convingerea că în Statul Major al unei armate, oricât ai avea geniu administrativ, nu poți suplini calitățile unui stat-majorist cu experiența victoriilor, dar și a înfrângerilor!

L-am întrebat de Aliați:

– Cum de a ajuns Mussolini din adversar, prieten cu Hitler?

Mi-a răspuns, într-o notă malițioasă:

– I-a ajutat pe amândoi atât orgoliul personal, cât și o evoluție social-economică paralelă. Și unul și altul moșteniseră două

popoare în prag de mizerie, mai ales nemții. Ambii reușiseră să ajungă conducători ai unor națiuni de frunte în ordinea europeană. Amândoi abandonaseră democrația și instalaseră un regim despotice. Amândoi reușiseră, într-un timp mai scurt sau mai îndelungat, să-și redreseze economiile naționale și să limiteze sau chiar să desființeze șomajul. Nu se poate neglija ceea ce a făcut Mussolini pentru Italia, pe care a găsit-o în haos în 1922 sau ce a făcut Hitler pentru Germania, din 1933. Au existat, însă, deosebiri notabile între cei doi dictatori: în Italia n-au existat lagăre de exterminare, precum Auschwitz, Birkenau și altele, iar cele de concentrare, puține câte au fost, au avut un regim cu totul deosebit. Poate această politică a fost determinată și de prezența Vaticanului în centrul Romei!

Pe urmă, întrebările au curs, fiind legate de valoarea combativă a corpului expediționar italian pe Frontul de Est.

- Nu mai știu de ce i-am primit și mai ales de ce i-am băgat pe front. Au fost și în Primul Război Mondial piatra de gât a celor pe care îi aveau ca aliați. De câteva ori, trupele franceze i-au salvat pe italieni de la dezastru! În general, dacă-i lăsam pe italieni să se laude mai departe cu cele 8 milioane de baionete, de care noi râdeam, acuzându-l pe Mussolini că le-a numărat în vis și mai ales cu flota lor imperială, bine înzestrată, de altfel, cu unități mari, dar lipsită de comandanți pricepuți, ne-ar fi făcut un imens serviciu, fiindcă i-ar fi ținut pe englezi fixați pe Mediterana și departe de țărmurile vulnerabile ale Franței. Dar cea mai mare greșală, spunea feldmareșalul, decizie pe care nici până acum nu știm cine i-a suflat-o în ureche lui Hitler și care ne va duce la catastrofă, a fost declarația de război făcută Statelor Unite. Și cel mai puțin școlit ofițer al meu ar fi putut să-i spună câteva lucruri esențiale. Mai întâi, în război, știți foarte bine că unul este pe front, în tranșee, și trei sau patru îi țin spatele. Începând cu 1940, americanii erau capabili de o producție care o întrecea pe a noastră de trei-patru ori în orice domeniu militar. Erau unele lucruri la care noi nici nu visam. De pildă, flota lor de portavioane. Dar ce să mai vorbim de industria aeronautică, unde

deja și-au fixat o producție uniform accelerată, care îi va duce, în cele din urmă, să aibă la dispoziție o flotă aeriană care să însumeze, la un loc, producția tuturor țărilor beligerante. Dar ceea ce mi se pare ridicol și nu înțeleg cum cei de la O.K.W. nu l-au convins pe Hitler de asta este că nu vom realiza niciodată o debarcare pe un continent aflat la 6 000 de km depărtare și cu o populație triplă!

- Și acum ce ne rămâne, l-am întrebat eu, îngrozit, de ce să nu recunosc, fiindcă realizăm cu cine vorbesc.

Manstein mi-a răspuns, gânditor:

- În cel mai bun caz, să-l convingem pe Stalin să mai facă un pact cu noi, ca în august 1939 și să reintrăm în frontierele de atunci.

- Și care ar fi ele? am întrebat eu.

Feldmareșalul mi-a răspuns cu nonșalanță:

- Evident, generale, cele din 1941. Vă repet, ar fi singura soluție politică, subliniez, care ne-ar scoate dintr-o catastrofă națională, care ar transforma Germania într-o ruină și... aceeași soartă ar împărtăși-o și prietenii săi.

- Toți? l-am întrebat eu precipitat.

- Da, toți, cu excepția Finlandei, care a dat dovadă de un eroism excepțional în iarna lui 1940 și care se bucură de o simpatie generală în America!

În noaptea aceea am plecat de la comandamentul mobil al Armatei Sud cu sufletul îndoit și cu rațiunea blocată. Manstein realizase, de curând, cea mai mare încercuire a trupelor sovietice în punga de la Kiev, unde aproape jumătate de milion de oameni căzuseră prizonieri, iar noi participasem cu câteva mari unități. Și acum, după o victorie care îl făcuse celebru, să-mi declare că Germania a pierdut războiul! Mi se părea incredibil și monstruos!

- V-a mai confirmat vreun general neamț părerile feldmareșalului? a sărit colonelul Florescu, zis *Mister Flo*, proaspăt venit printre noi.

- Nici vorbă. Dimpotrivă, unii mi-au relatat că Hitler îl are în grații, chiar dacă, de multe ori, nu-i ascultă ordinele întocmai!

- Cu altă ocazie, a continuat Klaps relatarea, după dezastrul de la Cotul Donului și Stalingrad, l-am întrebat, dur, pe Manstein de ce nu a dat curs informațiilor ajunse la O.K.W., prin care Marele Cartier General Român l-a informat că sovieticii pregătesc o mare ofensivă de iarnă.

A tăcut și pe urmă mi-a spus, aproape răstit:

- Și eu am fost de părere să ne retragem, chiar și din Stalingrad, unde am pierdut peste 25 000 de militari în mod stupid, când orașul putea să cadă dacă am fi acționat pe aripi încă din august, iar dacă nu reușeam să ocupăm Stalingradul (fostul Țarițin înainte de a-l boteza astfel bolșevicii), iarna urma să ne surprindă pe o linie defensivă mult mai scurtă, de cca 400-500 km în sud pe linia Mariupol-Dnepropetrovsk, unde prin amplasarea unor întinse câmpuri de mine și numeroase șanțuri anticar, am fi reușit să facem față tăvălugului forțelor de peste 800 000 de soldați și 700-800 de tancuri, aruncate de Stalin în ofensiva sa de iarnă! Mai mult, chiar, ca forță manevrieră pe flancul de Est aveam tancurile generalului Hermann Hoth. Am pierdut teren, armament, dar mai ales oameni, Armata a 6-a a fost cea mai puternică unitate a Wehrmacht-ului, peste 300 000 de soldați cu experiența războiului. Am pierdut o bătălie pe care puteam s-o câștigăm dacă mergeam pe tactica noastră de ocolire a orașelor fortificate și de luare în considerare a replierii forțelor pentru a asigura o victorie. Catastrofa de la Stalingrad a dat peste cap balanța de forțe și de prestigiu a Reichului.

Coloneii noștri l-au mai întrebat diverse pe Klaps; el, care a organizat retragerea sau, cum ne spunea cu mândrie, *Anabasis*-ul nostru (celebra retragere a celor 10 000 de greci de pe teritoriul persan, povestită de Xenofon); generalul retrăsese Armata a 4-a, atât cât mai rămăsese din ea, în condițiile iernii rusești, cu minimum de pierderi.

- Antonescu v-a recunoscut meritele?

- Mareșalul era fiert când m-am dus la el fiindcă pierduse cele mai bune divizii combatante și, ce-l durea mai mult, cavaleriștii lui, iar eu îi plângeam pe tunarii mei și, aproape în

aceeași măsură, și tunurile grele de 105-150 mm. Era supărat pe nemți, dar încă mai credea în victoria Wehrmacht-ului. În final m-a felicitat și mi-a zis că sunt propus la *Ordinul „Mihai Viteazul”*, iar eu i-am răspuns politicos că îl aveam deja!

Am sărit apoi la un alt subiect fierbinte: ziua de 23 august, proclamația Regelui și ordinul către armată dat de generalul George Mihail, noul șef de Stat Major și adversar fățiș al Mareșalului Antonescu. A fost pentru mine, atunci, singura ocazie să-l văd pe generalul Constantinescu-Klaps împurpurat la față și cu ochii scăpărând de mânie.

- Ce armistițiu, domnilor? Minciună regală! Nu are decât o singură scuză! A fost influențat, la vârsta lui, atât de camarila din jurul său: Ioanițiu, Mocsoni-Stârcea, Aldea, Buzești, cât și de domnul Maniu, în anglofilia sa declarată, care îl dorea arestat pe Antonescu cu orice preț și eliminat, în viitor, din orice formulă politică. Cinste lui Ion Mihalache, despre care am auzit, mai târziu, că a plecat din Capitală, refuzând să ia parte la complot. S-a dus la Topoloveni, la el acasă. A fost o capitulare rușinoasă și, dacă cumva a existat sau va fi vreun moment al răspunderii lor, măcar pentru istorie, cei vinovați de viața celor 165 000 de soldați ai Armatei Regale Române, din care am pierdut pe întinsul Rusiei circa 60 000 plus cei care s-au predat Armatei Roșii. Comuniștii tot încearcă să și-l asume precum un capital politic, dar nu pomenesc de asta nicio iotă. Să aibă tovarășii curajul să afirme cât ne-a costat comunicatul către țară și armată din acel august blestemat, dat de un rege inconștient, care și-a cumpărat tronul vânzându-l pe mareșalul Antonescu fără nicio remușcare!

Generalul a dispărut precum sosise la noi. Într-o noapte târzie, ca prin vis, i-am auzit numele strigat; am avut timpul să ne îmbrățișăm și să-i mulțumesc pentru cele grăite, cu siguranță adevărate.

M-a bântuit ani de zile gândul de a încerca să ghicesc, cu șanse mari de reușită, cine a fost al doilea personaj nefast din anturajul lui Hitler, sugerat de feldmareșalul Manstein. Să fi fost Göring, Goebbels, Bormann?!

În cele din urmă m-am oprit din judecata mea; era, fără îndoială, cel pe care feldmareșalul îl văzuse în preajma lui Hitler în anumite momente de taină și care avea pe conștiință, dacă a avut-o vreodată, 3-4 milioane de ființe umane: Heinrich Himmler! Sau propriul său orgoliu?

39

UN CRĂCIUN... FĂRĂ MOȘ CRĂCIUN 1955

- Știi că ne apropiem de Nașterea Domnului?
Ș Întrebarea mi-a pus-o doctorița Viorica Anghel, cu iz mai mult declarativ, într-o pauză când infirmiera Hârșu – pe care o botezasem *ad-hoc Muta*, fiindcă nu scotea o vorbă și îți strângea garoul pe antebraț pentru injecție, e drept, cu măiestrie – ieșise din infirmerie.

I-am răspuns, cu o tristețe nedisimulată în glas:

- Știu, adică am aflat cu toții, că peste o săptămână va fi o mare sărbătoare creștină. Bucuria noastră este și singulară, și ascunsă. Din păcate, nu avem niciun preot în salon care să ne aducă aminte de marele praznic creștin pe care îl petreci cu cei care te înconjoară de aproape, cu familia!

Aș fi vrut să-i spun că, pe cât este Sfânta Sărbătoare a Învierii Domnului legată de o mărturisire și o bucurie colectivă, cu atât Nașterea Pruncului Sfânt impune o atmosferă familială, de reflecție și rugăciune.

I-am mulțumit din ochi și dialogul nostru a luat sfârșit.

Înăuntrul salonului nostru, *doamna cu coasa* fie obosise, fie își luase și ea un binemeritat concediu! În prima zi de Crăciun ne-am îmbrățișat, iar seara am organizat, în pripă, un cor care a cântat sau, mai degrabă, a murmurat, după stingere, câteva colinde.

Am invocat, mai întâi, imaginea unui brad al copilăriei noastre⁵:

O, brad frumos....

*O, brad frumos, ce sfânt păreai
în altă sărbătoare,
Mă văd copil cu păr bălai
și ochii de cicoare,
Revăd un scump și drag cămin
Și chipul mamei sfinte,
imagini de Crăciun senin
mi-apar și azi în minte.*

*Un brad cu daruri și lumini
în amintiri s-arată.
În vis zâmbeste ca un crin
Copilul de-altădată.
Întregul cer era deschis
Deasupra frunții mele.
Azi strâng doar pulbere de vis
Și numai scrum din stele.*

*Copil bălai, Crăciun și brad
s-au stins în alte zile,
Azi numai lacrimi cad,
Pe-ngălbenite file...
Azi nu mai vine Moș Crăciun
Cu barba-i jucăușă,
ci doar tristețile mi-adun
să-mi plângă lângă ușă...*

---

⁵ Textele colindelor sunt redată după: Zahu Pană (ed.), *Poezii din închisori*, Culese de Zahu Pană, Cu un cuvânt introductiv de Vintilă Horia, 1, Editura „Cuvântul Românesc”, f.l., 1982.

În bezna temniței mă frâng
Sub grele lespezi mute,
Și-mpovărat de doruri plâng
pe amintiri pierdute.
Omățul spulberat de vânt
Se cerne prin zăbrele
și-mi pare temnița mormânt
al tinereții mele...⁶

Și, într-un *tempo* alert, am șoptit colindul lui Radu Gyr:

Colind

*A venit și-aici Crăciunul
Luminându-ne surghiunul.
Cade alba nea
peste viața mea,
peste suflet ninge,
Cade albă nea
peste viața mea,
care-aici se stinge.*

*Lumea-n cântece se deșteaptă
Pe Mesia îl așteaptă.
Zâmbete cerești
intră pe ferești
vin în orice casă.
Și în orice gând arde tremurând
câte-o stea sfioasă.*

*Tremură albastre stele,
Peste lacrimile mele,
Dumnezeu de sus
în inimi ne-a pus*

---

⁶ Radu Gyr, *O, brad frumos...*, în Zahu Pană (ed.), *op. cit.*, p. 71-72.

*numai lacrimi grele.
Dumnezeu de sus
în inimi ne-a pus
pâlپări de stele...*

*Numai temnița posacă
a-mpietrit sub promoroacă.
Stăm în bezna grea,
pentru noi nu-i stea,
cerul nu s-aprinde.
Pentru osândiți,
Îngerii grăbiți
nu aduc colinde.*

*O, Iisuse Împărate,
Iartă lacrimi și păcate.
Vin' să-nchizi ușor
rănile ce dor,
visul ni-l descuie.
Noi te-om aștepta,
căci pe Crucea Ta
stăm bătuți în cuie.*

*Înflorește-n prag
Zâmbetul tău drag
ca o zi cu soare,
Zâmbetul tău drag
îl așteaptă-n prag
cei din închisoare.⁷*

---

⁷ *Idem, Colind, în Zahu Pană (ed.), op. cit., p. 73-75.*

Au urmat frânturi dintr-o colindă a lui Ion Popescu:

În loc de colindă

*Lerui-Ler, peste păduri,
cântă parcă munții suri!
Nu știu, stele-albastre ard?
Poate lacrimile cad,
plânge cetina de brad...*

*Lerui-Doamne, dalbe flori!
Pentru cei din închisori
nu sunt clopote să sune
astăzi pentru rugăciune.
Eu aștept colindători
croncănind, un stol de ciori...⁸*

Și, la sfârșit, un colind de Ștefan Tumorug, primit de la prizonierii noștri din Răsăritul lagărelor sovietice:

Colindul prizonierilor români din U.R.S.S.

*Sub fereastra amintirii ne-adunăm
cântecul de altădată-l colindăm,
Și-a cernut un înger florile tiptil
peste fruntea mea senină de copil.*

*Mamă, mamă, cresc nămeții, suferim,
flori de măr într-o cunună, velerim!*

*Brazii ard în vatra vechiului cătun
Noi cântăm colindul unui nou Crăciun,
Doamne, arde-n focul inimii zăpezi
fruntea noastră, mamă, iarăși s-o dezmierzi.*

---

⁸ Ion Popescu, *În loc de colindă*, în Zahu Pană (ed.), *op. cit.*, p. 403-405.

*Mamă, mamă, cresc nămeții și pierim
fără nume, fără țară, velerim!...*⁹

De Anul Nou am cerut să ni se schimbe veșmintele – cămășile – și în noaptea Ajunului profesorul Ștefan Nenițescu a rostit un scurt mesaj pentru noi, cu glas apăsător, rotindu-și ochii și străduindu-se să-i cuprindă pe toți cei care eram de față.

- Domnilor, cu excepția prințului Krupenski, sunt cel mai în vârstă dintre dumneavoastră. Am datoria nu să vă încurajez și să vă spun cuvinte de îmbărbătare, ci să vă aduc aminte că suferința este cu certitudine obligatorie pentru atingerea unui țel. Sunt convins că fiecare dintre dumneavoastră o închinați țării spre propășirea ei. Vă urez ani mulți în credința nestrămutată în Pruncul care S-a născut!

Surpriza a fost, cred că pentru toți, când, la sfârșit, luările de cuvânt s-au stins, a cerut să fie ascultat și avocatul Jean Cohen. A vorbit cu curaj, cu accente incisive la adresa regimului, folosind un ton și un timbru care treceau dincolo de porțile încăperii.

- Domnilor, am pășit nu numai într-un An Nou, dar suntem și martorii unei schimbări de comportament și atitudine din partea administrației, care reprezintă un regim ce a înțeles, în cele din urmă, că o ideologie nu se poate impune, mai ales pe plan mondial, decât prin absența unei represiuni în relațiile sale cu societatea!

Avocatul se transformase, pe loc, într-un procuror al gândurilor noastre și, a doua zi, dimineață, în asentimentul prezumat al tuturor, i-am mulțumit. I-a înflorit un zâmbet pe buze și mi-a răspuns fără echivoc:

- De mult timp am așteptat un moment, un prilej să mă controlez dacă mai am curajul de odinioară.

- Și?

Mi-a răspuns după câteva secunde de reflecție:

- Curajul, tinere, este ca umbra ta, care te însoțește pretutindeni! Cu o condiție, însă: să nu o cuprindă... noaptea!

---

⁹ Ștefan Tumurug, *Colindul prizonierilor români din U.R.S.S.*, în Zahu Pană (ed.), *op. cit.*, p. 424.

40

ȘTEFAN NENIȚESCU

Puțini oameni și camarazi de suferință și, de ce nu, de luptă - presupunând că în fiecare zi de temniță aveai permanent dușmanul în față - s-au afirmat constant, fiind mereu egali cu ei înșiși, dintotdeauna reacționând cu obstinație, la fel, în orice împrejurare.

Altminteri, temnița m-a convins că virtutea deplină pe care ți-o inspiră spațiul carceral este tocmai aceea care îți oferă capacitatea de ripostă, modulată atât după gradul de pericolozitate prezent, cât și după racordarea imediată la o experiență - bazin de o valoare inestimabilă, obligatoriu accesibilă în orice împrejurare.

Odată trecut pragul pușcăriei, mi s-a recomandat să fac abstracție de ceea ce am învățat pentru a lăsa loc la ceea ce urmează să învăț, raportul fiind chiar invers proporțional. M-am convins de contrariu și, în pofida unui univers populat cu alți sori luminoși sau întunecați, Calea Lactee a copilăriei și a adolescenței mele nu m-a părăsit niciodată, ba mai mult, cu ea m-am putut orienta către o stea care trebuia să rămână pironită pe vecie în conștiința, gândul și viețuirea mea.

Trecuseră șapte ani de când drumul meu căpătase altă direcție: familia, mama și fratele meu, păreau, într-adevăr, poposiți pe alt continent. Distanțele își pierduseră, de mult timp, geografia lor și, tot atât de ușor, îi plasam pe cei dragi undeva în Australia sau la câțiva kilometri, în București. Despărțirea nu mai era spațială,

fiindcă ștersesem dimensiunea unei valori apreciate în unități de măsură știute și clasice. *Ei erau undeva și nu mai conta unde sunt.*

Ceea ce, însă, mă înspăimânta, și simțământul îl trăiam acut, părea despărțirea, insesizabilă, dar ulterior într-o cadență îngrijorătoare la bilanț, de dimensiunea timpului, care acționa perfid asupra tuturor, celula de detenție fiind „capsatorul” său.

În fond, ziua era aceeași, multiplicată prin două repere: *deschiderea* cu toaca, *numărul* și ultimul gest de racord, *numărătoarea* de seară. Dincolo de aceste trei semne, ziua era aceeași cu cea de ieri, de azi și de mâine; și chiar dacă absența apei pe timp de vară și existența continuă a unui meniu de exterminare ne fixau într-un registru de suferință colectivă, zilele se confundau într-un singur program, repetat la un infinit perceptibil, contingent.

Și astfel se perindau zilele, treceau săptămânile, se prefirau anii, se scurgea timpul pe un scoc unde fiecare dintre noi ne simțeam ca o țâpligă ruptă dintr-un trunchi al existenței noastre.

Intrasem în al șaptelea an al condamnării și, firesc, nu aș fi putut să mă plâng de uniformitatea unui regim carceral. Nu puteam fi un Edmond Dantès al vremurilor comuniste fiindcă, pe lângă absența moștenirii unei averi fabuloase, șuvoiul evenimentelor alternaseră cu Marea Sargaselor, unde sute de zile se topiseră într-una, veninoasă ca o reptilă, mușcându-mă adânc, inoculându-mi acel apetit al speranței că răbdarea așteptării îmi va deschide, în cele din urmă, poarta eliberării.

Alternanța unor tablouri, unul în culorile terifiante ale *reeducării*, urmat de *purgatoriul* Jilavei și de *paradisul* de mai târziu al Târgșorului, mă dusese la convingerea unui determinism care mă făcea să cred că este suficient să mă arunc în apă și să-mi găsesc salvarea la o simplă privire către înaltul cerului!

*

Simțeam, fără sa-mi fie o povară, că am intrat într-un interstițiu, trecând de la o epocă terifiantă, glaciară, cu furtunile ei, care n-au reușit să mă spulbere, la o altă epocă, pregătită pe plan internațional și care, poate, va duce nu numai la eliberarea noastră, a deținuților, dar și la revenirea țării mele în granițele unei democrații, cu un regim multipartinic, cu sau fără monarhie, pe deasupra.

Visele mele și-au găsit o plenitudine, zi de zi, prin prezența lui Ștefan Nenițescu, la care am ajuns, întâi, dublat de o recomandare căreia nu i-am putut dibui sorgintea și, ulterior, printr-un soi de punte afectivă care m-a apropiat și legat de o tipologie pentru mine, încă, singulară: diplomatul – fusese unul dintre apropiații lui Titulescu, fără să-i împărtășească cu totul vederile și mai ales acțiunile –, omul de finanțe, ca șef al Băncii Reglementelor pe câțiva ani buni, cu sediul în Elveția, și, în sfârșit, omul politic, membru al P.N.Ț.-ului și admirator obiectiv al lui Iuliu Maniu. Peste toate și tot, mai era și fiul poetului cu același nume, cunoscut rapsod al ostașilor români din luptele Războiului pentru Independență, de la Smârdan și Rahova.

Mă „țineam după coada” lui, așa după cum îl însoțește, peste tot, un spudeu pe dascălul său. Profesorul era o mină de multiple „metale prețioase”. Îl botezasem, pe ascuns, *Pico della Mirandola* al universului nostru carceral. Era înalt, cu un păr sur și avea ochi scânteietori, cu nuanțe spre un vinețiu de ametist și care, parcă, își schimbau cromatica după lumina soarelui. Era pentru noi, tinerii, un exemplu de calm și stăpânire de sine, pe care cred că și le impunea cu prețul unei încordări plătite cu efort. Filoenglez până în vintre, avea o recunoaștere a virtuților native ale insularilor, care pentru mine depășea *bornele* verosimilului.

Vorbea din convingere: „...Că dacă n-aș vorbi așa ar trebui să tac cu obstinație până la moarte”. Știa pe de rost istoria Angliei, de la cucerirea sa romană înainte, iar bătălia de la Hastings ne-a prezentat-o în două-trei ceasuri de noapte, inclusiv imaginea celebrei regine cu gâtul de lebadă care-și căuta soțul căzut pe câmpul de luptă. În câteva zile, în cadrul cercului nostru de

studii, unde tineretul era prezent, cu urechile ciulite, profesorul ne-a prezentat Războiul de 100 de ani drept o mostră a mentalității medievale închistată în feude și orgolii, având o părere reținută despre aristocrația franceză, care confunda războiul cu turnirurile, iar politica statală cu *ambițiile* marilor feudali. Rămâneam vrăjiți când, în istoria Angliei și a Franței, frământată de bătălii costisitoare în sânge și victime, introducea file din istoria Imperiului Bizantin, ajuns într-o stare deplorabilă, găsindu-și sfârșitul odată cu căderea jalnică a Constantinopolului, care număra, cândva, peste un milion de oameni, iar în ajunul asediului din 1453 abia circa 6 000 de locuitori. Nu a uitat să ne pomenească și de abandonul vechiului Byzantion de către lumea creștină care, în pofida unor repetate cereri de ajutor, rămăsese inertă în fața pericolului de moarte care îl amenința. În tragedia Constantinopolului, în noaptea Paștelui, nu a uitat să ni-l zugrăvească, în culori de martir, pe ultimul împărat bizantin, Constantin Dragases XI, mort pe treptele Sfintei Sofia, în luptă cu otomanii.

Dar traiectoriile profesorului se centrau, de multe ori, pe momente similare din istoria contemporană, unde se simțea ca peștele în apă.

- Triumful Aliatilor după hecatomba unui război ce a costat omenirea peste 11 milioane de victime și prăbușirea succesivă, în 1918, a trei imperii, ar fi putut să dea de gândit celor ce au organizat Versailles-ul, cu atât mai mult cu cât un război civil se declanșase pe imensul teritoriu al fostului Imperiu Țarist. Nu trebuia să fii profet și ghicitor inspirat ca să-ți dai seama că amenințarea unui nou conflict ar fi avut ca fundament ideologic nu o repartitie mai justă a unor teritorii coloniale, aparținând învinșilor, ori împărțirea unor rezerve sau bogății mondiale ale unora sau altora, ci găsirea unor soluții sociale care să atenueze discrepanța între cei bogați, puțini, și cei săraci, mulți! Căpătase contur și expresie imediată un alt soi de conflict, cu rădăcini adânci, dezvoltate chiar și în sânul societății civile, de o parte și de alta a Oceanului. Revoluția bolșevică din Rusia devenise

socială, răsturnase tipul de antagonisme clasice de până atunci, iar flăcările unei confruntări între clase puteau cuprinde și părjoli întreaga Europă. Aliații, însă, își savurau victoria și nu se gândeau decât la sancționarea cât mai aspră a învinșilor, ca și la impunerea unor despăgubiri ce puteau fi pretinse, dar nu și împlinite. Iar pentru ca tabloul să fie și mai întunecat și inconștiența totală, cel care preconizase un organism de securitate colectivă, Woodrow Wilson, făuritorul Ligii Națiunilor, a fost amendat de propriii săi cetățeni. A fost prima mare greșală a lumii civilizate, a Americii, în speță, care a deschis porțile largi dictaturilor, mai întâi timide, precum regimul lui Benito Mussolini și, ulterior, ca urmare a mării crize din 1929-1933, regimului nazist, ca să nu mai vorbim de ajutorul material pe care plutocrația americană l-a oferit tânărului stat sovietic în primii săi ani de existență!

De multe ori, profesorul ne dădea câte o temă, ca la un veritabil seminar universitar; una a fost legată de dubla prezență la București și la Geneva a lui Nicolae Titulescu. Întrebarea avea capcanele ei și am frământat-o timp de aproape o săptămână. Nenițescu era acasă și participase, ocazional, la întâlnirile dintre Nicolae Titulescu și Maxim Litvinov, comisarul pentru Externe al U.R.S.S. A fost oare Titulescu omul providențial al Regatului României?

Curgeau, pe urmă, alte întrebări, legate de același subiect: ce beneficii au adus țării aceste relații și dacă, nu cumva, au fost în exclusivitate marcate de un orgoliu personal și realizarea unui prestigiu de reprezentare?!

Reluarea legăturilor cu U.R.S.S.-ul și restituirea unor valori din masivul tezaur al României trimis la Moscova, în două tranșe, în 1917, nu au fost semne, mai mult decât pragmatice, ale intențiilor sovietice de a sonda orizontul politic al Regatului român, și, indirect, de a adormi sagacitatea ilustrului diplomat român?

O altă întrebare, incandescentă, „aruncată” profesorului era legată de curentul ostil declanșat de condamnarea intervenției Italiei fasciste cu prilejul agresiunii acesteia în Etiopia.

- *Cui prodest!* aproape a țipat Poterașu, blândul nostru Tudorică; pesemne, citise mai mult despre această ostilitate fățișă a diplomatului român.

- Înțelegeți, ne-a spus profesorul. Semnasem... printre primii. Eram pe deplin angajați, a fost ca o șarjă politică îndreptată asupra tuturor celor care ar fi îndrăznit să ignore Acordul de Neintervenție din 1933. Titulescu nu se putea deroba. Categorie, însă, nu și-a dat seama că atitudinea sa severă în fața ziariștilor italieni ar fi avut un efect atât de grav în opinia publică italiană, cu consecințe incalculabile, mai târziu, pentru Regatul României. Restul a fost o poezie, pe care evenimentele au schimbat-o într-o veritabilă tragedie pentru noi, odată cu demiterea lui Litvinov și prezența hotărâtă a lui Molotov în fruntea Comisariatului pentru Afacerile Externe, cel mai de încredere om din preajma lui Stalin.

Odată, l-am „pus în corzi” pe profesorul nostru și întrebarea mi-a aparținut:

- De ce l-a scos din scaun Carol pe Nicolae Titulescu, organizând o adevărată comedie guvernamentală prin destituirea întregului guvern pentru a elimina pe cel mai bun reprezentant al României la acea vreme?

Răspunsul a fost pe cât de sincer, pe atât de ezitant, într-o clipă când cerul Europei începuse să se întunece și chiar să fie brăzdat de fulgere:

- Unii susțineau - eram atunci la Paris - că faima lui Titulescu devenise intolerantă pentru rege. Iar *Rex* nu-i putea permite o ascensiune care să aibă un *zenit* atât de strălucitor. Cred că și rușii s-au bucurat de acest deznodământ, fiindcă îi scutea de a mai continua farsa împăciuirii prin Litvinov și considerau, nu fără dreptate, dar cu sarcasm, că-și jucase bine rolul și Uniunea Sovietică reușise, prin prestigiul celui care a fost de două ori președinte al Ligii Națiunilor, să ocupe un scaun respectat, dar nemeritat. Înlocuitorul, Victor Antonescu, nu era un prost, dar nicăieri ca în politică, mai ales cea internațională, nu poți să îți aștepți rându. Ori te afirmi și obții dintru început o cotă vizibilă,

ori te cufunzi în mlaștină și aștepți să fii chemat în țară, la odihna din *cimitirul elefanților*.

Titulescu nu era un alergător de cursă lungă – sau așa mi s-a părut. Câteodată mai doboră câte un gard, fie din angajamente anterioare, fie dintr-o perspectivă îngustă a momentului; a fost, însă, cea mai autentică personalitate a tinerei noastre democrații. Vă dau și un exemplu. Cu un an înainte *de expulzarea sa*, promisem asigurări din partea lui Göring că am putea fi ajutați în procesul modernizării armatei române, care, de la Primul Război Mondial, rămăsese flagrant în urmă. Târgul era cu totul în avantajul nostru fiindcă nemții nu ne cereau să renunțăm la tratatele de prietenie cu Occidentul, în special cu Franța. Ne-au pus o singură condiție, capitală pentru ei: să nu întreprindem în plan diplomatic nimic care să permită rușilor să aibă acces direct, print-un coridor, către centrul Europei. L-am refuzat, ca și când state ca Albania sau Andorra ne-ar fi oferit posibilitatea de a avea, imediat, cu sprijinul lor, o armată mecanizată și eficientă!

Nu știu dacă acest refuz a contribuit la retragerea lui Titulescu de la cârma Externelor! Mai degrabă, cred că *iminența semnării unui tratat cu Sovietele* a dus la retragerea lui *in extremis* de la portofoliul Externelor. Asta este, cel puțin, varianta pe care au răspândit-o țărăniștii. Și nu l-aș fi văzut pe Buzilă capabil să-l sancționeze pe ministrul său de Externe pentru eșuarea tratativelor cu Litvinov, provocată de sovietici, decât dacă Palatul ar fi fost supus unor presiuni extreme.

În ceea ce privește relațiile cu Al Treilea Reich, dacă se doreau îmbunătățite, altul în afara noului ministru de Externe ar fi fost îndreptățit să le continue, fără, însă, a compromite raporturile istorice și amicale cu puterile occidentale și partenerii Micii Înțelegeri. Ori, evenimentele ulterioare au dovedit că, dintru început, lui Stalin nu i-a trecut prin minte să joace cinstit și să pună capăt unor adversități fățișe față de România, prin recunoașterea Basarabiei ca o provincie românească. Asta a însemnat abandonarea unei politici flexibile, mereu atentă și precaută la apariția și evoluția unor state totalitare, care puteau

pune în cumpănă tratatele care au dus la încheierea păcii în urma Primului Război Mondial și, în perspectivă, la configurarea fruntariilor României Mari.

L-am întrebat, într-o seară, pe profesorul Nenițescu:

- Ce păcate i-am putea imputa lui Titulescu?

Mi-a răspuns după o clipă de reflecție:

- Fără îndoială că Titulescu a fost un om de geniu! A fost premiant de onoare al Colegiului „Carol I” din Craiova și a ajuns ministru la o vârstă la care alții se gândesc unde să se ducă... în viață. A suferit de ceea ce s-a numit, ulterior, ghinionul secolului. Elocința și farmecul său personal, dintr-o altă epocă sau dintr-un alt set de valori democratice, l-ar fi impus ca președinte perpetuu. A avut ghinionul - în ciuda faptului că avusese suficiente informații despre Imperiul Sovietic - unei slăbiciuni față de Maxim Litvinov, sperând că, în cele din urmă, rușii ar fi acceptat recunoașterea unei provincii românești, ruptă din trupul Moldovei, numită Basarabia. Angajându-se într-o politică de tolerare față de Răsărit, printr-o simpatie puțin înțeleasă de Occident și respinsă cu fermitate de Hitler, a contribuit, fără voie, la izolarea României față de cele trei dictaturi, legându-i destinele de un Occident incapabil să înțeleagă ascensiunea rapidă a Germaniei, în detrimentul unei Franțe captive a Frontului Popular și unei Mari Britanii conduse de pacifiști notorii, dacă nu chiar indiferenți. Ar mai fi o explicație pe care eu o găsesc pertinentă și accesibilă mentalității unui om dominat de un prea plin al orgoliului său! De mult timp, Nicolae Titulescu nu mai era un ministru de Externe al unei țări mijlocii a Europei; prin funcția sa supremă la Liga Națiunilor, ales de două ori și nu impus, se bucurase de un prestigiu enorm, care punea în umbră mantaua albă a *Ordinului „Mihai Viteazul”* sau pieptul plin de decorații al unui principe (sic!) care își părăsise, în chip laș, unitatea în plin război fiindcă îl apucase dorul de mireasă, în vara anului 1917!

În consecință, de multă vreme se întreba *Rex* dacă nu cumva, pe fundalul unei ascensiuni vizibile și recunoscute, Titulescu ar putea ajunge prim-ministru și, în consecință, un adversar de

temut al planurilor sale, deocamdată secrete sau confidențiale, de instaurare a unui regim dictatorial, investit constituțional cu puterea executivă!

Îl potopeam pe profesorul Nenițescu cu întrebări, care mai de care mai năstrușnice. De exemplu, una, la care l-am simțit că șovăie în fața unui răspuns ferm, a fost formulată de inginerul Rășcanu:

- Cum au văzut Marile Puteri occidentale, în special triolețul Anglia, Franța, Statele Unite, sângerosul război civil care a cuprins Spania între anii 1936-1939?

- Eram la Londra și asupra subiectului pe care mi l-ați propus am avut suficiente discuții cu sir Stafford Cripps, descendent al unei familii aristocratice, însă cu vederi marxiste, care nu l-au împiedicat să fie și un evanghelist ferm, angajat, încă din tinerețe, în rândurile Partidului Laburist, care îl va face de două ori ministru. Șef al Ligii Sociale în 1930, el înființează, după 1932, Partidul Laburist Independent. În 1936 se declară adversar fățiș al nazismului în cadrul Frontului Unic. A avut o traiectorie politică romanească: în 1940 a fost trimis de Churchill să îl avertizeze pe Stalin de iminența unui atac din partea Germaniei, fără, însă, a-l convinge pe Dictatorul Roșu, care credea într-o intoxicare pusă la cale de Perfidul Albion. Întors în insulă, ajunge, în curând, șeful Camerei Comunelor. L-am cunoscut mai de aproape și nu a cochetat cu marxismul, însă l-a acceptat parțial și a avut convingerea că s-ar putea adapta și la spiritul anglo-saxon. Atunci, în 1936, tuna și fulgera împotriva italienilor și nemților și, cu precădere, împotriva lui Mussolini, care trimisese câteva divizii bune pe frontul naționalist spaniol. De altfel, nu era singurul, iar tabăra simpatizanților republicani era numeroasă la început, chiar în rândurile aristocrației engleze, ca să nu vă mai vorbesc de mitingurile muncitorești înflăcărâte pe care le-am văzut cu ochii mei. S-au petrecut, însă, două evenimente, două stări de fapt care au erodat regimul legal republican și care l-au condus, în cele din urmă, la o înfrângere totală. Primul a fost unul de ordin spiritual, sufletesc: ajutorul lui Francisco Franco pe front. Spania a avut dintotdeauna un cler radical și nu este nevoie

să vă aduc aminte de excesele catolicismului și nașterea Inchiziției pe teritoriul său. Spania catolică a fost, în fond, fieful Romei. Dar aceeași Biserică, de-a lungul timpului și, în special, în secolul al XX-lea se distanțase, vizibil și periculos, ca o clasă rurală, dominată de mari proprietari și de dubla dictatură locală a primarului guvernamental și a preotului confesional, care îi hotărau un destin de cele mai multe ori pauper și limitat. În fond, cele trei milioane de victime, cât a costat războiul civil, imensă cifră, a fost rezultatul unei duble miopii, una aparținând aristocrației ruginite și a unei monarhii desuete, iar cealaltă, la fel de pregnantă și vizibilă, Bisericii Universale. Când ele au dat în clocot, a început o revoluție surată, dar mai mică decât cea din 1917-1918 din Rusia Imperială. Au murit atunci, asinați, în Peninsula, 15 episcopi, majoritatea chinuiți, și peste 15 000 de preoți – monahi și monahii, cum spunem noi, ortodocșii. *A fost o răscoală la țară și o revoluție la oraș.* După stilul tradițional spaniol s-au plătit polițe, mai ales în mediul rural, unde memoria funcționa fidel. Acesta a fost al doilea factor, mai incisiv decât primul.

Englezii au început să devină șovăitori din vara anului 1937, când s-au înmulțit asasinările între cei care apărau Guvernul și Republica Spaniolă. Pe Stafford Cripps l-a afectat, în special, asasinarea unui amic din rândurile anarhiștilor, pe care îl stima pentru talentele sale artistice. În general, se poate spune că reacția Occidentului a fost variată, de la țară la țară și a evoluat și în funcție de angajările, de o parte și de alta, a unor forțe străine. În Franța Frontului Popular, evenimentele s-au înscris într-o curbă ascendentă, la început cu masive aprovizionări cu arme și muniții, și aici trebuie să pomenesc că și noi ne-am dat aportul fiindcă Tătăărăscu a acceptat ca un lot de avioane care urma să fie livrat României să ajungă în Spania republicană printr-o manevră regizată de ministrul Pierre Cot al Aerului care, ulterior, a fost descoperit ca fiind agent al N.K.V.D.-ului. Când lucrurile s-au încins, Léon Blum a interzis orice livrare, de pe teritoriul francez, a armelor și munițiilor către beligeranți.

I-am plasat o întrebare „sub centură” profesorului:

- Dacă rușii puneau mâna pe putere și Spania devenea comunistă, care ar fi fost consecințele imediate sau cu bătaie lungă?

Răspunsul mi-a venit, iarăși, pe nisip mișcător:

- E greu să faci aprecieri istorice cu *dacă* în față. Categorie că, în fața faptului împlinit și a drapelului roșu fluturat pe stânca Gibraltarului, evident și cu o Portugalia contaminată, Anglia ar fi fost obligată să-și schimbe, cel puțin în zona Mediteranei, total poziția. Marea Britanie s-a simțit amenințată, în cursul istoriei sale din ultimele trei-patru secole când, în apropierea sa, Țările de Jos erau ocupate sau Gibraltarul amenințat, iar departe, în Golful Bengal, perla Imperiului, India, ar fi fost pierdută. Bănuiesc că, în fața pericolului strangulării Căii Regale, Gibraltar-Malta-Suez, diplomația engleză ar fi încercat un compromis cu Adolf Hitler, lăsându-i acestuia cale liberă către un Răsărit atât de mult râvnit de naziști. Cam același lucru l-ar fi făcut și francezii, dacă i-ar fi văzut pe sovietici învingători în Spania, ridicând capul de după Pirinei.

Cineva din auditoriu i-a mai plasat o întrebare profesorului:

- Sovieticii au avut un avantaj din intervenția lor în Spania?

- Da, unul direct și important, iar altele colaterale. Stalin nu a șovăit să pună mâna pe întreg tezaurul Republicii Spaniole și să-l transporte cât se poate mai repede în imperiul său, motivând că el ar acoperi cheltuielile ajutorului material pe care U.R.S.S.-ul l-a dat guvernului spaniol!

- Și care ar fi concluzia cu privire la confruntarea care a umplut Spania de sânge? l-am întrebat.

Zâmbind, profesorul mi-a spus, spontan, proverbul oriental:

- „Nu orice cămilă te duce la Mecca; uneori, ea te înfundă în deșert”. Victoria lui Franco a însemnat pentru Europa națiunilor mici și mari, împărțirea taberelor și delimitarea lor. Și un ultim cuvânt despre Franco, pe care nu l-am văzut niciodată la față, cu toate că am fost de două ori în Spania; l-am auzit, însă, grăind la începutul revoluției, în 1936, apoi printr-un tranzit către Lisabona, în 1942 sau 1943. Păstrez admirația pentru *omul de stat*, care s-a pronunțat ferm împotriva pactului sovieto-german din

august 1939: *popoarele mari, purtătoare de spirit sunt responsabile în fața continentului nostru...* Era un avertisment-reproș, uluitor de sever și real, dat lui Adolf Hitler după compromisul cu Stalin, care a contribuit la debutul izbucnirii conflagrației mondiale și a invadării Europei de către hoardele pe care noi le-am văzut, zile și nopți, trecând peste România!

Dar punctul forte al lui Nenițescu era istoria artei, atât românești, cât și universale, ultima fiind preferata sa. Excela, pe cât mi-am dat seama, în Renaștere. La început ne-a vrăjit memoria sa, calibrată pe marii ctitori ai acestui fenomen de cultură unic în istoria Europei, pe care îl proiecta, în viitor, într-o unicitate fără pereche. O seară-două, ne-a pregătit să facem față unui preludiu de *topos* și *ethnos*, iar comparațiile sale erau pe de-a-ntregul uluitoare, cel puțin pentru noi, ucenicii. Ca și secolul lui Pericle, care nu s-a cristalizat din senin și n-a fost produsul exclusivist al unor mari talente, chiar genii, și atunci, în sec. al V-lea - al IV-lea î.Chr., s-a născut o convergență de factori care a contribuit, în chip major, la apariția unui miracol, clasicismul antic, urmat de un helenism, poate de aceeași valoare. Renașterea, de care ne-a vorbit, mai pe îndelete, și-a construit primele trepte printr-un curent inovator și reformator, care va zgudui temeliiile artei în Europa timp de trei-patru secole. Fenomenul Renașterii nu poate fi înțeles printr-o strictă geopolitică a cetăților independente italiene, aflate aproape într-un conflict continuu! Renașterea nu poate fi explicată numai printr-o concurență a unor autorități civile sau militare, a unor personalități mai mult sau mai puțin insolite - și marile familii s-au bucurat de o prezență istorică: Borgia, Sforza, de' Medici -, ci de un fenomen pe care profesorul îl denunța ca o adevărată revoluție a spiritului și creației umane!

L-am interogat, odată, pe Nenițescu:

- Domnule profesor, dacă ați face o ierarhie a valorilor, pe cine ați pune dumneavoastră în primele rânduri ale categoriei supradotaților în *miracolul Renașterii*?

- Adică a genilor, m-a corectat el. Aici m-am zbatut și eu, într-o noapte, în încercarea unei clasificări. În primul rând, i-aș pune pe *demolatori* și *reformatori*. Pe cei care au pus cărămizi noi pe fundații vechi. Pe inițiatori, pe cei care au spulberat canoanele și le-au înlocuit cu forme noi de expresie și conținut. În categoria asta intră tot curentul prerenascentist, în frunte cu Giotto di Bondone pe care Dante în *Divina Commedia* îl plasează în Purgatoriu, numindu-l „cel mai mare pictor al lumii”. El deschide poarta, în veacul al XIII-lea, celor ce vor urma: Brunelleschi, Masaccio... și îmbulzeala a fost mare.

Dar vă fac o mențiune, domnilor, sau poate mai multe... Prima: raportul între vârsta trăită și opera realizată. Poți să pui pe cineva în concurență cu Michelangelo, care a trăit 92 de ani și a realizat minunății... dar în timp. Leonardo a trăit câteva decenii, săracul, și este la fel de prețuit. Cununa nu îți este dată numai pentru numărul operelor și calitatea lor, ci și pentru viațuire, cât timp îți hărăzește Dumnezeu să stai pe pământ. Dacă vrei să-ți răspund punctual, am venerație pentru Albrecht Dürer; de asemenea, l-aș mai da ca exemplu pe Domenico Ghirlandaio, îndrăzneț în teme și maestru al formelor, culorii și expresiei picturale, în pofida celor 43 de ani de viață.

Și ne-a invitat pe toți, cei tineri, să-i vedem opera la Florența și Passignano.

- O să vă ia ceva timp... a continuat el. Sunt „numai” vreo 120 de creații... Vă lipsesc, însă, pașapoartele și libertatea!...

41

BERNARD HALPERT

Rabinul era reprezentantul unui monoteism vechi de peste patru mii de ani; purta o barbă neagră, pe care i-o cruțaseră coreligionarii săi de la Văcărești, respectiv colonelul Koller, directorul penitenciarului. Călugării, preoții noștri erau tunși chilug, catolicii la fel.

Primea pachet lunar, fiindcă rabinul nu mânca de la cazan. Orice strădanie a administrației, cu viclesug sau pe față și brutal, dăduse greș. Rabinul, într-un limbaj foarte zgârcit, i-a spus răspicat comandantului că, dacă nu îi poate oferi o masă conform ritualului, el preferă să moară; dar, a avut grijă să adauge, pe un ton domol și scurt, că dispariția lui se va contabiliza undeva!...

Comandantul Koller i-a răspuns, tot atât de tranșant:

- Nu pot să fac excepție cu dumneata!

Rabinul a tăcut, a închis ochii și a așteptat să se închidă ușa. S-a dus pe urmă lângă peretele de sud al camerei, a scos cornul lui Moise, pe care-l avea atârnat la gât și l-a așezat pe frunte, continuându-și rugăciunea cu glas stins, cu mici inflexiuni, ca murmurul unei ape care nu dorește să fie auzită.

Bernard Halpert era un tip din categoria evreilor sefarzi, cu toate însușirile și amprentele unei seminții care nu-și pierduse atributele fizice și care făceau din sclavii semiți cei mai frumoși și căutați slujitori ai aristocrației romane. Era înalt de peste 1,80 metri, cu ochi negri și mari, iar părul negru-corb se prelungea cu o barbă pe care o îngrijea, bănuiesc, cu o nespusă atenție. Relațiile

lui erau cu Iehova și, din când în când, cu parcimonie, cu omologul său lumesc, șeful grupului sionist, Mișu Benvenisti.

Într-o noapte de vară, când de afară ne ajungea la ureche zgomotul stins al ultimelor tramvaie care se opreau în jur de miezul nopții, cele două uși ale salonului s-au deschis deodată și, în pragul lor, a apărut ofițerul de serviciu. Adormisem și nu mai știu dacă a avut și o formulă cazonă de atenționare; l-am văzut mai mult decât l-am auzit!

S-a dat la o parte și a intrat maiestuos comandantul Văcăreștilor, colonelul Koller, urmat de o figură cunoscută și *dragă* deținuților politici, generalul-colonel Alexandru Drăghici, ministru de Interne, talonat de un civil care, după cum își rotea ochii, părea proaspăt intrat în universul nostru. Reacția deținuților a fost pe măsura înalților oaspeți; n-am zis nici *să trăiți!* și nici nu am sărit în sus de bucurie; majoritatea au rămas întinși în pat, ochi și urechi pentru spectacolul care urma să se producă.

Dar așteptările grupului nocturn de inspecție au fost zadarnice. Nimeni nu a întrebat din rândurile noastre, nimeni nu s-a plâns de cineva sau de ceva, totul s-a petrecut ca într-o scenă de teatru mut și numai horcăitul muribunzilor lăsa impresia de „viu” și „natural”.

Ministrul și civilul și-au făcut ochii roată și au primit la ureche câteva explicații. Au făcut pe urmă câțiva pași în interior, șopotind între ei și au dat să plece, când atenția generalului a fost abătută de statura înaltă, masivă, cu barbă neagră, a rabinului Halpert. Eram la șapte-zece pași de ei, încât am putut prinde mirarea ministrului, zugerăvită atât pe față, cât și din ochi. L-a căutat grăbit pe comandant, care era în spatele său și l-a întrebat, bănuiesc, pe un ton mai mult mirat decât alarmat, cine este individul și ce mormăie în picioare la perete, în mod continuu. Răspunsul, iarăși bănuiesc, l-a cam pus pe gânduri pe tovarășul ministru, dar asta nu l-a oprit să-l provoace pe rabin:

- Ce faci, mă, acolo la zid? De ce tot dai cu cornul ăla din frunte? Vrei să evadezi?

Halpert, însă, se ruga, nemișcat, și nu admitea să fie întrerupt.

Generalul s-a apropiat mai mult și a spus tare, poate cu gândul că ar fi bine să auzim și noi:

- Roagă-te, roagă-te, bă, la Dumnezeuul tău, că poate te va elibera mâine în zori!

Atunci mi-a fost dat să surprind o confruntare scurtă între două lumi: una cu rădăcini de mii de ani, alta de pripas, efemeră, străină de sufletul uman dintotdeauna.

Rabinul a întors capul către temnicerul său înstelat și s-a uitat la el fără să clipească, până când Drăghici a plecat ochii în jos și, poate, strivind o înjurătură între dinți, a părăsit salonul, urmat de toți irozii săi.

A doua zi, împreună cu alți camarazi, l-am felicitat. Ne-a răspuns aproape silabisind că oaspeții nu au reușit să-l tulbure, dar că l-au supărat, fiindcă era în rugăciune!

Și cum nimeni nu a îndrăznit să-i ia un interviu ministrului Afacerilor Interne, Alexandru Drăghici, asupra vizitei sale în miez de noapte la Mănăstirea Văcărești, nu vom ști niciodată ce a simțit *ad-hoc* generalul atunci când și-a încrucișat privirile cu reprezentantul primului monoteism din istoria omenirii.

42

POPESCU-CETATE

Săptămânile ce au curs ne-au apropiat de sfintele sărbători ale Paștelui.

Toți eram bucuroși, de la *vlădică la opincă*; și asta pentru că, pe firul nevăzut al știrilor, se strecurase una cu un caracter exploziv: toți deținuții politici vor primi, în curând, o carte poștală, prin care familiile lor vor fi încunoștințate că (mai) sunt în viață, iar ei vor avea dreptul să ceară un pachet, conținând trei sau cinci kg de alimente.

Știrea a prins și a dospit precum coca frământată a cozonacului în copaie. Evident că, dacă ar fi dispărut peste noapte *noul val* al comportamentului temnicerilor noștri, dacă am fi trecut la înjurăturile matinale, la ghionturile și bățile diurne și perchezițiile infernale nocturne, am fi aruncat știrea la coș și am fi intrat într-un *normal* al temniței, unde se cuvine să potrivești orice informație cu intenția direcției politice sau a comandantului pușcăriei de a-ți face regimul și mai odios.

De data aceasta, însă, lucrurile mergeau, categoric, într-un trend favorabil nouă, iar faptul că, în fiecare săptămână, mai veneau în *atelierul de reparație capitală* deținuți, ne întărise convingerea, purtată pe aripile speranței, că regimul nostru penitenciar s-ar putea să ia chiar sfârșit și că se încerca o cosmetizare, în ajunul eliberării.

În Văcărești am avut prilejul să constat că drumul de la zvon la realitate era foarte scurt și, pe măsură ce lunile treceau și pachetele de țigări, însoțite de frânturi de ziare, își făceau apariția printre noi, existau canale și surse reale de legătură care activau în mod clandestin.

Una peste alta, la câteva săptămâni ne-am pomenit, într-o după-amiază, că dispăre Poterașu, șeful nostru de cameră și că, peste câteva ceasuri bune, apare, ducând o traistă cu cărți poștale. L-am primit într-o forfotă de aplauze și exclamații de uimire: de altfel, nu mai văzusem cărți poștale de vreo 6-7 ani. Gândul mi-a zburat, imediat, la iubita mea mamă, la fratele meu, de la care nu mai promisem nici o veste și la întreaga familie, care avusese atât de mult de îndurat în urma arestării mele.

Textul era monoton și stereotip: „Dragii mei... aflați că... avem dreptul la un pachet de 5 kg conținând alimente de bază”.

Imediat au început discuțiile, care au căpătat un caracter vehement, iar seara târziu am cerut să vină ofițerul de serviciu și să ne spună ce înseamnă alimente de bază. La discuție a participat, cu un zâmbet disimulat, prof. Ștefan Nenițescu, declarându-i ofițerului că a auzit de organizația de bază care aparține Partidului Comunist, dar că nu poate să facă nicio legătură între politică și un pachet de alimente pentru *bandiți!*

Ofițerul ne-a spus, stingherit, că nici el nu știe, dar că ne va da răspunsul a doua zi. Am râs cu poftă toți, dar am auzit voci, din spate, care-l atenționau pe Nenițescu să-și păstreze umorul după momentul în care vom întocmi scrisorile și vom primi pachetul de acasă.

A doua zi ne-a călcat un alt ofițer, cu o stea mai mult pe epolet, cu o față de tapir, care ne-a explicat, răspicat, că avem voie la câteva produse din comerțul socialist, accentul punându-se pe brânzeturi. Conservele erau interzise, la fel și carnea, care se putea altera.

Pesemne că ofițerul se ocupa cu primirea pachetelor, căci ne-a ascultat cu răbdare și ne-a dat explicații pe îndelete: prăjituri de casă, da; fructe, da; pastă de dinți, da, în tub mic, căci, știți dumneavoastră că se poate deschide; săpun, da; pieptene, inutil; unt, untură, da, dar bine ambalate – n-am înțeles de ce a precizat asta; măsline, nu.

Cineva a întrebat:

– Dar cozonacii sunt interziși?

La care ofițerul a dat din cap, afirmativ.

Referitor la ouăle vopsite, a răspuns înțelept:

- La ce v-ar folosi aici - și a subliniat înțelept cu un *nu*, domol și semnificativ.

A insistat asupra acurateței mesajului:

- Nu scrieți mai mult decât v-am spus, nu faceți semne, nu vă plângeți, mai ales dumneavoastră, de aici, și a rânjit larg. Regimul nostru v-a oferit, prin tratamentul pe care l-ați primit aici, posibilitatea să îl judecați altfel. Înțelegeți! Și încă ceva, de care puteți să fiți mirați când vă spun: dacă vă va trece prin minte să scrieți prostii, chiar și rudele dumneavoastră vă vor condamna!

L-am ascultat cu atenție și ne-am propus să nu îi dăm peste față în nici un chip. În fond, se petrecea o minune și, pentru o silabă nechibzuită, rostită din orgoliu, se anula, poate definitiv, șansa de a comunica celor dragi, de departe sau de aproape, că mai suntem în viață! Și, de ce nu, posibilitatea noastră de a ști și noi de soarta lor.

Ni s-a dat un vraf de creioane ascuțite și, în mai puțin de o oră, cărțile poștale erau completate, adunate și predate. Uitasem să îl întrebăm pe ofițer dacă ni se permitea, în încheiere, să ne așternem o simțire, un afect. Cu alte cuvinte, dacă nu cumva o încheiere gen *cu drag* sau *vă îmbrățișez* nu era cotate ca un mesaj criptic. N-am mai așteptat răspunsul ofițerului și fiecare și-a așternut pe hârtie simțirea sa după cum l-a tăiat capul!

În zilele ce au urmat s-au și organizat festinele visate, care coincideau cu sosirea pachetelor de Sfintele Sărbători de Paști! Părerile erau împărțite: vom prăznui împreună cu greco-catolicii, cu frații lor mai mari catolici, într-o *oikumena* creștină?! Am pus la vot și ideea înfrățirii, iar praznicul Sfintei Învierii a câștigat. Mai spinoasă rămăsese problema punții întinse către grupul sionist. Pentru ei, Paștele nostru nu însemna nimic, dar rezerva de înțelepciune, a noastră și a lor, până la urmă a învins. În fond, suferința o simțeam toți și Învieria spirituală și fizică o doream, iarăși, toți!

Într-o dimineață, când mugurii plesneau, împinși de căldura soarelui și dâmbul de iarbă din fața ochilor noștri se făcuse verde, iar geamurile le deschisesem larg către nord-est, Tudorică mi-a

șoptit că este cineva de la salonul 3 care dorește să mă vadă. Precipitat și curios, l-am întrebat cine e și cum îl cheamă.

- Un bătrân mi-a răspuns, își cam trage sufletul. A întrebat de dumneata; de unde o fi aflat că ești pe aici, nu știi!

- Ce meserie a avut? l-am iscodit.

- Procuror!/? Dar din ăia cu carte!

Mi-am scociorât mintea și am scuturat sacul cu amintiri. Procuror, procuror... cine ar dori să ia legătura cu mine?... Nu avusesem pe nimeni în familie procuror. Avocați, da. Dar acuzatori, nu. Mi-a fugit mintea la acel maior procuror în procesul nostru, un fost elev al tatălui meu, care, atunci când am rămas singuri în biroul său, mi-a declarat că tocmai pe el l-au pus acuzator public și că va face tot posibilul să nu ne încadreze la articolul 199, care ne-ar fi putut duce, fără discuție, în fața plutonului de execuție. Și s-a ținut de cuvânt. Nu a pronunțat nicio acuză în legătură cu victimele pe care le-am provocat și nici cu armamentul - inclusiv explozibilul -, pe care îl aveam asupra noastră.

Dar maiorul era tânăr și nu putea fi bătrânul pe care mă așteptam să-l văd. Am așteptat scurta plimbare de după-amiază, și, în loc să cobor și să ne înșiruiam în cerc, am tulit-o, strecurându-mă în salonul trei. Camera, mult mai mică decât salonul nostru, avea circa 15-20 de paturi.

Am fost chemat imediat de un om în vârstă, cu ochii pierduți în găvane, dar cu o undă de vioiciune care contrasta, vădit, cu corpul gârbovit:

- Nu mă mai recunoști, Radule? E drept că au trecut aproape 10 ani de când m-au arestat ticăloșii ăștia și-am dispărut de pe Calea Bucureștiului!

Am încercat să mă întorc cu zece ani în amintiri și timp... Toată copilăria și adolescența mea fusese plină de vecinii mei. Aveam o grădină mare, care se mărginea, spre răsărit, cu proprietatea unui colonel pensionar, Corneliu Branețu, oltean sadea. Dincolo de el, într-o casă frumoasă și perpendicular cu grădina noastră se înșira o mică poiană de copaci fructiferi, străjuită, spre Calea Bucureștiului, de o frumoasă clădire: era

proprietatea colonelului Popescu-Cetate, șeful Parchetului Militar din Craiova. Mic de statură, îl vedeam dimineața cum se ducea la serviciu, cu pași repezi, însoțit de un ostaș înarmat, îmbrăcat în albastru, în uniforma Justiției Militare.

Colonelul Popescu, născut în comuna Cetate, jud. Dolj, făcuse Colegiul „Carol I” și fusese, precum mulți alții, elevul tatălui meu.

- Dar de ce ați dispărut atunci? Ce motive au avut să vă aresteze? Că a vuit tot orașul!

- Nu știi, că ești tânăr, chiar prea tânăr. Și eu am fost prea tânăr ca să accept să fiu reprezentant al Parchetului.

- Când? l-am întrebat precipitat.

- Am avut proasta inspirație să fiu reprezentant al Ministerului Public în 1933, în faimosul proces al revoltei de la Atelierele „Grivița”. Am rostit un rechizitoriu pe care nu-l regret nici acum. Îmi pare rău, însă, că nu mi-am făcut unul și pentru inconștienta conducere a atelierelor sau pentru generalii care au dat ordin jandarmilor să deschidă focul asupra unor muncitori prăpădiți și manipulați de agenți bolșevici, care primiseră sume importante de bani de la Moscova. Au fost condamnați conducătorii, printre alții Constantin Doncea, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, Constantin Pârvulescu, Ion C. Frimu etc.

- De ce n-ați plecat imediat după 23 august?

Colonelul s-a uitat drept în ochii mei și mi-a spus:

- Unde să mă duc? N-aveam pe nimeni și americanii sau englezii m-ar fi predat rușilor înapoi, doar erau aliați. Am cel puțin mulțumirea că mi-am făcut datoria până în ultima clipă a vieții mele ca magistrat, față de o clică străină de interesele României, care a pus la cale mișcările de la „Grivița”.

- Mai știți ceva de acasă?

- Foarte rar am mai primit vești. Oricum, nevastă-mea și fiica, pe care o cunoști, se zbat să supraviețuiască; le ajută rudele. Iar eu, uită-te la mine, atunci eram o *cetate* și acum am ajuns o *ruină*...

Ne-am despărțit, îmbrățișându-ne trupurile și amintirile!

În aceeași încăpere, după plecarea fostului magistrat mi-am intersectat pașii și destinul cu una dintre cele mai strălucite

personalități ale tinereții române: Gili Ioanid, tânăr cu trei-patru ani mai mare ca mine.

Se impusese, prin asceză, viață creștină și caracter nedezmințit, ca un exemplu viu de ceea ce poate zămisi suferința, dar și un crez politic nealterat.

Gili Ioanid fusese legionar și trăia pe măsura crezului său. Auzisem despre el atât de multe notații și aprecieri elogioase, încât n-am pierdut nicio ocazie să-l adulmec și să-l cunosc: se spunea că ar face parte dintre acei tineri aleși ai Mișcării, mărturisitori ai lui Hristos, cu o viață de asceză demnă de admirat. Deja în rândurile lor se numărau nume sonore, ca Valeriu Gafencu, Ioan Ianolide, preotul călugăr Gherasim Iscu, fostul stareț al Mănăstirii Tismana și alți candidați la cununa martirajului.

În poziție simetrică se afla Camera 1, dimensionată din construcție pe două nivele, diferența fiind marcată de câteva trepte. Acolo mi-am încrucișat privirile cu un om mic ca statură și, din cele ce aflasem, mic și la suflet: generalul de Justiție Militară Dan Pascu. Se vânduse după victoria bolșevicilor, în 6 martie 1945. Preluase procese în care, *generos din fire și prin profesie*, dăduse, cu ghiotura, sute de ani de condamnare cu ochii închiși, fără conștiință sau judecată. Spera să-l imite pe generalul Alexandru Petrescu, acela care își spălase păcatele din timpul regimului antonescian, patronând marile procese politice: Partidul Național Țărănesc, Iuliu Maniu, Ion Mihalache, Nicolae Penescu, Nicolae Carandino, Pogoneanu etc. și, ulterior, Procesul Marii Finanțe: Ion Bujoiu, Alexandru Pop, Nicolae Pătrașcu, Nistor Chioreanu, Ștefănescu, în care fuseseră amestecați, de-a valma, legionari, liberali, țărăniști, într-o tentativă eșuată, de altfel, de a demonstra opiniei publice de peste hotare că Partidul este vigilent, prin organele sale, la tot ce se poate numi complot împotriva ordinii statale, de curând instaurată în România după abolirea Monarhiei.

Însă ceea ce i-a reușit fostului colonel Alexandru Petrescu – absolvit, poate tocmai de aceea, de sutele de mii de ani „oferite” membrilor *Mișcării Legionare* și nu numai lor –, nu i-a izbutit generalului de Justiție Dan Pascu; după ce Partidul a considerat că și-a îndeplinit rolul, nu s-a sfiit să-i smulgă epoleții și să-l

trimită la Jilava, cu ani mulți în dosar. Părea izolat și nici eu n-am catadicsit să-i arunc vreun cuvânt.

Alături de el și printre muribunzi, care horcăiau înfiorător, așteptându-și sfârșitul, se găsea o făptură care mi-a atras imediat atenția. Părea un om ajuns în plinătatea vieții, de circa 40-45 de ani, înalt, care zăcea nemișcat în pat; era paralizat. N-am cutezat să întreb dacă afecțiunea cumplită se datora intervenției vreunei bestii, precum Brânzaru sau faimosul Enoiu, torționari de la Ministerul de Interne sau vreunui accident din copilărie. Fusese unul dintre conducătorii, din umbră, ai Ministerului de Externe și se numea Victor Rădulescu-Pogoneanu. Își păstrase postul și după ce plecase Andrei I. Vișinski de la București, trântind ușile Palatului Regal și răspunzând, ferm și zgomotos, politicianilor români, care îi reproșau că, în urma întâlnirii de la Yalta dintre Cei Trei Mari, România trebuia să se bucure de un veritabil regim democratic. Răspunsul a fost scurt, cuprinzător și cinic: „Yalta sunt eu!”.

De multe ori m-am întrebat, atunci când îmi intersectam viața carcerală și pașii cetluiți în lanțuri: ce le mai rămânea de gândit aceluia care contribuiera, direct și premeditat, la actul funest din zilele lui august, când, fără nici un fel de garanție – nici măcar un petic de hârtie – s-a dat ordin celor 7-8 divizii de pe frontul din Moldova să depună armele în mâinile dușmanului, întrucât, peste noapte, se încheiase un armistițiu inexistent care, în fond, era o veritabilă și rușinoasă capitulare!

Alături de Roiu, șeful Cifrului, Rădulescu-Pogoneanu, cu o întregă echipă, a supraviețuit sub Guță Tătărașcu și – merită să fie menționat – a înlesnit eliberarea a numeroase pașapoarte pentru cei care erau beneficiarii unor relații cu Partidul Național Liberal-Tătărașcu – și nu numai!

43

VICTOR (PIKI) RĂDULESCU-POGONEANU

Tinându-l strâns de braț pe fostul locotenent de Vânători de Munte, ajuns comandant de companie după moartea șefului său și grav rănit la asediul Sevastopolului, salvat printr-o minune de un eminent chirurg la Iași, unde fusese evacuat cu avionul, matematicianul Radu Sturdza m-a împins la un scurt periplu în Salonul 1, prima încăpere de pe partea stângă a vastului vestibul din fostul palat al domnitorului Alexandru Mavrocordat.

Prințul mergea greu, aproape sacadat. Vorbea, însă, cu ușurință, dar erau momente, destul de frecvente, în care îl potopea o tuse în ropot, aproape paralizantă.

În după-amiaza aceea m-a provocat, spunându-mi că merită să cunosc un tânăr care aspiră la un monument ridicat chiar în timpul vieții sale!

- Motivul?

- Nu te ambala, băiete! Suntem un popor căruia nu-i plac eroii și refractar la recunoștință. Și, dacă, totuși, mai ridicăm, pe ici-pe colo, câte ceva în amintirea celor care au murit pentru prăpădita asta de țară, o facem, după cum a spus-o Eminescu, numai ca să ne slăvim pe noi,ăștia, epigonii nefericiți și apoi să le împrumutăm lor, eroilor, gloria pe care ei deja au dobândit-o! Ai să cunoști acum un tânăr care a avut, cândva, funcția de subsecretar de Stat la Ministerul Afacerilor Străine, ca șef al Direcției de Informații și apropiat de cercurile care, de acord cu Mareșalul Antonescu, hotărâseră ca România să iasă din orbita

Germaniei și să încheie un armistițiu. El a participat direct, alături de Grigore Niculescu-Buzești și Camil Demetrescu, la realizarea unor legături clandestine cu Occidentul. După 23 august și, mai ales, după 6 martie 1945, a rămas în minister și, bucurându-se de protecția lui Guță Tătărăscu, a reușit să salveze zeci și zeci de potențiale victime, acordându-le pașapoarte sau posibilități de încadrare, peste graniță, la Ministerul Afacerilor Străine. Drama de la Tămădău, însă, a dus nu numai la eliminarea celor două partide istorice, Țărănesc și Liberal, dar și la surparea poziției lui Guță Tătărăscu și a echipei sale, mai ales după ce, în luna mai, liderul liberal făcuse publice reproșurile sale la adresa Partidului Comunist. A urmat arestarea, iar tânărul Rădulescu-Pogoneanu a fost supus celor mai sălbatice procedee de anchetă, care i-au declanșat o paralizie a membrilor inferioare. Am auzit că, totuși, regimul, socotindu-l un element de valoare, a încercat, chiar după condamnare, să-l recupereze, prin oficiul lui Mihail Ralea. Refuzul lui a fost ferm, iar consecințele le vei cunoaște *de visu*.

Salonul 1, lung și cu o scară interioară, era și el înțesat cu muribunzi. Pășeam printre ei pentru prima oară; unii respirau greu, alții horcăiau a moarte deja, mirosul era înfiorător, iar pasul trebuia să evite ploștile de urină, răspândite aproape peste tot.

M-am oprit, împreună cu mentorul meu, în fața unui pat, unde zăcea descoperit, cu pieptul gol, un om de circa 40-45 de ani. Bănuiesc că în pușcărie chelise aproape complet. Ultimul semn de umanitate care ne însoțește până la moarte sunt, fără îndoială, ochii. Părea destul de înalt, dar slăbise îngrozitor. S-au salutat sonor, iar prințul i-a întins, delicat, mâna și s-a așezat cu greutate pe marginea patului, iar eu am rămas în picioare. Păreau cam de aceeași vârstă.

Înainte de a-i da ultimele știri, strecurate în mediul nostru, prințul m-a recomandat:

- Băiatul unui cunoscut profesor de istorie din Craiova, „căzut” cu un grup care s-a pripit să intre în acțiune, crezând că vor pierde momentul declanșării unui conflict despre care noi

știam că nu se va produce niciodată și care a fost cacealmaua americanilor, iar noi am fost manevrați ca niște orbi și tâmpi!

Pogoneanu l-a completat, pe un ton grav:

- Dacă Tătuțul Stalin, conducătorul popoarelor, ar fi trăit, știm prea bine că ar fi existat și a treia conflagrație mondială. E drept că atunci nu ne-am mai fi văzut...

Pogoneanu l-a mai întrebat pe Sturdza dacă Geneva poate să fie mai mult decât o testare pentru ambele părți.

- Eu văd conferința asta ca pe o ridicare de cortină, făcută nici pentru spectator, nici pentru actor, ci pur și simplu doar ca să se constate că mecanismul ei va funcționa într-un viitor... mai constructiv.

La sfârșit, după ce s-au conversat pe tema tratamentului, și-au strâns mâinile cu multă duiosie în ochi, iar pe mine, în loc de rămas-bun, Pogoneanu m-a întrebat, cu o nuanță de curiozitate:

- Dumneata crezi în monarhia noastră?

I-am răspuns pe loc:

- Până la Buzilă, instituția și-a meritat statuile și recunoștința minus momentul 1907, atunci când clasa politică, în frunte cu acela pe care îl sărbătorise, nu de mult timp, s-au făcut de două parale!

- Dar de Mihai, ce părere ai?

- Sunt prea tânăr ca să am păreri, cel mult pot avea ceva informații. Personal, îl voi judeca când vom fi din nou liberi! Sunt nepotul unui fost aghiotant regal, comandorul Traian Udrinschi.

Nu l-am mai văzut de atunci pe acel exemplu de conștiință și curaj mărturisit. Mă gândeam că o instituție, care a excelat, de-a lungul timpului, prin prestigioase personalități, ar putea purta, în galeria sa, nu numai memoria lui Victor Rădulescu-Pogoneanu, dar și chipul său, turnat în bronz!

44

COLONELUL ROMULUS HOTINEANU ȘI... EROII SĂI

Oaltă figură, emblematică pentru fosta Justiție Militară, care mi-a captat atenția, era un bărbat înalt cât un mal, cu o față aproape pătrată, cu ochi vii și alergători sub o frunte bombată. De îndată ce îl priveai îți părea un om inteligent.

Recomandat de nu mai știu cine, i-am cerut, împreună cu Tudorică Poterașu, să ne facă o prezentare a procesului muncitorilor de la „Grivița”, în contextul anului 1933. Se numea colonelul Romulus Hotineanu.

Am stat la el o seară întreagă și ne-a povestit pe îndelete: fusese Comisar Regal în procesul cu pricina, din 1933. În general, mi-a întărit opiniile fostului colonel de Justiție Militară, Popescu-Cetate, din Bănia Olteniei.

- Este cunoscută, mai ales de către aceia care au trăit pe atunci, povestea anilor '33. România intrase și ea în vârtejul marii crize mondiale. Și la noi s-au prăbușit bănci, s-au închis fabrici și s-a redus producția în ramuri importante ale economiei țării: cărbune, petrol, gaze; n-au lipsit nici sinuciderile din disperare. Criza, însă, a lovit, de data aceasta, toate clasele sociale: pe țărani, care nu mai aveau unde să-și vândă roadele câmpului; pe învățători, pe care Iorga i-a trimis în Marea Neagră; pe funcționarii publici, care au îndurat curbele de sacrificiu, impuse fără milă de guvern!

- Cu puțin cap și dorință de a aplana conflictul economic pe cale politică, totul s-ar fi putut rezolva fără victime și sânge. A fost vorba de câțiva lei, pe care administrația C.F.R.-ului era somată să îi ofere, în plus, muncitorilor ceferiști. Salariile erau, într-adevăr, mici și neîndestulătoare pentru o familie. Un fochist primea 8-900 de lei pe lună și muncea între 10 și 12 ore; un conductor de tren, cu răspunderea cuvenită, în jur de 1 800 de lei. La depouri, salariile erau și mai mici. Stipendiile celor din Regia C.F.R.-ului erau disproporționat de mari. Dintr-o inconștiență criminală, domnii guvernanți s-au grăbit să înconjoare atelierele cu jandarmi și pună armata să tragă în cei care se baricadaseră în spatele porților de la „Grivița”. Am anchetat, luni de zile, cazul și m-am confruntat nu numai cu depozițiile căpeteniilor, dar și cu chipurile lor.

- I-ați văzut chiar la față pe greviști? Pe șefii lor?

- Mă umflă răsul când se vorbește de eroul Gheorghiu-Dej. Am stat de vorbă cu el. Avea o voce jalnică, învârtindu-și șapca încontinuu: „Să trăiți, domn' Procuror, să trăiți! N-am făcut nimic”. Și, corectându-se: „Mai nimic”.

Celălalt, Chivu Stoica, era pe de-a-ntregul troglodit. Nu am reușit să scot de la el o frază articulată. Singurul care s-a impus în fața mea și a subalternilor mei a fost Constantin Doncea. Mi-a vorbit coerent, mărturisirea că avea cunoștință de banii sosiți de la Moscova pentru „inflamarea” muncitorilor de la „Grivița”, dar că nu știa în ce scop fuseseră trimiși. Evident că mințea. Din cele ce mi-am dat seama, încă din primele luni de anchetă, el a fost creierul și conducătorul, de fapt, al răzmeriței de la Atelierele „Grivița”.

Procesul inițial a fost la București și, ulterior, pentru a ne feri de complicații, l-am transferat din Capitală la Craiova, unde magistrații au gradat, în cunoștință de cauză, culpele: Gheorghiu-Dej și Chivu Stoica au luat câte 15 ani temniță grea, iar Doncea, considerat de Siguranță șeful complotului, a încasat pedeapsa maximă, muncă silnică pe viață. Un an de zile mai târziu (1935), din ordinul Moscovei se pune la cale o evadare, care urma să-i elibereze pe Constantin Doncea, Dumitru Petrescu și Gheorghe Vasilichi. La proces, printre avocații care i-au apărat

pe muncitorii complotiști, au fost și Lucrețiu Pătrășcanu, Ion Gheorghe Maurer și alții. Pe Lucrețiu l-am ținut minte, recunoscându-l, apoi, cu ocazia apariției lui la 23 august.

- Și acum de ce sunteți aici? l-a întrebat Poterașu, direct.

- Cum vă imaginați voi că m-ar fi lăsat liber un regim care și-a urmărit și ucis propriii conducători?! Poate nu știți cum a fost asasinat, în 1946, ultimul lor secretar general, Ștefan Foriș. Ați uitat, poate, că noi suntem o țară ocupată de sovietici, de un regim fără pereche în grozăvii și crime. Cum puteam eu să mă strecor, când am fost căutat și de ruși?!

- V-au condamnat?

- Da, mi-au dat maximum 25 de ani, în nădejdea că nu voi face decât atâția câți să echivaleze cu atitudinea mea față de *clasa muncitoare*.

Nu am mai aflat, ulterior, ce s-a petrecut cu fostul Comisar Regal. Temnița hulpavă l-a înghițit și pe el, în negurile sale.

Am mai descoperit, după un timp, în Salonul 1, tot într-un decor dantesc, un general damnat de majoritatea celor care îl înconjurau! De statură potrivită, cu un mers șerpuitor, poate din cauza bolii, poate din cauza unei afecțiuni, generalul Anton din Jandarmerie se *bucura de disprețul colectiv*. Aceasta îl făcea să stea, mai tot timpul, îngrămadit în capul patului, uitându-se ca o cucuvea la cei care păseau printre paturi. *Pedigriul* lui era purtat pe buzele tuturor. Odată s-a apropiat de profesorul Ștefan Nenițescu, iar acesta i-a întors spatele, ostentativ. Era omul - mi-a spus Ghiță Bencu, fostul parașutist din decembrie 1944 - care a fost trimis de la Palat în după-amiaza zilei de 23 august, să preia, de urgență, în jurul orei 17,00, comanda Jandarmeriei Române de pe Șoseaua Bonaparte (actualmente Bd. Ștefan cel Mare), de la generalul Constantin Tobescu; acesta preluase comanda generală și intrase, cu pistolul în mână, în centrala telefonică a Inspectoratului General, ordonând ascultarea. Somat telefonic de generalul Sănătescu de la Palat să predea comanda Inspectoratului, Tobescu a cedat numai după ce i s-a atras atenția că dispoziția este dată din Înalt Ordin Regal. Se spune că și *Mihai Rex* i-a adresat această dispoziție-ordin.

Generalul Anton a fost curtat fiindcă punea la dispoziția conspiratorilor – după arestarea lui Constantin-Piki Vasiliu, care mai târziu va fi executat împreună cu mareșalul Antonescu, cele 6 regimente de Jandarmerie care se găseau dispersate radial și circular în jurul Bucureștiului. Atunci am aflat ce importanță covârșitoare a avut neutralizarea și angajarea Jandarmeriei Române, care a intrat în dispozitiv de luptă chiar în următoarele ore după arestarea Conducătorului Statului. Erau regimente de luptă pe care noul Șef de Stat Major, generalul Gheorghe Mihail, le-a băgat în foc imediat, în zona aeroportului Băneasa, unde în zilele următoare s-au dat lupte crâncene între trupele germane și apărătorii Capitalei. Mai târziu voi afla, tot pe orizontul Văcărești, că au mai fost și alți factori decisivi în desfășurarea loviturii de stat de la 23 august!

Un alt personaj pe care l-am inclus în galeria personalităților care au contribuit – unele decisiv, prin participare directă, altele, dimpotrivă, prin absența unei hotărâri, într-un moment de cumpănă, când sorții nu se adunaseră pentru a da câștig unei tabere sau alta – a fost colonelul Traian Borcescu.

Mi-au trebuit ani mulți ca să înțeleg drama, trecută ulterior sub chipul tragediei, de la faimosul act de la 23 august. Șansele erau, de altfel, minime. Și chiar dacă mă apropiam, cu pași repezi, de o existență ce însuma trei decari și avusesem prilejul, la Craiova și aiurea, să mai aflu câte ceva despre împrejurările și, mai ales, despre oamenii care l-au săvârșit, semnele de întrebare curgeau, pentru mine, ca apa dintr-un șipot. Trecuseră ani buni de când participasem, cu urechea și cu câțiva sâmburi de judecată, la o noapte de pomină în Reduitul Jilavei, unde m-au speriat mai puțin vehemența și reproșurile reciproce ale actorilor dramei din august 1944, cât refuzul minții mele de a cantona, într-o justificare, pentru unii sau pentru alții!

Personajele care m-au adus, din nou, în criză, erau două, amândoi colonei din serviciile de informații ale Mareșalului Antonescu: Traian Borcescu și Gheorghe Ionescu-Micandru.

Primul avea o importanță capitală în supravegherea Palatului Regal unde, cum era și de așteptat, existau *surse* care țineau legătura cu centrala pe linii telefonice, atenționând superiorii dacă se petrec evenimente importante în raza Palatului. Mai mult, un oarecare Rădulescu de la Palatul Telefoanelor, șef al Diviziei de Control, era, în mod sigur, cum mărturisea chiar col. Borcescu, omul lui.

- Nu mă ascund în fața istoriei, susținea Borcescu. Oricât ai face să te ascunzi de ea, peste un an, peste zece sau peste un veac, tot te dibuiește și te scoate la lumină. Aflasem, încă din vara lui 1944, că „istoricii” Maniu, Brătianu, politicieniștii vechi și socialistul Titel Petrescu s-au înțeles, pe sub mână, cu Pătrășcanu, pe care noi îl țineam într-o supraveghere continuă. Dar ce puteam face mai mult pentru moralul nostru? Când el era chemat chiar la Palat și, de vreo două-trei ori, la Sinaia, de Sănătescu, adică, să înțelegem, de Rege, iar vizitele sale la Castelul Bran nici nu le mai numărăm! L-am atenționat pe Eugen Cristescu, șeful nostru, de faptul că Maniu, care la început refuzase orice contact cu comuniștii, până la urmă, a acceptat să le fie partener. Sovieticii trecuseră Nistrul cu blindatele, fără efort, parcă ar fi participat la o manevră obișnuită, iar nemții își retrăseseră 11 divizii de elită blindate și motorizate, care țineau osatura Frontului din Moldova. La raportul pe care l-am înaintat șefului meu, Eugen Cristescu, referitor la înțelegerea politică, Mareșalul a scris, cu mâna lui: „Să dea Dumnezeu să fie așa!” Ce mai vreți, domnilor? Mareșalul a avut încredere în Maniu care, la rândul lui, nu-l scotea din nebun și căruia Antonescu îi salvase viața din mâna lui Hitler! Domnilor, la 23 august, am „mirosit”, prin oamenii noștri, că se petrece ceva prin cotloanele Palatului. M-am hotărât să dau un fel de alarmă după ora două, când m-am temut, în fond, ca nu cumva să fiu învinuit, mai târziu, că nu mi-am făcut datoria și mi-am încălcat jurământul în fața Mareșalului. Fals am judecat că țara ajunsese într-un moment critic, iar blindatele sovietice urmau să-și facă drum către Capitală. Nu am știut că Mareșalul urma să fie arestat la Palat. Când oportunismul ajunge să fie văzut, lașitatea îl depășește. Mai târziu îmi va spune aghiotantul Mareșalului, comandorul Popescu-

Deveselu că, dacă ar fi primit, până la plecarea Mareșalului, cel mai subtil semnal de alarmă, nu-l lăsau pe Mareșal să plece, chiar dacă el s-ar fi împotrivit.

- De altfel, noi toți cei din jurul lui i-am spus că absența profesorului Gheorghe Brătianu, care urma să aducă din partea lui Maniu și a lui Dinu Brătianu, de la liberali, încuviințarea unui armistițiu, evident, propus și supravegheat de Conducător, ar demonstra că se pune la îndoială buna-credință a istoricilor, într-un moment când trebuia luată o decizie în consens național.

- Am fost revoltat, mai târziu, de mârșava faptă a lui Sănătescu, care l-a predat bolșevicilor pe acela căruia îi jurase credință. Antonescu a murit demn și vor trece, cu siguranță, sute de ani până când poporul român va mai putea da naștere unui ostaș ca el!

Al doilea era opusul primului, chiar și la înfățișare. Ionescu-Micandru era un om de talie mijlocie, avea o făptură profund marcată de anii mulți, de privațiuni, ai detenției. Fusese un om de elită al Armatei Regale Române, participase la campania noastră din 1919, din Ungaria; activase, de asemenea, într-o centrală de informații a Statului Major, în Războiul din Est. Avusese o misiune ingrată, pe care nu o ascundea câtuși de puțin, aceea de delegat al S.S.I.-ului pe lângă Abwehr. Avusese prilejul – ne spunea el – să fie, deseori, lângă Mareșal și să cunoască personalități din tabăra Axei, atât în Germania, cât și în România: Amiralul Canaris, Mareșalul Keitel și foarte mulți generali germani, printre care l-a găsit remarcabil pe generalul Hansen, fostul șef al Misiunii Militare Germane în România. Era un om volubil și, spre deosebire de Borcescu, era privit cu simpatie de foștii ofițeri superiori și de noi toți, în frunte cu prințul Sturdza, Motaș, Nenițescu și alții.

- Nu am să-mi fac niciun reproș pentru cele petrecute la 23 august, spunea Ionescu-Micandru. Nu am avut cunoștință de capcana întinsă Mareșalului, la Palat, de conspiratori. L-am crezut pe Sănătescu, pe care Mareșalul l-a pus acolo, la Palat, ca om al lui și care a ajuns să fie complice la vânzarea sa. Istoria nu-l va ierta niciodată!

45

PERCHEZIȚIA

Curând, compoziția salonului nostru s-a schimbat. Au plecat cei pentru care doctorii au hotărât, presupun individual sau în conclav, că li s-a ameliorat, cât de cât, starea pentru a muri liniștiți, cu gândul că, în fișa individuală, a fost trecută internarea la Spitalul Văcărești pe 60 sau 90 de zile!

Primăvara deja se instalase temeinic și înfloriseră mugurii, iar aripi de vânt ne aduceau miresmele copacilor înfloriți. Câteodată, câțiva tei din curtea a doua ne împrumutau, pe ferestrele larg deschise, zgârciți, mireasma lor plină de amintiri...

Printre noii sosiți apăruse și un nume de circulație, foarte cunoscut în lumea Mișcării Legionare: era Ernest Bernea, sociolog, etnograf și filozof de frunte, student al lui Dimitrie Gusti și admirator al lui Nae Ionescu. A fost unul dintre intelectualii de marcă ai perioadei interbelice, coleg de generație cu Mircea Vulcănescu, Emil Cioran, Stelian Mateescu, colaborator la *Cuvântul* și la alte reviste de prestigiu ale dreptei românești.

Înalt, cu o calviție pronunțată, părea mirat de „regimul de salvare” unde poposiseră. Legionarii l-au luat în primire, nu numai din dorința de a-l asista, dar și în speranța că are, în tolba știrilor, ceva mai mult decât aveam noi.

Bernea, însă, părea, și cred că așa și era, un inocent total, alături de alții dintr-o generație de aur, printre care, nu puțini, au trecut granițele României, cu un dublu mesaj, cultural și politic. Era suficient numai să ne aducem aminte de Mircea Eliade,

profesor la una dintre universitățile de faimă ale Americii, poate cea mai autorizată voce în studiul religiilor. El și Emil Cioran, altă forță de expresie a dreptei, colaboraseră activ cu Mișcarea și în paginile revistei *Criterion*. Pe unii, regimul de dictatură impus de legionarii după 1940, în partidă cu generalul Ion Antonescu, i-a ademenit, iar Ernest Bernea a ajuns, ca și Vladimir Dumitrescu, proeminentă figură a arheologiei românești, pe trepte superioare ale conducerii de stat: lucrau la Ministerul de Externe. Sociologul, frapat și emoționat de virulența confruntării dintre Horia Sima și Antonescu și îngrozit de dispariția marelui savant Nicolae Iorga, ca și de cea a lui Virgil Madgearu, ambii asasinați de legionarii, și-a depus, imediat după 21 ianuarie 1941, dezacordul și detașarea față de Mișcarea Legionară și conducerea ei.

Ion Antonescu, la care a ajuns dosarul lui Bernea, a dispus imediat - se pare că deja cunoscuse opera tânărului sociolog - confirmarea funcției sale, pe mai departe, în Ministerul de Externe. Aceași *sanctiune* a primit-o și arheologul Vladimir Dumitrescu. Pe cererile lor, generalul a făcut mențiunea explicită: „Niște rătăciți, dar folositori țării!”

Ernest Bernea era la polul opus în comparație cu Ștefan Nenițescu: retras, reticent în vorbă, prea puțin dispus sau chiar deloc, să împrumute câte ceva din solidele sale cunoștințe așezate, după cum mi-am dat seama mai târziu, metodic ca sertarele într-un scrin, pe care cu greutate ni le-ar fi putut oferi nouă, tinerilor, flămânzi de cunoștințe ca deșertul de apă.

În temniță, un regim bun, intelectual, dizolvă granițele orelor, concentrându-le în două etape, despărțite de prânz. Regimul prost, cu valențe de exterminare, dilată ceasurile, prin suferința picurată clipă de clipă.

De aceea, zilele și nopțile din spitalul Văcărești au curs, parcă, fără identitate, contopindu-se într-o etapă pe care o pot socoti drept cea mai fericită din viața mea de deținut.

Sosirea noilor camarazi de suferință mi-a adus o schimbare pozițională. Am fost trecut într-un pat, la fereastră, printr-o invitație, din ochi, a lui Poterașu. Aveam drept coleg de pat pe

una dintre figurile emblematice ale grupului sionist, secretarul general Jean Cohen, avocat de faimă al Baroului Iași. Masiv, cu o voce flexionară, putând oricând să ridice tonul, dar și să-l coboare, cu o uimitoare ușurință, urmare a unei activități la bară care îl consacrase, în câțiva ani, Cohen m-a captivat din primele nopți de vecinătate. Nu împlinise mai mult de 40-45 de ani. Era optimist și avea o opinie personală față de cursul evenimential.

Odată, într-o seară ne-am încrucișat părerile. M-a făcut să rămân cu gura căscată:

- Înțelegeți că, odată cu înființarea statului Israel, rușii, adică sovieticii, au pierdut partida în Războiul Rece! Chiar dacă au fost primii care ne-au recunoscut asta, în 1947, a fost de față și n-a convins pe nimeni și câtuși de puțin pe noi. Un act diplomatic inutil, fiindcă noi îi cunoaștem prea bine și de mult timp și, de ce să n-o spunem pe față: în primul guvern bolșevic, în 1917, din 21 de comisari, 17 erau evrei! Ne sunt datori în eternitate! Dar acum nebunia i-a cuprins. Vezi ce a fost „Procesul halatelor albe” inițiat de Stalin în preajma sfârșitului său. S-a pus să-i căsăpească pe medicii evrei, începând cu cei care l-au îngrijit pe Kirov și Jdanov. Asta n-a însemnat decât prima lovitură de gong prin care bolșevismul rusesc și-a denunțat antisemitismul său, declanșând o furtună care a rupt punțile cu înaltele cercuri sioniste mondiale, un *pampero* care s-a întors, în timp, împotriva regimului comunist stalinist. Noi, care suntem o putere mondială și ai citit dumneata destul în privința aceasta, vom fi groarii acestui sistem malefic planetar, căruia îi putem aduce aminte că am participat direct și substanțial la nimicirea dușmanului nostru comun: nazismul. Și având acum și un cămin național în noul stat Israel, putem organiza o nouă coaliție, care să distrugă un regim odios ca al lor. Uniunea Sovietică va fi din ce în ce mai izolată și împinsă către prăpastie și, de ce să nu spunem pe față, un adevăr istoric fără replică: fără noi revoluția bolșevică din Octombrie, chiar dacă izbutea pe moment, se stingea în sărăcie și neputință în câteva luni! Iar tot noi i-am blocat pe americani, respectiv pe Woodrow Wilson, să participe la coaliția puterilor care intenționau, după

Octombrie, să stârpească tânăra Revoluție din Rusia Imperială. Ca să nu mai vorbesc de faptul că noi l-am trimis, în 1917, în Rusia, pe Leon Troțki-Bronstein, făuritorul Armatei Roșii și adversarul ulterior al lui Stalin! Și tot noi, peste câțiva ani, le-am dat capital și specialiști ca să pună bazele industriei grele din Urali și nu numai.

Seara și mai ales noaptea, îl provocam să-mi dea, din sacul amintirilor, câte un episod din cariera sa de avocat pledant. Fie că n-avea încredere suficientă în mine sau poate că ambientul nu i se părea prielnic, Jean Cohen nu mi-a împrumutat nimic din experiența sa profesională.

A fost, însă, un moment care pentru mine a căpătat semnificația unei veritabile revelații și lecții: am constatat că în temniță poți să stai zile și luni cu cineva sau chiar cu mai mulți, fără să reușești să descâlcești firele din care sunt țesuți companionii tăi.

Constatarea amară își avea o explicație imediată, legată de componența grupului camarazilor de suferință; era mai mult ca firească, ba chiar obligatoriu, să-ți pui fermoar la gură - într-o expresie șoptită de la *stânga cu mâna* - în perioada care preceda judecata sau pronunțarea sentinței. Câte dosare, câte destine nu s-au frânt, atunci când nu s-a ținut cont de perfidiile Securității, care plasa câte un *stucaci* în celulă, în preajma termenului de apariție în fața instanței de judecată pentru a trage cu urechea la viitorii condamnați. Și câte anchete considerate finale nu s-au redeschis atunci când foștii anchetați, în ajun de judecată, se felicita, chiar cu glas șoptit, de faptul că i-au tras pe sfoară pe anchetatori, ascunzându-le fie câte un depozit de arme, uitat pe undeva, fie vreun grup sau comandant lăsat nedenunțat!...

Avocatul ieșean era un om plăcut, politicos, parcă în exces, cald în expresie și privire, dar rezervat în dialogul politic; pe zi ce trecea și în măsura în care ziarele recente începuseră, clandestin, să ajungă în salon, discuțiile se impuneau pentru noi ca o mărturie, nu numai existențială, dar și ca un semn că, totuși, nu ne pierdusem libertatea pentru un crez politic în van!...

Rezerva avocatului Jean Cohen și amabilitatea sa, câteodată exagerată, au căpătat, totuși, un sfârșit într-o zi. Alunecam, cu repeziciune, pe scocul timpului, în sorocul primăverii, cu soarele mângâind puternic firul de iarbă verde când, într-o duminică, ajunseseam de serviciu, de la deșteptare până la stingere. De la o talangă la alta, *de la un număr la celălalt, de final de zi*. Oarecum îl dublam pe Poterașu, șeful de cameră, dar numai aparent.

Cu câteva luni de zile înainte, luasem hotărârea de a apăra, cu strășnicie, patrimoniul nostru secret, egal pentru noi, ca valoare, cu rezerva de aur a Americii de la Fort Knox: creioane și ace, hârtii și ziare obținute clandestin, țigări și chibrituri, fragmente de cărți aflate în custodia trecătoare; spre exemplu, aveam la noi, pe un sul confecționat dintr-un cearșaf, sacrificat și ciopârțit, toată opera, învățată verbal, a lui Radu Gyr; ne străduiam să obținem același succes cu celălalt titan al poeziei românești întemnițate, Nichifor Crainic; alături de acestea, era apreciată și opera lui Sergiu Mandinescu, Horia Stamatu și alții. Frecvența perchezițiilor era mare, iar pagubele care puteau fi pricinuite, catastrofale.

În acest context, misiunea *ofițerului de serviciu* nu părea dificilă, dar era extrem de importantă și încărcată de răspundere; de dimineață până seara, nu punea capul pe pernă și nu se odihnea o clipă: El era ochiul „fără pleoape și solzi”, era urechea fără ceară, era capul care gândea pentru noi toți, el răspundea de identitatea celor care intrau, cine sunt, de unde vin și ce recomandări au; o adevărată carte de identitate nu se putea strânge decât în câteva zile, interval în care colaborau și camarazii noștri din celelalte saloane. Evident că, pentru *pașapoartele* cu rezonanță, recunoașterea se făcea pe loc.

Tot în atribuțiile *clandestinității* intra și frecvența - rară, este drept - celor care erau solicitați pentru discuțiile *neplăcute* de la Biroul Politic.

Dar misiunea cea mai importantă pe care o avea în atenție deținutul delegat era depistarea, la timpul potrivit, a plutonului de percheziție: adică acțiunea preventivă. De fapt, tropăitul

cizmelor pe scări sau în curtea interioară era atât de puternic, încât ne scutea de eventuale opțiuni în vederea unor oportunități de a ne pune la adăpost averea noastră fără de preț în saltelele de paie sau în spatele unor plăci de faianță din pereți.

În primăvara lui 1956, însă, lucrurile au început să se schimbe radical, fie în urma unor informații pertinente asupra activității noastre ilicite, fie prin faptul că plutonul de percheziție pleca fără „pradă” de acolo de unde se știa că, totuși, există o activitate clandestină.

Punctele de observație se găseau la extremități. Primul se baza pe urechile noastre, pe nervul auditiv. Curios este că, în pușcărie, auditivul are o prioritate nedezmințită. În cenușii și în întunericul temniței, auzul devine busolă și primul racord senzitiv de raportare. Nu degeaba comentam noi că, în pachetul nervilor centrali, auditivul precede pe cel optic, urmat de cel olfactiv. Cu timpul, când alfabetul Morse își făcuse pârtie largă, înzestrând lumea temniței cu o posibilitate de comunicare facilă – e drept însă, deseori scump plătită – cei mai buni morsisți erau și cei mai buni receptori.

Pentru a ajunge la noi la etaj, grupa de milițieni urma, cât mai discret, să urce scările în foisorul lui Mavrocordat. Și cum păreau grăbiți și își îndeplineau misiunea cu o vădită indiferență – care ne dusesse pe noi la convingerea că personalul de la Văcărești, deja în majoritatea cazurilor, își depășise treapta inferioară de simpli milițieni – luni de zile, cam până în preajma Sfintelor Sărbători ale Paștelui, nu-și ascundeau nici prezența, nici intențiile; tropăitul lor, pe scările cerdacului brâncovenesc, era perceptibil chiar din pragul salonului nostru. Dar, timpul încăleca spațiul restrâns, iar holul se epuiza în câteva secunde.

Practic, pentru a ne pune la adăpost inventarul, ne trebuia cel puțin un minut, un minut și jumătate pentru a înghesui comorile noastre în cotloane neștiute. Și cum deținutul își ascute simțurile, am constatat și verificat că *turma*, așa după cum o botezasem, pentru a ajunge în curtea interioară din incinta a doua a fostei Mănăstiri Văcărești, defila pe sub noi, care eram la etaj, ba chiar

unii dintre caralii deveneau vizibili de la prima fereastră, pe vest, a salonului nostru.

În duminica cu pricina, picasem de serviciu și luasem ajutor pe un tânăr student, Stelian Popescu, botezat de noi Stelică. Considerând că anii, șapte la număr, îmi sunt suficienți pentru a răspunde cerințelor postului celui mai important, fereastra, m-am postat acolo, în atenție mărită. Lui Stelică îi revenea rolul de a întări semnalul de alarmă pe care l-aș fi declanșat eu de la fereastră.

Afară era cald, ferestrele erau deschise. Măturam cu privirea atât zidul de incintă, cât și curtea care despărțea corpul de clădiri de zidul exterior. În interior, somnul și suferința cuprinseseră locatarii paturilor în acea duminică; gândurile noastre încercau, pe căi nevăzute, să fie alături de cei dragi și neuitați!

Aproape că ațipisem și eu *în post*, când am auzit tropăitul cizmelor. M-am întors și, în câțiva pași, m-am apropiat de Poterașu, aproape țipând:

- Alarmă, trezește-i că trec pe sub fereastră!

A urmat ceea ce era firesc să se întâmple. S-au trezit cei care mai puteau să se trezească, s-au mișcat cei care mai aveau forță în ei. Au zburat pe sus și prin mâini, creioane, hârtii, bucăți de ziar, suluri de poezii, adică tot ce era nepermis și compromițător. Au fost și scene de umor, când cei bătrâni, deșteptați subit din somnul lor odihnitor și-au pasat unul altuia inventarul ilicit, ajungându-se ca, până la urmă, hârtii scrise și bucăți de ziare să ajungă pe intervalele paturilor, pe jos!

Am alergat, pe urmă, furibunzi sub pături și... am așteptat! Un minut, două, trei, cincisprezece, douăzeci și... nimic. Degeaba ne-am făcut urechile pavilioane și ochii mari cât cepele. Milițienii ioc și praf din belșug!

Când lucrurile s-au așezat, prin scurgerea orelor, poate chiar mai devreme, perechi de ochi mă priveau, interogativ și chiar agresiv:

- De ce ne-ai trezit, domnule, din somn?

Unul mărturisea că tocmai era cu copiii, altul cu nevasta, alții judecau pe judecătorii asasini; câțiva s-au abținut; pesemne somnul le fusese alb.

Lângă mine, avocatul Jean Cohen se uita, jumătate muștrător, jumătate înțelegător, pe un fundal ironic:

- Sunt clipe în viață când, categoric, trebuie să acționezi rapid, punând, însă, în cumpănă câștigul cu pierderile.

- Cred, însă, m-a luat la rost sionistul, că acum te-ai grăbit și ai greșit. Mai ales că ai în spatele dumitale povara celor șapte ani de temniță grea! Fă o socoteală: dacă la *trâmbița* dumitale, care a stârnit haosul și deruta, un bătrân, cuprins de o frică firească – putând fi prins cu niscaiva poezii de-ale lui Crainic, cu vreun ciob de oglindă sau vreun petic de fotografie dosit – ar fi făcut un infarct fatal!? L-ai fi avut pe conștiință! Repet, sunt momente când trebuie să judeci repede și bine. Ai văzut ce-a însemnat alarma dumitale și maniera în care ai dat-o. Dacă, totuși, faptul se împlinea, milițienii nu se opreau din înjurături și nici nu puneau batiștele la nas, pe care, de altfel, nu le utilizează. Urma o percheziție generală pe întreaga secție, decantându-ne dintr-un salon în altul.

- Dar dumneavoastră ce-ați fi făcut dacă erați în locul meu?

- Fără să fiu cinic, nimic. Fiindcă, altfel, ar fi fost o catastrofă pentru mulți de aici. Cred că suntem amândoi de părere că *sfânta* administrație a Penitenciarului Central Văcărești nu ignoră nimic din ceea ce se petrece în secția politică a Spitalului Văcărești.

I-am răspuns cu un „Da!”, prelung cât un ecou de peșteră...

Mai aveam de învățat...

- Să spun acum morala zilei, aruncată în istorie, a continuat Cohen. Cu siguranță că ai auzit de ghetoul din Varșovia. Pe o suprafață extrem de redusă au fost adunați peste 10 000 de evrei, în condiții inumane. La un moment dat, în vara lui 1942, a izbucnit acolo o revoltă și toți cei care erau valizi, bărbați, femei, adolescenți, au atacat garnizoana germană, cu armele pe care reușiseră să le procure. Evident, insurecția a fost înăbușită, iar supraviețuitorii, foarte puțini, au luat drumul lagărelor de exterminare. Atunci s-a petrecut un lucru asupra căruia am reflectat de unul singur. Ce fapt a determinat acea răscoală a întregului ghetou, cu mijloace de apărare și ripostă atât de reduse? Pușinii supraviețuitori de după război mi-au dat o

explicație pe care am găsit-o excepțională: conducătorii comunității aflaseră că transporturile care plecaseră deja din Varșovia avuseseră, toate, același destin tragic. A doua motivație a fost și mai concludentă: nemții solicitau comunității, în fiecare săptămână, valori crescânde în bijuterii, metale prețioase sau în bancnote străine. În clipa în care nașiștii au constatat că dialogul nu mai are nicio urmare, întrucât se epuizaseră valorile pe care le solicitau, iar evreii păreau sinceri și calmi, au hotărât eliminarea fizică a întregului ghetou, iar pregătirile au putut fi sesizate în timp. Răspunsul îl știm. În fața unui fapt care urma să se consume, fără posibilitatea de a fi evitat, comunitatea a luat o măsură, singura de altfel, care mai putea apăra demnitatea unui popor: împotrivirea până la ultimul luptător. Și așa au și făcut! Concluzia: există o morală care acordă fiecărui individ răspunderea propriilor sale fapte și propriei demnități dar, în același timp, reflectă disponibilitățile unui grup sau ale unei societăți de a ajunge la limitele existenței sale acceptând chiar sacrificiul final!

46

UN RĂZBOI ȘI O REVOLUȚIE

Intrasem bine în iarnă, la începutul lui decembrie! Lapovița alterna cu fulgii grei, încărcăți de apă, care ne aduceau aminte de iernile de odinioară ale copilăriei noastre, când omătul părasea văzduhul, acoperind în valuri, încă de la sfârșitul lui noiembrie, fața neagră a pământului, spre bucuria noastră, a copiilor și a adolescenților, care ne despărțeam în cete, exersând o oină fără arbitru, cu bulgări de zăpadă care uneori, ajunși în ceafă, ne provocau niște dureri de pomină!...

Iarna, Spitalul Văcărești trecuse de partea noastră. Soba cea mare, din colțul de nord-est, galbenă la culoare și înaltă de peste trei metri, mergea în continuu, cu excepția câtorva ceasuri pe noapte când, grijuliu, Poterașu o închidea.

Încercam să facem programul disertațiilor în funcție de două repere ale realității: unul care impunea prezența și altul absența unui conferențiar, nu numai dornic de a-și deșerta cunoștințele, dar și de a accepta un minimum de risc, rezultat dintr-o participare care putea, oricând, îmbrăca un conținut politic, chiar dacă discuțiile se legau de Imperiul Chinez sau de cultura pepenilor galbeni!

După câteva zile de ciondăneală, ne oprisem asupra a două subiecte care aveau un grad major de atractivitate pentru noi, dar și pentru auditoriul pestriț al Salonului 2.

Primul subiect, în clasamentul nostru, era situația din Franța interbelică, ținând cont de faptul că aveam printre noi doi

oameni de înalt grad cultural și zestre istorică. Era vorba despre momentul când în Franța, sora noastră mai mare, căreia noi îi datoram, de-a pururi, recunoștință pentru ceea ce făcuse pentru noi în secolul al XIX-lea, derapase spre stânga, prin alegerile din 1936 și, mai grav pentru noi, acceptase o nouă regrupare politică în Europa, cunoscută sub formula, de inspirație sovietică, a Frontului Popular, în care intraseră, de-a valma, toate formațiunile de orientare stângistă. Mișcarea de regrupare și concentrare era animată de ideea unei forțe politice apte să stăvilească atât fascismul mussolinian, cât și, mai ales, ofensiva nazistă. Aveam ocazia, acum, să aflăm părerile contemporanilor acelor momente, precum Ștefan Nenițescu și Ernest Bernea, care reprezentau polii opuși ai democrației interbelice din România.

Al doilea subiect, tot atât de incitant, ni se părea prezentarea conflictului fratricid din Statele Unite ale Americii, care a costat, în victime, mai mult decât cele două războaie mondiale la un loc: Războiul de Secesiune; acesta era prezentat mai puțin în cursurile de istorie contemporană din liceu și chiar de la universitate! Interesul față de episodul american mi-l stârnise profesorul Ilie Marineanu, în temnița de la Craiova; el ne-a schițat, celor prezenți acolo, o istorie comprimată a Statelor Unite.

Pentru pornire, am căzut de acord să alegem acest ultim subiect, lăsându-l pe celălalt într-o așteptare permisivă, ținând cont de dinamica *stucacilor* (informatorilor) din salon.

Zis și făcut!

Ne-am dus, într-o dimineată, cu jalba în proțap și cu rogojina aprinsă în cap, la profesorul Ernest Bernea, care ne-a înțeles tinerețea și dorința de a învăța, oriunde, fie și în temniță; el ne-a spus, însă, că regretă faptul că tema îi este puțin cunoscută, deși a considerat-o, dintotdeauna, temelia statului american și, ca sociolog, ar putea spune că a fost cea mai importantă probă de rezistență a proaspetei democrații americane, căci nu te puteai numi „Părintele democrației” când aveai, în structura populației tale, peste trei milioane de sclavi în condiția de șeptel agricol!

În etapa următoare i-am luat la rând pe camarazii noștri de boală și suferință și, în cele din urmă, ne-am oprit la singurul care, după opinia lui Radu Sturdza, ar fi putut să ne fie un conferențiar doct: Johnny Rotaru, oaspete frecvent al Bibliotecii Americane din București și, din auzite, un împătimit al istoriei S.U.A. Proba de virtuozitate ne fusese oferită nu demult, când coloneii noștri se luaseră la harță *a bassa voce* pe o temă mult dezbătută în mediul carceral: în ce măsură a avut dreptate mareșalul Rommel atunci când a vizitat Zidul Atlanticului și s-a pronunțat că respingerea unei debarcări, chiar masive, va depinde de doi factori: concentrarea masivă a forțelor germane în zona plajelor de debarcare în minimum de timp și, poate aducându-și aminte de dezastrul Aliat de la Gallipoli, de puterea de foc a unei artilerii grele, cât mai depărtate de tunurile flotei britanice și combinată cu vaste câmpuri de mine submarine, care protejau coasta.

Conferențiarul nostru *in spe* îi luase în derâdere pe tacticienii noștri, pomenindu-le de niște efective ale aviației Aliate care au avut un rol determinant, oricât de numeroase ar fi fost diviziile germane pe plajele normande. Am reținut atunci prezența covârșitoare a 12 000 de bombardiere, aparate de aproape 5 000 de aparate de vânătoare, la care Luftwaffe nu putea opune decât câteva zeci de avioane, dintre care numai trei sau patru au reușit să survoleze plajele și să scape nevătămate. Și toate acestea, după cum s-a oficializat ulterior, n-au reprezentat decât o treime din forțele care au acționat pe țărmul Normandiei!...

Johnny Rotaru ne-a răspuns pozitiv, ba chiar ne-a mărit apetitul istoric, declarându-ne că poate am fi fost mai interesați să aflăm în ce măsură Statul Major Naval American a avut cunoștință de faptul că Flota Imperială Japoneză ridicase ancora încă de la începutul lunii decembrie, îndreptându-se către o destinație necunoscută.

- Dar povestea asta o să v-o spun atunci când ne vom vedea în libertate! a conchis el.

Cum era de așteptat, povestea așa-zisului Război de Secesiune a început cu o scurtă introducere, care arăta ce a însemnat Sudul în secolul al XVIII-lea, viitor disident în secolul următor, punându-se accentul pe faptul că Sudul, aflat printre cele mai populate provincii ale Imperiului Britanic (cum au fost și Virginia și Maryland), pe lângă bogățiile pe care le livra Londrei, precum orezul, argintul etc., tocmai el, acest Sud, a dat personalități de frunte ale viitorului Stat Independent American: Thomas Jefferson, George Washington, John Adams, Henry Lawrence și alții. În 1783, când Anglia recunoștea independența fostelor sale colonii din America de Nord, Statele Unite se întinseseră pe 2 milioane de km². Gestul lui Napoleon Bonaparte de a-i vinde președintelui Statelor Unite, Thomas Jefferson, Louisiana, căpătată de la spanioli, pe o sumă de 15 milioane de dolari, mărea cu încă o unitate administrativă Statul American. În fond, noul stat reprezenta de șapte ori suprafața Franței, teritoriul căpătând dimensiuni din ce în ce mai mari. În 1818, generalul Jackson înfigea steagul american în Florida. Populația ținea pasul cu creșterea teritorială: de la 4 milioane de locuitori (dintre care peste 500 000 de sclavi negri) în 1790, se ajunge, în 30 de ani, la aproape 10 milioane de locuitori.

Prin Tratatul Adams-Onís, încheiat cu Spania în 1809, se ratifică anexarea Floridei de către Statele Unite. Fluxul emigranților devine sursa principală a dezvoltării, fără precedent în epocă: între 1790 și 1800 sosesc în America peste 50 000 de europeni, în deceniul următor, 70 000, iar între 1810 și 1820, 114 000.

Apar primele invenții: Robert Fulton realizează primul vapor cu aburi, iar tiparul capătă un avânt neașteptat prin noile mașini de imprimat; mijloacele de transport de asemenea. Ia amploare pavarea drumurilor cu macadam. În 1825 începe *tăierea* canalului care va face joncțiunea între Marile Lacuri și fluviul Hudson. Se dezvoltă rapid industria metalurgică; ea solicită sute de mii de muncitori. Se dezvoltă și devine o sursă

de câștig cultivarea tutunului și, mai ales, a bumbacului, care exploatează, în mod sălbatic bogățiile naturale ale solului.

Se caută noi terenuri și ele vor fi găsite peste Munții Stâncoși. Sutele de mii de acri necesită sute de mii de muncitori negri, chiar dacă, prin tratatul semnat în 1808, comerțul cu sclavi era interzis; el va continua, protejat chiar de aceia care erau interesați, în Nord, de avantajele unei mâini de lucru ieftină și nepretențioasă.

Cererea din 1819, a Statului Missouri, de a intra în uniune ca Stat cu dominantă sclavagistă și care dorea să adopte o constituție în care să-i fie recunoscută egalitatea cu celelalte State, naște o criză, cu urmări grave peste câțva timp. Conflictul ia naștere întrucât, din cele 21 de State care compuneau Uniunea, 11 erau considerate libere, constituțional refuzând sclavagismul; între ele se numărau: Connecticut, Rhode Island, New York, New Jersey. Alte zece aveau un regim sclavagist, între care: Virginia, Maryland, Delaware, cele două Caroline, Mississippi, Alabama.

Diferendul s-a dezvoltat pe seama participării în Camera Reprezentanților, dar și în Senat, unde fiecare Stat, indiferent de suprafață sau populație, alegea câte doi senatori. Ori, dacă Missouri era prezent ca un Stat sclavagist, majoritatea ar fi deținut-o ultimii. E drept, însă, că echilibrul se putea obține prin faptul că, în Camera Reprezentanților, Nordul ocupa 105 locuri, iar Sudul 81, fiindcă principiul repartiției ținea cont de populația fiecărui Stat.

În 1819, un amendament depus de un republican din statul New York creează o adevărată furtună. Amendamentul propunea ca statul Missouri să adopte o constituție prin care era interzis să fie introduși noi sclavi, iar cei care depășesc vârsta de 25 de ani să fie eliberați. În Congres, problema ajunge să fie discutată ca o chestiune de principiu, privitoare la capacitatea sa de a decide natura - sclavagistă sau nu - a unui Stat candidat. În cele din urmă, amendamentul este adoptat de Cameră, însă, la Senat este respins.

Un nou diferend apare prin cererea statului Maine de a fi admis în Uniune. Totul se sfârșește prin „Compromisul Missouri”, prin care, însă, unitatea națională americană va fi pusă în joc. Evenimentele se împletesc către un sfârșit tragic, care era anticipat în jurul anului 1850, când Great Plains au provocat o nouă sciziune între Nord și Sud. Decizia Curții Supreme Americane din 1857, prin care se anula „Compromisul Missouri”, a însemnat ultimul act între cele două lumi.

În aprilie 1861, după alegerea lui Abraham Lincoln ca președinte, va începe Războiul Civil, după incidentul de la Fort Sumter. El va costa viața a peste 600 000 de oameni, fiind cel mai sângeros război din istoria Statelor Unite, chiar și mai costisitor decât cel purtat pe cele două fronturi, european și asiatic, în cel de-Al Doilea Război Mondial.

- Dar, l-am întrebat eu pe Rotaru, acest conflict a adus și vreun avantaj lumii și civilizației noastre?

- Da, mi-a răspuns, cu glas îndoit, Johnny Rotaru. S-au inventat mitraliera, pușca cu chiulasă, minele marine, submarinele, cuirasatele, baloanele și, pentru prima dată, se va folosi într-un conflict armat tranșeea, ca mijloc de apărare și protecție, adăpostul care va salva viața a milioane de ostași în Primul Război Mondial. Din păcate, a adăugat cu amărăciune conferențiarul, a trebuit să piară peste o jumătate de milion de oameni pentru ca sclavia să fie îngropată definitiv și, a continuat el, mai mult pentru sine, să recidiveze un secol mai târziu pentru alte zeci de milioane de ființe umane, în timpul regimului bolșevic!

La încheiere, cineva a remarcat, cu aplomb, adresându-se lui Johnny Rotaru:

- Poate vreodată ne veți informa de ce această țară, atât de conservatoare în principiile sale de libertate, l-a ajutat pe Stalin să ajungă la Praga și la Viena și să lase, totodată, în sclavie peste 100 de milioane de oameni și 10 state, care până în 1944 cunoscuseră un regim democratic, printre care și pe noi!

Răspunsul a sosit spontan și cu ochii plecați:

- Aici unde ne găsim nu pot să dau nici măcar o explicație, darămite o justificare. Am întoarce prea multe pagini înapoi, unele de-a dreptul încă albe: sosirea din America în Rusia revoluționară a celui care va fi comandantul Armatei Roșii, Lev Davidovici Troțki, ca să nu mai vorbim de aportul tehnic și bănesc căpătat de tânărul stat bolșevic din partea magnaților americani, în primul deceniu al zămislirii sale!

În ceea ce privește ajutorul masiv dat Uniunii Sovietice până în ultima zi a războiului, se poate găsi o singură explicație: presiunea opiniei publice americane în sprijinul unei ideologii care mima idealul libertății și egalității între popoare!

47

MANIU VERSUS CODREANU

Biata țară era o pauză vastă între un început fără măreție și un posibil vag. În noi gema viitorul. În unul clocotea! Și el a rupt tăcerea blândă a existenței noastre și ne-a obligat să fim!
Emil Cioran, *Profilul interior al Căpitanului*, 1940

L-am *agățat* pe Ernest Bernea când, după prânz, orele de somn și liniște erau obligatorii.

Ne-am retras între două paturi libere și l-am provocat *stante pedem*. A acceptat cu o vădită rezervă, derivată dintr-o atitudine liniară a profesorului care nu se angaja în dialoguri cu iz politic ce i-ar fi provocat, ulterior, o întâlnire cât se poate de neplăcută cu ofițerii politici ai penitenciarului sau, poate chiar mai rău, o anchetă la Ministerul de Interne.

Întâi a vorbit Poterașu:

- Domnule profesor, suntem tineri care am intrat în rezistență dintr-un elan pe care și dumneavoastră l-ați avut la vârsta noastră. Temnița ne-a rupt de universitate, de bibliotecă și de profesorii noștri. Suntem flămânzi de cunoștințe precum e nisipul deșertului după apă. Dumneavoastră ați trăit o istorie, ba chiar ați participat la ea.

Profesorul a clipit din ochi, înțelegător:

- Bine, accept cu o condiție: pe unde veți ajunge, după ce ne vom despărți, să nu vă îmbie diavolul să pomeniți de mine și de spusele mele. Înțelesu-m-ați?

Am dat din cap aprobator, parcă ar fi urmat să depunem un jurământ precum Cavalerii Mesei Rotunde. Între timp, i-am făcut semn lui Motanu' și lui Oprea să ni se alăture. Poate a fost prezent și studentul Stelian Popescu.

Am sărit eu, ca „spărgător de gheață”:

- Am dori, dacă timpul vă îngăduie, să ne faceți o paralelă între două personalități ce au dominat scena politică interbelică: Iuliu Maniu și Corneliu Z. Codreanu.

Profesorul a părut surprins:

- E dificil, nici eu nu m-am gândit până acum să-i pun alături și să-i măsoar în ceea ce au făcut, bine sau rău.

A făcut o pauză lungă, parcă și-ar fi deschis băierile memoriei, apoi a zis:

- Pe unul l-am văzut numai în Parlament și o dată, parcă, la Ateneu, pe celălalt l-am cunoscut îndeaproape și l-am văzut deseori, a coborât și mai mult tonul, au fost împreună ca apa cu focul, dar au avut și o trăsătură comună, și-au iubit țara, însă, în chip diferit; unul era democrat, prin tradiție și formare, celălalt era autoritar, înclinat spre un extremism *autrans!* Și mai aveau un numitor comun care i-a condus, pe amândoi, la un sfârșit dramatic: orgoliul. Maniu, descendent al memorandiștilor, cu o cultură căpătată la Blaj și completată la Budapesta și Viena, avea darul înnăscut al omului politic de a vedea evenimentele într-un desfășurător lesne de citit. Biografia lui atestă faptul că, încă înainte de a fi mobilizat și trimis pe frontul din Italia, Maniu a prezis sfârșitul dublei monarhii sau al imperiului construit din petice, după cum era numită Monarhia Austro-Ungară. Celălalt, Codreanu, era la antipod, dorind să provoace istoria, s-o determine să o ia pe un drum care îi aparținea numai lui, al Legiunii, care avea menirea transcendentală să provoace *Schimbarea la Față* a neamului său. Unul era calculat până la exces, numărându-și, poate, chiar și bătăile inimii, celălalt își împrumuta inima pentru veșnicia biruinței legionare! La Judecata de Apoi, care pentru noi, creștinii, reprezintă o certitudine, unde nu va exista recurs, nici scuze și nici justificări, Maniu își va ridica

fruntea pe dorința și activitatea sa de necontestat, a unirii Ardealului cu Țara, după o mie de ani de înstrăinare... Negreșit că alegerea ca partener, în 1926, a unui partid de nuanță rurală, cu revendicări sociale și cu un conducător veritabil erou din Primul Război Mondial, care primise *Ordinul „Mihai Viteazul”* în câmpia Mărășeștilor, în persoana învățătorului Ion Mihalache, va însemna recunoașterea celor peste 300 000 de jertfe umane, în majoritate țărani, dar și o punte peste Carpați, între mesianismul luptătorilor ardeleni și o democrație care, după Marea Conflagrație Mondială, încerca să transpună într-o realitate imediată angajamentele Coroanei la Iași față de luptătorii din tranșee; marea reformă agrară prin împrumutarea țăranilor! Păcatele lui Maniu?! Au fost câteva, dar grele! Primul și cel mai grav a dus, în timp, nu mai târziu de zece ani, la zdrobirea frontierelor noastre, prin aducerea unui prinț moștenitor al tronului imoral, descreierat și chiar dezertor și criminal. Prin Carol Caraiman, respins de corpurile legiuitoare și chiar de către propria sa mamă, România Mare a ieșit din rândul democrațiilor europene și a ajuns, în cele din urmă, o dictatură personală, condusă de un rege omnipotent, dar și profund viciat moral.

- Și... următorul păcat? am întrebat noi, curioși.

- Al doilea, a grăit profesorul, este unul interpretabil și cu un caracter personal. Vi-l dau pe scurt. România generalului Ion Antonescu nu putea să refuze participarea la campania care urma să-i aducă reîntregirea teritorială. S-a impus, așadar, să mergem peste Prut. Greșeala lui Antonescu este că nu ne-am reținut diviziile pe Nistru; pe de o parte, nemții ne aveau la mână prin maghiarii care se găseau la o aruncătură de băț de Brașov, iar, pe de altă parte, *mareșalul credea în victoria Reichului*. A urmat ceea ce deja cunoaștem; nu discut oportunitatea actului de la 23 august, ziua asta care a deschis bolșevismului porțile Europei pe direcția Sud, va fi judecată de generațiile care vin după noi; mă refer, însă, la un act ce nu-și mai găsește pereche decât în Evul Mediu românesc și anume în trădarea lui Ioan Vodă cel Cumplit, voievodul care a îndrăznit să se ridice împotriva otomanilor, iar

boierii l-au vândut, pregătindu-i-se o moarte cumplită. În noaptea puciului, Conducătorul Statului, Mareșalul Ion Antonescu, a fost predat de către conspiratori unui grup de comuniști, iar, ulterior, livrat Armatei Roșii. Acest act abominabil poartă semnătura invizibilă a lui Iuliu Maniu, autorul și organizatorul, de drept și de fapt, al actului de la 23 august. Nimeni și nimic nu-i va putea șterge această crimă, nici măcar uitarea, care este una dintre *virtuțile* tradiționale ale poporului nostru! Rușii s-ar fi mulțumit cu un armistițiu girat de Antonescu, singurul considerat capabil de a se impune în fața armatei, ziceau *mersi* că frontal româno-german se demantela și că, așa, în câteva zile, ar fi intrat în București. Această condamnare indelebilă are două temeuri: unul legat de o datorie morală pe care Maniu o avea față de Mareșal, care se opusese recomandării lui Hitler de a fi arestat; al doilea privește soarta omologului său finlandez, mareșalul Carl Gustaf Emil Mannerheim, personaj emblematic al țării sale, pe care nimeni nu s-a gândit să-l vândă sau să-l ofere dușmanului istoric. Când va fi ajuns în temnița Sighetului, unde-și va găsi durerosul sfârșit, poate Iuliu Maniu își va fi adus aminte atât de epopeea celor trei ani de rezistență națională, din 1945 până în 1947, când milioane de români s-au aliniat în spatele lui, cât și de tragedia predării lui Ion Antonescu, Conducătorul Statului, în mâna bolșevicilor, în noaptea de 23/24 august 1944. M-am întrebat, ulterior, de nenumărate ori, mai ales aici, în temniță: nu cumva camarila de la Palat fusese sfătuită de Bodnăraș sau Pătrășcanu, sau de amândoi, aveau acces până la generalul Sănătescu, să sugereze predarea Mareșalului contra menținerii pe tron a regelui? Era un troc avantajos ambelor părți! Oricum, acesta nu s-a făcut din ordinul sau sugestia sovieticilor! Mizau, pe autoritatea Mareșalului, într-o defecțiune a Armatei Române.

- Despre Codreanu, continuă profesorul Bernea, pe care l-am cunoscut îndeaproape, aș putea să vă vorbesc o noapte întregă, dar să-mi prefir amintirile și să încerc să-l prezint așa după cum l-am văzut eu. Era, în toate, la antipodul lui Maniu; ortodox în

credință, cu accente mistice, relevând un soi de isihasm promovat în viața politică românească. Ar fi vrut să devină un autentic monah, practicând rigorile cinului, dar, în același timp, trăia drama unui popor care-și regăsise hotarele legitime după o mie de ani, însă care nu reușea să-și promoveze propriile valori naționale și care se cufunda, an de an, mai adânc în mocirla chivernisirii fără cinste și merit. Gestul lui și al câtorva tineri de a smulge steagul roșu, care însoțea portretul lui Karl Marx, în 1920, de pe acoperișul Atelierelor „Nicolina” din Iași, semnifică mai mult decât o revoltă tinerească. El anticipa, de fapt, ceea ce va însemna, mai târziu, Mișcarea Legionară: angajarea tineretului în viața politică a țării, respingerea totală a bolșevismului, a statutului său moral și social. Momentul era prielnic: România Mare nu-și dublase numai hotarele și populația, ci și dorințele de căpătuire a mii și mii de *dosiți* din timpul războiului, devenind, astfel, prada ușoară a unui politicianism ce se străduia să uite cât mai repede jertfa celor 380 000 de ostași de pe câmpurile de luptă. Mișcarea, având în fruntea sa un tânăr, înzestrat la înfățișare și la minte, tumultos în exprimare, câștigă, de la an la an, adeziunea unor pături sociale care se simțeau, pe de o parte, exploatate de o populație alogenă puternic ancorată în economie, iar, pe de altă parte, neglijată de marile formațiuni politice din care dispăruse, însă, Partidul Conservator, așa-zisul partid al moșierilor, care-și va găsi, definitiv, sfârșitul în marile reforme liberale din 1922-1923. Codreanu acceptă un mariaj politic temporar cu deja vârstnicul profesor A. C. Cuza, antisemit până la ultima sa moleculă de sânge. Nu știu care dintre gazetari a spus despre el că, dacă s-ar fi născut evreu, ar fi fost un admirabil reprezentant al *poporului ales!*

Un incident de la Iași a părut, însă, să pună capăt ascensiunii meteorice a tinerilor legionari; cu prilejul procesului său din 1924, Corneliu Z. Codreanu a împușcat pe Manciu, prefectul Poliției. „Ceasul rău”, va spune, mai târziu, Codreanu! Se iscă alt proces și, în final, la Turnu-Severin, din pricina presiunii opiniei publice, Codreanu este achitat. Aveam, astfel, primul semnal peste care

noi, tinerii de atunci, am trecut cu ușurință, chiar dacă chestorul era un ticălos care și-a meritat soarta.

- Dar cu Duca ce-a fost?

- O mare greșeală! Trebuia să-l lăsăm în viață din două motive: primul fiindcă ne pretindeam creștini și respingeam *de plano* asasinatul; al doilea, dacă ar mai fi trăit și-ar fi luat singur pedeapsa de a fi sugrumat idealul unei generații care dorea o revoluție morală într-o Românie captivă a cercurilor străine și a unei pături economice ahtiată după profit. Duca era un om de excepție al Partidului Național Liberal. La 28 de ani ajunsese ministru, modest precum un călugăr benedictin, cinstit până la sărăcie, cu un caracter care fusese remarcat chiar de către Ionel Brătianu. A fost o pierdere ce n-a putut fi măsurată de Partidul Național Liberal decât odată cu trecerea timpului; însă acest lucru, Țara l-a făcut, imediat! A circulat zvonul cum că pentru înmormântarea sa s-a făcut chetă publică, iar mulțimea a blocat căile de circulație ale Capitalei! În încheiere am să vă pomenesc despre o informație pe care am aflat-o în 1940: Suveranul, alias Buzilă, a fost informat, din timp, de chestorul Gavrilă Marinescu, omul său de casă, că un grup de legionari va omori pe Ion G. Duca; însă, la recomandarea lui Vodă, respectivei informații nu i s-a dat curs și nu s-au aplicat măsuri de contracarare. Cele întâmplate pe peronul gării Sinaia confirmă, întru totul, autenticitatea dispoziției regale!

*

- Aș putea să vă spun multe despre Mișcarea Legionară, despre oamenii de înaltă calitate morală și intelectuală care au compus-o, însă, mă opresc asupra figurii sale centrale, Căpitanul. L-am văzut, de nenumărate ori, în taberele de vară de la Carmen Sylva, înconjurat de studenți pe marginea mării, l-am prins în Parlament și m-am convins că nu era nici pe departe un orator! Îl surclasa ușor camaradul său, numărul doi din Mișcare, Ionel Moța, fiul protopopului Ion Moța de la Orăștie; Ionel s-a oferit să lupte în războiul din Spania alături de naționaliști; acolo, de

altfel, și-a găsit sfârșitul eroic, la Majadahonda, alături de camaradul său, Vasile Marin.

Nu mai știu care dintre noi l-a întrebat:

- Au mai plecat și alții, domnule profesor?

- Da, vreo patru-cinci.

- Atât de puțini? a sărit Poterașu.

- Te înșeli, tinere! Au fost sute de înscrieri, dintre care marea majoritate respinse de Ministerul de Externe sau de Căpitanul însuși!

- Avem două întrebări, a ciripit tot Poterașu. Prima: cum de ați dat mâna cu Maniu la alegeri?

Răspunsul a venit prompt, aproape suprapunând ultimele cuvinte:

- Și unul și altul, adică și Maniu și Codreanu, și-au dat seama că trebuie răsturnată camarila regală și instaurat alt regim, de cinste și muncă.

În finalul pe care, aproape, îl bănuiam, l-am întrebat pe profesor, cu jumătate de glas:

- A doua întrebare: este adevărat că la cartelul acesta a aderat și o formațiune sionistă?

- E mai mult decât adevărat, vă pot confirma fiindcă am fost și eu prezent. S-a supus la vot și s-a votat în unanimitate, iar țărăniștii ne-au felicitat după succesul înregistrat în alegeri, când noi am obținut peste un milion și jumătate de voturi, iar maniștii 20,4%. Împreună reprezentam, astfel, o masă de trei milioane și jumătate de electori, cărora Carol al II-lea era obligat să le dea puterea. Atunci s-a pierdut un moment decisiv în stoparea tentativei lui Carol Caraiman de a instaura un regim unipartinic prin dizolvarea parlamentului ales. Din câte am aflat eu, Codreanu le-ar fi propus lui Maniu și Mihalache să *oblige* Coroana la investirea lor. Maniu l-a refuzat, afișând speranța că, până la urmă, suveranul îi va pofti pe țărăniști la putere. A fost a doua sa mare greșală; numai peste două luni guvernul Goga va fi demis, Constituția abolită și parlamentul dizolvat. Pentru Regatul României și ale sale fruntarii se declanșase începutul sfârșitului!

I-am urat noapte bună profesorului Bernea și ne-am gândit, pe drumul spre saltelele noastre umplute cu paie, cât de scump a fost prețul unor șovăieli, prejudecăți sau indecizii ale elitei politice interbelice!

48

SFINTELE PAȘTI

În 1956, marele Praznic al Învierii Domnului cădea pe 6 mai. Am format pentru acest mare eveniment creștin, cu Poterașu în frunte, un comitet de inițiativă; se cuvenea, însă, să fim prudenți fiindcă ochii și urechile *politicalului* își sporeau, brusc, vigilența, în preajma sărbătorilor creștine.

Era o sărbătoare cu o încărcătură mistică majoră și ea amplifica speranțele deținuților într-o înviere pământească și palpabilă, ale cărei semne deveniseră vizibile; ea oferea un prilej de *înviere a tradițiilor* pe care partidul nu numai că se străduia, din toate puterile, să le facă uitate și îngropate, dar mai ales să le interzică în gulagul românesc.

Discuțiile dintre noi au fost aprinse; Ștefan Nenițescu a optat pentru *soluția finală*, adică preoții noștri ortodocși să cadă la învoială cu cei greco-catolici și catolici și, în cele trei zile ale Sfințelor Sărbători, seara, ca să nu deranjăm pe nimeni, să facem o scurtă vecernie. Iar în Noaptea Învierii, cu tot postul convenit, să ne adunăm toți și să ascultăm, în reculegere, slujba de Înviere, care după opinia domniei sale, în contextul respectiv, nu ar fi fost întreruptă de milițieni.

Varianta profesorului a fost urmată de altele, cu tonuri medii sau chiar reduse la o simplă retragere, fiecare sărbătorind Sfânta Înviere a Domnului după cum credea de cuviință (variantele s-a numit, peiorativ, *sub pătură*).

M-am raliat, împreună cu Poterașu, Stelică Popescu, Ion Oprea, toți entuziasmați, la versiunea maximalistă. Eram toți tineri și înțelegeam chiar să suportăm consecințele unei manifestări *pe față*; mai mult de o zi-două de izolare nu puteau să ne „ofere”, în calitate de pacienți ai spitalului Văcărești.

Până la urmă, taberele s-au împăcat printr-un compromis care accepta *punctul 1*, adică slujba din noaptea Învierii *in extenso*, iar în zilele următoare rămânea numai slujba din prima zi de Paști, când se citeau fragmente în câteva limbi universale: latina, slavona, germana, franceza, italiana. În fond, era un minim pe care îl puteam organiza și susține *fără a provoca autoritățile* și aveam toți convingerea că, nicăieri în imperiul D.G.P.-ului, nu-i puteam găsi pereche!

Între timp sosise, în *Salonul nostru*, părintele Francisc Heider, grav bolnav; era catolic și aparținea unui ordin pe care n-am reușit să-l aflăm. Cununa martirajului avea să-i împodobească fruntea acestui slujitor al lui Hristos. Tânăr de aproximativ 30-35 de ani, suferea de o boală ciudată: atrofierea asimetrică a mușchiului capului, sternocleidomastoidian. Afecțiunea se declanșase în cursul unei îndelungi anchete dure în beciurile pușcăriei Rahova, unde vestitul și sadicul căpitan Enoiu, călău al M.A.I., îl torturase pe călugăr prin repetate lovituri la cap, care declanșaseră afecțiunea... Perfect lucid în fața înspăimântătorului handicap „dobândit” pe care îl avea, el se socotea ales al Domnului pentru a pătimi în vremurile în care, spunea el, preoții și călugării, ca și ierarhii lor, sunt chemați să-și mărturisească credința, fără tăgadă și frică.

Preotul fusese arestat în anul 1952 de către Securitatea regimului comunist, bănuiesc, în urma unui denunț după ce activase la Brăila în timpul războiului, într-o parohie catolică și căpătase o misiune importantă din partea Monseniorului Hieronim Menges, anume să fie al doilea succesori la Jurisdicția Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București; denunțat și arestat, suportă câțiva ani de anchetă care vor avea drept consecință un vizibil dezechilibru de ortostație și poziția anormală a capului, aplecat către stânga.

Mi-a trebuit timp îndelungat, cred că aproape o lună, ca să mă apropiez de acest tânăr, plin de har, nu cu mult mai mare ca mine - ne despărțeau doar opt ani; cumplita sa afecțiune nu-i atinsese cu nimic judecata și cătuși de puțin devoțiunea. *Linia sanitară* intrase în funcțiune imediat și, în mai puțin de o săptămână, preotul Xaveriu putea să officieze, pe ascuns, duminica și de sărbători, Sfânta Liturghie, la care mă invita, zâmbindu-mi complice. De asemenea, spovedea și împărtășea în taină.

- Acum, spunea el, în vremurile acestea de prigoană creștină, Biserica nu mai poate să aleagă altarul la care să se închine. Trăim vremuri asemănătoare acelor marcate de primele persecuții, de la nașterea creștinismului, iar nouă, catolicilor, ni s-a făcut o mare favoare, aceea de a ne recunoaște identitatea și, prin ea, să acceptăm sacrificiul.

- Dar ați fost destui arestați și băgați în fel și fel de procese, care mai de care mai inventate și ridicole! Sunteți peste o sută de arestați și toți ierarhii catolici, împreună cu frații lor greco-catolici, ați luat calea pușcării!

- Suntem mai mulți, după câte știu eu, peste 300; mai ales în Ardeal, în mediul rural s-au petrecut chiar și ciocniri violente; trupele de Securitate, ca în comuna Faraoani, de lângă Bacău, au intervenit, operând zeci și sute de arestări. Credința, însă, socot eu, nu poți s-o scoți cu patul armei din sufletul omului, mai ales când are rădăcini adânci. Va veni o clipă, în viitorul îndepărtat, când ne vom apropia, liberi cu toții, de abațiile noastre. Biserica noastră, Biserica Unită a fost timp de trei secole urmărită de imperatori nebuni, dar credința a coborât în catacombe odată cu oamenii, care au supraviețuit prin jertfa lui Hristos. Am pierdut atunci peste două milioane de credincioși, iar de când s-a instalat Satana în Răsărit, de zece ori mai mult.

- Cu Spania! am adăugat eu.

- Da, cu Spania, care a dat numai ea trei milioane de victime, cu 15 episcopi uciși și 20 000 de preoți, monahi și monahii.

Am insistat pe subiect, punându-i mai multe întrebări; i-am spus:

- Aș vrea să dau peste o explicație cât mai normală despre războiul acela civil, dar văzut de un preot catolic. Dacă există, totuși, o justificare asupra prăpastiei săpate, de-a lungul secolelor, între o biserică opulentă și o pătură masivă, atât rurală, cât și industrială, adusă în pragul mizeriei, ceea ce însă n-am reușit până acum să aflăm, ar fi o stare, o tăcere aș putea spune, o ceață răspândită asupra grozăviilor din Spania care s-a așternut în timpul măcelului dintre frați. De asemenea, aș dori să-mi spuneți că aceia care au promovat Uniunea Sovietică în Liga Națiunilor, unde prezența sa a fost primită cu aplauze, au fost aceiași care, mai târziu, trimiteau, pe față și pe sub mână, avioane de luptă, care blindate și mii de voluntari, susținând *in corpore* cauza unei republici așa-zis legală, care uimise Europa prin grozăviile sale! La a doua întrebare v-aș răspunde liniștit și chiar documentat că, dacă nu mai erau ei, erau copiii lor și acea mulțime furnicărească, care intrase de-a valma în Frontul Popular, socotind această formațiune politică drept unicul salvator, din ordinul Kominternului și umbra lui Stalin.

Haider nu s-a fâstâcit deloc și mi-a dat răspunsuri pe loc, de parcă aș fi fost un enoriaș care se grăbea să-și mărturisească păcatele uitate la Sfânta Spovedanie.

- Citește domnule pe Paul Claudel, Jacques Maritain, Nikolai Berdiaev, care e de-al dumneavoastră, ortodox, ca să nu vă *intoxic* eu cu Toma de Aquino sau poate chiar v-aș trimite la Machiavelli! Indivizii pot reprezenta o forță, atât timp cât își păstrează memoria și identitatea; odată intrați în mulțime, ei împrumută cu ușurință opinii, păreri și idei, de multe ori străine chiar de convingerile lor. Și cel mai bun exemplu de contaminare progresivă, chiar exponențială, ar fi chiar poporul rus, cel mai pravoslavnic din Europa, până în octombrie 1917! A fost nevoie numai de un an de zile, poate chiar doi, ca noul regim să ucidă peste 20 000 de credincioși. Nu, îți pot spune, din convingere, că atât victimele Spaniei, cât și suferința noastră de acum și cât va mai fi, nu se va contabiliza decât în istorie. Și leac nu există în

afara îndârjirii noastre de a-L ține pe Hristos cât mai adânc în sufletul nostru!

Între timp, sosise între noi Ioan Iovan, *ereticul* de la Mănăstirea Vladimirești. Cu o condamnare masivă, de 25 de ani, călugărul ajuns duhovnic la tânărul așezământ din jud. Galați, provocase un scandal imens în sânul Bisericii Ortodoxe Române.

La Vladimirești, pe care bătrânii deținuți îl botezase *Noul Maglavit*, evenimentele se adunaseră pe un drum ce nu putea duce decât la anchetă, bătăi și condamnări.

Patriarhul Justinian se pare că tolerase, la început, micile abateri de la canonul monahicesc. Lucrurile se complicaseră atunci când Securitatea, care își avea informatorii săi în mănăstire și în jurul ei și care aflase că în chilii se adăpostesc, deseori, *elemente dușmănoase regimului*, a prezentat acest fapt Patriarhului, care nu avea niciun motiv să fie încântat de cele reclamate.

Însă, Justinian a primit bomboana de pe colivă atunci când i s-a raportat că la Sfânta Mănăstire Vladimirești s-a trecut peste regulile de temelie ale Sfintei Liturghii prin administrarea Sfintelor Taine în colectiv.

Încercam să pricep câte ceva din cele ce ne aducea la cunoștință, tuturor, părintele Ioan Iovan, duhovnicul Sf. Mănăstiri. Spovedania în masă fusese aleasă ca ultima soluție în fața unei presiuni a credincioșilor, veniți din toate colțurile țării. Mii de credincioși din Moldova de Centru și de Jos, îndeosebi țărani, dar amestecați cu muncitori, luau cu asalt curtea și arhondaricul mănăstirii în zilele de sărbătoare, ba chiar și miercurea și vinerea, când se oficia Sfânta Liturghie. După tipicul mănăstirii, pentru a acoperi dorința sutelor de credincioși de a se spovedi și împărtăși, ar fi fost necesari încă opt-zece slujitori ai altarului. Avuseseră, de altfel, loc pe această temă, nenumărate discuții, purtate de maica Veronica, stareța mănăstirii, la care participase și duhovnicul Ioan Iovan de la Episcopia Galați, dar fără efect; rândurile credincioșilor sporeau, săptămână de săptămână, cu atât mai mult cu cât se răspândise zvonul că la Vladimirești se fac minuni!

În fața miilor de oameni care se adunaseră, nu numai în incinta mănăstirii, dar și în afara zidurilor, stareța Veronica s-a străduit să găsească o soluție, iar singura la îndemână, care reprezenta, într-adevăr, un compromis la canoanele tradiționale, ar fi fost spovedania în colectiv, prin care fiecare penitent își mărturisea singur păcatele.

Pentru Sf. Sinod, adunat în grabă, acest lucru nu putea fi tolerat, chiar dacă Împărtășania era administrată individual.

Conflictul, în timp, a căpătat note acute prin *invazia* credincioșilor și, cum era de așteptat, Securitatea a intervenit, prompt și brutal. Fără să mai avertizăm Patriarhia, Regionala Securității Galați a hotărât desființarea Sfintei Mănăstiri Vladimirești, văzută ca un *cuib mistic* periculos pentru clasa muncitoare, și, în paralel, arestarea conducătorilor săi, vinovați de *crimă de uneltire împotriva ordinii sociale*. Condamnările au curs cu duiumul, iar cea mai gravă osândă a căpătat-o duhovnicul mănăstirii, Ioan Iovan: 25 de ani temniță grea, urmat de aproape de maica Veronica, 15 ani. Cinul monahicesc a fost desființat, iar maicilor li s-a interzis să mai poarte straiile tradiționale și au fost trimise acasă. În paralel s-a judecat și cazul unui tânăr elev, pe care-l cunoscusem la închisoarea Târgșor, Măzăreanu care, urmărit pentru uciderea unui milițian, după ce evadase, își găsisese adăpost vremelnic la Vladimirești.

Una peste alta, cuibul mistic a fost spulberat, iar Justinian a căpătat, cu acest prilej, un drastic avertisment! Părintele Heider era convins că nu va rezista în scaun evenimentului.

- Se spune, într-o formulă tocită, de noi chiar, preoții, că în anumite situații-limită murim pentru Hristos. Afirmația cred că are o notă exagerată, și chiar propagandistică. Cred că este inutil, după cele spuse de Mesia, care ne recunoaște prezența tuturor celor care îl mărturisim, să ne mai facem cunoscut sacrificiul și, mai ales, apartenența. Nu, noi murim pentru Hristos, dar ne dăm viața și, mai ales, îi încredințăm Lui sufletul. Dacă vrei s-o iei pământeste, chiar facem cea mai bună alegere de pe acest Pământ. Nimeni și nimic nu mai poate retrage ceea ce odată este dat!

Și, surâzând, călugărul a adăugat:

- Este cea mai bună afacere pe care poți s-o faci în viața asta trecătoare. Nu poți să ai nici emoții, nici surprize. Intri în eternitate cu ochii deschiși, că nimeni nu te mai poate întoarce. Dumnezeu nu poate să-și înșele deponenții!

De afară, veștile veneau pe unde scurte sau lungi, pulsativ; câteodată, se îngrămădeau, într-o zi, într-un ghem, căruia îi puteai desluși capătul, dar nu mai găseai sfârșitul firului, până când a sosit ing. Stan Ghițescu, poposind chiar în patul meu. Acum aproape ne dublasem numărul! Aglomerația bolnavilor era infernală; câte patru-cinci stăteau în două paturi.

Bietul Tudorică Poterașu încercase să protesteze că, în curând, va pune saltele și pe jos, dar Sturdza i-a atras atenția că fiecare om care ajunge la noi este un om grav bolnav și, în perspectivă, salvat de la moarte. Deci, n-am mai crâcnit și ne-am înghesuit cum am putut claie peste grămadă.

Într-un cerc restrâns, inginerul Ghițescu ne-a făcut o prezentare, care mi s-a părut robustă și apropiată de realitate:

- Trăim, domnilor, și ne apropiem de un moment hotărâtor, nu numai pentru noi, victimele unei dictaturi, dar și pentru întreaga omenire, sau cel puțin pentru spațiul euroasiatic. Bănuiesc că știți că a existat un diferend de opinii și atitudine între Churchill, reajuns la putere, și noul președinte Eisenhower, dublat de J. F. Dulles, ultimii susținând că singura cale de a păstra forța Occidentului este de a evita negocierile cu Răsăritul. Se merge pe ideea că reluarea unui coridor de discuții cu Estul ar fi de promovat și acceptat numai după ce America ar avea convingerea că sovieticii au trecut, cu bună știință, câteva teste de bună-credință: Tratatul de Stat cu Austria, problemele Indochinei, Coreea. Molotov, însă, știți că s-a ferit să facă concesii și America s-a grăbit să bage Germania în N.A.T.O., trecând peste vădita nemulțumire a Franței, care trebuia să accepte, în coasta ei, o Germanie *rediviva*. În cele din urmă, francezii au cedat, iar Eden și Dulles au impus staționarea permanentă a trupelor britanice în Germania, alături de contingentele franceze și americane. Odată

frontul peticit, Occidentul s-a văzut în stare să abordeze alt ton față de sovietici și, în curând, ambele tabere se arătau dispuse să înjghebe, la cel mai înalt nivel, o discuție. Ce va fi la Geneva, vom vedea. Vom fi primii care vom simți dacă se va schimba sau ameliora statutul țărilor căzute dincolo de Cortina de Fier. De altfel, faptul că ne găsim aici, în acest spital-penitenciar, unde se încearcă o ameliorare a sănătății noastre, este deja un simptom. Nu este cazul, însă, să ne inflamăm într-o bucurie și încredere în occidentali și eu nu prea îi văd pe Bulganin și Hrușciiov doritori să lase prada din mâini pe motive afective. Mie mi se pare absurd gândul că rușii ar putea părăsi România fără o presiune externă majoră. Și iarăși cred că la Geneva se vor înțelege, în cel mai bun caz, asupra unui regim de *finlandizare* și toleranță supravegheată în țările din spatele Cortinei de Fier. Cam asta este ceea ce vă pot spune, în principal. Ar mai fi ceva, semnificativ și, eventual, cu speranțe în viitor. Sfârșitul anului trecut ne-a adus reluarea unor legături economice cu o serie întreagă de țări din Apus: este vorba de Franța, Italia, Anglia și chiar America. E un început bun și el ne rupe din izolarea *atolului*, cum l-am botezat eu. Mă tot mir cum de ne-au permis rușii, dar pesemne că au și ei interese palpabile și ne folosesc pe noi ca intermediari. În sfârșit, mai avem două luni și vom vedea dacă porumbeii vor purta ramurile de măslin în cioc sau bombițe atomice!...

Inginerul Ghițescu nu putea să fie un om străin pentru mine. Era grav bolnav de inimă. Făcea crize de noapte, când i se administrau injecții. Devenea palid și mă strângea de mână. Din vorbă în vorbă, am ajuns la un numitor comun. Colegul de Politehnică și prietenul său de o viață era, nici mai mult nici mai puțin, profesorul inginer academician Cristea Mateescu, făuritorul a peste douăzeci de hidrocentrale în țară, în Europa și America, considerat autorul Hidrocentralei Electrice Vidraru, cu barajul cel mai înalt din Europa și părintele hidrotehnicii române.

Ceea ce nu știa, însă, inginerul, era că omul acela îmi era văr primar după tată și unul dintre reprezentanții de frunte ai rezistenței române, alături de inginerul Alexandru Ștefănescu la

Reșița, acad. Valeriu Pușcariu, în legături „subversive” cu amiralul Horia Măcellariu. Prin el am obținut, pentru Comitetul Militar al M.N.R.O., toate hărțile Olteniei, la scara 1:100 000, cât și, mai ales, planurile directe 1:10 000, pe care generalul Carlaonț și coloneii noștri mi le ceruseră de urgență. Unchiul Critică mi le oferise imediat, obligându-mă, însă, să le restituim după copiere, într-un timp cât mai scurt.

Fratele meu, care făcuse Politehnica, având domiciliul de student în locuința unchiului nostru din Aleea Urali, s-a temut, ani de zile, că va fi depistat și arestat. Numai la câteva ore după arestarea mea, în septembrie 1948, o echipă mobilă descindea în Aleea Urali, căutându-l pe fratele meu. Din fericire, serviciul de alarmă pe care mă străduisem să-l fac eficient a funcționat prompt pentru fratele meu, el reușind să fugă în Munții Argeșului, la câteva zeci de minute de la arestarea mea. Același serviciu de alarmă pentru mine reacționase defectuos, cu o întârziere care m-a costat 17 ani din viață!...

Mai aveam două săptămâni până la cel mai important praznic creștin. Convenisem să-l sărbătorim împreună, într-un spirit de frățietate creștină. Ne străduiam să rezolvăm și cele mai mici amănunte: prezența unui *menu* de excepție, care presupunea prelungirea unor legături „subversive” până în zona dreptului comun, stăpân absolut pe *cuhiile Văcăreștiului și pe hambarele sale*. Încercam chiar ca, în noaptea Învierii, să procurăm ceva „lichid” care să ne aducă aminte de tradiția Pascală. Cu infinite precauții, l-am procurat, e drept, în doze mici, de la cabinetul medical: alcool etilic de 90 de grade. Lipsea, însă, elementul de reper liturgic: ouăle vopsite. Aici ne-am fi poticnit și numai prin ajutorul cabinetului radiologic am reușit să procurăm câteva, ca simbol.

Joia Mare și Vinerea Mare s-au consumat într-o tăcere neobișnuită care, cred, nu a scăpat vigilenței Biroului Politic. Am constatat, cu surpriză, prezența, la distribuirea hranei, a unui ofițer, străin la vedere. Îndelungata experiență ne învățase două lucruri: primul și cel mai important era acela legat de comuniune. Marile praznice nu puteau fi numai tănuite în adâncul credinței

noastre: ele își căpătau valoarea în măsura în care privirile noastre se încrucișau și buzele noastre rosteau aceeași rugăciune.

După experiențe nenumărate, când sute de deținuți au rostit un „Hristos a Înviat”! ieșit din adâncul inimii, urmat de represiuni sălbatice, ajunsesem la convingerea, adaptată regimului nostru, că la Văcărești, când cel puțin o pătrime dintre noi erau muribunzi, orice manifestare vehementă *in corpore* s-ar fi întors, fără discuție, împotriva noastră.

În consecință, am hotărât ca acele două zile de maximă rezonanță creștină închinată de Hristos suferinței pentru o lume mai bună, să le petrecem într-o tăcere simulată. Am rămas în paturile noastre și, dacă s-a vorbit, șoaptele au prefăcut totul într-un murmur, până la stingere.

Vineri, în prezența ofițerului, am fost întrebați dacă luăm prânzul. Ca și cum nu s-ar fi petrecut nimic, în această zi a Crucii, ne-am aliniat și am umplut gamelele. Mai târziu, când ochiul vizetei s-a închis, conținutul a fost aruncat, fără nici un regret sau emoție. M-am uitat, însă, atent în jur: din aproximativ 40-50 de bolnavi, peste 10 își înfulecau, în liniște, hrana.

Sâmbătă noapte, însă, cred că n-a mai închis nimeni ochii, chiar și cei care erau demult străini de miracolul Învierii. Iar când, în miezul nopții, clopotul cel mare al Patriarhiei, însoțit de sunetul a sute de clopote din Capitala țării, ne-au vestit și nouă Învierea Domnului, am împărtășit toți senzația - eram aproape de Dealul Patriarhiei - că tot ce se petrecea afară era un eveniment închinat Mântuitorului pentru slava Sa biruitoare asupra morții, dar care ne privea și pe noi, cei întemnițați, cei care purtasem lanțurile, până deunăzi loviți, palmuiți, scuipați, înjurați și umiliți; iar bubuitul clopotului cel mare era menit să aducă recunoașterea *Urbi et Orbi* a acceptării Calvarului, până la ultima picătură de sânge, dacă ea este închinată Sfintei Treimi și Bisericii Sale.

Poate niciodată în viața mea încarcerată n-am simțit mai puternic revelația divină, prin tăria glasurilor celor peste 200 de clopote ale Bucureștiului!

Ne-am ridicat din paturi și ne-am strâns în brațe, pronunțând un „Hristos a Înviat!” Pe o masă, lângă prințul Krupenski, am organizat cina Pascală, cu cele trei ouă roșii puse pe un ștergar, care parcă acum se înmulțiseră în coroana lumânărilor pe care le-am aprins. Preoții noștri ne-au înfrumusețat noaptea cu strigarea: „Hristos a Înviat!”; „Hristos Anesti!”

- Suntem aici reprezentanții celor mai importante religii ale Europei, ba chiar ale lumii! Ortodocși, catolici și greco-catolici și, lângă noi, reprezentanții cultului israelit.

Ioan Iovan grația destul de tare pentru a fi auzit și de cei care nu se puteau ridica din așternut:

- Suntem aici fiindcă ne-am împotrivit, în fel și chip, unui regim ateu și inuman. Fiecare ne-am purtat o cruce de lemn sau de fier și o ducem mai departe, cât va hotărî Domnul și Maica Sa s-o purtăm. Am vrut să luăm calea suferinței, am acceptat-o și ea ne-a apropiat, netăgăduit, de Hristos Biruitorul. Nu suntem singuri, nu numai prin faptul că, afară, milioane de semeni de-ai noștri ne așteaptă, dar și prin chezașia suferinței noastre. Primiți-o și binecuvântați pe cei ce v-o dau! Mântuirea nu se primește, ci se dobândește! Și cu cât vă vor fi ochii mai plini de lacrimi, cu atât Îl veți vedea mai bine pe Hristos! Bucurați-vă, tineri și bătrâni, și vă întăriți întru slava Lui!

Francisc Heider a vorbit puțin și aproape stins. Mai avea câteva luni până când se despărțea de noi și de lumea care îl înconjura. Fața lui strălucea de sudoare și făcea un efort, vizibil dureros, să ne vorbească. Era conștient, însă, că toți îl ascultam, emoționați de clipa pe care o trăiam împreună, de mesajul pe care ni-l transmitea și, mai ales, de martiriul său.

De la greco-catolici a vorbit un preot în vârstă, proaspăt sosit în *ecclesia* noastră. A acceptat, fără murmur, programul.

- Mă alătur la ceea ce v-au spus frații noștri, slujitori ai lui Hristos, a spus el. Toți am căpătat, prin naștere și botez, pecetea sfântă care ne poate duce la asemuirea și slava lui Dumnezeu. Ni se cere un singur lucru în această viață trecătoare; să avem credința nestrămutată în El, chiar și în cele mai cumplite

momente ale existenței noastre. Hristos ne privește, ne îmbărbătează și ne asigură, prin Evanghelie, prin Învierea Sa miraculoasă, că ne așteaptă la capătul drumului, acolo, în Lumina Sa nestinsă. De aceea, vă rog, frații mei, să vă păstrați credința. Este cel mai prețuit bun al existenței noastre. Fără ea, nu avem nimic, nu însemnăm nimic. Hristos a Înviat, dărâmând porțile Iadului și vom învia și noi dacă vom fi alături de El!

Și, fără să fim îndemnați, am murmurat *sotto voce*, cu toții, imnul de slavă al Învierii. Mai mult decât atât, chiar poate în dorința de a deschide și mai mult sufletele noastre către Sărbătoarea unei ecumenicități, părintele Iovan și-a dres glasul și ne-a cântat, nuanțat, pe murmurul nostru de fond, un „Hristos Anesti” pe limba Eladei: Χριστός ανέστη εκ νεκρών, θανάτω θάνατον πατήσας, και τοις εν τοις μνήμασι, ζώνην χαρισιάμενος!

Prima zi de Paști a trecut, albă și fără evenimente.

Hotărâsem, împreună cu Poterașu, să încercăm *un periplu* prin cele 12 Evanghelii tradiționale, citite în tot atâtea limbi. Ne-am lăsat păgubași. Nu aveam nici un text liturgic la îndemână și nici vorbă să improvizăm ceva. *Ne-am vizitat camarazii de suferință* și am încercat, totuși, să întreținem flacăra firavă a atmosferei de mare sărbătoare.

Personal, am avut un mic succes, convingându-l pe Prințul Krupenski să accepte o relatare; arborând un zâmbet aristocratic, el a binevoit a ne descrie desfășurarea unui *eveniment Pascal* la reședința sa princiară, unde erau primite, *fără invitație*, cele mai reprezentative familii din Basarabia, cu predilecție acelea care aveau fete de măritat.

Prințul vorbea colorat, amestecând în frază cuvinte rusești, românești și franceze; a reușit să ne captiveze preț de aproape o oră.

Pe urmă, l-am văzut pe Radu Sturdza așezându-se pe marginea patului *princiar*, beneficiar, și el, al unui dialog cu latifundiarul basarabean, purtat într-o franceză impecabilă, pe care aristocrația noastră o profesă clasic, mult mai corect și nuanțat decât chiar francezii...

A doua zi am avut parte de o vizită medicală *în cortegiu*, cum o numeam noi, atunci când ne făcea onoarea să fie prezent chiar directorul spitalului, doctorul Catană. Auzisem că are grad de colonel în M.A.I. și ni s-a părut firesc. Ceea ce ne intriga era faptul că îl vedeam foarte rar – și asta ne bucura, în fond –, munca administrativă răpindu-i, bănuiam, prilejul exercitării eventualelor calități profesionale absconse!

Defilând prin fața paturilor noastre, într-un ritm alert, s-a oprit, pentru o clipă, asupra lui Mișu Benvenisti și, parcă, asupra lui Poterașu, cerând explicații doctorului Popescu.

Directorul avea circa 35 de ani, era masiv ca un pachiderm african, cu o voce aspră, pe care dorea să și-o îndulcească în dialogul cu noi. Nu aflasem nici de unde este și nici ce promoție fusese la Medicină; era pur și simplu directorul unui spital al deținuților din cea mai importantă unitate a D.G.P.-ului, aparținând Ministerului Afacerilor Interne.

Nu ne făceam prea multe iluzii în privința lui. Eram convinși – după aparențe – că, dacă ar fi primit ordin să ne suprima medicația și să ne ofere *generos* numai purgative sau aspirine, ar fi făcut-o fără remușcări. Nu vibra câtuși de puțin sau nu lăsa să se întrevadă că ar fi fost sensibil la suferința atât de mult multiplicată și fațetată într-un spital al victimelor carcerale.

La polul opus exista un om de excepție; el confirma faptul că valoarea nu rezultă, întotdeauna, din contrastul părților. Doctorul Moțiu se clădise bun, și eu bănuiam că prin naștere, familie și educație. Dumnezeu – și mai puțin oamenii – îl adusese medic-șef la penitenciarul Văcărești. Cu o figură bonomă și cu o față ușor congestionată, doctorul era primul nostru aliat împotriva morții și suferinței. Interogatoriul medical era completat, într-o secundă, de parcurgerea fișei. Intuia un diagnostic pe loc, în timp ce aceasta le lua altora o zi sau o săptămână. Se uita mai întâi la bolnav și, după câteva întrebări puse medicului curant, stabilea diagnosticul. Ceea ce mi s-a părut uimitor la el era îndemânarea de a fixa afecțiunea *princeps* care măcina pe deținut.

Odată, într-un cerc restrâns, doi oameni pe care doctorul Moțiu îi cunoștea bine, Sturdza și Lăzărescu, au relatat despre acesta un lucru care, am aflat ulterior, a stârnit tot hazul și a dat măsura inteligenței și capacității sale de discernământ profesional:

- Ați văzut cum mă uit la dumneavoastră și cât de mult vă întorc pe o parte și pe alta! spunea medicul. Avem norocul că aici, la Văcărești, se găsesc mijloace de control, radiologie, laboratoare, chirurgie și altele. Eu sunt în situația acelu vraci care este silit de împrejurări să-i spună fiecăruia care a scăpat din pădurea cu fiare sălbatice de cine a fost mușcat și hăcuit. Asta pentru a-l putea ajuta să se întoarcă din nou de unde a plecat și să reziste până la sfârșit.

Amintirea cuvintelor lui m-a însoțit, obsesiv, ani de zile, iar imaginea doctorului Moțiu, cu halatul alb răvășit, fluturând printre noi ca un înger păzitor, va rămâne de-a pururi croșetată în pânza neștersă a amintirilor mele.

49

GENEVA VISURILOR NOASTRE

Seara ne adunam într-un conclav cu nuanță politică și întorceam știrile pe toate fețele, în special cele fierbinți.

Canalul informativ oral era validat și completat de frânturile din ziare, selecționate cu grijă de inițiatorii și coordonatorii *biroului nostru de informații*, al cărui centru era cabinetul de radiologie.

Aflasem că, din aprilie 1955, miniștrii de Externe ai U.R.S.S., S.U.A., Franței și delegați ai Republicii Populare Chineze, Republicii Populare Democrată Coreene, Coreei de Sud, precum și ai unor facțiuni beligerante indochineze s-au întâlnit la Geneva în vederea căutării unor soluții pașnice pentru rezolvarea conflictelor din Coreea și Indochina. Reuniunea s-a soldat cu un eșec. Participanții nu au reușit să ajungă la o înțelegere care să se concretizeze în elaborarea unor tratate internaționale durabile.

Câteva luni mai târziu (18 iulie 1955), reprezentanții principalelor puteri antagonice din prima decadă a Războiului Rece (de o parte S.U.A., Marea Britanie și Franța, iar de cealaltă U.R.S.S.) s-au întrunit în același loc, cu scopul de a consolida securitatea globală și a detensiona relațiile internaționale din mai multe domenii de activitate: situația din Indochina și Coreea, cursa înarmărilor, arsenalul nuclear, înlăturarea unor bariere comerciale etc.

Discuțiile purtate în spiritul unei păci durabile au contribuit la creșterea încrederii între reprezentanții lumii libere și liderul lagărului socialist. *Summit-ul* s-a desfășurat într-o perioadă în care tensiunile dintre cele două blocuri politico-militare se aflau la apogeu.

Acordurile provizorii semnate la Geneva au pus capăt conflictului în Indochina și au vizat retragerea trupelor din Cambodgia și Laos, precum și fixarea unei linii de demarcație în Vietnam (Paralela 17) care a împărțit țara în două părți: Sudul controlat de forțele loiale S.U.A. și Nordul comunist, aflat în sfera de influență sovietică. Tratatul au înlesnit apariția unui nou climat de încredere mutuală reciprocă; astfel, următoarele conferințe internaționale s-au desfășurat sub auspiciile liniilor directe stabilite la Geneva; de aici și conceptul de *Spiritul Genevei*.

În România ne-am convins că, într-adevăr, „spiritul Genevei” este o realitate și a marcat debutul dezghețului, obținându-se ceea ce ne străduiam de ani de zile, pe toate canalele, unele chiar clandestine, bănuiam noi: admiterea R.P.R. în Organizația Națiunilor Unite. Prezența noastră, însă, a fost condiționată în forul internațional, fără doar și poate, de o serie de concesii pe care noi ne-am grăbit să le executăm cu obediență: emiterea unor decrete de grațiere a deținuților politici de drept comun, modificarea Codului Penal, desființarea unor locuri de detenție cu regim greu, relaxarea, în general, a regimului de detenție, restituirea unor imobile și acordarea unor despăgubiri cetățenilor români de naționalitate germană, reducerea efectivelor M.A.I. și, nu în ultimul rând, reluarea legăturilor diplomatice cu Iugoslavia, Spania și nu numai. Cu prilejul acestor măsuri, am aflat noi cum am ajuns, din lumea gulag-ului românesc, la spitalul Văcărești, fiind supuși unui regim de *refacere*, cu halate albe de spital și cu doctori care să ne viziteze în fiecare zi, întrebându-ne de sănătate! Toate se legau ca zalele unui lanț care, ne gândeam noi, premonitoriu, odată rupt, am fi intrat în: *Tine aproape, banditul!*...

În următoarele săptămâni am aflat că se formulase propunerea președintelui american de a se permite efectuarea unor raiduri aeriene de recunoaștere reciprocă a teritoriului celuilalt; eram de părere că, la această propunere, sovieticii, pe cât îi cunoșteam noi, vor zâmbi, măcar și cu jumătate de gură și vor zice: *Niet!* Nu-l vedeam pe Hrușciiov doritor să accepte, sincer, controlul asupra imperiului său și, mai ales, în cotloanele unde își ascundea silozurile nucleare!

Evenimentele ne-au dat dreptate! Ani de zile ne-am întrebat dacă aceasta nu a fost o simplă tentativă americană în contextul testării generale a unui spirit de înțelegere între Marile Puteri. Rușii păreau mai interesați să-și păstreze influența în Europa de Est decât să mai încerce o fractură politică în Germania Federală. Pe de altă parte, americanii, văzându-și visul cu ochii prin prezența Germaniei în N.A.T.O., puteau să se ducă la Geneva cu propuneri aleatorii.

50

CABANA GEMENELE

Cine ar fi deschis harta color a Carpaților, realizată de Mihai Haret și Ion Protopopescu, la scara 1:50 000 și editată, sub egida Touring Clubului Român, de Institutul Cartografic Unirea din Brașov, la mijlocul anilor '30, în condiții grafice excelente, într-o serie generoasă, cuprinzând Masivul Bucegi și, mai ales, cea mai lungă catenă a Carpaților Meridionali, Masivul Făgăraș, ar fi văzut, cu ușurință, și harta Masivului Retezat, la aceeași scară, cu teritoriul primului parc național din Europa, Parcul Național Retezat, delimitat de o linie vișinie care, pe un teritoriu de peste 600 km² conserva, parcimonios, flora, fauna, râurile și, mai ales, zecile de lacuri glaciare care înconjurau, ca niște nestemate, coroana vârfurilor ce se avântau la altitudinea de peste 2 500 metri (Peleaga și Păpușa).

Masivul Făgăraș prezenta, pe versantul sudic, spre Muntenia, văi lungi, greu accesibile unor trupe de intervenție; în nordul masivului, în schimb, căile de acces paralele și perpendiculare pe direcția est-vest a masivului erau scurte și permiteau accesul pe creastă în trasee de cinci-șapte ore, iar puținele cabane care populau creasta Făgărașului erau toate plasate pe versantul nordic: Suru, Bârcaciu, Negoiu (Robert Gutt), Bâlea-Lac și Bâlea-Cascadă, Urlea; majoritatea aparținuseră S.K.V.-ului, o societate de sport și *loisir* cu o veche tradiție săsească, din păcate dizolvată în 1944 din puerile motive „politice”.

În contrast, Masivul Retezat prezenta o caracteristică optimă pentru încadrarea sa în planul unei rezistențe limitate, organizată între Dunăre și Valea Oltului, cu două avanposturi care urmau să fie ocupate și folosite ca puncte de rezistență ale unui front care cuprindea, spre est, și o bună parte a Masivului Făgăraș, până la Berevoești - Piatra Craiului. Al doilea avanpost cuprindea un lanț de creste între care se detașa Vârful Petrii (2 200 m) și care flanca, pe nord, Masivul Retezat. Spre vest, apărarea părea mai facilă, având la dispoziție patru masive cu înălțimi de peste 2 200 m și fără căi de acces directe: Godeanu (2 229 m), Moraru (2 281 m), Gugu (2 284 m), Țarcu (2 190 m).

Chiar dacă însuma peste 2 000-2 500 km² de teritoriu montan, Făgărașul era considerat un masiv neprielnic pentru o rezistență, chiar de câteva luni, așa după cum preconiza Comitetul Militar al M.N.R.O. Oricând s-ar fi putut petrece o secționare nord-sud și o parcelare a masivului, chiar dacă cea mai joasă cotă o reprezenta Șaua Suru-Scara (2 050 m.), pe unde, în noiembrie 1916, Grupul Alpin Bavarez s-a strecurat spre Valea Oltului până la Călimănești-Căciulata, într-o încercare, neizbutită, de a bloca Armata I Română în Cheile de la Turnu Roșu-Câineni.

Și, întrucât în planurile noastre operative urma să avem, totuși, un punct de contact și sprijin cu Occidentul s-a preferat un front cu spatele la Dunăre, organizat prin înglobarea sectorului Carpaților Meridionali aflat între Valea Oltului și Dunăre. Era vorba despre un patruleter care ne permitea nu numai mișcări interioare, dar și posibilitatea de a ne întinde activitatea, dar și posibilitatea de a ne dezvolta rezistența, cuprinzând și două cote montane, Semenic și Muntele Mare, ambele repere de relief fiind plasate la câțiva zeci de kilometri de frontiera româno-iugoslavă.

Masivul Retezat mai prezenta un avantaj semnificativ: avea în teritoriul său trei locuri de parașutare și aterizare. Primul cercetat de noi - organizați în două echipe - în plin viscol și pe un ger cumplit, în zilele de 20-24 februarie 1948, se afla pe o formație geologică unică în România, o uriașă platformă alpină la peste 2 200 m (Platforma Borăscu); aceasta ar fi permis transformarea sa

într-o ideală pistă de aterizare și desant. Al doilea teren, mult mai redus, se găsea în sud-est, concentrându-se undeva pe Masivul Soarbele, unde iarăși se putea amenaja cel puțin o zonă de lestarsă, departe de orice pericol intempestiv. Al treilea teren se putea improviza la Poiana Mărului pentru un desant uman, o altă sursă de aprovizionare la o altitudine medie împădurită.

În circumstanțele în care autoritatea noastră s-ar fi întins și peste Masivul Țarcu, în vestul Carpaților Meridionali, folosirea platoului terminal ne-ar fi pus la dispoziție o altă posibilitate de aprovizionare la mare altitudine (2 200 m).

În vara anului 1947 s-a organizat *din ordin* o tabără studențească la Cabana Pietrele din Retezat. Profesorul Valeriu Pușcariu și fratele meu, alături de arhitectul Constantin Dimitriu au fost inițiatorii și programatorii *loisirului* nostru. Întâmplător, în echipa mixtă, de fete și băieți, se afla și căpitanul Paraschiv, luptător pe Frontul de Est și student la Politehnică. Mai erau în grupul nostru și alți studenți de la Politehnică, precum Maxim, Manasian, Marcel Firescu etc.

Ideea taberei studențești a fost acceptată și de către Comitetul Militar M.N.R.O., după precipitarea panicată din februarie 1948, când ne trimisese aproape la moarte pe cleanțurile Carpaților, la temperaturi care au înghețat și termometrele cu alcool. Programul și atmosfera unei tabere studențești puteau camufla trageri cu diferite arme și exersarea caracteristicilor luptei în munte.

Pe fondul unei intensificări a tensiunilor Războiului Rece, Comitetul Militar M.N.R.O. a luat în considerare oportunitatea unui campament provizoriu la o cabană relativ izolată, într-o atmosferă specific studențească: masă în comun, instrumente muzicale cât mai des folosite, flirturi, concursuri de frumusețe, focuri de tabără, totul cu luare-aminte, însă, ca să nu se strecoare nicio tentă naționalist-șovină care ar fi atras, imediat, atenția și suspiciunile autorităților.

Ziua ni se recomanda să ajungem în zona jepilor, în grupe mici, de maximum doi-trei oameni, la punctele unde aveam

camuflate armele de exercițiu: carabine Z.B., pistoale *Horița*, *Schmeisser*, *Daimler Puch* și *balalaicele* sovietice cu roată.

O altă recomandare, majoră, pe care deseori o uitam când ne apărea câte o capră de munte în bătaia puștii, era să nu folosim carabina decât atunci când se așternea pâcla sau când bătea ploaia, suprimând ecoul puternic al împușcăturilor între văi.

Gestionară a armamentului ascuns era chiar șefa cabanei, Maria Magdalena care, împreună cu o altă țărăncă, Tia, care habar nu avea de activitatea noastră, asigura aprovizionarea cu muniție și cu alimente proaspete, grosul aducându-l pe spinările noastre tinere: sute de conserve, sud-americane prin excelență (din Argentina, Venezuela, Columbia etc.), la care se mai adăuga un stoc masiv de conserve germane de 1 kg, conținând carne de porc înglobată într-o masă de untură; aceste conserve erau procurate dintr-un depozit al armatei, aparținând Regiunii Militare Cluj, comandată de generalul Romulus Dimitriu, al cărui fiu era unul dintre conducătorii grupului de rezistență de la Institutul de Arhitectură „Ion Mincu” din București.

Atmosfera în tabără s-a format conform *directivelor* primite la București și Craiova, iar câteva sute de cartușe au fost consumate în faptul dimineții sau când se lăsa furtuna și când ecoul detunăturilor era minim. Dimineața ne obișnuisem să ne întâlnim cu ciobanii de la stânele dimprejur, care purtau pe sub cojoacă, mai toți, câte un Z.B. pe care-l foloseau pentru vânat la mijirea zorilor, când caprele negre veneau la tăuri, pentru adăpat.

Cabana Pietrele devenise un stup în luna august, alimentele noastre se sfârșiseră și, după un bal de adio, unde ne-am ales, *obiectiv*, frumusețile feminine, am coborât degrabă.

Aflasem că, între timp, pe 15 august 1947, regimul comunist trecuse la cea mai cumplită spoliere și escrocherie. Așa-zisa stabilizare, ordonată și dirijată de sovietici, se înscrie în istoria României postbelice ca ultima lovitură care a afectat *toate clasele sociale*, țărani, muncitori, intelectuali, armată, biserică, magistratură etc., cu alte cuvinte, întreaga suflare românească!

A fost o lovitură premeditată, care a adus suferință deopotrivă celui sărman și celui care, prin funcție sau moștenire, era proprietar ai unor mari sume de bani.

Schimbarea valorii monetare, convertirea într-o nouă monedă s-a făcut de o manieră unică în țările de după Cortina de Fier, având similitudini numai în situația din primii ani ai Revoluției Sovietice. Totul s-a ținut ascuns până la nivelul ministerelor și numai câțiva, direct implicați în mârșăvia actului, aveau cunoștință de ceea ce urma: Gheorghe Gheorghiu-Dej, Teohari Georgescu, Petru Groza, Gheorghe Pintilie (Pantiușa), Iosif Chișinevschi și soția sa, Liuba și, nu în cele din urmă, guvernatorul Băncii Naționale.

Peste noapte, regimul comunist și-a înmiit veniturile prin jefuirea întregii populații a României!

51

UN JAF FĂRĂ PRECEDENT - STABILIZAREA MONETARĂ DIN 1947

Luni, 18 august 1947, ziarul *Scânteia* titra: „Vrem o stabilizare democratică în folosul poporului muncitor.” Sunt lovite „marile averi îngrămădite prin jaf și speculă”. Sunt avantajate „păturile muncitoare de la orașe și sate”. Slogan: „Leul este iar leu!”.

Se decide ca biletele de bancă emise de B.N.R., împreună cu bonurile de casă, bonurile de tezaur, certificatele de plată emise în temeiul legilor, bonurile de tezaur în compensație, import și export, bonurile de înzestrare a Armatei, și, în sfârșit, bonurile de impozit să fie retrase din circulație.

În schimb, se pun în circulație noile bilete de bancă de câte 100, 500 și 1 000 lei și monedele divizionare de metal, care se vor numi lei stabilizați. Preschimbarea leilor va lua sfârșit pe 21 august, orele 20, la cursul 20 000 de lei vechi pentru un leu stabilizat.

Sumele admise la preschimbare erau următoarele: salariații și pensionarii publici vor avea dreptul de a preschimba o sumă de cel mult 5 milioane. În agricultură, capii de familie vor schimba o sumă până la 5 milioane lei vechi, iar cei care au predat cota vor mai avea dreptul de a preschimba încă 2,5 milioane de lei.

Cele mai lovite erau persoanele care nu au prezentat actele doveditoare ale unei profesii. Ele urmau să preschimbe cel mult 1,5 milioane lei vechi. Se suspenda plata chiriilor și se amâna plata tuturor datoriilor publice și particulare, iar sumele

nepreschimbate erau blocate la bănci, fără dobândă. Un ou costa un leu, carnea de vacă 34 lei, cea de porc 47 lei.

Pentru a reface stocul în aur al B.N.R. s-a aplicat un subterfugiu care permitea Partidului Comunist din România să-și întărească rezervele de metale și devize, anunțând că ele pot fi predate *fără a se justifica proveniența lor*, precizându-se că statul va plăti în lei noi valoarea aurului, aflat chiar sub forma de salbe confecționate din ducați mici și mari austrieci, mahmudele etc. și colecțiile numismatice expertizate de B.N.R. În aceeași categorie se acceptau și bijuterii conținând aur.

Partidul Comunist era lacom și cupid și cu recuperarea biletelor de bancă, emise în străinătate, la care se mai adăugau cecurile și ordinele de plată exprimate în monedă străină, disponibile în conturi, ca și creanțele în valută străină în țară și în străinătate.

Și, bomboana pusă pe colivă: în articolul 4, cetățenii erau obligați să cedeze valorile care se aflau în străinătate (*sic!*), în termeni de 15 zile. Declarațiile erau completate prin art. 8, de obligativitatea menționii: valute și devize neprevăzute de comunicatul Băncii Naționale, acreditive, bilete de ordin, cambiile, orice efecte de comerț exprimate în monedă străină, precum și toate creanțele asupra sănătății, neprevăzute în comunicatul Băncii Naționale. Se mai adăugau valorile imobiliare emise în străinătate, participațiunile la companii și societăți, la întreprinderile aflate în străinătate; nu în cele din urmă, erau obligatorii și declarațiile asupra unor bunuri imobiliare și drepturi imobiliare drepturi miniere, drepturi succesoriale, drepturi de proprietate asupra vaselor de transport etc.

Nu erau omise nici sancțiunile, foarte generoase cu infractorii, în speță cu dușmanii clasei muncitoare: chiaburii, bancherii, „partidele istorice”, ofițerii care participaseră la campania din Est, Biserica și, nu în cele din urmă, oamenii de cultură, creatorii valorilor spirituale ale poporului român, care nu înțelegeau *că lumina vine de la Răsărit!*

De fapt, stabilizarea din 1947, care a precedat naționalizarea bunurilor industriale, a fracturat coloana vertebrală a rezistenței

poporului român, lipsind opoziția de o temelie economico-financiară, deja firavă după ocuparea țării de către trupele sovietice, proiectând-o în zona derizorie a declarațiilor și protestelor fără consecințe.

Cu chiu și vai am ajuns, înfomețați și nespălați, după aproape o săptămână, într-o echipă restrânsă, la București, unde, la fel, domina haosul; pe Calea Victoriei, acolo unde fusese magazinul „Dragomir Niculescu”, transformat acum, subit, într-o consignație, am văzut expus, în vitrină, un splendid tablou al lui Grigorescu, scos la vânzare la suma de 400 lei. Bătând piețele alimentare, pustii în majoritatea cazurilor – țăranii așteptând să se petreacă ceva – am constatat că prețul tabloului nu era, totuși, rizibil, întrucât oul ajunsese 0,5 bani, iar carnea se vindea la maximum 8 lei (până în luna septembrie 1948).

La începutul lui septembrie am ajuns la Craiova, unde am predat Comitetului Militar M.N.R.O., într-un scurt raport verbal, datele despre acțiunea noastră, care completau, pentru anul 1947, cealaltă incursiune, din 1946, când sub comanda profesorului universitar Valeriu Pușcariu, timp de două săptămâni, am organizat un prim contact între Masivul Retezat și lungă vale a Cernei (80 km). Observațiile au fost contopite și, în cele din urmă, s-a redactat o viziune generală asupra posibilităților pe care le-am avea, în Oltenia, ca bază de rezistență armată, pe un timp limitat, în eventualitatea declanșării unui conflict general cu Uniunea Sovietică.

52

O IARNĂ ÎN MASIVUL RETEZAT

Activitatea noastră de antrenament suferise un *hiatus*; în cadrul Comitetului Militar M.N.R.O. s-a hotărât să acoperim un neajuns flagrant în instrucția noastră.

Trecuseră doi ani și mulți dintre noi, neobișnuiți cu *citirea pe hartă* a mediului înconjurător, se întrebau și ridicau problema, firească, de altfel, dacă *establishment*-ul nostru s-a gândit și la posibilitatea unor ostilități armate desfășurate în timpul iernii și în condiții grele, climatice și de relief. Habar nu aveau ce înseamnă să ochești și să tragi la mică distanță în timpul iernii, pe furtună sau pe timp frumos, când toată zăpada sticlește ca o oglindă imensă, făcând aproape imposibilă nu numai o apreciere de distanță, dar și o ochire directă pe obiectiv.

Hotărârea de a pleca în plină iarnă a fost luată de colonelul Grigorescu, în tandem cu colonelul Hălălău. Unul după altul, m-au întrebat, cu discreție și politețe ascunsă într-un surâs, dacă aveam ceva pregătire pentru războiul de iarnă, cu prevalență la mare înălțime, la creastă, cum afirma, cu mândrie, grănicerul colonel Petre Grigorescu. Am dat din umeri și am primit invitația, confirmată și de la București, prin fratele meu, de a ne petrece sărbătorile de sfârșit de an acolo unde petrecusem vara! Adică la Cabana Pietrele, unde o aveam pe Maria Magdalena, care rareori cobora în vale, la Hațeg, Pui sau la Deva.

Am pornit la drum fără armament, mic sau mare, cu hărți civile și câteva militare, îmbrăcați cu hanorace clasice, fără rucsacuri germane și echipament de campanie.

Pentru traseu ni se recomanda râsul sonor, muzica și vocea tare a petrecăreților.

Atunci, în răstimpul Crăciun-Anul Nou, 1947/1948, ajunși la cabana Pietrele, am sistat orice tragere, întrucât ne-au sosit musafiri nechemați. Am păstrat aproape tot stocul nostru de cartușe Z.B. pentru momentul când vom rămâne singuri, de Anul Nou. În preajma Ajunului rămăsesem noi trei plus cabaniera Maria Magdalena. Eram numai trei pentru că al patrulea, Radu Cioroianu, se îmbolnăvisese și nu a mai putut participa.

Am luat decizia să ne antrenăm zi de zi, folosind armamentul pe care îl aveam la dispoziție: carabină cu înălțător verificat, un pistol-mitralieră cu două încărcătoare de rezervă și un pistol, P38, Walther sau Parabellum, cu țeavă lungă și înălțător; toate la un loc ne încărcău bagajul cam cu 6-7 kg; dacă mai erai și primul în formația de marș, despicarea zăpezii plus vântul – pe care nu-l aveai, întotdeauna, într-un dialog de amicitie – ne măreau sensibil gradul de dificultate al deplasării, chiar atunci când panta nu părea abruptă.

Și, ca să fie și „bomboana pusă unde trebuie”, la altitudini de peste 2 200 m, scăderea temperaturii mergea până la -30°C , înțetită fiind de tăișul vântului și de zăpada care, câteodată, sărea peste înălțimea trupului și îți bloca respirația până la sufocare.

De Anul Nou am avut o surpriză, după ce începusem să ne plictisim de singurătate și de vuietul aproape continuu al omătului bătut în șindrila cabanei. În noaptea de Anul Nou, aproape de miezul ei, când pășeam, *entuziasmați*, în tragicul an 1948, am ieșit afară cu armele și am început să pocnim în stânga și în dreapta; Maria Magdalena avea o pușcă ungurească, grea, care detona ca un tun.

Ne-am retras, apoi, în cabană, după miezul nopții și am început să degustăm toate bunătățile, evident, după ce le-am stropit cu cele mai diverse și mai alese soiuri de țuică autohtonă.

În cele din urmă, am trecut la capitolul culinar ultim, sarmalele tradiționale *confeționate*, însă, din cele mai variate soiuri de vânat, de la căprioară până la mistreț.

Să fi tot fost ceasurile de sfârșit de sărbătoare, când am auzit – sau ni s-a părut nouă, mai degrabă – că bat câinii; în pauze, parcă venea câte un țipăt slab, care se repeta din ce în ce mai anemic.

Noi, surtucarii în devenire de la Craiova și București, eram departe de a prinde sunetele de afară, cu atât mai mult cu cât, după miezul nopții, fuioare de zăpadă se așternuseră pe geamurile cabanei care, sub paloșul viscolului, începuse să geamă din toate încheieturile.

Maria Magdalena, însă, și-a luat pușca din cui și a ieșit afară. N-am reținut cât a stat. Ne-am dumirit, însă când, intrând în sala de mese, ne-a spus, cu o mină gravă, că în fața cabanei, afară, lângă râu, sunt căzuți în zăpadă doi inși, în spate cu niște rucsaci cât sacii de păpușoi.

– Și ce fac acolo, cântă și spun poezii? a interpelat-o Brădișteanu.

Maria s-a uitat la noi fără să ne răspundă și ne-a spus:

– Haideti afară să îi aducem mintenaș înlăuntru!

Ne-am sculat, e drept, cu greu, parcă aveam plumb turnat în picioare; capul, cel puțin al meu, era limpede. Pe masă mai era, încă, întinsă o mămăligă cât pălăria de floarea-soarelui și ne mirosea a ciorbă de potroace, specialitatea casei.

Am ieșit cu toții în bătaia vântului și, în mai puțin de un minut, am ajuns în fața gardului, lângă pârâul Pietrele. Am văzut două făpturi: amândouă erau – sau făceau – pe Moș Crăciun. Ochii nu li se mai vedeau de zăpadă și păreau înveliți în nea și gheață, parcă ar fi fost pregătiți pentru o reclamă de frigider american. I-am ridicat cu grijă de jos, după ce le-am desfăcut rucsacii monstruoși din spinare. I-am dus în cabană și, cu mult regret, am suspendat masa, strângând totul pentru a-i așeza pe cea mai încăpătoare suprafață din holul cabanei.

- Dezbrăcați-i voi la piele, că sunteți bărbați, zise Maria, nu că nu aș fi văzut la viața mea ce podoabe purtați voi, dar așa cum au fost ei de zăluzi, mi-e teamă că o să le scap câteva ghionturi!

Pe mine m-a trimis, degrabă, să încing focul bine, dar să am grijă la horn, să nu se aprindă coșmelia. Pe ceilalți i-a repartizat la picioarele înghețailor.

- Copii, să știți că acumă ceea ce facem este să-i scoatem din groapă peăștia doi, unde au ajuns. După cum vedeți și voi, de abia mai respiră. Sunt vineți și trebuie, încetul cu încetul, să facem să se miște sângele în ei.

În noaptea aceea am asistat la o adevărată lecție de anatomie și fiziologie, care ar fi făcut invidios pe orice profesor de la Facultatea de Medicină. Maria cunoștea fiecare miofibrilă, mușchi sau tendon. Măinile ei butucănoase căpătaseră degete de pianistă, care se plimbară, agil, pe claviatura corpurilor nemișcate, preț de peste două ore. Se oțăra la noi când termina zăpada din găleți și noi, cu ochii mari, ne uitam cum luptă împotriva morții, folosind cu dibăcie de maseur chiar zăpada care îi adusese pe cei doi în pragul morții.

Peste un ceas, două, trei... spre zorile care au venit, târziu, cei doi și-au deschis pleoapele și limba a început cu greutate să li se dezlege:

- Mă numesc Puiu Petriu - a murmurat, stins, primul - și sunt student la Geologie. Sunt din Brașov și membru al grupului alpin al facultății!

- Sunt Marcian Bleahu, l-a completat celălalt, și eu sunt geolog, din București și am aceeași boală ca și prietenul meu: muntele!

Mă uitam la ei și mă gândeam că armele noastre încă nu s-au răcit și că, dacă am fi descoperit ceva suspect, după o cercetare sumară a hainelor - pe care am făcut-o chiar eu, cât timp erau ei în comă - ne-ar fi costat vreo trei-patru ore să le facem o groapă în pământul înghețat, la câțiva kilometri de cabană și nici vântul, nici pământul n-ar fi știut că zac executați pe undeva, pe Valea Pietrele!

Zorile întunecate au venit cu o ceață groasă, albă, care a împresurat cabana, scufundând-o într-o liniște de paradis, ca și cum nimic nu s-ar fi petrecut cu o noapte înainte, când se prăvălea asupra noastră omătul furtunii.

Într-adevăr, cei doi tineri care își încercaseră forțele cu stihile Masivului Retezat erau buni de o internare la un spital de boli nervoase: mâna dibace și experiența Mariei Magdalena, adunată în zeci de ani de munte, îi readuseseră la viață, iar dacă ajutorul nostru ar fi venit cu un ceas sau două mai târziu, totul ar fi fost în zadar.

Am făcut bilanțul și ni s-a părut unul bun. Îi salvasem de la moarte sigură! Acum stăteau ca doi prunci, înveliți în păturile de lână din inventarul cabanei. La prânz erau în picioare și am închinat și cu ei pentru un an în care să ne scăpăm de toate grijile. Evident că toți ne gândeam la Partidul Comunist, la ostașii sovietici *eliberatori* și la efectele cumplite ale stabilizării din august, anul trecut.

Zilele ce au urmat ne-au deslușit identitatea: Puiu Petriu, provenit dintr-o familie avută din Brașov, avea deja un palmares bogat în circuitele alpine ale țării, printre care cel mai cunoscut mi se părea Creasta Picăturii din Bucegi. Din păcate, peste șase luni de zile, o ascensiune prost gândită și, mai ales defectuos realizată, pe Piatra Altarului, în Cheile Bicazului, într-o dublă cu logodnica sa, i-a adus tragicul sfârșit, coarda cedându-i la un impact mediu!

Al doilea, Marcian Bleahu, și el cu veleități de cățărător, va avea o carieră care îl va duce în zona *platourilor înalte* ale desăvârșirii profesionale înainte și, mai ales, după 1989.

Musafirii noștri nu au luat cunoștință de antrenamentul nostru militar. Am petrecut împreună vacanța de iarnă și am profitat de vremea frumoasă pentru a ieși cu schiurile și a face antrenament de tragere mai ales în timpul ninsorii, când eoul este minim și înfundat, iar oaspeții dormeau!

De altfel, ne-a ajutat și timpul, cu cer senin, care le-a permis brașovenilor să facă și ei câteva trasee, între care cel mai notabil mi s-a părut Curmătura Bucurei, la 2 200 m, cu o staționare mai îndelungată în larga chiuvetă a lacurilor Bucura, Lia, Slăveiu, care puteau fi ghicite sub jocul gros al zăpezii!

53

ION BOHOTICI

A face portretul unui tânăr student, angajat până la ultima lui fibră în Mișcarea Legionară, este ca și cum ai încerca să pui mâna pe un cărbune aprins sau să îl depășești pe Tizian în culoare, într-una din operele sale!

Ion Bohotici era ardelean, școlit în ultimul an, pe câte îmi aduc aminte, la o facultate din Cluj. Temnița și, în mod deosebit ancheta din vara anului 1948 îl afectaseră serios; atunci când a trecut pragul așa-zisului nostru spital, ajunsese să cântărească nu mai mult de 40-45 kg, la înălțimea sa de 1,75 m. Păstra un ușor accent ardelenesc și se manifesta modest, mai mult ascultând și răspunzând numai atunci când era întreat. Dobândise, poate, o meteahnă tradițională a ardelenilor: în orice împrejurare, își manifesta dorința de a-și pomeni părinții și, mai ales, satul și vatra unde deschisese ochii asupra lumii.

Avea în jur de 33 de ani și, pe chipu-i osos, amprenta unui destin se contura cu ușurință. Auzisem că fusese șeful grupului studentesc legionar pe Ardeal și că „picase” și el, împreună cu alții, după tragica noapte de la mijlocul lunii mai 1948, când sute de tineri – membri sau simpatizanți ai Mișcării – fuseseră popriți în toată țara.

Vorbea despre alții și mai deloc despre el. La anchetă, se pare, a preferat să fie chinuit decât să își „dea” camarazii, *uitați afară*, pe mâna Securității. Avea ochii blânzi și un glas muzical; nu l-am văzut niciodată nervos sau panicat. Ca un ardelean sadea, aștepta ca părerile altora să îi fluture pe la ureche și, într-un târziu, se pronunța și el.

Primise o condamnare severă: 25 de ani temniță grea, ca șef de lot. Privea detenția ca pe o *datorie fiscală*, pe care toți contribuabilii, adică locuitorii României, trebuiau să o achite, atât față de țară și istoria sa, cât și față de Dumnezeu.

- Nu oamenii mi-au dat mie anii ăștia... sau turbatul ăla de procuror, care îmi cerea condamnarea la moarte pentru cele ce intenționasem să săvârșim, ci însăși familia mea, neamul meu, care aveau o scadență pe care cineva trebuia să o achite! Și, din întâmplare, am fost eu. Așa gândim noi - ăștia de peste munți - prin târgurile și satele noastre. Prețul, la unii, a fost scris cu sânge. Adu-ți aminte de grupurile de rezistență ale fraților Șuşman, de comunele-martir Poșaga, Șepreuș, Muntele Mare, surate cu Nucșoara, Căpățâneni, Brădet și nenumăratele centre de rezistență armată din Banat. Noi, ăștia de aici, care i-am avut pe unguri aproape și stăpâni, de nu puteam merge și noi călare, că nu se cuvenea unor iobagi, ne-am îndreptat ochii mai mult spre Dumnezeu decât spre milostivirea oamenilor; l-am avut și pe crăișorul Horea și, mai târziu, pe Avram Iancu. Și ca dovadă că ne-am ales bine patronul, este că după aproape 1 000 de ani de umilință și sărăcie, am reușit să fim liberi și să dăm mâna cu frații noștri de peste munți.

Nu-l puteam bănui pe Ion Bohotici de o sinceritate trucată, așa cum se întâmpla să o constat, des, chiar printre noi.

*

Mie mi-a venit rândul cam după o săptămână. Hotărârea o luasem la o taină petrecută în trei, alături de inimosul Poterașu și supusă *camerei înstelate*, adică prințului Sturdza, profesorului Nenițescu și inginerului Rășcanu.

Pornisem de la ideea că, în serile lungi de iarnă, cursurile de istorie și istoria artei, de sociologie și etnografie, susținute de diferiți emuli, să fie împănate și cu registrul personal de aduceri-aminte, al unor momente care ne marcaseă calendarul vieții.

Debutul l-a făcut chiar Radu Sturdza, care ne-a ținut, vrăjiți, ore în șir, introducându-ne în atmosfera asediului orașului-port Sevastopol, unde vânătorii noștri de Munte au avut nu numai o

participare directă, ci și o contribuție elogiată de comandantul suprem al zonei, mareșalul Erich von Manstein.

Ne-a impresionat un moment rememorat de tânărul locotenent voluntar, sosit pe front:

- Când am luat în primire plutonul și, ulterior, compania, am încercat să mă apropiez de ostașii mei. M-au primit cu răceală și discuțiile cu ei se încheiau greu, mai ales după ce aflaseră că sunt de *viță nobilă*; eu eram entuziasmat de comunicatele care plouau cu știri bune de la nemți și îmi închipuiam că, poate, am venit prea târziu pe frontul Sevastopolului, ratând capitularea sa!

Pe teren, însă, lucrurile nu stăteau deloc așa. Sevastopolul, cu tradiția forturilor sale Balaklava, Inkerman, cucerite greu de coaliția franco-anglo-italo-turcă din 1853-1856, fusese dezvoltat prin două rețele de forturi, înzestrate cu guri de foc de mare calibru.

Rușii s-au luptat cu îndârjire, poate și prin faptul că în spatele lor era detașamente N.K.V.D., care executau fără milă nu numai dezertorii, dar și trupele care se retrăgeau tactic. În câteva săptămâni m-am obișnuit cu bâzâitul gloanțelor și exploziile aruncătoarelor.

Cu ostașii mei s-a petrecut un fenomen pe care-l voi regreta până la ultimul suflu de viață. La fiecare câștig considerabil de teren de-al nostru, rușii răspundeau cu un contraatac, deseori cu efective duble comparativ cu ale noastre. Odată, când ne-au atacat pe nepusă masă, noaptea, vânătorii mei au luat-o la fugă și m-au lăsat numai cu câțiva ostași și subofițeri. Am tras toată noaptea și ne-am apărat, câinește, până la mijirea zorilor, când s-a ivit o reacție din partea companiei și am reușit să ieșim din pungă cu câteva pierderi.

I-am lăsat să se odihnească pe vânători și seara i-am luat la bumbăcit. M-au ascultat cu capul în jos, iar sergenții mi-au comunicat că ostașii erau foarte obosiți și nemâncați, iar când rușii au dat năvală în poziția noastră, fiecare a încercat să se salveze cum a putut, dar îmi declara, zâmbind:

- Domnule sublocotenent, fuga e rușinoasă, dar sănătoasă, iar plutonul întărit pe care-l aveam în subordine n-a avut nicio pierdere.

- În afara noastră, lăsați de izbeliște! l-am contrazis eu, pe un ton de reproș.

- Să ne iertați, domnule locotenent, dar noi ne așternusem la masă și mai împărțeam între noi și un pic de băutură, însă, vă asigur că n-am lăsat nicio armă în gropile noastre!

Rezultatul, în timp, a fost pe de-a-ntregul dramatic. Într-o lună de zile am pierdut o pătrime din efective fiindcă soldații, având aproape amintirea acelei *defecțiuni*, au rămas pe loc chiar dacă dădusem ordin de retragere!

Conferința prințului s-a prelungit în seara următoare, când colonelul Florescu ne-a prezentat câteva tablouri *vivante* ale campaniei celor trei armate, engleză, franceză și siciliană. Turcii, spunea el, au făcut manutanță și nu se pot considera combatanți și a insistat pe faptul că țarul și curtea sa s-au simțit *lezați* de participarea celor patru armate europene, aducându-le aminte de rolul Imperiului Țarist în nimicirea tiranului Bonaparte. Tot el ne-a pomenit de pierderile umane datorate inexistenței unui corp sanitar bine organizat.

În săptămânile următoare, subiectele au fost diversificate; de la invaziile popoarelor migratoare până la marile victorii ale englezilor în Războiul de 100 de ani. Războiul mondial a fost subiectul care a suscitât cele mai multe prezentări, însoțite de un potop de întrebări. Am reținut una care m-a uluit pe de-a-ntregul. Întrebat care au fost pierderile britanicilor în bătălia de pe Somme, răspunsul a fost terifiant:

- În jur de 300 000 până la 500 000 de victime!

Mi-am permis să arunc o întrebare:

- A mai fost vreodată o astfel de hecatombă în Primul Război Mondial?

- Da, Verdunul a înghițit cu 100 000 sau 200 000 mai mult!

Mie mi-a venit rândul mai la coadă. Tudorică m-a tras deoparte și mi-a zis:

- Vezi ce spui și cui spui, te asigur că auditoriul nu poate fi selectat.

Zis și făcut... După ce am epuizat registrul copilăriei și am continuat cu adolescența, m-am oprit, pe moment, la acele ceasuri pe care le trăisem de la douăsprezece ziua până la trei-patru după-amiaza, în ziua de 4 aprilie 1944, când cerul s-a umplut, brusc, de sclipetele argintii ale sutelor de bombardiere americane, care defilau deasupra noastră la diferite înălțimi. Spectacolul de atunci a fost numai o uvertură, cel puțin pentru mine, adolescent cu un simțământ întărit de discuțiile purtate în familia mea, care convergeau în convingerea că anglo-americanii, adevărații noștri aliați, măcar din interes, după ce vor distruge marile rafinării din zona Ploieștiului unde, de altfel, erau și cele mai dezvoltate societăți cu capital englez și american, dintr-o obligație impusă de strategia unui război care urma să se curme printr-o vastă operație de debarcare, pe coastele Franței, vor scuti România de acele cumplite bombardamente pe care le efectuau zi și noapte asupra orașelor germane, cu scopul distrugerii moralului celor din spatele frontului, dar și al nimicirii industriei de război.

- Nu am onorat, atunci, adăpostul-tranșee în grădina noastră, într-un acord general cu vecinii, cuprinși și ei de panică, ci ne-am potrivit binocurile pe acele păsări alb-cenușii care zburau încet, dar sigur, către Răsărit. Americanii, căci ei erau, am gândit noi, ne făceau o demonstrație de forță și, credeam noi, provincialii din Bănia Craiovei, că vor face o tură deasupra României ca să ne impresioneze și cu ocazia asta să ne mai spună o dată, acum direct, că dacă vrem pace trebuie să-i acceptăm pe ruși drept aliați împotriva Germaniei hitleriste! A urmat acel bombardament înfiorător care a răpit viața a peste 12 000 de refugiați basarabeni din Gara de Nord și distrugerea unui cartier muncitoresc din Calea Griviței, soldat cu 400-500 de morți.

În seara aceea, după ce am aflat că n-am avut nicio pierdere în familie, am asistat la o *ședință* în casa unchiului meu, prof. dr. Daniel. Am venit triști și am plecat furioși. Nu am stat până la sfârșitul furtunii verbale care se declanșase, dar toți îi acuzau mai mult pe britanici, care erau europeni și mai puțin pe americani, care schimbaseră creșterea vitelor cu aruncarea bombelor din avioane!

- Ce încredere să mai avem în cei care trimit bombardierele să ne aducă libertatea prin moarte și distrugere! perora, dezlănțuit, unchiul meu, doctorul Daniel.

- E de înțeles, susținea doctorul Stăncescu, vecin de stradă cu noi, să distrugă zonele petrolifere și mai ales distileriiile cu randament superior. Petrolul nostru este sângele Wehrmacht-ului, dacă îl vor pierde nu vor supraviețui mai mult de șase luni. Dar ce-au avut cu populația civilă? Cu nefericiții de basarabeni, ale căror trupuri au fost găsite, aruncate de bombe, la sute de metri depărtare: copii, femei, bătrâni! Și a mai fost și coincidența idioată cu exercițiul de alarmă care a precedat bombardamentul, iar când sirenele au sunat a doua oară, nimeni n-a mai intrat în adăposturi!

Speranțele noastre au fost îngropate și mai adânc, chiar în luna mai, odată cu sutele de incendii ce s-au întins pe suprafața Capitalei, ca urmare a unui bombardament nocturn executat de englezi și repetat de câteva ori, cu pierderi umane și fără justificări militare notabile. Mă aflu la locuința unchiului meu, inginerul Cristea Mateescu, din Aleea Urali și am avut sub ochi un spectacol care cuprinsese tot centrul Bucureștiului, luminat *a giorno*, de vedeai acul pe jos, de sutele de rachete luminoase lansate de bombardierele engleze, care câteodată formau chiar structura unui pom de Crăciun! Pagubele în bunuri culturale au fost, însă, mari și-mi aduc aminte cum, în familie, s-a vorbit de distrugerii importante de patrimoniu. Astfel, au fost distruse peste nouăzeci de pânze din colecția pictorului moldovean Gheorghe Petrașcu, ucenic al lui Grigorescu. Focul s-a propagat de la mistuirea întregii clădiri care aparținea unui complex alimentar, *Floarea Soarelui*, având produse basarabene, cu predilecție, aflat pe Calea Victoriei, după Athénée Palace.

Bombardamentele de noapte erau executate cu avioane britanice Wellington, care au participat la primul raid asupra Berlinului, din 25 august 1940; ulterior, aflasem că jumătate dintre avioane fuseseră de același tip, în bombardamentul de noapte, cu o mie de aparate, asupra orașului german Köln, din

1942. La noi, formațiile de noapte erau reduse, în raport cu sutele de bombardiere britanice și americane care împânzeau cerul și „împodobeau” pământul cu pânii de foc și moarte în Germania.

Din mediul militar aflasem atunci că, printre piloții supraviețuitori ai unor bombardamente de noapte, cu avioane doborâte, se găseau și piloți polonezi, care primiseră, cu cinci ani mai înainte, tranzit pe teritoriul Regatului României, după dubla ofensivă germano-sovietică din 1939!

În final, în noaptea aceea, am fost întrebat care a fost spectacolul cel mai dureros trăit, atunci, de un adolescent de 16 ani, cât aveam eu la momentul respectiv.

Am stat în cumpănă și, până la urmă, am încercat să restitui ceea ce retina memoriei încă depozita. Lângă Arcul de Triumf, pe un spațiu de la intrarea unui vast teren de sport se organizase un adăpost antiaerian de proporții, care se aglomera odată cu semnalele date de sirenele ce marcau prealarma și alarma. Acolo s-a petrecut o tragedie: bombele care, probabil, erau destinate Arcului de Triumf, printr-o deviere de câteva sute de metri, au căzut peste adăpost, curmând viața a sute de persoane, victime nevinovate ale acelor raiduri.

54

UN MINISTRU DE FINANȚE TRAVESTIT

Este chiar Vasile Luca?!

Întrebarea a plutit câteva secunde în aer.
- Dar ce caută ăsta, aici, la Văcărești? s-a exprimat Poterașu, mai mult pentru sine.

Am răspuns aproape în cor:

- Ceea ce am căutat și noi când ne-am încrucișat bolile și suferința la spitalul din Văcărești: refacere și tratament!

Cel mai contrariat părea inginerul Rășcanu, care zise, nedumerit:

- Aș vrea să-l văd și eu!

S-a corectat, însă, imediat:

- Sau măcar să-l aud!...

Zis și făcut!

După masa de seară, în intervalul de timp până la stingere, am făcut cu schimbul la toaletă, având urechile ciulite spre zidul despărțitor. Aflasem, de câteva luni că, dincolo de noi, se înșirau vreo zece celule de izolare ale Securității și S.S.I.-ului. Nu de mult timp, sosise de acolo un proaspăt anchetat al Securității din Rahova, care fusese „vărsat” la salonul nostru, nu înainte de a fi stat o zi-două, pe latura de nord a Văcăreștiului, la etaj, într-una dintre încăperile *secretului*.

Ne-am foit până spre miezul nopții, bătând cu grijă în faianța zidului de baie și așteptând, cu sufletul la gură, să ni se răspundă! Totul a fost în zadar, iar de la fereastră n-am reușit să auzim

decât concertul claxoanelor unor mașini, care spintecau noaptea cu farurile aprinse...

Totuși, ne-am convins că nu fusese o iluzie sau un vis!...

O voce plângătoare, care se mărturisea că ar aparține fostului ministru de Finanțe bolșevic, fusese auzită prin fereastra deschisă, lamentându-se de soarta lui.

Apelul fusese auzit de prea mulți ca să-i punem la îndoială veridicitatea:

- Fraților, sunt Vasile Luca și am ajuns aici, lângă voi! M-au arestat ticăloșii ăștia și mă țin închis de patru ani de zile! Fraților, să știți că eu nu am fost împotriva voastră!

Glasul s-a curmat, nu înainte ca el să se prefacă într-un plâns amar...

În seara aceea, cu toate că am stat atenți, cu schimbul, până la miezul nopții, ne-am retras dezamăgiți, făcându-ne socoteala că pe bolșevic l-au săltat și după aceea l-au îndopat cu injecții și vitamine!...

Surpriza a fost mare când i-a fost auzit din nou glasul, tot după cină, în pauza până la stingere. Ne-am îngrămădit în toaletă, câți am încăput, și am blocat ușa, după ce ne declaraserăm intoxicați alimentar și cu dureri puternice în pânțele...

Vocea lui Luka László părea acum mai puternică; posesorul ei și-a început monologul, spunându-ne că el a fost comunist de la primul congres al partidului:

- Da, fraților, eu am fost membru fondator încă din 1921 și bandiții ăștia, pe care voi nu-i știți, m-au declarat dușman al poporului!... Tocmai ei, care primeau banii cu sacul și aveau câte două-trei muieri ca „tehnicieni”!

Ceea ce ne-a spus, în plus, în noaptea aceea, fostul lider comunist, în fraze sparte și cu o tonalitate variată, a fost că el și Ana Pauker n-au vrut să le ia țăranilor nici pământul, nici vitele:

- Și tot eu, fraților, ne-a transmis Vasile Luca, m-am împotrivit rușilor să facem a doua reformă a banilor, că de la ea mi s-a tras, iar Dej m-a turnat la Stalin că am fost turnătorul partidului!

Poterașu a încercat să-l mai chestioneze, insistând pe întrebarea: de ce n-a fost eliberat după moartea lui Stalin? Dar bolșevicul nu a mai spus nimic; fie că îl părăsise auzul, fie că nu mai era dispus să vorbească despre foștii lui tovarăși, care îl țineau, în continuare, după gratii. Monologul lui Vasile Luca-László, evreu ungar, a luat sfârșit tot atât de repede pe cât debutase.

Într-o seară, în cercul nostru, am încercat să facem o paralelă între el și soarta dramatică a unui alt fruntaș comunist: Lucrețiu Pătrășcanu. Până la urmă, am căzut cu toții de acord că distanța între ei era asemănătoare cu aceea dintre stadiul evolutiv al unui neanderthalian și acela al lui *Homo sapiens sapiens*.

Din cele ce aflasem rezulta că, în timpul procesului, comandat de Dej, Pătrășcanu se impusese, prin demnitate, până în ultima clipă a vieții sale.

55

O RECUNOAȘTERE TARDIVĂ

La câteva zile, Tudorică m-a luat din scurt: Eu n-am fost în București atunci când americanii au vrut să ne spună că ei nu fac nicio deosebire între români și nemți și că, totuși, poate ar trebui să le mulțumim că nu și-au pus ambiția cu noi să ne radă câteva orașe până la ultima casă, precum în Germania. Și exemplul cel mai bun l-au dat la Hamburg, cel mai mare port al Europei, unde, împreună cu englezii, au incendiat aproape o treime a orașului și unde, după război s-a zis că prima bombă atomică a fost aruncată nu la Hiroshima și Nagasaki, ci pe cele două orașe germane, Hamburg și Dresda. În primul, incendiile au distrus centrul orașului, iar morții au fost cu duiumul, între 35 000 și 45 000, număr care n-a fost întrecut nici de măcelul de la Dresda, din ultimele luni ale războiului. În seara asta, fiindcă am o gaură în program, te rog să-ți mai vânturi tu memoria și să ne mai *reciți* o poveste. Am o rugăminte, însă, să nu fie un *recviem*, ca data trecută!

- Și ce vrei să-ți spun? Ce impresie mi-a făcut Teatrul „Cărăbuș”, văzut la Herculanе în toamna lui 1947 sau epigramele lui Păstorel Teodoreanu sau ce înfățișare avea Horia Măcellariu sau alți șefi ai noștri, neștiuți? Sau vrei să vă aduc în față fetele noastre din rezistență, unele învățând chiar să tragă cu înălțătorul pus la 400?

Răspunsul a venit, pe țeavă, imediat:

- Stoarce-ți memoria și găsește ceva!

Seara, auditoriul nostru a fost pieptănat și locul schimbat. Găsisem un pat liber – care aparținuse unui fost polițist, poate externat, poate decedat – și ne-am strâns ciopor.

- Am să vă povestesc un fapt, am început eu, care n-are decât o singură calitate. L-am trăit eu și, în consecință, răspund de orice imagine pe care v-o sugerez.

Nu mai știu nici anul, nici luna; desigur, anotimpul mă asigură de fundal. Eram în munte de câteva zile, în Masivul Retezat, pe care-l cunoșteam ca-n palmă. Era primăvară, înainte sau după sărbătorile Sfințelor Paști. Soarele se ridicase mai devreme, natura își scuturase demult omătul, iar noi ne ascuțeam urechile, doar-doar vom auzi vreo veste-hotărâre care să pună capăt, odată cu Tratatul de Pace de la Paris, ocupației sovietice și, *ipso facto*, să aducă despărțirea de un regim străin și odios.

Ordinul a sunat tăios ca lama unui samurai. Colonelul Hălălău avea un obicei bun: te pune să repeți ordinul primit, ca la Marină, unde comanda se repetă: „- Săptămâna viitoare vei pleca la munte cu trei-patru tineri. Traseul, de la nord spre sud: veți intra pe Valea Lăpușnicului Mare și Mic până la Gura Zlata și de acolo, în câteva ceasuri, veți fi la cabana Gemenele. Acolo, pe câte știu, aveți ceva armament. Nu-l folosiți decât pe timp de ploaie și, dacă se poate, numai la adăpostul codrului. Cu cât mai puțin zgomot, cu atât mai bine. Aveți o săptămână de cercetat, de la stânga la dreapta, Vârful Retezat cu Valea Stânișoarei, pe urmă Pietrele, până la curmătura ei, apoi vă întoarceți către Zănoaga și cercetați totul cu atenție. Masivul acesta ar putea să fie ultimul nostru refugiu în cazul unui conflict: este cel mai puțin cunoscut din Masivul Retezat. Din câte mi s-a spus, nu are decât o singură stână de oi, în rest jepi de peste doi metri înălțime. Treceți pe partea cealaltă și urcați pantele dificile care vă duc către vârful Godeanu, Moraru, Bulzu. Aruncați-vă ochii spre Platforma Borăscu și vedeți dacă mai are omăt deasupra. Întoarceți-vă spre Stâna din Râu și, dacă vă mai rămâne timp, bateți cărarea spre cabana Baleia. Închideți cercul strecurându-vă pe brânelor periculoase care mărginesc, la nord, cele două vârfuluri de peste 2

500 m, Păpușa și Peleaga. Coborâți la cabana Pietrele ca să vă încălziți cu țuica fiartă a Mariei Magdalena. Armamentul nu trebuie văzut de nimeni și lăsați-l la loc la Gemenele. Nu uitați să-l ungeți și să-l acoperiți cu foi de cort germane, care sunt impermeabile.”

A doua zi totul a fost dublat de degetul pe hartă, al colonelului grănicer Petre Grigorescu, un bun cunoscător al masivelor muntoase dintre Dunăre și Valea Oltului. Mi-a șoptit, mai mult din ochi decât din buze: „- Executarea!”.

Săptămâna următoare mi-am organizat echipa, în care mi-am permis, pentru prima oară, să fie prezent un tânăr, Ilie Dumitrescu, fost coleg de la Colegiul „Carol I” și student la Medicină.

Traseul până la cabana Gemenele a fost fără incidente și singurul moment în care am fost întrebați cine suntem, a apărut la fosta cabană a lui Ioan Alexandru Brătescu-Voinești, unde niște *jandari* ne-au cerut buletinele, uitându-se bănuitori la rucsacurile noastre doldora: „- Și ce aveți în spate?” „- Merinde, i-am răspuns eu, pe un ton blajin. Turmele nu urcă decât după Sfântul Constantin, așa că mergem cât avem de-ale gurii”.

Cam atât a fost interogatoriul și ne-au lăsat în pace. La cabana Gemenele însă, totul era vraște. Lăsasem, după tipicul săsesc de la cabanele din Făgăraș (S.K.V.), câte o pătură pentru fiecare pat (prici), lemne tăiate pentru foc, blide pentru masă, ceaun cu cârlig pentru mămăligă și, surpriza cea mai plăcută, o sticlă plină de țuică. Totul dispăruse acum, ferestrele erau deschise, iar apa intrase peste tot. Am muncit din greu și am lăsat cabana precum o găsisem în toamnă, cu excepția păturilor și a băuturii.

Traseul a fost lung și, din păcate, odată ce am dat peste jepi, ne-a prins și ninsoarea. N-am tras în nicio jivină, chiar și blândă, fiindcă, pe de o parte, nu am avut nevoie de hrană, iar de pe alta, că n-am întâlnit pe nimeni. Codrii păreau pustii, iar caprele negre nu-și făcuseră, încă, antrenamentul pe cleanțuri. La Stâna din Râu am avut o surpriză mai mult decât plăcută: o încăpere era accesibilă și înlăuntru, pe o masă curată de lemn, erau expuse

câteva produse ale meșteșugului oieritului; brânză, cașcaval și un deț de țuică. Totul era înghețat; am făcut o mămăligă zdravăna și am asezonat-o cu cașcaval, deasupra, și bucăți de brânză în interior.

Am pornit-o la drum printr-o ploaie mărunță, cap-compas Păpușa-Peleaga, după ce abandonasem planul inițial, imposibil de realizat fiindcă ne-am fi înfundat în cracul lung al Lăncițului până la cabana Baleia de unde, chiar dacă acolo am fi găsit căldură și hrană, a doua zi ar fi trebuit să luăm în piept pădurea de jnepeni mari de peste doi metri înălțime, pe o direcție care să ne ducă pe brânele înalte ce străjuiau cei doi coloși de piatră, Păpușa și Peleaga, către punctul terminus, cabana Pietrele. Din păcate, elanul nostru a fost curmat de poteca-brâu ce era acum acoperită de un strat gros de gheață.

Spre seară, folosind crampoanele și frânghia, am ajuns în Curmătura Bucurei; ultima parte a traseului s-a încheiat cu o orbecăială totală. Noroc că amintirile mele de ghid erau proaspete și, chiar dacă nu mai descopeream marcajul pus de noi cu un an înainte, pe stânci și brazi, am ajuns, în cele din urmă, uzi learcă, la adăpostul cabanei Pietrele.

A doua zi de dimineață s-a petrecut un lucru de necrezut. Întâmplător, eram primul, poate și prin faptul că traseul îmi era ultracunoscut. Distanța necesita cam două ceasuri de mers voinicește între cele două cabane, Pietrele și Gemenele, ultima fiind adăpostită și camuflată natural într-un piept de munte, cu un găvan de apă alături, limpede precum cristalul, păstrându-și nivelul permanent. Mai jos, către apus, cam la 50 de metri, se găsea alt ochi de apă. Am intrat pieptiș pe poteca din apropiere când, în fața mea, printre brazi, am zărit, mai întâi, un tânăr și, la cinci-șase metri în spatele său, încă două persoane. Le-am auzit vocea, am ridicat brațul și m-am oprit. Păreau turiști, cu rucsacuri grele și voluminoase în spate. Ceea ce, însă, ne-a făcut să reacționăm imediat a fost faptul că, în mâna celui care părea conducătorul grupului, se vedea un pistol-mitralieră german. Ne-am sfătuit să-i lăsăm să treacă, fără să deschidem focul asupra acelor necunoscuți. Grupul, compus, de fapt, din cinci-șase inși,

ar fi trecut pe lângă noi fără să-și dea seama că, la un semnal, ar fi putut fi secerăți de armele noastre. Văzuți de aproape, nu păreau a fi dintr-un pluton al Securității din Deva.

După ce au coborât panta, ne-am strâns din nou pe cărare și atunci am avut surpriza să vină în fața noastră un tânăr înalt, cu ochii cenușii și privirea cercetătoare. Parcă avea și o armă într-o mână. I-am citit uimirea pe față atunci când ne-a văzut înarmați. Pentru o secundă-două a încremenit, iar pe urmă și-a continuat drumul, plecându-și ușor capul în semn de salut.

L-am petrecut cu privirea până când a dispărut în desișul brazilor, iar noi ne-am reluat, în tăcere, drumul înspre cabană, cu armele în mâini. Am intrat înlăuntru după ce ținusem cabana sub observație circa zece minute.

La sfârșitul relatării am adăugat:

- Nici până azi n-am ajuns să deslușesc misterul grupului de tineri înarmați hălăduind printre țăncurile Retezatului. Oricum, la focul de tabără, făcut haiducește, cu flacăra mică și lemn uscat, am gândit, în unanimitate, că ne-am întâlnit, din voia Domnului, cu un pumn de români purtați de sentimente și convingeri nu departe de ale noastre!

În încheiere, au urmat îmbrățișările și mulțumirile de rigoare.

Bohotici a cerut să i se dea cuvântul:

- Aș vrea să-l completez pe camaradul nostru de suferință!

M-am gândit, pe loc, la ce-ar putea adăuga ardeleanul. Poate o fi fost și el vreodată prin Retezat cu vreo mândră!... O fi văzut și el salba de lacuri alpine, un adevărat tezaur al naturii carpatine.

Bohotici s-a apropiat de mine și m-a îmbrățișat!

S-a întors către auditoriul aliniat între două paturi și a declarat, cu ton apăsător:

- Eu sunt cel care am încheiat plutonul din Retezat, în acea zi de fine de Prier!

A fost o bombă și toți s-au repezit la noi, copleșindu-ne cu dragostea și admirația lor.

Când ne-am împrăștiat, Poterașu s-a apropiat, discret, și mi-a șoptit, conspirativ:

- Ați avut atunci noroc cât carul și v-a ajutat Dumnezeu să nu vă împușcați unii pe alții, iar acum am avut grijă să trec pe la *stucaci* și toți dorm buștean. Altfel, te mai pomeneai și cu vreo vizită pe la Securitatea București.

I-am răspuns, înțelept:

- Dumnezeu îi ajută, câteodată, și pe negliobii... de ocazie!

56

TEODOR POTERAȘU

Odată, după ce am fost anunțați că va veni o inspecție – începusem să ne obișnuim cu ele – și vom fi trecuți în revistă, precum caii, la o inspecție sanitară regimentară –, ne-am pomenit că a dat buzna peste noi o ghiotură de galonați cu aere intelectuale. Un bărbat înalt, cu un halat alb pe deasupra uniformei albastre, părea că domină grupul de control. Comandantul Koller se umfla în pene când îi răspundea celui pe care, ulterior, aveam să aflăm că îl chema Alexandru Voitinovici și că era, nici mai mult nici mai puțin, procurorul general al Republicii.

Din când în când se oprea, întorcându-se, cu un gest de atenție simulat, către cei care erau așezați pe paturi:

- Câți ani ai dumneata?

Iar când răspunsul venea, procurorul general își preciza dorința:

- Ce condamnare ai căpătat, deținut, și pentru ce?

Informațiile curgeau gradat, în raport direct cu *starea pacientului*. Unii, măcinați de suferințe, întorceau capul. Alții se uitau, cu ochii încruntați și plini de ură, spre cei care îi *băgaseră la greu*.

Prințul Krupenski, din patul lui tapisat cu muște, nici măcar nu l-a onorat cu o privire pe Voitinovici. Mă gândeam, a doua zi, să cer o „audiență” prințului și să aud ce părere și-a făcut de *distinșii* noștri oaspeți.

Într-un târziu, grupul de *magistrați* a ajuns și la noi, la jumătatea salonului, când s-a petrecut un fapt inedit. Printre obligațiile pe care le avea șeful de cameră era și aceea ca, atunci

când veneau inspecțiile, să dea raportul și să rămână în picioare până când lucrurile se linișteau. Ori, mare ne-a fost mirarea, a celor care eram în jurul lui Poterașu când, dintre ofițerii care au defilat prin fața paturilor noastre, s-a oprit unul, un individ tânăr, ochelarișt, purtând chipiu și având ochi cercetători:

- Ce faci, tov...?

S-a oprit, s-a cenzurat și a continuat:

- Poterașu, dumneata ești Tudorică Poterașu?

Ofițerul parcă s-ar fi poticnit de ceva și părea fixat, cu buloane de fier, în fața deținutului.

Pe fața albă ca marmura a lui Tudorică a apărut, parcă pentru o clipă, o pată roșie:

- Da, eu sunt, Stelică! Dar tu, ce cauți aici, cu ticăloșii ăștia? Ai ajuns să îi slujești? Câți ani de condamnări ai dat până acum? Câteva sute, nu? Cum stai cu conștiința ta? O mai consulți? Dar pe mama ta, pe care o cunosc, o mai vezi?

Procurorul general, în periegeza sa, trecuse de noi și-l interoga, insidios, pe Jean Cohen, avocatul sionist, care i-a răspuns, sentențios, că toate datele despre el le găsește în dosarul depus la Parchetul Militar:

- Știți, domnule general, eu sunt evreu și judecata despre faptele mele este deja făcută, și nu în România. Aștept cu nerăbdare verdictul de acolo!

Eu eram, însă, cu urechile către Tudorică. Dincolo și în spate, dialogul continua printr-o desăvârșită muțenie. Tudorică îl înțepenise cu privirea pe fostul lui coleg și prieten, cum aveam să aflăm mai târziu, iar locotenentul înghețase ca un sloi. Se uita, mut, la Poterașu și cred că îl trecuseră sudorile.

Finalul s-a petrecut sub ochii noștri, când unul dintre tovarășii săi l-a tras de mână și l-a reintrodus în ceata justițiarilor!

În liniștea de după furtună, l-am întrebat cu toții, într-un glas:

- Cine era ăla, Tudorică?

Iar el ne-a răspuns, sec:

- Cred că am roșit puțin, să mă iertați. Pe tovarășul de-acum l-am avut prieten ani de zile la facultate, la Drept; câțva timp am

împărțit aceeași cameră, la cămin, am fost la el în casă și el mi-a vizitat familia. Cu timpul, am prins la el o dorință de a merge mai repede în viață, pe drumul partidului. La cursuri, la început era atent, asimila cu ușurință, lua note bune, mai târziu, însă, devenise indiferent și chiar începuse să-și privească de sus profesorii, adevărate somități ale facultății, câți mai rămăseseră după ploaia epurărilor politice din 1946-1948. Ne-am despărțit când am simțit în el veleitarul și candidatul la carnetul de partid!

Pentru scena, petrecută *cu luminile aprinse*, l-am aplaudat discret, aproape toți, pe Tudorică Poterașu, care nu și-a flexat, nicidecum, coloana vertebrală!

57

INDIFERENȚII...

Într-o seară, profesorul Nenițescu *ne-a mărturisit* că, în perioada când fusese student, făcuse o adevărată pasiune pentru creatorul limbii literare italiene. Noi, spudeii, ne-am tot scociorât pauperele cunoștințe în filologie și am căzut de acord că nu poate fi vorba decât de Francesco Petrarca, poet și umanist italian.

Ne-am dus a doua zi la profesor cu găselnița noastră, entuziasmați că i-am ghicit intențiile.

Profesorul ne-a zâmbit și ne-a răspuns pe loc:

- Nu, nu de Petrarca m-am îndrăgostit, cândva, ci de celălalt, mai mare decât el, dar amândoi genii și staționari în același veac!...

Ne-am dezumflat pe loc și l-am întrebat, din ochi: cine ar putea să fie?

- Este cel pe care voi, care ați făcut liceul la secția literară și ați mai învățat și italiana, îl puteați afla imediat: Dante Alighieri! El moare în 1321, iar celălalt umanist, Petrarca, se naște cu 17 ani mai devreme. N-am să vă vorbesc prea multe despre biografia lui Dante. A avut parte de o viață tumultuoasă, participând la luptele politice în urma cărora a fost obligat să părăsească Florența, iar exilul i-a fost pe viață. A scris împotriva puterii temporale a Papei și nu și-a ascuns dragostea pentru o tânără și frumoasă florentină, Beatrice Portinari, pe care a văzut-o de trei ori, cu care nu a vorbit niciodată și care, cu atât mai mult, nu a putut ajunge soția sa. Opera sa este încununată cu celebrul poem alegoric *Divina Commedia*, alcătuită din trei părți: *Infernul*,

Purgatoriul, Paradisul, o imensă frescă oglindind, pe un segment istoric de aproape o jumătate de veac, societatea medievală în prag de Renaștere, în care a trăit. În opera lui Dante se întâlnesc, în trepte, atât spiritul, cât și comportamentul unei umanități întruchipate prin conașionalii săi, prin meserii și bresle, prin clasa dominantă a nobililor, dar și prin pătura parveniților, cuprinzând, în periplul său, însoțit de Virgiliu, apoi de Beatrice, toate aspectele naturii umane, supuse atât viciului, cât și nobleței sufletești. Dar și companionul său inițial, poetul menționat, îl va părăsi fiindcă reprezenta rațiunea și a fost înlocuit cu Beatrice, adevărat chip al credinței, care a coborât din Paradis ca să-l salveze din Pădurea Păcatelor...

Profesorul ne-a prefirat, apoi, povestea Infernului:

- Aventura Infernului începe cu o vizită în vestibul, unde Dante zărește o mulțime de suflete nude, chinuite de viespi și muște; ele aparțin oamenilor care n-au trăit nici jalnic, dar nici în cinste, sunt aceia care nu și-au propus nimic în viață, care n-au slujit sub niciun steag care să le răscumpere nepăsarea. Sunt *indiferenții*, condamnați acum să-și găsească un țel lipsit de onoare și de simboluri. Poetul spune că ei se găsesc în Infern pentru că nu au ce căuta în cer, nefăcând fapte bune, dar nu pot fi nici în miezul Infernului fiindcă n-au fost în stare să facă rău. *Din lașitate nu au luat nicio hotărâre!*

- Transferând judecata poetului în vremurile noastre, a continuat maestrul, divagând spre contemporan, aș zice că numărul indiferenților din regimul comunist a fost cu atât mai mare cu cât teama, frica și interesul au crescut odată cu perimetrul puterii bolșevice și în măsura în care, în societatea noastră, au existat milioane de oameni care și-au cetluit urechile și și-au acoperit ochii la fărădelegile celor puțini care dobândiseră *puterea*, prin indiferența unora și lașitatea altora!

Mai departe, profesorul a reluat firul relatării:

- Călătoria continuă prin *Limb*, un loc luminat unde sunt întâlniți marii poeți ai antichității: Homer, Horațiu, Lucan și unde, într-un castel, locuiesc unele personalități ale antichității:

Hector, Enea, Caesar... În cercul al doilea, care este, de fapt, primul în Infernul propriu-zis, judecător este regele Cretei, Minos. El hotărăște treptele pe care le va coborî sufletul pentru a-și lua pedeapsa! Într-un alt registru al Infernului, al treilea, sunt adunați cei care au fost lacomi; Cerberul îi mușcă și îi latră cu cele trei guri ale sale. Acolo, Dante se întâlnește cu florentinul Ciaccio, damnat pentru viciul lăcomiei! Mai departe, îi găsim pe cei doi peregrini la întâlnirea cu *risipitorii*, așezați în două semicercuri separate; blocuri uriașe de piatră sunt împinse de ei și printre ei. Dante întâlnește și ecleziaști, ale căror figuri sunt desfigurate de viciu. *Mânioșii și leneșii* zac într-un smârc negru; primii, care în timpul vieții lor au făcut numai rău aproapelui, acum sunt condamnați să-și facă rău singuri, sfâșiindu-și corpul, bucată cu bucată. *Leneșii* sunt condamnați să rămână în apă nămolosă, iar cuvintele lor, grăite pe jumătate, tremură suprafața apei. Următoarea vizită este rezervată *ereticilor*. Întâlnind un șir de morminte, închise pentru totdeauna, Virgiliu i se confesează lui Dante, spunând că aceasta este pedeapsa hărăzită ereticilor. Urmează popasul lui Virgiliu la hotarul dintre al șaselea și al șaptelea cerc, unde explică lui Dante legile care guvernează *împărăția damnaților*, afirmând că păcatele simțurilor sunt considerate mai puțin grave decât violența și răutatea. Nu este uitată înșelăciunea, care trebuie supusă prin inteligență și care poate avea drept obiect atât pe cel ce nu se încrede, cât și pe cel ce se încrede. Urmează explorarea celui de-al șaptelea cerc, în care păcatele violenței se așează în trei grupe: violențe împotriva aproapelui (*ucigașii*); autovolențe (*sinucigașii*); violențe care ofensează Divinitatea, păcătuind împotriva naturii (*hulitorii*) – și aici profesorul îi condamnă pe aceștia din urmă, fiindcă Natura este fiica Creatorului. Ca să ajungă în centrul cercului al șaptelea, Dante și călăuza sa trebuie să parcurgă un teren stâncos, supravegheat de un monstru cumplit, Minotaurul, născut din amorul Pasiphaei cu taurul alb trimis de Poseidon lui Minos. *Damnații* stau într-un râu de sânge care fierbe, iar cine încearcă să iasă din el cade victima săgeților trimise de centaur, care

galopează pe mal. Este locul unde Dante își aduce aminte de cei pe care îi știa din lecturi, din auzite sau îi văzuse, precum: tiranul Dionis al Siracuzei; Ezzelino III da Romano, care se considera fiul natural al Diavolului; Alessandro di Ferre, care își arunca dușmanii la câini. Printre cei care au produs dezastre, cruzimi și râuri de sânge sunt trecuți și *jefuitorii* și *devastatorii*, care au adus mari nenorociri în lume, dându-l ca exemplu *princeps* pe Attila. Imaginația lui Dante pare fără cuprins; rupând o ramură dintr-un copac, constată că din el se aud vorbe și țâșnește sânge; fiecă arbore adăpostea sufletul unui *sinucigaș*; autorul invocă aici numele lui Pietro della Vigna, întemnițat numai pentru „vina” de a fi secretarul lui Frederic al II-lea și care s-a sinucis! Pedepsa pentru cei care-și curmă viața este trimiterea sufletului lor în cercul al șaptelea, unde încolțește, imediat, ca o sămânță, devenind plantă cu ramuri și frunze, în care își fac cuibul Harpiile, păsări cu chip de om; pedeapsa este îngrozitoare fiindcă, atunci când vor suna trâmbițele Judecății de Apoi, sinucigașii nu-și vor mai putea recupera trupul, ca și celelalte suflete, rămânând închiși în copac. În același strat zac și *hulitorii*, printre ei numărându-se Capaneo, care a participat la asediul Tebei și care, pe ziduri, i-a sfidat pe Bacchus și Hercule, protectorii cetății, afirmând că este mai puternic decât Jupiter! Cu acest hulitor se întâlnește Dante în ocolul al treilea din cercul al optulea, care este o câmpie de nisip, încinsă sub o ploaie de foc; Capaneo dă dovadă de un orgoliu și o mânie fără sfârșit. Sub acest potop incandescent sunt chinuți și alți damnați: *sodomiții*, care umblă fără oprire și pe care autorul îi recunoaște, îndeosebi, în rândurile aristocrației, ale fețelor bisericești și ale intelectualilor din vremi trecute sau printre contemporani de ai săi: poetul Priscian din Cezareea, episcopul florentin Andrea dei Mozzi, Brunetto Latini, profesorul lui Dante. Homosexualilor, Dante le rezervă două cânturi; despre Brunetto, poetul se simte dator să arate că era un notar guelf, care i-a fost îndrumător după ce s-a întors din exilul de la Paris. Nu sunt uitați nici *cămătarii*, cărora legile din Padova le hărăziseră o pedeapsă aplicată la primărie,

Cum bursa ad collum („cu punga atârnată de gât”). Tot atât de chinuiți sunt și *adulatorii* și *seducătorii*, care ocupă primele două ocoluri în cercul al optulea, împărțit în zece viroage concentrice. În prima viroagă *seducătorii*, împărțiți în două grupe: unii care și-au folosit farmecele în folosul terților, iar alții în interes propriu. Dante recunoaște în ceata damnaților pe Venedico Caccianemico; acesta și-a îndemnat sora să cedeze avansurilor unui marchiz pentru a obține niște favoruri pentru sine. În a doua categorie s-au adunat aceia care și-au mințit tovarășii și apropiații. Prin fața celor doi vizitatori ai Infernului trec și *simoniacii*; cu acest prilej, printre cei chinuiți, cu capul în jos, Dante recunoaște pe Papa Nicolae al III-lea, pe care-l confundase cu Bonifaciu al VIII-lea. Acesta este cântul în care Dante se răzbună pe figurile din galeria pontificatului Romei care, mai mult sau mai puțin, i-au făcut rău. *Ghicatorii* și *delapidatorii* și-au găsit și ei locul pătimirii. *Ipocriții*, în viroaga a șasea, își poartă spre pedeapsă mantiile făcute din plumb, aurite pe dinafară, care-i fac să meargă încet. *Hoții* se bucură de o atenție prelungită în viroaga a șaptea și, fiindcă s-au folosit de mâini pentru a fura, acum acestea le au legate la spate cu un ghem de șerpi. Unii dintre ei au furat podoabele sfintelor biserici (*simoniacii*), alții obiecte laice. Poetul nu se sfiește să zoomorfizeze damnații, atribuind unui șarpe cu șase picioare personalitatea lui Cianfa Donati, nobil florentin, partizan al ghibelinilor. O altă categorie care vine să-și ia osânda este formată din așa-ziii *rău sfătuitori*, Dante fiind pornit pe Ulise și Diomedea fiindcă au dus cetatea Troia la pierzanie. A noua viroagă adăpostește *semănătorii de discordii*, aceia care au provocat schisme religioase sau războaie civile; printre ei îl stigmatizează pe Mosca dei Lamberti, inițiatorul împărțirii Florenței între guelfi și ghibelini. Poetul merge mai departe, acuzându-l pe Bertram dal Bornio, poet provensal, că ar fi contribuit la nașterea dușmăniei lui Henric al II-lea al Angliei împotriva fiului său. Trecând peste *falsificatorii* din viroaga a zecea și peste *trădătorii de rubedenii* din același registru, drumul se deschide pentru Dante și însoțitorul său către

un puț locuit de uriași ca Nimrod, care a ridicat Turnul Babel și Anteu, fiul zeului mării, Poseidon și al zeiței pământului, Geea. Cu acest prilej sunt înfierăți și *trădătorii*, categorie în care poetul face o selecție, afirmând că este mai puțin infamant să-ți trădezi legătura de rudenie decât să-ți trădezi amicii pe care, spune el, ți i-ai ales singur. Cu capul în jos, cufundați în gheață, ei clănțăneau veșnic din dinți; vederea le pierise fiindcă lacrimile care le curgeau înghețau imediat și le „sigilau” pleoapele; aceștia sunt *trădătorii de rubedenii*. *Trădătorii de patrie* au un loc în care stăteau în gheață până la jumătatea obrazului; călcând peste unul, poetul îl recunoaște ca fiind trădătorul din bătălia de la Montaperti (1260), dintre florentini și sienzezi, în care armata florentină a fost distrusă, deși era mult mai numeroasă de cât aceea a dușmanului; stegarul a abandonat drapelul cavaleriei florentine, pe care îl purta, iar drept consecință, oastea s-a risipit...

- Să ne oprim aici și să vă mai relatez un fapt - a întrerupt profesorul firul narațiunii - care ne leagă, peste veacuri, de *suferință* și de *ticăloșie*. Când Dante avea 23 de ani, contele Ugolino della Gherardesca a fost condamnat să moară de foame. Vina ce i se imputa era vânzarea câtorva castele dușmanilor Pisei. Episcopul Ruggieri reușise să convingă poporul că vinovat nu putea fi decât contele, încarcerat împreună cu copiii săi într-un turn. Dar, la un moment dat, ușa este bătută în cuie, iar copiii săi își oferă trupurile pentru a obține supraviețuirea tatălui lor; și tragedia se produce...; după consumarea faptului, contele rostește cuvinte care pot ajunge, până la noi, ca o recunoaștere a suferinței... *căci foamea este mai tare ca durerea*.

Și maestrul își continuă relatarea, purtându-ne, iarăși, pe potecile dantescului Infern:

- *Trădătorii binefăcătorilor* își poartă osânda într-o închisoare de gheață, unde aripile lui Lucifer, care s-a semețit în fața lui Dumnezeu, se mișcă în aer *ca o moară de vânt*. El zace cu capul în jos; jumătate a trupului se găsește în emisfera boreală, iar cealaltă jumătate în emisfera australă. Condamnații nu au grai; fiind îngropați în gheață, ei arată ca niște *plante sub sticlă*. Acolo,

Brutus, Cassius și Iuda sunt ronțăiți, fără încetare, de cele trei guri ale lui Lucifer. Aici se închide tabloul Infernului, pe care vi l-am cufundat în întuneric pentru a vedea mai bine!...

Uitând, pe moment, de mulțumiri pentru efortul de a transpune în atmosfera celebrei opere literare a Evului Mediu, noi, spudeii, i-am adus aminte profesorului Nenițescu faptul că opera lui Dante nu s-a oprit la fresca Infernului.

- Da, da, știi! ne-a răspuns el cu o notă de ironie. Fiindcă vi se pare că temnița de acum v-a exonerat, la echivalență, de cruzimea Infernului, ați vrea acum să vă conduc mai departe, pe drumul mântuirii și al luminilor Paradisului, pe care poetul îl vede, zăbovind, printre merituoși, în Purgatoriu...

De puține ori l-am aplaudat pe Ștefan Nenițescu pentru expunerile pe care ni le oferea, ca pe niște daruri de preț. În noapte aceea am mimat, toți, apropierea palmelor!

58

DRESDA ROMÂNIEI

În 13 februarie 1945, cu peste zece ani în urmă, cel de Al Treilea Reich agoniza, iar pe Frontul de Est, Stalin își pregătea diviziile pentru asaltul final asupra Berlinului.

Printre puținele orașe mari ale Germaniei care nu cunoscuseră ororile bombardamentelor, în covor, ale escadrelor anglo-americane, se număra și Dresda. Orașul intrase demult, printr-o arhitectură conservatoare, realizată începând cu veacul al XVIII-lea, în patrimoniul de artă și cultură, nu numai al Germaniei, dar și al Europei întregi. În februarie 1945, însă, Perla Răsăritului, așa după cum fusese botezată, era ticsită de sute de mii de refugiați, atrași cu toții de orașul care, prin podoabele sale istorice, fusese scos, se părea, de pe lista bombardamentelor.

La această realitate se mai asocia și gândul că urbea reușise să supraviețuiască și datorită faptului că nu întrunea condițiile militare ale unui obiectiv strategic, amenințat cu distrugerea.

Nu aceeași opinie împărtășeau comandamentele american și englez și, mai ales, comandamentul bombardierelor britanice, reprezentat prin generalul Harris, viitorul mareșal, considerat, împreună cu Winston Churchill, autor direct al masacrului din februarie 1945.

El și-ar fi găsit loc într-un alt Nürnberg, care ar fi trebuit să judece și să condamne și pe autorii cumplitelor hecatombe premeditate asupra populației civile din Coventry, Rotterdam, Belgrad, Hanovra, Hamburg, Köln, München, Lübeck, Varșovia,

iar la noi în țară, din Ploiești, București și alte zeci de orașe mai mici, care au suferit pierderi masive.

Într-un ipotetic Nürnberg II „și-ar fi dat mâinile”, deopotrivă de vinovați, mareșalii germani cu cei englezi și americani, într-o frăție de sânge și crimă.

Însă, ca întotdeauna, istoria o scriu, cum vor, învingătorii, iar marile amnezii politice îi scutesc de răspunderi și judecăți!

*

Deja războiul aerian căpătase alte conotații: folosirea în masă a unor formații de bombardiere, însoțite de stoluri de avioane de vânătoare pentru a le garanta protecția. O altă caracteristică apărută după primul bombardament asupra Hamburgului, care s-a soldat cu pârjolirea orașului, a fost folosirea „în pachet” a bombelor incendiare, care au declanșat o cumplită furtună de foc asupra obiectivului civil.

Pentru Dresda, planurile au fost puse la punct încă din ianuarie 1945; a apărut și o motivație: distrugerea căilor de comunicații pe care se aproviziona frontul rusesc și, în subsidiar, distrugerea câtorva obiective care puteau avea importanță industrială. Mai mult, s-a scris și despre bănuiala (falsă) că în regiunea Dresdei ar exista rampe de lansare a rachetelor V1 și V2.

În consecință, orașul fusese împărțit în zone, marcate în mod aleatoriu: zona centrală a orașului cu un maxim de populație, zone rezidențiale, zone ale suburbiilor, zone industriale, căi ferate, porturi, depozite și apărare antiaeriană, care, de altfel, era inexistentă.

Ultima decizie, după o serie de amânări, a fost luată chiar de Winston Churchill care, mai târziu, își manifesta, rușinos, compătimirea pentru masacrarea populației civile de către vestitul mareșal Harris și Sir (sic!) Archibald Sinclair. Bombardamentul, executat în trei valuri, a transformat orașul într-o mare de flăcări, în care au dispărut comorile de artă ale culturii europene strânse de-a lungul a cinci veacuri, dar și 60 000 de locuitori, în majoritate refugiați din Est.

La câteva luni, în același an, o bombă nucleară prefăcea un oraș japonez în cenușă, cu un avans în pierderi de încă 20 000 de ființe umane.

La noi, în 4 aprilie 1944, lucrurile au stat în preajma celor de mai sus. Bucureștiul, capitala țării, încă din 1915 își pierduse faima de oraș-cetate. Era, într-adevăr, un nod de comunicații, cel mai mare din țară. Primise sute de mii de refugiați din exodul, din ce în ce mai numeros, al celor care fugeau din calea șenilelor sovietice „eliberatoare”. Pe scurt, între Gara de Nord și Chitila se găseau aglomerate 12 garnituri, cărora Regulatorul de Circulație nu le mai făcea față. Aprovizionarea refugiaților căzuse în spinarea Patronajului, care organizase cantine, chiar în cuprinsul Gării de Nord. Era un du-te-vino, un furnicar de oameni care căuta să-și găsească sau să-și aducă aminte de rude sau cunoștințe din Capitală. Și, cu toate că se făceau numeroase apeluri în presă și la radio către instituții și populație, care trebuiau să fie atente la drama celor ce-și lăseseră tot avutul în Basarabia, în hotărârea de a nu fi, încă o dată, vânați de autoritățile sovietice, instituțiile sau persoanele particulare nu prea dădeau buzna pentru a oferi refugiaților adăpost și ospitalitate.

Mai era, însă, ceva, invocat de aceia care îi chemaseră pe americani să bombardeze Bucureștiul. Din puținătatea informațiilor postbelice, nu se poate concluziona fixarea Bucureștiului ca obiectiv important, cu maxim de concentrare la Gara de Nord și în triajul său, fără a nu justifica și o altă componentă care să fi atras atenția și decizia americană; a fost vorba de șase sau opt garnituri complete de armament și muniție, care se îngrămădiseră la Chitila, ajungând până la Ploiești.

Bombardamentul s-a executat de la o înălțime de aproximativ 6 000 de metri, în valuri succesive, unele debordându-și conținutul de bombe și asupra unor obiective industriale, cum au fost Uzinele „Malaxa”. Din păcate, covoarele de bombe au avut o lățime de peste un kilometru, cuprinzând, în totalitate, cartierul Grivița și, spre est, masiva clădire a Palatului C.F.R. – care a

suportat, fără să-și altereze structura, câteva bombe în plin – până în Piața Buzești.

Bilanțul a fost tragic. Oficial, s-a recunoscut, mai târziu, dispariția inițială a peste 1 000 de oameni pentru ca, ulterior, să se ajungă la pierderi umane în jurul a 4 000 de victime. Bilanțul total a fost, însă, reconsiderat după încheierea războiului și a relevat cifra de 12 000-13 000 de victime!

În seara aceea, aproape toți acei care eram interesați să aflăm ce se petrecuse, cu 12 ani mai devreme, în Capitală, l-am ascultat, cu sufletul la gură, pe Johnny Rotaru în mărturisirile sale, completate de martori oculari ai bombardamentului, dar și de un ofițer superior din Marele Stat Major.

Întrebarea-cheie pe care, însă, nimeni nu a avut curajul să o pună, a fost dacă însuși colegul nostru, Johnny Rotaru, care făcuse parte din rețeaua de spionaj a lui Rică Georgescu, a contribuit *ipso facto* la masacrul produs. Nimeni nu a avut curajul să-l întrebe și nici el nu cred că ar fi putut recunoaște implicarea, prin furnizarea de informații, în sfârșitul tragic a mii de refugiați basarabeni.

În zilele ce au curs după masacru, ziarele *Universul* și *Curentul* și-au dublat și triplat anunțurile mortuare!

Aceste evenimente tragice au constituit semnalul care a trezit burghezia la realitate. Occidentalii puteau fi auziți, nu numai la „Radio Londra”, dar și prin șuieratul sinistru al bombelor ce se năpustiseră asupra Capitalei noastre. Trecuse epoca avertismentelor și a sfatului, atât de nevinovat și plin de intenții bune, dat la Cairo solilor lui Maniu și Brătianu, de a accepta capitularea necondiționată. Occidentul se grăbea să livreze, cât mai repede România, o țară în ruină și înspăimântată, aliatului său bolșevic. Refuzul primit a însemnat declanșarea unui război aerian asupra României, fără precedent!

Una peste alta, societatea românească, mai ales cea urbană, de la vlădică la opincă, se pomenise, peste noapte, cu urgia bombelor care cădeau, de multe ori, peste case și grădini, peste licee și universități, neocolind nici spitalele și nici trenurile pline de călători nevinovați.

59

MOARTEA UNUI INGINER

Inginerul Stan Ghițescu îmi făcea probleme. Începuse să laibă crize nocturne de inimă, când se făcea alb la față sau, dimpotrivă, roșu congestiv.

Avea o tensiune fluctuantă, căreia medicii nu prea îi găsiseră leacul. Doctorul Moțiu era, pur și simplu, atașat de el și, deseori, îl chema la un consult special în cabinetul său.

Inginerul Ghițescu nu se văita și nici nu-și plângea de milă. Folosea o expresie englezească, pe care mi-a tradus-o Johnny Rotaru și care zicea că lacrimile trebuie să le păstrezi pentru prieteni, când dispar și, ultima, să o împrumuți soției sau copiilor, dacă îi ai. Pe limba noastră, inginerul îmi spunea că există o rețetă pe care vrea să o patenteze atunci când va fi liber: pentru slăbirea corpului feminin, cât mai multe lacrimi!

Cred că fusese un șef dur, dar drept. Sturdza mi-a șoptit că era acționarul a opt mari firme industriale și uzine, printre care Telefoane, Astra, Româno-Americană și S.T.B. unde, îmi spunea inginerul, fusese în consiliul de administrație împreună cu vărul meu primar, Cristea Mateescu, ctitorul primei hidrocentrale din România, la Sinaia și, ulterior, al celei de la Scropoasa, culminând cu opera sa de frunte, barajul Vidraru, care avea un baraj-lamă care se ridica la 118 m înălțime.

Scociorându-mi amintirile, conștientizam că, deseori, l-am văzut la reședința unchiului meu, pe Aleea Urali și s-ar putea ca și el să fi făcut parte din aceeași mare organizație de rezistență

care își întinsese rețeaua în întreaga țară. Aflasem acum de la inginerul Ghițescu detaliul că, de multe ori, se întâlneau peste granițele țării, în speță în Elveția, chiar în timpul războiului, cu reprezentanți britanici și americani.

Vărul meu și Ghițescu se mai asemănau într-un fel; pe lângă măiestria în folosirea limbii germane și o franceză impecabilă, amândoi aveau o calviție pronunțată cu care se făleau, susținând că toate piscurile înalte ale lumii sunt pleșuve!

Inginerul avea o memorie bună, ordonată și densă. Într-o seară ne-a prezentat două personalități, cu o bogăție de date demnă de un veritabil cronicar, dublată de latura specifică a inginerului, înclinat spre *praxis* și rezultate concrete.

Primul din incidența sa a fost Pană, fostul ministru al Agriculturii din timpul lui Antonescu. Savant educat în America, la câteva universități de prestigiu, Pană, ca și omologul său, Marian, mare proprietar, școlit peste graniță, izbutise câteva experimente de construcție agricolă modernă în România. Am rămas uluit când am aflat că, la ferma lui Pană, de aproape 500 de ha, existau numai câteva tractoare, pe care le folosea la transport! Tocmai el, care își făcuse școala în America mecanizată! Susținea și dovedea, cu cele peste 300-400 de vite, că tractorul cel mai bun, cel puțin pentru România, rămânea tradiționala pereche de boi la jug, care dezvoltă tot circuitul agro-alimentar. Refuza, din start, orice fel de îngrășământ chimic care, spunea Pană, este un fel de stimulent înșelător și toxic. În timp, spunea el, pământul se îmbibă de chimicale și ajunge să-ți otrăvească până și tălpile!

Nu i-am mai spus inginerului că acest mare om al pământului românesc a murit torturat, în timpul reeducării, la Gherla!

Într-o seară, după ce avusese o criză puternică, l-am simțit pe inginerul Ghițescu frământându-se în pat.

- Domule Radu, trageți-vă mai aproape de mine fiindcă aș vrea să vă fac o mărturisire, să vă spun ceva pe scurt, inginereste. Faptul că sunteți nepotul prietenului meu, Cistică, m-a făcut să am mai multă încredere în dumneavoastră; dar ceea ce a fost determinant pentru mine și rămâne în continuare, este

comportamentul dumneavoastră. Nu vă ascund că m-am interesat de rolul înalt pe care l-ați avut în Mișcarea de Rezistență din Oltenia. Ați făcut greșeli sau, mai bine spus, am greșit cu toții când i-am ascultat pe occidentali, în speță pe americani, în promisiuni și perspective. Când am aflat, pe căi ocolite, cât de frică le este de o invazie sovietică asupra Europei, am rămas uluit, iar Bujoiu a făcut o criză.

- Atunci de ce ne-au provocat? De ce ne-au împins la o rezistență inutilă și costisitoare, în vieți și caractere?

Răspunsul mi l-a dat instantaneu:

- Ani de zile au fost tovarășii de luptă ai lui Stalin, tovarășii pentru atingerea aceluiași țel suprem, distrugerea Germaniei. Nazistă sau nenazistă, puterea celui de-Al Treilea Reich era asemănătoare cu ceea ce reprezentase, cândva, Germania lui Wilhelm al II-lea, cu puternicul său domeniu financiar și cu formidabila sa industrie, care reprezenta peste 60% din potențialul continentului european. *À propos* de aceste cifre, gestul României, care a declarat război Austro-Ungariei, *ipso facto* și Germaniei, a fost socotit de mulți ca un act de nesăbuiță, dacă nu chiar de nebunie. Am avut, însă, cum spunea bătrânul Petre Carp, la sfârșitul conflictului, mai mult noroc decât minte. Cea de-a doua conflagrație mondială a pornit dintr-o motivație tot atât de valabilă ca și aceea a războiului troian: eliminarea Germaniei lui Hitler, angajată într-un dinamism economic fără precedent; în trei ani de zile, a lichidat șomajul și problemele sociale și reprezenta, în mod cert, un veritabil concurent pentru marile puteri industriale, în frunte cu Statele Unite și Marea Britanie, cu întinsul său imperiu mondial. Nu poate fi neglijat nici factorul rasist promovat de naziști, cu urmări catastrofale pentru viitorul celui de-Al Treilea Reich. E drept că un regim, care se proclamase național-socialist radical, nu putea accepta ca majoritatea finanțelor și o bună parte a industriei să fie dirijate de forțe externe. Hitler și-a imaginat, într-o inconstiență totală, că dacă va merge pe principiile unei purificări rasiale, va determina renașterea Germaniei, epurată de elementele alogene care îi

otrăveau existența. Ori, antisemitismul său a declanșat o triplă reacție, provocată de o triplă campanie: prima, îndreptată împotriva Bisericii Catolice, în speță, dar și cu tot ceea ce reprezenta ea în societatea germană; a doua, declanșarea unui exod masiv al corpului de specialiști – profesioniști de origine semită; a treia, ca o consecință logică a neputinței regimului de a rezolva radical problema *impurilor*, nașterea și dezvoltarea rețelei lagărelor de concentrare, care au adus regimului nazist o compromitere totală și definitivă. Toate aceste momente ale istoriei apropiate nouă, pe care le-am trăit: Anschluss-ul cu Austria, invadarea Cehoslovaciei și, în sfârșit, atacul asupra Poloniei, în cărdășie cu trupele lui Stalin, provoacă istoriei tot atâtea probleme, cu atât mai mari cu cât dorința lui Hitler de a-și asigura supremația asupra Europei devenea tot mai evidentă.

Inginerul părea pornit pe americani; fie că îi cunoscuse bine de-a lungul anilor de *visiting* al țării lor, fie că avea motive recente să se îndoiască de capacitățile politice ale conducătorilor lor:

- Sunt serioși, chiar foarte serioși când este vorba de interesele lor, mai ales individuale. Este firesc, America a fost cea mai mare colonie a Europei. Peste Ocean au plecat cei mai viguroși bărbați și femei, fugăriți sau ostracizați de guvernele Europei. Noi le-am dat un contingent bun de români, în timpul Imperiului Austro-Ungar. S-a mai adăugat, chiar din pornire, un lot masiv de aventurieri, care nu-și găseau locul nicăieri, și mai ales în Europa. Au dat peste un continent pe care nu-l visaseră nicicând, având cele mai mari bogății ale lumii de atunci. Au cucerit ceea ce nu era al lor și au exterminat, într-un timp record, peste cinci milioane de piei roșii, fără muștrări de conștiință, ca și conchistadorii iberici și, spre deosebire de ei, fără să arboreze veleități creștine de îndoctrinare. După ce i-au lichidat, fără cruțare, au avut nevoie de brațe de muncă servile și robuste; astfel i-au adus pe negri pe întinsele plantații ale Sudului; acolo și atunci, le-a fost aliată, din nou, lipsa de scrupule. La fiecare transport comercial, un sfert din numărul celor înghesuți în calele corăbiilor pierea, iar prosperetele colonii ale Confederației au înflorit

pe oasele sclavajului negru. În clipa când decalajul dintre Nordul industrial și Sudul agricol a creat un clivaj supărător, Războiul de Secesiune, cel mai costisitor din istoria Statelor Unite, până acum, a produs aproape 3 milioane de victime, din ambele tabere. Principiile morale, care pasămite i-au guvernat pe nordiști în apărarea milioaneilor de sclavi, sunt povești. S-au gândit, întâi, la expansiunea lor economică, la bogățiile Sudului și, poate, pe un plan secundar, la eliberarea negrilor pe care, de altfel, îi foloseau și ei și care le-au dat, în cele din urmă, un masiv contingent de luptători în sângerosul conflict. Ulterior, doctrina președintelui Monroe, a izolării Statelor Unite, le-a permis să-și rotunjească frontierele cu teritorii imense. Un președinte american chiar a declarat că: „Nimeni nu-și face de cap în curtea Americii”, iar Mexicul a simțit pe pielea lui acest avertisment. Încă nu am priceput care au fost motivele, cu toate că am asistat la câteva seminarii la Stanford, închinat lui Wilson, care a angajat America în Primul Război Mondial; în nici un caz aceste motive nu au fost dictate de exportul unei democrații către o Europă tiranizată de legi și absolutisme. Pot crede, mai degrabă, că amenințarea unei Germanii imperiale, deja prezentă în aria colonială, atât în Orientul Îndepărtat, cât și în Africa, i-a alarmat și speriat. Dar, în mod cert, puterea crescândă a celui de-Al Doilea Reich, cea mai puternică forță industrială a Europei, i-a obligat să participe la război, este drept, în final, când se clarificase deja situația învingătorilor, plătind, cu toate acestea, un costisitor tribut în victime. Totuși, trebuie să recunosc că Woodrow Wilson rămâne cel mai luminat președinte al Americii, prin programul său politic internațional la care, culmea, americanii nu au mai aderat, din motive politicianiste. Puțini știu astăzi că faimoasa Ligă a Națiunilor, unde ai noștri au excelat, a fost gândită și organizată de el. Un organism de securitate internațională care, dacă ar fi funcționat cu ajutorul și sub oblăduirea Americii, ar fi ținut în frâu cele două regimuri teroriste, sovietic și nazist, care, inițial, și-au dat mâna și au provocat a doua conflagrație mondială, cu consecințe dramatice

pentru Europa și, mai ales, pentru români, polonezi, bulgari, unguri, iugoslavi etc.

L-am barat pe inginer cu o întrebare:

- Dar America, de ce a mai intervenit, a doua oară, într-un război în care nu prea mai avea ce câștiga?

- Te înșeli, în toate privințele! A fost mult mai motivată în intervenție ca în prima conflagrație, mi-a răspuns inginerul. Cel de-Al Treilea Reich se prezenta diferit față de imperiul anterior. Războiul avea acum un caracter ideologic, manifestat printr-o politică revanșardă a lui Hitler față de Tratatul înrobitor de la Versailles, care sufoca Germania, dublată de una cu caracter rasial, promovată de N.S.D.A.P., evreii fiind priviți ca un pericol permanent pentru rasa pură. Americanii au fost și sunt prea pragmatici ca să intre într-un război mondial cu pierderi umane substanțiale numai de dragul unui program politic departe de interesele lor. Eu cutez să spun că America a intrat, a doua oară, în război fiindcă era în ajunul unei grave crize economice, pe care a evitat-o prin declanșarea ostilităților și acceptarea unor pierderi materiale și umane. De altfel, s-a văzut că, după 1945, America a traversat cea mai înfloritoare epocă din istoria sa în secolul al XX-lea. Nu mă întreba unde s-au scurs imensele profituri create în urma efortului de război. Este de la sine înțeles că trusturile au profitat și magnații au jubilat atunci când Statele Unite au trecut la un program de înarmare colosal, atât pentru ele, cât și pentru aliații săi. Numai lui Stalin i-au predat câteva sute de mii de camioane, care l-au ajutat să dea buzna în Europa cu ciolovecii lui, însoțit de câteva zeci de mii de tancuri și nu mai știu câte mii de avioane de înaltă calitate. Se poate spune, fără ocoliș, că intervenția Americii în Al Doilea Război Mondial a fost hotărâtoare *da capo al fine*; același lucru se poate spune și despre intervenția sa în Pacific și zdrobirea Japoniei, iar Planul Marshall, de refacere a țărilor distruse de război, a dat prilej capitalului american să se așeze solid în Europa după 1945 și să ajute, în special, Germania să se ridice din ruinele înfrângerii.

- Și acum ce se întâmplă și, mai ales, ce se mai poate întâmpla?

- Păi, mai nimic. Dacă Stalin ar fi trăit mai mult, am fi avut un nou război și el ar fi fost tot clasic, întrucât nimeni n-ar fi deschis Cutia Pandorei, a armelor nucleare. Cine va avea mai multe, la locul potrivit și la locul nimerit, va învinge! Americanii au un avans notabil în bombe atomice față de ruși. Dar nu pot risca să le folosească într-un război nuclear fiindcă primii care ar plăti ar fi englezii, aliații lor tradiționali. Și britanicilor le arde de un nou conflict pe cât suntem noi de doritori să ne întoarcem la Jilava sau la Aiud!... Paradoxal, în ciuda unei propagande belicoase, ca răspuns la cea sovietică, cu încurajările vădite ale opoziției, câtă a mai rămas în țările satelite sovieticilor, trupele N.A.T.O., în speță americane, sunt puține în Europa Occidentală. Pe noi ne-au tras pe sfoară ani de zile, pornind de la Conferința de la Moscova, din octombrie 1944, când ne-au vândut, ca în iarmaroc, rușilor și continuând în anii când ne-au amețit cu perspectiva unui regim democratic în România. Am fost naivi și mă refer aici la Iuliu Maniu, care a fost liderul încrâncenat al opoziției, un excepțional caracter, dar un foarte slab om politic. Ar fi fost suficient ca ei, Constantin I. C. Brătianu și Constantin-Titel Petrescu, să se uite la Polonia pentru a cărei libertate a început Al Doilea Război Mondial și care a fost lăsată de izbeliște, în ghearele lui Stalin. Ungurii au fost mai șmecheri; este drept că aveau și un contingent masiv de membri ai Partidului Comunist. Au mers cu agrarienii până în 1949 și au reușit, în răstimpul acesta, să-și salveze o bună parte a valorilor intelectuale, trimițându-le peste graniță. La noi a fost taman invers! S-a lansat lozincă: „Rezistați și vă organizați, intrați în tranșeele Rezistenței”. Conflictul, ni se spunea „e pe aproape, să ne prindă aici cu arma în mână”. Rezultatul îl vedem și îl simțim: zeci de mii de deținuți politici în temnițe și la canalele morții, iar prin codri și munți, sute de eroi împușcați!

- Dar de ce a fost nevoie să se joace acest teatru tragic și să ni se dea nouă certitudinea unui al treilea război? am întrebat eu.

- Răspunsul este simplu, mi-a zâmbit inginerul, obosit. Fiindcă prin noi, prin teroarea dezlănțuită aici, în Polonia, Bulgaria și Ungaria, conducătorii Americii ridicau, în sfârșit, cortina aflată asupra regimului comunist, pe care îl ajutaseră timp de patru ani de zile în război și pe care, de altfel, îl știau încă din 1920. Acesta este *secretul lui Polichinelle* pe care noi, naivi și încrezători în cuvinte și promisiuni, nu l-am aflat decât atunci când era prea târziu!... *Establishment*-ul american trebuia să schimbe percepția unei opinii publice ameteite, ani de zile, de o propagandă care îl transformase pe cel mai sanguinar tiran al omenirii, Iosif Visarionovici Stalin, în *Unchiul Joe*, amicul lui Franklin Delano Roosevelt și, implicit, al Americii într-un dușman feroce al poporului american.

- Și noi ce mai așteptăm acum? - l-am întrebat, candid, pe inginer - să-și măsoare forțele?

- Nicidecum, îmi răspunse prompt. Și nu la rațiune facem noi apel și nutrim speranțe, ci la frică. Și unii și alții se tem de surprize. Țasta-i miracolul erei nucleare. Nu poți să ai niciodată convingerea că adversarul tău nu este mai bine înarmat și nu te poate face, mai repede și într-o clipă, scrum. Eu cred că se vor înțelege la Geneva, chiar dacă am suspiciuni asupra inteligenței politice a unui fost măscărici al lui Stalin, numit Hrușciiov.

Discuția s-a încheiat odată cu apelul de seară.

În zilele următoare, inginerul s-a simțit mai rău. Totuși, alături de Poterașu, el ne-a prezentat, la rând, președinții Statelor Unite, în ordine cronologică. A fost uluitor pentru noi; pentru fiecare avea o notă și o caracterizare.

Când i-am pomenit de ultimii doi președinți, Truman și Eisenhower, inginerul Ghițescu a strâmbat din nas:

- Să nu-i punem alături! Primul, a fost un căpitănaș al armatei Statelor Unite, dar a ajuns, într-un timp uluitor de scurt, un președinte autentic și autoritar al Americii; a reușit repede să mobilizeze forțele Occidentului și să înarmeze Germania. Al doilea a fost un mare general al Războiului Mondial, dar nu și-a

onorat promisiunile față de popoarele cărora, cândva, America le promisese o democrație și un regim liberal.

Sfârșitul inginerului ne-a cutremurat pe toți. A murit precum a trăit: demn, fără lamentări și asistență medicală nocturnă.

Când m-am trezit, dimineața, i-am simțit, prin cearceaful comun, trupul înghețat. Murise, mi-au spus doctorii, de câteva ceasuri bune, imediat după miezul nopții. Părea destins și liniștit; ochii îi erau întredeschiși, parcă într-un ultim efort de a mai fura ceva din lumina care ne întovărășea permanent, noaptea, în salon.

Zile de-a rândul m-am frământat și nu mi-am găsit odihna. Inginerul plecase în mormânt cu o taină pe care încercase să mi-o încredințeze.

- Tinere, îmi spusese la un moment dat, când nu era nimeni în preajma noastră, să știi că încă sunt un om bogat.

Mărturisirea m-a surprins de două ori: o dată că astfel de discuții nu se consumau în umbra temniței, unde urechile erau ascuțite, peste tot, și a doua oară că nu eram într-o relație de rudenie sau de amicitie atât de apropiată încât să mă facă părtaş la o eventuală confidență.

- Îmi dau seama că te surprinde ce spun. Simt că mai am puține zile de trăit și, oricât s-ar strădui doctorul Moțiu, nimeni nu mă mai poate salva, decât bunul Dumnezeu. Am auzit lucruri frumoase despre dumneata și te-aș ruga să-mi faci un serviciu imens. Pe scurt, eu am un depozit de valori în Elveția pe care l-am creat în niște condiții speciale, de-a lungul timpului. Dumneata ai viața înaintea și ai șansa să supraviețuiești regimului comunist; te-aș ruga să-i predai fiului meu un cod pe care împreună ne vom strădui să-l săpăm cât mai adânc în memorie. Răspunsul îl aștept când vei crede dumneata de cuviință să mi-l dai!

Dilema mi se părea cumplită. Băteam, succesiv, la cele două porți: a rațiunii și a conștiinței, căpătând răspunsuri contradictorii. Afectiv, mă simțeam legat de inginer. Ba, mai mult, chiar, mă gândeam la abatele Faria din romanul *Contele de Monte Cristo* al lui Alexandre Dumas, care îi lasă o comoară tânărului căpitan de vas, tovarăș de suferință. Și chiar dacă nu

eram eu moștenitorul averii, ci fiul său, conștiința îmi spunea să îi satisfac această dorință.

Pe de altă parte, rațiunea își avea un cuvânt și mai greu. Dacă acceptam, aveam senzația că particip la o crimă. Inginerul ar fi încetat să mai lupte și s-ar fi predat morții, cu satisfacția că poate, oricând, să părăsească lumea acesta, întrucât și-a făcut datoria morală față de fiul său; iar eu aș fi devenit copârtaș la capitularea sa fizică.

Ziua următoare i-am dat un răspuns răspicat:

- Nu, domnule inginer, nu pot accepta încrederea dumneavoastră. Ar însemna să fiu părtaș la sfârșitul dumneavoastră. Eu am convingerea că trebuie să luptați împotriva bolii, atât pentru dumneavoastră, cât și pentru feciorul dumneavoastră.

L-am privit: fața îi era impasibilă, ca și cum nu i-aș fi zis nimic!

Au urmat câteva minute de tăcere și, în cele din urmă, mi-a șoptit:

- Poate și eu, în aceleași împrejurări, aș fi răspuns la fel. Cred că, totuși, ai greșit.

Mai târziu, mult mai târziu și prea târziu mi-am dat seama că am greșit, iar averea inginerului Ghițescu cred că a ajuns pe mâini străine și departe de hotărârea sa.

60

CONSTANTIN MOTAȘ

La Colegiul „Carol I”, profesorul de istorie naturală, Vasile Drăguț, cu un doctorat luat în străinătate, ne-a pomenit, ba chiar a insistat, asupra numelui unui moldovean, de prin ținutul Vasluiului, socotit ca fiind cel mai cunoscut biolog al României.

Nu-i reținusem numele, dar la Văcărești s-au împletit firele și am aflat că, într-o cameră vecină, conferențiază un savant român, șef de promoție la Facultatea de Biologie.

Nu am aflat atunci, cu certitudinea cuvenită, prea multe despre savantul român pe care numai un regim refractar la valori l-a trimis în închisoare, supunându-l la o viață dură și nemeritată.

L-am cunoscut, apoi, pe profesorul Constantin Motaș, recomandat nu mai știu de cine. Motivul arestării sale: relațiile de simpatie reciprocă cu Constantin-Titel Petrescu, președintele Partidului Social-Democrat.

Profesorul Motaș conferențiază la Camera 1, în fiecare seară, până la stingere. Era un om cu un chip de savant, purtând niște ochelari despre care m-am tot întrebat cum de au supraviețuit nenumăratelor percheziții. Își luase doctoratul la Universitatea din Grenoble, în Științe Naturale, în perioada interbelică, iar docența, superbul titlu științific, în 1930.

Am dat buzna peste dânsul într-o seară, după ce și-a încheiat dizertația. Nu mi-a fost de mirare că l-am cunoscut pe părintele meu, Constantin Motaș ajungând și directorul Muzeului „Grigore Antipa” din Capitală.

- Ne potriveam la statură și în idealuri, mi-a spus savantul biolog. Cred că l-am mai văzut pe tatăl dumatăle la Agigea, la stațiunea de zoologie marină, pe care i-am prezentat-o înaintea războiului.

Constantin Motaș era o bibliotecă ambulantă; axat pe domeniile biologiei și zoologiei generale, părea la el acasă sau poate chiar era și în limnologie, hidrobiologie, ecologie, biogeografie și chiar pedagogie universitară și socială. Părea un fenomen, nu numai prin multiplele fațete ale vieții sale universitare, dar și prin opera sa, care se aduna în peste 250 de lucrări. Prin el am aflat tainele unor discipline care rămăseseră pentru mine, până atunci, adevărate pete albe.

Profesorul Motaș avea și un dar puțin întâlnit între zidurile temniței: era un povestitor fermecător și, zile de-a rândul, l-am „însoțit” la bordul vaselor care au avut curajul să înfrunte Mările Sudului. A insistat asupra mentorului său, Emil Racoviță, întemeietorul *biospeologiei*, ca știință mondială a cercetării vieții din interiorul peșterilor. Vorbea în torent și, când îi aruncam o întrebare, ne expedia cu o ușoară incantație: „La sfârșit, la discuții, domnilor!” Rareori am întâlnit un om, un autentic savant care să fi reușit atât de bine să evadeze din condiția deținutului politic, plimbându-ne cu ușurință atât pe orizontala planetei noastre, cât și pe verticala mișcărilor orogenice, acelea care au format, acum câteva milioane de ani, marile catene ale formelor sale de relief.

Am aflat, ulterior, că regimul comunist, în goana sa după valorile de frunte ale științei românești, a binevoit să-l grațieze și să-l încadreze, imediat, ca director al Institutului de Speologie „Emil Racoviță”.

61

SECRETARUL GENERAL AL PARTIDULUI SOCIAL-DEMOCRAT

Adrian Dimitriu era înalt și nu știu cum reușise să-și păstreze tunsoarea. Avea ochii cafenii și o alură athletică.

A sosit la noi, în salon, într-o zi, și Poterașu l-a recunoscut imediat. A fost numărul doi după președintele P.S.D., avocatul Constantin-Titel Petrescu, acela care a avut curajul acceptării riscului de a se rupe de P.C.R. din România, cunoscând prea bine ce soartă îl aștepta!

S-a despărțit, în condiții dramatice, de vechii lui tovarăși Ștefan Voitec și Gheorghe Vlădescu-Răcoasa, care și-au însușit, în mod ilegal, sigla și ștampila Partidului Social-Democrat.

A fost condamnat în 1952 pentru a fi dat de exemplu, ca trădător al clasei muncitoare; secretarul general, Adrian Dimitriu, alături de liderul partidului, a fost, de asemenea, condamnat la muncă silnică pe viață.

La Jilava cunoscusem un lot de socialiști fideli, în frunte cu Romulus Dan. Din același lot făcuse parte, dar cu o condamnare masivă, de 20 de ani, și savantul Constantin Motaș, de la care aflasem epopeea grupului socialist în frunte cu Titel Petrescu; acesta fusese, de nenumărate ori, solicitat să urmeze exemplul celuiilalt socialist, Gheorghe Vlădescu-Răcoasa și să se alăture P.C.R.

Răspunsul ferm al șefului și al grupului din jurul său i-a dus pe toți în temniță, acuzați fiind că sunt *dușmani hotărâți ai Uniunii Sovietice* și că au afirmat că aceasta conduce, atât „acasă la ea”, cât și

în țările democrației populare, prin cea mai sălbatică teroare, iar prin organele de represiune, Securitate și Miliție s-a trecut la exploatarea țaranului și muncitorului român, polonez, rus, bulgar etc. ...

Ne mai spunea profesorul Motaș că atât Adrian Dimitriu, cât și ceilalți, în afara lui, cred și speră într-un război, fiindcă atât timp cât trăiește Dictatorul Roșu nu poate fi vorba despre o înțelegere internațională.

El ne-a povestit o scenă veridică din data de 1 august 1945, când se anunțase greva regală, iar liderii comuniști intraseră în panică, în frunte cu Ana Pauker, care i-a reproșat lui Petrescu: „Niciodată nu ai avut un cuvânt bun pentru guvern! Regele este împotriva democrației!”.

Titel Petrescu i-a replicat, prompt și acru: „Da! Pentru un guvern care să introducă *democrația* în țara noastră pentru că nu este democrație ceea ce faceți voi!”.

Au mai fost acuzați și că au participat la acțiuni care urmăreau răsturnarea prin violență a noului regim „democratic”, exemplificând că, la 1 ianuarie 1949, Adrian Dimitriu, și acuzații Paul Stănescu, Constantin Motaș, Ilie Predaru și Adrian Stămbuleanu, au dat, de comun acord, un mandat socialistului Eftimie Gherman; de asemenea, toți au purtat corespondență ilegală, cu același conținut complotist, prin ambasada franceză de la București. Prin această corespondență *trădătorii* au avut cunoștință de activitatea organizației înjghebate și supuse ordinelor *guvernelor imperialiste american și englez*.

Tot la adresa fostului secretar general Dimitriu s-au emis și alte acuzații, ca, de exemplu, intenția sa de a intra în legătură cu agenți sau reprezentanți ai guvernelor străine imperialiste sau cu asociații cu caracter internațional din străinătate pentru a primi instrucțiuni și ajutoare în urmărirea scopului propus...

Tot atât de gravă era și acuza păstrării unor relații delictuoase cu foștii conducători ai partidelor istorice, Maniu și Brătianu. Tot acuzatului Adrian Dimitriu i se mai adăuga o vină: delictul de agitație publică prin publicarea și multiplicarea unor instrucțiuni și circulare în calitate de secretar general al P.S.D.I., care toate

contribuiau la conturarea caracterului agresiv al autorului și arătau manifestarea unei atitudini de subminare a activității clasei muncitoare, atitudine evidentă și prin alinierea P.S.D.I.-ului la poziția partidelor istorice Național Liberal și Național Țărănesc.

Toate acestea concureau la conturarea imaginii unui lider care ar fi reprezentat un real pericol pentru siguranța statului „democrat”, aducându-se acuza, în rechizitoriu, că *deși acuzatul a prevăzut caracterul socialmente periculos al acțiunii sale în legătură cu aceste înscrisuri, totuși, el a dorit producerea urmării activității sale!*

Internarea lui Adrian Dimitriu în salonul nostru a fost scurtă și s-a desfășurat de-a lungul a două-trei săptămâni. Tânărul avocat a plăcut tuturor: nu părea zdrobit de cumplita sa condamnare, pe care o vedea ca pe un accident și despre care mărturisea că este „cea mai frumoasă decorație pe care o poartă ascunsă de când a luat cunoștință de sentință”. Avea chiar o lozincă pe care cred că o împrumutase, cândva, din temnița Craiovei: *Să ne dea bolșevicii câți mai mulți ani de temniță fiindcă în curând îi vom împărți. Noi vom face categoric câțiva ani, 5-6, iar ei restul!*

Nu părea bolnav de vreo afecțiune internă, cred că ajunsese la noi, la Văcărești, într-o refacere pre-eliberare, iar Tudorică al meu mă anunțase, discret, că toți socialiștii din lotul lui Titel Petrescu, în frunte cu acesta, au iscălit o așa-zisă „recunoaștere a dezertării de la principiile marxism-leninismului din trecut” și înțeleg să aprecieze pozitiv marile transformări și succese ale clasei muncitoare din România.

Atunci când și-a auzit numele și invitația, chiar politicoasă, de a-și face bagajele, Adrian Dimitriu ne-a strâns mâinile, murmurând:

- Să ne vedem cât mai repede dincolo de porți!

Visul lui s-a împlinit degrabă, al nostru a mai zăbovit încă opt ani!...

62

RADIOLOGIE LA VĂCĂREȘTI

După ce ne-am pus în cui speranțele reluării legăturilor cu familia, prin intermediul unei cărți poștale imprimată cu stema *Republicii Populare*, ne-am concentrat atenția pe evenimentele care se petreceau, într-o cadență aproape de metronom, în fostul palat al Ligii Națiunilor de la Geneva.

Întinsesem toate antenele ca să aflăm mersul unor evenimente pe care le doream favorabile, atât nouă, cât și țării. De multe ori, știrile soseau, în ghem, din mai multe surse. Colegii noștri, abili în decodare – bătrâni, în genere – încercau să le descâlcească, iar înspre miezul nopții se difuza, din pat în pat, un soi de comunicat șoptit, o sinteză a informațiilor verosimile primite peste zi.

Conferința de la Geneva a început sub auspicii bune, care ne alimentau speranțele legate de încetarea Războiului Rece și eliberarea victimelor sale din temnițele comuniste. Căpătam, aproape zilnic, pe rețeaua cabinetului de radiologie, pagini din *Scânteia* și, câteodată, chiar și un întreg ziar, pe care Potașu, „ultima stație”, bănuiesc că-l distrugea cu atenție.

Dintre subiectele dezbătute ne interesa, în mod special, stabilirea unor contacte Est-Vest, în care, evident, am fi fost și noi implicați. O importanță deosebită o acordau bătrânii noștri discuțiilor legate de existența celor două Germanii, cu regimuri politice diferite, dar și cu standarde de viață defazate.

Într-o zi frumoasă de iulie ni s-a comunicat că vom merge *in corpore* la secția de radiologie a spitalului. Ni s-a atras atenția să fim sumar îmbrăcați, numai cu cămașa albă lungă, care ne diferenția de deținuții de drept comun.

S-au format pachete-pachete de oameni și, până la prânz, cele trei camere de bolnavi trecuseră deja prin camera obscură a radiologiei doctorului Simescu. Rămăsesem printre ultimii; pe lângă întunericul compact, tăcerea era desăvârșită. În așteptarea invitației răstite: *Următorul!*, emise de o milițiancă, recrutată, cred, din lotul de la Plătărești al femeilor de trotuar, am avut senzația că, în apropierea mea, se mai găsea o ființă.

- E cineva pe aici? am întrebat eu.

Am rostit apelul pe un ton de potolită curiozitate. N-am primit niciun răspuns, însă, în mod cert, cineva era în obscuritatea camerei! Am înaintat și degetele mele au întâlnit foarte aproape conturul unui umăr... gol!

Mi-am retras repede brațul și-am repetat întrebarea. Răspunsul mi-a venit mai mult șoptit decât rostit. Întâi și-a spus numele, pe care, de emoție, nici nu l-am reținut; ce am reținut, însă, era pronunțatul accent moldovenesc.

M-am recomandat imediat și, fiindcă bănuiam că dialogul dintre noi va fi, rapid, curmat de glasul gaborului, am încercat să-i comprim câteva date. În replică, mi-a spus că a venit de la Mislea, unde mai avea, parcă, un an sau doi de ispășit. Fusese studentă la Filologie la București și arestată într-un lot care nu-mi spunea nimic. În replică, i-am propus și eu un rezumat al *popasului* meu în temnița comunistă.

M-a chestionat, cu o tentă de compătimire:

- Dacă ați fost student, ați avut parte de ororile Piteștiului?

- Și ale Gherlei! am completat eu.

- Și cât mai aveți de tras?

- Sunt la jumătatea pedepsei, i-am răspuns eu pe un ton optimist.

Parcă a suspinat, abia auzit...

Ușa s-a deschis, iar milițianca a răcnit:

- A mai rămas vreunul pe aici?

Pe întuneric, i-am întins mâna și, în lumina care s-a prelins prin crăpătura ușii, i-am zărit fața. Era o tânără brunetă, aproape de înălțimea mea, cu bustul întors către mine. Pentru o fracțiune de secundă mâinile noastre s-au unit într-o puternică încheștare. I-am simțit amprenta luni de zile, iar chipul i s-a topit în uitare...

Întors în cameră cu asigurarea doctorului Sinescu, radiologul-șef, că nodulul meu din stânga se sclerozase, iar cel din dreapta nici nu mai apărea, am declarat, sus și tare, că mă pot întoarce oricând pe Valea Cernei, pe Cracul Mănesei, Gârdomanului sau pe Rădochiasa și că pot oricând să trec, cu ochii deschiși, strunga Arpașului, în Făgăraș! M-a liniștit, însă, prințul Sturza, care mi-a tăiat avântul patriotic, semnalându-mi, prin degetele întinse, că mai am de făcut opt ani de temniță grea!...

Am continuat seminarul condus de Ștefan Nenițescu, asistat de Ernest Bernea, pe post de sfinx; noi, spudeii, întorceam pe toate fețele imaginea României de mâine, fără bolșevici, angajată să facă pași mari pe drumul dificil al recuperării anilor pierduți.

Competiția a pornit de la cei proaspăt sosiți în temniță.

- Să nu credeți voi că în anii în care ați stat la răcoare nu s-au petrecut afară și lucruri bune! S-au făcut școli, universități, primării, gospodării agricole care chiar au dat rezultate bune, ba chiar patriarhul Justinian a avut parte de ridicarea câtorva biserici. Nu le putem face praf și pulbere în viitor doar fiindcă au fost făcute de comuniști!

Răspunsul părea, invariabil, țâșnit din rândurile grupului radical, în frunte cu Teodor Poterașu:

- Nu avem nimic împotriva zidurilor ridicate sau apartamentelor clădite. Și nu-i vom condamna pe cei care le-au gândit, proiectat sau locuit. Ar fi absurd să facem proces comuniștilor pentru asta și pentru uzinele pe care le-au zidit.

- Dar atunci de ce-i veți acuza?

Răspunsurile contradictorii curgeau:

- De multe! Și în primul rând de faptul că au dat bogățiile țării rușilor, mai mult chiar decât ne-au cerut!

Altă voce:

- Că au distrus floarea intelectualității românești. Ingineri, doctori, profesori, au luat calea fără întoarcere a pușcăriei! Că i-au asasinat la Sighet pe Iuliu Maniu, Gheorghe Brătianu și multe alte personalități de marcă!

Liniștea s-a așternut odată cu concluziile profesorului Nenițescu:

- Nu vă grăbiți, copii, să puneți mâna pe piatră până nu vom fi în stare să facem un bilanț al acestui regim, cu bune și rele. Suntem încă pe drum și se pare că acesta va fi lung și greu pentru noi și pentru cei de afară. La judecata de apoi a poporului nostru nu se vor pune în balanță fabricile, uzinele, tractoarele și colhozurile, ci viața ultimului țăran care și-a apărat pământul cu sapa sau sufletul tinerilor care au murit prin munți și codri!

- Și le mai putem cere socoteală că au distrus toate temeliiile României moderne, ridicate de oameni cu dragoste de țară și frică de Dumnezeu?

- Și ce se va petrece și ce vom face cu informatorii care sunt cu zecile de mii, cu turnătorii, cu politrucii, cu membrii de partid, care s-au înmulțit, de sunt acum aproape un milion, dar și cu cei care ne conduc și - a făcut o pauză - care *au băgat spaima în burgheji*? Îi vom arunca și pe ei în închisori sau vom inventa și noi alte canale de exterminare?

S-a făcut, dintr-o dată, liniște și nimeni n-a mai cutezat să răspundă.

Într-un târziu, avocatul Enescu ne-a cumințit:

- Eu zic să nu anticipăm momentul acela, din două motive: primul, că nu știm când se va petrece în sorocul timpului, iar al doilea, că nu putem prevedea, iarăși, dacă vreunul dintre noi va mai fi, atunci, martor al vremurilor pe care acum le trăim!

Și discuția a luat, astfel, sfârșit *faute de combatants*.

63

EPISCOPUL VASILE LEU

Într-o dimineață, care se anunța frumoasă, imediat după protocolul *numărului* și raportul sec al șefului de cameră, Teodor Poterașu, am zărit statura înaltă a unui deținut, deja îmbrăcat în uniforma albă, care a intrat în salonul nostru și care își rotea ochii, nedumerit.

Poterașu mi-a făcut semn să îl abordez și, astfel, l-am luat în primire pe noul sosit. După ce, la prima întrebare, mi-a dat răspunsul cuvenit, *tata, mama și baraca* – dar de data aceasta, fără baracă! – l-am luat la bani mărunți. Și chestionarul, cum era și firesc, începea cu o precizare, importantă pentru noi, fiindcă ne deslușea și preciza firul detenției și eventualii martori, urmată fiind de clasică întrebare, denumită de noi de fixare a *abcesului* și care-l recomanda, în chip absolut, pe noul venit:

- La câți ani de temniță ați fost condamnat și în ce proces?

Cetățeanul nostru mi-a răspuns, cu seninătate și cu un glas chiar melodios:

- Sunt Vasile Leu, preot ortodox și, permiteți-mi să mă laud, fiul episcopului Grigore Leu, vicar al Mitropoliei Iașilor, cu o istorie pe care, poate, cândva, o să v-o povestesc...

Vorbea calm, sigur pe sine.

- La a doua întrebare vă pot răspunde că, în perioada 1945-1947, am fost consilier în Ministerul Cultelor și am trecut granița, fiind caterisit, din cauza părăsirii postului, de către Consiliul Eparhial București. Din păcate, odată ajuns la Viena, nu

mi-am luat măsurile de precauție și am fost răpit, în plină zi, de către ofițerii N.K.V.D.-ului, apoi transportat la Moscova și deținut, ani de zile, la Lubianka, unde am fost acuzat că m-am pus în slujba serviciilor de spionaj englez și american. Am fost expedit în 1953 în țară, unde am căpătat, printr-o sentință a Tribunalului Militar București, în noiembrie 1954, condamnarea la moarte pentru *crimă de trădare de patrie*. Atunci am luat cunoștință, la Jilava, de Camera 0, aceea destinată condamnaților care urmau să se întâlnească, la miezul nopții, cu plutonul de execuție, în Valea Piersicilor. Dar n-a fost așa și bunul Dumnezeu m-a ajutat, iar prin aprobarea recursului Tribunalului Suprem, pedeapsa capitală mi-a fost comutată în muncă silnică pe viață care, și ea, a fost redusă la 25 de ani de muncă silnică. Deci, așa sunt și vă rog să controlați spusele mele!

Poterașu i-a mulțumit pentru biografie și l-a rugat ca, atunci când se va mai întrema, să ne facă un portret al tatălui său, despre care aflasem, în lumea noastră, că fusese otrăvit, fără milă, de Securitate!

Vestea sosirii preotului Leu a dat înconjur saloanelor noastre și toată ziua bietul om s-a întreținut cu preoți și diaconi, dar și cu câțiva basarabeni, care încercau să mai afle ceva noutăți din imperiul gulagului sovietic.

Într-o duminică, preotul Vasile Leu și-a exprimat dorința de a participa la liturghia *de serviciu* sau liturghia mută, pe care preoții noștri o organizau clandestin.

Din nefericire, atât pentru el, cât și pentru noi, șederea sa la Văcărești s-a curmat doar după două-trei săptămâni când, într-o noapte, a dispărut! Ne-a rămas dator cu biografia ilustrului său tată, episcopul Grigore Leu, care și-a găsit pereche în lumea chiriarhilor ortodocși, în episcopul Popovici al Oradiei, martir al aceleiași atitudini neflexionale în fața celor fără Dumnezeu!

Pe *podiumul spionilor* a mai apărut, poate în compensație, un deținut scund, brunet, cu ochi de veriță, care vorbea o limbă de baștină cu un vădit accent străin. Ni l-a prezentat, sonor, cu o plăcere nedisimulată, șeful nostru de cameră.

Discursul „de recepție” a fost scurt:

- Domnilor, pe câte vedeți și dumneavoastră, în încăperea palatului Prințului Mavrocordat, domnitor peste Țara Românească la începutul veacului al XIX-lea, ne-am întâlnit tineri și bătrâni, generali și căprari, mitropoliți și preoți de țară, miniștri și, poate, portari, țărani și boieri – și a făcut o pauză, cu zâmbet... – foști, amirali, contraamirali și simpli mateloți, într-un cuvânt, domnilor, de toate neamurile, dacă ne gândim că printre noi se găsesc frații noștri din Basarabia, Durostor și Bucovina furată, adică ne-a adus Dumnezeu aici ca și cei mai reprezentativi aleși ai poporului român, prin credința noastră și respingerea unui regim ilegal; erau, până acum, absenți românii noștri de pe Valea Timocului. Astăzi, însă, am bucuria să vă prezint pe dl. Miclea Miodrag Nicolae, proaspăt internat în această „oază” a suferinței noastre.

Chiar în cursul zilei i-am aflat *fișa de post*:

- Oaspetele nostru fusese un brav ofițer, superior chiar, din Securitatea lui Iosip Broz Tito, U.D.B.A. Expediat peste graniță, cu o misiune pe care dumneavoastră o bănuieți, avusese câțiva ani buni de activitate pe teritoriul României. „Căzuse” odată cu depistarea faimoasei anchetatoare Vida, strecurată în Direcția Regională a Securității Timișoara și care avea specialitatea de a viza, în procedurile de tortură, pe care le aplica, așa de des, anumite organe intime masculine. Miclea încasase și el un m.s.v.

Timp de două-trei săptămâni de zile, comportarea noului venit a fost liniară, liniștită, politicoasă, mai ales cu cei pe care el îi considera șefii spirituali ai salonului. Ne-a povestit, fără reticență, drama românilor sub regimul titoist:

- Peste satele noastre, unde obiceiurile și tradiția își făcuseră o lege pe care nimeni nu îndrăznea să o ignore, au venit tovarășii, în majoritate sârbi, care se recomandau eroi în războiul cu nemții și care ne-au supus unei adevărate ocupații. Au introdus cotele obligatorii, au arestat pe cei care erau mai avuți și care, în majoritatea cazurilor, nu s-au mai întors acasă. Au organizat, pe urmă, un fel de cooperative, conduse de tipi dubioși, puși pe căpătuială imediată, violenți la vorbă și brutali în gesturi. Am luat

și noi, pe ascuns, măsuri de autoapărare și au fost cazuri când câte un primar *revoluționar* se „pierdea” în toiul nopții..

Românul nostru făcuse liceul și absolvise o facultate cu un titlu care duhnea a școală de partid.

După plecarea sa ne-am întins antenele să aflăm pe ce drum o luase și unde ajunsese! Bănuiam că, potrivit unor uzanțe, a fost schimbat la graniță cu omologi de-ai lui, de aceeași factură și de sens contrar!

64

FINAL PE MUNTELE HEBRON

Într-o seară, după cină, Schitnoviță, pe care noi îl botezasem cu un nume semiconspirativ, Șit, îmi face un semn discret să ne vedem mai târziu, când camarazii noștri de suferință ar fi plecat în lumea viselor care, de altfel, era și singurul nostru avantaj din timpul nopții.

Era pe vară, patul lui era înspre ușă, iar vîpiile zilei se ostoiseră. Șit părea solemn ca o statuie și împrumutase o ținută marțială. L-am luat și eu puțin peste picior, zicându-i:

- Cred că nu-i nevoie să-ți spun că voi sunteți poporul cu cei mai mulți profeți și cel ales să guverneze universul!

- Da, și... ce-i cu asta?

- Păi, ce să fie?! După fața pe care o ai acum, te-aș căuta printre ei!

Mi-a răspuns, ironic:

- De mult timp nu mai exportăm profeți și, după câte știu eu, lista lor s-a închis. Cât despre vocația unei autorități mondiale, o vom cultiva până la ultimul inamic! Asta-i legea noastră!

- Bine, bine! am înțeles. Și preferați să se teamă lumea de voi, decât să vă iubească!

Mi-a răspuns încet, aproape șoptit și mai mult ca pentru el:

- Altfel, n-am fi viețuit 4 000 de ani, a continuat el, uitându-se scrutător la mine.

- Ai mai aflat ceva despre neînțelegerile de la Geneva? Am discutat destul despre eșec și, cel mult acum, mai putem vorbi

despre consecințe. Și cred că ești de acord cu mine că primii care le vor simți pe pielea lor tăbăcită vom fi noi, nefericiții de deținuți!

- Nimic în coșul zilei, am completat eu, amărât, dar poate mâine dimineață ne mai intră ceva vești.

- Ai auzit de povestea aia cu cele șapte vaci grase urmate de alte șapte vaci sterpe și fără rod? Ei bine, noi am avut parte și de unele și de altele. Și, dacă nu venea Geneva, nu se deschideau porțile nici la Văcărești pentru refacerea *bandiților*. Acuma să vedem ce va fi sau mai *bine-zis*, ce va urma. Or să bage iar bâta în regulament și înjurătura în vocabular?

I-am răspuns, în dungă:

- Cu siguranță că așa vor face, dar nu imediat.

Am sporovăit, un ceas-două, despre cum va arăta acel „A doua zi după Geneva” și despre întoarcerea în *Paradisul pierdut al Iadului!*

- Totul este, mi-a spus Șit, înțelept, să nu ne mai aducem aminte că ne-am îmbrăcat aici în alb și că ne administrau două-trei injecții pe zi pentru refacere sau că ne-au întrebat doctorii de sănătate, ne-au zâmbit uneori, iar infirmierele erau chiar femei... cu fustă și cu piept!

Șit luase o condamnare de 25 de ani temniță grea și l-am încurajat, spunându-i că timpul va opera, fără voia noastră, dar în chip salutar, încât amintirile din fosta casă domnească a lui Nicolae Mavrocordat se vor pierde precum ultimele raze de soare în amurg.

La sfârșit ne-am luat rămas bun, ne-am urat noapte bună, iar înainte de a mă ridica mi-a făcut semn că mai are încă ceva pe buze.

- Pe cât mă cunoști de ticălos, îți dau o veste banală, ca și cum ți-aș spune că mâine va fi din nou o zi!

Și s-a uitat peste patul lui Benvenisti care, deja, adormise; s-a dus, pe urmă, cu ochii la geam către Jean Cohen, avocatul, apoi s-a întors la mine liniștit:

- Este... mâine până-n noapte! Îi vezi peăștia doi... vor pleca de aici. Suntem amnistiați, grațiați, nu mai știi nici eu cum! Mai mult decât atât, ni s-a spus, pe un ton grijuliu, că vom avea asigurată plecarea printr-un transport special, poate chiar cu un avion.

Mi-a vorbit calm, abia simțit. Eu transpirasem tot de emoție.

- Chiar așa, dintr-o dată? Te bucuri? l-am întrebat șoptit.
- Nici vorbă! Ei, însă, vor ajunge înaintea mea, eu mai aștept, poate, câteva zile, o săptămână, dar nu mai mult!

L-am întrebat, tâmp:

- De ce să fii tu ultimul?

- Fiindcă mă numesc Schitnoviță și am fost șeful unei organizații paramilitare, socotită chiar teroristă, cu toate că n-am aruncat nimic în aer pe aici, prin România, rudă cu alte organizații, ca Hagganah, Stern Gang, care le-au aruncat în aer englezilor hotelurile ticsite cu ofițeri!

L-am înghiontit cu vorba:

- Dar, încotro, direcția v-au dat-o?

- Nu, dar ne-am fixat-o noi: Benvenisti, poate în America, în Elveția cu Jean Cohen, ca să se refacă, iar eu, la Tel-Avivul. Ce-am mirosit este că pe Benvenisti, îl așteaptă o funcție mare și poate și pe ceilalți!

Am plecat cu pași mărunți către fereastră, la locul meu de *adormire*; eram pe de-a-ntregul buimăcit: totul se petrecuse în câteva ceasuri, când se topiseră toate condamnările grele la muncă silnică pe viață, la zeci de ani de pușcărie agățați de gâturile unor oameni care luptaseră fățiș pentru afirmarea istorică a statului lor. A fost suficient un ordin din înaltul cer al conducerii pentru ca porțile temniței să se deschidă, ba mai mult, chiar, să li se ofere condiții speciale de transport.

De afară nu se mai strecura nici un zgomot. Trecuse de miezul nopții și sutele de mii de locuitori, poate chiar milioane, ai Bucureștiului, îmbrățișau în somn speranța unor zile mai bune.

Lângă mine, în patul său, avocatul Jean Cohen se culcase și fluiera încet, în somn. Pesemne că nu aflase ce-l aștepta, în curând sau, dimpotrivă, somnul se împletise cu bucuria eliberării!

Despărțirea a fost fără protocol. Avocatul mi-a întins mâna și mi-a strâns-o zdravăn. Mi-a șoptit că s-ar putea să nu ne mai vedem nicicând, iar fostul elev al tatălui meu, șeful grupului, Mișu Benvenisti, m-a îmbrățișat, emoționat.

L-am urmărit cu privirile pe Schitnoviță, care se pironise lângă ușă, afișând o indiferență profundă.

Peste câteva zile, dar nu mai mult de trei, prietenul meu Șit și-a urmat conducătorii.

Când ne-am întins mâinile, privirile noastre s-au întâlnit și au stăruit mai mult de un minut.

Aveam presimțirea că nu-l voi mai vedea niciodată!...

Prezicerea s-a adevărat!

65

EGO TE ABSOLVO!

*Niciodată toamna nu fu mai frumoasă
Sufletului nostru bucuros de moarte...*

Tudor Arghezi

Nu! Toamna anului de grație 1956 nu își arăta frumusețile sale! Copacii falnici din fața penitenciarului, înșirați pe Calea Văcăreștilor, către care noi aveam privirile deschise își pierdeau, în fugă, veșmântul verde, iar covorul frunzelor moarte, așternut ca un pat de aramă, ne picura în suflet amarul așteptărilor pierdute!...

În salonul nostru mai rămăsese o duzină de veterani, de diferite culori și vârste; pierdusem în labirintul temniței toată floarea cea vestită a *intelighenției*: Ștefan Nenițescu, Ernest Bernea, părintele Ioan Iovan, Radu Sturdza, Stan Ghițescu și – de ce nu – fostul comandant al Armatei a IV-a, generalul Constantinescu-Klaps.

Cu câteva luni de zile în urmă, într-o noapte și o zi, suferisem o grea pierdere informațională prin dispariția grupului sionist, în frunte cu Benvenisti, Cohen, Haas și, mai ales, amicul meu Sloma Schitnoviță; gândurile noastre îi petrecuseră, deja: pe șeful lor, Mișu Benvenisti, pe malurile râului Potomac, la Washington; pe Jean Cohen, într-o stațiune alpină din Elveția, poate la Zermat, în fața piramidei Matterhorn-ului; pe prietenul meu, Șit, într-un buncăr din Israel, sfătuindu-se cu generalii săi.

Visul nostru, dornic, dacă nu de o eliberare, cel puțin de o întoarcere la o normalitate a detenției politice în țara noastră, se făcuse scrum! Odată cu veștile strecurate din ce în ce mai greu, după pierderea *canalului radiologic*, care îi costaseră pe dr. Sinescu și pe infirmiera șefă, libertatea, perspectiva revenirii la regimul anterior apărea din ce în ce mai acută.

- Cât credeți că vom mai purta cămășile albe și se va mai folosi apelativul *domnule*, m-a întrebat, într-o bună zi, singurul preot (romano-catolic) care mai rămăsese printre noi, părintele Francisc Xaveriu Egon Heider, pe care Poterașu, ca șef de cameră, ne recomandase să-l „ținem pe palme”.

- Părinte, am răspuns, cu pretenții de teolog, îngerii nu-și leapădă niciodată veșmântul alb. De ce? m-am întrebat eu. Fiindcă îl merită! Iar cei care au căzut în păcat, în fața lui Dumnezeu au luat, tot pentru veșnicie, culoarea neagră!... Pe noi ne-au îmbrăcat bolșevicii în alb în mod demonstrativ pentru a fi văzuți ca atare, iar tratamentul medical intensiv a avut aceeași țintă. Evident că ordinul de îmbunătățire a regimului nostru a venit de la Moscova. Era nevoie să se vadă că și în Republica Populară Română, deținuții politici au o asistență medicală asigurată și decentă. Asta a fost tot! În clipa când Geneva a eșuat, din motive pe care noi nu le cunoaștem, ne întoarcem, cu siguranță, de unde am plecat! Tranziția nu poți s-o apreciezi în timp, dar spre rău și teroare drumul este scurt, iar torționarii temnițelor își vor prelua vocația cu satisfacție!

M-am uitat mai atent la chipul preotului: fața i se întunecase, iar cearcănele adânci deveneau mai pronunțate. La un examen mai atent și din depărtare am constatat, împreună cu Poterașu, că unghiul aplecat al capului său se accentuase; în schimb, glasul îi rămăsese neschimbat, iar ochii nu-și pierduseră acea duioșie a martiriului acceptat.

*

Ultimul lot pe care l-am mai prins la Văcărești era compus, în majoritate, din muribunzi. Chiar în noaptea sosirii decedase unul sau doi și nici nu am apucat să le aflăm numele. Cred că erau țărani în vârstă, din Ardeal.

În ziua următoare ne-am organizat și am cerut să vină în salon dr. Georgescu, care îl înlocuise pe dr. Moțiu, din a cărui echipă mai rămăseseră dr. Popescu, dr. Conțescu și dr. Anghel. Rezultatul a fost aproape nul! Aveam convingerea că sosiseră, deja, dispozițiile vizând regimul tratamentelor.

*

Mi l-am apropiat sufletește pe părintele Heider cu graba pe care o are exploratorul rătăcit în pustiul saharian, căutând urmele unui izvor. Mă deplasam la patul său, scutindu-l de efortul de a-și căpăta ortostația. Îl simțeam suferind în tăcere, ascunzându-și durerea printr-un zâmbet de neuitat!

Convenisem amândoi să ne potrivim lăuta dialogului, chiar dacă vor apărea contrapuncte sau să fim obligați să ajungem la o *fermata*, ca *terminus* al unei confruntări. Întrebările urmau să fie punctuale, la obiect și reactive, iar răspunsurile să meargă, obligatoriu, către o concluzie.

În debut, „mingea a fost aruncată” pe terenul meu; am întrebat:

- Ați luat la cunoștință de o încercare a Papei Pius al XII-lea, fostul cardinal Antonio Pacelli, adresată *clandestina machinamenta* în anul 1948, Patriarhului B.O.R.-ului, Justinian – care inițial fusese botezat *Patriarhul Roșu*, ca până la urmă să fie trecut în rândurile celor care au salvat Biserica Ortodoxă Română – prin care Vaticanul îl invita pe Întâi-Stătătorul nostru să participe la un front comun antibolșevic?

Mi-a răspuns *în clar*:

- Nu!

- Asta nu înseamnă că n-a existat această ofertă! Aș vrea să știu care a fost răspunsul Patriarhiei noastre ajuns la Vatican!

Egon a șovăit:

- Nici eu nu l-am citit, fiindcă eram prea tânăr, dar cred că a fost un răspuns elegant; am luat cunoștință de el, târziu, în pușcărie! Și, după opt ani de pușcărie, sunt nevoit să admit că Justinian a avut dreptate.

- De ce?

- Fiindcă nu se uscaser bine cerneala iscăliturii, a spus Heider, și la Moscova se puneau la cale, imediat, desființarea ortodoxiei românești, acuzată de înaltă trădare față de clasa muncitoare, dar și față de frontul păcii, condus de invincibila promoție a orânduirii socialiste: U.R.S.S.

- Este posibil ca Justinian să se fi consultat *sotto voce* - mi-am dat eu cu părerea - cu acela care îl adăpostise după evadarea sa de la Târgu-Jiu din 22 august: Gheorghe Gheorghiu-Dej, care cred că l-a îndemnat la un răspuns negativ!... Propunerea cred că i-a fost făcută mai mult ca un sondaj și nu ca o invitație serioasă la un front comun al Bisericii Universale, la care să adere și o biserică de dincolo de *Cortina de Fier*. Ar fi interesant, și istoricii de mâine vor afla, dacă demersurile Sfântului Părinte au fost cunoscute pe cuprinsul Europei creștine și m-ar bate gândul, atunci, să declar *Urbi et Orbi*, că în anul 1948 s-a consumat, înainte de a-și *porni armăsarii*, ultima cruciadă a creștinătății!

În altă seară ne-am ciorovăit asupra tragediei poloneze.

Întâi a vorbit preotul:

- Tragedia poloneză o cunoaștem cu toții, ba îi știm și caracterul, iar ministrul de Externe, colonelul Józef Beck, a întrunit toate *non virtuțile* unui diplomat. În cercurile romane circula zvonul, hazliu, că s-a dat un concurs pentru cel mai prost diplomat al Poloniei și, fără drept de apel, primul loc l-a luat col. Józef Beck. Mai mult decât atât, el încurajase și se arătase entuziasmat la instalarea lui Hitler în Germania. A fost adversarul Micii Antante și a întreținut relații constante de amiciție cu Ungaria amiralului Horthy.

I-am amintit prietenului meu și de nenorocitele asigurări date Poloniei de guvernul britanic, în martie 1939, României și Greciei, după ocuparea parțială a Cehoslovaciei. Ele n-au avut niciun efect palpabil fiindcă englezii nici nu aveau cum să intervină într-un conflict germano-polonez.

- Ceea ce mi se pare curios, am continuat, și nu numai mie, este faptul că rămâne o acuză gravă asupra Vaticanului.

Egon și-a mișcat ochii întrebători, cuprinși de mirare:

- Ce are a face una cu alta?

- Păi, uiți de faptul că întreaga Polonie este și a fost catolică?! Și acum este considerată „nuca tare” de digerat a lui Hrușciiov. Biserica poloneză se putea mândri atunci, ca și acum, cu o legătură permanentă și indestructibilă cu Cetatea Vaticanului! Întrebarea mea este: cum a fost posibil ca, în momentul crizei de la sfârșitul lunii august 1939, când războiul bătea la ușă și când se juca soarta Poloniei și a milioaneilor de oameni care și-au pierdut viața, ulterior, Biserica Universală să fie absentă - și nu mă refer la cea din cuprinsul țării, ci la conducătorii ei spirituali de pe malul Tibrului. Și asta o spun fiindcă nu se poate ignora capacitatea unui serviciu de informații performant, cum a fost și este cel al Vaticanului, care, în mod sigur, avea cunoștința de iminenta agresiune germană!

- Și dacă îi avertizau? Ce se petrecea? mi-a întors-o Egon.

- Am avut prilejul să citesc mult și să aud multe chiar din gura polonezilor care au ajuns în România, militari, foști comandanți sau membri din Seim și Guvern. Toți îl acuzau pe Beck, care s-a adăpostit, de altfel, și el în România, de miopie politică și orgoliu fără măsură. Toți, absolut toți polonezii care au trecut prin casa unchiului meu afirmau că, atunci când s-a pronunțat ultimatumul, trebuia să se cedeze și ultima casă din Danzig și să li se permită nemților să-și facă și stațiuni climaterice la Marea Baltică! Totul pentru a câștiga timp! Să nu uităm că polonezii au avut și au, în Statele Unite, colonia cea mai puternică!

- Ca slujitor al Sfântului Părinte, a spus Heider, nu mă pot pronunța și, cu atât mai mult, nu pot acuza! Pot să-mi pun întrebări care, adesea, rămân fără răspunsuri și cea mai gravă ar fi dacă Biserica Universală a făcut tot posibilul, chiar și imposibilul, să zăgăzuiască nebunia războiului pe care-l doreau naștii și, în același timp, sub masca congreselor de pace, sovieticii, doritori să intre în Europa. Nu am trăit atunci și nu-l pot acuza pe Chamberlain de minciună pe când flutura hârtia păcii, după înțelegerea de la München! Din păcate, greșelile celor mari sunt plătite cu valuri de suferință și sânge de cei mici! Roma a avut, dintotdeauna, două bastioane ale credinței, zic eu: la sud, Spania și la nord, Polonia! În ambele țări, credința, plătită scump, le-a adus eliberarea fiindcă au știut să se roage! Și la fel atunci când li s-au dărâmat bisericile și au fost asasinați episcopii și preoții sau când au dat la Katyń, Starobelsk și Ostaškov, martirii poporului polonez!

A treia rundă, și ultima, din nefericire, pe care i-am „smuls-o” tânărului preot martir s-a iscat dintr-o discuție anterioară, în care eram amândoi de acord să punem un semn de egalitate între nazism și comunism. De aici, însă, a început *cearta universalilor* între noi doi, fiecare găsind, spre mulțumirea celuilalt, argumente în plus față de o realitate pe care o cunoscusem și își avea rădăcinile în ambele sisteme.

Problema nu rezida în a stabili o cronologie facilă, de altfel, în apariția succesivă a celor două regimuri, ci de a circumscrie temporal factorii decisivi care au contribuit la apariția totalitarismului, mai întâi într-un Răsărit fără margine, dar religios și apoi într-un perimetru european, unde domurile își înălțau sfidător turlele până în înaltul cerului și unde Roma era, poate, mai prezentă în sudul Germaniei decât la Paris!

Am căzut de acord că nerecunoașterea Occidentului sau indiferența față de cele două sisteme dictatoriale s-ar datora, în primul rând, unei defazări cognitive, operate discret, dar constant, de o *stângă* manipulată și chiar interesată de o capitală centrifugă a marxism-leninismului: Moscova!

În ceea ce privește succesul unei ideologii în Est, am reușit, din nou, să cădem de acord cu o serie de curente dezvoltate în Imperiul Țarist, cum a fost narodnicismul sau nihilismul, care au dus la șubrezirea statului imperial omnipotent și, *ipso facto*, la dizolvarea sa, totul fiind, însă, provocat de un accident major, războiul, care a dat în mâna milioaneilor de mușici pușca, iar în cap vârându-le ideea desființării rânduielilor sociale prin împroprietărire imediată pe seama marilor latifundiari.

- Să nu uităm de *Decretul numărul 1*, a spus Egon, care a însemnat cel mai exploziv și atractiv ordin de mobilizare dat milioaneilor de viitori revoluționari!

- Restul, am adăugat eu, au fost greșelile înșiruite ca mărgelele pe ață, de la înfometarea Petrogradului la absența Țarului din capitală, în luna februarie; în plus, demisia sa ușuratică și indecentă, dată într-un oraș de provincie, la care s-a adăugat refuzul Marelui Duce Mihail de a prelua succesiunea monarhică. În momentul acela fatal și letal, Romanovii ieșeau din istorie după cinci secole de domnie autocrată! A urmat *cursa la mare* între marile puteri interesate în dispariția Imperiului Rus. Prima și cea mai vehementă a fost Germania wilhelmiană, care l-a urcat pe Vladimir Ilici Lenin într-un tren plin cu 50 de milioane de mărci aur, o sumă uriașă, care a contribuit, major, la victoria revoluției din februarie și, mai târziu, la puciul din octombrie. Dar a mai existat un stat, o națiune, patria democrației și cu o statuie a libertății în raza portului New York, S.U.A., care adăpostise, ani de zile, pe un cunoscut lider bolșevic, Lev Davidovici Troțki, născut Leiba Bronstein, care și el va fi prezent, în curând, la Petrograd. Istoricii nu au descifrat, până acum, dacă a primit vreun mandat la plecare, dar participarea sa la revoluție a fost remarcabilă și determinantă: a condus Armata Roșie, care la început pornise cu un efectiv de 700 000-800 000 de ostași, ca să ajungă, în 1920, la cifra de peste 3 milioane! Concluzia este că Lenin și Stalin au fost moștenitorii unei aristocrații deșolate, ai unui țar nedemn, dar și ai unui regim care a știut, cu dibăcie, să capteze devotamentul a milioane de prozeliți care au crezut într-un program social ce le-ar fi oferit atât libertate, cât și o egalitate de

șanse în viață! Hai să trecem acum la ceilalți, l-am provocat pe Egon. Îi putem numi moștenitorii legitimi ai bolșevismului?

- Prin ce și prin cine? a întrebat, la rândul său, preotul; prin doctrină, nici vorbă! Unii - bolșevicii, doreau să provoace revoluția mondială; alții - naziștii, se mulțumeau să se autoproclame o rasă superioară, menită să facă ordine în spațiul european.

- Există, totuși, un element în național-socialismul lor, *autrans*, care le poate și lor împrumuta un caracter internațional: antisemitismul susținut și proliferat la scară planetară și care le-a adus sfârșitul înainte ca americanii să experimenteze o altă bombă nucleară, strecurată, de data aceasta, prin acoperișul spart al Europei! Sunt, pe urmă, multe alte trăsături care-i despart, dar care îi și unesc, în același timp: de la *revelația cumplită* a primelor lagăre sovietice de pe insula Solovki, urmate de celebrele abatoare umane din insulele Vajgač, Semipalatinsk sau Novaja Zemlja și până la suratele lor, Dachau, Oranienburg, Sachsenhausen, inițiate de conducerea nazistă, nu a fost decât o diferență de timp și nu de mijloace sau de scop! Toate au concurat la distrugerea a milioane de ființe umane, pe care, într-un fel sau altul, regimurile despotice le-au considerat ostile, iar numărul victimelor nu poate fi estimat decât subiectiv. Convingerea mea este că numărul lor este net superior în Imperiul Sovietic! Ceea ce consider că ar fi un apanaj superior-macabru al naziștilor, ca metodă de represiune sunt mijloacele rapide folosite în eliminarea cât mai grabnică și definitivă a internaților! Și aici mă refer, după cum știi și dumneata, la cadența accelerată a *furnalelor* de la Auschwitz și Majdanek. Dincolo, la ruși, funcționau alte criterii, prin care *timpul* era hărăzit să ducă în pământ milioane de condamnați!

- Dar, m-a interogat părintele Egon, dincolo de aceste oglinzi paralele, între cele două regimuri a existat și un punct de plecare cu caractere comune?

- Negreșit, i-am răspuns. Și unii și alții au făcut primii pași într-o epocă de criză postbelică. Și unii și alții erau supraviețuitorii unui conflict care secerase milioane de soldați.

Unii au făcut apel la gloatele care formaseră, odinioară, armata țaristă, iar dincolo, în Germania, la alte milioane, de șomeri, care doreau să-și asigure pâinea cea de toate zilele. Și Lenin, și Stalin, ulterior și Hitler au fost, mai întâi, marii farseuri ai primei jumătăți de veac XX! Pe urmă, au devenit criminali, să sperăm, fără pereche, în istoria omenirii!

Ajunsesem către miezul nopții; ne-am încins într-o polemică legată de imensa responsabilitate pe care o poartă Occidentul, în general, și stânga sa multifacetată, în special: filosofi, dramaturgi, poeți, oameni de știință, parlamentari etc. pentru susținerea morală și politică a regimurilor comuniste din Europa, dar și din lumea întreagă.

În acest punct, părintele Heider a devenit vehement:

- Da, să-și recunoască păcatele aceia care trimiteau tancuri, tunuri și avioane Spaniei guvernamentale, ca să aibă Brigăzile Roșii ce să dărâme, să schingiuiască și să ucidă! Să vină și să îngenuncheze în fața altarelor noastre toți aceia care l-au hulit pe Hristos și, mai ales, cei ascunși, marii conducători ai lumii, ca Franklin Roosevelt, care îi făcea curte lui Stalin înainte de izbucnirea ostilităților, în 1939 sau Churchill, care a lăsat Balcanii pe mâna rușilor după ce a măcelărit Brigăzile Poloneze trimise la Monte Cassino și Arnhem!

A încheiat furtunos și profetic:

- S-a înșelat domnul André Malraux când a zis că secolul ce o să vină ori va fi religios, ori nu va fi deloc! Eu am credința fermă că el nu va fi mai religios decât cel actual, fiindcă răul și urâtul nu vor dispărea așa repede și le vom moșteni într-un secol în care Biserica va fi chemată, într-adevăr, ca să fie văzută chiar și de orbi!

*

Îl urmăream cu atenție pe părintele Francisc Xaveriu Egon Heider și, de ce să nu recunosc, cu invidie și admirație!

Din nou se umpluse salonul cu peste 40-50 de internați, procentul celor grav bolnavi sporise, iar preotul, după cină, făcea un periplu de cel puțin un ceas-două, oferind asistență nu numai muribunzilor, dar și celor care doreau să se cuminece.

Mare mi-a fost mirarea când am constatat că și ortodocșii noștri doreau oficierea spovedaniei, mai întâi individual, iar pe urmă în colective mici, cu atenția cuvenită a Sfintei Împărtășanii, trecând, chiar, peste rigorile cultului *dreptei credințe*: *Benedictus es, Domine, Deus universi, quia de tua largitate accepimus...*

A urmat un *Tatăl Nostru*, rostit în latină și română: *PATER NOSTER, qui es in caelis, sanctificetur nomen tuum. Adveniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in caelo et in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, et dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo. Amen!*

O scurtă rugăciune m-a impresionat în mod deosebit, fiindcă era rostită în română: *Dumnezeule, Tăria celor care se încred în Tine, ajută-ne să îndurăm cu răbdare toate suferințele și încercările, din dragoste față de Tine, pentru ca, la sfârșitul vieții, să primim cununa biruinței de la sfinții Tăi. Prin Hristos, Domnul nostru. Amin.*

*

Într-o noapte, starea părintelui Heider s-a înrăutățit vizibil; avea dureri cumplite de ceafă și gema înăbușit. Am chemat doctorul de gardă, care era, din întâmplare, neurolog și care, după câteva injecții, i-a potolit pulsul.

Zilele următoare l-am ținut la pat; odată s-a simțit mai întremat și și-a adus aminte cum mi-a declarat, sec, că datoria lui de preot este la fel de importantă ca și aceea a doctorului; acesta din urmă luptă împotriva morții, iar preotul pentru veșnicia omului!

Datoria, așa cum o înțelegea el, devenea, de la o zi la alta, o luptă cu o boală ce își înfigea colții tot mai adânc, de la ceas la ceas. L-am văzut, cu fața plină de sudoare – iar acea imagine a lui nu mi se va șterge niciodată din suflet – spovedind și împărtășind, chiar și atunci, pe catolici, greco-catolici și, cu multă râvnă, pe ortodocși!

Părintele Heider s-a stins ca o lumânare care, pâlپând, din când în când, dorea să revină la lumină și căldură!... A murit în brațele noastre, după ce, printr-un ultim efort, îi iertase păcatele, cred, unui țaran din Câmpia Dunării: *Ego te absolvo!*

Părintele Francisc Xaveriu Egon Heider a avut calea deschisă și dreaptă către Împărăția Cerurilor și a pășit, degrabă, spre capătul căii unde-l va vedea pe Hristos, precum predecesorul său, care a evanghelizat Japonia, sfântul Francisc Xaveriu (1549-1551) și cei 26 de primi martiri de la Nagasaki, sacrificați întru Hristos la 1597!

Biserica Universală are datoria să-i consacre martiriul!

66

SFÂRȘIT DE EPOCĂ - PRIMĂVARA 1956

Plecarea mea din pântecul Văcăreștiului, prin luna lui Florar, a fost precedată de o vizită medicală generală, care a durat aproape două zile.

Ceea ce ne părea grav era că, pe lângă mutra bivolină a directorului așa-zisului spital, dr. Catană, sosise un nou personaj, un bărbat de circa 50 de ani, înalt, cu priviri iscoditoare, care se părea că îl înlocuia pe dr. Moțiu, salvatorul multor vieți, din buză de mormânt, de-a lungul a aproape doi ani de zile în care funcționase ca medic-șef în fostul foisor domnesc, *de priveală*, al familiei Mavrocordat. Am aflat, în aceeași zi, că pe individ, care purta pe după gât stetoscopul, îl chema Georgescu, era înalt și la obraz cam închis și, cum nu-i dibuisem patronimicul, îl botezasem, scurt: *Georgescu, pe stânga*.

Se vedea că, înainte de a ne interoga, noul medic ne consultase fișele medicale și, negreșit, și pe cele politice! Și, peste tot, la toți, observa o ameliorare, satisfăcătoare din punct de vedere clinic, a afecțiunilor noastre inițiale, care ne hărăziseră cândva internarea.

De altfel, interogatoriul era foarte scurt: *tata, mama și baraca*, într-un jargon demn de Canalul Dunăre-Marea Neagră și el părea, și era, de fapt, anamneza noului regim sanitar de la Văcărești, impus după plecarea doctorului Moțiu.

Întrebarea-cheie era pivotată pe data internării în spital și tratamentul pe care l-am avut, insistându-se pe frecvența lui și pe eventualele pauze impuse.

În finalul dialogului încerca să fie convingător printr-o întrebare stereotipă:

- Te simți bine acuma, nu?

Și nu mai aștepta răspunsul:

- Tratamentul a fost eficace și a dat rezultate!

În cazul unui răspuns echivoc sau negativ, dr. Georgescu ridica tonul:

- Cum adică, vrei să spui că s-au irosit banii pe dumneata și nu s-a obținut nimica? O groază de bani ne-ați costat!...

Și conchidea, sentențios și cu glas coborât, uitându-se undeva, departe:

- Noi considerăm că dumneavoastră ați depășit faza critică și s-a obținut o ameliorare vizibilă, confirmată prin greutatea pe care o aveți acum și, de ce nu, și printr-un tonus apreciat de noi ca fiind satisfăcător.

Răspunsul părea concludiv pentru noi. Noul șef al secției medicale venise să tragă cortina: spitalizarea noastră luase sfârșit odată cu eșecul conferinței de pace de la Geneva, pe care îl aflasem cu două-trei săptămâni de zile înainte, cu lux de amănunte, prin filiera sionistă.

Aventura albă, care cuprinsese internarea noastră într-un regim de intensă asistență medicală, urma să capete un sfârșit. Bilanțul îl făceam cu ușurință și inventarul celor salvați, cel puțin temporar, părea impresionant. L-am făcut într-o seară, cu Poterașu, asistat de Bencu, Radu Sturza și alți veterani ai Văcăreștiului.

Curios mi s-a părut că am aflat, cu relativă ușurință, numărul celor decedați din vara și toamna anului 1954 până la zi, în toate secțiile spitalului de la Văcărești; părea impresionant: peste 80! Internații, excluzând pe cei cu regim special, botezați de noi *fantomele*, se puteau estima la peste 200 - 300 de deținuți.

67

AI FOST LA PITEȘTI?

În poartă nu mă aștepta nici duba, nici o mașină pe care să inscrie *Pâine* și nici un cordon de soldați cu mâinile pe armă. Era o mașină cu o culoare cafenie, pe care nu o mai văzusem niciodată până la arestarea mea.

În fața ei, doi vlăjgani, unul civil, iar celălalt în uniformă militară, kaki, păreau că mă așteaptă. Am întors capul îndărăt ca să văd dacă mai sunt acompaniat de cineva și nu prea înțelegeam ce s-ar putea petrece înainte.

Ordinul a sunat scurt, venit de la civilul cu o alură de cioclu, care a șoptit:

- Pune-ți, mă, ochelarii ăștia... 'tu-ți!... că mergi cu noi să faci o plimbare!...

Celălalt nu s-a pronunțat și am constatat, ulterior, că era șoferul mașinii și subofițer, după epoleți.

Civilul m-a împins în spate și mi-a spus, tare:

- Bă, pirpiriule, te împușc ca pe un câine dacă îmi faci vreun necaz pe drum!

Ochelarii orbi îi aranjaseră în așa fel încât să nu mai pot prinde ceva de afară. Porțile electrice s-au deschis și am urcat val-vârtej dâmbul și, pe urmă, am coborât panta de la Penitenciarul Văcărești.

Era spre seară și înlăuntrul mașinii încă se mai simțea dogoarea căldurii lunii mai. Drumul a fost lung și plin de cotituri. În cele din urmă, preț de jumătate de oră, în viteză mare, am ajuns într-o pădurice și, brusc, mașina a virat la dreapta. Peste

câteva minute am auzit o hărmălaie de câini, câteva porți au scârțâit și cu coada ochiului am prins profilul unui gard de circa doi metri și o alee plină de flori.

Se înserase și am auzit un glas baritonal adresându-se civilului:

- Ai adus „pachetul”?

Răspunsul a venit prompt:

- Da, tovarășe colonel, vi-l scot acum din mașină! M-a împins brutal și mai mult am sărit decât am pășit pe un pietriș pe care l-am simțit sub tălpi.

M-a preluat un glas de femeie și i-am simțit mâna catifelată cuprinzându-mi brațul:

- Vă conduc eu, dar vă rog să fiți atent la trepte!

Am intrat într-o încăpere care bănuiam că era un hol; m-a lăsat să aștept și am auzit un glas mai depărtat, cu un îndemn:

- Du-l în birou și scoate-i *lentilele!*

Femeia m-a împins ușor înainte și, la braț cu dânsa, am depășit încăperea și am auzit o ușă închizându-se în spatele meu, nu înainte ca cineva să-mi scotocească ceafa și să-mi tragă ochelarii de pe ochi. N-aș fi zis că mi-a făcut plăcere purtarea lor, dar mi-am adus aminte cum, în timpul anchetei, care durase aproape un an, vederea îmi era obturată de o veșnică pereche scâlciată de ochelari orbi.

Am aruncat o privire de jur-împrejur: un birou somptuos, o măsuță în fața ei, străjuită de două fotolii, o bibliotecă doldora de cărți, iar pe stânga o masă lungă de consiliu, cu nenumărate scaune. Cam așa mi s-a părut inventarul camerei, la prima vedere.

L-am auzit pe interlocutor, care mi s-a părut că se uita curios la mine:

- Bun venit aici, la noi!

Și-a aruncat ochii pe un dosar și a rostit, pe nerăsuflăte:

- Ai lucrat cu generalul Carlaonț Iancu și ai avut legături și cu Dumitru, fratele său, care a fost șeful Corpului I Armată din Craiova. Ai fost responsabil cu tineretul și ai făcut nenumărate prostii. Dacă ai fi fost descoperit un an mai târziu, te aștepta glonțul. Ați avut arme pe care le-ați folosit, ba chiar și explozibil.

Și-a ridicat către mine ochii ce aveau o culoare cenușie:

- Ai avut parte de o anchetă *ușoară*, cum am botezat-o noi, mai târziu, în *epoca primitivă a Securității*: ciomăgeală la zi și sânge pe pereți. Legături, conexiuni, stratificarea comenzii, depistarea cadrelor de conducere poziționate în rezervă tactică și, mai ales, contactele cu exteriorul, toate au fost neglijate, în dauna unor anchete exhaustive, conduse de cadre specializate!

A făcut o pauză, apoi s-a uitat direct în ochii mei, cu o nuanță de umor:

- Ce ți-a folosit să spui la ultimul cuvânt în fața Tribunalului Militar din Craiova că regreti ce-ai făcut - și ai adăugat pe urmă cu glas domol - că regreti că nu ai reușit? Asta te-a costat vreo cinci ani în plus, zic eu. Ai făcut pe eroul gratuit, fiindcă atunci când vei ajunge în libertate și vei lua pe degete, la număr, foștii dumitale camarazi de organizație, vei constata că, în afară de cei decedați, toți și-au croit viața pe calapodul nostru!

Și-a aruncat ochii către mine, întrebător.

- Ai ceva de spus? Mă contrazici în vreun fel? Am dreptate ori ba?

Mă așezasem pe un scaun capitonat, în fața biroului său, după un îndemn scurt din ochi.

- Domnule colonel, am spus, bănuiesc că acesta este gradul dumneavoastră - era civil, într-un costum *gri foncé*, uniformă civilă de serviciu - îmi este foarte greu să mai judec și, mai ales, să-mi explic mie însumi de ce am fost atât de spontan în aderența mea la o mișcare națională, așa o credeam noi, care avea ca scop lupta împotriva trupelor sovietice de ocupație și, totodată, a celor care se declarau partizanii unei ideologii străine de sufletul nostru.

Colonelul se uita fix la mine și, din când în când, își cobora privirea la nivelul mâinilor mele. Trecut cândva pe la N.K.V.D., îmi intrase, în sânge și în gesturi, controlul a tot ceea ce însoțește aparatul unui interogatoriu: ochi, maxilare, tonul vocii, mișcarea epiglotei, camuflarea țintei, tremuratul mâinilor, sudoarea pe față și, mai ales, poziționarea corpului pe scaun!

Încă nu mă puteam pronunța de ce ajunseseam aici, într-o casă izolată și supus unui interogatoriu care, cel puțin în debut, părea calm și cu o vădită trimitere în trecut.

Am luat-o pe ocolite:

- Domnule colonel, știți la fel de bine ca mine, poate și mai bine, că fiecare generație își are amprenta sa. Într-un fel gândești și te comporți când ești tânăr și, odată cu maturitatea, devii mai reflexiv, începi să lupți pentru viață și te mai gândești și la familia pe care ai încropit-o. Dacă aș ieși acum afară, n-aș putea face niciun reproș foștilor mei camarazi! Recunoașteți și dumneavoastră că au fost obligați să se adapteze, după un răstimp mai lung sau mai scurt, unei noi societăți.

Colonelul a dat din cap, aprobator.

- Așa e! Ai dreptate! Mai ales când ai nevastă și copii! Dar dumneata, dacă mâine ți-am da drumul, ce-ai face, după opt ani de pușcărie? Ne-ai privi cu aceiași ochi și aceeași ură, după ce te-am dus la Văcărești, la spitalul ăla pentru deținuți și te-am îngrijit? Și, pe câte arăți acuma, te-ai întremat... Ce zici? Fii sincer, că mâine-poimâine poate vei fi liber!

N-am mai stat pe gânduri și am trântit tot amarul temniței din mine, cu tot sfoiagul și ploșnițele Craiovei, cu ropotul bătelor și rahatul înghițit la Pitești, cu *deliciile* Jilavei și cu tot ceea ce urma să vină, fără îndoială...

- Nu vă pot da decât un singur răspuns. Depinde de dumneavoastră.

Colonelul a deschis ochii larg și se uita la mine cu o atenție concentrată:

- Adică?

- Adică, dacă voi fi liber, voi face o paralelă între ce am văzut și trăit acum opt ani în România și ceea ce constat că există dincolo de propagandă și afișe. Mă voi duce, în primul rând, la țară și, într-o singură zi și o noapte, voi vedea dacă țăranul și satul nostru s-au schimbat. Nu vorbesc de o fericire care să fi picat din cer. Aș vrea să văd dacă acel colhoz și acea confiscare a pământului tradițional au dat rezultate! Dacă țăranul o duce mai

bine, dacă mănâncă și mai bine, dacă nu mai are în față jalnica realitate, când își ducea la centrul de colectare munca lui, încărcată în căruța și cu țigani lăutari pe alături. Și așa îmi voi face o idee despre cea mai numeroasă pătură socială în țara noastră acum. Pe urmă, mă voi duce sau poate chiar voi fi trimis, printr-o fabrică sau vreo întreprindere socialistă și voi face aceeași judecată.

- Ei, aici te-am prins în cofă, m-a întrerupt colonelul. Nu mai poți spune nimic de rău. Fabricile s-au înzecit, facem comerț și între noi, țările socialiste, dar și cu capitaliștii. Muncitorii au dat buzna de la țară și am angajat sute de mii de țărani, cărora le-am dat o meserie, locuințe și salariu pe măsură. Mai zici ceva?

I-am răspuns în trombă:

- Nu pun la îndoială efortul pe care l-a făcut regimul dumneavoastră în a crea o industrie grea competitivă. Nu-mi voi da seama decât atunci când voi fi afară dacă această nouă clasă muncitoare vă este datoare și vă va fi recunoscătoare. Deocamdată, aveți gazete de perete și premiați în munca socialistă! Cu timpul, însă, cred și sper că vor dispărea, iar muncitorul român își va lărgi orizontul. Atunci veți avea probleme dacă nu veți găsi rezolvări potrivite.

Am observat că anchetatorul începuse să așterne câte ceva pe hârtie.

- Și cu intelectualii cum te vei împăca, atunci când vei da ochii cu ei?

Răspunsul a venit ca din praștie:

- Prost, domnule colonel, foarte prost! În primul rând, ei nu sunt o clasă ca să-i judeci ca atare, să-i încurajezi sau chiar să-i nimicești.

- De ce? m-a întrebat iscoditor colonelul. Sunt reduși, inadaptabili și nu înțeleg că noi le-am întins o mână?

- Lor li se pot întinde ambele mâini și chiar mai multe și niciodată nu veți fi sigur că, dincolo de vorbele frumoase de atașament, nu va exista un alt plan, așa după cum zăpada adunată poate porni, în orice moment, la vale atunci când se încălzesc stâncile. Sunt prea tânăr, dar am experiența temniței și cred că sinceritatea niciodată nu va face pereche cu intelectualul. Gândiți-vă la Galaction, Sadoveanu, Arghezi și alte sute de

diriguitori ai literaturii socialiste. Ca să nu mai vorbesc de Petre Dimitriu care a fost și un actor desăvârșit și care v-a dat o lecție de *double-face*.

Colonelul părea convins și el de abilitatea clasei *gânditoare*, dar nu era locul să dea dreptate unui deținut *bandit* și *cu coți mulți în spinare!*

Trecuse aproape o oră și încă nu dibuisem scopul acestui interogatoriu, care necesitase o introducere atât de dulceagă. Ofițerul cred că deja se plictisise și el de joaca cu șoarecele care eram eu.

După o pauză de notă întreagă, m-a întrebat ferm, cu ochii țintiți pe mine, ca și cum ar fi așteptat să răspund dacă eu sunt de vină că două continente, cel american și cel european s-au despărțit în Juristic acum câteva sute de milioane de ani!...

- Ai fost dumneata la Pitești?

Am răspuns ca un școlar timid:

- Da...

- În ce perioadă?

I-am răspuns în același registru:

- Acea care vă interesează pe dumneavoastră: de la început, din decembrie 1949 până în februarie, 1952, când a luat sfârșit reeducarea... Și când a venit colonelul Czeller, noaptea, și părea mirat de prezența plontoanelor...

Colonelul parcă își căuta cuvintele sau își aduna greu gândurile.

- Ce părere ți-ai făcut dumneata de ce s-a petrecut acolo?

S-a oprit și a adăugat, mai mult pentru sine:

- Cine a fost de vină? Voi, că vă băteați între voi sau noi că vă încurajam? Să știi, băiatule, că de la dumneata aștept nu declarații, ci mărturisiri cât mai aproape de ceea ce ai trăit.

Pe loc am socotit că atitudinea cea mai bună este sinonimă cu o economie la sânge a cuvintelor, iar tăcerea s-o păstrez pe zonele periculoase ale interogatoriului:

- Păi, domnule colonel, dumneavoastră n-aveți nevoie de mărturisirile unui biet supraviețuitor al ororilor de la Pitești și Gherla.

- Te înșeli, te înșeli rău! Nu mai e cazul să-ți spun, fiindcă știți și voi că vinovații, vârfurile adică, și-au primit pedeapsa care li se cuvenea.

Am dat din cap, aprobator.

- Da, dar nu și cei care au provocat acel măcel al studenților români.

- Păi, tocmai din cauza lor te-am luat pe dumneata aici și te asigur că nu se face nici o înregistrare, nu te pun să semnezi nimic. Cine crezi dumneata că au fost inițiatorii poveștii ăleia de la Pitești?

M-am uitat bine la el. Nu părea ciocănar. Dar filonul de aur al experienței mă făcea să fiu infinit mai precaut dacă mă găseam în fața unui anchetator școlit pe la sovietici și care dorea nu numai să afle ceva mai mult decât în miile de pagini așternute despre fenomenul reeducării, ci și să-și verifice propriii tovarăși de muncă și să le dibuiască punctele de *malpraxis*.

- Păi, cine să fie?! E limpede ca apa de izvor. Cine ar fi putut să organizeze ceva, undeva, într-un mediu carceral și, mai ales, să permită să se treacă peste regulament și să se poarte ca și cum n-ar fi văzut sau auzit nimic, ani întregi, aproape o mie de zile?

Colonelul a zâmbit și m-a asigurat, concesiv:

- Băiatule, pe toți aceia care au bătut culoarele și celularele de la Pitești și Gherla, în frunte cu ofițerii care le mai împrumutau și ciomege, i-am dus la răcoare și i-am luat la întrebări. Răspunsurile au fost însă, așa zice eu, ieftine și nu le poate crede nici un puști de școală primară.

Colonelul și-a luat un ton grav:

- Mă, băiatule, acolo la voi, la Pitești și Gherla s-au petrecut niște lucruri pe care noi, comuniștii, organele de control, nu le putem accepta ca fapte petrecute sub egida Ministerului nostru de Interne, înțelegi? Nu e nevoie să te asigur că partidul n-a dat dispoziții să beți voi urină sau să mâncați fecale și să moară atâția tineri sau... bătrâni la Gherla. Trebuie să existe nu un țap ispășitor, ci o sursă, o rădăcină a răului. Pe asta trebuie să o descoperim noi și cred că, până la urmă, am și găsit-o!

Așteptam răspunsul ca pe o revelație divină.

- Păi, dumneata ar trebui să știi cine ți-a întins oasele...

- Da, da, am confirmat eu. Dar nu ne puteam bate ca chiorii, ba chiar să ne ucidem între noi de dragul unui regim împotriva căruia luptasem înainte. Nu se leagă, domnule colonel, nu e credibil, nu, nu e logic nici pentru un „handicapat cu dizabilități”.

- Păi așa zicem și noi.

Colonelul părea mulțumit de drumul pe care mă angajasem și adăugă:

- Și ce-ai zice dumneata dacă am lua-o ordonat și am elimina din judecata noastră pe cei care nu au avut interes să se facă de râs?

- Adică? I-am întrebat eu, cu glas molcom.

- I-am pomenit mai înainte: nici Direcția Generală a Penitenciarelor – fiindcă și-a călcat, flagrant, regulamentele în vigoare – nici Securitatea, care era obligată să redeschidă dosarele voastre după demascarea aia obligatorie, de două parale, și, în nici un caz, Partidul Muncitoresc al nostru nu se puteau afișa cu blestemățiile de la Pitești, Gherla sau Canal acum, când se încearcă o re poziționare a României pe plan extern!

M-am uitat la el lung și mi-am zis, în sine, că *avea bacalaureatu’!*

Dar unde vroia să ajungă? Încetul cu încetul, mă cuprinsese o neliniște vecină cu teama pe care ți-o dă un interogatoriu *de sfârșit*, când tu nu mai ai ce spune și anchetatorul mai așteaptă încă.

M-am hotărât să atac eu:

- Totuși, domnule colonel, cineva se cade să fie vinovat de tot ce am suferit noi, studenții de la Pitești și ceilalți de prin alte penitenciare și acel cineva trebuie să-l faceți cunoscut înainte de a fi compromiși. Găsiți, prin urmare vinovații, criminalii, am zis cu tonul ridicat. Torționarii, schingiuatorii trupurilor noastre!

Individul parcă încremenise în fotoliu. Când și-a ridicat privirea, l-am auzit grăind un singur cuvânt, apăsător:

- Legionarii!

M-am făcut că n-am auzit. N-am fost surprins. Mai auzisem la Jilava că Mișcarea Legionară fusese acuzată, la procesul din

decembrie, al lui Țurcanu, ca fiind autoarea și diriguitoarea întregului proces al reeducării.

Mi s-a părut o idioțenie deplină, născută într-un moment de disperare și frică al Securității. La Jilava, în discuțiile între noi, ca un argument de netăgăduit și ușor de verificat pentru deținuți, era faptul că în lotul celor condamnați, fie la execuție, fie la diferite pedepse, nu se strecurase niciun legionar sau chiar fost legionar cu activitate determinată. Dar când îi luam la bani mărunți, câți nu fuseseră șefi de cameră sau călăi înveterați și aparținuseră fie partidelor istorice, fie unor organizații paramilitare!...

Colonelul parcă se trezise din letargie, poate măsluită:

- Da, legionarii, care au pe mână și acuma sângele lui Duca, al lui Stelescu, al lui Armand Călinescu, al lui Iorga, Madgearu și al celor de la Jilava și chiar și al vostru,ăștia tineri, care v-ați luat după basmele lor religioase!...

I-am răspuns pe un ton care se voia liniștit, calm, dar convingător:

- Ce spuneți dumneavoastră nu e nou pentru mine. Ba chiar am cunoscut un camarad de pușcărie care a scăpat din etichetele cumplite ale lui Brânzaru, știți dumneavoastră cine a fost, la Ministerul de Interne, și care a fost anchetat dur timp de câteva luni pentru a mărturisi că are cunoștință de o legătură, peste zidurile temniței, cu *agenturi* străine. Până la urmă s-au convins că îl omoară degeaba. Îl cheamă Popescu-Macă. L-au chinuit degeaba la Interne. Bănuiesc că a fost o găselniță de moment fiindcă nimeni nu și-a închipuit vreodată că există o organizație ai cărei conducători ar putea să-și extermină în chipul cel mai barbar aderenții. Era illogic și neverosimil. Și, pe câte am auzit noi, procurorul din procesul Țurcanu, din decembrie, s-a pronunțat aluziv și n-a adus probe în acest sens.

Colonelul mă întrerupse, cu o enervare vădită:

- Dumneata văd că nu vrei să înțelegi, și-ai fost una dintre victimele directe ale schingiuitorilor!

- Da, am confirmat eu. Și? Mă obligați să mint?

Colonelul se ambala ca o mașină care își pierde frânele, iar șoferul se întreabă de ce fuge așa de tare:

- Da! Te obligăm pe dumneata, în special, care ai fost în prima promoție a reeducării, pe câte știu și ai rămas până la sfârșitul ei!

- În 12/13 februarie 1952, am adăugat, pe nerăsuflăte. La ce vă folosește mărturia mea?

- Ai să vezi dumneata, fii liniștit! Și asta curând!...

Mintea îmi mergea parcă ar fi intrat în vârtejul unui ciclotron. Pe cine să mai judece și ce să-i mai acuze?

Colonelul parcă citise zbaterea mea:

- Ne-au mai rămas unii, pe margine, ăia care primeau ordinele pe care le transmiteau lui Țurcanu și ticăloșii ăia de alde Livinschi, Popa parcă Țanu, gorila aia de Pușcașu...

Am adăugat încet, mai mult murmurând:

- Și astfel asasinii, adevărații călăi vor scăpa... criminalii.

Colonelul a zâmbit, înțelept:

- Poate că da, poate că nu!

A adăugat apoi, cu un glas insinuant:

- Și vor fi mulțumiți și vii și morții!

S-a uitat prelung la mine și, într-un sfârșit, m-a întrebat:

- De ce nu-ți vezi interesul? Câteva cuvinte spuse convingător către instanță pot să ștergă cei șapte-opt ani pe care îi mai ai de făcut. Să n-ajungi, cândva, în situația de a regreta că n-ai avut curaj și, în cazul dumatăle, chiar minte. Gândește-te bine înainte de a lua o hotărâre!...

Cred că a apăsă un buton, fiindcă în spatele meu am și zărit o umbră care m-a apăsă pe un umăr. M-am sculat de pe scaun, iar mintea mi se învârtea precum valțul într-o moară mecanică.

La etaj mă aștepta o cină pe care, mai târziu, am descris-o cu lux de amănunte camarazilor mei, iar aceștia, cum era de așteptat, nu m-au crezut!...

Surpriza surprizelor: încăperea în care am fost dus avea circa 15-20 m²; mobilierul era compus dintr-un pat dublu, care avea și o saltea de... lână; am pipăit-o cu grijă și mi-am zis că nu se

cuvine să am o noapte fără somn! În consecință, am tras cuvertura, groasă și decorată, cu flori, am împăturit-o și m-am așezat comod pe ea, împrumutând și perna patului. Nu am stins lumina, aceasta a rămas, mai departe, aprinsă, conform atenționării primite. De altfel, m-am uitat cu coada ochiului de jur-împrejur și n-am văzut niciun comutator. Curios este că am adormit imediat, căzând într-un somn greu, fără vise, într-un mediu unde tăcerea era regină.

Spre dimineață am auzit zgomote de motoare, care s-au risipit imediat. Să tot fi fost ora 8, când același temnicer, îmbrăcat civil și cu ochi inexpresivi, m-a anunțat că am acces la baie, unde voi găsi și scule de bărbierit. M-am conformat, cu plăcere, ordinului primit și am regăsit micul paradis: cadă cu duș, chiuvetă albă și o sumă de flacoane așezate cu grijă pe o măsuță. Am făcut o baie „de senior” și m-am pregătit pentru ceea ce credeam eu că o să se întâmple.

Meniul, dimineața, servit pe o tavă generoasă, avea cafea fierbinte, două ochiuri, pâine prăjită și două cubulețe de... miere! Bunătățile le-am privit, mai întâi, ostentativ, în gând de refuz. Gestul, însă, mi s-a părut gratuit și refuzul meu, la mica anchetă, mă scutea de orice fel de obligații.

Către prânz am fost din nou chemat, în aceeași încăpere și pus în fața aceluiași personaj, care părea și mai amabil și sollicitant.

- Te-am chemat din nou, începu el, se zice că noaptea este un bun sfătuitor, mai ales când îți faci așternutul pe parchet, aducându-ți aminte de condiția ta... Ce gânduri ai? m-a întrebat apoi, concesiv, mios în glas. Recunoști că majoritatea celor care te-au bătut și torturat pe dumneata făcuseră parte din Mișcarea Legionară și unii purtaseră chiar cămașa verde?

- Cum să nu recunosc?! Așa a fost! Dar nu au fost ei singurii. Am o mulțime de șefi de comitete și călăi, care cred că nici nu auziseră de Mișcarea Legionară și ne-au bătut de ne-a sărit carnea de pe oase!...

- Bine, bine... adică rău... pentru voi, care ați suferit! Dar fiindcă ai luat-o de la început, de la Crăciunul din 1949, n-ai simțit că ei aveau comanda?

- Dacă vă referiți la Țurcanu și la primii săi locotenenți, bănuiesc că mai toți avuseseră de-a face cu Mișcarea. Dar lucrurile s-au complicat, între timp, și am constatat, cu ușurință, că aceia care erau, ca să zic așa, cu prioritate supuși torturii, erau foștii conducători ai tineretului legionar. Acesta este paradoxul pe care vi-l spune un deținut care a trăit oroarea reeducării. Vă pot da exemple nenumărate: începând cu Pop Cornel, șeful Frăților de Cruce din Ardeal și Bălănișcu, șef și el sau Gheorghe Șerban, responsabil pe Dobrogea, sau șeful Frăților de Cruce pe țară, Gheorghe Opreșan și alte zeci de tinere căpetenii legionare, care și-au pierdut viața în chinuri atroce. E absurd să credem că unul ca Țurcanu, ilustru necunoscut în Mișcare, ar fi primit ordine de la superiorii săi, de dincolo de granițe, să ucidă pe cei mai buni, nu înainte de a mai afla ceva despre camarazii lor și cu ce scop?! Să se constate la ce temperatură se topește orice rezistență umană? E absurd!

Colonelul m-a lăsat să vorbesc până la capăt fără să-mi taie fraza. Luase o mutră gravă și parcă-și alegea cuvintele:

- Deținut Ciuceanu, ai avut prilejul să constați și dumneata că există două realități și, fiindcă există două, înseamnă că una e falsă. Și noi trebuie să admitem acest lucru, fără murmur. Știi prea bine că partidul nu greșește niciodată și... nicăieri. Nu totdeauna alegerea poate fi morală sau pe placul nostru. Nu contăm noi, executanții, asta este de când lumea! Iar acum căutăm să avem cât mai mulți martori în fața unei justiții hotărâte să încheie procesul acelor fapte care au intrat și în atenția celor care nu ne iubesc! Trebuie să înțelegi că, ajutându-ne, te ajuți pe dumneata și culmea este că nu-ți cerem să minți sau să prezinți fapte care nu s-au petrecut!

M-am bălbăit puțin:

- Dacă voi declara ceea ce am trăit, în folosul cui va fi? În nici un caz nu în al dumneavoastră cum, dealtfel, nici în avantajul meu.

Colonel m-a luat paternal:

- Măi băiete, reeducarea e un pietroi care trebuie să atârne de gâtul cuiva! A făcut valuri mari în Europa și noi nu o putem agăța de grumazul partidului nostru. Mai mult decât atât, eu sunt obligat să spun că mizeria asta nu a fost cunoscută de conducerea lui, așa că nu e cinstit să-i imputăm ceea ce nu îi aparține. Dar nici nu putem să ignorăm faptul că reeducarea a existat și a comis zeci de crime sub autoritatea unei administrații a M.A.I.-ului și cu știința unora dintre noi și nu mă refer la vârfuri, de care nu ne putem atinge...

Și a adăugat, molcom...:

- Deocamdată!...

Colonelul și-a continuat pledoaria:

- Cât trebuie să-ți mai vorbesc? N-avem încotro, tragem cortina în jos, pe unii îi muștrăm, pe alții îi pedepsim, iar celor care ne-au scăpat până acum, din rândul legionarilor, le cerem să răspundă de faptele lor. Asta-i tot! În fine, de ce nu cooperezi cu organele Justiției?

Tonul era conciliant și privirea blândă:

- Nu-ți cerem să arăți cu degetul către cineva, ci numai să spui ceea ce ai trăit! Credem că a sosit momentul unui răspuns fără echivoc!

- Domnule colonel, o parte din mine ar accepta propunerea dumneavoastră. De ce să nu recunosc că pușcăria-i grea, mai ales la tinerețe, în special când te gândești la părinți și la ceea ce ți-ar fi putut oferi viitorul... Altă parte, mult mai convingătoare, mă obligă să vă spun, sincer, ce cred. Reeducarea ca proces care urma să cuprindă toate penitenciarele nu s-a pornit din inițiativa unui sărăntoc ca Eugen Țurcanu sau a prietenului său, Bogdanovici, pe care, de altfel, l-a și ucis, fiindu-i concurent.

- Și unde crezi dumneata că s-a născut? m-a întrerupt colonelul.

- Reeducarea a fost gândită, la noi, dar mai mult ca sigur dincolo de graniță, drept o metodă criminală a compromiterii miilor de deținuți politici aflați în penitenciarele țării. Procesul a început cu cei mai potriviți pentru a fi manevrați, cu tineretul de la

Suceava, iar pe urmă pârjolul s-a aprins la Pitești și nu pot să ajung în fața unui tribunal militar și să mărturisesc numai ce am văzut în parte. Ar trebui să trec peste o conștiință pe care o păstrez. Ar trebui să-l uit pe generalul Nicolschi, care a rânjit, în noaptea de Anul Nou la penitenciarul Craiova, când mi-a spus, într-o românească scâlciată, că ne așteaptă un loc unde ne vom schimba părerile. Se referea, evident, la Pitești și la ceea ce urma. De asemenea, nu pot să uit țipetele, gemetele noastre și morții, de care cei vinovați, de sus, trebuie să dea socoteală. Ah, dacă i-aș vedea în boxă și pe cei ce ne vizitau noaptea și păreau bucuroși când ne vedeau schilodiți, aș veni cu plăcere să declar tot ceea ce am trăit.

Colonelul mi-a făcut un semn și m-am oprit.

- Băiatule, mie-mi pare rău pentru dumneata, de felul cum gândești. Ți-am făcut o ofertă, avantajoasă dumitale, și... bineînțeles, nouă. Refuzi, poate și prin faptul că ești... prea tânăr.

Și-a redus pleoapele și nu știu dacă mă mai privea. După câteva secunde am simțit că mi se pune mâna pe umăr și drumul la plecare a fost foarte scurt: ochelarii negri m-au însoțit pe ochi, am intrat într-o mașină cu arcuri moi și, peste aproximativ un ceas, coboram panta de la Jilava.

Mă simțeam parcă în al nouălea cer și aveam satisfacția mărturisorului creștin.

Am stat câteva ceasuri în poartă și alte gânduri m-au împresurat... Cine va intra în lotul următor din rândurile chinuiților de la Pitești și Gherla?!

Valea Piersicilor își aștepta, hulpavă, alte victime!

68

INTRAREA ÎN JILAVA - MAI 1956

Când am intrat în Jilava, în luna lui Florar, anul 1956, singurul avantaj pe care l-am simțit, pe epidermă, a fost răcoarea. E drept, o răcoare suprapusă peste același miros constant și parcă unic. În rest, totul părea înlemnit într-un clișeu compus din aceleași chipuri boccii ale temnicerilor de la poartă.

Cu siguranță, cele mai conservatoare clădiri în Europa, dar cred că și în lume, sunt temnițele și lagărele de muncă forțată. Experiența ultimelor lagăre naziste au concurat, dar fără să le întrecă, cu imensul imperiu al Gulagului sovietic, unde numai Wehrmacht-ul captiv a dat peste 1 milion de victime iar noi, românii, peste 80 000.

La poarta a doua, percheziția a durat mai puțin, de această dată: ritualul se umanizase de la mutarea directorului Maromet și, din cele ce am aflat, ulterior, de la pensionarea lui forțată, în urma unor abuzuri săvârșite chiar asupra subalternilor săi. Dezbrăcarea la piele fusese înlocuită printr-o amenințare urlată de locotenentul-major Ștefan, noul șef al pazei și regimului, un specimen antropoid, înalt și având fălci ascuțite, care își copiasse fostul stăpân.

- Bă!... și a făcut o pauză, cuprinzându-ne pe toți cu privirea. Care vă știți că aveți lucruri nepermise, cum ar fi: creioane, fie ele și boante, tuburi d-alea de pastă de dinți, unde vă țineți voi lucrurile ascunse, hârtii de tot soiul și, mai ales, ziare, bă, că poa' să fie vechi de pe timpul când a crăpat mă-ta sau tac-tu! Aicea, în Jilava, care este cea mai mare pușcărie de trecere din republica

noastră, să vă între bine-n cap, că nu se face politichie! Pe noi nu ne interesează ce-ați fost pe-afară: țărăniști, legionari, liberali sau alte parasovenii... puteți să vă ciondăniți cât o-ți vrea în celule, pe ce-ați făcut. Dar în șoaptă, și a coborât glasul, da' în șoaptă că dacă v-aud vă bag la neagra de ieșiți după o săptămână... albi ca varu' și la ieșire vă mai măsor și cu parul. Și iar, pe noi nu ne mai interesează dacă ați fost prefecti, primari, miniștri sau popi, și tonul începuse să capete o nuanță vădită de dispreț, sau colonei d-ăia cu stele sau generali cu vipușcă. Bă, aicea a fost și ăla, Antonescu, fost mareșal și clasa muncitoare l-a pus la zid și l-a ciuruit și pe el! Și pe câți alții ca el nu i-am petrecut în Valea Piersicilor!

A ridicat tonul și s-a uitat din nou la noi, roată.

- M-ați înțeles?!

Și, cu un aer superior, și-a încrucișat privirile cu Ivănică, gardianul-șef.

- Ia-i în primire! Să nu uitate că au trecut prin Jilava! Și dacă ai vreo problemă, să vii la mine, sus!

Carantina a durat nespus de puțin. În 48 de ore am fost spulberați: unii pe secția întâi și a doua, alții, în pas cadențat, au bătut podul reductului.

Pușcăria Jilava era, într-adevăr, prima unitate a D.G.P. pentru deținuții politici, iar Văcăreștiul, fosta mănăstire, ajunsese în fruntea clasamentului de tranzit și repartiție pentru condamnații de drept comun (*șuți*).

Regimul de detenție era diferit și mă convinsesem că partidul făcuse o netă departajare între *bandiți* (noi), irecuperabili și criminali și cei care, sub diferite forme, intraseră în conflict penal cu societatea în curs de edificare!

Pe lungă totul parcă încremenise; întunericul pe coridor era mai dens, spart, ici și acolo, de lumina gălbuie a unui bec anemic. Ceea ce m-a izbit, din primii pași, era o liniște stranie, lipsită de acel zumzăit de glasuri pe care îl lăsasem aici cu un an de zile înainte. Pe loc am avut impresia că mă aflu într-un vast cimitir unde, în spatele ușilor de fier, nu se mai găsea viață...

Dar mă înșelasem! Odată *cavoul* deschis, am zărit, pe stânga și pe dreapta, zeci de făpturi aliniată ce numărau, prin prezența lor, dimensiunea unei încăperi de circa 6-7 metri lungime și aproximativ 5 metri lățime, mărginită spre răsărit de o fereastră zăbreliată și căptușită pe dinafară cu scânduri late de două palme. Pentru noapte mi s-a indicat un prici, în apropierea *tunurilor* lui Petrache, pe care mi l-am însușit, fără murmur.

A doua sau a treia zi, mi-am auzit numele strigat și, cu boceluța în mână, am urmat îndemnul unui caraliu, care m-a avertizat că, dacă fac o mișcare fără voia lui, mă duce să „culeg” în *Valea Piersicilor*. Era tuciuriu rău la față și, cu pași repezi și îndemnuri pentru vite, pitorești și directe la adresa biografiei mele, m-a împins prin șanțul adânc al curții până la ultimele celule pe care le mai vizitasem cândva, prin anii '50.

Ajuns la destinație, a tras, cu rutină în gest, ivărele de la ușa metalică și, după ce mi-a scuipat câteva înjurături, ca rămas bun, țiganul m-a lăsat în grija viitorilor mei camarazi!

Din primele secunde, am luat cunoștință cu cel care părea șeful camerei. S-a recomandat:

- Sunt maiorul B. și vă zic bun venit în celula noastră! Înainte de a vă cere numele și organizația cu care ați „căzut”, vă rog să ne spuneți cărui fapt se datorează onoarea de a fi fost condus aici, la noi, la coada secției, de sergentul-major Iamandi – și s-a corectat – țiganul Iamandi. Știți că are un renume sau, mai bine-zis, o faimă urâtă. Și, mai târziu, veți afla, poate de la noi, că el este menit, în general, să scurteze drumul condamnatului la moarte printr-un foc plasat în ceafă, în drum spre Valea Piersicilor, metoda importată din Răsărit.

M-am conformat și, evident, am sfârșit prin a mă prezenta ca membru al organizației paramilitare a generalului Carlaonț. Cineva, dintr-un colț, a confirmat identitatea mea și, mai târziu, în lunile ce-au urmat, mi-a mărturisit, *sotto voce*, că avusese o misiune de racolare, în organizația lt.-col. Arsenescu, împreună cu col. Petre Grigorescu, pe care o îndeplinesc, în primăvara anului 1948.

Vipia de afară începuse să-și facă mendrele încă de la începutul lui Cuptor. Aerul devenise irespirabil, chiar și în celula noastră, la nouă metri sub pământ. Erau zile când socoteam să nu mai ieșim la așa-zisa plimbare după prânz, când temperatura se urca la peste 40°C. Nicăieri nu mi s-a părut mai actuală comparația unui membru al *expediției galbene* din Asia (1933), susținută financiar de marele constructor de automobile francez, André Citroën și comandată de către doi iluștri exploratori: Jean Marie Lefèvre și căpitanul de vas Victor Point, ce traversaseră Asia în anii 1933-1934 pe ruta Haiffa - Tien-Sin trecând peste Himalaya și străbătând faimosul deșert Gobi: „*Era atât de cald încât trupurile noastre se despărțiseră în două: picioarele noastre erau învăluite în fuioare de căldură intensă, ce le pârjolea, iar trupul era, parcă, apărat de un vânt ce bătea continuu!*”

De aceea, dimineața, când cădeau sorții pe noi și eram scoși afară, ne buluceam toți în micul țarc care fusese organizat *ad-hoc*, având grijă să ne punem ceva pe creștetul capului. Pe bună dreptate, fostul funcționar al Ministerului Propagandei al lui Goebbels, Fritz Theil, care bătuse mult Orientul, ne asemuia cu o adunătură de derviși jefuiți și amărâți!...

În zilele ce au curs, am făcut un scurt periplu prin viețile celor din celula noastră. Am pornit de la cei vârstnici și am coborât investigația până la cel mai tânăr. Primul, care era și mai încărcat biografic, mi s-a părut a fi un sas care aparținuse, ani de zile, comunității germane din zona Sibiului. Îl chema Fritz Theil, avea părul alb și ochi albaștri. Nu-și ascundea apartenența la Grupul Etnic German, organizație puternică a sașilor din jurul Sibiului, care îi oferise lui Hitler numeroase contingente de voluntari în S.S. sau în diviziile de elită *Grossdeutschland* și *Hermann Göring*. Se pare că fusese în anturajul lui Andreas Schmidt, șeful lor pe țară, dar și că aderase, încă din tinerețe, la N.S.D.A.P.-ul lui Hitler. Aveam convingerea că, dacă la început cochetase sau, poate, chiar fusese membru activ, ulterior atât de mare i-a fost dezamăgirea, încât trecuse și el de partea celor care conspiraseră împotriva dictatorului.

În lunile ce vor urma, mulțumită lui, voi avea prilejul să-mi deslușesc și să-mi îmbogățesc un substanțial inventar istoric, mergând până la portrete originale, descrise cu talent, ale conducătorilor celui de Al Treilea Reich.

Al doilea, care era și șeful camerei; fusese un brav comandant de batalion, maiorul B. de Jandarmi care apăruse, în februarie 1945, Ministerul de Interne de furia dezlănțuită și dirijată a așa-zișilor muncitori incitați, de vârfurile bolșevice din București, să ia cu asalt clădirea în care se adăpostea ultimul guvern condus de generalul Rădescu, pe care a apărut-o cu focuri de armă automată. Era român cu zdravene convingeri naționaliste, nu făcuse politică nicidecum și am rămas surprins când l-am văzut prima dată, seara, prefirând un rozariu de rugăciune; era ortodox get-beget, din zona de munte a Țării Românești.

Următorul era un preot din Argeș, care nu a stat mult printre noi și căruia i-am pierdut numele la câteva săptămâni, când a fost mutat din celulă.

Apoi, se înscria pe listă un tânăr șaten, Costică Greculescu, fost ofițer de Artilerie Antiaeriană, cu un chip plăcut, provenind dintr-o familie cu apartenență național-țărănească – se spunea că era nepotul lui Ion Mihalache – și care, împreună cu fratele său, tot militar, participase, cu toată simțirea, la mișcarea de rezistență din Făgărașul de Sud a colonelului Arsenescu și a fraților Arnăuțoiu. Era originar, parcă, din comuna Nucșoara, *comuna-martir*; familia lui – se căsătorise cu fata unui cunoscut proprietar de fabrică, Purnichescu – era considerată cea mai bogată din regiune; Costică Greculescu a fost și el arestat, făcând parte din lotul aceluiași colonel Arsenescu.

Greculescu era un tip înalt, de peste 1,80 m, cu o statură herculeană, cu o față blândă, cu ochi cenușii și glas domol. Fusese deblocat imediat după capitularea Germaniei din 9 mai 1945 și trecut pe lista nu numai ofițerilor deblocați, dar și a celor care urmau să fie atent supravegheați de organele Siguranței și, ulterior, ale Securității statului comunist. Participase cu unitatea sa de Antiaeriană ușoară la distrugerea acelu val de bombardiere

care în 1943, pe 1 august, zburând la firul ierbii, au atacat zona petroliferă și marile rafinării din jurul Ploieștiului.

Timp de aproape două nopți, ne-a redat, cu suficient talent, momentul când americanii au crezut că vor surprinde antiaeriana româno-germană, atacând zona la înălțimea copacilor. Este drept, însă, spunea locotenentul, că am intrat imediat în stare de alertă când am fost avertizat că *Ein starkes Band der Bomber*, o puternică formație de bombardiere, a trecut Dunărea la o înălțime joasă, având ca obiectiv regiunea petroliferă Ploiești, cu marile sale rafinării. *Liberatoarele-de-viață*, cum erau numite, de populația românească, avioanele grele de bombardament americane *Consolidated B-24-Liberator*, au fost întâmpinate cu un uragan de foc și aproape 500 de piese de artilerie ușoară le-au sfârtecat navele. Bilanțul a fost dezastruos, americanii pierzând aproape două treimi din numărul aeronavelor, unele ajungând, avariate, chiar pe teritoriul Turciei.

Un alt episod pe care ni l-a povestit cu amănunte a fost când, la 10 Mai 1943, a răspuns de securitatea unui perimetru restrâns, la Arcul de Triumf, unde era amplasată tribuna oficială și urmau să defileze, într-o frăție de arme, trupe germane și române; erau prezenți, pe lângă Mihai Rex, Mareșalul Antonescu și mareșalul Keitel, Șeful Statului Major al Wehrmacht-ului. Atunci a avut și prilejul să dea mâna cu *neamțul*, care era înalt precum Regele Mihai; și toți trei purtau bastoane de mareșal!

- A fost vreun incident atunci? l-a întrebat, curios, colonelul Vladimir Sachelarie, jandarmul.

Nea Costică Greculescu i-a răspuns pe loc:

- N-a zburat nici măcar o pasăre deasupra tribunei regale, aveam baterii de antiaeriană ușoară care înconjurau Arcul de Triumf până la Hipodrom.

Am încercat, ulterior, să aflu de la locotenent atât împrejurările care l-au dus în codrii Argeșului, cât și motivele destrămării celor două formații de partizani din sudul Făgărașului, grupul fraților Arnăuțoiu și grupul lt.-col. Arsenescu. Din câte am înțeles, Arsenescu, fost ofițer superior,

dorea să impună formațiilor de partizani o disciplină militară, ceea ce n-a părut convenabil celorlalți. A mai contat și faptul că formațiile de partizani din Sudul Făgărașului, ca și cele din Nord, nu au beneficiat de niciun ajutor extern. Și ei, ca și noi, din M.N.R.O., din cuprinsul Retezatului Mare și Mic nu am primit niciun semn că există un Occident interesat de rezistența noastră în munți!

Într-o seară s-a încins o discuție la care am participat aproape toți din celulă. Tema a fost legată de șansele combatanților din munți sau din Codrii Babadagului, de a supraviețui și a reprezenta un real pericol pentru republica proaspăt instalată după plecarea, impusă, a regelui Mihai. Opiniile s-au împărțit dintru început; majoritatea au susținut că orice rezistență, în special armată, a fost o autentică prostie. Argumentele se adunau precum albinele în stup. Primul, care părea imbatabil, era centrat în jurul unei realități dintru început false și considerată, sub aspect politic, o catastrofă. S-a făcut un inventar negativ, care creștea de la o zi la alta, al actelor și măsurilor care s-au luat, începând chiar de la prima tentativă serioasă consumată la Cairo, în primăvara și vara anului 1944, când numai orbirea și inconștiența crasă i-au făcut pe diplomații noștri să creadă că am putea să oprim tăvălugul Armatei Roșii printr-o asistență militară a anglo-americanilor pe teritoriul nostru.

Sachelarie, care părea cel mai informat, își exprima dezacordul față de atitudinea prințului Știrbei, a lui Cretzianu și a celorlalți ajunși la Cairo:

- Când noi am specificat că vrem să stăm de vorbă cu ei, a doua zi a apărut delegația sovietică și ai noștri ar fi putut să își dea seama că suntem abandonați, fără scrupule, rușilor. Trezirea ar fi trebuit să fie totală pentru clasa politică românească, dornică să scape de coșmarul invaziei, în frunte cu șefii partidelor istorice Iuliu Maniu și Constantin I. C. Brătianu. Din păcate, primul încă mai visa, prin iulie-august, că va vedea, în curând, diviziile aeropurtate ale englezilor sosite în jurul Bucureștiului. Și atunci, ce se mai putea face?

- Foarte puțin, a rostit avocatul Enescu, un om tăcut, în ciuda profesiei sale. Doar să mergem să profităm de faptul că Tătucul Stalin, prin doamna Kolontai, ne oferise o cale de cvasiarmistițiu, care să fie garantată de Mareșalul Antonescu!

Tema era deja cunoscută. Trecuseră aproape 10 ani de când, în cercurile înalte ale partidelor istorice, dar nu numai - și accentul ulterior s-a pus pe ofițerii superiori ai armatei - a circulat versiunea unei complicități, criminale în consecințe, între cei care au primit, la Stockholm, asigurarea scrisă către Mareșalul Antonescu din partea sovieticilor că sunt de acord cu un *armistițiu* de front, chiar cu acceptul neevacuării trupelor germane în curs de două săptămâni de pe teritoriul României. Era condiția de *onoare* pe care o impusese Mareșalul Antonescu lui Stalin.

În mod cu totul miraculos - și imoral - se pare că cele două telegrame au ajuns la București, la Ministerul de Externe, unde au dispărut. Una dintre ele - aflasem din gura unui grav bolnav, în vara anului 1955, la spitalul Văcărești - avusese o destinație precisă: Iuliu Maniu; cealaltă - sau poate a existat doar una singură, în original - s-a pierdut, și ea, în condiții total necunoscute, mai mult ca sigur la Palat!

*

În zilele care au curs am așteptat cu nerăbdare să-i vină rândul unui personaj pitoresc ca înfățișare: colonelul de Jandarmi Vladimir Sachelarie. Descendent al unei familii de răzeși din comuna Băcioi, din Basarabia, el se născuse la sfârșitul secolului trecut și a absolvit liceul din Chișinău.

- I-am cunoscut pe bolșevici încă din 1917 - a început el să povestească - și sunt numărat printre puținii ofițeri superiori din Armata Regală Română care au trăit efectiv cele două revoluții, din februarie și octombrie, care au răsturnat Imperiul Țarist. Dacă ar fi să mă întrebăți care a fost cea veritabilă, v-aș spune, pe nerăsuflăte, că a fost cea din februarie. Eram la Școala Militară de Gaze din Petrograd când ni s-a comunicat, în careu, că țarul a abdicat și, câteva zile mai târziu, am aflat că era reținut într-o gară de către un general care pactizase cu insurecția. Pe firul

amintirilor, vă pot afirma că gestul de atunci, din februarie 1917, care a provocat mai apoi, în octombrie, prăbușirea unui stat de aproape 150 de milioane de locuitori și a instituțiilor sale, a fost neacceptarea coroanei imperiale de către fratelui țarului, Marele Duce Mihail Alexandrovici. Am asistat atunci, la Petrograd, în curtea Palatului de Iarnă, la șarjele cazacilor, cu lancea în cumpănire și la apariția a șiruri întregi de cadavre, presărate în urma lor. Atunci, în februarie, s-a destrămat Rusia și tot atunci mi-am dat seama de forța de nestăvilit a maselor, dirijate, pe ascuns sau direct, de forțe oculte. A urmat un guvern slab, atunci când trebuia să se impună o autoritate fermă pentru a acoperi vidul de putere creat de prăbușirea legii. Nici nu prea avea de la cine să o împrumute, căci apăruse pe scena politică un social-democrat, cum se recomanda, Kerenski, el nu înțelesese că pericolul unei lovituri de stat era iminent, cu atât mai mult cu cât această lovitură fusese pregătită și dorită de forțe străine. Știți prea bine despre cele 50 milioane de mărci aur, cu care a venit Lenin din Germania wilhelmiană și care au contribuit, major, la succesul loviturii de stat, căci asta a fost, în octombrie 1917. Mai mult decât atât, cercuri interesate din Statele Unite expediaseră un *eșantion priceput* al conducătorilor revoluției, între care și tovarășul Leon Bronstein, alias Troțki, viitorul comisar al Armatei Roșii. Eu și câțiva basarabeni ne-am retras în Basarabia unde, cu Inculeț, Pelivan și Ciugureanu am încercat – și Dumnezeu ne-a ajutat – și până la urmă am reușit să curățăm provincia asta românească de puhoiul armatelor care își părăseau pozițiile din Moldova, după ce își izgoniseră ofițerii. V-am făcut introducerea asta, a continuat colonelul, ca o recomandare a unui tânăr ofițer țarist care își dorea țara și neamul cât mai departe de flăcările *bezbojnicilor*. A urmat o perioadă care se suprapune cu promovarea mea în cadrul Jandarmeriei, în Regatul României, ajungând în preajma celui de-Al Doilea Război Mondial să comand o mare unitate de supraveghere și pază a căilor ferate și rutiere ale unei țări în timp de război, adevărate „vase comunicante”. Am avut de-a face cu bolșevicii încă din 1919 și,

dacă n-ar fi existat acel eșec al lui Tuhacevski, pe frontul polonez, România ar fi avut de-a face, încă de pe atunci, cu Armata Roșie și regimul comunist.

- V-am ruga, domnule colonel, am intervenit eu, să ne spuneți, aici, care a fost cea mai nefastă măsură care a dus la prăbușirea imediată a armatei imperiale ruse.

Colonelul Sachelarie ne-a răspuns, cu ochi scăpărători:

- Da, prima măsură care a vizat armata și care a distrus frontul din interior, pe cel din exterior, dar și pe cel din tranșee, a fost suprimarea salutului militar pentru cele patru milioane de ostași ai Imperiului Țarist. Treceau pe lângă bande de soldați beți, cântând și ne onorau cu înjurături în cor! A fost opera, în exclusivitate, a primului guvern de după abdicarea Țarului și a adus pe bolșevici la Palatul de Iarnă!

Cineva l-a întrebat pe colonel:

- Da' la Tatar-Bunar ați fost?

- Nu, nu era în sectorul meu, dar știu că a fost o tentativă serioasă făcută de ruși pentru a sonda capacitatea Armatei Române de a-și apăra teritoriul național. Am avut, însă, prilejul în cei douăzeci de ani scurși, până în 1940, să prind nenumărate ocazii, pe linia Nistrului când, printre sutele de refugiați care treceau, pe gheață, iarna, se strecurau și agenți ai G.P.U.-lui. Personal și alături de mulți ofițeri superiori, m-am convins de intensa propagandă și racolarea masivă a elementelor alogene, cu predilecție evrei, din populația provinciei românești proaspăt alipite. Din păcate, cu toate că aveam un ministru al Basarabiei și câțiva deputați ai provinciei, guvernele care s-au succedat după Unire au luat în derâdere semnalele noastre de alarmă; desele atacuri și provocări pe linia de frontieră le socoteau ca simple acțiuni grănicerești, menite să demonstreze că, dincolo de Nistru, există o țară întinsă, care refuză să recunoască Basarabiei apartenența sa la Regatul României. Aș vrea, în încheiere, să mă opresc asupra camarazilor mei de pe frontul nevăzut și nedecarat al apărării provinciei noastre și îmi pare rău că nu este lângă mine un fost director general al Siguranței, care zace, de ani

de zile, arestat, Paximade, cu doctoratul la Paris, ca să vă punteze el, mai bine, cele mai importante momente ale activității Siguranței Naționale, la care am participat și noi, jandarmii. Țin să vă spun că declanșarea ostilităților din noaptea de 22 iunie 1941 a amplificat prezența agenților sovietici infiltrați pe diferite căi și nu sunt de neglijat parașutările, ca și activarea, de cele mai multe ori surprinzătoare, unor rețele, nu numai de informare, dar și de luptă, *care erau adormite*, ale N.K.V.D.-ului și ale serviciului de informații al armatei sovietice. Procesul pe care îl vor avea mâine camarazii noștri și la care aș fi vrut să particip și eu, nu este o surpriză pentru mine, întrucât, imediat după arestarea mea, am fost, luni de zile, interogată de N.K.V.D. și, ulterior, de Siguranța și Securitatea proaspăt înființată și multe dintre colaborările noastre erau atât în atenția sovieticilor, cât și a organelor de anchetă comuniste!

- L-ați cunoscut personal pe șeful brigăzii anticomuniste, Sava Dumitrescu? a fost întrebat colonelul Sachelarie.

- De numeroase ori, în timpul Campaniei din Est când, prin funcția pe care am avut-o, trebuia să asigur protecția căilor de comunicație din România, atât pentru armata noastră, cât și pentru cea germană. Aveam, lunar, ședințe comune și păstrez cele mai frumoase amintiri despre șefii acestei brigăzi și activitatea sa.

A urmat o duzină de întrebări: unele îl vizau direct pe colonel și Legiunea sa de Jandarmi; altele erau orientate către cei care urmau să fie judecați a doua zi - foștii ofițeri din Brigada Anticomunistă.

- Ați avut probleme cu partizanii sovietici? Unde și când? Dacă au fost, ce pierderi am avut de partea noastră? Dar germanii, au suferit atacuri pe teritoriul României? Și ce raporturi ați avut cu Wehrmacht-ul? Ce efective avea Legiunea de Jandarmi a Căilor Ferate? Se spune în lumea noastră, a temniței, că dumneavoastră ați fost șeful serviciului de informații al lui Buzilă (Carol al II-lea); sunteți, iarăși, acuzat că v-ați scos copiii peste graniță înainte de 23 august, la timp, iar subalternii

implicați până peste gât în acțiunile Legiunii au fost abandonăți în mâinile rușilor?!

După ce s-a încheiat potopul... întrebărilor, colonelul, care era un bărbat cam la 1,68-1,70 metri, cu o pronunțată chelie și cu o vorbă domoală, moldovenească, care bănuiesc că în anumite condiții avea inflexiuni de metal, a încercat să dea un răspuns general la chestionarul multiplu.

- Nu știu dacă a fost și meritul meu, însă trebuie să recunosc că a fost, în primul rând, al celor ce au compus Legiunea pe care am comandat-o, astfel că pe teritoriul României nu s-a petrecut nici un act de sabotaj. Acest fapt se datorează unui program foarte sever de prezență a jandarmilor C.F.R., zi și noapte în teren, dar nu trebuie neglijată nici manifestarea, în masă, a conștiinței poporului român, care a făcut posibile zeci de arestări în urma unor denunțuri și unor intervenții, în special în mediul urban, prompte și eficace. Nemții ne-au respectat și ne-au ajutat chiar cu un echipament avansat, în arme și muniție. Erau bine pregătiți și cu tradiție în apărarea căilor ferate în stare de război. Au avut, însă, pierderi însemnate în Răsărit, unde partizanii se confundau cu resturile marilor unități sovietice scăpate din încercuiri...

Colonelul a căzut pe gânduri... și a continuat:

- Dar, aș vrea să vă relatez, totuși, un fapt care poate să treacă în categoria unui sabotaj cu urmări chiar criminale. Cu ocazia vizitei pe care a făcut-o Mareșalul Antonescu la Porțile de Fier, garnitura Conducătorului Statului a fost trasă, cum era și firesc, la linia 1. După ce Mareșalul a coborât și a fost luat în primire de autoritățile civile și militare, de sus, de pe panta care precede gara Severinului, de la Balota, ne-am pomenit cu un vagon care venea singur, decuplat, în mare viteză, către trenul Mareșalului. Potrivit unor dispoziții care aveau un caracter general în toată țara, trenurile categoria A erau dublu protejate, atât la intrarea în obiectiv cât și la ieșire, de o pază militară care avea obligația să blocheze acele și să deturneze orice mijloc de locomotie care ar fi intenționat să intre clandestin în perimetru. Așa s-a petrecut și atunci, la Severin când, datorită măsurilor luate, trenul

Mareșalului a fost ferit de orice coliziune și vagonul cu pricina a fost decuplat și aruncat pe o linie secundară!...

- Mareșalul a luat cunoștință de incident?

- Cătuși de puțin! Și totul s-a acoperit printr-o neglijență a R.C.-ului local. Ulterior, ancheta noastră n-a descoperit pe nimeni, iar făptașul, fiindcă a existat un făptaș, și-o fi primit răsplata printr-un glonț în cap de la tovarășii săi. Alte tentative poate au mai fost, dar nu au ajuns până sus la mine. În privința nemților, am avut cu ei cele mai bune relații și au fost plăcut impresionați, iar generalul Hansen mi-a mulțumit pentru faptul că am imitat și noi celebrele plăcuțe de pe pieptul *Feldgendarmarie* germane. Când, însă, au început raidurile masive împotriva rafinăriilor de la Ploiești, relațiile au fost mai puțin strânse, când ne-a parvenit informația că nemții își retrag bateriile de antiaeriană care erau dispuse în apărarea altor orașe din România și le concentrează, în exclusivitate, în zona Ploieștiului. Când mă gândesc acum, cred că și eu aș fi procedat la fel, fiindcă petrolul a însemnat sângele care a pulsat prin arterele armatei germane și pierderea aurului negru a fost o lovitură mortală pentru mașina de război germană.

- Care a fost perioada cea mai grea pentru dumneavoastră, în timpul războiului?

- Au fost două, în fond, una derivată din alta. Prima a fost trezirea burgheziei noastre, când capitala țării a fost bombardată sălbatic, pe 4 aprilie 1944, când au pierit peste 12 000 de refugiați basarabeni. A doua a fost după 23 august; s-a produs invazia când, în decurs de câteva luni de zile, am fost jefuiți de bunuri în valoare de peste 2 miliarde de dolari și când, practic, Legiunii de Jandarmi i s-a restrâns substanțial autoritatea. Cât despre șansa pe care am avut-o să-mi trimit copiii peste graniță, ea s-a conjugat cu o vizită a mea în Germania, când un ofițer superior, de aceeași meserie, m-a convins, într-un ceas petrecut pe terasa unui hotel din capitalei Bavariei, că Al Treilea Reich va pierde războiul, iar Hitler va fi pus la zid și împușcat. Și acestea s-au petrecut cu

câteva luni înainte de atentatul de la 20 iulie 1944 de la Rastenburg, organizat de aristocrația armatei!

Întrebarea care a plutit, ca o umbră neagră, deasupra noastră a rostit-o cineva și s-a adresat tuturor:

- Ce credeți, domnule colonel, că vor face cu capii S.S.I.-ului, foștii dumneavoastră camarazi, mâine?

Sachelarie s-a gândit, a făcut o pauză de notă întreagă, așteptând, poate, ca răspunsul să vină mai întâi de la noi.

Răspunsul l-a dat tot el:

- Vor fi judecați, iar instanța, în frunte cu Ciungu - știam toți acum cine este Ciungu, un căpitan din justiția militară care avea la activ sute de ani de condamnări pentru *politici* - și nenumărate condamnări la moarte, ca în toate procesele de acest soi, deja se cunosc sentințele care le vor fi comunicate peste câteva zile aici, în beciul Jilavei. Nu vor fi unii condamnați prin sentință la pedeapsa capitală, dar prin regimul de încarcerare cred că nu va ieși nici unul din boxă pe porțile penitenciarului. Majoritatea sunt la Făgăraș, unde mortalitatea a ajuns la o cotă maximă. Să ne gândim la ei în noaptea asta și la faptul că, pentru unii, războiul împotriva bolșevismului nu le-a dat nicio clipă de odihnă. Ei au fost soldații din umbră, care ne-au păzit somnul, familia și hotarele... Au tot respectul meu!

La sfârșit, colonelul și-a adus aminte că nu a răspuns la câteva întrebări:

- Este adevărat că am fost unul dintre cei care au condus Serviciul Privat de Informații al lui Carol al II-lea, care a făcut și fapte bune, dar și fapte care au condus, în septembrie 1940, la abdicarea regelui. Îmi aduc aminte că, în 1938, am fost chemat la Palat și, într-o conversație destul de lungă, i-am amintit lui Carol că Mișcarea Legionară a avut peste un milion de aderenți, majoritatea tineri, de la care avea, poate, reacții nedorite. I-am atras, iarăși, atenția că, pe fondul eșuării unor tratative cu sovieticii, Germania lui Hitler va deveni, în curând, cea mai puternică forță armată din Europa, iar după cedarea anglo-francezilor la München, l-am avertizat că trebuie să ne

orientăm, cât se poate de repede, către Al III-lea Reich. Asasinarea lui Codreanu mi-a dat dreptate în privința legionarilor, care s-au răzbunat, provocând uciderea lui Armand Călinescu și intrarea în conflict direct cu Hitler. Am spus-o atunci și v-o repet și dumneavoastră acum: o politică flexibilă a regelui, promovată după alegerile din decembrie 1937, ar fi condus la salvarea frontierelor României, nemții având tot interesul, în vederea conflictului pe care-l pregăteau pe ascuns, să-și asigure sursa principală de aprovizionare a diviziilor blindate într-o țară ferită de orice intervenție străină. La a doua întrebare, recunosc că mi-am trimis copiii, adică băieții, peste graniță, ferindu-i de tot ceea ce prevedeam că se va petrece aici: ocupația bolșevică, cu toate ororile pe care le cunoscusem cândva, iar ei în niciun caz nu trebuiau să plătească pentru cariera tatălui lor!

*

Într-o seară, cu mai puțin năduf, am solicitat *prezența* narativă a unui deținut slab, de statură potrivită, cu o față smeadă și cu ochii de un albastru intens. Îl chema Fritz Theil. Era unul dintre conducătorii Grupului Etnic German și prieten cu Andreas Schmidt, șeful lor. Luat la *descusut*, sasu s-a recomandat a fi fost, mai întâi, reporter în Sibiu, la un ziar și, ulterior, a ajuns chiar în aparatul de propagandă al lui Goebbels, în plin centrul Berlinului. Inițial membru al N.S.D.A.P.-ului și admirator al lui Adolf Hitler, el și-a dat seama, repede, că Germania va fi târâtă într-o altă conflagrație mondială din cauza nebuniei unui om care se autointitulase Führer-ul celui de Al Treilea Reich. În consecință, se alătură complotiștilor care au luat parte la atentatul de la 20 iulie 1944. Are șansa să afle imediat de eșec, fuge la București, fiind urmărit de Gestapo; își găsește refugiul la conacul lui Pamfil Șeicaru de la Ciorogârla, unde n-a putut fi găsit de poliția secretă germană, fiind acuzat că a luat parte la atentatul împotriva Führer-ului.

Prima întrebare a zburătăcit din zona paturilor de fier ale primului etaj:

- De ce credeți dumneavoastră, ca ziarist și ca bun cunoscător al situației tragice din Reich-ul bombardat zi și noapte de escadrele anglo-americeane, că s-a ajuns, în final, la formula eliminării Mareșalului Ion Antonescu?

- Antonescu, spuse neamțul, nu putea fi păstrat la putere decât într-o singură ipostază: ca intermediar în semnarea unui armistițiu! Ori, Maniu nu putea accepta o concurență, chiar dacă aflase că sovieticii îl recunoșteau ca fiind singurul în stare să realizeze ieșirea României din alianța cu Germania.

- De ce s-au precipitat lucrurile în ziua de 23 august? a sunat întrebarea de pe un prici.

- Nu vă pot spune prea multe, eram ascuns la Ciorogârla, în casa lui Pamfil Șeicaru, care era deja plecat peste graniță, de la începutul lui august, cu familia, și abia ulterior am aflat de cele petrecute cu Antonescu la Palatul Regal. Am convingerea că au fost și motivații de ordin afectiv care l-au antrenat pe tânărul rege, ținut trei ani de zile departe de orice semn de autoritate, să participe, efectiv, la arestarea Conducătorului. Poate tânărului suveran i-a fost sugerată judecata că, odată cu arestarea Mareșalului, i se vor ierta și anumite gesturi politice pe care fusese obligat să le accepte: vizitele sale pe Frontul de Est, însoțindu-l pe Ion Antonescu, și, mai ales, vizita, împreună cu regina Elena, la Berchtesgaden, la Adolf Hitler. Antonescu trebuia să cadă din mai multe motive și, dincolo de cele pomenite, va exista unul cu o valoare internă. Și, chiar dacă Antonescu îi oferise lui Iuliu Maniu autoritatea sa, iar Mareșalul primise refuzul, practic, în condițiile unui armistițiu, nu putea fi vorba de un dualism, repet, chiar și temporar, al puterii. Îi despărțeau prea multe și am aflat, ulterior, cât de înverșunată a fost bătălia pentru ministere a țărăniștilor înainte de 23 August, care se și vedeau luând în primire mandatele. Pe urmă a fost situația dezastruoasă a frontului și eu cred că a mai contat și pregătirea loviturii de stat prin antrenarea unor comandanți de mari unități, care au părăsit, în mod tragic, frontul. Eliminarea fizică a Mareșalului și, mai ales, predarea sa în mâna sovieticilor,

vor rămâne o pată de rușine, persistentă, pe fruntea unui om până în ultimele clipe ale vieții sale, în *cimitirul viu* de la Sighet: Iuliu Maniu! Iar blestemata asta de Istorie, care consemnează tot, nu-l va uita pe un Constantin Sănătescu, acela care a fost protejatul Marelui Șef și, totodată, trădătorul lui. Oare de ce nu i s-a rezervat și Conducătorului, care pornise războiul pentru Basarabia voastră, un destin similar marelui finlandez Mannerheim?

- Oare de ce n-ați putut și dumneavoastră să fiți, pentru o zi, finlandezi? Fiindcă și ei au obținut un armistițiu luptându-se deopotrivă cu rușii, dar și cu nemții!

Ne-am culcat cu toții, având mult amar în suflet în seara aceea, iar noaptea am avut un coșmar: se făcea că eram la roata unui tun greu, Škoda, că rămăsesem singurul în viață și mă întrebam de ce! Aș fi vrut să trag în tancurile care veneau din față, înșesate cu *cioloveci*, dar parcă se dăduse ordin să nu se mai tragă și tancurile au trecut peste morți și peste mine!

Zorile au venit repezi în acea zi de vară!

După-amiază am reluat firul dialogului, care s-a încălzit și fiecare s-a simțit dator să vină cu o intervenție, fără să mai aștepte un răspuns cât de cât logic.

- Vă rugăm să ne spuneți, am sărit eu, dacă Iuliu Maniu a știut ce-l așteaptă pe Antonescu?

- Ca șef al complotului, Maniu era obligat să știe toate amănuntele care au dus la neutralizarea Marelui Șef. Să fi fost oare decuplat Antonescu, informativ și operativ de M.St.M. de la Slănicul Moldovei în mod premeditat, așa după cum auzisem la Jilava că s-au pronunțat câțiva generali? Se pare că în complot fusese atras și generalul Dobre, omul de nădejde al Marelui Șef pe front. E de necrezut că o concentrare masivă a peste 30-35 de divizii sovietice, plus 700-800 de tancuri, să fi scăpat neobservate, chiar dacă ele s-au deplasat numai noaptea. Generalul Gârbea va spune, mai târziu, că a avertizat Înaltul Comandament al Armatei de concentrările masive ale rușilor în zona Iași, chiar de la începutul lunii august. Cert este că pe 18 august, Mareșalul încă

își continua cura de ape minerale în stațiunea climaterică Olănești, din județul Vâlcea, iar cele 12 divizii de rezervă, care vor intra, ulterior, în contingentul impus de Stalin în armistițiul semnat în septembrie la Moscova, erau departe de linia fortificată Nămoloasa-Galați, în fața căreia fuseseră depuse peste o jumătate de milion de mine. Și, ca o încununare a pregătirii catastrofei ce urma să se producă pe frontul Moldovei, generalul Racoviță părăsește comanda Corpului 5 Armată, în mod nejustificat și fără avizul Mareșalului. La toate acestea se mai adaugă neinspirata hotărâre a Înalțului Comandament German de retragere a celor 11 divizii de pe frontul româno-german, care asigurau osatura rezistenței și coeziunii între trupele celor două armate: Toate aceste măsuri au dus la prăbușirea rezistenței unui front care se întindea din Obcinele Bucovinei până la limanul Nistrului!

- Dar de ce a dat curs Mareșalul invitației lui Sănătescu de audiență la Palat?

- Din informațiile pe care le-am căpătat, Antonescu s-a dus la Palat pentru a discuta condițiile unui armistițiu care trebuia, însă, semnat și de cele două partide istorice și contrasemnat de Mihai Rex. Ceea ce nu știa Mareșalul era că soarta lui fusese decisă cu mult înainte, iar rezistența Frontului de Est urma să înceteze în urma unei proclamații către țară, în care se pomenea de un armistițiu și nu de o capitulare. Și mai grav este că Antonescu nu avea cunoștință de faptul că, în nici un caz, nu ar mai fi putut ieși viu de la rege din Palat.

- Maniu a premeditat arestarea lui Antonescu?

- Da, dar pe 26 august și în nici un caz nu a consimțit să fie predat rușilor. A lăsat să se înțeleagă în discuțiile anterioare că această problemă o va rezolva armata.

- V-am ruga să ne spuneți care credeți că a fost ultima autoritate care avea șanse să-l elibereze pe Antonescu din cursa în care picase la Palat?

- Nu mă pot pronunța fiindcă n-am toată tabla de șah acoperită cu piese și, mai ales, nu le cunosc traiectoria. Cel mult, vă pot semnala o prezumtivă cronologie. Să-i luăm, deci, la rând:

începem cu tratativele de la Cairo, când occidentalii, invitându-i pe sovietici să participe, ne-au dat de înțeles că fără ei nu poate fi vorba de încheierea unui armistițiu, iar condițiile lor nu au fost acceptate de Mareșal și nici chiar de opoziție. Maniu a visat până în ultimele luni, când ploua cu bombe asupra Bucureștiului, zi și noapte, că occidentalii vor bara la timp ofensiva sovietică în Balcani, iar la Constanța și București se va întâlni cu parașutiștii americani. Mai lucid decât el, Antonescu a folosit o cale ce i s-a deschis la Stockholm, într-un dialog care, fără îndoială, n-ar fi scutit România de o ocupație în timp, dar care avea avantajul de a-i salva, printr-un armistițiu convenabil părților, pe cei peste 160 de mii de soldați și ofițeri capturați în urma unei proclamații regale din seara de 23 august. De aici am putea concluziona că primii vinovați, poate și cei mai importanți, au fost cei care au premeditat și împlinit capturarea Mareșalului, într-un moment când U.R.S.S.-ul se pronunțase, hotărât, la un armistițiu, girat nu de partidele istorice, pe care Stalin nu dădea nici două parole, ci de Mareșalul Antonescu și autoritatea sa. Problema istoricilor, căci a lor va fi sarcina, va consta în a afla în ce măsură mesajul de accept al lui Molotov a ajuns la Maniu care, însă, l-a ignorat, preferând o lovitură de palat, fixată pe 26 august, eliminarea Conducătorului și restaurarea unui regim democratic cu suveranul în frunte. N-am să vă înșir acum participarea unor nenumărați factori care au contribuit, în fel și chip, la înlăturarea regimului antonescian și a colaboratorilor săi. Se poate spune, deocamdată, cu o nuanță de tragedie, că tocmai aceia care erau răspunzători de soarta Mareșalului au defectat în acea zi. Unii înainte de arestarea sa la Palat, alții ulterior. Colonelul Borcescu, direct răspunzător de mișcările din Palat, primind semnale de alarmă, le-a dat curs când nimeni nu-l mai putea asculta. Altul, subșeful Statului Major, îi predă comanda generalului George Mihail pe baza unei numiri semnate numai de rege, lipsind *semnătura Mareșalului*, care trebuia să fie, conform jurământului depus. Practic, în acel moment, toată armata a fost deturnată către comanda Palatului, iar predarea trupelor pe frontul

Moldovei, cu tot armamentul, a fost opera sa. Și acum am să mă opresc, pe ultima clipă, când o unitate militară de elită, menită să asigure protecția Conducătorului Statului, înființată în 1941, a fost absentă. Este vorba de *Regimentul de Gardă*, staționat în comuna Ștefănești, în urma bombardamentelor din Capitală și prezent acolo printr-un singur batalion, celălalt fiind trimis pe front. Răspunzător pentru dezertare și călcare de jurământ: colonelul Popescu. El este ultimul actant care putea să intervină, înconjurând obiectivul și eliberând pe Mareșal.

- Dar de ce Ion Mihalache a refuzat să facă parte din complot? Ce motive a avut?

- Nu știu, nu cunosc, nu pot să fac decât o interpretare subiectivă. Se întâlnise cu Antonescu cu o seară înainte și cred că i se părea monstruos să participe, direct, la arestarea sa. Luptase pe front ca voluntar la eliberarea Basarabiei, pe urmă s-a retras și nu a acceptat să fie complice la arestarea Mareșalului!

- Ce avantaje am fi avut, de ordin militar sau de ordin politic, dacă ne fixam pe cele 1 200 de cazemate și pe câmpurile întinse de mine, pe linia Nămolosa-Galați? Cât am fi rezistat pe poziția ei? Maniu a știut de proclamația de la ora 21,30, din seara zilei de 23 august și de așa-zisul armistițiu cu Puterile Aliate, respectiv cu rușii? Era un veritabil bluf?

O întrebare mi s-a părut mai cu miez și am auzit-o de la colonelul Sachelarie:

- S-au gândit Sănătescu sau generalul Gheorghe Mihail, care a ajuns, pe loc, Șeful Statului Major, la ecoul comunicatului către țară asupra celor 7 divizii românești care încercau să fină piept puhoiului armatei sovietice? Ce a făcut Mihai, Regele, cu cei aproape 160 000 de soldați și ofițeri? I-a dat, pe toți, pe mâna rușilor, de s-au întins coloanele de prizonieri pe zeci de kilometri în drumul lor către Vorkuta și taigaua siberiană!

Într-un târziu, când ploaia de întrebări se ostoise, iar răspunsurile nu-și mai găseau autori, noaptea s-a așternut peste trupurile noastre chinuite de un trecut unde eroii și mișeiile nu mai puteau fi numărați!

Theil ne-a răspuns ordonat, nemțește:

- Nu vă pot oferi un răspuns complet la fiecare punct și întrebare pe care mi le-ați ridicat. Evident că Iuliu Maniu, care a pregătit și a condus puciul de la 23 august, știa ce se va întâmpla la Palat. Poate nu i se aduseseră la cunoștință efectivele de apărare de care dispunea generalul Sănătescu, dacă ar fi fost vorba de o intervenție în vederea eliberării Mareșalului. În mod hotărât, nu a avut nicio participare directă la predarea acestuia comuniștilor conduși de Bodnăraș. A fost opera generalului Sănătescu; poate a știut și tânărul rege; generalul Aldea, care avusese, cândva, un conflict cu Antonescu, în calitatea sa de mason, s-a abținut să confirme, la Aiud. Oricum, Sănătescu, care era protejatul Mareșalului, va rămâne însemnat în istoria dumneavoastră drept cel care l-a predat inamicului pe Comandantul oștirii. În ceea ce privește absența lui Iuliu Maniu de la Palat, în după-masa zilei de 23 august, ca și în ziua următoare, ea se poate explica prin faptul, bănuieț, că a fost sfătuit, ba chiar obligat, să rămână în rezervă în cazul unui eșec; Antonescu, așa după cum a declarat el în holul Casei Galbene, ar fi spânzurat pe toți complotiștii! În privința poziției lui Ion Mihalache, vicepreședintele P.N.Ț.-ului și fost președinte al partidului, ca învățător și fost combatant în Primul Război Mondial, în fruntea plutonului, când a luat și *Ordinul „Mihai Viteazul”* și apoi voluntar, în 1941, în cel de-Al Doilea Război Mondial, în Campania din Răsărit, nu vă pot da un răspuns cert. Numai dânsul, dacă mai este în viață, ar putea să justifice refuzul de a participa la complot! Personal, cred că n-a dorit să aibă de-a face cu bolșevicii, chiar dacă erau români sau cu pașaport străin. În ceea ce privește avantajul de ordin politic sau militar pe care l-am fi avut noi într-o ultimă rezistență pe linia Nămolosa-Galați, nu mă pot pronunța decât ca ziarist și opozant al regimului nazist; rămâne ca militarii care au acceptat capitularea să se pronunțe asupra șanselor pe care le puteau avea diviziile române și celor germane în spatele acestor fortificații. Ceea ce vă pot spune, însă, este că, în pofida existenței unor

întinse câmpuri de mine, peste 500 000, care străjuiau fortificațiile, dacă nu existau și apărători conștienți de misiunea lor eroică, această linie de rezistență ar fi cedat în câteva luni. Mă mai întrebați de ce Wehrmacht-ul și-a retras un contingent de 11 divizii, dintre care unele de blindate de elită, demantelând frontul din Moldova, ceea ce l-a condus pe Stalin să-și schimbe direcția ofensivei de pe Vistula pe frontul românesc. A fost o imensă greșeală a Comandamentului german, justificată numai – din cele ce am auzit – de dezastrul armatei de Centru, amenințată cu încercuirea și de necesitatea prezenței pe front a unor noi divizii, aduse din Moldova. Întrebarea dacă generalul Sănătescu sau Gheorghe Mihail au știut de conținutul apelului regal, în care cele 7 divizii de pe front erau îndemnate să depună armele și să pactizeze cu trupele sovietice în urma unui armistițiu își găsește răspunsul în evenimentele care au dus la capitularea a peste 160 000 de ofițeri și soldați, luați prizonieri, în zilele următoare, de trupele sovietice și care au umplut iazurile Moldovei cu sute și mii de cadavre.

Theil și-a încheiat expozeul de o manieră abruptă:

– Nici eu, nici dvs., cei de față, nu putem aprecia evenimentele decât prin consecințe. Oamenii, însă, conducătorii, ca și comandanții marilor unități vor fi obligați, cândva, să dea socoteală Istoriei și poporului român pentru ceea ce s-a petrecut atunci!

*

Zorile au venit repezi în acea zi de vară. Ritualul împlinit al *tunurilor* și alinierea cuvenită *numărului* s-au prelungit cu sosirea hârdăului, al cărui terci fierbinte l-a înghițit fiecare, parcă cu greutate, din fundul gamelei.

Am auzit, pe urmă, cum s-a deschis ușa de fier de la foștii polițiști și i-am zărit, prin crăpăturile ușii noastre, pe cei care se încolonau pentru Tribunalul Militar. I-am petrecut cu gândul și le-am urat un dram de noroc atunci când vor ajunge în fața Ciungului.

Apoi ne-am cufundat în *normalul* zilei, cu povești și cimilituri.

Prânzul l-am înfulecat și i-am mulțumit lui Dumnezeu, încă o dată, că a trimis pe pământul nostru, ca să rodească, o plantă

numită *fasole*, care îndeasă, într-un bob, nu știu câte proteine. Boabele păreau mai numeroase și mai clisoase. Era o ieșire dintr-un program *à la carte*, distinsa noastră administrație considerând, probabil, că niște saci de fasole ar trebui folosiți!

După-masă, tipicul și-a urmat cursul și parte dintre noi fie ne-am odihnit, fie am început o patrulare strânsă, redusă de dimensiunile încăperii.

Pe la patru după-amiaza – în pușcărie nu există nici un ceas suspendat ca într-o gară, care să arate public ora și cu atât mai mult, odată cu dispariția oricărui obiect care ar putea să aducă în celulă *prefirarea timpului* și împărțirea lui în ceasuri, minute sau secunde, percepția lui devenise relativă, intuitivă și anticipativă – am auzit glasurile celor care știam că vor sosi din instanța Tribunalului Militar. Lucru curios, ni s-a părut că îi urmărea o tăcere grea, ca la o înmormântare. Pe vizeta noastră improvizată i-am numărat și erau tot atâția câți plecaseră; ne obișnuisem și cu surprize, când unul sau mai mulți erau reținuți și dispăreau în *sorbul temnițelor noastre*.

Sosirea lor a reactivat discuțiile noastre din ziua care trecuse. De data asta ne-am împărțit *stande pedem* în două tabere: unii, optimiști, care credeau că majoritatea polițiștilor din Brigada Anticomunistă vor fi eliberați sau vor fi duși undeva într-un sanatoriu, urmând, probabil, să fie anchetați despre mai-marii regimului comunist care se perindaseră pe la Doftana și Târgu-Jiu; alții, pesimiști, care considerau că, odată ancheta terminată și ei aduși în fața unui Tribunal Militar, anchetatorii își încheiaseră misiunea, iar pe foștii polițiști îi așteptau beciurile temniței de la Făgăraș, unde mortalitatea era în floare.

Începuseră micile pariuri – pe o jumătate de pâine, pe o gamelă de terci sau pe un transport cu *tunurile* pestilențiale dimineața, în zori de zi –, când a izbucnit un tumult de glasuri, dublat de țipete, sudalme și amenințări. Ne-am repezit cu toții la fereastră ca să aflăm, cât de cât, de unde provin. Cert este că ele veneau de dincolo de coridorul care ne despărțea de celula polițiștilor. Scandalul, însă, creștea și, peste glasurile care se auzeau, întretăiate, a izbucnit un țipăt puternic:

- Nu mai dați, *bandiților*, în mine, că v-am ținut ani de zile în spate!

Fraza a fost spartă de înjurăturile și horcăiturile unui om care părea bătut fără milă. Ne întrebam din ochi ce s-o fi putut petrece la camarazii noștri. Cine pe cine bătea, de ce, și de unde pornise toată tărașenia?!

Dincolo de noi aveam convingerea că se petrecuse ceva care scăpa judecății noastre. Cățiva, poate mai mulți chiar, se răfuiau cu un nenorocit care putea să fie, tot atât de bine, și o victimă. Urletele s-au mutat la fereastră și, în câteva minute, am auzit pașii îndesați ai milițianului de pe secție. Era chiar sergentul-major Crăciun, tânărul care, din când în când, ne aducea câte un supliment de mâncare sau știri pe care avea grijă să i le spună numai unuia dintre cei pe care el îl considera de încredere.

L-am auzit deschizând vizeta și întrebându-i, cu glas tare:!

- Băi, oameni buni, ați înnebunit?! Nici n-ați căpătat condamnarea și deja vă bateți între voi?!

La început nu am putut descifra răspunsul; era rostit de prea mulți ca să îl deslușim! Pe urmă ne-am dumirit! Îl băteau pe unul dintre ai lor, care la interogatoriu afirmase că el este foarte mirat cum de a ajuns să fie arestat și așezat lângă alți *bandiți* care au luptat împotriva clasei muncitoare!

- Și cine este ăla? a întrebat milițianul Crăciun, cu o notă de curiozitate în ton.

- Păi, este fostul nostru șef!

Crăciun părea deconcertat:

- Cum adică, fostul vostru șef?! Păi n-a fost ăsta care-i cu voi, Sava și nu mai știu cum îl cheamă?

Se așternuse o tăcere care ne permitea să auzim dialogul de la vecinii noștri înfierbântați.

- Nu, nu, dânsul a mai avut un șef care era deasupra!

- Pe cine? a întrebat Crăciun, domol.

- Pe generalul Diaconescu, domnule sergent!

Crăciun s-a făcut că nu aude sau chiar nu înțelegea nimic.

- Și ăsta unde e?

- Păi e pe jos, domnu' sergent, l-am bătut bine!

- Bă, voi sunteți nebuni! Cum să vă bateți șefii? Ei, care v-au comandat?! Ce v-a făcut generalul?

Începuse să vorbească la vizetă o singură persoană.

- Sunt fostul comisarul șef, Ion Taflaru și permiteți-mi să vă raportez. L-am bătut fiindcă omul acesta, jigodia aceasta, în timp ce noi ne zbăteam zi și noapte, să prindem dușmanii țării, spionii parașutați, agenți ai N.K.V.D.-ului și pe toți cei care unelteau împotriva statului nostru, aflat în război, el a declarat la tribunal că a fost, începând din 1942, agent al serviciului de informații englez și avea și santinelă la poartă și post de radio-emisie în pod. Iar pe urmă, ca să fie mișelia și mai mare și trădarea completă, a mai declarat că, începând din primăvara anului 1944, a acceptat să transmită și rușilor informații ultrascrete, de interes național!

L-am auzit atunci pe Crăciun că nu se poate ca un general să-și trădeze propriii ostași și a închis vizeta cu scârbă, dar și cu o recomandare:

- Să nu-l omorâți!

Pe urmă a urmat o tăcere densă și fluidă, prelinsă din celula lor până într-a noastră!

În seara aceea nimeni n-a mai vorbit și l-am auzit, parcă, vorbind pentru sine, pe colonelul Vladimir Sachelarie, care - am avut convingerea toți - că îl cunoștea pe generalul Diaconescu.

- Nemernicul! Și-a pus tricolorul pe piept, ca general și a jurat credință țării!... Cum a putut să uite?! Poporul nu vede decât atunci când simte!...

69

ÎNTR-O REVOLUȚIE NU MOR DOAR EROII - UNGARIA, 1956

Toamna ne-am petrecut-o ascultând epopeea acelor ofițeri superiori germani care și-au pierdut viața în încercarea disperată de a scoate Reich-ul din prăpădul bombardamentelor care deja neteziseră, rășluiseră și incendiaseră orașe mari, ca Hamburg, unde pieriseră, în flăcări, peste 50 000 de civili, Berlin, Köln, cu 20 000 de victime, Leipzig, Breslau și o mulțime de orașe legate de industria germană de război: Essen, Braunschweig, Karlsruhe, Düsseldorf...

- Dar ce ne-a durut mai mult pe noi germanii, perora fostul gazetar Fritz Theil, a fost sălbăticia fără margini a bombardamentelor anglo-americe, căci și unii și alții au fost la fel de ticăloși, când s-au năpustit ca niște demoni asupra orașelor care cândva aparținuseră Ligii Hanseatice și erau intacte încă din secolul al XVI-lea: Lübeck, Rostock..., orașe și orașele care, pur și simplu, au fost spulberate și incendiate fără nici o rațiune. N-au avut nici măcar scuza că, dacă nu se găseau industrii care să ajute războiul, ar fi existat un motiv prin poziția lor, ca noduri de comunicație. Au fost făcute scrum, dar auzisem că acum se fac eforturi pentru a fi refăcute după planurile salvate din ruine...

Întrebările au avut și ele o tentă ascendentă. În primul rând l-am chestionat pe Theil cu privire la ce l-a făcut să se asocieze conspiratorilor. Răspunsul a fost evaziv și am înțeles că nu era

locul și nici momentul ca să facă mărturisiri pe care, poate, nu le făcuse nici în nenumăratele anchete ale N.K.V.D.-ului.

- Ce vă pot spune este că, după intrarea Statelor Unite în Războiul Al Doilea Mondial, grație imbecilității aceluși proprietar de fabrici de bere, Ribbentrop, și nebuniei lui Hitler, care își închipuia că va spulbera, până în iarnă, Uniunea Sovietică, uriașul potențial al Americii în producția de război, dar și în oameni, a dat peste cap balanța de echilibru care existase până atunci, când Angliei îi vedeam țărnițele la Dover și ne apropiam vijelios de porțile Moscovei, în 1941. Mă întrebam asta atât eu, cât și amicii mei de pe Wilhelmstrasse (sediul Ministerului de Externe German), cât și cei obligați să cunoască potențialul uriaș al Statelor Unite, cu o producție de oțel de șase ori mai mare decât a Germaniei, care i-a permis ca, în scurt timp, să facă față pe ambele fronturi, european și asiatic. Ca să vă dau un exemplu referitor la ceea ce a însemnat potențialul Americii în materie de industrie de război, vă precizez că America avea, în 1941, patru portavioane care nu erau în raza portului Pearl Harbor, ci departe, în larg, iar în ajunul capitulării Japoniei portavioanele ajunseseră la... o sută. Nu știu în ce măsură generalii noștri au fost conștienți când au declanșat campania din iunie 1941. Cred că i-a încurajat - ne-a declarat, în continuare, Theil - campania dezastruoasă a Sovietelor împotriva Finlandei, unde au „mâncat o papară” numărul unu, cu peste 300 000 de victime. Dar ceea ce nu știa Hitler atunci, am aflat noi pe urmă. Armata care a fost mobilizată pentru invadarea Finlandei provenea exclusiv din efectivele de război ale districtului Leningrad. În spatele ei stăteau peste zece milioane de potențiali soldați și mai târziu au aflat ostașii noștri că rușii mai aveau și alte tancuri, mai grele și chiar mai bune, decât acelea cu care defilau la 7 Noiembrie în Piața Roșie în fața ofițerilor germani!...

Întrebările au mers ca un fuior. Unele s-au completat, altele au rămas în aer fiindcă sasuș nu putea să răspundă la tot ghemul pe care îl făcusem noi, ca la un interogatoriu.

Am luat-o de la calendele grecești:

- Cine este vinovat de apariția nazismului?

Răspunsul mi-a plăcut fiindcă parcă îl mai auzisem:

- Versailles-ul, cu ale sale condiții devastatoare și pe urmă Hitler, cu capacitatea lui de seducție. Deci, șomajul, foamea și absența unei speranțe! Astea au fost cărămizile nazismului! Mai există și un factor psihologic: poporul german! Un popor de 70 de milioane de oameni, cu o conștiință profundă a istoriei și culturii sale, pierduse un război și acceptase umilința unor despăgubiri care, deși legitime, depășeau capacitatea economică a unui stat care pierduse două milioane de tineri. Și atunci toți l-au primit pe Hitler ca pe un răscumpărător al înfrângerii!

- Cum arăta Germania înainte de 1933?

Neamțul s-a gândit o clipă și a răspuns:

- Ca orice țară capitalistă, e drept, unde ovreimea obținuse poziții economice avantajoase și peste douăsprezece milioane de șomeri, o masă care a fost folosită în crearea și impunerea N.S.D.A.P.-ului fiindcă trebuie să știți că Hitler a câștigat alegerile în chip democratic!

- Adolf Hitler a fost un dictator normal?

- Nici vorbă, ne-a replicat sasu. L-am văzut de multe ori și câteodată, chiar în clipe de duioșie. Dar trecea de la o stare la alta și este completamente fals să credem că oratoria și accesele sale de furie erau actorie!

- Ce credeți că îi impută acum poporul german lui Hitler?

- Bilanțul nu e complet, încă, nici acum, după 11 ani de la capitulare. Au murit peste șase milioane de germani.

- Războiul dumneavoastră a adus și un bine poporului german?

- Nici unul, înțelegeți? Am pierdut peste patru milioane de soldați și, de la Murmansk, din nordul Norvegiei și până la Pasul Halfaia și El Alamein, care despart Libia de Egipt; două milioane jumătate de civili în urma bombardamentelor și retragerilor populației civile din Prusia Orientală unde coloanele de refugiați civili au fost mitraliate, fără milă, din avioane și tancuri sovietice. Toată Germania era în 1945 o ruină. Orgoliul lui Hitler și

megalomania sa i-au adus pe ruși la Viena și în Patrulaterul Bohemian, adică în mijlocul Europei. Nu se mai petrecuse asta de pe timpul lui Napoleon. Am pierdut peste 2 000 de fabrici intacte, pe care le-au demontat și luat rușii și am suferit un rapt teritorial greu de înlocuit, în frunte cu un oraș care era fără discuție german, Breslau. Am pierdut peste un milion de femei, ceea ce a făcut ca să nu se mai petreacă fenomenul obișnuit și marcat de statistici, al unei curbe exponențiale a nașterilor după consumarea unui conflict.

- De ce credeți dumneavoastră că a izbucnit războiul și care a fost participarea nazistă?

- Hitler s-a găsit în 1938, după ce a testat capacitatea reactivă a occidentalilor față de revenirea Renaniei la Reich, cam în situația perșilor care își construiseră o imensă flotă, căreia nu i-au găsit o întrebuintare până când nu s-au hotărât să atace cetățile ioniene și Grecia însăși. Deci, vina izbucnirii conflictului mondial ar putea fi, negreșit, împărțită. După Versailles, democrațiile s-au izolat, uitând repede rolul lor european și, dacă au avut și o poziție comună, aceasta își avea ca scop obținerea despăgubirilor care întârziiau să fie plătite.

- Care a fost greșeala fatală a lui Hitler?

I-am așteptat răspunsul toți, inclusiv autorul întrebării, colonelul Vladimir Sachelarie.

- Pactul Ribbentrop-Molotov!

- De ce? L-am întrebat, în cor.

- În primul rând, a îngropat Versailles-ul, iar în al doilea rând a aprins luminile roșii de-a lungul și de-a latul continentului. Stalin și-a dat seama că Hitler dorește să aibă un răgaz pe Răsărit, iar pe urmă îl va ataca fără cruțare. Asta l-a făcut să pornească o campanie furibundă a înarmărilor și chiar să-și împingă o bună parte a armatei sale pe frontierele U.R.S.S.-ului, capabile oricând de un atac... preventiv. Pentru occidentali alianța sovieto-germană a fost, în fond, un dezastru cu dublă față: prima, că au eșuat într-un pact politico-militar cu U.R.S.S.-ul, care ar fi însemnat blocarea unor efective ale Wehrmachtului pe Est și, în

consecință, l-ar fi silit pe Hitler la ceea ce refuza, în principiu: un război pe două fronturi; a doua față părea și mai întunecată pentru anglo-francezi, rămași, jalnic, în urmă cu producția de armament. Și aici s-a deschis poarta răspunderilor, a inconștienței și nepăsării celor care ofereau protecție și asistență fără să-și pună problema propriilor lor granițe și a posibilităților de intervenție directă, cum au pățit-o în 1939 polonezii și noi. Pentru germani, ultimul act *liniștit* a fost ocuparea totală a Cehoslovaciei, în martie 1939; militarii noștri, dar și diplomația germană, atâta câtă mai rămăsese în stare să judece, se întrebau, cu groază, care va fi viitoarea victimă a lui Hitler. Odată cu pactul Ribbentrop-Molotov, ea nu putea fi decât Polonia, care avea și o tradiție în a fi împărțită, sfărțecată de atâtea ori în istorie. Am considerat personal că greșeala fatală care a dus în mormânt Reich-ul al Treilea, în frunte cu tineretul său entuziast și îndoctrinat, a fost certitudinea lui Hitler în privința non-intervenției occidentale în brutala sa agresiune asupra statului succesoral Polonia. În fond, Münchenul a însemnat începutul conflagrației europene, iar mărturisirile cancelarului german asupra interlocutorilor săi, Daladier și mai ales Chamberlain, ilustrau totala ignoranță a *Führer*-ului în ceea ce privește poporul englez și limitele sale în umilință și toleranță. Aici trebuie să recunoaștem că vina o purtăm noi, toți germanii, care ne-am lăsat îmbătați de mitul unui nou mesianism într-o Europă pe care doream s-o cucerim și s-o reformăm. Dar totul a fost un foc de paie, care ne-a cuprins și pe noi, fiindcă au lipsit oameni care să-și aducă aminte că Imperiul Britanic s-a făurit în trei secole, iar cel francez într-unul și jumătate. Am intrat în Polonia atunci, în septembrie, ca la marile manevre imperiale de odinioară, fără teama că poporul polonez are o puternică tradiție de ripostă și revoltă, pe care, este drept, am simțit-o mai târziu. Asta zic eu că a fost a doua greșeală a lui Hitler, care ne-a antrenat pe panta prăbușirii. A treia v-am spus-o deja: odată ce ne și văzusem stăpânii Europei, am declarat starea conflictuală cu Statele Unite, care aveau o industrie și o producție de trei-patru

ori mai mare decât a noastră, cu toate țările cucerite în 1940!... A patra și ultima, care a costat viața a milioane de germani, dar și... ruși, pe care o lăsasem în umbra amintirilor, a fost momentul din 1943, când, într-un echilibru al forțelor și, mai ales al pierderilor din ambele tabere, atât Stalin, cât și conducerea germană s-au gândit la un compromis, care să pună capăt ostilităților. Convorbirile desfășurate erau purtate *la mare adâncime* și, cu toate că sovieticii erau într-o continuă ofensivă, mai aveau încă mult de recucerit din teritoriile lor. Se făcuse chiar un calcul în pierderile la zi ale ambelor tabere și se ajunsese la o cifră cotidiană care oscila între 30-40 000 de ostași! Condiția pe care o puneau, însă, sovieticii era una radicală: Germania să accepte stabilirea unei înțelegeri pe vechea frontieră din 1940! Asta ar fi însemnat revenirea la o Polonie împărțită, la o Basarabie rămasă în Imperiul Roșu și recunoașterea, pe plan european și internațional, a două imperii totalitare, cu interese convergente. Nu s-a aflat nici până acum cine a contribuit la respingerea acestei ultime șanse înainte ca zecile de mii de blindate sovietice să invadeze Germania, cu cele peste 400 de mari unități divizionare de infanterie în spatele lor. Din păcate pentru germani, români, unguri și bulgari, Hitler, care era pe punctul să consimtă, a fost influențat negativ! Bănuiesc că i s-a vorbit de noile arme, poate i s-a sugerat că o astfel de pace, după mult trâmbițata sa victorie în Est, ar fi compromis regimul nazist și, mai ales, pe el! Cert este că a fost ultimul moment când Germania își mai putea salva teritoriul național de invazia sovietică și, *ipso facto*, integritatea altor națiuni, care peste un an au fost cotoșite și ocupate zeci de ani!

Toamna anului 1956 trecea greu, „ca norii lungi pe șesuri”, cum scria Eminescu, „poetul nepereche” al neamului românesc...

Aproape îl epuizasem cu întrebările pe sasu nostru, dar aveam, toți, convingerea că memoriile lui nemărturisite zac în fundul sacului, pe care cine știe când și unde îl va deșerta.

Din când în când îl mai încercam cu câte o întrebare provocatoare, la care credeam că-l vom avea narator. De

exemplu, o bună parte dintre noi aflase de o tentativă a generalului de armată Avramescu, comandantul Armatei a IV-a din Transilvania, de a participa la acțiunea de părăsire a frontului și întoarcere a armelor împotriva armatelor sovietice, în cadrul unei ofensive germane de mari proporții.

- Mă întrebați dacă știu ceva în legătură cu antrenarea Grupului Etnic German în această acțiune, care a dat greș printr-o singură defecțiune: avionul care-i purta pe Andreas Schmidt și Constantin Stoicănescu a fost doborât de sovietici, iar aceștia au fost capturați și anchetați de N.K.V.D. Poate a mai contribuit la compromiterea planului și faptul că ginerele generalului român a trecut în liniile germane, iar fuga sa a ajuns la urechile comandamentului sovietic. Urmarea a fost tragică: Avramescu a fost arestat, cu întreaga familie, care a fost deportată în Siberia, iar generalul a dispărut, în condiții misterioase. Atât vă pot spune despre ultima tentativă de afirmare a unei demnități naționale atât de înjosite prin arestarea Conducătorului armatei, Mareșalul Antonescu și, mai ales, prin predarea lui pe mâna bolșevicilor!

Spre sfârșitul lui septembrie și începutul lunii următoare, ne parvine o știre *stătută*, adică strecurată în timpanele noastre după câteva luni: în Ungaria, vecina noastră *de lanț*, se petrecuseră câteva *mișcări tectonice*, al căror ecou ajunsese și în hruba Jilavei!

O plenară a C.C.-ului Partidului Muncitoresc din Ungaria expediase de la conducere pe una dintre cele mai întunecate figuri ale nomenclaturii comuniste, Rákosi Mátyas. Biografia sa era bogată și cel mai bine o cunoștea colonelul Sachelarie: făcuse parte din guvernul lui Kun Béla și se refugiase, după căderea lui, în Uniunea Sovietică; întors în țară, fusese capturat și închis până la începutul războiului sau până în 1940, când fusese expulzat în U.R.S.S. Evreu de origine, era considerat *cel mai fidel discipol al lui I. V. Stalin*. În 1952 a devenit prim-ministru la Budapesta, iar după moartea „Satrapului Roșu” a fost silit să demisioneze, lăsându-l la conducere pe viitorul revoluționar Nagy Imre. Nu am aflat, însă, pentru care motive l-a „scos din pâine” Nikita Hrușcirov. Se pare că au fost manifestații împotriva sa în câteva

orașe din Ungaria. A fost înlocuit cu un alt corifeu al conducerii P.M.U., Gerö Ernő, care ne era complet necunoscut. Evenimentele, însă, nu s-au oprit la o simplă înlocuire de secretar general, ci au mers mai departe, pe un drum nebănuț de noi și de mulți, chiar din rândurile conducătorilor sovietici.

Noi, de la nouă metri sub pământ, habar n-am avut! Sergentul-major Crăciun, *Hermesul* nostru, dispăruse din tura milițienilor și evenimentele de la Budapesta, cu zilele încărcate de glorie, sânge și demnitate, au ajuns mult mai târziu prin celulele Jilavei.

Este drept, însă, că au fost câteva simptome pe care nu le-am luat în seamă: din senin, ni s-a suprimat așa-zisa plimbare de 10-15 minute în țărcurile penitenciarului; apoi, la *număr* asista permanent ofițerul de pază și regim, alături de un tip înalt, tot tânăr, care intra primul în celulă și pe care l-am bănuț c-ar fi „politicul”. După câteva zile, am observat un alt fenomen care ne-a dat măsura unei schimbări de regim, ce nu putea fi determinată de cauze locale: fiertura de dimineață se îngroșase subit și devenise o adevărată mămăligă, iar la prânz, minune mare, *fasolea* dobândise și ea o consistență uluitoare, de iahnie curată! Și, într-o duminică, la prânz am primit și *felul doi*: o ciorbă în care pluteau bucățele de carne!?! În periplul schimburilor se petrecea ceva, pe care nu aveam cum să-l interpretăm; apăruseră și ofițeri necunoscuți, ce ne întrebau, cu un aer interesat, dacă avem nevoie de asistență medicală!

Am beneficiat, apoi, de șansa, chiar nesperată, să-l mai avem pe sergentul Crăciun într-o tură de noapte.

Dialogul a fost scurt:

- În Ungaria e groasă! S-a sculat toată populația Budapestei și sediile Securității au fost făcute fărâme! Pe unii care au făcut blestemății i-au agățat de felinare!

Întrebarea a fost pe buzele tuturor:

- Și la noi ce este?

- Este jale mare! În fiecare zi facem câte o ședință și ni se spune că la noi nu se va petrece ca în Ungaria, fiindcă tot poporul muncitor este alături de conducătorii Partidului.

- La noi n-au fost manifestații?

- Pe câte știu eu, n-au fost, dar asta nu înseamnă că nu vor fi.

Sergentul era speriat și, la sfârșit, ne-a întrebat, cu glas plin de emoție:

- Ce veți face dacă veți ajunge liberi, cu noiăștia care vă păzim?

Răspunsul a venit imediat:

- Pe cei care au fost ticăloși și noi îi știm, îi dăm pe mâna justiției. Pe cei care ne-au ajutat și și-au riscat libertatea îi vom lăsa mai departe drept conducători.

Spre sfârșitul lunii octombrie, știrile păreau de necrezut. Trupele sovietice se retrăseseră din Budapesta, unde se mai dădeau lupte la sediul central al Securității statului. Auzeam că se produsese răzvrătire, atât la Budapesta, cât și în alte orașe mari ale Ungariei. Fusesse eliberat și adus la Nunciatură și Arhiepiscopul Legat, cardinalul Mindszenty, fost episcop de Veszprem, figură emblematică a rezistenței maghiare. Capitala era cuprinsă de un delir al libertății și demnității.

Pe un val de entuziasm de nestăvilit Nagy Imre, fost președinte al Adunării Naționale în 1945 și de două ori prim-ministru, precursor al unui socialism cu față umană, era privit ca omul care adunase o imensă popularitate, după ce fusese demis de *Politbiuro*-ul sovietic. Dezvăluirile din dosarul secret al lui Hrușciiov, făcute la Congresul al XX-lea, asupra crimelor lui I. V. Stalin și ale regimului său, produsese un puternic cutremur în țările socialiste; mișcările din Polonia, de la Poznan și cele din Germania Democrată, au dus, în Ungaria, la înlocuirea lui Rákosi și ascensiunea subită a lui Nagy Imre.

Din păcate, spre sfârșitul lunii octombrie, în ziarul „Scânteia”, pe care îl căpătam întreg, știrile despre evenimentele din Ungaria devin lacunare. În schimb, observam cu ușurință, pe fețele ofițerilor de serviciu, la închidere și deschidere, o vădită îngrijorare.

Cu chiu, cu vai, firul evenimential, rupt de aproape o săptămână, se mai cârpea prin cabinetul medical, unde ne mai întâlneam cu alți camarazi de pe celular. Aflam, cu bucurie, că noul prim-ministru a trecut la niște măsuri excepționale: prezența în parlamentul unicameral al Ungariei al mai multor formațiuni politice, retragerea imediată a trupelor sovietice aflate pe teritoriul național și, o veste care ne-a umplut de speranțe: s-a cerut, în mod expres, retragerea Ungariei din Pactul de la Varșovia și neutralitatea Ungariei. Toate, la pachet, ni s-au părut că au un efect egal cu acela al unei duble bombe atomice!

Cel puțin pentru noi!

În *ședință publică* am luat știrile la forfecat. Fără îndoială că ele erau de necrezut și simpatia pentru poporul maghiar, cel puțin în primele zile, a avut cote maxime!

- Iată ce poate să facă un popor mic, dar demn!

- Ungurii vor da un exemplu de conștiință națională, nu numai pentru națiunile supuse Kremlinului, dar și pentru întreaga Europă!

Întrebarea care se pivotase, stăruitor, în judecata noastră, plutea ca o speranță obsesivă: *Când ne vom elibera?* Ea devenise aproape o realitate materială, astfel încât, de multe ori, ne așteptam, noaptea sau în plină zi, să ni se deschidă porțile și să ieșim, liberi, într-o Românie descătușată!

- La noi ce se întâmplă? Nu se mișcă tineretul, studenții, muncitorii? N-avem și noi un Nagy Imre, care să provoace o răsturnare, chiar și violentă a dictaturii bolșevice?

Zilele treceau, acum, încordate și simțurile noastre se concentrau pe orice fel de zgomot sau prezență singulară pe culoarul nostru.

După 1 noiembrie, regimul celular se îmbunătățise fără precedent. Eram scoși la plimbare, câteodată de două ori pe zi, iar supravegherea din prepeleacuri dispărea după ce se închidea perimetrul țarcului.

Zilele frumoase ale unei toamne târzii s-au întins și în prima săptămână a lui noiembrie. Într-o după-masă, când trupurile

noastre, avide de soare, se rezemau de gardul împrejmuitoare, s-a petrecut un fapt care ne-a rămas fixat mult timp în amintire. Ulucul mare al Jilavei din Curtea I era străjuit, pe exterior, de o serie de miradoare, adică posturi de strajă de unde santinelele aveau câmp deschis, atât asupra temniței, cât și a exteriorului său. Soldații erau îmbrăcați în kaki și aparțineau trupelor de Securitate. Noaptea îi auzeam când băteau câte un clopot și se strigau reciproc pentru a-și controla vigilența.

În după-masa aceea însă, cam în schimbul doi, am calculat noi, atenția ne-a fost concentrată pe un ostaș din garda exterioară, care se părea că vrea să intre în legătură cu noi. Era ungar, mic de statură, tânăr și se agita în post, căutând să ne spună ceva. Pentru că n-am înțeles cam ce bolborosea ostașul, ne-am reluat șirul de mișcare regulamentară-circulară, dar, uitându-ne mereu către el, prudent.

În cele din urmă, am reușit să-l înțelegem și gesturile au fost mai expresive decât vorbele; pe scurt și printr-o limbă presărată cu expresii maghiare ne-a spus că el iubește pe români și că vrea să fim liberi! Se bătea cu pumnii în piept, spunând că este cu noi și, ca să fie mai convingător, a făcut un gest care realmente ne-a înghețat! Avea un pistol-mitralieră sovietic cu roată; ostașii noștri, în timpul războiului, le numiseră *balalaica lui Stalin*. Cu o mișcare scurtă, a împins pistolul către noi, manifestându-și pornirea să ni-l arunce!

Am răspuns, cred că toți care ne găseam în țarc, cu un gest categoric de refuz și am făcut semne de așteptare, de răbdare! Ostașul a rămas blocat și părea emoționat. Ne-am continuat pașii și nu i-am mai dat prilejul să-și manifeste, de o manieră directă, simțămintele. A avut o șansă puțin întâlnită în rândurile soldaților din trupele de Securitate: fie n-a fost văzut, fie n-a fost turnat!

Gestul lui, al unui simplu soldat, a fost pentru noi copleșitor! Să-ți oferi arma din dotare *dușmanului de clasă, bandiților arestați și judecați* dintr-un penitenciar de maximă severitate și într-un moment când ecourile revoluției din Ungaria se întinseseră și la noi în țară – și el, sigur, aflase – era mai mult decât o pactizare cu consângenii săi de peste frontieră, era mărturia unui curaj fără pereche!

L-am păstrat în memorie, de-a lungul anilor și, mereu, imaginea sa o consider ca pe un insolit mesaj pozitiv al poporului maghiar, în contextul luptei anticomuniste!

Pe urmă, zilele și nopțile s-au amestecat. Trăiam într-o euforie continuă, iar într-o seara, nu mai știu cine a dat tonul și am cântat, cu toții, ca la o comandă, *Deșteaptă-te române!* Voiam să credem că revoluția maghiară își va întinde aripile ei însângerate și peste pământul nostru.

În zilele acelea, ceasurile de discuții și exaltare alternau cu cele când tăcerea devenise regină: visam cu ochii deschiși la libertate, la faptul că am putea fi, din nou, cu mâna pe armă și chiar să acceptăm fără șovăire, după exemplul eroilor de la Budapesta, sacrificiul suprem!

Ne luasem obișnuința ca fiecare dintre noi, la *numărul* de deschidere și închidere, noaptea, să ne fixăm asupra unui singur milițian, încercând ca, de pe fața lui, să citim cursul evenimentelor de afară. Din păcate, turele se schimbau des și nu exista o continuitate într-un comportament singular.

Nu mai știu prin ce pereți sau de unde aflasem că sovieticii nu se retrăseseră definitiv din Ungaria, păstrându-și masive contingente blindate în estul țării. Mai aflasem că o bună parte a armatei maghiare trecuse de partea revoluției, în frunte cu întreaga garnizoană a Capitalei.

Ne speriau, însă, atrocitățile! Ni se păreau inutile și periculoase! Cădeam de acord, fără nici o șovăială, că ungerii au, genetic, un fond de violență impulsivă! O cunoscusem pe pielea noastră, în Ardeal, în 1918, în Primul Război Mondial, și după 22 de ani, în 1940, când au ocupat o parte a Transilvaniei! Ne mira, apoi, tăcerea lui Hrușciiov, care știam că fusese unul dintre acoliții lui Stalin, mai bine-zis un bufon de-al lui, care contribuia la amuzamentul *Tătucului*, jucându-i kazaciocul!

Comportarea milițienilor de la Jilava în acele zile, după aprecierea noastră, părea liniară; erau calmi și mult mai atenți cu cei pe care îi numărau. Câteodată eram întrebați, pe un ton domol și neutru, dacă am primit apă suficientă în hârdău, ba chiar – și

ne închinam pe ascuns – dacă am fost scoși la vizita medicală! Dispăruseră, iarăși, toate aluziile și îndemnurile, după *standardul* curent, până atunci: *Mă! Bă!, Mișcă, 'tu-ți...*

Din când în când, seara, apărea câte un civil, care ne privea cu atenție, cu ochii întredeschiși; îl botezasem, la a doua sau la a treia sa prezență, *Komisarul*. Părea la jumătatea vieții, cu părul ușor albit pe la tâmpile și dădea impresia că nu îl interesează *numărul*, ci numai fețele noastre și frunțile ridicate!

Brusc, cam la o săptămână din zodia Scorpionului ne-am trezit, cu toții, cu alarmă de noapte: sculare, îmbrăcare cu ce mai ai și alinierea pe prici! Unde numărul deținuților depășea înșiruirea, *placarea* pe ciment era obligatorie! Am stat aproape toată noaptea, așteptând gaborii să ne numere!

Zorile s-au revărsat târziu, ca în luna noiembrie și numai ritualul *degetarului* de terci ne-a introdus în programul diurn. Ne uitam unii la alții interogativ, cu o umbră de îngrijorare!... Ce se întâmplase peste noapte? Dintre toate supozițiile, aceea care ni se părea verosimilă era izbucnirea unei revoluții pe meleagurile noastre! Mai mult, chiar, ne gândeam că temnița noastră subterană ar putea fi supusă unui asediu, așa cum se petrecuse în Ungaria, cu pușcăriile lor! Dar degeaba ne ciuleam urechile precum prepelicarii la vânătoare, nici o detunătură nu se auzea!

La prânz ni s-a dat o zeamă lungă și, după-masă, ca *supliment*, încă o alarmă, care a durat până spre seară! Noaptea am petrecut-o cu ochii deschiși și liniștea coborâtă în temnița Jilavei părea un *requiem* așternut, tăcut, peste miile de trupuri ale osândiților...

Zilele următoare le-am petrecut sub aceeași presiune a izolării totale, fără acele zece minute de aer. Parcă pluteam pe un plaur și nu știam nici unde vom ajunge și nici cât vom mai supraviețui pe el!...

Misterul l-am deslușit mult mai târziu, când ne-au picat în celulă doi țărani dintr-un lot din Cotul Carpaților, care veniseră la o judecare. Nu știau prea multe, dar esențialul l-am aflat: sovieticii, după ce se retrăseseră din capitala Ungariei, în octombrie, și-au întors diviziile și au luat cu asalt Budapesta.

Țăranii n-au știut să ne spună prea multe, ziceau numai că rușii i-au biruit pe naționaliști și l-au arestat pe șeful lor.

Deziluziile s-au împletit cu o deznădejde care creștea zi de zi, precum aluatul în copaie. Cum a fost posibil ca tot Occidentul să stea cu mâinile încrucișate, și în special Statele Unite, când un popor întreg, muncitori, țărani, intelectuali și armată se ridică împotriva unui regim odios și a unei armate de ocupație?!

Spre sfârșitul lunii, legasem știrile cap la cap și tragedia cu chip antic căpătase contur și consistență. Sovieticii simulaseră, în octombrie un armistițiu, chiar o acceptare și își retrăseseră trupele până când înjghebaseră, în pripă, un așa-zis guvern *democrat maghiar*, în frunte cu un lider comunist trădător, Kádár János. Aflasem detalii despre acțiunile eroice ale populației Budapestei, care, zile întregi, luptase împotriva invadatorului și, mai ales, despre faptele tineretului, care se jertfise pe baricade. Se spunea că au fost zeci de mii de victime în rândurile asediaților! Cât despre conducătorul fostului guvern, se zicea că și-ar fi găsit refugiul la ambasada iugoslavă.

Toate știrile se adunau pachet și ajunsesem să le primim ca pe o fatalitate. Nu ne mai mira nimic acum, când voința unui popor întreg fusese zdrobită de șenilele tancurilor, în mijlocul Europei!

Maghiarii fuseseră abandonați și resiliți să-și pună lanțurile, rupte recent, pe care le purtaseră ani de zile!

Nu ne surprindea, de asemenea, nici faptul că, la apelurile dramatice ale revoluționarilor de la postul de radio Budapesta, guvernele lumii, strânse la O.N.U., au păstrat o tăcere funebră!...

LISTA ABREVIERILOR

ASA	American Standards Association; sistem de măsurare a sensibilității la lumină a peliculei fotografice (S.U.A.)
B.N.R.	Banca Națională a României
B.O.R.	Biserica Ortodoxă Română
C.C.	Comitetul Central
C.E.K.A.	<i>Ru.</i> ЧК - Чрезвычайная Комиссия (Comisia Extraordinară); denumire întreagă: <i>ru.</i> Всесоюзная Чрезвычайная Комиссия по Борьбе с Контрреволюцией и Преступлениями по Должности (Comisia Extraordinară pe Întreaga Rusie pentru Combaterea Contrarevoluției, Speculei și Abuzului de Putere)
C.F.R.	Căile Ferate Române
C.M.L.	Corpul Muncitoresc Legionar
cap.	capitol
col.	colonel
conf.	conferențiar
D.G.P.	Direcția Generală a Penitenciarelor
D.U.I.	Dosar de urmărire informativă (Securitate)
DIN	Deutsches Institut für Normung; sistem de măsurare a sensibilității la lumină a peliculei fotografice (R.D.G.)
doc.	docent
dr.	doctor
G.A.S.	Gospodărie Agricolă de Stat
G.P.U.	<i>Ru.</i> Gosudarstvennoye Politicheskoye Uprav-

	lenie (Directoratul Politic de Stat)
GOST	Gosudarstvennyj Standart; sistem de măsurare a sensibilității la lumină a peliculei fotografice (U.R.S.S.)
I.A.R.	Industria Aeronautică Română
ing.	inginer
ISO	International Organization for Standardization; sistem de măsurare a sensibilității la lumină a peliculei fotografice (R.F.G., Marea Britanie)
Î.Chr.	Înainte de Christos
jud.	județ
kg	kilogram€
lt.-col.	locotenent-colonel
m	metri
M.A.I.	Ministerul Afacerilor Interne
M.I.A.M.B.	Muzeul de Istorie și Artă al Municipiului București
M.N.R.O.	Mișcarea Națională de Rezistență din Oltenia
m.s.v.	muncă silnică pe viață
M.V.D.	<i>Ru.</i> Ministerstvo Vnutrennyh Del (Ministerul pentru Afaceri Interne)
N.A.T.O.	North Atlantic Treaty Organization
N.K.V.D.	<i>Ru.</i> Narodnyi Komissariat Vnutrennyh Del (Comisariatul Poporului pentru Afaceri Interne)
N.S.D.A.P.	<i>Germ.</i> Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Partidul Muncitoresc Național-Socialist German)
nr.	număr
O.D.C.C.	Organizația Deținuților cu Convingeri Comuniste
O.K.W.	<i>Germ.</i> Oberkommando der Wehrmacht (Înaltul Comandament al Wehrmacht-ului = al Forțelor de Apărare)

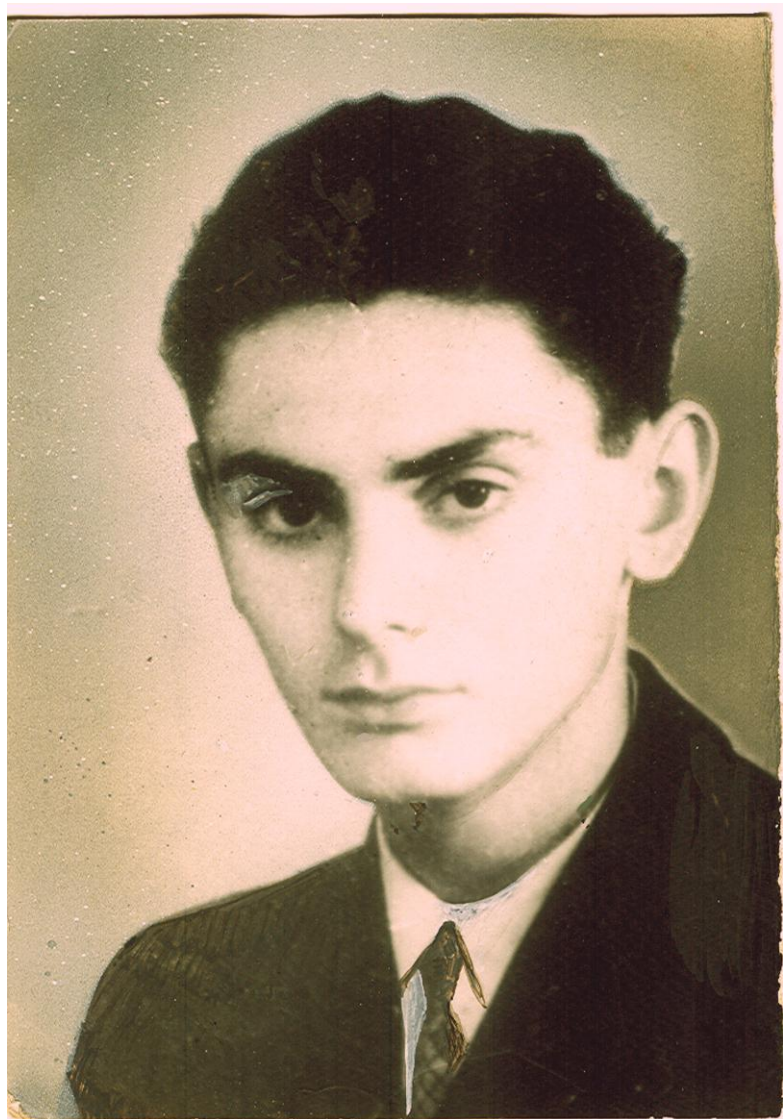
P.M.R.	Partidul Muncitoresc Român
P.M.U.	Partidul Muncitoresc Ungar
P.N.Ț.	Partidul Național Țărănesc
P.S.D.	Partidul Social-Democrat
P.S.D.I.	Partidul Social-Democrat Independent
prof.	profesor
R.C.	Regulator de circulație (C.F.R.)
R.P.R.	Republica Populară Română
R.S.S.U.	Republica Socialistă Sovietică Ucraineană
S.K.V.	<i>Germ.</i> Siebenbürgischer Karpathenverein (Asociația Carpatină Transilvană)
S.S.	<i>Germ.</i> Schutzstaffel (Eșalonul de protecție)
S.S.I.	Serviciul Special/Secret de Informații
S.T.B.	Societatea de Tramvaie București
S.U.A.	Statele Unite ale Americii
STAVKA	<i>Ru.</i> Stavka (Înaltul Comandament al Forțelor Armate)
T.B.C.	Tuberculoza („Bacilul de tubercul”)
tov.	Tovarăș
U.D.B.A.	<i>Sr.</i> Uprava Državne Bezbednosti (Administrația Securității de Stat)
U.R.S.S.	Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice
univ.	universitar
V1, V2	<i>Germ.</i> Vergeltungswaffe 1 und 2 (Arma de pedeapsă 1 și 2)
Z.B.	Zbrojovka-Brno (pușcă-mitralieră de fabricație cehoslovacă)

LISTA ILUSTRAȚIILOR

- 1 Radu Ciuceanu. Foto Studio Ceanovici, Craiova, 1948.
- 2 Radu Ciuceanu, vicepreședinte al Camerei Deputaților, prima legislație. Parlamentul României, la biroul lui Nicolae Filipescu, 1992. Foto: Octavian Roske.
- 3 Radu Ciuceanu, vicepreședinte al Camerei Deputaților, prima legislație. Parlamentul României, la biroul lui Nicolae Filipescu, 1992. Foto: Constantin Ciuceanu.
- 4 Familia Ciuceanu (de la stânga la dreapta): Radu; mama - Elena; fratele - Constantin. Foto Studio Kraus, Craiova, 1934.
- 5 Familia Ciuceanu (de la stânga la dreapta): tatăl - Ștefan; Radu; mama - Elena; fratele - Constantin. Foto Studio Kraus, Craiova, 1932.
- 6 Familia Ciuceanu (de la stânga la dreapta): fratele - Constantin; tatăl - Ștefan; Radu. Foto Studio Kraus, Craiova, 1932.
- 7 Familia Ciuceanu (de la stânga la dreapta): Radu; mama - Elena; fratele - Constantin. Foto Studio Kraus, Craiova, 1934.
- 8 Prof. dr. Ștefan Ciuceanu. Portret în ulei, 1936. Muzeul Olteniei, Craiova.

Fotografiile din arhiva personală Radu Ciuceanu.

ILUSTRĂȚII

1 Radu Ciuceanu.
Foto Studio Ceanovici, Craiova, 1948.

2 Radu Ciuceanu, vicepreședinte al Camerei Deputaților, prima legislație. Parlamentul României, la biroul lui Nicolae Filipescu, 1992. Foto: Octavian Roske.

3 Radu Ciuceanu, vicepreședinte al Camerei Deputaților, prima legislație. Parlamentul României, la biroul lui Nicolae Filipescu, 1992. Foto: Constantin Ciuceanu.

4 Familia Ciuceanu (de la stânga la dreapta):
Radu; mama - Elena; fratele - Constantin.
Foto Studio Kraus, Craiova, 1934.

5 Familia Ciuceanu (de la stânga la dreapta):
tatăl - Ștefan; Radu; mama - Elena; fratele - Constantin.
Foto Studio Kraus, Craiova, 1932.

6 Familia Ciuceanu (de la stânga la dreapta):
fratele - Constantin; tatăl - Ștefan; Radu;
Foto Studio Kraus, Craiova, 1932.

7 Familia Ciuceanu (de la stânga la dreapta):
Radu; mama - Elena; fratele - Constantin.
Foto Studio Kraus, Craiova, 1934.

8 Prof. dr. Ștefan Ciuceanu.
Portret în ulei, 1936. Muzeul Olteniei, Craiova.

PUBLICAȚII ÎN COLECȚIILE INST

„Arhivele Totalitarismului”

Nr. 1-4/1993, Nr. 1-2/1994, Nr. 3/1994, Nr. 4/1994, Nr. 1/1995, Nr. 2/1995, Nr. 3/1995, Nr. 4/1995, Nr. 1/1996, Nr. 2-3/1996, Nr. 4/1996-1/1997 – ediție internațională, Nr. 2-3/1997, Nr. 4/1997, Nr. 1/1998, Nr. 2-3/1998, Nr. 4/1998, Nr. 1-2/1999, Nr. 3-4/1999, Nr. 1-2/2000, Nr. 3-4/2000, Nr. 1-2/2001, Nr. 3-4/2001, Nr. 1-2/2002 – ediție internațională, Nr. 3-4/2002, Nr. 1-2/2003 – ediție jubiliară „Un deceniu de activitate”, Nr. 3-4/2003, Nr. 1-2/2004, Nr. 3-4/2004, Nr. 1-2/2005, Nr. 3-4/2005, Nr. 1-2/2006, Nr. 3-4/2006, Nr. 1-2/2007, Nr. 3-4/2007, Nr. 1-2/2008, Nr. 3-4/2008, Nr. 1-2/2009, Nr. 3-4/2009, Nr. 1-2/2010, Nr. 3-4/2010, Nr. 1-2/2011, Nr. 3-4/2011, Nr. 1-2/2012 – ediție internațională, Nr. 3-4/2012, Nr. 1-2/2013; Nr. 3-4/2013; Nr. 1-2/2014; Nr. 3-4/2014.

Colecția «Biografii»

- Ion Constantin • *Cazul Ryszard Kukliński. Un Pacea al Poloniei?*, 2009.

Colecția «Dezbateri»

- Ana-Maria Cătănuș (coord.) • *Sfârșitul perioadei liberale a regimului Ceaușescu: Minirevoluția culturală din 1971*, 2005.
- Dan Cătănuș (coord.) • *România și „Primăvara de la Praga”*, 2005.
- Felician Duică (coord.) • *„Solidaritatea” – Revanșa poloneză*, 2007.

Colecția «Dicționare»

- Paul Caravia (coord.), Virgiliu Constantinescu, Ștefan Iloaie • *Mărturisitorii de după gratii. Slujitori ai Bisericii din temnițele comuniste*, INST – Arhidiecezana Cluj, 1995.
- Alesandru Duțu, Florica Dobre • *Eroi români pe Frontul de Răsărit 1941 – 1944*, vol. I, INST – Editura Eminescu, 1995.
- Paul Caravia (coord.), Virgiliu Constantinescu, Flori Stănescu • *Biserica întemnițată. România 1944 – 1989*, 1998.

- Paul Caravia (coord.), Virgiliu Constantinescu, Flori Stănescu • *The Imprisoned Church. Romania 1944 – 1989*, 1999.
- Octavian Roske (coord.) • *Mecanisme represive în România 1945 – 1989. Dicționar biografic*, vol. I. A – C, 2001.
- Octavian Roske (coord.) • *Mecanisme represive în România 1945 – 1989. Dicționar biografic*, vol. II. D – G, 2003.
- Octavian Roske (coord.) • *Mecanisme represive în România 1945 – 1989. Dicționar biografic*, vol. III. H – L, 2004.
- Octavian Roske (coord.) • *Mecanisme represive în România 1945 – 1989. Dicționar biografic*, vol. IV. M, 2005.
- Octavian Roske (coord.) • *Mecanisme represive în România 1945 – 1989. Dicționar biografic*, vol. V. N – O, 2006.
- Octavian Roske (coord.) • *Mecanisme represive în România 1945 – 1989. Dicționar biografic*, vol. VI. P, 2007.
- Octavian Roske (coord.) • *Mecanisme represive în România 1945 – 1989. Dicționar biografic*, vol. VII. Q – R, 2008.
- Octavian Roske (coord.) • *Mecanisme represive în România 1945 – 1989. Dicționar biografic*, vol. VIII. S – Ș, 2009.
- Octavian Roske (coord.) • *Mecanisme represive în România 1945 – 1989. Dicționar biografic*, vol. IX. T – Z, 2011.

Colecția «Documente»

- Florian Tănăsescu (coord.), Dumitru Costea, Ion Iacoș, Gheorghe Neacșu, Marin C. Stănescu, Nicolae Tănăsescu • *Ideologie și structuri comuniste în România*, vol. I. 1917 – 1918, 1995.
- Ioan Scurtu (coord.), Cristian Troncotă, Natalia Tampa, Dragoș Zamfirescu, Ion Bucur • *Totalitarismul de dreapta în România. Origini, manifestări, evoluție*, vol. I. 1919 – 1927, 1996.
- Radu Ciuceanu (responsabil), Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Vitalie Văratîc • *Misiunile lui A. I. Vișinski în România. Din istoria relațiilor româno-sovietice 1944 – 1946. Documente secrete*, 1997.
- Florian Tănăsescu (coord.), Dumitru Costea, Ion Iacoș, Gheorghe Neacșu, Marin C. Stănescu, Nicolae Tănăsescu • *Ideologie și structuri comuniste în România*, vol. II. 9 decembrie 1918 – 31 decembrie 1919, 1997.
- Adrian Brișcă, Radu Ciuceanu • *Rezistența armată din Bucovina*, vol. I. 1944 – 1950, 1998.
- Radu Ciuceanu, Octavian Roske, Cristian Troncotă • *Începuturile Mișcării de rezistență în România*, vol. I. 11 aprilie 1945 – 31 mai 1946, 1998.

- Adrian Brișcă • *Rezistența armată din Bucovina*, vol. II. 1 octombrie 1950 – 10 iunie 1952, 2000.
- Dan Cătănuș, Octavian Roske • *Colectivizarea agriculturii în România. Dimensiunea politică*, vol. I. 1949 – 1953, 2000.
- Florica Dobre, Alesandru Duțu • *Distrugerea elitei militare sub regimul ocupației sovietice în România*, vol. I. 20 august 1944 – 28 decembrie 1946, 2000.
- Ioan Scurtu (coord.), Cristian Troncotă, Natalia Tampa, Dana Beldiman • *Ideologie și formațiuni de dreapta în România*, vol. II. 25 iunie 1927 – 2 ianuarie 1931, 2000.
- Vitalie Văratîc • *Preliminarii ale raptului Basarabiei și nordului Bucovinei, 1938 – 1940*, I.N.S.T. – Editura Libra, 2000.
- Dan Cătănuș • *Cadrilaterul. Ideologie cominternistă și iredentism bulgar 1919 – 1940*, 2001.
- Radu Ciuceanu, Octavian Roske, Cristian Troncotă • *Începuturile Mișcării de rezistență în România*, vol. II. 1 iunie – 18 noiembrie 1946, 2001.
- Radu Ciuceanu • *Mișcarea Națională de Rezistență din Oltenia*, vol. I. 1947 – 1949, 2001.
- Radu Ciuceanu • *Regimul penitenciar din România 1940 – 1962*, 2001.
- Florica Dobre, Alesandru Duțu • *Distrugerea elitei militare sub regimul ocupației sovietice în România*, vol. II. 1 aprilie 1947 – 27 iulie 1964, 2001.
- Cristina Păiușan, Radu Ciuceanu • *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist*, vol. I. 1945 – 1958, 2001.
- Florian Tănăsescu (coord.), Dumitru Costea, Ion Iacoș, Gheorghe Neacșu, Marin C. Stănescu, Nicolae Tănăsescu • *Ideologie și structuri comuniste în România*, vol. III. 1 ianuarie 1920 – 3 februarie 1921, 2001.
- Ioan Scurtu (coord.), Dana Beldiman, Natalia Tampa, Corneliu Beldiman, Tiberiu Tănase, Cristian Troncotă • *Ideologie și formațiuni de dreapta în România*, vol. III. 5 ianuarie 1931 – 7 iunie 1934, 2002.
- Mioara Anton, Ioan Chiper • *Instaurarea regimului Ceaușescu. Continuitate și ruptură în relațiile româno-sovietice*, INST – I.R.S.I., 2003.
- Radu Ciuceanu • *Mișcarea Națională de Rezistență din Oltenia*, vol. II. 1949 – 1952, 2003.
- Radu Ciuceanu, Corneliu Mihail Lungu (coord.), Florin Constantiniu (responsabil volum), Sever Catalan • *Stenogramele ședințelor conducerii P.C.R. 23 septembrie 1944 – 26 martie 1945*, INST – A.N.R., 2003.
- Cristina Păiușan, Radu Ciuceanu • *The Romanian Orthodox Church under the Communist Regime*, vol. I. 1945 – 1958, 2003.

- Ioan Scurtu (coord.), Corneliu Beldiman, Natalia Tampa, Tiberiu Tănase, Cristian Troncotă, Puiu Dumitru Bordeiu • *Ideologie și formațiuni de dreapta în România*, vol. IV. 7 iulie 1934 – 30 martie 1938, 2003.
- Adrian Brișcă • *Rezistența armată din Banat*, vol. I. 1945 – 1949, 2004.
- Dan Cătănuș, Octavian Roske • *Colectivizarea agriculturii în România. Represiunea*, vol. I. 1949 – 1953, 2004.
- Dan Cătănuș • *Între Beijing și Moscova. România și conflictul sovietico-chinez*, vol. I. 1957 – 1965, 2004. Premiul Fundației Naționale pentru Știință și Artă a Academiei Române, 2004; Premiul „Eudoxiu Hurmuzachi” al Academiei Române, 2006.
- Radu Ciuceanu • *Mișcarea Națională de Rezistență din Oltenia*, vol. III. 1953-1980, 2004.
- Marian Cojoc • *Rezistența armată din Dobrogea, 1945 – 1960*, 2004.
- Cristian Troncotă, Alin Spănu • *Documente S.S.I. privind spațiul sovietic, 22 august 1939 – 23 august 1944*, 2004.
- Adrian Brișcă • *Jurnalul unui partizan: Vasile Motrescu și Rezistența armată din Bucovina*, 2005.
- Constantin Buchet • *Social-democrația încarcerată. Evoluții politice interne și reacții internaționale, 1946 – 1969*, 2005.
- Dan Cătănuș, Octavian Roske • *Colectivizarea agriculturii în România. Dimensiunea politică*, vol. II. 1953 – 1956, 2005.
- Radu Ciuceanu • *Jurnalul unui om liniștit, Nume de cod: Artistul*, vol. I. 1963 – 1970, 2005.
- Camelia Ivan Duică • *Rezistența anticomunistă din Maramureș. Gruparea Popșa, 1948 – 1949*, 2005.
- Dana Honciuc Beldiman • *Statul Național Legionar. Septembrie 1940 – ianuarie 1941. Cadrul legislativ*, 2005.
- Cristian Troncotă, Florin Pintilie, Alin Spănu • *Documente S.S.I. despre poziția și activitățile politice din România în perioada regimului autoritar. 6 septembrie 1940 – 23 august 1944*, 2005. Premiul „Aurelian Sacerdoțeanu”, acordat de Romanian International Bank S.A. în cadrul Premiilor oferite de Fundația Culturală Magazin Istoric.
- Adrian Brișcă, Gabriel Ciuceanu • *Rezistența armată din Bucovina*, vol. III. 1952 – 1958, 2006.
- Radu Ciuceanu • *Jurnalul unui om liniștit. Nume de cod: Cucu*, vol. II, 1970 – 1989, 2006.
- Ioan Scurtu (coord.), Corneliu Beldiman, Tiberiu Tănase, Badea-Florin Pintilie, Puiu Dumitru Bordeiu • *Ideologie și formațiuni de dreapta în România*, vol. V. 30 martie 1938 – 6 septembrie 1940, 2006.

- Cristian Troncotă, Alin Spănu, Florin Pintilie • *Documente S.S.I. despre poziția și activitățile grupurilor politice din România. 6 septembrie 1940 – 23 august 1944*, vol. II, 2006.
- Adrian Brișcă, Puica Buhoci • *Rezistența armată din Munții Apuseni. Gruparea maiorului Nicolae Dabija, 1948 – 1949*, 2007.
- Adrian Brișcă, Radu Ciuceanu • *Rezistența armată din Munții Făgăraș: Grupul Ion Gavrilă-Ogoranu, 1949 – 1968*, 2007.
- Radu Ciuceanu • *Mișcarea Națională de Rezistență din Oltenia*, vol. IV. 1945 – 1976, 2007.
- Radu Ciuceanu, Puica Buhoci • *Mișcarea Națională de Rezistență din Oltenia*, vol. V. 1948 – 1952, 2007.
- Octavian Roske, Dan Cătănuș, Florin Abraham • *Colectivizarea agriculturii în România. Cadrul legislativ, 1949 – 1962*, 2007.
- Ioan Scurtu (coord.), Corneliu Beldiman, Dana Honciuc, Tiberiu Tănase, Badea-Florin Pintilie, Puiu Dumitru Bordeiu • *Ideologie și formațiuni de dreapta în România*, vol. VI. Septembrie 1940 – februarie 1941, 2007.
- Gavriil Preda, Petre Opriș • *România în Organizația Tratatului de la Varșovia, 1954-1968*, vol. I, 2008.
- Gavriil Preda, Petre Opriș • *România în Organizația Tratatului de la Varșovia, 1954-1968*, vol. II, 2009.
- Pavel Moraru • *Momente din activitatea serviciilor secrete ale armatei române pe Frontul de Răsărit, 1941 – 1944*, 2009.
- Ioan Scurtu (coord.), Corneliu Beldiman, Puiu Dumitru Bordeiu, Dragoș Zamfirescu, Florin-Răzvan Mihai, Badea-Florin Pintilie, Vasile Ciobanu, Tiberiu Tănase, Pavel Moraru, Florin Șandru • *Ideologie și formațiuni de dreapta în România*, vol. VII. Ianuarie 1941 – februarie 1943, 2009.
- Vasile Ciobanu, Sorin Radu, Nicolae Georgescu • *Frontul Plugarilor. Documente*, vol. I, 1944 – 1947, 2011.
- Camelia Moraru, Constantin Moraru • *Stenogramele ședințelor Biroului Politic și ale Secretariatului Comitetului Central al P.M.R.*, vol. V, 1953, 2012.
- Vasile Buga • *O vară fierbinte în relațiile româno-sovietice. Convorbirile de la Moscova din iulie 1964*, 2012.
- Emil Rus • *Delictul de opinie. Procesul ziariștilor, 1945*, 2012.
- Ion Bălan • *Colectivizarea în regiunea București, 1950-1962*, 2012.
- Dan Cătănuș, Vasile Buga (editori) • *Gh. Gheorghiu-Dej la Stalin: Stenograme, note de convorbire, memorii, 1944-1952*, 2012.
- Vasile Ciobanu, Sorin Radu, Nicolae Georgescu • *Frontul Plugarilor. Documente*, vol. II, 1948 – 1951, 2012.

Colecția «Enciclopedii»

■ Octavian Roske (coord.) • *România 1945-1989. Enciclopedia regimului comunist. Represiunea*, vol. I, A-E, 2011. Premiul „Nicky Chrissoveloni” acordat de familia Chrissoveloni în cadrul Premiilor oferite de Fundația Culturală Magazin Istoric, 2012.

■ Octavian Roske (coord.) • *România 1945-1989. Enciclopedia regimului comunist. Represiunea*, vol. II, F-O, 2012. Premiul „Nicolae Iorga” acordat de Besta Group în cadrul Premiilor oferite de Fundația Culturală Magazin Istoric, la Banca Națională a României, 29 aprilie 2013.

■ Dan Cătănuș (coord.) • *România 1945-1989. Enciclopedia regimului comunist. Instituții de partid, de stat, obștești și cooperatiste*, 2012.

Colecția «Memorii»

■ Radu Ciuceanu • *Memorii*, vol. II. *Potcoava fără noroc*, INST – Meridiane, 1994. Premiul „Liviu Rebreanu” acordat de Centrul Internațional Ecumenic

■ Lucian Plapșa • *Memorii*, vol. I. *Soarele de la nord*, INST – Editura Helicon, 1996.

■ Gheorghe Jurebie • *Memorii*, vol. I. *Pe frontierele identității*, 1998.

■ Constantin Pantazi • *Cu Mareșalul până la moarte. Memorii*, INST – Editura Publiferom, 1999.

■ Andrei Bontaș • *Cronica pierdută a unui om regăsit*, 2001.

■ Radu Ciuceanu • *Memorii*, vol. III. *Pecetea diavolului*, 2002.

■ Lucian Plapșa • *Memorii*, vol. II. *Popas în iad*, INST – Editura Artpress, 2004.

■ Mihai Marcu • *Cincinalul unui primar comunist (1975 – 1979)*, 2005.

■ Mihai Timaru • *Memorial din cotul Carpaților...*, 2005.

■ Șerban Milcoveanu • *Vârful de lance. Secolul XX. Depoziții de martor al epocii și relatări de participant la evenimente*, 2006.

■ Constantin Lățea • *Memorii pe trei fronturi*, 2007.

■ Vasile Velisaratu • *Destine de artiști în secolul XX*, 2007.

■ Ion Brichiuș • *Strajă la Nistru*, 2009.

■ Ion Pavel • *Dincolo de aparențe*, 2010.

■ Gherasim Țic • *Tinerețe furată*, 2010.

■ Alexandru Budișteanu în dialog cu Flori Bălănescu • *Între istorie și judecata posterității*, 2010.

- Ion Baurceanu • *O viață ratată: un deținut politic în România: 1951 – 1964*, 2010.
- Alexei Vakulovski • *În gura foamei – Mărturii ale supraviețuitorilor*, 2011.
- Gabriel Țepelea • *Întâlniri la răscrucea unor destine*, 2011.
- Radu Ciuceanu • *Memorii*, vol. IV. *Prea mult întuneric, Doamne!*, 2012.
- Ion Baurceanu • *O viață ratată: un deținut politic în România: 1951 – 1964*, Ediția a doua revizuită, 2013.
- Alexandru Budișteanu • *Sub patru regimuri pe toate continentele*, 2014.
- Radu Ciuceanu • *Memorii*, vol. V. *La taină cu diavolul*, 2015.

Colecția «Sinteze»

- Mioara Anton • *Ieșirea din cerc. Politica externă a regimului Gheorghiu-Dej*, 2007.
- Vasile Buga • *Apusul unui imperiu: URSS în epoca Gorbaciov: 1985 – 1991*, 2007.
- Ion Constantin • *Polonia în epoca „Solidarității”: 1980 – 1989*, 2007.
- Pavel Moraru • *Urmașii lui Felix Dzerjinski. Organele Securității Statului în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească 1940 – 1991*, 2008.

Colecția «Studii»

- Dumitru Șandru • *Reforma agrară din 1945 în România*, 2000.
- Petre Țurlea • *8 Noiembrie 1945*, 2000.
- Dana Beldiman • *Armata și Mișcarea Legionară 1927 – 1947*, 2002.
- Cristian Troncotă • *Istoria Securității regimului comunist din România, Vol. I. 1948 – 1964*, 2003.
- Florin Abraham • *Transformarea României: 1989 – 2006. Rolul factorilor externi*, 2006.
- Dan Cătănuș, Vasile Buga (coord.) • *Putere și societate. Lagărul comunist sub imperiul destalinizării. 1956, 2006.*
- Liu Yong • *Sino-Romanian Relations: 1950's – 1960's*, 2006.
- Corneliu Beldiman, Dana Honciuc • *„Ostaș credincios Țării și Regelui”. Aspecte ale relațiilor dintre Armată și Mișcarea Legionară (1927 – 1947)*, INST – Editura Pro Universitaria, 2007.
- Ion Constantin • *Polonia în secolul totalitarismelor, 1918 – 1989*, 2007.

- Gheorghe Onișoru • *Operațiunea Tămădău: Desființarea Partidului Național Țărănesc (1947)*, 2008.
- Pavel Moraru • *La hotarul românesc al Europei. Din istoria Siguranței Generale în Basarabia, 1918 – 1940*, 2008.
- Radu Ciuceanu, Ion Constantin • *Masacrele de la Katyń*, 2008.
- Dumitru Șandru • *Reforma agrară din 1945 și țărănimea germană din România*, 2009.
- Minodora-Maria Cioban Someșanu • *Epurări în Universitatea Clujeană, 1944 – 1958*, 2010.
- Dan Cătănuș • *Tot mai departe de Moscova... Politica externă a României în contextul conflictului sovieto-chinez, 1956 – 1965*, 2011.
- Brândușa Costache • *Activitatea României în Consiliul de Ajutor Economic Reciproc. 1949-1974*, 2012.
- Aurel Lup • *40 de ani de agricultură în Dobrogea (1949-1989)*, INST – Editura Ex-Ponto, 2012.
- Alexandru-Murad Mironov • *Vremea încercărilor. Relațiile româno-sovietice: 1930-1940*, 2013.
- Vlad Mitric-Ciupe • *Arhitecții români și detenția politică: 1944-1964. Între destin concentraționar și vocație profesională*, 2013.
- Vasile Buga • *Pe muchie de cuțit. Relațiile româno-sovietice: 1965-1989*, 2013.
- Ana-Maria Cătănuș • *Vocația libertății. Forme de disidență în România anilor 1970-1980*, 2014.
- Gheorghe Onișoru • *Pecetea lui Stalin. Cazul Vasile Luca*, Editura Cetatea de Scaun-INST, Târgoviște, 2014. Premiul „Mitiță Constantinescu” al Fundației Culturale „Magazin Istoric”, 2015.

În afara colecțiilor

- Florin Constantiniu, Dalila-Lucia Aramă, Dan Cătănuș (coord.)
- *Un destin și o viață. Omagiu profesorului Radu Ciuceanu la 75 de ani*, 2003.
- Florin Constantiniu, Dalila-Lucia Aramă, Dan Cătănuș (coord.)
- *Un destin și o viață. Omagiu profesorului Radu Ciuceanu la 75 de ani*, Ediția a doua revăzută și adăugită, 2004.

Publicațiile editate de Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului pot fi comandate la telefon 021-230 6992, fax. 021-230 7682 sau pe adresa electronica: inst.academia@gmail.com.

Volumele comandate sunt expediate prin poștă cu plata ramburs.

Publicațiile pot fi achiziționate și de la sediul Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului: Str. Arh. Grigore Cerchez Nr. 16, Sector 1, 011876 București.